

73. Denny

THEOLOGIA MORALIS

S. ALPHONSI

SUMMATIM EXPOSITA

۵۵

THEOLOGIA MORALIS

EPISCOPI ET ECCLESIAE DOCTORIS

S. ALPHONSI MARIAE DE LIGORIO

LOGICO ORDINE DIGESTA ET SIC SUMMATIM EXPOSITA
UT IN SINGULIS QUÆSTIONIBUS EA TANTUM TRADATUR SENTENTIA
QUAM IPSE SANCTUS PROFITETUR
ET QUAM TUTO SEQUI POSSUNT CONFESSARIJ

ADDITIS SUIS LOCIS

NOVISSIMIS ROMANÆ CURIÆ DECRETIS
COMMENTARIIS IN CONSTITUTIONEM "APOSTOLICÆ SEDIS",
HODIERNISQUE CIVILIBUS LEGIBUS CUM VETERI ROMANO JURE COLLATIS

CURA ET STUDIO

JOANNIS NINZATTI

DOCTORIS ROMANÆ UNIVERSITATIS
ET SS. CANONUM JAMDIU PROFESSORIS

—
Editio sexta

AB AUCTORE REVISITA ET EMENDATA

—
Tomus secundus
—

AUGUSTÆ TAURINORUM
TYPOGRAPHIA PONTIFICIA
Eq. PETRI MARIETTI

Via Legnano, 23

1899

4829

BX

1757

L54

1899

v. 2

Editor sibi vindicat jus proprietatis. .

THEOLOGIA MORALIS

TRACTATUS DE SACRAMENTIS IN GENERE

CAPUT I.

De natura, numero et divisione sacramentorum.

957. **Definitio.** Sacramentum novæ legis est signum sensibile gratiæ invisibilis, ad nostram sanctificationem, a Christo Domino permanentiter institutum.

Dicitur 1° *signum sensibile*, idest, quod interiorum denotet gratiam, et sensu externo percipi possit. — 2° *Gratiæ invisibilis*, quam sacramentum producit, modo subjectum sit rite dispositum. — 3° *Ad nostram sanctificationem*, quia hoc etiam pertinet ad essentiam sacramenti, ut definivit Trid. 1. — 4° *A Christo Domino institutum*, ad differentiam sacramentalium (cfr n. 996), quæ non a Christo, sed ab Ecclesia sunt instituta. Additur: *permanentiter*, seu stabiliter; quamdiu enim religio christiana permanebit, tamdiu permanebunt etiam sacramenta (VI. 2. Exam. ord. n. 1).

Sacramenta, præter gratiam sanctificantem animam, conferunt etiam *gratiam sacramentalem*, scilicet auxilia ad obtinendum finem ad quem quodlibet sacramentum fuit institutum.

Sacramenta operantur ex *opere operato*, idest vi divinæ institutionis: quare actus ex *opere operantis*, sive susipientis sacramentum, licet causent augmentum gratiæ, si homo est in gratia, non tamen causant gratiam, quæ a sacramento confertur; ideo hi

¹ Sess. 7. can. 6. de sacram. in gen.

actus requiruntur tantum ut dispositiones ad effectum sacramenti recipiendum (VI. 6).

958. **Numerus.** De fide est septem esse sacramenta a Christo instituta, videlicet: baptismum, confirmationem, eucharistiam, pœnitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium. Id definitum est in concilio Trid. ¹.

959. **Divisio.** Sacramenta hoc modo distinguuntur:

1° *Necessaria* vel non necessaria. Rursus necessaria sunt vel necessitate medii, vel necessitate præcepti. *Necessaria necessitate medii*, saltem in voto implicito, sunt baptismus pro omnibus, pœnitentia pro lapsis in mortale post baptismum, et probabilius etiam eucharistia. *Necessaria necessitate præcepti* sunt cetera omnia, exceptis ordine et matrimonio, quæ non sunt necessaria pro singulis privatis, sed tantummodo pro communitate.

2° *Iterabilia* vel *initerabilia*, prout pluries aut semel tantum suscipi possunt. *Iterabilia* sunt eucharistia, pœnitentia, extrema unctio et matrimonium. *Initerabilia* sunt baptismus, confirmatio et ordo, propter characterem quem indelebiter imprimunt.

3° *Formata* vel *informia*. Dicuntur *formata* quando gratiam (quæ est sacramenti forma) conferunt dum suscipiuntur; *informia* quando sunt quidem valida, sed gratiam non conferunt donec removeatur obex, qui ejusdem impedit receptionem: vide n. 994.

4° *Mortuorum* vel *vivorum*. Dicuntur *mortuorum* baptismus et pœnitentia, quæ ex eorum primaria institutione primam seu sanctificantem conferunt gratiam, et supponunt animam mortuam, idest gratia carentem. Dicuntur *vivorum* eucharistia et cetera omnia, quæ ordinata sunt ad gratiam sanctificantem augendam. Hoc tamen non obstante, etiam sacramenta vivorum aliquando primam gratiam conferre possunt, scilicet cum quis, putans non esse in statu peccati mortalis vel existimans se contritum, accedit cum attritione ad sacramentum. Constat ex Trid. ², ubi dicitur: « Si quis dixerit sacramenta novæ legis... gratiam non ponentibus obicem non conferre..., anathema sit ». Porro qui accedit ad sacramentum vivorum cum attritione, quæ excludit peccati affectum tam actuale quam habituale, obicem non ponit: ergo gratiam recipit, modo habeat votum pœnitentiæ (VI. 6).

960. **Q. Quenam requirantur ad essentiam sacramenti?**

R. Omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet, — rebus tamquam materia, — verbis tamquam forma, — et persona ministri cum intentione faciendi quod facit ecclesia. Constat ex conc. Flor. in decr. fidei Eugenii IV (IV. 177).

¹ Sess. 7. can. 1. de sacram. in gen.

² Sess. 7. can. 6. de sacram. in gen.

CAPUT II.

De materia et forma sacramentorum.

961. Principia. — I. Materia est res sensibilis præexistens, quæ adhibetur ad sacramenti confectionem. — Materia duplex est, *remota* nempe et *proxima*. Prima est ipsa res sensibilis, ex qua sacramentum conficitur: talis est v. g. aqua in baptismo, oleum sanctum in extrema unctione. Altera est actio, qua minister materiam remotam applicat subjecto sacramentum suscipienti: talis est v. g. ablutio in baptismo, unctio in extrema unctione.

II. Forma est id quod determinat materiam ad effectum sacramentalem producendum: et regulariter (cfr n. 1541) consistit in verbis, quibus utitur minister ad sacramentum conferendum (VI. 8. H. A. Append. III. n. 6).

962. Q. Quænam conjunctio requiratur inter formæ prolationem et materiæ applicationem?

R. Ad sacramenti validitatem requiritur, ut materia applicetur antequam prolatio formæ sit absoluta, vel postquam prolatio formæ sit incepta. Sententia autem affirmans quod sufficiat applicare materiam immediate ante vel post prolationem formæ est tantum probabilis, non vero moraliter certa, uti requiritur ubi agitur de valore sacramenti, ex prop. 1^a damn. ab Innoc. XI, ideoque non est practice probabilis. — Excipiuntur tamen sacramenta pœnitentiæ et matrimonii, quæ valent etiamsi interponatur aliqua mora inter materiam et formam. In pœnitentia enim sufficit illa unio, quam exigit actus judicialis, cum inter accusationem et sententiam soleat intercedere aliqua distantia temporis; quamvis in hoc sacramento talis distantia non tanta debeat esse, quanta adest in judicio forensi. In matrimonio autem sufficit illa distantia, quæ ordinarie sufficit in contractibus, ubi satis est ut consensus unius ponatur dum adhuc consensus alterius moraliter perseverat (VI. 9. H. A. Append. III. n. 6. Propos. retract. elench. I. n. 59. Conf. dir. XIII. 3).

963. Q. An materia et forma omnium sacramentorum fuerit a Christo Domino in specie determinata?

R. 1° Certum est Christum in specie determinasse materiam et formam baptismi et eucharistiæ.

R. 2° Quoad alia sacramenta res certa non est. Probabilior tamen sententia tenet, omnes materias et, quoad substantiam, etiam

formas sacramentorum fuisse in specie a Christo determinatas. Pro hac sententia est s. Thomas ¹, qui hanc tradit rationem: « Quia ergo sanctificatio hominis est in potestate Dei sanctificantis, non pertinet ad hominem suo iudicio assumere res quibus sanctificetur; sed hoc debet esse ex divina institutione determinatum. Et ideo in sacramentis novæ legis, quibus homines sanctificantur (secundum illud ²: *Abluti estis, sanctificati estis*), oportet uti rebus ex divina institutione in specie determinatis » (VI. 12).

964. Q. *Quænam mutatio materiæ vel formæ nullum reddat sacramentum?*

R. Mutatio substantialis circa materiam vel formam reddit sacramentum invalidum; non vero mutatio accidentalis, quamvis sæpe sit illicita. — Porro materiæ mutatio dicitur *substantialis* quando materia, secundum communem usum et æstimationem hominum, differt nomine et re ab ea, quam Christus præscripsit, v. g. si applies vinum pro aqua: — *accidentalis* vero quando cum ea eundem retinet usum et nomen, v. g. si aqua sit calida aut decocta. — Formæ mutatio *essentialis* est quando non manet idem sensus, v. g. si dicas: *te aspergo* pro *te baptizo*: — *accidentalis* quando sensus idem manet, v. g. si dicas: *ego te baptizo in nomine Patris, et Filias etc.* (VI. 11).

965. Q. *An in conferendis sacramentis liceat uti opinione probabili?*

R. In collatione sacramentorum, generatim loquendo et extra casum necessitatis, non possumus uti opinione nec probabili, nec probabiliori circa eorum validitatem, sed tenemur sequi sententiam tutam (recole dicta n. 46. I. 2°). Constat ex propos. 1^a ab Innoc. XI proscripta, quæ dicebat: « Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore... » — Dixi *generatim loquendo*; quia quando adest vera probabilitas, potest sacramentum ministrari quoties ecclesia potest defectum supplere, et moraliter certum est quod suppleat, v. g. jurisdictionem confessarii: cfr n. 1329. — Dixi *extra casum necessitatis*; quia, si urgeat necessitas ex parte proximi suscipiendi sacramentum et desit materia certa, adhibenda est dubia, ut ipsi meliori quo potest modo consulatur (I. 48-50. VI. 57).

966. Q. *An sit validum sacramentum collatum sub conditione?*

R. Si conditio est de præterito vel de præsentī, verificata conditione, sacramentum est validum. Si vero conditio sit de futuro, nullum est sacramentum collatum. Ratio, quia, ut sacramentum valide conferatur, forma est applicanda materiæ præsentī, alias habe-

¹ 3. p. qu. 60. a. 5.

² I. Cor. vi. 11.

retur effectus sacramenti quando forma et materia jam desierint adesse. Quoad consensum conditionatum in matrimonio, vide n. 1536 (VI. 26).

967. Q. *An liceat conferre sacramentum sub conditione?*

R. Omnia sacramenta licite possunt conferri et reiterari sub conditione quoties justa adest causa. Ratio, quia conditio, justa causa accedente, omnem reparat irreverentiam sacramenti. Sine causa vero necessitatis, vel gravis utilitatis, est graviter illicitum sacramentum conferre cum dubio de ejusdem effectu. — Casu autem quo adsit extrema proximi necessitas, et non habeatur materia nisi dubia, tunc minister non solum potest, sed tenetur sub gravi sacramentum illi cum tali materia sub conditione ministrare. Et advertendum quod, quando sacramentum sic collatum est ex iis quæ iterari nequeunt, si postea certa habeatur materia et locus erit, repetendum est sacramentum sub conditione, si forte primum invalidum fuerit.

Nota. Quando publice confertur baptismus dubius, conditio verbis exprimenda est, ne adstantes credant baptismum absolute reiterari contra legem ecclesiæ. Imo tutius erit conditionem verbis exprimere quoties ministratur sub conditione, sive publice sive private, quodcumque sacramentum (VI. 28, 29. Propos. retract. elenc. II. n. 17).

CAPUT III.

De ministro sacramentorum.

Minister sacramentorum est qui, nomine Christi operans, actionem sacramentalem peragit. Est autem de lege Dei ordinaria solus homo viator, ut clarissime evincitur ex s. scriptura. Deo tamen dispensante, etiam angeli boni ¹ et animæ beatorum in assumpto corpore ea possunt extraordinarie ministrare. Non tamen quivis homo est cujusvis sacramenti minister ².

ARTICULUS I.

De intentione, attentione et probitate ministri.

§ I. *De intentione ministri.*

968. *Prænotanda.* Intentio est actus voluntatis per quem homo deliberat aliquid facere vel omittere. Multiplex autem distinguitur

¹ S. Thom. 3. p. qu. 64. a. 7.

² Trid. sess. 7. can. 10. de sacram. in gen.

intentio, idest actualis, virtualis, habitualis et interpretativa. — *Actualis* est cum quis hic et nunc intendit aliquid facere. — *Virtualis* est cum quis, licet hic et nunc non attendat ad id quod exequitur, agit tamen virtute actualis intentionis prius habitæ et non revocatæ; prout si quis, habens intentionem sacramentum eucharistiæ conficiendi, adeat ecclesiam, dicat missam et consecret. — *Habitualis* est cum quis habuit antecedenter actualem et non revocavit, sed de illa non amplius cogitat, nec ea in aliquo effectu permanet. — *Interpretativa* est cum quis nullam habet nec habuit intentionem actualem, sed ita est animo dispositus, ut eam haberet si adverteret (VI. 15).

969. *Principia.* — I. Ad validam sacramenti confectionem non sufficit in ministro intentio habitualis aut interpretativa. Ratio, quia hujusmodi intentiones non faciunt ut actio sit elicitæ humano modo, prout requiritur in ministro, a quo procedunt sacramenta tamquam a causa operante (VI. 16). Minime vero requiritur in ministro intentio actualis: nam, ut dicit s. Thom. ¹, « hoc (scilicet actualiter attendere) non totaliter positum est in hominis potestate, quia, præter intentionem, cum vult multum intendere, incipit alia cogitare » (VI. 17).

II. Ad validam sacramenti confectionem sufficit ut minister habeat intentionem virtualem. Ratio, quia per hanc ille vere operatur humano modo, cum talis intentio sit vera causa actionis. Hinc dicimus, quod minister, qui de more ponit actiones requisitas ad sacramentum, nisi debitam intentionem positive excludat, imprudenter de ea dubitat; quia saltem vult facere quod alias solet, et quod alii ministri faciunt (VI. 18).

III. Sufficit etiam intentio ministri coacta sive metu extorta, præterquam in matrimonio, quia metus non tollit voluntarium. Ita pariter non invalidat sacramentum, excepto matrimonio, error ministri circa personam suscipientis, nempe si minister, putans absolvere Petrum, absolvat Paulum: modo tamen minister non alliget suam intentionem ad aliam personam determinatam; quod ordinarie non evenit, nisi in matrimonio (VI. 19).

970. *Q. An ad validitatem sacramentorum requiratur intentio interna ministri?*

R. 1° Non sufficit sola intentio faciendi actionem externam, sed requiritur intentio faciendi quod facit ecclesia. Hoc est de fide, a Trid. ² definitum contra Lutherum, qui dicebat sufficere solam intentionem ponendi ritum exteriorem, etsi joco peractum (VI. 20).

R. 2° Non requiritur intentio faciendi quod facit ecclesia ro-

¹ 3. p. qu. 64. a. 8. ad 3.

² Sess. 7. can. 11. de sacram. in gen.

mana, sed sufficit intentio faciendi quod facit vera ecclesia a Christo instituta. Id pariter certum est; quia baptizati ab hæreticis, qui ecclesiam romanam non credunt esse veram ecclesiam, nequaquam sunt rebaptizandi. Advertendum tamen, quod si quis nollet facere quod ecclesia romana facit, etiamsi esset vera Christi ecclesia, sacramentum non subsistit; quia revera non habet intentionem faciendi quod Christus instituit (VI. 21).

R. 3° Non requiritur ad validitatem sacramenti intentio explicita conficiendi sacramentum (modo tamen sacramentum positive non excludatur) aut producendi effectum sacramenti, sed sufficit intentio peragendi ritum qui ab ecclesia habetur pro sacro. Ratio quia, ut supra dictum est, sufficit intentio faciendi quod facit ecclesia.

R. 4° Non requiritur intentio explicita celebrandi ritum externum ut formaliter et absolute sacrum. Hoc patet; nam alias baptismus collatus a paganis, qui sacramentum ignorant aut irrident, esset nullus. Sed Nicolaus I, cum consultus fuisset a Bulgaris de validitate baptismi collati a judæo vel pagano, respondit esse validum, si collatus fuerit cum vera materia et forma: valet enim talis baptismus ob intentionem generalem faciendi quod audierit judæus vel paganus fieri ab ecclesia Christi ¹ (VI. 22).

971. Q. *Si minister habeat duas intentiones contrarias, quænam censenda sit prævalere?*

R. 1° Si voluntates istæ sint simul, prævalet prædominans; nempe quæ eligeretur, cognita impossibilitate.

R. 2° Si inter voluntates contrarias una succedat alteri, valet posterior: nisi tamen prior revocaverit (saltem virtualiter) omnem voluntatem subsequentem; tunc enim prior voluntas, modo expresse non revocetur, certe prævalet. In his autem, si adhuc remanet dubium, dubia erit validitas sacramenti; nam, ut validitas hæc certa habeatur, requiritur (et sufficit) præsumptio quæ sit moraliter certa, excludens omnem oppositam formidinem. — Si quis autem contraheret matrimonium, intendens illud esse solubile, tali animo quod, si sciret esse insolubile, non contraheret; tunc nullum esset matrimonium. Valide tamen contraheret, qui per errorem putaret matrimonium esse solubile; quia error privatus non tollit ei intentionem generalem contrahendi modo quo debet (VI. 24).

§ II. De attentione ministri.

972. **Principia.** — I. Ad validam sacramenti confectionem non requiritur attentio interna, idest ut minister hic et nunc mente

¹ C. A quodam, dist. 4. de consecr.

advertat ad id quod agit; sed sufficit attentio externa, ea nempe quæ in quovis actu vere humano semper adest. Unde validum est sacramentum collatum a ministro distracto.

II. Ad licitam sacramenti confectionem requiritur ut absit voluntaria distractio. Culpa tamen ministri voluntarie se distrahentis, modo non adsit periculum errandi, ordinarie venialis tantum est. Dixi *ordinarie*; quia in confectione eucharistiæ voluntaria distractio probabiliter mortalis est; nam distractio in tali sacramento videtur non carere gravi irreverentia (VI. 14).

§ III. De probitate ministri.

973. **Principia.** — I. Ad validitatem sacramenti non requiritur in ministro vitæ probitas seu status gratiæ. Constat ex Trid. 1.

II. Ad licitam sacramenti sive confectionem sive administrationem requiritur ut minister sit in gratia. Ratio, tum quia Christo, cujus est minister, debet se conformare; tum quia sancta sancte sunt tractanda (VI. 30). Ideo certum est, quod minister consecratus, solemniter in mortali sacramentum conficiens et ministrans, mortaliter peccat (VI. 31). Imo, per se loquendo, peccat graviter etiam laicus vel sacerdos qui sacramentum privatim ministrat in mortali. Ratio, tum quia peccatum, quod committit indigne ministrans, consistit in irreverentia quæ irrogatur Deo et sacramento, et quidem hæc irreverentia infertur tam a ministro non consecrato quam a consecrato; tum quia hic, licet tunc non se exhibeat ut ministrum ecclesiæ, tamen se exhibet ut ministrum Christi (VI. 32. Confess. dir. XVII. 7). Diximus *per se loquendo*; nam per accidens minister, tam consecratus quam non consecratus, excusatur si ministret in mortali sacramentum baptismi aut pœnitentiæ in necessitate: puta, si non posset tam cito conteri, et periculum esset quod moribundus decederet sine baptismo aut absolutione.

III. Sacerdotes ministrantes in amplis nosocomiis aut in castris, cum ibi necessitates morientium sint obviæ, tenentur semper se paratos habere ad administranda sacramenta in gratia. A fortiori autem ad id tenentur parochi, aliive sacerdotes, quibus ex officio incumbit sacramenta ministrare (VI. 33).

974. Q. *An sacerdos conferens sacramenta teneatur præmittere confessionem, si sit in mortali?*

R. In confectione eucharistiæ certum est ex Trident. præmittendam esse confessionem, juxta dicenda n. 1104. Quoad alia vero sacramenta, sufficit ut eliciatur contritio. Probatur 1° ex rituali

¹ Sess. 7. can. 12. de sacram. in gen.

rom. 1. ubi dicitur, quod sufficit pœnitere per contritionem, et quod confessio est de convenientia, non de necessitate. Probatur 2° ratione; quia in aliis sacramentis non habetur præceptum, neque naturale neque divinum neque ecclesiasticum, de præmittenda confessione, ut habetur in confectione eucharistiæ (VI. 34).

975. Q. *An peccet mortaliter sacerdos aut diaconus ministrans eucharistiam in mortali?*

R. Affirmative. Ratio, quia gravem injuriam infert huic sacramento. Hinc celebrans in mortali quatuor sacrilegia committit: primum, quia sacramentum conficit; secundum, quia sacramentum suscipit; tertium, quia sacramentum ministrat sibi indigno; quartum, quia eucharistiam administrat in mortali.

Utrum (quæres) ministrans eucharistiam in mortali unum peccatum vel plura committat, juxta numerum eorum qui successive suscipiunt? R. Pluralitas communicantium constituit tantum circumstantiam aggravantem, sed non multipliciter peccatorum, cum sit una actio moralis et unum convivium; quod unum sane dicitur, quamvis ex pluribus constet convivis (VI. 35).

976. Q. *An peccet graviter confessarius excipiens confessionem in mortali, cum proposito eliciendi contritionem antequam absolvat?*

R. Modo conteratur antequam verba absolutionis incipiat, non peccat graviter. Ratio, quia confessarius audiendo confessionem non conficit sacramentum; illud enim non conficitur, nisi quando absolutio impertitur (VI. 36).

977. Q. *An minister, qui ex officio exercet in mortali functiones sacras, quæ non sunt confectiones neque administrationes sacramentorum, peccet mortaliter?*

R. Negative. Ratio, quia, cum hujusmodi exercitia ordinum non sint proprie ordinata ad sanctificationem animæ, non videntur exigere sub gravi exercentium sanctitatem. Peccat tamen venialiter, et eo gravius, quo actiones magis accedunt ad sacramenti ministerium (VI. 37).

Resolve. 1. Non peccat graviter, qui existens in mortali eucharistiam ex officio tangit immediate, vel mediate, puta gestando in processione vel populum benedicendo: non enim videtur materia tam gravis, ut peccatum mortale inducat (VI. 35). — 2. Non peccant graviter diaconi et subdiaconi, qui in mortali ministrant; et hoc etiamsi frequenter ipsi ministrent (VI. 38). — 3. Non peccat graviter episcopus, qui in mortali conficit chrisma vel oleum sanctum (VI. 39). — 4. Non peccat mortaliter episcopus vel sacerdos, qui in mortali

¹ De sacram. in genere.

consecrat templum, benedicit vestes sacras aut corporalia, assistit matrimonio, benedicit cineres, aquam lustralem, etc. — 5. Concionator prædicans in mortali, si est peccator occultus, non peccat graviter; quia actus prædicandi non tendit immediate ad sanctificandum hominem, cum de se non causet gratiam, sicut causant administrationes sacramentorum (VI. 40). Difficulus tamen a peccato gravi excusabitur prædicator, qui ex officio concionatur, et increpat vitium de quo ipse publice est diffamatus; quia scandalum præbet, impeditque finem doctrinæ (VI. 41).

ARTICULUS II.

De officio ministri.

§ I. *De obligatione sacramenta ministrandi.*

978. **Principia.** — I. Pastores animarum tenentur ex justitia, ratione stipendii quod exigunt, sacramenta ministrare suis subditis rationabiliter petentibus, etiam extra gravem necessitatem. (Porro pastores dicuntur superiores respectu religiosorum, et respectu sæcularium episcopi ac parochi vel qui curam subsidiariam cum obligatione habent.) Et proinde peccat pastor, qui morosum vel difficilem subditis se reddit. Excusabitur tamen a mortali, si semel vel iterum extra necessitatem sacramenta deneget; quia non videtur tam stricte se obligasse. An parochus teneatur sacramenta ministrare tempore pestis, vide n. 1080.

II. Simples sacerdotes aliquando tenentur ex caritate sacramenta ministrare, nempe 1° in extrema necessitate proximi, etiam cum periculo vitæ; 2° in gravi proximi necessitate, si possint absque gravi damno: imo etiam cum gravi incommodo, si necessitas sit totius communitatis. Cfr nn. 205, 1427 (VI. 58).

§ II. *De obligatione sacramenta denegandi.*

979. **Principia.** — I. Minister sacramentorum *per se loquendo* tenetur illa negare indigne petentibus, et regulariter peccat graviter si indigno ministret. Ratio est, tum quia virtus religionis prohibet quominus sacramenta irreverenter tractentur, suisque effectibus fraudentur; tum quia, ex præcepto caritatis, non licet cooperari peccato indigne sacramenta suscipientium. Confirmatur ex divino præcepto 1: « Nolite sanctum dare canibus » (VI. 43).

¹ Matth. vii. 6.

II. De dignitate petentium ministro constare debet non eodem modo in omnibus sacramentis, sed juxta cujusque sacramenti indolem. Ratio, quia in quorundam sacramentorum collatione *minister* est dispensator dumtaxat, in aliis vero simul est *judex* dispositionis subjecti.

In quibusdam ergo sacramentis satis non est ministro quod petentem nesciat esse indignum, sed tenetur prudens signum habere debitæ ejus dispositionis: nimirum 1° in *baptismo adultorum* prærequiritur examen de fide suscipientis, et moralis diligentia circa consensum et dispositionem ejus; quia baptismus est janua ecclesiæ, et prima translatio a statu peccati ad statum gratiæ. 2° In sacramento *pœnitentiæ*, quia administratur per modum judicii, in quo minister juste judicare debet, ad eum spectat accuratius causam examinare, cujus præcipua pars est dispositio rei, qui absolvendus est vel ligandus. 3° In sacramento *ordinis*, tenetur episcopus diligenter examinare et exploratam habere dignitatem ordinandi. 4° In *matrimonio*, pastores ecclesiæ sedulo curare debent ut ad istud sacramentum homines non accedant, nisi et doctrinam christianam calleant, et nullo impedimento inhibeantur; quocirca inquirere tenentur. Vide n. 985.

In reliquis sacramentis sufficit quod minister nesciat indignitatem petentis; proinde ea non sunt deneganda iis, qui catholice vivunt, quamdiu non constat de eorum indignitate. Ratio, quia ad hæc sacramenta omnes fideles jus habent, et ministri non sunt judices, sed dispensatores: unde in iis non habent jus inquirendi, sed solum officium dispensandi petentibus, modo non sint positive indigni, sequendo regulam, unumquemque præsumendum esse bonum, donec constet esse malum (VI. 43, 54).

III. Interdum *per accidens* potest dari sacramentum indigno, quando nempe necesse est ad vitandum scandalum, vel injustam petentis infamationem, vel violationem sigilli confessionis. Ratio est, quia minister dat operam rei de se licitæ, quam non potest moraliter eo tempore vitare, proinde ejus actio non est nisi licita permissio peccati suscipientis (VI. 50).

Ex præmissis principiis eruuntur sequentes regulæ particulares:

980. *Regulæ.* — *Regula 1ª* Peccatori *publico*, sive publice sive occulte petat, sacramenta vivorum denegari debent, nisi sufficientia conversionis signa dederit, et scandalum amoverit. Ratio est, quia nec sequitur infamia nec scandalum: imo scandalum esset, si hujusmodi homini sacramentum daretur (VI. 44).

Peccator autem dicitur publicus vel *absolute*, cum scilicet ejus indignitas certa et notoria est communitati, notorietate — juris (quando nempe quis de crimine est juridice convictus), — aut facti

(quando crimen commissum est in loco publico), — aut famæ (quando ex sufficientibus indiciis criminis notitia pervenit ad multos); vel *respective*, cum indignitas nota est iis tantum, in quorum præsencia petitur sacramentum. Si igitur communitas vel omnes præsentes indignitatem petentis cognoscunt, negandum est sacramentum. Negari vero generatim non debet, si petentis indignitas plerisque tantum ex præsentibus nota sit; quia talis peccator possidet adhuc suam famam *respective* ad illos, qui ejus crimen ignorant (VI. 44, 45, 49).

Regula 2^a Peccatori *occulto* petenti *occulte* negandum est sacramentum, excepto casu quo crimen cognitum fuisset ex confessione (tunc enim non licet ministro ne peccatorem quidem monere). Ratio est, quia hoc sibi expostulant tum reverentia sacramenti, tum ipsius petentis bonum.

Regula 3^a Peccatori *occulto* petenti *publice* non est denegandum sacramentum (ut ostendit exemplum Christi, qui Judæ communionem porrexit) propter gravissima incommoda quæ alias evenirent: nempe scandala aliorum, quibus si sacerdos posset, ob crimen occultum, publice sacramentum negare, forte etiam boni deterrentur ab illius susceptione, timentes ne, propter odium vel imprudentiam, a sacerdote ejicerentur etc. (VI. 50). — Excipe tamen, si agatur de ordine suscipiendo; quia indignus, etiam occultus, ab ordinibus omnibus omnino est arcendus, ex præcepto Trid. ¹. Ratio est, quia qui se ingerit in munera publica, ad quæ non est idoneus, repelli debet etiam cum infamia, ob bonum publicum privato præferendum. Et notandum, quod episcopus non tenetur eo casu manifestare causam cur repellat illum ab ordine, juxta declarationem s. c. conc. 21 mart. 1643 (VI. 52).

981. Q. *An negandum sit sacramentum peccatori in eo loco ubi ejus crimen non est publicum, si publicum sit in alio loco?*

R. Negative. Ratio, quia ex una parte ministrando illi sacramentum non adest scandalum aliorum; et ex alia, negando sacramentum, eadem quidem inconvenientia et damna nascerentur propter quæ vitanda illicitum est ministro negare sacramentum peccatori occulto. Secus vero dicendum, si notitia illius criminis facile esset illuc perventura (VI. 46).

982. Q. *Quid requiratur ut publico peccatori eucharistia possit ministrari?*

R. Ut præscribit rituale rom. ², eucharistia debet denegari publicis peccatoribus quoties non constet etiam publice de eorum poenitentia, et quod scandalo aliis præstito jam satisfecerint. Cui tamen

¹ Sess. 23. c. 5. et 7. de ref.

² De sacram. euch.

sufficit confessio coram pluribus facta, ita ut brevi sit manifestanda aliis (modo non adsit occasio proxima auferenda, nam si talis occasio adest publice jam nota, non debet dari publico peccatori eucharistia, nisi remota occasione); quia qui publice confessus est, publice censetur emendatus. Cfr n. 1673. — Qui autem occulte peccat, sufficit eum occulte egisse pœnitentiam (VI. 47).

Ad Quæsitum: « An possit administrari eucharistia notorie censuratis, antequam rite cum ecclesia reconciliati fuerint »? — S. Pœnitentiaria 10 dec. 1860 respondit: « Negative ».

983. Q. *Quid agendum in dubio de crimine vel de pœnitentia?*

R. 1° Si crimen est certum et pœnitentia dubia, sacramentum est denegandum donec constet de pœnitentia, quia manet infamia. Et hoc dicendum, etiam si habetur publica suspicio de crimine; modo suspicio sit tam vehemens, ut æquivaleat morali certitudini: secus, si talis sit, ut probabili ratione deponi possit.

R. 2° Si dubitatur de crimine, non potest regulariter sacramentum negari. Ratio, quia quisque naturaliter præsumitur bonus, nisi malus certo probetur. Dixi *regulariter*; nam in sacramentis pœnitentiæ, baptismi et ordinis minister debet esse moraliter certus de dispositionibus suscipientis (VI. 43, 48).

984. Q. *An confessarius possit sacramentum negare ob crimen auditum in confessione, sub prætextu aliarum causarum?*

R. Negative. Ratio, quia tunc peccator jam satis adverteret ex confessione negari sacramentum, et ideo sigillum læderetur, et confessio fieret odiosa (VI. 51).

985. Q. *An parochus possit assistere matrimonio eorum, qui sunt sacramento indigni?*

R. 1° Tenetur parochus arcere a matrimonio eos, qui nesciunt doctrinam christianam, ex rituali rom. 1. Imo, ut decrevit s. congr. ann. 1697 et confirmavit Benedictus XIV, parochus non debet procedere ad proclamationes, nisi repererit contrahentes sufficienter instructos in rudimentis fidei.

R. 2° Si contrahentes publice petant, et sint indigni ratione peccati vel censuræ occultæ, parochus tenetur assistere.

R. 3° Si contrahentes sint publice indigni, parochus non tenetur nec potest assistere tali matrimonio. Ratio, tum quia non licet cooperari peccato proximi, etiamsi alter peccatum jam interne consummaverit; tum quia parochus tenetur ex justitia, ex contractu inito cum communitate a qua stipendium accipit, incumbere saluti spirituali suarum ovium eas avertendo a peccatis. Et quod dicimus de paracho, dicendum est etiam de testibus; qui tamen satis excu-

¹ De matrimonio.

sarentur a peccato si assisterent coacti metu gravi, cum ipsi non teneantur nisi ex caritate impedire peccatum. Parochus etiam excusari posset, si assisteret ad vitandam mortem, vel alia graviora mala communitalis, vel ipsorum contrahentium; puta ne ipsi perseverent in peccato. Cfr n. 988 (VI. 54).

986. Q. *Quomodo se gerere debeant parochi in celebratione matrimoniorum illorum, qui notorie in ecclesiasticas censuras inciderunt?*

R. « Curandum pro viribus, ut ecclesiasticis censuris innodati debito modo cum ecclesia reconcilientur; et si reconciliari recusent, et nisi matrimonium celebretur, gravia inde mala imminere videantur, parochus ordinarium consulat, qui habita rerum et circumstantiarum ratione, omnibusque perpensis, quæ a probatis auctoribus et præsertim a s. Alphonso (lib. VI. n. 54) traduntur, ea declaret quæ magis expedire in Domino judicaverit, exclusa tamen semper missæ celebratione »: s. pœnit. 10. dec. 1860.

987. Q. *An, si unus sponsorum sit publice indignus, possit alter cum ipso matrimonium inire, et consequenter sacramentum ei ministrare?*

R. Ex duplici capite potest talis indignitas provenire: vel ab excommunicatione, vel ab aliquo mortali peccato sponsi. — Si sponsus est indignus quia est excommunicatus, — vel erit vitandus, et tunc certe illicitum est cum eo contrahere, quia non licet cum ipso communicare in re sacra, prout est sacramentum; — vel erit tantum toleratus, et tunc licet, quia concilium Constantiense indistincte concessit fidelibus posse communicare cum excommunicatis toleratis. — Si vero sponsus sit indignus ob aliquod peccatum, cum eo contrahere non potest (saltem si sine gravi incommodo a matrimonio recedere queat); quia non licet ministro conferre sacramentum indigno (VI. 55).

988. Q. *Utrum, si unus sponsorum sit acatholicus, possit alter cum illo matrimonium contrahere; — et an parochus possit huiusmodi matrimonio assistere?*

R. ad 1^m Generatim loquendo id vetitum est ab ecclesia 1. Verumtamen in locis ubi acatholici vivunt mixti cum catholicis, ut in Germania, Polonia etc., ecclesia ne majora enascantur mala tolerat matrimonium inter catholicum et acatholicam, vel acatholicum et catholicam. Semper vero ad tale matrimonium ineundum requiritur dispensatio pontificis 2: cfr n. 1551. Hæc porro dispensatio non conceditur, nisi ex una parte « graves canonicæ causæ concurrant * »,

¹ Conc. Calced. can. 14.

² Greg. XVI, brev. *Summo jugiter*, ad archiep. et ep. Bavarie, 27 maji 1832.

* Sunt verba *Instructionis congr. s. off. ad card. primat. et archiep. Strigo-*

et ex altera « cautum omnino sit (verba rescripti ab anno 1858) conditionibus ab ecclesia præscriptis, et præsertim — 1° de amovendo a catholico conjugē perversionis periculo, — 2° de conversione conjugis acatholici ab illo pro viribus curanda, — 3° ac de universa prole utriusque sexus in catholicæ religionis sanctitate omnino educanda ».

R. ad 2^m In his rerum adjunctis in quibus permittitur catholico ut, interveniente pontificia dispensatione, cum acatholico matrimonium ineat, licet etiam parochō eidem assistere (VI. 56): sed generatim extra ecclesiam et absque ullo ritu sacro, ut pluries declaraverunt ss. pontifices; ideoque neque annulus benedicendus, nec verba *Ego conjungo vos etc.* proferenda: s. off. c. 1 sept. 1841. Dixi *generatim*; quia, si hujusmodi matrimonia celebrari nequeant extra ecclesiam et absque ullo ritu sacro quin inde *graviora damna ac mala timenda sint*, ordinarii tolerando permittere possunt ut ritus pro matrimoniis contrahendis in rituali præscriptus adhibeatur, exclusa tamen semper missæ celebratione: Pius IX 15 nov. 1858, et s. c. de prop. fide 25 mart. 1868. Vigore clausulæ: *exclusa... missæ celebratione*, prohibetur non tantum missa *pro Sponsis*, cum orationibus et benedictionibus ut in missali romano, sed quælibet missa etiam privata, quæ celebretur coram sponsis et comitibus post matrimonium, etiamsi sponsis non detur distincta sedes: ita declaravit s. off. c. 17 jan. 1872 et 17 jan. 1877. — Si vero contigerit, ut persona catholica recedere nolit a perverso suo consilio celebrandi matrimonium cum persona acatholica, non petita seu non impetrata ecclesiæ dispensatione, vel debitis cautionibus seu earum aliqua prætermissa, tunc sane parochi catholici officium erit abstinere a matrimonio ipso sua præsentia honestando: ex brevi *Summo jugiter* Greg. XVI 27 maji 1832, et resp. s. inq. c. 20 dec. 1838. — Verumtamen generali huic regulæ exceptio aliqua quandoque datur, saltem alicubi, in extremis quibusdam casibus. Siquidem Greg. XVI, instructionibus datis (12 sept. 1834, 22 maji et 30 apr. 1841) ad epi-

niens. 21 jul. 1880, in qua præterea sequentia leguntur notatione dignissima: " Sancta apostolica sedes semper constanterque retinuit atque retinet, nullimode in *vetito* mixtæ religionis fas esse dispensare, nisi singulis in casibus, præter causas canonicas, simul concurrant tres conditiones sequentes, videlicet: 1° Ut partes, et præsertim hæretica, veras cautiones præstiterint, quibus se coram ecclesia obligent ad ea, quæ ab iisdem ecclesia exigit; inter quæ præcipuum locum tenet catholica educatio universæ omnino proles absque ulla exceptione sive restrictione; 2° Ut superior ecclesiasticus moralem certitudinem habeat sive de cautionum sinceritate pro præsentī, sive de earumdem adimplemento pro futuro; 3° Ut cautionis exhibitio notoria sit, vel saltem talis esse possit ad omne scandalum removendum. „ (Cfr *Nouvelle Revue théologique*, t. XIX, p. 7).

scopos Baviaræ, Austriæ et Hungariæ, indulgit, ut si ecclesiæ utilitas et commune animarum bonum exigat, parochus adesse possit etiam nuptiis personæ catholicæ, quæ, nulla implorata ecclesiæ dispensatione nullaque data cautione, cum acatholica persona vult nubere; sed in hoc casu permittitur tantum, ut parochus exhibeat assistentiam passivam seu materiale extra ecclesiam, excluso quovis ecclesiastico ritu, perinde ac si partes unice ageret *meri testis*, ut ajunt, *qualificati*; ita nempe ut, audito utriusque conjugis consensu, deinceps pro officio actum valide gestum in matrimoniorum librum referre queat ¹.

989. Q. *Utrum liceat simulare sacramentum, ne indigno conferatur?*

Prænotandum. Simulatio sacramenti in eo consistit, quod minister ponat ejus materiam et formam, vel solam formam, cum intentione non conficiendi sacramentum. Hoc prænotato,

R. Numquam licet, ne metu quidem mortis, simulare sacramenti administrationem. Ratio est, quia talis simulatio sacramento gravem injuriam irrogat et Deo illudit; confirmatur ex prop. 29 damnata ab Innoc. XI, quæ dicebat: « Urgens metus gravis est causa administrationem sacramenti simulandi ». Idem dic de *susceptione*, quia currit eadem ratio. — Ex dictis resolvitur:

1° Non licet unquam proferre verba absolutionis super pœnitentem indispositum; aut verba consecrationis pronunciare super panem sine intentione consecrandi; vel inter missæ celebrationem omittere consecrationem.

2° Licitum est confessario super indispositum orare, eique benedictionem impertiri, ne ejus indispositio prodatur, quamvis alii reputent eum absolutionem recipere. Ratio est, quia tunc confessarius proprie non simulat administrationem sacramenti, sed licite occultat veritatem, quam nec tenetur nec potest manifestare. Advertendum vero, quod tunc confessarius non debet intendere deceptionem adstantium, sed tantum occultationem veritatis; nam alias mendacii reatum non effugeret, cum mendacium non solum committatur verbis, sed etiam factis. Item videtur licitum esse confessario super indispositum dicere: *Ego te non absolvo*, submisce dicendo verbum *non*, præsertim si pœnitens minetur mortem nisi absolvatur. Ratio, quia hæc non est restrictio pure mentalis, dum confessarius non tenetur efficere ut pœnitens audiat verba absolutionis; et ideo non habet ille jus ut confessarius omnia verba formæ intelligibiliter proferat (VI. 59).

3° Si quis, nolens confiteri, ingrediatur confessionale, et genu-

¹ *Nouv. rev. théol.* t. xv. pag. 503, 506, 508, 509, 512, 576.

flexus alloquatur confessarium de aliquo negotio, non simulat sacramentum, nec peccat peccato mendacii; quia, cum hoc sit valde usitatum, quod aliqui accedant ad confessarium causa petendi eleemosynam, aut consulendi circa scrupulos, colligitur actionem illam esse indifferentem.

4° Non peccat peccato sacrilegii (licet peccet peccato mendacii) qui, nolens confiteri, accedit ad confessarium cum intentione ut circumstantes credant ipsum confiteri; nam, cum desit hic materia et forma, deest etiam sacramenti simulatio (VI. 60).

5° In casu quo aliquis non posset se disponere ad communionem, licitum ei esset, ad infamiam vel scandalum vitandum, convenire cum parochio ut dicat tantum super ipso verba: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat etc.*, et non præbeat hostiam; quia revera tunc non simulatur sacramentum. Secus dicendum, si parochus porrigat ex conventionem hostiam non consecratam; quia, licet non simuletur sacramentum, quod ibi non est, tamen exponitur panis adorationi adstantium (VI. 61).

6° Non est illicitum simulare matrimonii celebrationem illi, qui per metum gravem contrahere cogeretur. Ratio, quia deficiente voluntario consensu, deficit contractus, et deficiente contractu, sacramentum non conficitur (VI. 62).

CAPUT IV.

De subjecto sacramentorum.

Subjectum sacramenti dicitur ille, qui sacramentum suscipit et est capax effectus sacramenti: est autem solus homo viator; quia ipse solus potest primam gratiam aut ejus augmentum accipere (VI. 79).

ARTICULUS I.

De requisitis ad validam sacramentorum susceptionem.

990. **Principia.** — I. Susceptio baptismi omnino præexigitur ad validam susceptionem aliorum sacramentorum. Ratio, quia sacramenta instituta sunt pro sola ecclesia, et per solum baptismum fiunt homines de corpore ecclesiæ, ut definivit Eugenius IV in decreto fidei ad Armenos (VI. 79).

II. In adultis, ad validam susceptionem uniuscujusque sacramenti, requiritur intentio illud suscipiendi. Ratio est, quia adultus non sanctificatur sine proprio consensu, si ejus sit capax (VI. 81).

III. In infantibus (quibus æquiparantur perpetuo amentes quoad sacramentorum receptionem), ad validam susceptionem baptismi, nulla requiritur intentio, cum suppleat in eis intentio Christi vel ecclesiæ; sicut enim sine propria voluntate ipsi peccatum contraxerunt, ita sine voluntate ab illo liberantur: hoc est de fide definitum a Trid. 1. Quod dicitur de baptismo, idem dicendum de confirmatione et eucharistia. Idem quoque de ordine infantibus collato, ut patet ex bulla *Eo quamvis* Benedicti XIV, edita 4 maji 1745, ubi declaratur, quod ipsi infantes ordinati, cum pervenerint ad annos discretionis, non tenentur ad castitatem, sed præcipitur ut in anno decimo octavo detur eis optio, et si voluerint castitatem servare, admittantur ad exercitium ordinis: secus, si noluerint. Et subditur, quod ipsi post ratihabitionem invalide contrahunt matrimonium, et tenentur ad officium divinum (VI. 78, 80).

991. *Resolutiones.* — I. Non requiritur in adulto suscipiente intentio actualis aut virtualis, sed sufficit habitualis, idest aliquando habita et non retractata. Id probatur ex universali ecclesiæ praxi, quæ non reiterat sacramenta baptismi et ordinis iis, qui ea suscipiunt ex voluntate prius habita. Et hoc procedit in omnibus sacramentis, præter pœnitentiam, ut infra explicabimus. Unde valide conferuntur sacramenta dormientibus, ebriis vel lapsis in amentiam, qui antea habuerunt intentionem illa recipiendi, ut declaratum etiam fuit a Benedicto XIV 2. Non licet tamen iis conferre sacramenta, nisi in probabili periculo mortis, vel nisi impedimentum usus rationis censeatur perpetuum (VI. 81).

2. In suscipientibus sacramentum extremæ unctionis sufficit etiam intentio interpretativa, nempe quæ numquam fuit habita, sed quæ præsumitur habenda a suscipiente, si esset ipse compos rationis; idque probatur ex rituali rom. 3, ubi dicitur: « Hoc sacramentum est præbendum sensibus destitutis qui antea petierunt, seu verisimiliter petiissent ». Et si forte æger fuerit sensibus destitutus in actu peccati mortalis, tunc etiam, saltem sub conditione, extrema unctio est illi ministranda, prout etiam de sacramento pœnitentiæ dicemus n. 1267. Ita etiam per voluntatem interpretativam seu generalem potest moribundo sensibus destituto conferri sacramentum confirmationis et eucharistiæ.

3. Sacramentum baptismi et ordinis invalide confertur adultis habentibus solam intentionem interpretativam. Ratio est, quia sine

¹ Sess. 7. can. 18. de sacr.

² Instruct. de bapt. *Postremo mense*

³ De extrem. unct.

voluntate explicita nemo debet subire obligationem legum ecclesiæ et status clericalis. Attamen in infideli, qui semper veram fidem ignoraverit, ad suscipiendum baptismum sufficere posset intentio implicita, contenta in illius contritione vel attritione.

4. Ad sacramentum pœnitentiæ non sufficit intentio neque interpretativa neque habitualis, sed requiritur intentio actualis vel saltem virtualis, cum ibi requirantur pro materia actus pœnitentis, qui non possunt quidem haberi sine voluntate saltem virtuali recipiendi sacramentum: hoc tenendum saltem in praxi.

5. Ad sacramentum matrimonii suscipiendum semper requiritur voluntas saltem virtualis. Ratio quia, cum uterque conjux non solum sit suscipiens, sed etiam minister sacramenti, in singulis eorum certe requiritur ea intentio, quæ in ministris aliorum sacramentorum exigitur (VI. 82).

ARTICULUS II.

De requisitis ad licitam sacramentorum susceptionem.

992. Principia. — I. Ad licite et utiliter suscipienda sacramenta *mortuorum*, baptismum nempe et pœnitentiam, requiruntur in adultis, præter intentionem recipiendi sacramentum, actus fidei et spei, saltem virtualis, ac doloris de peccatis, qui saltem sit attritio. Constat ex Trid. 1. — Dolor tamen in baptizando afficere debet peccata actualia, non originale, neminem enim pœnitet facti alieni.

II. Ad licite ac fructuose suscipienda sacramenta *vivorum*, requiritur status gratiæ præexistentis. Ratio, quia hæc sacramenta primario instituta sunt ad gratiam sanctificantem augendam, non ad eam generandam: recale dicta n. 959. 4° (VI. 83, 86).

993. Resolutiones. — 1. Qui sacramentum vivorum in statu peccati mortalis scienter suscipit, graviter peccat; et quidem gravius illo, qui illud indigne conficit aut ministrat.

2. Qui mortalis peccati sibi conscius est, ante susceptionem eucharistiæ, ex præcepto divino tenetur confiteri, excepto casu de quo dicitur n. 1104: constat ex Trid. 2. Si agatur de suscipiendis aliis sacramentis vivorum, sufficit ut peccator præmittat actum contritionis perfectæ: cfr nn. 1250, 1472 (VI. 86).

3. Æqualiter dispositi æqualem, magis dispositi majorem sacramenti fructum consequuntur (VI. 85).

¹ Sess. 13. c. 7. de euchar.

² Sess. 13. c. 7. de euchar.

994. Q. *An sacramenta valide sed cum fictione suscepta, idest sine dispositione requisita, remoto obice reviviscant?*

R. — 1° De sacramento baptismi affirmandum. Ratio, quia peccatum ante baptismum vel in ipsa perceptione baptismi consummatum non subijcitur ecclesiæ clavibus; unde necesse est remitti per solam virtutem baptismi, qui, sublato obice, habet effectum prius suspensum ratione fictionis. Et ad obtinendum hunc effectum sufficit in suscipiente attritio. — 2° Idem, quod de baptismo, dicendum videtur de sacramento pœnitentiæ, casu quo fieret confessio valida et informis, juxta dicenda n. 1239. — 3° Idem dicendum etiam de sacramentis characterem imprimentibus, prout de confirmatione et ordine. Ratio, quia cum hæc sacramenta nequeant iterari, videtur consentaneum divinæ bonitati ne tales suscipientes relinquantur destituti gratia sacramentali, tam proficua in confirmatis ad resistendum tentationibus et in ordinatis ad obeunda munia clericalia. — 4° Idem quoque de sacramento extremæ unctionis et de matrimonio; quia etiam congruum videtur quod, cum extrema unctio non possit iterari eodem mortis articulo, nec matrimonium vivente eodem conjuge, interim fideles non careant gratia sacramentali. — 5° Secus autem dicendum de eucharistia, quæ ex sua institutione frequenter potest iterari: idcirco non fuit opus hanc tribuere efficaciam sacramento, ut subveniatur fragilitati hominum (VI. 87, 707).

995. Q. *An liceat fidei suscipere vel petere sacramenta a ministro indigno?*

R. Distinguere oportet inter ministrum indignum ob aliquam censuram vel inhabilitatem, et indignum ob peccatum mortale.

1° Si minister est indignus ob aliquam censuram vel inhabilitatem, et non sit toleratus, sed vitandus, vel hæreticus aut schismaticus, ab eo non licet petere sacramenta, nisi in extrema vel gravissima necessitate; in qua licitum est suscipere baptismum, pœnitentiam, viaticum, et etiam extremam unctionem, si infirmus non potuerit aliud sacramentum recipere. Pariter videtur licitum esse recipere sacrum ordinem ab episcopo excommunicato, quando in aliqua provincia remota ille solus existeret, et talis ordinatio redundaret in bonum communitatis. — Si vero minister sit toleratus, licet ab eo petere sacramenta, etiam sine gravi causa; quia concilium Constantiense absolute concessit fidelibus communionem cum toleratis: cfr n. 1677 (VI. 88).

2° Si minister est indignus ob peccatum mortale, non licet ab eo petere sacramentum sine rationabili causa, juxta dicta n. 226. Sufficit tamen notabilis utilitas. Hinc dicimus, licite recipi sacramenta a ministro peccatore in sequentibus casibus: a) Si urget præceptum confessionis vel communionis. — b) Si ex dilatione susce-

ptionis immineat periculum lapsus. — c) Si debeas implere præceptum missæ audiendæ. — d) Si alias debeas etiam ad horam tantum manere in mortali, et nequeas alium adire confessarium. — e) Si carere debeas, saltem diu, communione vel fructu confessionis, etiamsi non habeas mortale. Sic pariter, si carere debeas fructu alterius sacramenti, et minister sit parochus, aut alius sit paratus, et non sit alius digne ministrans. — f) Si alias nequeas lucrari jubilæum. — g) Si indigeas perito direttore, et non habeas alium; modo debeas diu alium expectare. — h) Si velis missam applicari pro amico defuncto.

Ceterum quivis minister præsumitur dignus, nisi constet de opposito. Hinc infertur, posse peti sacramentum etiam ab eo, qui scitur paulo ante peccasse; quia præsumendus est ipse jam se disposuisse saltem per contritionem. Excipe tamen 1° si constet ministrum esse consuetudinarium vel esse in occasione proxima voluntaria peccandi. Excipe 2° si minister post peccatum confessionem non præmiserit ante missæ celebrationem (VI. 89).

APPENDIX.

DE SACRAMENTALIBUS.

996. Sacramentalia vocantur quædam cæremoniæ seu res sacræ, ab ecclesia institutæ ad Deum colendum, et ad quosdam effectus spirituales producendos: ut sunt a) benedictiones et exorcismi, extra sacramentorum dispensationem, — b) benedictio ab episcopo vel abbate consecrato data, — c) tunsio pectoris, — d) *confiteor*, — e) eleemosyna, — f) aqua lustralis, — g) panis benedictus etc. Inter sacramentalia enumerantur etiam *Agni Dei* ex cera a papa benedicti et chrismate delibuti (VI. 90): hi nequeunt inaurari aut pingi; et, licet possint vendi, eos tamen vendere carius, quia benedicti sunt, est injustitia et simonia (VI. 94).

Sacramentalibus vis inest remittendi peccata venialia, non ex opere operato, sed quatenus per illa, vi orationum ecclesiæ, excitantur in anima pii motus doloris aut caritatis, quibus movetur Deus ad postea peccata remittenda. Hinc hortandi sunt fideles, ut post sumptionem aquæ benedictæ etc. se excitent ad actum doloris sive amoris (VI. 92). Sacramentalia quandoque operantur etiam beneficia temporalia, v. g. sanitatem etc. (VI. 93).

NB. — a) In benedictionibus nequeunt adhiberi formulæ, quæ non reperiuntur in rituali romano *, nisi constet eas a s. rit. con-

* In aquæ benedictione, quæ in vigilia vel in festo epiphaniæ in aliquibus

gregatione fuisse adprobata *: s. rit. congreg. decr. 7 apr. 1832 et 23 maji 1835.

b) In benedictione mulieris post partum (ad quam jus tantummodo habent mulieres, quæ ex legitimo matrimonio pepererunt) servandum est omnino rituale romanum, etiamsi proles mortua fuerit sine baptismo: s. rit. c. decr. 26 sept. 1857.

c) In benedictionibus, pro quibus rituale non dat formam, producendum est signum crucis super re benedicenda, cum formula *In nomine Patris etc.*: deinde res ipsa, absque cereo accenso, cum aqua benedicta est aspergenda: s. rit. c. decr. 12 aug. 1854.

d) Declaravit s. off. c. 3 sept. 1887 « non esse benedicenda vexilla, nisi earum societatum, quarum statuta ab auctoritate ecclesiastica adprobata fuerint, ab eaque aliquo modo dependeant, et aliquod religionis signum, nullum autem emblemata reprobandum, præseferant ».

e) Juxta rituale et pontificale romanum, in administratione sacramentalium adhibenda est stola: s. rit. c. decr. 11 mart. 1871.

f) Licitum est projicere canibus ossa agni vel ova benedicta. Item licitum est uti aqua benedicta et candelis benedictis ad usum profanum. — Missalia autem et biblia, sicut etiam sacræ imagines, non possunt adhiberi ad usum profanum: secus vero dicendum de aliis chartis ubi incidenter et accessorie inscribuntur nomina sacra (VI. 94).

locis fieri consuevit, adhiberi nequit nisi ritus qui præscribitur a rituali romano ad faciendam aquam benedictam, ne in locis quidem ubi alius ritus inductus jam fuisset: ita rescripsit s. rit. c. 17 maji 1890, confirmante ss. d. n. Leone XIII, 11 jun. 1890. Cfr *Nouv. Revue théol.* t. xxii, p. 502.

* Complures benedictionum formulæ a s. rit. c. approbatæ reperiuntur in *Appendice* ad rituale romanum, quod s. Congr. de propaganda fide suis typis iterum cudebat ann. 1877 et 1882.

TRACTATUS DE BAPTISMO

CAPUT I.

De natura, effectibus et necessitate baptismi.

997. **Definitio.** Baptismus (ex voce græca quæ significat ablutionem sive immersionem) est sacramentum a Christo Domino institutum ad spiritualem hominis regenerationem, per exteriorem corporis ablutionem, factam in aqua sub præscripta forma verborum. — Hic baptismus (qui juxta s. Thom. ¹ institutus fuit quando Christus baptizatus est a Joanne) dicitur *fluminis*, ad distinctionem baptismi *fluminis* et *sanguinis*, de quo infra n. 999 (VI. 95).

998. **Principia.** — I. Baptismus est verum novæ legis sacramentum. Ita definierunt conc. Florentinum in decr. pro Armenis et conc. Trid. ².

II. Sacramenti baptismi effectus sunt: 1° Remissio omnis peccati originalis et actualis ante baptismum commissi, ut habetur in catechismo rom. ³ et Trid. ⁴: « In renatis nihil odit Deus ». (Recole dicta n. 992). Remanet tamen in iis peccati fomes, qui non est peccatum; et, si ei resistitur gratia Jesu Christi, proderit ad coronam. — 2° Condonatio omnium pœnarum pro peccatis debitarum, ex Trid. ⁵, ubi: « Ut nihil prorsus eos ab ingressu cœli remoretur ». — 3° Largitio divinæ gratiæ, qua filii Dei et cœli hæredes efficimur, nec non infusio trium theologicarum virtutum, ex Trid. ⁶. — 4° Characteris, seu cujusdam spiritualis signaculi, indelebilis impressio. — 5° Baptizatus fit ecclesiæ membrum, et illius auctoritati subjicitur (VI. 138. Exam. ordin. n. 24).

III. Sacramentum baptismi, saltem in voto implicito, est omnibus hominibus necessarium ad salutem necessitate medii. Probatur illis scripturæ verbis ⁷: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei ».

999. **Q. Quid sit baptismus 1° fluminis, 2° sanguinis?**

R. 1° Baptismus *fluminis* (sic dictus, quia fit per impulsu Spiritus sancti, qui flamen nuncupatur) est perfecta conversio ad

¹ 3. p. qu. 66. a. 2. — ² Sess. 7. de sacr. can. 1. — ³ De sacram. bapt. n. 42. — ⁴ Sess. 5. § 5. decr. de peccato orig. — ⁵ Ibid. — ⁶ Sess. 6. c. 7 de justific. — ⁷ Joan. III. 5.

Deum per contritionem vel amorem Dei super omnia, cum voto explicito vel implicito veri baptismi fluminis; cujus vices supplet juxta Trid. ¹ quoad culpæ remissionem, non autem quoad characterem imprimendum, nec quoad tollendum omnem reatum pœnæ. De fide autem est, per baptismum fluminis homines etiam salvari ² (VI. 95, 96).

R. 2° Baptismus *sanguinis* est sanguinis effusio seu mors tolerata pro fide aut pro alia virtute christiana (VI. 97). Hic baptismus æquiparatur baptismi fluminis; quia ad instar illius quasi ex opere operato remittit culpam et pœnam. Dicitur *quasi*; quia martyrium non ita stricte operatur sicut sacramenta, sed ex quodam privilegio, ratione imitationis passionis Christi. Ideo martyrium prodest etiam infantibus, dum ecclesia ss. Innocentes prout veros martyres colit. In adultis autem requiritur acceptatio martyrii, saltem habitualiter, ex motivo supernaturali (VI. 96). — Martyrium (in quod, sine divino instinctu vel sine periculo scandali, illicitum est temere se ingerere, tum quia hæc est quædam tentatio Dei, tum quia homo non est dominus vitæ suæ) gratiam confert quando martyr accipit lethale vulnus aut cruciatum, licet postea miraculose non moriatur: et ita vere martyr fuit b. Joannes in dolum ferventis olei immissus, et regina martyrum b. virgo Maria stans juxta crucem Jesu. Ratio, quia tunc jam in causa mors accipitur (VI. 99, 101). — An autem, ut martyrium remittat culpam et pœnam, requiratur in peccatore contritio vel dilectio Dei super omnia, aut sufficiat attritio, certo non constat; probabilius tamen est quod requiratur contritio vel dilectio Dei supra omnia (VI. 98).

CAPUT II.

De materia baptismi.

ARTICULUS I.

De materia remota baptismi.

1000. **Principia.** — I. Materia remota *valida* est aqua vera et naturalis, ut patet ex conciliis Later. ³ et Trid. ⁴ et ex verbis Christi ⁵: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto etc. » (VI. 103).

II. Materia remota *licita*, extra necessitatem, est aqua conse-

¹ Sess. 6. c. 4. de justific. — ² Ibid. — ³ C. Firmiter, de sum. Trin. — ⁴ Sess. 7. c. 2. de bapt. — ⁵ Joan. III. 5.

crata. In necessitate autem inateria licita est quælibet aqua naturalis quæ præsto adest. Uti vero aqua impura, cum alia haberi potest, est grave peccatum, ob defectum reverentiæ sacramento debitæ (VI. 102).

1001. Resolutiones. — 1. Materia certe valida est: — 1° aqua fontium, puteorum, maris, fluminum, lacuum, stagnorum, cisternarum et pluvialis, et sic quæcumque simplex et pura, quæ propriam aquæ speciem retinet, nec refert frigida sit an calida, ex rituali rom.; — 2° aqua resoluta ex nive, glacie vel grandine; — 3° aqua sulphurea sive mineralis; — 4° aqua defluens in tempore nimbo a pariete, foliis etc.; — 5° aqua turbida mixta cum alia re, modo aqua sit materia prædominans; — 6° ros, et aqua collecta ex vaporibus densatis, puta in operculo ollæ; — 7° aqua simpliciter distillata, rosis aut aliis floribus in aqua infusis (VI. 103, 104).

2. Materia certe invalida est: — 1° sanguis, lac, vinum, urina, pituita, saliva, sudor, lacrymæ; — 2° succus expressus ex floribus, herbis et radicibus (VI. 103, 104).

3. Materia dubia est: — 1° jus et lixivium; — 2° aqua ex sale soluto; — 3° cervisia tenuis, tenue atramentum, aqua fluens ex vite aliisve arboribus, et glacies sive nix non soluta; — 4° aqua per artem chemicam educta ex floribus, plantis, radicibus, vino aut oleo; — 5° una vel altera gutta aquæ (VI. 104, 105).

Proposito dubio de baptismo collato cum aqua benedicta, quæ tamen ob climatis intemperiem fœtida evaserat, s. officii c. 17 apr. 1830 respondit: « Baptismos collatos cum aqua corrupta fuisse validos, quamvis illicitos extra casum necessitatis. Et in casu necessitatis præferendam aquam naturalem; sed providendum renovatione aquæ fontis baptismalis juxta rituale romanum * ».

ARTICULUS II.

De materia proxima baptismi.

1002. Principia. — I. Materia proxima baptismi est ablutio corporis per aquam: idest talis applicatio aquæ, qualis in æstimatione morali requiritur, ut homo dicatur vere lotus seu ablutus.

II. Ablutio corporis valide fieri potest tribus modis, nempe immersione, aspersione et infusione. Quoad liceitatem vero ille modus servari debet, qui est usitatus in singulis ecclesiis. Rituale rom. ¹

¹ De sacram. bapt.

* « Non benedicendi aquam fontium sabbato ante pentecosten immemorabilis consuetudo, sicut abusiva et rubricis contraria, est eliminanda » (s. rit. c. 7 dec. 1844).

præcipit, ut baptizans ter fundat aquam supra caput baptizandi (VI. 105).

1003. Q. *Utrum trina ablutio requiratur ad validitatem baptismi?*

R. Negative; certum quippe est validum esse baptismum per unam ablutionem collatum¹: et aliquando in ecclesia una tantum immersio adhibita fuit. — Ceterum ritus trinæ infusionis præceptus a nostro rituali rom., extra casum necessitatis, servandus est sub mortali, quia est materia sat gravis; cum enim in baptismo exprimat^{ur} mysterium ss. Trinitatis, congruum est ut trina ablutione conferatur. Curandum autem est ut forma non perficiatur antequam trina fiat ablutio (VI. 107).

1004. Q. *An valeat baptismus, si quis projiciat infantem in puteum vel flumen, et formam pronuntiet?*

R. Non est certa validitas baptismi ita collati; ideoque, si talis infans superviveret, esset sub conditione rebaptizandus. Nota autem, quod numquam licet projicere in flumen infantem ad eum baptizandum, quamvis sit mox decessurus sine baptismo; quia numquam est licitum ob quamcumque causam directe occidere innocentem. Licet tamen aqua gelida, si alia haberi non possit, puerum mox moriturum baptizare, etiamsi timeatur mors ex hoc acceleranda: tum quia mors tunc non eveniret per se, sed per accidens, cum talis actio per se non tendat ad occisionem, sed ad ablutionem; tum quia eo casu potest negligi parva illa vitæ jactura, ut infans vitam æternam consequatur (VI. 106).

1005. Q. *An validus sit baptismus collatus cum aqua venenata aut ferventi, unde infans enecetur?*

R. Affirmative. Ratio, quia adest ablutio usualis, et per accidens se habet quod aqua sit venenata aut fervens aut gelida (VI. 106).

1006. Q. *An validus sit baptismus, si quis, aqua defluente ex tecto, puerum submittat et formam proferat?*

R. Affirmative. Secus autem, si effusio aquæ super corpus baptizandi fieret ab altero; quia tunc non verificaretur forma: *Ego te baptizo*, quæ requirit ablutionem faciendam ab ipso baptizante (VI. 106).

1007. Q. *An sit validus baptismus, si ablutio fiat in aliqua parte corporis minima, v. g. in pede vel digito?*

R. Dubius est baptismus: ideoque, si infans natus vixerit, iterum sub conditione baptizandus erit (VI. 107).

1008. Q. *An valeat baptismus, si aqua tangat tantum vestes aut crines baptizandi?*

¹ C. De trina, de consecr. dist. 4.

R. 1° Si aqua tangat tantum vestes, invalidus est baptismus.

R. 2° Baptismus in crinibus collatus dubius est; et ideo in necessitate, si in alia parte præstari non potest, adhibendus est sub conditione (VI. 107).

CAPUT III.

De forma baptismi.

1009. Vera et legitima forma baptismi hæc est: *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*. Ita definitum est in conc. Later. ¹ et Trid. ², ex illo Matth. ³: « Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ». — In ecclesia Græca æquivalenter dicitur: *Baptizatur servus Christi in nomine Patris etc.* (VI. 110).

Multipliciter potest forma variari, nempe per verborum *mutationem, corruptionem, transpositionem, additionem, diminutionem*. In his autem omnibus, ad discernendum quando variatio invalidet vel non sacramentum, attendi debet an ipsa sit substantialis aut accidentalis. *Substantialis* variatio est cum corrumpitur substantia sensus verborum a Christo Domino intenti, et hæc quidem sacramentum invalidat. *Accidental*is vero est cum idem remanet sensus, et hæc sacramentum non invalidat; nisi aliquis formam sic mutando intendat alium ritum inducere qui non sit ab ecclesia receptus, quia non videtur quod intendat facere quod facit ecclesia (VI. 109).

1010. *Resolutiones*. — 1. Quod *mutationem* verborum spectat, variatio accidentalis est: — a) Si mutetur idioma. Animadvertendum tamen, melius esse ut mulieres, ceterique rudes, si baptizent, utantur lingua materna, cum nesciant perfecte proferre latinam. — b) Si substituantur verba synonyma, v. g. *abluo, lavo, intingo*, pro *baptizo*. — c) Si proferatur forma more Græcorum. — Est dubius baptismus, si conferatur dicendo: *In nomine Genitoris et Geniti et Procedentis ab utroque*; aut: *In nomine Patris et Jesu Christi et Spiritus sancti* (VI. 109).

2. Quod ad *corruptionem* pertinet, facilius inducitur mutatio substantialis si corruptio fiat initio vocis, ut si pro *Patris* dicatur *Matris*, quam si corruptio fiat in fine. Hinc Zacharias papa ⁴ vali-

¹ C. Firmiter, de summ. Trin.

² Sess. 7. c. 4. de bapt.

³ xxviii. 29.

⁴ C. Retulerunt 86. dist. 4. de cons.

dum declaravit baptismum sic collatum: *Ego te baptizo in nomine Patria et Filia et Spiritu sancta*. Item validus est baptismus, si quis ob balbutiem vel præcipitantiam dicat: *Batizo*, aut *Babatizo*, aut *Battizo*, pro *Baptizo*; vel *Fili*, pro *Filii*. Ratio hujus est, quia voces ita constitutæ sunt, ut si aliquando cum vitio proferantur, idem significant.

3. Quoad *transpositionem*, nomina et verba transposita idem significant. Hinc transpositio per se facit mutationem tantum accidentalem, ut si dicas: *Te baptizo ego in nomine Patris etc.* Idem si dicas: *Te baptizo ego in nomine Filii et Patris et Spiritus sancti*. Nec obstat, si præponendo Filium velles significare principium Patris; nam ex naturali significatione ipsum nomen Patris sonat esse principium Filii: nec error ministri internus præjudicat valori sacramenti, ut docuit Nicolaus papa ad consulta Bulgarorum (VI. 110).

4. Circa *additionem*, valet baptismus, si addantur formæ verba sensum non corrumpentia, puta si quis diceret: *In nomine Patris omnipotentis et Filii unigeniti etc.* Secus, ait s. Thom., si quis baptizaret dicendo: *In nomine Patris majoris et Filii minoris*; nam sic tolleretur veritas sacramenti. S. off. c. 13 jan. 1882 declaravit validum baptismum collatum hac forma: *Ego te baptizo in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiritus sancti*, vel etiam: *Ego te baptizo in nomine Patris, ego te baptizo in nomine Filii, ego te baptizo in nomine Spiritus sancti*¹. Esset invalidus baptismus, si diceretur: *Ego te baptizo in nominibus Patris et Filii etc.*; quia sic nullo modo explicaretur unitas essentiæ divinæ. — Esset saltem valde dubius baptismus collatus sequentibus formis: *In virtute Patris etc.*, — vel *in nomine ss. Trinitatis*, — vel *in nomine Unius et Trini*, — vel *in nomine trium Personarum*. Si quis autem ad nomina trium personarum adderet nomen b. Mariæ v., dicit s. Thom. quod si hoc faceret mente hæretica, intendens baptismum conferre in nomine Mariæ virginis, sicut in nomine ss. Trinitatis, invalidus esset; quia perverteretur vera divinitatis confessio. Validus vero esset baptismus, si quis rusticus tantum ob importunam devotionem nomen Mariæ virginis adjiceret (VI. 111).

5. Quod ad *diminutionem* tandem verborum pertinet, certum est valere baptismum, si omittatur verbum *ego*: neque talis omissio culpam venialem excedit; quia hoc verbum non est de essentia baptismi. Contra non valet baptismus, si omittatur verbum *te*. Si in collatione baptismi, non animo hæresim exprimendi, sed ex negligentia vel ignorantia omittantur ambæ conjunctiones *et*, validus

¹ *Nouvelle revue théol.* t. xx, p. 116.

habendus est baptismus: conjicitur ex resp. 12 maji 1753 in *Ceneten.* s. conc. c., quæ validum censuit et nullo modo iterandum baptisma, in quo conferendo omissa fuerat conjunctio *et* ante verba *Spiritus sancti* ¹ (VI. 112). — Quoad omissionem particulæ *in*, s. conc. congr. 12 sept. 1801 validum censuit baptismum infanti collatum sub forma: *Io ti battezzo nome di Padre, del Figliuolo e dello Spirito santo.*

1011. Q *Utrum valeat baptismus collatus tantum in nomine Christi?*

R. Negative, ut constat ex c. *Si revera* ². Nec obstant verba *Actor.* ³: « In nomine Christi baptizabantur viri »; nam respondetur, ibi pro nomine Christi intelligi baptismum a Christo institutum, ad differentiam baptismi Joannis, et etiam tunc apostolos baptizasse sicut et nunc, ut patet ex *Actor.* XIX (VI. 112).

CAPUT IV.

De ministro baptismi.

1012. Triplex est minister baptismi, nempe: *ordinarius*, qui baptizat solemniter ex officio; *extraordinarius*, qui baptizat solemniter ex commissione; *necessitatis*, qui baptizat privatim in mortis periculo.

1013. **Principia.** — I. Minister ordinarius est episcopus, parochus, et quivis alius sacerdos (ut declaravit Eugenius IV) de licentia episcopi vel parochi (VI. 113).

II. Minister extraordinarius est diaconus, sed tantum ex commissione episcopi aut parochi, ut declaravit Gelasius papa. Ceterum hæc commissio nequit diacono fieri, nisi ob magnam necessitatem vel ecclesiæ utilitatem: puta, si non adessent sacerdotes, vel si adesset multitudo baptizandorum, aut si parochus esset graviter infirmus, vel excommunicatus, vel alias occupatus confessionibus excipiendis aut prædicatione (VI. 116).

III. Minister necessitatis est quilibet homo viator ratione utens, sive sit vir sive femina ⁴, sive catholicus, sive hæreticus ⁵, sive infidelis ⁶. — Animadvertendum autem, quod quamvis hic minister

¹ *Thesaur. Resol. s. conc. c. in causa Fesulana:* cfr. *Nouv. rev. théol.* t. xx, p. 115.

² 80. de consecr. dist. 4.

³ VIII. 12.

⁴ Conc. Later. c. Firmiter, de sum. Trin.

⁵ Trid. sess. 7. can. 4. de bapt.

⁶ C. A quodam, dist. 4. de consecr.

in solo mortis periculo licite baptismum conferat, semper tamen valide confert, et cognationem spiritualem contrahit, quæ matrimonium dirimit inter ipsum et baptizatum ejusque parentes (VI. 113, 149). Animadvertendum insuper, quod nullus potest umquam, nec licite nec valide, baptizare seipsum, cum persona baptizantis omnino diversa esse debeat a persona baptizati ¹ (VI. 118).

1014. *Resolutiones.* — 1. Nec episcopus nec parochus, absque licentia saltem rationabiliter præsumpta, extra propriam diocesim vel parochiam, vel intra eam alienos, licite baptizat ². Quare graviter peccant parentes qui filios, sine proprii pastoris licentia, ad alios afferunt baptizandos (VI. 114).

2. Peregrini, vel qui domicilium non habent, possunt baptizari in ecclesia quam elegerint ³. Si mulier casu pariat in pago non suo, proles ab illius pagi parochus est baptizanda: verumtamen, si ille pagus parum distet a pago proprio, v. g. duabus aut tribus horis, potest baptizari proles etiam in ecclesia sua.

3. Advenæ possunt recipere baptismum et alia sacramenta a parochus loci ubi jam contraxerunt quasi domicilium; quia per quasi domicilium quisque jam fit parochianus loci ubi habitat ⁴.

4. Possunt religiosi baptizare in casu necessitatis, vel cum licentia ministri ordinarii.

5. Sacerdos absque licentia extra necessitatem baptizans, etiam sine solemnitate, peccat graviter ⁵ (VI. 112).

6. Diaconus in casu necessitatis non potest baptizare solemniter (VI. 116).

1015. Q. *Quis ordo servandus inter ministros baptismi in necessitate conferendi?*

R. In rituali rom. ⁶ sic habetur: « Si adsit sacerdos, diacono præferatur (*et parochus sacerdoti*), diaconus subdiacono, clericus laico, et vir feminae, nisi pudoris gratia deceat feminam, potius quam virum, baptizare infantem non omnino editum, vel nisi femina melius sciret formam et modum baptizandi. Pater aut mater propriam prolem baptizare non debet, præterquam in mortis articulo, quando alius non reperitur qui baptizet » (VI. 117). — Si tamen parentes propriam prolem baptizarent, quamvis ex industria et extra necessitatem, nullam contrahunt cognationem, qua ab usu conjugii prohibeantur; hæc enim prohibitio rationem habet pœnæ, quæ ideo non incurritur, quia in nullo juris textu invenitur expressa (VI. 150).

1016. Q. *An peccet mortaliter laicus, qui in necessitate baptizat præsentem 1) sacerdote — vel 2) diacono?*

¹ C. Debitum, de bapt.

² C. Nec numerus, caus. 10. q. 3.

³ Clem. 1. de bapt.

⁴ C. Interdicimus, caus. 16. q. 1.

⁵ C. finalis, de par.

⁶ De ministro bapt.

R. ad 1^m Affirmative. Ratio, tum quia usurpat jus sacerdotis, cui ex potestate ordinis commissum est baptizare; tum quia injuriam irrogat sacramento, quod exigit (cum fieri potest) ministrari a sacerdote, utpote ad illud consecrato. Ideo etiam sacerdos graviter peccaret, si laico administrationem cederet. Laicus tamen præferendus est sacerdoti excommunicato; quia privilegium excommunicato conceditur in solo casu necessitatis, quæ non reperitur adesse cum alius suppetit non excommunicatus.

R. ad 2^m Negative. Ratio, quia diacono vi ordinationis non competit officium baptizandi, nisi ex commissione sacerdotis. Unde, cum ipse baptizat in casu necessitatis sine commissione, non baptizat ex officio, sed eodem modo quo clericus inferior vel laicus. Et quamvis ipse ut dignior in jure illis præferatur, tamen hujus ordinis perversio non apparet tam gravis, ut de mortali damnetur (VI. 117).

1017. Q. *An duo possint simul unum baptizare?*

R. 1° Si unus applicet materiam, alter formæ verba proferat, nullus erit baptismus; quia dicens se abluere, cum non abluat, formam habet falsam, etiamsi formam usurpet Græcorum, *Baptizatur servus Christi*, vel (quæ putatur illi æquivalere) *Baptizat te Christus*; subintelligitur enim in his *per me*: alioquin, si excludatur persona ministri, ita ut sensus sit, baptizet te Christus, et non ego, sive non per me, forma nulla est (VI. 119).

R. 2° Si autem plures ministri singuli abluant, et formam pronuntient, graviter peccant contra ritum ecclesiæ. Quoad valorem vero sacramenti sic distinguendum. Si quilibet baptizare intendit ut concussa, nempe dependenter ab alio, invalide baptizant, sive singuli dicant: *Ego te baptizo*, sive: *Nos te baptizamus*; quia forma (cujus sensus censetur esse absolute et independenter baptizare, non combaptizare) est falsa. Si autem quisque per se intendat baptizare independenter ab alio, valide baptizat; quia omnia requisita ponit: ut pariter accidit in consecratione eucharistiæ, quando neopresbyteri celebrant cum episcopo (VI. 120).

CAPUT V.

De subjecto baptismi.

Subjectum capax baptismi est solus homo vivus ab Adamo descendens nondum baptizatus (VI. 121).

1018. Principia. — I. Valide et licite baptizantur: 1° infan-

tes, ut definivit Trid. 1; — 2° perpetuo amentes, qui numquam usi sunt ratione, quia censentur ejusdem conditionis cum infantibus: illi autem qui aliquando usum rationis habuerunt, nequeunt baptizari si ante amentiam baptismum non petierint (VI. 121).

II. Si dubium sit an infans vivat, baptizandus est sub conditione; et sic quodcumque aliquod apparet signum de vita prolis. Hinc omnes fœtus abortivi, si per aliquem motum dent signum vitæ, et non constet eos esse anima destitutos, semper sunt baptizandi sub conditione; maxime cum hodie vigeat opinio, non sine plausu a peritis recepta, quod fœtus ab initio conceptionis vel saltem post aliquos dies anima informetur.

III. In monstribus baptizandis ², si casus eveniat, magna cautio adhibenda est; de quo, si opus fuerit, ordinarius loci, vel alii periti consulantur, nisi mortis periculum immineat. — Monstrum, quod humanam speciem non præ se ferat, baptizari non debet; de quo si dubium fuerit, baptizetur sub hac conditione: *Si tu es homo, ego te baptizo etc.* — Illud vero, de quo dubium est, una ne, aut plures sint personæ, non baptizetur, donec id discernatur: discerni autem potest, si habeat unum vel plura capita, unum vel plura pectora; tunc enim totidem erunt corda et animæ, hominesque distincti, et eo casu singuli seorsum sunt baptizandi. Quando vero non est certum in monstro esse duas personas, ut quia duo capita et duo pectora non habet bene distincta; tunc debet primum unus absolute baptizari, et postea alter sub conditione, hoc modo: *Si non es baptizatus, ego te baptizo etc.* (VI. 125).

IV. Valide is baptizatur, quem minister putat esse alium, aut licet sit puella, quam putat esse puerum; quia intendit baptizare præsentem. Valide plures simul baptizantur hac forma: *Ego vos baptizo etc.* Numquam autem licet adhibere hanc formam ad plures simul baptizandos, exceptis mortis periculis, ubi tempus non patitur ut singuli separatim baptizentur ³ (VI. 124).

V. Non valet baptismus iteratus: et cum baptismus repetitur sine justa causa, licet sub conditione, tam rebaptizans quam rebaptizatus peccant mortaliter (VI. 122).

VI. Fidelium infantes cito baptizari debent: et parentes, qui diu infantis baptismum differunt, peccant graviter, ut constat ex rituali rom. Non est tamen gravis dilatio decem vel undecim dierum, nisi infantis vita periclitetur (VI. 118).

VII. Extra mortis periculum nullus infans baptizandus est, nisi sit perfecte natus. Sed si periculum mortis immineat, et infans caput emiseric, baptizetur in capite; nec postea, si vivus evaserit, erit ite-

¹ Sess. 7. can. 18. de bapt.

² Rit. rom. de baptiz. parvulis.

³ Ibid.

rum baptizandus. At si aliud membrum emiseric, quod vitalem indicet motum, in illo, si periculum impendeat, baptizetur; et tunc, si natus vixerit, erit sub conditione baptizandus. Ita rituale rom.

VIII. Si mater prægnans mortua fuerit, foetus quamprimum caute extrahatur, ac si vivus fuerit, baptizetur: rituale rom. — Quare graviter peccant parentes, qui negligunt ventris incisionem fieri; pariterque chirurgi aut alii periti, qui eam facere omittunt aut differunt: imo etiam parochus tenetur curare, ne, incisione prætermisssa, mater sepeliatur (VI. 106).

1019. Q. *An infans in periculo mortis possit baptizari in utero matris?*

R. Si infans sit in utero omnino clausus, ita ut aqua attingi nequeat, certo non potest baptizari. — Si vero, reserato jam uteri ostio, manu aut siphone aliove instrumento aqua ablui possit, tunc equidem a chirurgo vel obstetrice, infans baptizari potest et debet, cum probabiliter hic baptismus validus sit. Ob eandem rationem baptizandus est infans in secundina involutus (VI. 107).

1020. Q. *An liceat chirurgo incidere matrem, ut ejus infans baptismum recipiat, et an mater teneatur aut possit suo positivo consensu ad incisionem concurrere?*

R. Respectu ad chirurgum, dico eum posse incidere matrem, si periculum mortis illius sit remotum: secus, si periculum sit proximum, licet mater esset moribunda et consentiret; quia pro salute spirituali proximi nemini licet alterum occidere, aut eum proximo mortis periculo exponere: quod periculum non video quomodo vitari possit in tam gravi incisione: videant periti. — Respectu vero matris, dico quod, si periculum ejus mortis sit proximum sive probabile, ipsa nec tenetur nec potest suo positivo consensu ad incisionem concurrere. Cfr n. 400 (VI. 106).

1021. Q. *An filii hæreticorum possint baptizari, invitis parentibus?*

R. Affirmative, per se loquendo. Ratio est, quia ecclesia in eos jus habet (VI. 127). Dixi *per se loquendo*: nam hodie ecclesia in praxi id præstare non solet; tum propter periculum perversionis, cui filii essent expositi; tum propter publicas perturbationes, quæ orirentur, si ipsa sua jura in hæreticos exequi vellet.

1022. Q. *An liceat baptizare filios infidelium, utroque parente repugnante?*

R. 1° Non licet, si filii sint mansuri in potestate parentum, ut constat ex decr. s. c. offic. 3 mart. 1703, et (quoad hebræos) ex constit. Julii II; quia tum certum imminet periculum perversionis.

R. 2° Contra licet infidelium filios baptizare in sequentibus casibus: 1° Si habent usum rationis et baptismum petunt, præcauto

tamen perversionis periculo. Si autem dubium sit an puer habeat vel ne plenum usum rationis et baptismum petat, post septennium debet baptizari, ante septennium autem differendus est baptismus, donec constet de perfecto ipsius rationis usu (VI. 128). — 2° Si sint in mortis periculo (VI. 129). — 3° Si sint positi extra curam parentum et absit timor quod ad eos sint reversuri, ut si essent expositi vel derelicti ¹. — 4° Si sint perpetuo amentes. — 5° Si jure belli capti sint. Item si eorum parentes sint mancipia christianorum (VI. 130). — 6° Si unus parentum consentiat in baptismum, altero reluctante. Idem dicendum si, mortuo patre, avus paternus consentiat in baptismum pueri, matre repugnante ² (VI. 131).

An (quæres) baptizandus sit filius, quem pater judæus offerat ad baptismum, ut liberetur a morbo? R. Benedictus XIV ³ affert decretum s. c. offic. 24 sept. 1699, quo statutum fuit illum esse baptizandum. Sed, postquam talis puer est baptizatus, avelli debet a parentibus, ut christiane educetur (VI. 132).

1023. Q. *An baptismus aliquando repeti possit?*

R. Baptismus repeti potest quando adest non leve sed prudens sive rationabile dubium an sacramentum fuerit vel non receptum. Ceterum, cum saltem unus testis ocularis fide dignus de baptismo collato testatur, non potest repeti, nisi cum adsunt testes contrarii, qui positive oppositum deponunt. Neque possunt baptizari adulti, qui nati sunt ex parentibus christianis et inter fideles educati, quamvis nullum testimonium habeatur accepti baptismi ⁴. Hoc tamen intelligendum, modo pro contraria parte graves non occurrant rationes. Imo s. congregatio pluries decrevit, esse baptizandos sub conditione eos pro quibus nullum signum haberi potest recepti baptismi, nec parentum matrimonii (VI. 134).

1024. Q. *An infantes expositi sint baptizandi? — Item, an sint rebaptizandi infantes ab obstetricibus sive laicis baptizati?*

R. ad 1^m Omnes infantes expositi, etiamsi exponantur cum scheda de baptismo collato, sub conditione baptizandi sunt quoties non habetur moralis certitudo de baptismo collato et rite collato; alias semper remanet prudens dubium an vere sint baptizati necne (VI. 135).

R. ad 2^m Tunc tantum tales pueri sunt rebaptizandi quando adest probabilis suspicio erroris in dato baptismo, ex s. c. et catech. rom. ⁵. Hinc parochus non debet pueros rebaptizare, si constanter deprehendat obstetricem sive laicum rite baptizare (VI. 136).

¹ C. 1. De infant. et languid. expos.

³ Ibid.

⁵ De bapt. n. 56.

² Bened. XIV. Instr. *Postremo mense*.

⁴ C. Veniens 3. de presb. non baptiz.

1025. Q. *An baptizandi sint hæretici, qui ad ecclesiam catholicam redeunt?*

R. In conversione hæreticorum a quocumque loco, vel a quacumque secta venerint, inquirendum de validitate baptismi in hæresi suscepti. Instituto igitur in singulis casibus examine, si compertum fuerit aut nullum aut nulliter collatum fuisse, baptizandi erunt absolute. Si autem pro tempore et locorum ratione, investigatione peracta, nihil, sive pro validitate, sive pro invaliditate detegatur, aut adhuc probabile dubium de baptismi validitate supersit, tunc *sub conditione* secreto baptizentur. Demum si constiterit validum fuisse, recipiendi erunt tantummodo ad abjurationem seu professionem fidei. S. c. inquis. 20 nov. 1878 (VI. 137).

1026. Q. *Utrum adultus sub conditione baptizandus, propter dubium præcedentis baptismi, teneatur confiteri 1° peccata jam semel rite accusata, — 2° peccata nondum confessa, seu post ultimam confessionem commissa?*

R. ad 1^m Negative. Ratio, quia, si primus baptismus validus fuit, peccata illa per sacramentum pœnitentiæ jam deleta fuerunt: si vero baptismus ille fuit invalidus, peccata illa non sunt materia confessionis, et, dolore præmisso, per secundum baptismum remittentur (VI. 136).

R. ad 2^m Affirmative. Constat ex resp. s. off. 11 dec. 1868. Ratio, quia omnes obligationes, quæ cum actu aliquo *certe* gesto, quem non *constet* esse nullum, aliquo nexu consociantur, in suo vigore manent. Quare, cum post baptismum non aliud in ecclesia supersit sacramentum, quo Deo peccatores reconciliari possent. ab hac obligatione soluti dimitti nec debent, nec possunt, qui certo susceperunt baptismum, de cujus valida collatione *dubitatur tantum* ¹. Quoad tempus vero confessionis, fac attendas ad sequens rescriptum s. congr. fer. IV novembris 1875: « Si... agatur de iis, qui debent sub conditione baptizari, tunc poterunt, ad majorem functionis ecclesiasticæ facilitatem, prius audiri sacramentaliter quoad eorum culparum accusationem; deinde post collationem baptismatis sub conditione, confessarius iterum reassumptis per summa capita, cum pœnitente, iis de quibus jam accusationem fecerit, absolvatur sacramentaliter, pariter sub conditione ».

¹ Ofr Acta s. sed. t. iv. pp. 323, 324; Konings, n. 1840.

CAPUT VI.

De patrinis baptismi.

Patrini sunt quasi patres spirituales, qui de sacro fonte suscipiunt baptizatum, et in suam curam eum accipiunt (VI. 146).

1027. **Principia.** — I. In baptismo solemni patrinus sub gravi adhiberi debet. Pro eadem autem persona unus tantum potest adhiberi patrinus, sive vir sive mulier, vel ad summum unus et una, ex decr. Trid. ¹.

II. Ad hoc, ut quis possit esse patrinus, requiruntur sequentes conditiones: 1° Ut habeat usum rationis et sit baptizatus. 2° Ut habeat intentionem id munus gerendi. 3° Ut sit designatus a parentibus, vel saltem a paroco, si parentes eum non designassent; sed parochus non potest, saltem licite, mutare patrinum designatum a parentibus. 4° Ut in ipso baptismo, per se vel per procuratorem, physice teneat aut tangat infantem dum baptizatur, vel statim levet aut suscipiat de sacro fonte, aut de manibus baptizantis.

III. Patrini contrahunt obligationem instruendi baptizatum circa fidem et mores, si alii negligent. Ceterum dicit s. Thom. ² quod, ubi baptizati nutriantur inter catholicos, patrini præsumere possunt eos diligenter instrui a suis parentibus.

IV. Patrinus (aliquando etiam non designatus, ut dicitur infra n. 1032) contrahit cognitionem spiritualem, quæ dirimit matrimonium inter eum et baptizatum ejusque patrem et matrem, ex decr. Trid. ³.

V. Patrini in baptismo privato laudabiliter quidem adhibentur, sed necessarii non sunt (VI. 146, 148). Si autem adhibeantur, cognitionem non contrahunt *; Trid. siquidem loquitur tantum de patrinis adhibitis in baptismo solemni: porro juxta Trid. cognatio ab illis dumtaxat contrahitur, qui de sacro fonte puerum suscipiunt; hic autem fons tantum pro solemni, non vero pro privato baptismo institutus est (VI. 149).

¹ Sess. 24. c. 2. de ref. matrim.

² 3. p. qu. 67. a. 8.

³ Sess. 24. c. 2. de ref. matrim.

* Sunt qui contrarium certum affirmant ex respons. s. conc. c. 5. mart. 1678. Sed cum ejusmodi respons. sit legis Trid. interpretatio *extensiva*, et non fuerit authentice ac legitime promulgata, minime vim legis universalis habere censenda est, juxta dicta n. 66. Cfr. Lehemkul, t. II. n. 758.

VI. In baptismo sub conditione collato patrinus non requiritur (VI. 137).

1028. Q. *Quinam prohibeantur esse patrini?*

R. Valide quidem, sed illicite sunt patrini sequentes: 1° Abbas et monachus¹ seu religiosus, et monialis cujuscumque ordinis². 2° Conjuges respectu conjugum et parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3° Moribus infames. 4° Apostatæ et hæretici, qui nullo casu videntur advocandi; quia ea advocatio esset quasi protestatio falsæ religionis, cum nonnisi de falsa hi sint sponsuri (VI. 156).

Nota. Interrogata s. pœnitentiaria « quomodo se gerere debeant episcopi et parochi, si quis notorie censura ecclesiastica innodatus se sisteret ut, sive in sacramento confirmationis sive baptismi, patrimum agat », die 10 dec. 1860, remisit ad responsum datum quoad illos qui censura irretiti matrimonium celebrare volunt. Cfr n. 986.

1029. Q. *An peccent designantes ut patrilos duos mares vel duas feminas?*

R. Peccant tam parentes, quam parochus, tales patrilos admitlentes, cum sit contra præscriptum ecclesiæ: et quidem graviter (ut ego puto) si patrini sint diversi sexus ac infans; quia sic multiplicarentur cognationes, quod prohibere voluit Trid.: secus, si essent ejusdem sexus (VI. 155. H. A. XIV. 36).

1030. Q. *An contrahat cognationem, qui ex errore suscipit unum infantem pro alio?*

R. Affirmative probabilius. Ratio, quia suscipiens videtur habere intentionem suscipiendi infantem quem tangit, quicumque sit. Secus tamen, si ille habeat expressam intentionem non suscipiendi alium infantem quam eum quem intendit (VI. 152. H. A. XIV. 33).

1031. Q. *Quinam contrahant cognationem, si quis suscipit infantem nomine alterius?*

R. Mandans, non mandatarius, est vere patrinus; et ideo ipse cognationem contrahit. Ratio, quia ex Trid. ille contrahit cognationem, qui est a parentibus ad suscipiendum designatus. Nec obstat quod mandans de facto non suscipiat; quia, juxta regulam juris, qui per alium facit, per se facere videtur. Sicque declaratum fuit a s. c. c. quæ, 15 mart. 1631 et 11 jun. 1881, dixit in hoc casu: « Procurator non contrahit cognationem spiritualem sibi, sed mandanti » (VI. 153).

1032. Q. *An patrini, ad contrahendam cognationem, debeant esse designati?*

R. 1° Si alii ultra designatos baptizatum tangant, cognationem spiritualem nullo pacto contrahunt, ex Trid. 3.

¹ C. Non licet 103. de consecr. d. 4.

² Rit. rom. tit. de patr. in bapt.

³ Sess. 24. c. 2. de ref. matrim.

R. 2° Si nullus sit designatus et plures tangant, omnes cognationem contrahunt. Ratio, quia licet Trid. præscribat, ut parochus sciscitetur a parentibus quem designarint, et ut puniatur si aliter fecerit; non tamen dicit susceptionem esse nullam, neque irritat jus antiquum ¹, ex quo omnes tangentes cognationem contrahunt. Et obeandem rationem idem dicendum, etiamsi adsint patrini designati, sed alius præter eos tantum tangat: hic solus enim tunc contrahit; quia concilium dicit eos non contrahere qui *ultra* designatos tangant, non vero qui *præter*: porro *ultra* importat quod tangant designati et non designati; *præter* autem importat quod tangant tantum non designati.

R. 3° Si plures quam duo designentur, et omnes successive tangant puerum, primi duo tantum cognationem contrahunt. Si autem omnes simul tangant, omnes designati contrahunt; quia Trid., licet vetet adhiberi plures quam duos, tamen non irritat jus antiquum, nisi cum tangunt plures ultra duos designatos, non vero si tangant plures designati ultra duos.

NB. 1. Si parochus injuste repellat patrilinos a parentibus electos et ii infantem teneant, hi veram cognationem contrahunt.

NB. 2. Si parochus admitteret ad baptismum patrimum non designatum, mortaliter peccaret.

NB. 3. Si plures patrini accedant a parentibus designati, bene poterit parochus permittere ut omnes tangant; modo externe designet unum et unam, quibus tantum tradat infantem, et illos solos adnotet ut patrilinos, moneatque tantum eos cognationem contraxisse (VI. 154, 159).

CAPUT VII.

De cæremoniis baptismi.

1033. Mortale est negligere cæremonias baptismi aut aliquam ex eis notabilem, quia sic grave ecclesiæ præceptum violatur (VI. 141).

Resolutiones. — 1. Seclusa necessitate, est mortale baptizare sine unctione chrismatis aut olei catechumenorum.

2. Mortale est, extra casum necessitatis, solemniter baptizare in aqua non consecrata, vel in chrismate et oleo alterius anni ², si recentia haberi possint (VI. 141. H. A. XIV. 8).

¹ C. fin. de cogn. spir. in 6.

² Rit. rom. de sacr. bapt.

3. Mortaliter peccat parochus, qui baptizat solemmniter sine patrinio, cum hæc sit una ex præcipuis cæremoniis (VI. 159).

4. Non debet omitti chrismatis et olei unctio, quia chrisma et oleum recens nondum haberi potuit; nec defectus est ratio differendi baptismum, etsi ad breve tempus. Imo tunc etiam benedictio fontis baptismalis debet fieri cum chrismate et oleo præcedentis anni; non autem differri: s. r. c. 19 sept. 1859.

5. Generatim loquendo, mortale est baptizare extra ecclesiam. Dixi *generatim loquendo*; quia licite baptismus domi confertur: 1° Si adsit necessitas, v. g. periculum vitæ infantis, vel periculum infamiæ parentum aut alterius gravis damni. 2° Si baptizandi sint filii, nepotes aut alii descendentes regum vel principum absolutam auctoritatem habentium ¹. Ubi nota, quod in secundo hoc casu baptismus conferri debet solemmniter (VI. 118, 142).

6. Qui matrimonii, ut ajunt *civilis*, contractu inito, communi contubernio vivunt, quin sacramentale fœdus coram ecclesia celebrant, in locis ubi lex sacrosancti conc. Tridentini viget, habendi sunt, juxta catholicam doctrinam, tamquam publici concubinarij, eorumque propterea filii censentur et sunt illegitimi. Quamobrem, ne ignaræ plebis multitudo nullam prope adesse differentiam suspicetur inter civilem actum et catholici matrimonii sacramentum, si absque ulla distinctione in extrinseco apparatu (puta æris campani atque organi sonitu) eandem solemnitatem in legitimorum natorum baptismo adhiberi cernat, ac pro illegitimis ex civili contubernio natis; et cum indignum prorsus reputetur, ut eodem honore fruantur parentes, qui magnum sacramentum in Christo et ecclesia susceperunt, ac qui publice in peccato vivunt, et gravissimo scandalo ceteris fidelibus offensionem et ruinam pariunt: dum curandum est, ut infantes ex hujusmodi parentibus nati quantocius per baptismi lavacrum in ecclesiam recipiantur, cavendum insimul erit, ne præfatæ solemnitates pro his adhibeantur: s. conc. c. decr. 31 jul. 1867 ².

1034 Q. *Quænam cæremoniæ sint omittendæ et quæ servandæ a sacerdote, qui extra ecclesiam in necessitate baptizat?*

R. Si sacerdos in necessitate extra ecclesiam baptizet, omittere debet omnes cæremonias quæ baptismum præcedunt, etiamsi infans tamdiu victurus videatur. Collato autem baptismo, ut supra, debet infantem in vertice ungere chrismate si habeat, imponere vestem albam et candelam accensam præbere. Cum autem convaluerit infans, præsentandus est in ecclesia: ibique, et numquam extra ecclesiam, supplendæ sunt cæremoniæ omissæ quæ baptismum præcedunt: decr. s. r. c. 23 sept. 1820.

¹ Clem. Unica, de bapt.; et Gloss. ibid.

² Adone, *Synopsis canonico-liturgica*, lib. 1, n. 668.

1035. Q. *An, quando supplendæ sunt cæremoniæ super adultum, adhiberi debeant illæ, quæ assignantur in rituali pro baptismo infantium, vel quæ assignantur pro baptismo adultorum?*

R. Si supplendæ sint cæremoniæ super adultum * valide a catholico baptizatum, illæ sunt adhibendæ, quæ in rituali sunt assignatæ pro baptismo infantium. Si vero sint supplendæ super adultum ab hæreticis baptizatum, servandæ sunt assignatæ pro baptismo adultorum: s. rit. c. 27 aug. 1836.

1036. Q. *An repetendæ sint cæremoniæ, si deprehendatur baptismum collatum fuisse invalidum?*

R. Non constat de certa obligatione repetendi cæremonias: tutius tamen erit eas repetere, secluso scandalo vel infamia baptizati aut baptizantis (VI. 144).

1037. Q. *Quid de nomine, quod in baptismo imponitur?*

R. 1° Exoptandum quidem est, ut baptizando nomen alicujus sancti imponatur, sed hoc non est de præcepto; unde non peccat, qui infanti nomen sancti non imponit: non facile vero acquiescendum volenti illi imponere nomen ethnicum. — 2° Si dubitetur an infans sit vir aut mulier, et urgeat periculum mortis, potest baptizari sine nomine. — 3° Nomen in baptismo impositum licite potest mutari in confirmatione (VI. 145).

1038. Q. *Quid agere debeat parochus post collatum baptismum?*

R. 1° Debet diligenter adnotare in libro baptizatorum diem et horam nativitatis baptizati, ejusque ac parentum et patrinorum nomina. Item adnotare debet, si baptismus sit collatus sub conditione vel sine cæremoniis; item, ubi infans repertus sit expositus. 2° Debet monere patrilinos de cognatione contracta deque eorum obligatione. 3° Debet inculcare matribus et nutricibus, ne decumbant cum infantibus, ob periculum suffocationis. Advertendum vero, quod si lectus esset latus, puer implacabilis, qui aliter a frigore defendi non possit, et mulier in somno suum retinere soleat situm ac locum, talis curatio omni culpa caret (VI. 160).

* Adultus dicitur, respectu baptismi, qui perfectum usum rationis habet: Catechismus rom. part. II. *De bapt. sacr.* n. 35.

TRACTATUS DE CONFIRMATIONE

CAPUT I.

De natura et effectibus confirmationis.

1039. **Definitio.** Confirmatio est sacramentum a Christo Domino institutum, quo per manuum impositionem et chrismatis unctionem, sub præscripta forma verborum, factam in fronte baptizati, ipsi Spiritus sanctus datur, ad fidem firmiter tenendam et fortiter profitendam. — Docet Fabianus papa ¹ hoc sacramentum fuisse institutum in nocte Cœnæ, qua Christus Dominus de ipso apostolos edocuit (VI. 161).

1040. **Principia.** — I. Confirmatio est verum et proprium sacramentum. Constat ex his verbis conc. Trid. ²: « Si quis dixerit, confirmationem ... non esse verum et proprium sacramentum, anathema sit ».

II. Effectus confirmationis tres sunt, nempe: 1° Characteris impressio ³. — 2° Gratia sanctificans seu ejusdem gratiæ augmentum, et gratia sacramentalis, idest robur speciale ad prælianda prælia Domini. Imo ex c. *Novissime* ⁴ declaratur, in confirmatione conferri gratiæ Spiritus sancti plenitudinem, similem illi, quam acceperunt apostoli in die pentecostes. Aliquando etiam per hoc sacramentum prima gratia confertur, juxta dicta n. 959. ⁴. — 3° Cognatio spiritalis ⁵, quæ contrahitur inter confirmantem et confirmatum hujusque parentes, et inter patrinum ac confirmatum hujusque parentes. (VI. 169).

CAPUT II.

De materia confirmationis.

1041. **Principia.** — I. Materia *remota* confirmationis est chrisma confectum ex oleo olivarum et balsamo, benedictum ab episcopo ⁶ (VI. 162).

¹ In epist. 2. Dominus. — ² Sess. 7. can. 1. de confirm. — ³ Trid. sess. 7. can. 9. — ⁴ Dist. 5. de consecr. — ⁵ Trid. sess. 24. c. 2. de ref. matrim. — ⁶ C. un. de sacr. unct.; et decr. Eugenii IV.

II. *Materia proxima* et adæquata confirmationis consistit in chrismatis unctione, ducto signo crucis in fronte susipientis, et in manus extensæ impositione quæ naturaliter unctionem comitatur. Constat ex encyclica Benedicti XIV, quæ incipit *Ex quo primum*, ubi pontifex, totam ecclesiam infallibiliter docens de materia et forma sacramenti confirmationis in ecclesia latina, sic ait: « Extra controversiam est . . . in ecclesia latina confirmationis sacramentum conferri adhibito sacro chrismate, sive oleo olivarum balsamo commixto et ab episcopo benedicto, ductoque signo crucis per sacramenti ministrum in fronte susipientis, dum idem minister formæ verba pronuntiat » (VI. 164).

1042 *Resolutiones*. — 1. Sufficit balsamum cujuscumque regionis, modo sit in ea quantitate ut det sui odorem, quamvis non misceatur cum singulis olei partibus (VI. 162).

2. Validum est sacramentum collatum cum veteri chrismate, licet graviter peccet qui extra necessitatem utitur alio quam novo, idest illo anno benedicto (VI. 163).

3. Est de essentia sacramenti, ut a ministro unctio fiat in fronte et in formam crucis (VI. 164).

4. Etsi ex necessitate præcepti unctio fieri debeat pollice manus dexteræ, valida tamen esset si fieret digito etiam sinistræ manus; quia vere fieret per impositionem manus.

5. Peccaret venialiter minister, qui alio digito quam pollice dexteræ manus ungeret; quia ageret contra rubricam et usum ecclesiæ. Si tamen prædictum pollicem infirmum haberet, licite posset alio digito ungere (VI. 165).

6. Ad validitatem sacramenti requiritur, ut unctio fiat immediate, nullo instrumento mediante; quia debet fieri per impositionem manus: porro mediata impositio improprie impositio dicitur.

7. Circa quantitatem chrismatis, ea sufficit et requiritur, quæ satis sit ad ungendam frontem confirmandi in figuram crucis (VI. 166).

1043 Q. *An balsamum sit de necessitate sacramenti?*

R. Communiior et probabilior sententia affirmat: et probatur ex decreto Eugenii IV, ubi dictum fuit materiam confirmationis esse « chrisma confectum ex oleo et balsamo ». Attamen, quia sententia, quæ tenet balsamum non esse de necessitate sacramenti, sua non caret probabilitate, in articulo mortis bene poterit conferri confirmatio sub conditione ex solo oleo, si nequeat haberi chrisma ex balsamo confectum; magna enim utilitas hujus sacramenti justa esset causa illud sub conditione ministrandi (VI. 162).

1044. Q. *An chrisma debeat esse necessario ab episcopo benedictum?*

R. 1° Affirmandum absolute, si sermo sit de necessitate præ-

cepti. — 2° Affirmandum etiam, saltem pro praxi, si sermo sit de necessitate sacramenti. Ratio, quia res valde dubia est an sufficiat ad valorem sacramenti benedictio simplicis sacerdotis, licet ex papæ commissione peracta (VI. 163).

CAPUT III.

De forma confirmationis.

1045. Forma confirmationis in ecclesia latina hæc est: *Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*. Sic definivit Eugenius IV in decreto ad Armenos (VI. 167).

Forma Græcorum, valida quidem ex declaratione Urbani VIII, hæc est: *Signaculum doni Spiritus sancti* (VI. 168).

1046. Q. *Quænam verba formæ in ecclesia latina præceptæ sint essentialia?*

R. Ad valorem sacramenti sunt absolute necessaria sequentia: 1° verbum *signo*; 2° verbum *confirmo*; 3° expressio ss. *Trinitatis*; 4° verbum *te*; 5° *signo crucis et chrismate salutis*. Dicere autem *corroboro* pro *confirmo*, aut *sanctificationis* pro *salutis*, esset mutatio accidentalis tantum (VI. 168).

CAPUT IV.

De ministro confirmationis.

1047. Solus episcopus est minister ordinarius confirmationis, ut definivit Trid. 1. Ex concessione tamen pontificis confirmare potest etiam simplex sacerdos, tamquam minister extraordinarius, ut declaravit Benedictus XIV in bulla *Eo quamvis*, 4 maji 1745 (VI. 170).

1048. Q. *An episcopus possit confirmare in aliena diœcesi, vel alienos subditos in propria?*

R. 1° Episcopus confirmans in aliena diœcesi, sine episcopi loci consensu saltem tacito, etiam subditos suos, graviter peccat, propter defectum jurisdictionis, et incurrit suspensionem a pontificalibus ipso jure ex Trid. 2. Valida tamen est confirmatio; quia jurisdictio non requiritur necessitate sacramenti, sed præcepti tantum (VI. 171).

¹ Sess. 7. can. 3. de confirm.

² Sess. 6. c. 5. de ref.

R. 2° Episcopis licitum est confirmare alienos subditos in sua propria diœcesi; non quidem per se, cum id eis sit vetitum sub gravi: sed quia præsimitur, nisi aliter constet, tacitus consensus aliorum episcoporum. Tanto magis licite poterit episcopus confirmare ordinandum, qui affert dimissoriam sui ordinarii (VI. 172, 173).

1049. Q. *Quando teneatur episcopus confirmare?*

R. Peccat graviter episcopus, qui diu negligit confirmationem suis subditis conferre, v. g. ad octo aut decem annos; quia subditos ingenti bono privat. Quapropter tenetur episcopus (nisi moralis impossibilitas eum excuset) diœcesim circumire saltem per oppida diœcesis principaliora: et quidem suis expensis, modo non adsit justa consuetudo in contrarium. Animadvertendum autem, quod episcopus non tenetur, saltem sub gravi, confirmare moribundum petentem; quia eum excusat incommodum et communis praxis (VI. 175).

CAPUT V.

De subjecto confirmationis.

1050. **Principia.** — I. Valide confirman- tur omnes et soli baptizati nondum confirmati, ut patet ex usu et traditione ecclesiæ.

II. Ut licite baptizatus confirmationem suscipiat, requiritur in eo: 1° Cognitio rudimentorum fidei, præsertim eorum, quæ sunt de necessitate medii et præcepti ad salutem, et quæ spectant ad suscipiendum sacramentum ¹. — 2° Status gratiæ: recale dicta n. 993. Indignis confertur quidem character, non vero gratia (VI. 176, 179). — 3° Regulariter ætas adulta, seu usus rationis, ex declaratione Bened. XIV ² (VI. 180).

1051. **Resolutiones.** — 1. Licite pueri confirman- tur ante usum rationis, si justæ accedant causæ, v. g. periculum mortis, diuturna episcopi absentia, legitima consuetudo etc.

2. Etiam perpetuo amentes (præsertim si aliquando usum rationis habuerint) licite confirman- tur, etsi per accidens numquam sint spiri- tualiter pugnaturi (VI. 180).

3. Dubitans an sit confirmatus, potest sub conditione confirmari; sed requiritur majus dubium, quam pro baptismo (VI. 178).

1052. Q. *An fideles teneantur confirmationem suscipere?*

R. « Etsi hoc sacramentum non sit de necessitate medii ad sa-

¹ Benedictus XIV, constit. *Etsi*.

² Constit. *Eo quamvis*.

lutem, tamen sine gravis peccati reatu respui non potest ac negligi, cum illud suscipiendi adest occasio ». Constat ex declaratione Bened. XIV in bulla *Etsi pastoralis*; et ex rit. rom. Romæ edito anno 1874 a s. r. c. approbato, in cujus Appendice prædicta verba leguntur (VI. 181, 182).

CAPUT VI.

De patrino et cæremoniis confirmationis.

1. De patrino.

1053. **Principia.** — I. In collatione confirmationis, si confirmandus sit puer, requiritur patrinus, et quidem sub gravi quoties haberi potest, designatus a parentibus, vel ab episcopo in eorum defectu.

II. Patrinus debet esse 1° unicus, 2° confirmatus, 3° ejusdem sexus cujus est confirmandus, 4° diversus a patrino baptismi, 5° non religiosus, saltem nisi confirmandus ipse esset religiosus (VI. 185, 187. H. A. XIV. 51), 6° non pater aut mater, maritus aut uxor confirmandi, 7° non excommunicatus, interdictus, gravioribus facinoribus alligatus, vel fidei rudimentorum ignarus. Cfr n. 1028.

III. Patrinus ex Trid. ¹ contrahit cognationem spiritualem, quæ dirimit matrimonium inter illum et confirmatum hujusque parentes.

2. De cæremoniis.

1054. Quoad cæremonias confirmationis sequentia veniunt notanda:

1° Nisi aliqua rationabilis causa excuset, confirmatio conferri debet in ecclesia; sed hoc non sub gravi: causa autem interveniente, licite ministrari potest in quovis loco decenti.

2° Quidquid sit de antiqua consuetudine circa tempus ministrandi hoc sacramentum, jam usus obtinuit, ut confirmatio conferri possit quocumque die festivo aut feriali, et quocumque tempore matutino vel vespertino: ideoque jejunium, tam in confirmande quam in confirmando, de quo in jure canonico ², est hodie tantum de consilio (VI. 174).

3° Circa modum confirmationem ministrandi, præscribit pontifi-

¹ Sess. 24. c. 2. de ref. matr.

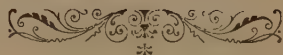
² C. Ut jejūni et c. Episcopi, dist. 5. de consecr.

cale rom., ut episcopus induat amictum super rochetum (vel superpelliceum si sit religiosus), stolam et pluviale albi coloris, ac mitra et baculo utatur. Et peccaret graviter episcopus, si omnia prædicta omitteret, cum ipsa pertineant ad reverentiam sacramenti: secus, si aliquid tantum omitteret. Advertendum tamen quoad baculum, sufficere ut ipse maneat publice expositus, vel a clerico detineatur: et quoad mitram, declaravit s. c. de propag. fide, 7 dec. 1726, sufficere ut episcopus sine mitra, adhibita tantum stola, confirmet. — Ex pontificali rom. frons confirmati obliganda est fascia linea cruce notata, gestanda uno, tribus vel septem diebus, pro consuetudine, illota interim fronte. Sed hodie ex desuetudine hæc cæremonia non amplius in nostris regionibus est in usu, cum statim post unctionem abstergetur frons confirmati, et sic dimittatur. Benedictio communis, quæ datur ab episcopo confirmatis in fine, non est necessaria ad sacramentum, sed est simplex cæremonia (VI. 174, 184).

4° Quoad modum suscipiendi in confirmatione, præscribitur in pontificali romano, ut confirmandus ponat pedem super pedem dexterum patrini; sed hodie ex consuetudine recepta, et approbata a s. r. c. 20 sept. 1749, sufficit ut patrinus manum dexteram supra humerum confirmandi ponat.

Nota. Parochus confirmatorum et patrinorum nomina in libro adnotare debet, tum ut cognatio contracta sciri possit, tum ob ordinum susceptionem (VI. 187, 188).

TRACTATUS DE EUCHARISTIA

PARS PRIMA

DE EUCHARISTIA UT EST SACRAMENTUM

CAPUT I.

De natura eucharistiæ.

1055. Definitio. Eucharistia est sacramentum corporis et sanguinis Christi, sub speciebus panis et vini, ad spiritualem animæ refectionem divinitus institutum (VI. 189).

Omnia alia sacramenta dicuntur *transeuntia*; quia tum solum sunt sacramenta cum conficiuntur et applicantur. Hoc tantum eucharistiæ sacramentum dicitur *permanens*; quia consistit in re permanente: et sic Corpus Christi post consecrationem existens sub speciebus panis est vere et proprie sacramentum, sive sumatur sive in sacrario servetur, ut habetur definitum in Trid.¹ (VI. 190).

1056. Q. *In quo consistat essentia eucharistiæ?*

R. S. Augustinus² docet, hoc sacramentum duobus constare, visibili nempe elementorum specie, et invisibili D. N. Jesu Christi carne et sanguine, sicut Christi persona constat ex Deo et homine (VI. 190).

1057. Q. *An tota ratio specifica hujus sacramenti salvetur in sola specie panis aut vini, seorsim sumpta?*

R. Licet ex Trid.³ corpus existat sub specie panis, et sanguis sub specie vini ex vi verborum, ipsum autem corpus sub specie vini, et sanguis sub specie panis, animaque sub utraque, vi naturalis illius connexionis et concomitantiae, divinitas etiam propter ejus cum corpore et anima hypostaticam unionem; licet, inquam, ex eodem concilio⁴ sub altera tantum specie totus atque integer Christus verumque sacramentum sumatur, ac propterea nulla gratia necessaria ad salutem defraudentur, qui unam speciem solum acci-

¹ Sess. 13. can. 4. de euchar.

³ Sess. 13. c. 3. de euchar.

² C. Hoc est 48. dist. 2. de consecr.

⁴ Sess. 21. c. 3. de commun.

piunt: attamen probabilius est quod, cum sub altera tantum specie vi verborum et per se ponatur tantum corpus vel sanguis, tota ratio specifica hujus sacramenti non salvatur in sola specie panis aut vini seorsim sumpta, sed salvatur tantum in utraque specie; cum per utramque solum significetur convivium, seu refectio cibi et potus, in qua consistit ratio specifica hujus sacramenti (VI. 191).

1058. Q. *Unde sumatur unitas numerica hujus sacramenti?*

R. Desumitur ex morali conjunctione quam species consecratæ habent inter se, cum per modum unius proponuntur aut sumuntur; sed cum proponuntur in diversis altaribus, aut recipiuntur a diversis personis, sunt diversa sacramenta (VI. 191).

1059. Q. *Quamdiu Christus maneat in eucharistia?*

R. Manet sub speciebus etiam divisis, et sub quavis earum minima parte, donec tanta earum fiat mutatio, ut consueta substantia panis et vini corrumpatur. Infra quantum tempus autem species consumentur, non satis constat. Duo hæc tantum certa sunt: 1° species in omnibus eas recipientibus immutari saltem inter spatium horæ; 2° species consumi juxta qualitatem stomachi magis vel minus calidi aut validi. Ceterum, ex medicorum judicio, videtur dici posse, quoad sanos, quod saltem post quadrantem a communione etiam in sacerdote species consumentur (VI. 225).

CAPUT II.

De materia eucharistiæ.

ARTICULUS I.

De materia remota.

1060. **Principia.** — I. Materia remota eucharistiæ est panis triticeus et vinum de vite. Est fidei dogma; quod constat, tum ex s. scriptura ¹, tum ex definitionibus conciliorum Trid. ², et Florent. in decreto Eugenii IV ad Armenos. Pro valida autem materia eucharistiæ, panis confici debet ex farina triticea et aqua naturali (saltem pro majori parte) ac igne torreretur (VI. 194, 198).

II. Perinde est ad valorem sacramenti sive panis sit azymus sive fermentatus, ut definivit conc. Florent. in prædicto decreto Eugenii IV ad Armenos; quia uterque est usualis et proprie dictus panis. Nihilominus in suis ecclesiis Latini in azymo et Græci in fer-

¹ Matth. xxvi, et Luc. xxii.

² Sess. 13. c. 8, et sess. 22. c. 1.

mentato, sub gravi præcepto et culpa mortali, consecrare tenentur. Si tamen sacerdos Latinus transeat per loca Græcorum, ubi non sit ecclesia latina, potest celebrare in fermentato: item vice versa (VI. 202, 203).

III. Vino miscenda est in ipso calice modica aqua naturalis (ad significandam unionem fidelium cum Christo) non ex necessitate sacramenti, sed ex gravi præcepto ecclesiæ ¹ (VI. 208).

IV. Consecratio utriusque speciei est juris divini. Id patet ex Trid. ², ubi dicitur Christum præcepisse sacerdotibus, ut corpus suum offerrent non aliter quam sub utraque specie. Unde numquam fas est, quacumque ex causa, unam tantum speciem consecrare (VI. 196).

1061. **Resolutiones.** — 1. a) Non est apta materia ad primam consecrationem validam panis ex oryza, avena, milio, p̄sis, fabis, amygdalis, aliisque leguminibus et arborum fructibus, vel etiam ex hordeo vel amylo confectus; quia hæc omnia, communi usu et opinione, censentur specie distincta a tritico: neque massa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, sed frixa vel elixa: neque panis substantialiter corruptus. — b) Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte et ovis, saccharo aliove liquore confectus, cum non sit panis usualis, est saltem materia dubia. Idem dicendum de hostiis rubris, quibus sigillantur litteræ; quia per admixtionem cinnabaris notabiliter alterantur. Idem de pane ex farre sive spelta, item ex siligine; quia non constat utrum hic panis solis accidentibus, propter loci sterilitatem, an specie distinguatur a tritico (VI. 199, 200). — c) Valida, sed illicita, est materia, si aliquot grana vel guttæ alterius speciei cum tritico et aqua misceantur, ita tamen ut triticum et aqua plurimum prædominetur; si vero major pars non sit triticum et aqua, non erit materia valida: de quo monendi sunt qui hostias coquunt. Item valida, sed illicita, est materia panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur, v. g. si sapor aliqualiter mutaretur; et tunc esset mortale illo uti (VI. 201). — d) In ecclesia latina hostia consecranda debet esse figuræ orbicularis, et major pro sacerdote, ac integra. Dico in *ecclesia latina*; quia Græci quadratam adhibent, et in particulis triangularem. Si vero major desit, potest sacerdos, etiam sola causa devotionis, consecrare minorem; modo tamen absit populi scandalum, quod ceteroquin facile præcaveri potest monendo populum de defectu hostiæ majoris (VI. 205).

2. — a) Non est apta materia ad secundam consecrationem validam: 1° Sicera et quicumque liquor ex moris, melogranatis etc.,

¹ Trid. sess. 22. c. 7. can. 9. de sacr. miss.

² Sess. 22. c. 1. de sacr. miss.

sive dicatur vinum, sive non. 2° Agresta sive omphacium, idest succus ex uvis immaturis expressus; quia non est vinum, sed in via ad vinum, cujus naturam nondum induit, habetque se sicut massa cruda ad panem. 3° Acetum, quod est vinum substantialiter corruptum: unde, si post consecrationem sacerdos prudenter dubitaret an vinum fuerit verum acetum, supplere deberet consecrationem illam, ad cavendum periculum relinquendi sacrificium mutilum; sed puto hanc secundam consecrationem fieri debere sub conditione, nempe — *si prior materia non fuerit consecrata*, — ne sit periculum secundum sacrificium faciendi mutilum, si forte prior materia fuerit vere apta. 4° Uvæ, seu vinum intra uvas contentum, vel imbibitum in offa panis; quia non tam est potus, quam cibus. 5° Sapa, seu defrutum, idest mustum ad dimidiam seu tertiam partem decoctum; quia non est amplius vinum nec potus, sed cibus. 6° Lora, idest aqua expressis acinīs superfusa. 7° Vappa, idest vinum cujus vis evanuerit (VI. 206). — b) Valida et licita est consecratio in vino sive albo, sive rubro, etsi etiam specie physica differant, cum utrumque habeatur et sit simpliciter vinum de vite. — c) Valida est consecratio, sed graviter illicita, in musto de uvis tunc expresso: item in vino cum aliquo liquore, etsi modico, permixto. — d) Valida, sed illicita, est consecratio in vino congelato, nisi prius liquefiat: item in vino acescente (VI. 207).

3. — a) Sufficit immiscere in calice unam aquæ guttam: sed potest sine scrupulo infundi aqua usque ad octavam partem vini. Numquam autem aqua excedere debet tertiam vini partem (VI. 210). — b) Qui misceret aquam rosaceam vel aliam artificialem, valide consecraret, sed peccaret mortaliter; quia ageret contra præceptum et consuetudinem ecclesiæ in re gravi. — c) Si mixtio aquæ sit ex oblivione omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est; secus si post (VI. 208). — d) Juxta probabiliorem et hodie communem sententiam aqua vino mixta convertitur in sanguinem Christi. — e) Circa modum conversionis, catech. rom. ¹ docet, aquam immediate converti in vinum et mediate in sanguinem: non desunt tamen ecclesiæ patres, qui sentiunt aquam transire in sanguinem Christi immediate (VI. 209).

1062. Q. *An consecratio unius speciei sine altera sit valida?*

R. 1° Nemo dubitat quin valida sit, si id casu accidat: v. g. si sacerdos, prolatis verbis consecrationis utriusque speciei, comperiat consecrasse aquam pro vino. Cfr n. 1142.

R. 2° Si vero sacerdos positivam haberet intentionem consecrandi unam tantum speciem sine altera, consecratio esset dubia; nam certum non est quod sacerdos potestatem habeat conficiendi

¹ C. 4. n. 17.

hoc sacramentum extra sacrificium, ad cuius essentiam pertinet consecratio utriusque speciei, ut dicemus n. 1142 (VI. 196. H. A. XV. 3).

1063. Q. *An peccet mortaliter, qui consecrat in vino acescente?*

R. Affirmative per se. Ratio est, quia rubrica damnat de mortali qui adhibet vinum quod cœpit acescere vel corrumpi vel est aliquantulum acre, cum tali vino uti sit contra reverentiam sacramento debitam. Deficiente tamen alio vino, licet adhibere vinum tantum parum acescens, sive non notabiliter acidum; quia rubrica non videtur accipienda cum tanto rigore, ut comprehendat omnes etiam primos gradus acrimoniae. Imo, urgente gravi necessitate, videtur esse licitum uti vino etiam notabiliter acescente, modo sit certum vinum (VI. 207).

1064. Q. *Quonam liceat uti remedio ad vini corruptionem præcavendam?*

R. Cum proposita fuerint s. off. c. sequentia duo remedia ad vini corruptionis periculum præcavendum: 1° Vino naturali addatur parva quantitas *d'eau-de-vie* (*di acquavite*); — 2° Ebulliatur vinum usque ad sexaginta et quinque altitudinis gradus: atque quæsitum fuerit, utrum hæc remedia licita in vino pro sacrificio Missæ, et quodnam præferendum? — Em. DD. cardinales Inquisitores generales, die 4 maji 1887, respondendum mandarunt: « Præferendum vinum prout secundo loco exponitur ».

Item, cum quæsitum fuerit a prædicta s. off. c., utrum ad conservandum vinum album quod incruento Missæ sacrificio inservit, tam debile ac impotens ut diu conservari non valeat, possit eidem aliqua spiritus vini (*alcool*) quantitas admisceri? Em. DD. cardinales Inquisitores generales, die 30 jul. 1890, rescribi mandarunt, approbante et confirmante ss. D. N. Leone XIII: « Dummodo spiritus (*alcool*) extractus fuerit ex genimine vitis, et quantitas alcoolica addita, una cum ea quam vinum, de quo agitur, naturaliter continet, non excedat proportionem duodecim pro centum, et admixtio fiat quando vinum est valde recens, nihil obstare quominus idem vinum in Missæ sacrificium adhibeatur »¹.

ARTICULUS II.

De materia proxima seu de usu materiæ
requisitæ in ipsa consecratione.

1065. Principia. — I. Ad *validam* consecrationem requiritur: 1° ut materia consecranda sit physice præsens; 2° ut sit certa

¹ Cfr *Nouv. Rev. Théol.* t. xxiii, pag. 35.

et a consecrantis intentione in individuo determinata, saltem aliquo modo (puta duæ primæ hostiæ ex parte dextera). Ratio utriusque est, quia id exigitur a verbis formæ demonstrativis *Hoc* et *Hic* (VI. 211, 214).

II. Ad *licitam* consecrationem requiritur: 1° ut materiæ quantitas non sit major quam tempore opportuno possit absumi, quia periculum esset ne species computrescerent; 2° ut ab usu ecclesiæ, præsertim in missali præscripto, non recedatur: ideoque oportet, ut materia consecranda sit decens ac munda, super corporale in altari posita, et vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, sit detectus etc. (VI. 218, 219).

1066. *Resolutiones.* — 1. Valide consecratur vinum in calice cooperto, hostiæ in ciborio clausæ vel in cumulo sub aliis latentes, aut aliter tectæ: item valide consecrat sacerdos cæcus, vel existens in tenebris, si aliunde moraliter certus sit de præsentia materiæ. Ratio, quia ad præsentiam et sensibilitatem non requiritur ut materia videatur, vel tangatur, vel feriaturo sono verborum (VI. 212).

2. Valida est consecratio, si sacerdos putet unam vel duas vel sex hostias consecrandas adesse, cum sint plures, sive a se sive ab alio p̄sitiæ; quia error speculativus et privatus non obstat intentioni practicæ et absolutæ consecrandi omnes præsentés, quam, tamquam ecclesiæ consuetudini conformem, quisque implicite censetur habere. Unde, si sacerdos advertat post consecrationem esse duas hostias simul junctas, utramque ut consecratam sumat, ut habet missale. Si vero id advertat ante consecrationem postquam obtulit, alteram seponat, et post missam ipse vel alius sumat tamquam panem benedictum.

3. Valida est consecratio, si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo adverterit ab alio afferri a se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit de consecrandis in altari jam positis, etsi dum consecrat earum non ita expresse meminerit, neque ad oblationem detegerit, modo sint præsentés in corporali; quia intentio præcedens virtualiter perseverat (VI. 216).

4. Invalide consecratur materia valde remota, vel posita post tergum aut parietem, vel clausa in tabernaculo; quia moraliter censetur abesse. Idem dicendum de materia tam modica, ut sensu percipi non possit: quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud; quia in toto etiam minimæ ejus particulæ consecrantur, ut constat ex Trid. ¹ (VI. 213).

5. Invalide consecraret, qui ex multis particulis, v. g. viginti, præsentibus vellet consecrare tantum quatuor aut quinque, eas non determinando (VI. 214).

¹ Sess. 13. can. 3. de euchar.

6. Non censetur consecrata hostia in scio sacerdote posita in corporali sejuncta a cumulo; quia non est determinata in mente sacerdotis, cujus voluntas non fertur in incognitum.

7. Non censentur consecratae guttae vini, quae exterius calici adherent; quia praesumuntur exclusae ab intentione celebrantis. Quoad guttas vero, quae sunt in calice separatae a majori parte, quando sacerdos circa eas nihil intenderit, an remaneant consecratae vel non, res valde dubia est. Pro praxi expedit, ut sacerdos intendat consecrare guttas quae sunt proximae fundo, et excludat ab intentione a fundo remotas (VI. 215).

8. Si aliquo casu particulae non consecratae misceantur consecratis, totus cumulus consecrandus est sub conditione consecrandi non consecratis (VI. 216).

9. Si parvae hostiae pro communicando populo afferantur sacerdoti paulo post factam oblationem, licite eae consecrantur, suppleta oblatione mentaliter; et hoc etiamsi canon sit inceptus, quando plures sine communione remanerent. Si vero remaneret tantum unus, potius danda esset illi pars hostiae magnae; quod licite jam fieri potest, si adsit causa: et sufficit pro causa, si communicaturus diu expectare deberet communionem (VI. 217).

10. Ciborium positum a clerico in corporali te advertente, si illud intenderis consecrare, remanet consecratum, licet ex oblivione remanserit clausum tempore consecrationis (VI. 217).

1067. Q. *An censendum sit consecratum ciborium ex oblivione extra corporale relictum?*

R. Non est moraliter certum, quod particulae, contentae in ciborio ex oblivione extra corporale relictio, consecratae non sint. Ideo in praxi particulae illae vel denuo consecrandae erunt sub conditione in alia missa, vel sumendae (quod quidem ego melius esse censeo) post purificationem, sed ante ablutionem (VI. 217).

1068. Q. *Qualis peccatum sit consecrare, sine rationabili causa, hostiam fractam vel maculatam?*

R. Secluso scandalo, est tantum veniale; nisi tamen fractura vel macula esset enormis: nam tunc esset mortale. Si autem fractura deprehendatur post oblationem, licite talis hostia consecrabitur, nisi scandalum populi timeatur (VI. 204).

CAPUT III.

De forma eucharistiæ.

Forma sacramenti eucharistiæ, ait Eugenius IV in decr. ad Armenos, sunt verba Salvatoris, quibus sacerdos hoc conficit sacramentum (VI. 222). Pro duplici autem materia, duplex est forma consecrationis, una panis et altera vini.

1069. **Principia.** — I. Forma consecrationis panis est: *Hoc est enim corpus meum.* — Hæc verba sunt omnia de essentia, præter verbum *enim*.

II. Forma consecrationis vini est: *Hic est enim calix sanguinis mei novi et æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* — In hac forma, verba *hic est calix sanguinis mei* certo essentialia sunt. Verbum *enim* non est de essentia. De ceteris dicitur infra n. 1072 (VI. 220).

III. Forma eucharistiæ proferri debet recitative et significative, idest referendo verba Christi et applicando illa ad materiam præsentem, ut transmutetur ipsa in corpus et sanguinem Christi (VI. 220. Exam. ordin. n. 100).

IV. Verba consecrationis minime replicanda sunt, nisi sacerdos valde probabiliter dubitet se aliquid omisisse ¹ (VI. 224).

V. Mutatio verborum, quæ nullam sensus mutationem importat, non reddit consecrationem invalidam. — Constat ex rubrica missalis ²: « Si quis aliquid diminueret vel immutaret de forma consecrationis, et in ipsa verborum immutatione verba idem non significarent, non conficeret sacramentum: si vero aliquid adderet, quod significationem non mutaret, sacramentum quidem conficeret, sed gravissime peccaret » (VI. 221).

1070. **Resolutiones.** — 1. Invalida est consecratio si dicatur: *Hic* (adverbialiter) *est corpus meum*; vel *Hoc est corpus meum figuratum*; vel *Hoc corpus est meum*.

2. Valida est consecratio, sed graviter illicita, si dicatur: *Hoc est corpus meum reale* (VI. 224); vel *Hic est sanguis meus infiniti valoris* (VI. 221).

¹ Rubr. miss. tit. 10. n. 3. de defect. miss.

² Tit. 5. n. 2.

3. Valida est consecratio, si dicatur: *Hoc est colpus meum; vel copus meum; vel corpus meus.*

4. Valida est consecratio, si proferatur *meum* pro *meum*, *es* pro *est*, *calis* pro *calix*, *zanguinis* pro *sanguinis*: a veniali vero non excusaretur, qui ex negligentia proferret *meum* vice *meum* etc. (VI. 224).

1071. Q. *An in consecratione panis requirantur de necessitate sacramenti verba præcedentia: Qui pridie etc.; et in consecratione calicis illa: Simili modo etc.?*

R. Communis et probabilissima sententia negat. Sed oppositam sententiam non audeo dicere improbabilem; tanto magis quia rubrica missalis ¹, quando forma repetenda est ob dubiam consecrationem, præcipit ut sacerdos incipiat ab illis verbis: *Qui pridie etc.*; et: *Simili modo etc.* (VI. 222).

1072. Q. *An in consecratione calicis verba: Novi et æterni testamenti etc. sint de essentia?*

R. Speculative loquendo res dubia est. In praxi vero certum est, quod sacerdos graviter peccaret, si non proferret omnia verba quæ in consecratione calicis habentur; et, si forte dixisset tantum verba: *Hic est calix sanguinis mei*, deberet utique sub conditione integram repetere formam ² (VI. 223).

1073. Q. *Quid significant verba consecrationis Hoc et Hic?*

R. Verba *Hoc* et *Hic* significant: *Hoc* ens, quod est cibus, *est corpus meum*: *Hic calix*, sive hic potus, *est sanguis meus*; omnis enim propositio in fine prolationis habet suam veritatem et effectum (VI. 223).

CAPUT IV.

De ministro eucharistiæ.

ARTICULUS I.

De potestate eucharistiam consecrandi et ministrandi.

1074. Principia. — I. De fide est solos sacerdotes valide consecrare eucharistiam, ut constat ex traditione, et ex definitionibus conciliorum Nicæni I ³, Lateranensis IV ⁴, Florentini ⁵ et Trid. ⁶. Infertque id Tridentinum ex Matth. ⁷ et Luc. ⁸: « Hoc facite in meam

¹ Tit. 10. n. 3. de defectibus miss.

² Rubrica missalis, ibid.

³ C. 14.

⁴ C. 1.

⁵ Decr. pro Instr. Arm.

⁶ Sess. 23. c. 1.

⁷ xxvi. 26.

⁸ xxii. 19.

commemorationem ». Quibus verbis tantum apostolis et sacerdotibus successoribus potestas consecrandi a Christo collata apparet: merito enim ad tantum ministerium ministros singulari modo consecratos esse oportebat (VI. 231).

II. Certum item est solos sacerdotes esse ministros ordinarios dispensationis eucharistiæ (VI. 232). Extraordinarie autem, in casu necessitatis et ex parochi vel episcopi commissione, eucharistiam dispensare potest etiam diaconus (VI. 237).

III. Ex officio eucharistiam dispensare potest solus sacerdos habens jurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel privilegium. Ratio, quia pastorum proprium est pascere, quod præcipue fit per sacramenta (VI. 230).

IV. Religiosi, ex privilegio a Paulo III concessio, in suis ecclesiis, per se vel per alios sacerdotes illic celebrantes, communicare possunt quoscumque Christi fideles, præterquam: 1° si episcopus rationabiliter alicui communionem prohibeat; 2° in die dominica paschatis (VI. 239), uti multoties declaravit s. congregatio concilii.

1075. Resolutiones. — 1. Peccat mortaliter, qui sine omni jurisdictione eucharistiam dispensat; quia violat alterius jurisdictionem in re gravi. Inferior autem sacerdote incurrit insuper irregularitatem (VI. 234).

2. Religiosi præsumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis sacramentum eucharistiæ per viaticum ministrare, absque parochi licentia, incurrunt excommunicationem latæ sententiæ, ex const. *Apostolicæ sedis* Pii IX. Cfr n. 1742.

3. Licite ministrat eucharistiam, qui præsumit rationabiliter pastorem factum suum approbaturum fore. Ex consuetudine autem, consensus parochi præsumitur quoties communio fit ex devotione: et cui conceditur licentia celebrandi, intelligitur etiam concessa facultas eucharistiam ministrandi. Ceterum hæc præsumptio, in communione de præcepto, non est de facili habenda: imo non semper sufficit quod certe parochus daturus esset licentiam, si peteretur; si enim peteretur, jam recognosceretur ut pastor, et ipse saltem confuse cognosceret ovem suam (VI. 235).

4. Si infirmus sacro viatico muniendus sit, et proprius pastor absit, vel præsens non possit deferre eucharistiam, quivis alius sacerdos vel regularis vel sæcularis et, hoc deficiente, etiam diaconus potest infirmum communicare; quia tunc præsumitur voluntas episcopi aut papæ, etsi parochus renuat, sed injuste (IV. 236).

5. Si non adest scandalum, et deest alius sacerdos, bene possunt sacerdotes seipsos communicare, etiam ob solam devotionem; nam in hoc nulla intervenit irreverentia, nec de aliquo contrario

præcepto constat. Imo, a conc. Nicæno ¹, hoc concessum fuit etiam diaconis (VI. 238. H. A. XV. 11).

1076. Q. *An, ut diaconus eucharistiam ministrare possit, necessitas debeat esse extrema?*

R. Modo accedat specialis commissio episcopi aut parochi, sufficit necessitas gravis, idest illa quæ habetur cum nullus adest sacerdos, qui commode possit ministrare. — Diaconus autem, dum eucharistiam ministrat, debet esse indutus superpelliceo et stola transversa (VI. 237).

1077. Q. *An liceat clericis aut etiam laicis in necessitate sumere eucharistiam per seipsos?*

R. Affirmandum videtur. Ratio, quia in casu necessitatis, puta in articulo mortis, urget præceptum divinum communicandi: e converso nullo præcepto, divino vel ecclesiastico, id apparet prohibitum (VI. 237).

1078. Q. *An liceat laico in necessitate ministrare viaticum moribundo?*

R. Licet, si desit sacerdos qui eum absolvat; quia tunc eucharistia fit sacramentum necessitatis. Neque obstat consuetudo; cum enim hic casus rarissime accidat, consuetudo contraria minime probari potest. Quoad scandalum, aut potius admirationem exurgentem, de facili potest tolli, circumstantes admonendo, quod in tali necessitate id permittitur a theologis. Imo, occurrente necessitate, nempe tempore pestis, bene poterit iudicio episcopi etiam laicis permitti eucharistiam ministrare (VI. 237. H. A. XV. 10).

ARTICULUS II.

De obligatione eucharistiam ministrandi.

1079. **Principia.** — I. Parochus tenetur eucharistiam suis ovis ministrare non solum in paschate et in earum proximo mortis periculo, sed etiam quoties illæ rationabiliter ac opportune petunt. Recole dicta n. 848 (VI. 253).

II. Simplex sacerdos tenetur tantum viaticum ministrare morituro, si parochus desit. Deficiente autem sacerdote, id præstare deberet etiam diaconus (VI. 236).

1080. Q. *An parochus tempore pestis teneatur eucharistiam ministrare cum periculo vitæ?*

R. Negative. Ratio, quia hoc sacramentum non est tantæ necessitatis, ut parochus causa illud ministrandi teneatur prodere vi-

¹ Can. 14.

tam. Confirmatur ex declaratione Gregorii XIII, 12 octob. 1576, quæ sic habet: « Parochum suis parochianis peste laborantibus teneri ministrare dumtaxat duo sacramenta ad salutem necessaria, nempe baptismum et poenitentiam; posse autem ministrare vel per se vel per alium idoneum, ut parochus possit audire confessiones sanorum, qui alias eum reformidarent, si viderent ipsum accedere ad pestilentes ». Imo s. c. conc. 26 octob. ejusdem anni dixit, fuisse mentem pontificis prohibendi ne parochi per seipsos, etiam volentes, ministrent baptismum et poenitentiam pestilentibus (si alii adsint sacerdotes qui illa ministrent) ad commodum parochianorum qui sani sunt * (VI. 233).

ARTICULUS III.

De requisitis ad licitam eucharistiæ administrationem.

1081. Principia. — I. Ad eucharistiam rite dispensandam, requiritur ut minister sit immunis ab omni censura, secus graviter peccat et irregularitatem incurrit.

II. Requiritur ut minister sit in gratia; hoc quippe postulat reverentia sanctissimo sacramento debita: quare in peccato mortali ministrans grave sacrilegium committit, juxta dicta n. 975.

III. Requiritur ut minister in eucharistiæ distributione ritum ecclesiæ consuetum servet (VI. 241).

1082. Resolutiones. — 1. Eucharistia regulariter ministrari debet cum superpelliceo **, stola (coloris officio illius diei convenientis) et lumine, ac prævia confessionis generalis formula. Ministrare eucharistiam sine lumine et solita confessione reputatur tantum veniale. Ministrare autem sine stola et superpelliceo per se esset mortale; omissio tamen tantum stolæ, videtur solum veniale. — Deferre eucharistiam ad aliud altare sine vestibis sacris, non excedit peccatum veniale.

2. In necessitate licet ministrare viaticum sine lumine et vestibis sacris. Ratio, quia non rationabiliter præsumitur quod Christus, qui hoc sacramentum ad subsidium animarum instituit, et ecclesia,

* Bened. XIV, *De Syn.* l. 13. c. 19. n. 1 et 9, non memorans allegatum decretum approbatum a Greg. XIII, adducit responsum ad postulatam vicarii apostolici Juliæ Cæsareæ (nunc vulgo *Algeri*), quo, etiam viaticum et extremam unctionem, non obstante contrahendæ pestis periculo, ministranda esse a parochis per se vel per alios idoneos sacerdotes, declaratur.

** Ad sacram communionem fidelibus ministrandam extra missam pro superpelliceo sacerdos uti valet alba cum stola in pectus transversa: quod si immediate sequatur missa, sacerdos, præter albam et stolam, induere debet etiam planetam. S. rit. c. decr. 31 aug. 1867.

quæ tam benigna est mater, voluerint moribundos tanto bono privari, ne præscriptæ cæremoniæ omittantur (VI. 241).

3. In casu urgentis necessitatis licet sacerdoti currere, ut adveniat tempore opportuno ad dandum viaticum (VI. 242).

4. Licet eucharistiam deferre equitando, si locus distat, aut tempus est pluvium, aut periculum est in mora (VI. 243). Non licet vero parochis ministrantibus sacramentum infirmis, neque de die neque de nocte, uti parvo pileolo sub prætextu infirmitatis, absque speciali s. sedis licentia; et contraria consuetudo, si adsit, est tamquam abusus eliminanda: s. rit. congr. decr. 23 aug. 1695, et 31 aug. 1872 (VI. 397).

5. Casu quo infirmus magna animi tristitia communionem per modum viatici esset suscepturus, potest sacerdos omittere verba: « Accipe viaticum etc. » a rituali rom. præcepta, et substituere verba: « Corpus Domini nostri Jesu Christi etc. »; nam præceptum proferendi illa verba levem tantum obligationem inducit, a qua bene excusat quælibet justa causa, qualis esset nimia infirmi perturbatio (VI. 285).

6. S. c. conc. declaravit, vetitum fuisse per s. Pium V deferre eucharistiam ad infirmos adorandam tantummodo, et, si forte aliquo in loco talis esset consuetudo, eam prorsus esse tollendam (VI. 243).

7. Tempore pestis licite ministrari potest viaticum cochleari. Ratio, quia necessitas satis videtur excusare a solito ritu ecclesiæ. Item videtur licite posse dari hostia cum aqua in cochleari infirmo, qui ob oris ariditatem deglutire non posset.

8. Juxta præsentem disciplinam non licet eucharistiam ministrare sub utraque specie sine pontificis dispensatione. Neque licet dare species vini morituro, qui ob linguæ ariditatem nequit hostiam trajicere (VI. 245).

9. Qui laborat chiragra non potest aliis digitis quam pollice et indice ministrare eucharistiam, nisi in casu necessitatis. Ratio, quia etsi tota manus sit consecrata, attamen index et pollex ex ritu ecclesiæ ad hoc ministerium deputantur (VI. 244. H. A. XIX. 120).

10. Innoc. XI damnavit abusum tradendi communicantibus plures particulas simul vel solito grandiores (VI. 228).

11. Venialiter peccat, qui sine causa dat laico particulam defractam ex hostia majore. Dixi *sine causa*; nam id est licitum cum causa: puta, si communicandus sit infirmus, vir nobilis, famulus, vel alius qui sine incommodo expectare non posset, etiamsi tantum ex devotione communicet (VI. 245).

12. Sacerdos, post ministratam sacram synaxim antequam populo benedicat, osculari non debet altare, rituali romano nihil quoad hoc præscribente: s. rit. c. decr. 16 mart. 1833.

13. Usus viaticum deferendi ad infirmos secreto, sine ullo exteriori cultus signo, si desint gravia motiva quæ id fieri suadeant, non est consuetudo, sed abusus ab episcopo omnino abolendus: s. rit. c. decr. 6 febr. 1875.

1083. Q. *Quandonam eucharistia deferri possit infirmis secreto?*

R. De licentia episcopi id licet in locis hæreticorum, et etiam catholicorum, si aliter deferri non possit, sine proximo irreverentiæ periculo ¹. — De modo deferendi eucharistiam secreto, hæc in supplemento ad rituale rom. habentur: « Ubi Turcarum vis prævaleat et iniquitas, sacerdos semper habeat stolam propriis coopertam vestibus: in sacculo seu bursa pyxidem recondat, quam per funiculos collo appensam in sinu reponat; et numquam solus procedat, sed uno saltem fidei, in defectu clerici, associetur ».

1084. Q. *An in missa de Requiem liceat dare communionem 1° ex particulis consecratis in ipsa missa, — 2° ex particulis præconsecratis in alia missa, extrahendo pyxidem e tabernaculo?*

R. ad 1^m Affirmative. Constat ex his verbis Trid. ²: « Optaret sacrosancta synodus, ut in singulis missis fideles adstantes eucharistiæ perceptione communicarent ». Nota « in singulis missis »: ergo etiam in missis defunctorum (VI. 249). Confirmatur ex decr. s. r. c. 27 jun. 1868.

R. ad 2^m Affirmative. Constat ex prædicto decr. s. rit. c. 27 jun. 1868, approbato et confirmato a Pio IX, 23 jul. ejusdem anni. — Sed animadvertite quod, ex prædicto decreto, missæ defunctorum omnino celebrandæ sunt in paramentis nigris; nec possunt adhiberi violacea, nisi in casu quo die secunda novembris ss. eucharistiæ sacramentum publicæ fidelium adorationi sit expositum pro solemni oratione quadraginta horarum (VI. 249).

1085. Q. *An communio possit ministrari a celebrante in paramentis nigris ante vel post missam defunctorum?*

R. Data rationabili causa, potest tam immediate ante, quam immediate post missam: in utroque tamen casu omittenda est benedictio. ut dicitur in præfato decreto s. rit. c. — Cum tempore paschali administratur communio ante vel post missam de *Requiem*, dici debent oratio et versiculi de tempore, sed sine *alleluja*: s. rit. c. 26 nov. 1878 ³.

1086. Q. *Quid faciendum, casu quo decidat hostia?*

R. Primo tegendus est locus panno lineo mundo, et postea abluendus, ut præcipiunt rubricæ; quæ tamen non obligant sub gravi.

¹ Gousset, de euch. n. 240; Marc, n. 1544.

² Sess. 22. c. 6. de sacrif. missæ.

³ *Nouv. rev. théol.* t. xiv. p. 148.

Imo ordinarie forte melius erit ablutionem vestis aut barbæ omittere ad evitandam turbationem populi. Locus vero, ubi incidunt species vini, semper debet ablui * cum ipsæ imbibantur, etsi non sit opus comburere objectum in quod species inciderunt. Si hostia decidat super ubera mulieris, non debet sacerdos ipsam auferre, sed ipsa mulier manu abstrahat et reponat in ciborio (VI. 250).

1087. Q. *Quid faciendum 1° si post sumptionem fragmenta hostiarum reperiantur, — 2° si reperiatur integra hostia, — 3° si delata communione ad infirmum in valetudinario, fragmenta remaneant in patena vel calice?*

R. ad 1^m In rubrica missalis ¹ sic habetur: « Si deprehendat sacerdos post sumptionem corporis et sanguinis, aut etiam post ablutionem, reliquias aliquas relictas consecratas, eas sumat, sive parvæ sint sive magnæ, quia ad idem sacrificium spectant ». Et hoc non solum immediate post missam, sed etiam si sacerdos sit in sacristia, adhuc tamen indutus vestibus sacris. Secus vero dicendum de reliquiis alterius sacrificii, nisi adsit periculum irreverentiæ. Dictum est *adhuc indutus*; nam si sacerdos jam se exuerit vestibus sacris, tunc censet Benedictus XIV ² reliquias vel reponendas esse in tabernaculo, si adsit, vel servandas alteri sacerdoti celebraturo eodem mane, alioquin ab eodem qui celebravit esse sumendas.

R. ad 2^m cum prædicta missalis rubrica ³: « Si relictæ sit hostia integra consecrata, eam in tabernaculo (sacerdos) reponat; si hoc fieri nequit, sequenti sacerdoti ibi celebraturo, in altari supra corporale decenter opertam, sumendam una cum altera, quam est consecraturus, relinquat: vel si neutrum horum fieri possit, in ipso calice, seu patena decenter conservet, quousque vel in tabernaculo reponatur, vel ab altero sumatur: quod si non habeat quomodo honeste conservetur, potest eam ipsemet sumere ». Particulæ autem inventæ extra corporale, in dubio an sint consecratæ, sumendæ sunt cum ablutione.

R. ad 3^m Poterit sacerdos fragmenta sumere, si adhuc sit sacris indutus vestibus. Bene vero poterit etiam ea dare infirmo statim post

¹ Tit. 7. n. 2. de defect. miss.

² De sacr. miss. lib. 3. c. 17. nn. 5, 6.

³ Tit. 7. n. 3.

* Hæc ablutio, a rubricis missalis præscripta, fieri debet etiam si aliquid ceciderit de vino purificationis calicis; quia species vini consecrati, quæ adhuc calici adhærent, per mixtionem cum vino non consecrato consecrationem non amittunt, et ideo sub eis semper manet sanguis Christi. Minime vero hujusmodi ablutio necessaria censetur, si aliquid ceciderit de aqua, modico vino permixta, ablutionis celebrantis; nam species vini consecrati, quæ forte adhuc forent in calice, per mixtionem cum aqua consecrationem amittunt, ac proinde desinit sub illis existere sanguis Christi. Cfr *Nouv. rev. théol.* t. v. p. 48 et seqq.

particulam ipsi traditam, quia tunc censetur moraliter una communicatio; et sic fert usus, ut post communionem ægri abluatur pyxis, et ablutio ipsi tradatur (VI. 251).

1088. Q. *Quo tempore possit dispensari communicatio?*

R. 1° Per se loquendo, qualibet diei hora ss. eucharistia dispensari potest, quia circa hoc nulla adest prohibitio. Dixi *per se loquendo*; nam non licet eucharistiam administrare noctu vel sub vesperis, idest in extrema diei parte, nisi aliqua adsit peculiaris causa, propter hodiernam ecclesiæ consuetudinem. Numquam autem, excepto viatico, dispensari potest intempesta nocte, nempe multis elapsis noctis horis. Item, sine apostolico privilegio, dispensari nequit in missa nativitatis Domini quæ dicitur media nocte, ex decr. s. r. c.

R. 2° Permittitur eucharistiæ dispensatio quolibet die, excepto tempore interdicti localis et (nisi de viatico agatur) tempore a repositione ss. sacramenti in feria V majoris hebdomadæ usque ad finem missæ solemnis sabbati sancti; et etiam in hac missa potest dispensari ubi viget consuetudo: s. r. c. 22 sept. 1837, et 7 sept. 1850 (VI. 252).

Ad dubium: « Utrum sabbato sancto, ubi potest una missa cum cantu celebrari, cantato jam hymno: *Gloria in excelsis*, et nondum facta sacrarum specierum sumptione, ab alio sacerdote quam a celebrante, superpelliceo et stola induto, ex sacris particulis, quæ feria V in cœna Domini superfuere, adservatis, sanctissima eucharistia christifidelibus expetentibus distribui possit ac liceat, et an ab iisdem sic summentibus paschali præcepto satisfiat? » S. rit. c. 13 jan. 1882 respondit: « Servetur consuetudo ».

CAPUT V.

De subjecto eucharistiæ.

ARTICULUS I.

De iis qui eucharistiam suscipere possunt.

1089. **Principia.** — I. Solus homo baptizatus est subjectum capax suscipiendi *sacramentaliter* eucharistiam; quia solus baptizatus est capax sacramentorum, juxta dicta n. 990. Quare, si infidelis eucharistiam reciperet, non jam sacramentaliter, sed materialiter tantum eam reciperet.

II. Solus baptizatus rite dispositus est subjectum capax suscipiendi *cum fructu* eucharistiam; quia si indispositus accederet et in mortali eam reciperet, gratiæ divinæ obicem poneret.

III. In præsentī ecclesiæ disciplina eucharistia ministrari nequit iis, qui cælestem hunc cibum a profano discernere nesciunt. Constat ex rituali rom. Hinc:

1° Pueris baptizatis, qui nondum usum rationis adepti sunt, non potest dari communio, ne in mortis quidem periculo, tametsi in sacramenti susceptione vere gratiæ augmentum perciperent. Ratio, tum quia adest periculum irreverentiæ; tum quia talis est usus universalis ecclesiæ romanæ, qui idem valet ac si adesset prohibitio: et, qui aliter ageret, peccaret graviter (VI. 301).

2° Perpetuo amentibus communio omnino est neganda, etiam in mortis articulo, ut habetur ex rituali rom. — Aliis vero amentibus, qui non semper caruerunt usu rationis, et pie vixerunt, debet præberi in articulo mortis, nisi timeatur periculum vomitus vel expuitionis. Ratio, quia ex una parte præsumitur quod ipsi interpretative communionem petant, ex altera ipsis eucharistia adhuc necessaria esse potest, nempe si incidissent in amentiam existentes in peccato mortali, de quo solum attriti fuerint. Excipe tamen, si certo præsumatur quod aliquis æger in amentiam incidisset penitus impœnitens. Extra articulum mortis vero, nullo modo eucharistia amentibus est concedenda (VI. 302). Concedi tamen potest, si habeant lucida intervalla et devotionem ostendant dum in eo statu manent, neque ullæ adsit indecentiæ periculum: rituale rom.

1090. Q. *An concedenda sit eucharistia semifatuis, mutis ac surdis a nativitate, epilepticis et obsessis?*

R. 1° Semifatuis, si sciant distinguere hunc cælestem cibum ab aliis, danda est communio, sed tantummodo in articulo mortis et tempore præcepti.

R. 2° Mutis et surdis a nativitate danda est communio juxta eandem normam, modo ex signis constet eos intelligere in sacramento contineri divinam personam. Imo, si isti sint præditi non qualicumque sed sufficienti aliqua discretione, sæpius possunt communicare. E contra mutis, surdis et simul cæcis a nativitate (nisi sint sufficienter edocti) omnino neganda est communio.

R. 3° Epilepticis neganda est communio tantum in paroxismo.

R. 4° Obsessis a dæmone communio dari non debet, quando non sunt sui compotes. Ceterum eucharistia pluries in anno, juxta prudentiam confessarii, istis concedenda est, cum sit spirituale remedium ad dæmones arcendos (VI. 303).

ARTICULUS II.

De obligatione suscipiendi eucharistiam.

1091. **Principia.** — I. Susceptio realis eucharistiæ non est necessaria ad salutem necessitate medii. Ratio, quia quisquis est in statu gratiæ, jus jam habet ad cælestem gloriam: quare, qui moritur gratia divina præditus, etiam non suscepta eucharistia, salutem æternam certo consequitur. Dixi *susceptio realis*, quia susceptio in voto saltem virtuali et implicito, juxta sententiam probabiliorum, necessaria est ad salutem necessitate medii, tam adultis quam parvulis. Adulti autem tale votum habent dum sacramenta baptismi aut pœnitentiæ suscipiunt; voluntas enim ipsorum omnia præcepta implendi, hoc etiam præceptum eucharistiæ saltem implicite comprehendit. Parvuli vero votum habent non ex voluntate propria, sed ex voluntate implicita ecclesiæ, quæ pueris applicatur sicut applicatur voluntas suscipiendi baptismum (VI. 192).

II. Susceptio eucharistiæ necessaria est fidelibus adultis necessitate præcepti, tum divini tum ecclesiastici. — Præceptum divinum habetur ex verbis Christi ¹: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis ». Præceptum vero ecclesiasticum habetur ex conc. Lateranensi IV ².

III. Præceptum divinum eucharistiam suscipiendi obligat aliquando per se et aliquando per accidens. — Obligat *per se*: 1° In periculo mortis per modum viatici. 2° Sæpius in vita. Quoties autem in vita fideles communicare teneantur, Christus non declaravit, sed ecclesiæ suæ determinandum reliquit; — quæ quidem communionem annuam in paschate sumendam statuit. Unde, qui semel in anno tempore paschali communicat, utrique præcepto, divino et ecclesiastico, satisfacit. — Obligat *per accidens* quando eucharistia necessaria esset ad superandam aliquam gravem tentationem. Hoc tamen rarissime evenit, cum ad tentationem superandam ordinarie sufficere possint alia media, v. g. orationes, pœnitentiæ etc. Eo autem casu, quo communio esset necessaria, homo, illam omittendo, non peccaret contra illius præceptum, sed contra virtutem, adversus quam tentationem patitur (VI. 290, 295).

His dictis de necessitate eucharistiæ in genere, agendum seorsim de duplici communione, quam quisque suscipere tenetur, videlicet de viatico et de communione paschali.

¹ Joan. vi. 54.² C. Omnis, de pœnit. et rem.

1. De viatico.

1092. Principia. — I. Extat grave præceptum divinum communicandi in periculo mortis, ad vires inde hauriendas contra hostes nostræ æternæ salutis in extremo illo discrimine. Constat ex verbis Christi: « Nisi manducaveritis etc. », et ex declaratione conc. Nicæni I. Unde quisque fidelis tenetur sub gravi communicare quoties in probabili mortis periculo est constitutus. — Censentur autem in tali periculo versari non modo illi qui graviter decumbunt cum mortalibus signis, sed etiam illi qui aliquem periculosum conflictum aut navigationem aggrediuntur: item mulieres quæ solitæ fuerunt eniti cum periculo, quæque prima vice parturiunt et tenella ætate aut corporis constructione imbecilla constitutæ sunt (VI. 291).

II. Qui non communicavit in periculo mortis, non tenetur postea supplere si convalescat. — Similiter, qui post viaticum sumptum peccavit mortaliter, non tenetur denuo communicare; sufficit tunc sola confessio (VI. 293).

III. A præcepto viatici eximuntur infirmi, qui non possunt illud recipere cum debita reverentia. Monet enim rituale rom.: « Diligenter curandum est, ne iis tribuatur viaticum, a quibus ob phrenesim, sive ob assiduam tussim, aliumve similem morbum, aliqua indecentia cum injuria tanti sacramenti timeri possit ». Ratio est, quia non agitur de sacramento absolutæ necessitatis, proindeque potius sacramenti reverentiæ, quam infirmi utilitati prospici debet (VI. 291. H. A. XV. 20).

1093. Q. An teneatur quis sumere viaticum, superveniente mortis periculo, si paucis ante diebus ex devotione communicaverit?

R. Affirmative. Ratio, quia divinum mandatum communionis ex interpretatione ecclesiæ præcise obligat cum actu urget mortis periculum, ut contra hostes hoc divino præsidio muniamur; ergo non impletur per communionem ex devotione susceptam: sicut enim non potest satisfieri debito priusquam contrahatur, ita nec satisfieri præcepto antequam ejus urgeat obligatio (VI 285).

1094. Q. An, qui mane communicaverit ex devotione, teneatur postea aut possit, urgente periculo mortis, viaticum sumere?

R. Distinguendum inter morbum naturalem et violentum. Si quis fuerit vulnere percussus, vel ex alto ceciderit, potest communicare, imo tenetur; quia hic non accepit viaticum in articulo mortis constitutus. Secus vero, si quis jam in ægritudine positus mane ex devotione communicaverit; tunc enim bene potest dici moraliter in periculo mortis communicasse, cum morbus ille jam fuerit in se pe-

riculosus, etsi nondum notus. Idem dicendum, si morbus fuerit repentinus, puta apoplexia vel quid simile: nam hujusmodi morbi judicantur jam prius in suis causis dispositi existere, licet ignorentur (VI. 295. Elench. l. quæst. retract. n. 66).

1095. Q. *An liceat communionem iterum ministrare infirmo non jejuno, qui jam viatico munitus est?*

R. Affirmative. Ratio, quia hoc sacramentum sumitur non solum ad satisfaciendum præcepto, sed etiam ad robur obtinendum contra tentationes, quæ in morte sunt validiores et periculosiores. Proce- ditque hoc non modo si novum recurrat periculum, sed etiam si idem perduret; quo casu adhibenda est in administratione forma: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat etc.*

Quanto tempore (quæres) debeat distare una communio ab alia? R. Communiter debet distare octo circiter diebus. Infirmus tamen assuetus sæpius ex devotione communicare, bene potest altero die statim post viaticum sumptum suscipere communionem non jejunos. Imo etiam in singulis diebus id admitti posse videtur (VI. 285).

1096. Q. *Quid agendum in periculo vomitus, vel in casu delirii aut tussis?*

R. 1° Quando infirmus jugi vomitu laborat, non potest commu- nicare, si saltem sex horas ab illo liber non sit; nam potius sacra- menti reverentiæ, quam infirmi utilitati prospiciendum est. Si vero vomitus provenit ex cibo, danda est ei prius particula non conse- crata, quam si retinet, potest ei dari consecrata.

R. 2° In casu delirii, danda est infirmo antecederet particula non consecrata, ad experiendum si cum decentia possit inde sumere eucharistiam.

R. 3° Si æger tussi vexetur, potest communicare. Ratio, quia licet phlegma quod ejicit plerumque de pectore ascendat, non est tamen periculum rejiciendi sacras species (cum via per quam sputa tussiendo excutuntur, non sit esophagus, seu via cibi et potus ad stomachum, sed est aspera arteria, seu via respirationis ad pulmones): modo tamen possit particula in stomachum descendere; nam, si tussis esset ita assidua ut id non permetteret, abstinere deberet a communione (VI. 292).

1097. Q. *An in periculo mortis communio danda sit pueris nondum ad primam communionem admissis?*

R. 1° Pueris, qui jam sunt rationis compotes, in articulo mortis non solum communio dari potest, sed etiam debet. Ratio est, quia ex una parte pueri in tali periculo constituti tenentur ex præcepto divino communicare, ex alia utilitas eucharistiæ tunc majorem di- spositionem non exposcit (VI. 301).

1098. Q. *An dari debeat communio capite damnatis?*

R. Affirmative. Ratio, quia sunt in articulo mortis constituti. Et quidem etiam non jejunis dari potest, cum eis eucharistia per modum viatici administretur; per horam tamen communio executionem præcedat: s. c. de prop. fide 5 jul. 1841 (VI. 247, 285).

2. De communione paschali.

1099. Principia. — I. Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, tenetur sub gravi, ad minus in paschate cujusque anni, suscipere eucharistiæ sacramentum: et qui transgreditur hoc præceptum incurrit pœnam interdicti ab ingressu ecclesiæ et privatur sepultura ecclesiastica (cfr n. 1257). Constat ex conc. Later. IV ¹ (VI. 295). Tempus autem paschale, quo urget præceptum communicandi, ex declaratione Eugenii IV ², exorditur a dominica palmarum et cessat dominica in albis. Episcopi tamen, ex privilegio vel consuetudine, possunt hoc tempus prorogare, prout solent (VI. 296).

II. Tenetur quivis communionem paschalem sumere in parochia a pastore suo, nisi dispensatione, privilegio aut consuetudine eximatur. Porro ab hac obligatione eximuntur: 1° Sacerdotes, qui, ubicumque celebrent, satisfaciunt præcepto; si vero non celebrant, tenentur communicare in parochia. 2° Peregrini, qui, cum longe absunt a propria parochia, possunt communicare in quacumque ecclesia; nec tenentur communicare in parochia loci ubi reperiuntur. Ratio, quia tunc illi non habent proprium pastorem, qui eos recognoscere debeat; quare penitus cessat finis communicandi in parochia. 3° Famuli monasteriorum, qui in eadem clausura degunt, et sub prælati monasterii obedientia vivunt: hi enim præcepto paschali satisfaciunt eucharistiam suscipiendo in ecclesia monasterii. 4° Illi omnes, qui habent licentiam papæ, vel episcopi aut ejus vicarii generalis, vel parochi. Sufficit autem licentia præsumpta seu interpretativa, dummodo adsit moralis certitudo consensus pastoris (VI. 300).

1100. Q. In qua ætate teneantur pueri communicare?

R. 1° Non tenentur pueri communicare statim ac usum rationis adepti sunt. Ratio, quia communis usus ecclesiæ sic interpretatus est hujus præcepti obligationem, tum ut pueri cum majori reverentia et fructu eucharistiam suscipiant, tum ne ipsi facile exponantur periculo transgressionis. Et quamvis obligentur ad confessionem, non ideo tamen tenentur suscipere eucharistiam, quæ est majoris excellentiæ et non tantæ necessitatis. Non prohibentur tamen pueri ad eucharistiam accedere statim post adeptum usum rationis, dummodo sciant

¹ C. Omnis, de pœnit. et rem.

² Bulla *Fide digna*.

discernere hunc cælestem cibum a terreno; cum possint tunc aliquam devotionem concipere.

R. 2° Regulariter loquendo, pueri non obligantur ad communionem ante nonum vel decimum annum: nec differenda eis est ultra duodecimum vel saltem ultra decimum quartum annum. Dictum est *regulariter loquendo*; nam citius possunt obligari pueri, qui ante talem ætatem perspicaciores conspiciuntur. Unde reprehensionem merentur parochi, qui indiscriminatim non admittunt ad communionem nisi pueros certa ætate constitutos. Animadvertite tamen quod, licet pueri anno nono vel decimo possint ad communionem admitti, non tamen ipsi ad illam tenentur, sed tum solum cum a parcho vel parentibus moniti fuerint (VI. 301).

1101. Q. *An, qui in paschate communionem omisit, teneatur quamprimum communicare?*

R. Affirmative. Ratio, quia tempus paschale non est ab ecclesia assignatum ad finiendam obligationem, sed ad eam sollicitandam: unde, quando obligatio jam contracta nondum impleta est, quamprimum impleri debet (VI. 297).

1102. Q. *An, qui non potest communicare tempore paschali, teneatur prævenire?*

R. Negative. Ratio, quia hoc præceptum additum est tempori paschali, quo non incepto, nulla est obligatio. E converso, cœpto tempore paschali, si quis prævideat se postea impediendum a communione, tenetur illico eam accipere (VI. 298).

Si quis communicaverit ante tempus paschale, prævidens impedimentum communicandi in paschate, cum intentione satisfaciendi præcepto illius anni, cessante postea impedimento, tenetur iterum in paschate communicare; quia intentio non potest efficere ut actus, positus tempore quo nondum cœperit obligatio, sit satisfactorius. Id confirmatur ex rituali rom., ubi sic dicitur: « Ægrotis quoque parochialibus, etiamsi communionem extra præscriptos paschales dies sumpserint, in paschalibus diebus illam parochus deferet ac ministrabit » (VI. 297).

1103. Q. *An satisfaciat præcepto communionis paschalis, qui sacrilege communicat?*

R. Negative. Constat ex prop. 55 ab Innoc. XI damnata, quæ dicebat: « Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem ». Qui ideo indigne communicavit, tenetur postea satisfacere, non secus ac qui communionem prorsus omisit (VI. 294). Sufficit tamen ut rite communicet in quacumque ecclesia, quin in parochia iterum communicet; quia jam adimplevit finem præcepti quoad circumstantiam loci.

ARTICULUS III.

De dispositionibus requisitis ad suscipiendam eucharistiam.

§ I. *De dispositionibus animæ.*

1104. **Principia.** — I. Ad licite et cum fructu sumendam eucharistiam, ex parte animæ, requiritur sub gravi status gratiæ. Ratio, quia eucharistia est sacramentum vivorum, quod in subjecto gratiam primam præsupponit.

II. Qui peccati mortalis sibi conscius est, quantumvis contritus sibi videatur, antequam eucharistiam suscipiat vel missam celebret, tenetur sub gravi (et quidem ex præcepto divino) præmittere confessionem sacramentalem, excepto casu, quo urgeat necessitas communicandi vel celebrandi et simul copia confessarii desit. Constat ex Trid. ¹ et s. scriptura ².

III. Sacerdos qui, urgente necessitate, sine prævia confessione sacramentali missam celebraverit, tenetur ex præcepto Trid. ³ *quantum primum* confiteri (VI. 255, 256).

1105. Q. *An dubitans sit in gratia nec ne possit communicare?*

R. 1° Si quis dubitat an graviter peccaverit nec ne, tunc licite, non præmissa confessione, potest ad communionem accedere (cum illi sufficiat, ad tutius fructum sacramenti percipiendum, ut præmittat contritionis actum). Ratio est, quia præceptum Apostoli: « Probet autem etc. », ratione cujus intelligitur præcepta esse confessio, obligat tantum eos qui sunt conscii mortalis peccati, nempe certe sciunt se mortale commisisse, de quo nondum sunt confessi, ut Trid. ⁴ declaravit dicens: « Ut nullus sibi conscius peccati mortalis ad eucharistiam accedere debeat ». Itaque præceptum prohibitionis non incipit possidere, nisi postquam homo sit sui peccati conscius.

R. 2° Si quis vero est certus de peccato commisso, tunc non potest communicare, nisi certus sit se per confessionem probatum fuisse; quia tunc certe possidet in eo præceptum prohibitionis: unde ille cum dubio an recuperaverit nec ne amicitiam Dei (v. g. cum dubitat an confessio fuerit nulla ex defectu dispositionis, aut si dubitat de contritione in casu necessitatis communicandi), non potest communionem recipere; nam ageret contra præceptum, quod requirit probationem non solum probabilem, sed etiam certam, sicut fuit certum peccatum (VI. 432, 475).

¹ Sess. 13. c. 7. de euchar.

² I. Cor. II. 28.

³ Sess. 13. c. 7. de euchar.

⁴ Ibid.

1106. Q. *An, si quis post confessionem recordetur alicujus peccati mortalis inculpabiliter obliti, sed per dolorem universalem jam indirecte remissi, teneatur ante communionem illud confiteri?*

R. Negative. Ratio, quia qui confessionem communioni præmisit, jam implevit præceptum confessionis, vi cujus peccatum oblitum jam est indirecte remissum, et pœnitens jam probatus existit. Quamvis autem teneatur ipse peccatum illud deinde clavibus subjicere ante mortem, vel tempore annuæ confessionis, vel in prima confessione quam, sive de necessaria sive de libera materia, instituet (cum in actuali confessione accusari debeant omnia peccata mortalia nondum confessa memoriæ occurrentia), minime tamen constat ex Trid. adesse præceptum ut statim ante communionem de illo confiteatur. Nec obstat fidelium praxis confitendi peccatum oblitum ante communionem; nam hæc non est habenda pro obligationis norma, sed potius ut pius et laudabilis usus: qui ceteroquin omnibus suadendus est, quoties causa aliqua in oppositum aliud non suadeat.

An (quæres) prædictus pœnitens saltem teneatur actum contritionis elicere? R. Negative, cum nullum appareat fundamentum unde et ad quid hæc contritio requiratur: non ex præcepto, quia hoc nullibi invenitur præscriptum; non ad delendum peccatum, quia hoc jam deletum est per confessionem antea factam (VI. 257, 465. H. A. XV. 23).

1107. Q. *Quenam requiratur necessitas ut quis, peccati mortalis conscius, dispensetur a confessione ante missæ celebrationem vel sumptionem eucharistiæ?*

R. Non sufficit necessitas quæcumque, v. g. festi celebritas, vel magna devotio populi, vel paupertas sacerdotis (nisi esset valde gravis); sed requiritur necessitas urgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus (præmissa tamen semper contritione cum proposito confitendi) (VI. 259, 264): — 1° Si occurreret mortis periculum, idest si consecranda esset hostia pro morituro. — 2° Si omitti non posset communio sine infamia aut scandalo, v. g. si quis in communicantium scamno jam reperiretur, unde discedere non posset quin ab aliis notaretur. Idem dicendum si, allato viatico ad infirmum, tempus non suppeteret perficiendi confessionem sine periculo mortis aut infamiæ. Quo in casu, sacerdos, audito aliquo peccato, debet moribundum absolvere, eique communionem præbere, imposita illi obligatione integram confessionem faciendi, si convaluerit (VI. 260). — 3° Si parochus celebrare deberet ut populus sacro intersit (et non esset alius qui celebraret), aut ille non posset celebrationem omittere sine infamiæ nota. Sed hoc aliis sacerdotibus non licet, etiamsi populus in die festo missa carere deberet. Et ita etiam sacerdos in die

festum potius omittere deberet auditionem missæ, quam sine confessione celebrare; quia tale præceptum, cum sit divinum, præferendum est ecclesiastico de audienda missa (VI. 261). — 4° Si sacerdos post consecrationem committat mortale vel ante commissi recordetur, tenetur elicitâ contritione sacrificium prosequi, ut expressum habetur in rubrica missalis 1: si vero id eveniat ante consecrationem, et præsertim ante canonem, debet confiteri si possit; et si non possit, per se tenetur missam deserere, ut patet ex rubr. 2. Dixi *per se*; nam in praxi vix evenire potest quod sacerdos deserat missam sine infamiæ nota (VI. 262).

1108. Q. *Quando censeatur deesse copia confessarii?*

R. Censetur deesse copia confessarii in sequentibus duobus casibus: 1° Si nullus tunc sit præsens, absens vero sine magno incommodo adiri non possit; spectatis circumstantiis debilitatis, ætatis, negotiorum, distantiae, aeris, brevitatis temporis etc. — 2° Si non adsit nisi ignarus idiomatis, vel carens jurisdictione, vel cui non possis confiteri sine gravi damno (VI. 264).

1109. Q. *An, qui habet peccatum reservatum, teneatur, deficiente confessario facultate prædito, confiteri simplici confessario, ut possit in necessitate communicare?*

R. 1° Si agitur de communione facienda ad vitandum periculum gravis scandali vel infamiæ ab aliquo, qui innodatus esset censura quomodocumque rom. pontifici reservata, hic tenetur utique communioni confessionem præmittere. Ratio, quia pro hoc casu pontifex simplici confessario facultatem absolvendi præbet, ut constat ex decr. s. r. u. inq. 23 jun. 1886, approbato et confirmato a Leone XIII die 30 ejusdem mensis et anni. Vide nn. 1341, 1670.

R. 2° Extra prædictum casum, distinguendum: vel enim communicatur in necessitate nullum aliud mortale habet nisi reservatum, vel reservata simul et non reservata habet. — Si prius, non tenetur confiteri, et potest cum contritione communicare. Sed, si attritus tantummodo sit, tenetur confiteri venialia quæ habet, vel mortale aliquod alias confessum, ut ita, saltem indirecte, a reservato absolvatur, et in statu gratiæ communicet. — Si posterius, tenetur ad confessionem. Ratio, quia cum urgeat præceptum divinum præmittendi confessionem communioni, debet fieri confessio saltem formaliter integra, si non potest fieri integra materialiter. Sufficit tamen per se, ut pœnitens sola non reservata confiteatur. Ratio, tum quia alias hic teneretur bis peccata illa reservata confiteri, nempe prius inferiori et postea superiori; tum quia nulla videtur esse obligatio confitendi peccata illa super quibus confessarius nequit esse

¹ De defect, tit. 8. n. 4.

² 3. p. tit. 5. n. 4. et 5.

judex, cum nullam super eis jurisdictionem habeat. Dixi *per se*: non dubito enim quin talis poenitens aliquando, puta si sit recidivus in reservatis vel in occasione proxima recidendi, teneatur etiam reservata inferiori aperire: sicuti tenetur etiam ea aperire, si a confessario de hoc interrogetur ut de sua dispositione possit recte judicare; sed hoc esset quidem per accidens, non autem per se, sive ex obligatione integritatis confessionis, cum eo casu sufficiat integritas formalis (VI. 265. H. A. XV. 27).

1110. Q. *Quomodo intelligendum praeceptum illud, a Trid. sacerdotibus impositum, confitendi quamprimum, si, consci peccati mortalis et necessitate urgente, sine prævia confessione celebraverint defectu confessarii?*

R. Verbum *quamprimum* moraliter intelligi debet, prout intelligitur in aliis legibus humanis. Quoniam vero in jure¹ verbum *quamprimum*, *statim*, *continuo* aut simile, extenditur ad spatium trium dierum, ideo sacerdos regulariter praecepto Trid. satisfacit, si intra triduum confitetur. Dixi *regulariter*; nam aliquando per accidens ex tali praecepto sacerdos ille posset teneri ad confitendum etiam eadem die, et forte eadem hora; puta, si tunc confessarium haberet quo postea per plures dies carebit, vel si cras eadem necessitas urgeret celebrandi, nec posset confiteri (VI. 266).

1111. Q. *An teneatur confiteri quamprimum sacerdos, qui omissa confessione sacrilege celebravit?*

R. 1° Si sacerdos absque necessitate, vel data confessarii copia, celebravit, non tenetur confiteri *quamprimum*. Ratio, quia praeceptum Tridentini ordinatum est ad metum incutiendum iis, qui praetextu necessitatis differunt confessionem, non autem sacrilege celebrantibus, quibus praeceptum hoc valde raro esset profuturum: illi enim qui, contempto praecepto divino, audent in peccato scienter celebrare, facilius ecclesiasticum contemnent praeceptum.

R. 2° Si vero sacerdos, urgente necessitate, et deficiente copia confessarii, non contritus celebravit, equidem tenetur confiteri *quamprimum*. Ratio, quia praeceptum Tridentini minime distinguit inter sacerdotem habentem vel non habentem contritionem, sed loquitur de quocumque sacerdote ex necessitate celebrante (VI. 266).

1112. Q. *An teneatur confiteri quamprimum celebrans post confessionem, in qua inculpabiliter oblitus est alicujus mortalis?*

R. Negative, sive meminerit in missa, sive ante sive post missae celebrationem. Ratio, quia is nullimode celebrasset conscius peccati sine prævia confessione. Recole dicta n. 1106 (VI. 267).

1113. Q. *An sacerdos, qui post consecrationem recordatur*

¹ L. fin. de judic. et l. fin. cod. de err. advoc.

peccati obliti, nulla præmissa confessione, teneatur confiteri quamprimum?

R. Negative. Ratio, quia in rubrica missalis ¹ dicitur quod sacerdos, qui ante missam recordatur peccati, et celebrat ex necessitate non habens copiam confessarii, tenetur postea confiteri *cum primum*; sed de eo, qui meminit peccati post consecrationem, loquens rubrica ² dicit: « Conteratur cum proposito confitendi », quin adjungatur *cum primum* (VI. 267).

1114. Q. *An præfatum præceptum Tridentini confitendi quamprimum obliget etiam laicos?*

R. Negative; quia differt ratio sacerdotum et laicorum. In sacerdotibus enim, qui (genericè loquendo) frequentius communicant quam laici, facilius occurrit necessitas communicandi sine confessione, ideoque facilius prætextu hujus necessitatis sacerdotes prætermittenda confessione celebrarent. Ex quo inferitur quod, si sacerdos in necessitate sine confessione more laicorum communicaret, non teneretur statim confiteri: secus vero, si deberet complere sacrificium ab alio inceptum; vel si officium perageret feria sexta hebdomadæ majoris: quia, etsi tunc non diceret proprie missam, diceretur tamen simpliciter celebrare, ut loquitur rubrica missalis de illo die (VI. 268).

1115. Q. *An accedere ad eucharistiam cum peccato veniali habituali sit novum veniale?*

R. Negative. Ratio, tum quia hæc potius est deficientia perfectæ reverentiæ, quam positiva irreverentia; tum quia ipsa voluntas recipiendi eucharistiam et ejus effectum est quædam virtualis venialium detestatio, qua culpæ remonentur, ita ut ipsæ minime sacramenti fructum impédiant (VI. 270).

1116. Q. *An, qui communicat cum peccato veniali actuali, vel cum virtuali affectu peccandi venialiter, vel cum veniali concomitante, puta cum voluntaria distractione, vel proferendo verba otiosa etc., peccet venialiter et fructum sacramenti amittat?*

R. Peccat quidem venialiter; quia positivam irrogat injuriam sacramento: non tamen videtur omni fructu sacramenti privari. S. Thom. ³ expresse docet, quod licet qui communicat cum veniali concomitante, v. g. cum voluntaria distractione, non recipiat actualement refectionem spiritualis dulcedinis, tamen recipit augmentum habitualis gratiæ vel caritatis (VI. 270).

¹ Tit. 8. n. 3.

² Eod. tit. n. 4.

³ 3. p. qu. 79. a. 8.

§ II. *De dispositionibus corporis.*PUNCTUM I. *De jejunio.*

1117. *Principia.* — I. Ex præcepto ecclesiæ, ad licitam eucharistiæ susceptionem, regulariter requiritur, et quidem sub gravi, jejunium naturale; scilicet ut communicaturus post mediam noctem nihil omnino sumpserit per modum cibi, potus aut medicinæ. Constat ex praxi universali fidelium, ex rituali, et ex pluribus conciliis, præsertim Constantiensi.

Ad Quæsitum: « Utrum ubi horologia adhibentur tempori medio accommodata, ipsis sit standum pro jejunio naturali (ante communionem præscripto) servando, vel debeat quis aut saltem possit uti tempore vero »? S. pœnit. 29 nov. 1882 respondit: « Fideles in jejunio naturali servando... sequi medium tempus posse, sed non teneri ».

II. Ad jejunium naturale frangendum tria requiruntur, nempe: 1° ut quod sumitur ab extrinseco proveniat; 2° ut quid sumatur per modum comestionis aut potationis; 3° ut res sumpta habeat rationem cibi vel potus (VI. 277, 278).

III. Lex de jejunio ante communionem servando, cum sit positiva et ecclesiastica, ob gravissimas causas aliquando exceptionem admittit. Vide infra n. 1129.

1118. Q. *An in fractione jejunii naturalis detur parvitas materię?*

R. Negative. Ratio, quia præceptum non jam est accedendi ad eucharistiam jejunus, sed non accedendi post cibum aut potum: porro, qui communicat post minimam cibi vel potus partem, jam communicat post cibum aut potum (VI. 278).

1119. Q. *An deglutire reliquias cibi in ore relictas frangat jejunium?*

R. Reliquiæ cibi a dentibus divulsæ, quæ sensibilibus in lingua percipiuntur, equidem sunt expuendæ; non vero est obligatio adhibendi diligentiam ad reliquias illas ex dentibus extrahendas, etiamsi prævideantur deglutiendæ si non extrahantur, et cum saliva deglutiantur: alias enim hæc obligatio esset innumeris scrupulis et perplexitatibus obnoxia, ad quod certe non præsumitur ecclesia voluisse obligare (VI. 279).

1120. Q. *An guttulæ aquæ cum saliva mixtæ aut jusculi degustati, si deglutiantur, frangant jejunium?*

R. 1° Negative, si sint in parva quantitate et casu, seu præter voluntatem, trajiciantur.

R. 2° Affirmative, si vel sint in magna quantitate, vel ex proposito deglutiantur, ut patet ex rubrica missalis ¹. Idem dicendum, si quis noctu immittit saccharum in ore, et post mediam noctem aliquid deglutit; quia non est illa reliquia comestionis præcedentis diei, sed est continuata comestio. Idem etiam, si quis sumit aquam, licet involuntarie, vel quia labitur in flumen, vel quia alius per vim illam in os ejus infundit. Idem quoque, si quis sugeret sanguinem ex digito vel lacrimas ex oculis manantes. Secus vero dicendum, si quis deglutit sanguinem defluentem e capite vel e genivis, aut saniem ex pustula oris emanantem etiam ex industria; quia, ut supra dictum est, quidquid ab intrinseco provenit non vere comeditur, nec solvit jejunium (VI. 279).

1121. Q. *An solvat jejunium pulvis tabaci sumptus per nares?*

R. Negative, etiamsi aliquid in stomachum transmittatur. Ratio, quia licet talis materia sit nutritiva, tamen non sumitur per modum comestionis, sed attractionis. Idem dicendum de aqua casu trajecta per nares. Secus autem, si quis ex proposito tabacum vel aquam per nares in stomachum trajiceret; quia id non sumeret tunc per simplicem attractionem, sed per voluntatem directam trajiciendi, quod nullo modo videtur permissum ab ecclesia (VI. 280).

1122. Q. *An frangat jejunium, qui casu pulverem aut pluviam, floccum nivis, culicem sive muscam deglutiret?*

R. Negative; nam hoc non potest dici comestio, sed respiratio, quam ecclesia noluit prohibere. — Secus vero esset, si quis ex proposito vellet culicem aut pulverem trajicere; quia hæc esset non mera respiratio, sed voluntaria deglutitio. Idem dicendum, si quis deglutiret aliquid, puta uvam ab altero in os ejus immissam, etiamsi ipse id non adverteret. et casu respirando trajiceret; quia noluit ecclesia impedire communionem ob sumptionem rerum quæ per respirationem cum aere attrahuntur, sed earum quæ non deferuntur cum aere (VI. 280).

1123. Q. *An solvat jejunium fumus tabaci aut similis?*

R. Negative. Ratio, quia fumus tabaci neque est cibus aut potus, neque sumitur per comestionem vel potationem; alias dicere deberemus frangere jejunium etiam eos, qui in culina fumum ciborum exciperent: et hoc currit etiamsi fumus voluntarie immittatur in stomachum (VI. 280).

1124. Q. *An solvat jejunium, qui sumit folium tabaci vel aroma, ut dentibus conlerat et phlegmata expuat?*

R. Negative. Et hoc etiamsi deglutiatur, sed præter intentionem, aliquid modicum succi vel aliqua minima pars grani salivæ

¹ Tit. 9. n. 3. de defect. missæ.

inseparabiliter admixta; quia, si casu id deglutiatur, non per modum cibi, sed per modum salivæ trajicitur. Ceterum tabaci vel aromatis dentibus confectio indecens est ante communionem: unde non excusatur a culpa veniali, nisi aliqua causa subsit (VI. 280).

1125. Q. *An comestio capillorum, unguium, ligni, papiri, lapillorum et similium impediatur communionem?*

R. Minime frangitur jejunium, si edantur res omnino indigestibiles, ut sunt capilli, ungues, metallum, vitrum, fila ex serico aut lana, ossicula fructuum omnino depurata; quia hæc non nutriunt, nec rationem habent cibi. — Secus vero dicendum de rebus digestibilibus, quæ a stomacho alterari et in substantiam hominis converti possunt, prout sunt charta, palea, filum ex lino, pulvis medicinalis, cera (cum cera fere semper retineat aliquid mellis admixtum). Idem dicendum de terra seu creta, quam mulieres edere solent, cum in ea aliquid inveniatur a stomacho alterabile et nutritivum (VI. 281).

1126. Q. *Utrum inter plura horologia dissonantia liceat ultimum sequi ad tempus jejunii computandum? — Item, an possit communicare, qui cibum deglutit post primum ictum horologii mediam noctem enuntiantis?*

R. ad 1^m Affirmative, dummodo de errore non constet; vel modo horologium non sit de illis quæ ut plurimum errant, quia hæc præsumuntur semper errare.

R. ad 2^m Negative, quia ad primum horologii ictum media nox jam expleta est. Sentio autem tamquam certum tenendum, quod tempus mediæ noctis non moraliter, sed physice accipiendum est (VI. 282).

1127. Q. *Utrum possit communicare, qui dubitat an aliquid cibi vel potus sumpserit post mediam noctem?*

R. Affirmative. Ratio, quia lex jejunii est prohibitiva, nempe de non accedendo ad eucharistiam post cibum sumptum vel potum: ideoque usque dum certe non constet de fracto jejunio, possidet libertas communicandi (VI. 282).

1128. Q. *An, qui post comestionem non dormierit, vel non sit digestus, possit communicare?*

R. Affirmative. Ceterum quandoque convenit talem a communionem abstinere propter animi torporem, nisi vigilia aut indigestio proveniat ex causa naturali, aut rationabili et honesta, et homo conetur turbationem illam repellere, faciens quantum in se est ut devote accedat (VI. 189).

1129. Q. *In quibus casibus licite a non jejuno eucharistia suscipi possit?*

R. Non jejunus licite communicat in sequentibus casibus:

1° In probabili periculo mortis, ex quacumque causa proveniat

(VI. 284). Si tamen infirmus facile possit jejunos sumere viaticum in sequenti die, tenetur utique expectare: secus vero, si periculum mortis immineat, vel si non possit commode expectare, puta si deberet differri medicina opportuna, vel esset deferenda eucharistia intempesta nocte. De reliquo in hoc non est scrupulose procedendum, cum in concilio Constantiensi ¹ simpliciter infirmi eximantur a lege jejunii (VI. 285).

2° Si periculum sit ne eucharistia pereat vel male tractetur. Quo in casu, eucharistia potest sumi etiam a laico non jejuno, si desit sacerdos.

3° Si grave scandalum sit oriturum ex omissione missæ vel communionis (VI. 287).

4° Si perficiendum sit sacrificium: quod fieri potest quinque modis: a) Si pro speciebus vini sacerdos aquam sumpserit, quam si advertat dum habet in ore, non est expuenda, ob periculum ejiciendi fragmentum hostiæ et ob irreverentiam, sed deglutienda. Tunc enim, si private celebrat, tenetur denuo consecrare novam hostiam simul cum vino; si vero celebrat in loco publico, potest consecrare tantum vinum ad vitandum scandalum ². Nota autem quod, si sacerdos id advertat cum jam est ad sacristiam regressus, tunc omittere debet novam consecrationem. — b) Si celebrans post consecrationem deficiat; tunc enim tenetur non jejunos sacrificium perficere, si jejunos haberi non possit. — c) Si celebrans post consecrationem etiam unius speciei recordetur se non esse jejunos, quia tunc tenetur perficere sacrum (VI. 288). Dictum est *post consecrationem*; nam ante tenetur illud deserere, quoties sine scandalo aut infamia potest: scandalum autem semper timeri potest, nisi celebrans sit notæ aut saltem præsumptæ probitatis (VI. 287). — d) Si post ablutionem sumptam, licet diu communionem distribuerit, sumendæ sint reliquiæ etiam grandiores consecratæ in eodem sacro. — e) Si pars hostiæ post ablutionem sumptam calici aut palato adhæreat; quæ pars hostiæ ex rubrica ³ vel nova ablutione sumitur, vel ante ablutionem ad labium calicis digito attrahitur. Animadvertite hic, licitum esse dare ægro minimam particulam simul cum ablutione, si ob siccitatem nequeat illam deglutire (VI. 288).

5° Licet non jejuno celebrare ad mortis periculum vitandum, modo id non exigatur in ecclesiæ contemptum (VI. 289).

1130. Q. *An sacerdos ad viaticum ministrandum possit celebrare non jejunos?*

R. 1° Negative generatim loquendo. Ratio, quia, licet præceptum sumendi viaticum sit divinum, et præceptum non celebrandi post cibum

¹ Sess. 18.

² Tit. 4, n. 5, de defect. miss.

³ Tit. 10, n. 8, de defect. miss.

sit tantum ecclesiasticum, sacerdos tamen unico præcepto obstringitur, scilicet non celebrandi nisi jejunos, nec ipse potest illud violare, ut moribundus suum adimpleat præceptum; ad quod eo casu nec etiam moribundus tenetur, cum per ipsum non stet.

R. 2° Affirmative, si moribundus non posset sacramento pœnitentiæ vel extremæ unctionis muniri; nam in eo casu eucharistia poterit esse sacramentum necessitatis, ut ille ex attrito fiat contritus. Idem dicendum, si sacerdos, cum esset morti proximus, deberet celebrare ad dandum sibi viaticum; quia tunc bene poterit celebrare non jejunos, ut præcepto viatici satisficiat: hoc enim casu in eadem persona concurrunt præceptum ecclesiasticum et divinum, quod præferendum est (VI. 84, 286).

1131. Q. *An liceat immediate post susceptam eucharistiam, 1° sumere ablutionem, qua facilius particula deglutiat, — 2° expuere vel cibum sumere?*

R. ad 1^m Affirmative, ubi talis viget usus, vel necessitas postulat, v. g. ut possit deglutiri particula quæ ori adhæserit propter ejus siccitatem: quamvis enim ablutio prius deglutiat, quam particula vel particulæ fragmenta, hoc jejuni non obstat, cum violatio non censeatur moraliter communionem præcessisse (VI. 288, 284).

R. ad 2^m Congruum quidem est, ut communicantes per aliquod temporis intervallum abstinere ab expuendo; sed, si non abstinere, non ideo peccant, modo nullum hostiæ fragmentum remanserit in ore. — Comedere autem dum adhuc in stomacho perseverant species consecratæ, ob aliquam irreverentiam non excusatur a culpa veniali, nisi adsit aliqua causa (VI. 283).

PUNCTUM II. De corporis munditie et decentia.

1132. **Principia.** — I. Nulla corporis macula aut sordes impedit susceptionem eucharistiæ, cum nihil faciat ad bonitatem vel malitiam moralem. Reverentia tamen huic sacramento debita postulat, ut maculæ et sordes exterius apparentes, si commode potest, adimantur.

II. Nulla adest obligatio abstinendi a communione propter maculas aut sordes corporis occultas, vel etiam exterius apparentes, sed perpetuas.

III. Ad communionem accedendum est, quantum fieri potest, habitu decenti, humili ac modesto (VI. 271, 275. H. A. XV. 58).

1133. **Resolutiones.** — I. Lepa, scabies etc. communionem non prohibent. Sacerdos tamen lepra infectus, vel alio morbo horrorem afferente, prohibetur celebrare in publico.

2. Mulieribus, quæ nimis immodeste, v. g. denudato pectore, ad communionem accedunt, deneganda est communio.

3. De consilio est, ut mulieres tempore menstrui communionem differant, si commode possunt.

4. Congruit, ut qui communicant arma deponant. Excipiuntur milites s. Joannis hierosolymitani, qui in signum defendendæ religionis arma gestant (VI. 275).

5. Sacerdos, quando eucharistiam accipit more laicorum, debet esse stola indutus, ex rituali rom. Communicare tamen sine stola veniale non excedit; quia res, ex communi usu, non videtur sub gravi præcepta (VI. 276).

1134. Q. *An pollutio semper impediat communionem sumere?*

R. 1° Si pollutio fuit voluntaria, etsi pœnitens sit postea rite confessus, tenetur sub veniali abstinere ea die a communionem propter reverentiam tanto sacramento debitam; nisi tamen scandalum vel alia justa causa communionem exigat, prout prudenti confessario videbitur, ut dicitur in rubrica missalis ¹.

R. 2° Si vero pollutio fuerit involuntaria, vel etiam provenerit ex causa venialiter culpabili, ea minime a communionem impedit, si nullam mentis perturbationem reliquit ². Esset autem veniale accedere ad eucharistiam cum perturbatione orta ex delectatione ante habita, vel ex turpi imaginatione pollutionem concomitante, saltem usquedum perdurat mentis evagatio: nisi homo conetur eam repellere, faciens quantum in se est ut devote accedat; vel nisi aliqua justa causa necessitatis aut devotionis aliud exposulet (VI. 272).

1135. Q. *An copula conjugalis impediat sumptionem eucharistiæ?*

R. Veniale est accedere ad communionem eodem die, quo habita est copula causa voluptatis; quia id excusari non potest ab aliqua indecentia. Ab hac tamen indecentia excusat quævis honesta causa, puta solemnitas occurrens, scandalum vitandum, periculum notæ, jubilæum sive indulgentia lucranda, specialis devotio etc. Si vero copula fuerit sine peccato, puta causa generandæ prolis, tunc licet congruum sit abstinere illa die a communionem, hoc tamen est tantum consilii sine obligatione; quia finis procreationis, cum sit omnino honestus, et a Deo volitus, satis reparat quamdam illam indecentiam, quæ adest in communicando post copulam (VI. 273).

1136. Q. *An conjux reddens debitum teneatur illa die a communionem abstinere?*

R. Abstinencia in hoc casu est meri consilii. Ratio, quia, cum redditio debiti sit actus virtutis, non est cur hominem a communionem

¹ Tit. 9. n. 5. de defect.

² Ibid.

impediat. Idem dicendum, si copula habita sit ad incontinentiam vitandam; quia amor continentiae, et non voluptatis, causam satis cohonestantem praebet. Et hic advertendum, quod conjux ratione eucharistiae suscipiendae minime eximitur ab obligatione reddendi debitum: tantum poterit honestis precibus resistere, non autem importunis (VI. 274).

1137. Q. *Quid confessarius respondere debeat, si interrogetur a conjuge, an reddere teneatur debitum die communionis?*

R. Si conjux frequenter communicare solet, v. g. omnibus festis, confessarius respondeat, eum obligari ad reddendum, ne periculo exponatur peccandi contra justitiam vel caritatem. Si vero conjux communicet dumtaxat in praecipuis festivitatibus, tunc illi confessarius suadeat, ut conjugem invitet ad continendum in honorem sacramenti; illo autem renitente, reddat, et nihilominus communice, modo aliunde sit dispositus. Cfr n. 1621 (VI. 274).

CAPUT VI.

De effectibus eucharistiae et de communione frequenti.

ARTICULUS I.

De effectibus eucharistiae.

1138 Praecipui eucharistiae effectus sunt: 1) Augmentum gratiae sanctificantis, ut patet ex Trid. ¹. — 2) Remissio peccatorum venialium ²; non immediate, sed mediate per actum caritatis, quem hoc sacramentum excitat. — 3) Praeservatio a mortalibus per auxilium gratiae sacramentalis, qua excitatur devotio, fortius resistitur tentationibus, fugantur daemones. — 4) Remissio poenae temporalis debitae pro peccatis: hoc autem non directe, sed indirecte, ratione actuum caritatis, qui per sacramentum excitantur. — 5) Actualis dulcedo spiritualis; qui effectus est quidem infallibilis, si non impediatur ex parte subjecti. Consistit autem haec suavitas in alacritate voluntatis ad res divinas hilari animo peragendas. — 6) Unio specialis cum Christo et membris ejus, juxta ipsius Christi verba: « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo ³ ». — 7) Adeptio gloriae, juxta illud Christi: » Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum ⁴ » (VI. 269).

¹ Sess. 13. c. 2. de euchar.

³ Joan. VI. 57.

² Trid. sess. 13. c. 2. de euchar.

⁴ Joan. VI. 59.

ARTICULUS II.

De communione frequenti.

1139. Super hōc puncto sedulo attendendum est ad decretum s. c. editum anno 1679, approbatum ab Innoc. XI, ubi inter alia primo loco dicitur: Usus frequentem vel quotidianum eucharistiæ semper fuisse in ecclesia approbatum a ss. patribus, sed, ratione diversitatis conscientiarum, nihil de ipso constitui posse. Deinde pronuntiatur sic: « Frequens accessus (*ad eucharistiam*) confessariorum iudicio est relinquendus, qui, ex conscientiarum puritate et frequentiae fructu et ad pietatem processu, laicis negotiatoribus et conjugatis, quod prospiciunt eorum saluti profuturum, id illis præscribere debebunt ». Postea additur: « In hoc igitur pastorum diligentia potissimum invigilabit, non ut a frequenti aut quotidiana sumptione unica præcepti forma aliqui deterreantur, aut sumendi dies generaliter constituentur, sed magis quid singulis permittendum per se, aut parochos, seu confessarios sibi decernendum putet (*loquitur de episcopo*); illudque omnino provideat, ut nemo a sacro convivio, sive frequenter sive quotidie accesserit, repellatur ». Denique concluditur, quod episcopi « ubi viget huiusmodi devotio (*idest usus frequentis communionis*), per illam gratias Deo agent, eamque ipsi, adhibito prudentiæ et iudicii temperamento, alere debebunt » (VI. 254).

Ad vitandam autem nimiam indulgentiam et nimium rigorem, in concedenda communione suis pœnitentibus, confessarius sequentes regulas præ oculis habeat:

Regula 1^a Error est concedere communionem frequentem iis, qui sæpe in peccata gravia labuntur, nec solliciti sunt de agenda pœnitentia ac de sua emendatione.

Regula 2^a Error est concedere communionem frequentem iis, qui accedunt cum affectu ad peccata venialia deliberata, sine ullo desiderio se ab eis liberandi. Optimum erit non permittere eis, qui sic labuntur, communionem plusquam semel in hebdomada. Imo poterit expediens esse illis aliquando per integram hebdomadam communionem interdicare, ut majorem concipiant horrorem in suos defectus et majorem erga sacramentum hoc reverentiam: nisi tamen essent in periculo labendi in peccata lethalia; tunc enim expedit aliquando concedere communionem, ut vires recipiant ad resistendum (Prax. conf. n. 149).

Regula 3^a Illi qui, sublato jam affectu etiam ad venialia et superata majori parte pravaru suaru inclinationum, magnum com-

municandi desiderium habent, recte possunt, prævio sui directoris consilio, quotidie communicare (Prax. conf. n. 150).

Regula 4^a Quamvis aliquo die a communione abstinere sit etiam virtus, attamen melius est accedere quotidie ad communionem ob amorem, quam abstinere ob reverentiam (Prax. conf. n. 151).

Regula 5^a Non potest director sine scrupulo negare communionem frequentem et etiam quotidianam (excipe ordinarie loquendo unum diem in quavis hebdomada, ut facere solent prudentes aliqui directores, et excipe tempus illud quo privare velint pœnitentes communionem ad probandam eorum obedientiam aut humilitatem, vel ob aliam justam causam) quibusdam animabus eam desiderantibus ut proficiant in divino amore, quando illæ, vivendo alienatæ ab affectu cujuscumque culpæ venialis, incumbunt insuper multum orationi mentali, et conantur tendere ad perfectionem, et amplius non labuntur in peccata, ne venialia quidem plene voluntaria. Imò nec esset deneganda communio, quamvis anima aliqua caderet aliquando in veniale peccatum voluntarium ob meram fragilitatem, si emendationem proponeret, ac deinde communionem desideraret ad robur recipiendum a sacramento ne cadat, et ad progrediendum in via perfectionis * (Prax. conf. nn. 152, 153).

* Ex s. c. episc. et regul. (*De communione regularium*). — Perillustris ac R. me D. ne uti frater. — Ex parte officialis istius Curiae ecclesiasticæ expositum nuper fuit quod in omnibus fere familiis religiosis præscribuntur in statutis certi dies in quibus omnes ad sacram communionem accedere debent; et quod multi communionum catalogum ita intelligunt, quasi nulli sit licitum sæpius communicare, etiam de consilio confessarii, nisi accedat quoque formalis consensus superioris vel superiorissæ. Quibus expositis quæsitum proponit quænam sit mens Ecclesiæ, quando approbat hæc statuta circa communionem in familiis religiosis, an haberi debeant ut *prohibitiva*, ne plures fiant communionēs; vel *præceptiva*, ita ut omnes conentur ita vivere, ut mereantur ad sacram communionem accedere saltem in illis diebus? — Itaque s. hæc congregatio episcoporum ac regularium, omnibus perpensis, respondit: *Negative* ad 1^m partem, et facultatem frequentius ad s. Synaxim accedendi relinquendam esse privative iudicio confessarii, excluso consensu superioris vel superiorissæ (cfr. n. 928. — 6). *Affirmative* ad 2^m partem, quoties rationabilis causa non obstat. Hæc erant a me Amplitudini Tuæ significanda, cui interim fausta ac prospera deprecor a Deo. — Romæ, 4 augusti 1888. — J. Card. MASOTTI, *Præf.* — ALOYSIUS, *Episc. Callinicensis, Secret.*

PARS SECUNDA

DE EUCHARISTIA UT EST SACRIFICIUM

CAPUT I.

De natura sacrificii missæ.

Eucharistia, prout est sacrificium, missa appellatur.

1140. **Principia.** — I. Missa est verum et proprie dictum sacrificium: hoc est certum et de fide, ex Trid. ¹. Per sacrificium enim intelligitur oblatio Deo facta per immolationem alicujus rei in signum supremi dominii, ex legitima institutione. Porro hæc omnia conveniunt missæ, quæ est — Oblatio, a Christo instituta, in qua, per consecrationem et sumptionem, mystice mactatur Christus ipse, et offertur ut victima æterno Patri, in recognitionem supremi ejus dominii.

II. Sacrificium missæ in lege gratiæ institutum, quo omnia sacrificia antiqua cessarunt, omnium rationes illorum perfecte continet. Est enim: — a) *holocaustum* in recognitionem divinæ excellentiæ; — b) *eucharisticum* in gratiarum actionem; — c) *impetratorium* gratiarum per merita Christi; — d) *expiatorium* peccatorum, quia per illud Deus ad misericordiam movetur.

III. Missæ sacrificium incruentum est idem ac sacrificium cruentum crucis; non solum quia eadem persona offertur, sed etiam quia eadem est formalis ratio sacrificii, cum offeratur in protestationem supremi dominii quod habet Deus vitæ et mortis.

IV. Sacrificium altaris, ut ait Trid., essentialiter non differt a sacrificio crucis, sed tantum accidentaliter quoad modum offerendi, nempe quia: — a) in illo crucis intercessit mors realis, in hoc intervenit mystica; — b) illud oblatum fuit per ipsum Redemptorem in ara crucis, hoc offertur ministerio sacerdotum; — c) illud fuit meritorium, quia ibi solutum fuit pretium nostræ redemptionis, hoc vero non est meritorium, cum hic tantum applicentur merita Christi (VI. 304).

¹ Sess. 22. c. 1. de sacrificio missæ.

1141. Q. *In quo consistat essentia sacrificii missæ?*

R. Controvertitur. Sententia quæ mihi videtur probabilior docet, essentiam sacrificii missæ consistere partialiter in consecratione in qua ponitur victima, et partialiter in sumptione in qua victima consumitur. Ratio, quia verum et reale sacrificium veram requirit et realem destructionem rei oblatae, quæ non habetur nisi per summptionem sacerdotis, qua destruitur sacramentalis essentia Christi (VI. 305).

1142. Q. *An de essentia sacrificii requiratur consecratio utriusque speciei?*

R. Affirmative. Ratio, quia sacrificium altaris debet esse commemoratio sacrificii cruenti a Christo in cruce peracti, ut declarat Trid. ¹. Porro docet hoc concilium, quod Christus obtulit corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini « ut... suæ ecclesiæ... visibile relinqueret sacrificium, quo cruentum (*nota*) illud semel in cruce peragendum repræsentaretur ». Unde, si una tantum species consecraretur, etsi vi verborum poneretur corpus exsanguie, vel etsi per summptionem haberetur mactatio; non tamen exprimeretur sanguinis effusio, quod non fit nisi per utriusque speciei consecrationem, per quam proprie significatur separatio sanguinis a corpore.

Hic autem advertendum id quod habetur in rubrica missalis ²: « Si materia quæ esset apponenda, ratione defectus vel panis vel vini, non posset ullo modo haberi, si id sit ante consecrationem corporis, ulterius procedi non debet; si post consecrationem corporis aut etiam vini deprehenditur defectus alterius speciei, altera jam consecrata, tunc si nullo modo haberi possit, procedendum erit et missa absolvenda, ita tamen ut prætermittantur verba et signa quæ pertinent ad speciem deficientem. Quod si expectando aliquandiu haberi possit, expectandum erit, ne sacrificium remaneat imperfectum ». Hinc, si difficillime haberi posset species deficiens, et notabilis inde oriretur offensio populi, missa absolvi debet; quia jus naturale vitandi scandalum prævalet juri divino positivo integrandi sacrificium (VI. 306).

1143. Q. *Quinam sint offerentes in sacrificio missæ?*

R. Est de fide quod Christus Dominus sit præcipuus sacerdos offerens in sacrificio missæ, ex Trid. ³. Post Christum ministri hujus sacrificii sunt sacerdotes, qui soli potestatem habent consecrandi et offerendi corpus et sanguinem Christi ⁴; et consecrant etiamsi sint hæretici, degradati etc. Post sacerdotes, omnes fideles offerunt sacrificium mediate per sacerdotum manus, tribus utique modis: — 1° modo generali, nempe per sacerdotes, qui, offerendo sacrifi-

¹ Sess. 22. c. 1. de sacrific. missæ.

² Tit. 4.

³ Sess. 22. c. 2. de sacrific. missæ.

⁴ Trid. sess. 23. can. 1. de sacram. ord.

cium ut publici ministri, pro quocumque fideli dicuntur etiam offerre; — 2° modo magis speciali, procurando ut sacerdotes offerant pro ipsis; — 3° assistendo sacrificio (VI. 307).

CAPUT II.

De valore et fructu sacrificii missæ.

1144. *Valor* est efficacia illa, quam habet missa ex dignitate principalis offerentis et rei oblatæ, ad conferenda bona celebranti, et iis pro quibus offertur. *Fructus* autem sunt bona ipsa, quæ intuitu sacrificii Deus confert. Unde valor a fructu differt, velut causa ab effectu.

Fructus seu effectus missæ distinguuntur ex triplici capite: 1° ex parte causæ; — 2° ex parte rei; — 3° ex parte participantium (VI. 312).

1145. *Principia*. — I. Ex parte *causæ* fructus missæ est vel ex opere operato, vel ex opere operantis. — Fructus ex opere *operato* est ille, qui confertur intuitu meritorum Christi et ejus promissionis. Hic fructus æque conceditur, sive a bono, sive a malo sacerdote missa celebretur. Atque idem tenendum de precibus, quæ in missa dicuntur: valent, tametsi factæ sint a sacerdote peccatore; hic enim orat nomine ecclesiæ, quæ semper est Deo grata. — Fructus ex opere *operantis* est ille, qui confertur intuitu meriti et devotionis celebrantis: estque major vel minor, pro majore vel minore sanctitate et devotione celebrantis. Hinc dixit Alexander papa: « Sacerdotes, quanto digniores fuerint, tanto facilius pro quibus clamant, exaudiuntur ¹ » (VI. 312).

II. Ex parte *rei* quadruplex est missæ effectus, nempe: 1° Remittere peccata. 2° Per se immediate remittere pœnas peccatorum hominibus justis pro quibus offertur, ut patet ex Trid. ², ubi habetur: « Animas ibi (in purgatorio) detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio juvari ». Alia autem via defuncti juvari non possunt, quam immediata pœnarum remissione. 3° Augere gratiam, non quidem de se ex opere operato, sed impetrando auxilia ad perficiendos actus quibus gratia accrescit. 4° Impetrare bona spiritualia, et etiam temporalia, quatenus ista animæ prosint, ex Trid. ³.

¹ Can. 90. caus. 1. qu. 1.

² Sess. 25. decret. de purgatorio.

³ Sess. 22. c. 2. de sacrific. missæ.

An (quæres) missæ sacrificium remittat peccata mortalia per se immediate in homine attrito, instar sacramenti pœnitentiæ? R. Missa non habet virtutem remittendi mortalia per se immediate, sed solum impetrandi auxilium ad pœnitentiam qua remittantur, ut patet ex Trid. 1, ubi dicitur: « Hujus (sacrificii) oblatione placatus Dominus gratiam et donum pœnitentiæ concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit ». Ergo Deus intuitu hujus sacrificii immediate placatur, et deinde movetur ad pœnitentiæ donum concedendum, per quam immediate delentur peccata. Idemque dicendum de culpis venialibus; quia, cum venialia sint quædam maculæ animæ propria voluntate contractæ, non tolluntur sine pia animi actione, quæ venialibus illis repugnet (VI. 311).

III. Ex parte *participantium*, item quadruplex habetur fructus, scilicet: generalissimus, generalis, specialis et specialissimus. — 1° *Generalissimus* (ab aliis generalis dictus) est ille, qui cedit in utilitatem omnium fidelium vivorum et defunctorum. 2° *Generalis* (ab aliis sub speciali comprehensus) est ille, qui provenit fidelibus qui sacrificio assistunt, vel ad illud concurrunt ministrando paramenta, luminaria, hostias etc. 3° *Specialis* (ab aliis ministerialis appellatus) est ille, qui obvenit eis pro quibus missa applicatur. 4° *Specialissimus* est ille, qui obtingit soli sacerdoti celebranti (VI. 312).

1146. Q. *An valor missæ sit infinitus?*

R. Cum principalis offerens et res oblata, seu victima, in missæ sacrificio sit Christus ipse, cujus dignitas est infinita, patet missam in se spectatam esse valoris infiniti, ac per illam Deum infinite honorari. Minime vero est infiniti valoris spectata in sua applicatione singulis hominibus facta, seu quoad effectum aut fructum; siquidem homines, natura sua limitati et finiti, fructum infinitum percipere nequeunt: potest tamen applicatio augeri vel minui pro majori vel minori dispositione personæ, cui missa applicatur. Utrum autem applicatio fructus missæ sit ad certum gradum limitata et restricta ex Christi voluntate, vel fiat indefinite juxta mensuram dispositionis illorum pro quibus offertur, ita ut missa pro multis applicata æque prosit singulis ac si pro uno tantum applicaretur, satis non constat¹. Quidquid sit, certum est non posse sacerdotem pro una missa plura stipendia recipere. Ratio, tum quia stipendium non datur ut pretium fructus missæ, sed pro sustentatione ministri; tum quia non potest sacerdos pro stipendio certo incertum missæ fructum applicare; tum quia id est expresse ab ecclesia prohibitum: cfr n. 1158 (VI. 312).

¹ Sess. 22, c. 2, de sacrific. missæ.

² Vide Opus s. Alphonsi: *Contro gli eretici pretesi riformati*, sess. 12, n. 22,

CAPUT III.

De applicatione missæ.

Applicatio missæ est intentio, qua sacerdos determinat personam, in cujus utilitatem vult ut fructus specialis sacrificii cedat.

ARTICULUS I.

Pro quibus missa offerri seu applicari possit.

1147. **Principia.** — I. Missa potest celebrari in honorem et memoriam sanctorum, idest Deo offerri ad gratias ipsi agendas pro beneficiis in sanctos collatis, et ad sanctorum patrocinium apud Deum implorandum ¹.

II. Potest offerri pro fidelibus defunctis in purgatorio detentis ², quibus missa prodest ex infallibili Christi promissione (VI. 310).

III. Potest offerri pro omnibus fidelibus vivis, etiam peccatoribus (quoad fructum impetrationis) (VI. 308).

IV. Potest offerri pro excommunicatis toleratis, sive vivis sive defunctis; quia conc. Constantiense ³ concessit ut fideles libere cum illis possint communicare etiam in divinis (VI. 309. Confess. dir. XIV. 19). — Minime vero potest offerri nomine ecclesiæ pro excommunicatis vitandis ⁴ (VI. 308). Dixi *nomine ecclesiæ*; quia licite potest sacerdos actionem sacrificandi, prout pendet a merito privato operantis, pro tali excommunicato offerre, vel ejus in *memento*, in particulari meminisse (VI. 308. VII. 162).

V. Potest offerri pro infidelibus *vivis* (VI. 309). Item pro *vivis* hæreticis et schismaticis, maxime pro eorum conversione; quia sunt fructus saltem impetratorii capaces, et certa ecclesiæ prohibitio ad solos excommunicatos vitandos se extendit, quibus præfati non sunt accensendi. Dixi *maxime pro eorum conversione*; quia applicatio missæ pro iis, qui ad sectam acatholicam pertinent, non permittitur ab ecclesia ita universaliter, sicut pro ipsis infidelibus nondum baptizatis. Id colligitur ex duobus sequentibus s. off. responsis:

Ad Quæsitum: « Utrum possit aut debeat celebrari missa ac percipi eleemosyna pro Græco-schismatico, qui enixe oret atque in-

¹ Trid. sess. 22. c. 2, et can. 5. de sacr. missæ.

² Ibid. c. 2.

³ Extrav. Martini V, *Ad evitanda*.

⁴ C. 2. de sent. excomm.

stet, ut missa applicetur pro ipso sive in ecclesia adstante, sive extra ecclesiam manente »? S. off. congr. die 13 apr. 1837, approbante Greg. XVI, respondit: « *Juxta exposita* non licere, nisi constet expresse, eleemosynam a schismatico præberi ad impetrandam conversionem ad veram fidem ».

Ad Quæsitum: « Utrum liceat sacerdotibus missam celebrare pro Turcarum aliorumque infidelium intentione, et ab iis eleemosynam pro missæ applicatione accipere »? S. off. congr. die 12 julii 1865 respondit: « Affirmative, dummodo non adsit scandalum, ac nihil in missa specialiter addatur, et quoad intentionem constet, nihil mali, aut erroris, aut superstitionis in infidelibus eleemosynam offerentibus subesse ».

Non licet vero missam offerre pro prædictis acatholicis *defunctis*, tametsi adjiciatur conditio: si forte ob bonam fidem decesserint in hæresi tantum materiali. « Etenim, ut verbis utar Gregorii XVI, secretiora hæc divinæ gratiæ mysteria ad externum ecclesiæ judicium minime pertinent ¹ ». Et regula est, ut « quibus non communicavimus vivos, neque communicemus defunctis ² ». — Eominus pro infidelibus defunctis missam celebrare fas est.

VI. Non potest missa celebrari pro iis defunctis, qui in peccato mortali certo ac notorio absque pœnitentia decesserunt, quique ideo ab ecclesiastica sepultura excluduntur ³. Cfr n. 1714.

1148. Q. *An missa de Requiem prosit defunctis magis quam missa de sanctis?*

R. Ex parte sacrificii oblati, inquit s. Thomas ⁴, æqualiter prodest defuncto, de quocumque dicatur; sed ex parte orationum magis prodest illa, in qua sunt orationes ad hoc determinatæ: iste tamen defectus recompensari potest per majorem devotionem, vel ejus qui dicit missam, vel ejus qui jubet dici, vel iterum per intercessionem sancti, cujus suffragium in missa imploratur (VI. 310).

NB. Missa de *Requiem* diebus permissis potest applicari pro vivo, modo qui eleemosynam tribuit expresse oppositum non declaraverit: s. r. c. 29 nov. 1856.

ARTICULUS II.

Quomodo facienda missæ applicatio.

1149. Principia. — I. Ut fructus *specialis* seu ministerialis missæ ab aliquo percipiatur, requiritur applicatio sacerdotis celebran-

¹ In epist. ad Abbat. in Scheyern. in Bavar. 16 febr. 1842.

² Innoc. III. c. 12. de sepult.

³ Aertnys, T. M. lib. vi, n. 115.

⁴ Suppl. qu. 71. a. 9. ad 5.

tis. Nulla autem requiritur intentio sacrificantis, ut fideles *generalissimum* ac *generalem* fructum participant, et sacerdos *specialissimum*. Ratio 1^{mi} est, quia sicut Christus non personaliter consecrat et sacrificat, sed id agit per ministerium sacerdotis, sui deputati, ita etiam sacerdoti applicationem faciendam commisit. Ratio 2^a est, quia eo ipso, quod sacrificium juxta Christi institutionem et ecclesiæ præscriptum peragitur, de se illos fructus operatur.

II. Applicatio missæ debet fieri ante celebrationem, vel saltem ante consecrationem. Ratio est, quia sacrificium producit suum effectum dum perficitur, neque is effectus suspenditur. Ideoque nunquam licet accipere stipendium pro missa præterita (VI. 335. H. A. App. III. n. 110).

III. Non requiritur applicatio actualis vel virtualis, sed sufficit applicatio habitualis, idest aliquando facta et non retractata. Ratio est, quia applicatio missæ se habet per modum donationis verbalis, quæ semel facta valet donec expresse revocetur (VI. 335).

IV. Solus sacerdos offerens valide missam applicat. Ratio, quia applicatio est actus potestatis ordinis. Unde, si religiosus applicat missam contra superioris voluntatem, illicita quidem, sed valide applicat; quia subditus quoad ordinis potestatem, qua tunc utitur, non subjacet prælato (VI. 334. H. A. XV. 79).

V. Si missa nulli vel incapaci applicatur, fructus, qui ex applicatione obveniret, remanet in thesauro ecclesiæ. Ideo in praxi, quando dubitatur an is pro quo offerimus sit vel non capax fructus, consultum est in missis gratuitis illas applicare vel nobis ipsis vel alteri sub conditione, si persona cui applicantur non sit capax. In missis vero debitis ex stipendio, quia probabiliter fructus cedit in beneficium propinquorum offerentis ex ejus implicita voluntate, ideo tunc non possumus cui velimus fructum applicare nisi sub conditione, ut præjudicium non fiat cui obligatio adsit applicandi (VI. 336).

VI. Applicatio sub conditione jam impleta est valida, v. g. ad intentionem quam habuit hodie superior; non autem sub conditione futura contingente, v. g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit (VI. 337).

1150. Q. *An valeat applicatio missæ facta pro primo offerente eleemosynam?*

R. Applicatio pro primo offerente est illicita, ex prohibitione Pauli V, 15 nov. 1605, qui eam vetuit « tamquam pluribus nominibus periculosam, fidelium scandalis et offensionibus obnoxiam, atque a vetusto ecclesiæ more nimium abhorrentem ». Imo sæpe est etiam invalida; quia sæpe accidit quod missa tunc dicatur pro causa quæ adhuc non existit: puta, si stipendium offerens postulabit missam

pro liberatione a carcere, ab infirmitate etc., quæ causa cum nunc non adsit, effectus missæ suspensus manere deberet, quod non videtur credibile. Si tamen sacerdos prævideat quod postulabuntur missæ pro aliquo defuncto, bene potest eas nunc applicare, et deinde stipendium percipere; quia hoc casu missæ jam applicantur pro persona determinata (VI. 337).

1151. Q. *An, qui accepit stipendium a decem personis pro decem missis, satisfaciat applicando primas decem missas quas legit pro ipsis in confuso?*

R. Distinguendum. Si singula sacrificia applicantur pro singulis indeterminate, non videtur satisfieri. Ratio, quia ad satisfactionem requiritur intentio applicandi fructum determinatæ personæ ut illi prosit; unde, sicut non consecraret, qui decies proferret formam consecrationis super decem hostias cum intentione consecrandi unaquaque forma unam hostiam ex eis in confuso, ita non satisfacit, qui applicat decem missas indeterminate. — Si vero sacerdos unamquamque missam intenderet applicare omnibus illis decem personis, singulis applicando decimam partem uniuscujusque missæ, non videtur ratio cur non satisfaciat, cum nemo dubitet quin fructus sacrificii sit divisibilis; et ideo tribuitur unicuique quod debetur: unusquisque enim, in singulis missis decimam partem accipiendo, in celebratione decimæ missæ jam totum fructum suum percipit (VI. 335).

1152. Q. *Utrum in die commemorationis omnium fidelium defunctorum sacrificia possint a sacerdotibus celebrantibus applicari ad libitum, scilicet vel pro omnibus fidelibus defunctis vel pro aliquibus tantum?*

R. Possunt utique ad libitum applicari vel pro omnibus fidelibus defunctis vel pro aliquibus tantum, ut constat tum ex decr. s. c. 14 aug. 1663, tum ex bulla Bened. XIV *Quod expressis* 26 aug. 1748; nihilque obstat quominus pro talibus missis accipi possit stipendium (VI. 338).

CAPUT IV.

De obligatione celebrandi.

ARTICULUS I.

De obligatione celebrandi ratione sacerdotii.

1153. Omnes sacerdotes tenentur jure divino, sub gravi culpa, ratione ipsius sacerdotii aliquando celebrare. Constat ex verbis Chri-

sti ¹: « Hoc facite in meam commemorationem ». Quæ verba, ex declaratione Trid. ², continent verum præceptum datum apostolis eorumque in sacerdotio successoribus sacrificium offerendi (VI. 313. Conf. dir. XIV. 18).

1154. Q. *Quoties in anno teneatur quisque sacerdos celebrare?*

R. Non peccat graviter sacerdos, qui celebrat ter vel quater in anno quibuscumque diebus, modo tamen servet debitam distantiam ad vitandum scandalum (VI. 313. Conf. dir. XIV. 18). Sed nescirem a culpa levi excusare sacerdotem illum, qui quotidie celebrare posset (una hebdomadis die excepta ob reverentiam), et sine ulla justa causa, sed tantum ob desidiam, a celebratione abstineret; sacerdos enim non tantum pro se celebrat, sed etiam pro bono totius ecclesiæ populique christiani, cujus minister et intercessor est constitutus, juxta illud Apostoli ³: « Omnis pontifex, ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis » (VI. 359).

ARTICULUS II.

De obligatione celebrandi ratione officii.

1155. **Principia.** — I. Omnes pastores animarum (idest ¹ *episcopi*, post adeptam sedis possessionem ⁴, — ² *abbates* jurisdictionem quasi episcopalem in clerum et populum cum territorio separato habentes, — ³ *parochi*, — ⁴ omnes pastoris vices fungentes, quales sunt *vicarii curati*, quibus cura animarum ita committitur ut habitualis cura remaneat penes alium, v. g. penes capitulum, et *œconomi*, qui deputantur ad curam animarum vacante ecclesia parochiali) tenentur sub gravi obligatione personali et reali missam celebrare et applicare pro populo omnibus dominicis, aliisque diebus festis de præcepto, licet suppressis aut translatis (excepto casu, quoad translatos, quo una cum solemnitate divinum officium translatum fuerit in dominicum diem *, nam tunc una tantum missa pro populo a paroco est applicanda); proceditque hoc etiamsi congruos redditus non habeant, et non obstante quacumque contraria consuetudine **.

¹ Luc. xxii. 19.

² Sess. 22. c. 1. de sacrific. missæ.

³ Hebr. v. 1.

⁴ S. r. c. 12 nov. 1831.

* Quando transferuntur tantummodo officium et missa, tunc applicatio missæ pro populo fit in ipso die festo impedito, etsi in illo occurrat alter dies de præcepto (quia unico actu duplici præcepto fit satis); proindeque nulla manet obligatio applicandi pro populo in die ad quem officium et missa transferuntur, ut patet ex decis. s. conc. c. 24 apr. 1875.

** Prælati regulares non tenentur diebus dominicis et festis missam ap-

II. Parochus, qui duas vel plures parochiales ecclesias *æque principaliter* unitas regit, in una omnibus diebus festis missam pro populo applicare tenetur per se, in aliis singulis missam applicare debet per alium, nulla ipsi binandi facultate facta, excepto casu quo alius desit sacerdos, qui parochi loco celebrare et applicare possit. Cfr n. 1185. — Episcopi vero et abbates, qui duas vel plures dioceses et abbatias *æque principaliter* unitas regunt, proprio muneri satisfaciunt per celebrationem et applicationem unius missæ pro universo populo sibi commisso.

III. Si aliquis parochus sit adeo pauper, ut vivere cogatur ex eleemosynis missarum, facultas concessa est episcopo cum eo dispensandi, ut ipse possit etiam diebus festis missam applicare pro eleemosynam offerentibus, modo intra eandem hebdomadam missas omissas pro populo applicet. Item quoad œconomos episcopo tributa est facultas assignandi illis congruam portionem ex fructibus parochiæ pro onere celebrandi pro populo diebus festis, licet ipsi fructus ad cameram apostolicam pertineant, et quamvis portio jam eis sit assignata juxta constitutionem s. Pii V, sed non sit sufficiens. — Constant hæc omnia ex Trid. ¹, ex epistola encyclica Bened. XIV *Cum semper* 19 aug. 1754, ex constit. Pii IX *Amantissimi* 3 maji 1858, ex litteris apostolicis ss. d. n. Leonis XIII *In suprema* 10 jun. 1882, et ex declarat. s. c. c. (Lancianen. et Ortonen.) 3 febr. 1884, (Briocen.) 23 aug. 1888 (VI. 325).

IV. Potest parochus, accedente justa et legitima causa, adimplementum missæ pro populo applicandæ alii sacerdoti committere, seu per alium sacerdotem hanc missam celebrare facere: s. rit. c. 22 jul. 1848. — Porro causa legitima, ob quam parochus missam pro populo per alium celebrare valet, censetur 1° gravis infirmitas, 2° legitima absentia, 3° obligatio canendi missam conventualem, 4° superioris dispensatio *.

1156. Q. *An parochus infirmus, aut alia de causa impeditus ne missam celebret, teneatur die festo per alium missam celebrare pro populo?*

R. Affirmative. Ratio, quia obligatio applicandi fructum missæ pro populo non est tantum personalis, sed etiam realis, cum sit una ex obligationibus muneri pastoris adnexis ², ut obligatio præ-

plicare pro sua religiosa familia: s. c. c. res. 25 jul. 1859. Item vicarii capitulares, sede vacante, non tenentur prædictis diebus missam applicare pro populo: s. rit. c. 12 nov. 1881.

¹ Sess. 23. c. 1. de ref.

² Trid. sess. 23. c. 14. de ref.

* " Quid censeri debeat de consuetudine, vi cujus parochus diebus dominicis et festis missam privatam pro pio aliquo benefactore applicet, et nullo legitimo impedimento detentus onus celebrandi missam pro populo in alium

dicandi, sacramenta ministrandi etc. Porro qui obligationi, quæ personalis simul est et realis, per seipsum satisfacere nequit, procul dubio per alium satisfacere debet (VI. 327). Confirmatur ex sequenti resp. s. conc. c. 14 dec. 1872: « Parochum utcumque legitime impeditum ne missam celebret, teneri eam die festo celebrari et applicari facere pro populo in ecclesia parochiali: quod si ita factum non fuerit, quamprimum poterit, missam pro populo applicare debere ».

1157. Q. *An parochus possit die festo missam celebrare pro populo extra suam parochiam?*

R. Parochus regulariter missam pro populo celebrare debet in propria ecclesia et non in alia, quacumque contraria consuetudine non obstante: s. c. c. 15 sept. 1629. Dixi *regulariter*, quia parochus die festo a sua parœcia legitime absens satisfacit suæ obligationi applicando pro populo suo in loco ubi degit, dummodo ad necessariam populi commoditatem alius sacerdos in ecclesia parochiali celebret et verbum Dei explicet s. conc. c. 14 dec. 1872. Idem dicendum de paracho residente, qui ex motivo legitimo extra suam parochiam missam celebrat.

ARTICULUS III.

De obligatione celebrandi ratione stipendii.

1158. *Principia.* — I. Licitum est cuivis sacerdoti, etiam diviti, accipere stipendium seu eleemosynam pro missa, quæ jam non sit quoad applicationem obligata (exceptionem vide n. 1186). Ratio est, ait s. Thom. ¹, quia sacerdos non accipit pecuniam ut pretium consecrationis, sed quasi stipendium suæ sustentationis. Et hoc est juxta illud Apostoli ²: « Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; et qui altari deserviunt,

transferat sacerdotem? R. *Consuetudinem de qua agitur non esse attendendam* „ S. conc. c. in *Mechlinien*. 25 sept. 1847.

“ Utrum prædicta urgens consuetudo (*applicandi pro populo missam cantatam, cui adest populus*), sit habenda tamquam causa canonica sufficiens ut parochus alii committat missam pro populo loco ipsius celebrandam? Posito quod non sit causa sufficiens, pro gratia nihilominus concedatur facultas. R. ad I. *Negative*. Ad II. *Non expedire* „ S. conc. c., *Missæ pro populo*, 9 apr. 1881.

“ An parochi in dominicis aliisque festis diebus præsentem cadavere possint celebrare missam pro defuncto, et ad aliam diem transferre missam pro populo applicandam in casu? Et quatenus negative, an saltem applicationi missæ pro populo supplere possit per alium sacerdotem in casu? R. ad I. *Negative*. Ad II. *Negative* „ S. conc. c., in *Fesulana*, 26 jan. 1771. Ofr *Nouv. rev. théol.* t. xix. pag. 501.

¹ 2. 2. qu. 100, ad 2.

² I. Cor. ix. 13.

cum altari participant »? Quoniam autem quisquis operarius, sive dives sive pauper, dignus est mercede sua, ideo et sacerdotes divites licite pro missa accipiunt stipendium.

II. Sacerdos, suscepto stipendio, tenetur sub gravi et ex justitia, per se vel per alium, missam celebrare juxta intentionem dantis (VI. 316, 317).

III. Non potest sacerdos per unicam missam duplici stipendio satisfacere, sed pro singulis sacrificium distinctum offerre debet. Constat ex propositione 10 ab Alexandro VII damnata, quæ dicebat: « Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre * » (VI. 318).

1159. Q. *An et quomodo peccet sacerdos, qui, accepto stipendio, missam differit celebrare?*

R. 1° Non peccat, ne venialiter quidem, differendo missam, si dans stipendium, audito impedimento, consentiat in dilationem.

R. 2° Peccat graviter si, sine consensu stipendium dantis, diu differt missam celebrare. Constat ex decretis s. conc. congr. editis die 21 jun. 1625, confirmatis ab Innoc. XII ¹. Si autem quæras, quænam dilatio gravis censenda sit? Resp. Si petitam missam pro aliqua urgenti gratia impetranda (puta pro felici partu, evadendo periculo, lite vincenda) sacerdos differat celebrare ultra tempus celebrationi aptum, talis dilatio gravis est; quia circumstantia temporis tunc pertinet ad substantiam rei petitæ: imo, transacto eo tempore, sacerdos tenetur stipendium restituere, etiamsi postea celebraverit, et monere eum qui illud dedit de missa tempore apto non celebrata. Quoad alias missas, de quibus nullum est tempus determinatum, censetur gravis dilatio unius mensis in iis quæ celebrandæ sunt pro defunctis, et dilatio duorum mensium in aliis **.

Nota. Cum aliquis dat eleemosynam pro multis missis alicui

¹ In bulla *Nuper*.

* Ubi invaluit consuetudo, quod pro unica missa, quæ in die commemorationis omnium fidelium defunctorum cantatur, fideles in solidum contribuant pecuniam; si pecuniæ summa sic collecta ordinarie tanta sit, ut plurium missarum eleemosynas facile exæquet, ne offerentes inviti vel inscii inducantur ad plura præbenda stipendia pro unica missa litanda, apponatur tabella in ecclesia, qua fideles doceantur, quod illis ipsis eleemosynis unica canitur missa in die commemorationis omnium fidelium defunctorum (s. rit. cong. decr. 27 januar. 1877).

** S. c. c. decr. 25 maji 1893 mandavit " sub gravi obedientiæ præcepto, ut in posterum omnes et singuli ubique locorum beneficiati et administratores piarum causarum aut utcumque ad missarum onera implenda obligati, sive ecclesiastici sive laici, in fine cujuslibet anni missarum onera, quæ reliqua sunt, et quibus nondum satisfecerint, propriis ordinariis tradant juxta modum ab iis definiendum „ Quid autem ordinarii facere debeant de acceptis intentionibus cum adnexo stipendio, statuitur in eodem decreto.

communitati plurium sacerdotum, potest totus numerus distribui in singulos communitatis, vel saltem in majorem ejus partem, si illa numerosior sit; et, hac distributione facta, tota communitas poterit intra tantum temporis satisfacere, quantum concederetur unicuique communitatis pro sua rata satisfacienda (VI. 317. H. A. Append. III. 107).

1160. Q. *An sacerdos omittens celebrare missam peccet graviter, si stipendium pro illa acceptum non sit materia gravis?*

R. Affirmative, probabilius. Ratio, quia gravitas materiæ hic est mensuranda non in ordine ad stipendium, sed ad fructum missæ, quo privatur eleemosynam tradens, cui ex hujusmodi privatione certe grave damnum infertur: prout si, v. g. dato exiguo stipendio, tu fossorem conduceres ut tibi aditum aperiat ad aquam pluviam in tuum agrum inducendam, non levis damni causa tibi erit, si ille operam suam ponere negligat (VI. 317).

1161. Q. *An peccet graviter omittens celebrare unicam missam gratis promissam?*

R. Negative. Ratio, quia simplex promissio non obligat sub gravi, nisi promittens expresse sub gravi se obliget. Contra, graviter peccat qui omittit missam debitam ex voto aut præcepto prælati; quia in voto vel præcepto hæc est materia gravis (VI. 317).

1162. Q. *An liceat accipere stipendium pro applicatione fructus specialissimi?*

R. Negative. Ratio, quia valde incertum est an sacerdos possit alteri applicare fructum specialissimum. Confirmatur ex prop. 8 ab Alexandro VII damnata, quæ dicebat: « Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem » (VI. 318).

1163. Q. *Quodnam censendum sit justum sacrificii missæ stipendium?*

R. Justum stipendium illud est habendum, quod taxatum est ab episcopo, vel a consuetudine, vel saltem a viro prudenti, si desit taxa a consuetudine vel ab episcopo statuta, ex declar. s. congr. conc. 15 nov. 1698 (VI. 319). Ubi nota, quod regulares sub gravi obligatione tenentur stare taxæ episcopi, ex decreto ejusdem congreg. 15 jan. 1639 (VI. 320).

1164. Q. *An episcopus possit prohibere ne eleemosyna detur pinguior taxa?*

R. 1° Lex episcopi vel consuetudo taxans stipendium non prohibet quominus fideles possint dare majus, et sacerdotes recipere minus, si velint.

R. 2° Episcopus non potest prohibere quominus sacerdotes hu-

jusmodi stipendium taxam excedens recipiant, si sponte offeratur, ut decisum fuit a s. c. conc. 16 jan. 1649 (VI. 320).

1165. Q. *An episcopus possit prohibere ne sacerdotes accipiant stipendium minus justo?*

R. Affirmative, ex declar. s. c. conc. 16 jul. 1689, ubi dictum fuit, bene posse episcopum prohibere, et imponere pœnam celebrantibus pro minori quantitate taxæ. Ratio, quia alias quodammodo vilesceret missæ sacrificium. Quapropter, casu quo episcopus id prohibeat, omnino sacerdotes tenentur ei obedire. — Casu vero quo sacerdos *scienter* jam acceptaverit ab uno vel a pluribus exiguum stipendium pro missis celebrandis, non potest numerum missarum minuere, sed tot missas absolute celebrare debet, quot ad rationem attributæ eleemosynæ præscriptæ fuerint, prout sancivit Innoc. XII 1: secus, si *ignoranter* (VI. 320).

1166. Q. *An licitum sit pacisci de missarum stipendio?*

R. 1° Negative, si pactum sit de stipendio excedente taxam vel consuetudinem, quod utique avaritiam sapit. Constat ex Trid. 2.

R. 2° Affirmative, si pactum sit de justo stipendio secundum taxam vel consuetudinem. Ratio, quia licet stipendium non detur ut pretium missæ, attamen, cum tribuatur ex justitia pro sustentatione sacerdotis, nihil obstat quod possit in pactum deduci. In hujusmodi tamen pactionibus, quantum fieri potest, scandala caveri debent (VI. 320).

1167. Q. *Quomodo taxandum sit stipendium missarum, quas reliquit testator?*

R. Si testator stipendium non taxaverit,tribuendum est juxta taxam a lege episcopi vel consuetudine determinatam. Si vero testator ipse taxaverit, sed infra taxam prædictam, stipendium taxandum est ab episcopo juxta morem loci, ut declaravit s. c. conc., habita ratione hæreditatis pinguis vel tenuis (VI. 320).

1168. Q. *An sacerdos possit missam alteri celebrandam committere stipendium minus dando, quam ipse recepit?*

R. Negative. Ratio est, quia sacerdos licet acquirat eleemosynæ dominium, attamen illud acquirit juxta voluntatem eorum qui dant eleemosynam: et qui eleemosynam præbet, non solum petit missam, sed etiam vult ut illa tali eleemosyna celebretur; nam majus stipendium facit ut ipse uberiorem fructum ex sacrificio percipiat: itaque hæc intentio intrat in contractus substantiam, ideo si sacerdos partem stipendii retinet, injuste contra dantis voluntatem retinet (H. A. XV. 65). — Atque hinc est, cur Urbanus VIII, Innoc. XII, Alex. VII et Bened. XIV districte prohibuerunt, ne sacerdos, qui missam cum certo stipendio celebrandam suscepit, eandem missam

¹ In bulla *Nuper*.

² Sess. 22. de observ. in celebr. miss.

alteri, parte stipendii sibi retenta, celebrandam committat *. Imo Pius IX (qui partim limitavit, partim extendit sanctionem constitutionis *Quanta cura* Benedicti XIV) in constit. *Apostolicæ sedis* excommunicatione latæ sententiæ romano pontifici reservata mulcavit « colligentes eleemosynas majoris pretii pro missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrare in locis ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent ».

Excipitur tamen ab hac prohibitione 1° casus quo aliquis daret majorem eleemosynam non tam intuitu missæ, quam amicitiae, paupertatis, gratitudinis, propinquitatis etc.: potest enim tunc sacerdos excessum retinere, committendo alteri missæ celebrationem, si ex circumstantiis moraliter constet eleemosynam præstitam fuisse intuitu sui. — Excipitur 2° casus quo sacerdos, cui committis missæ celebrationem, liberaliter et omnino sponte partem stipendii accepti tibi condonet: tunc enim licite potes retinere; nam sicut ille potest totum remittere, sic potest remittere partem. Verumtamen hoc minime admittendum, si tu indices majus stipendium acceptum, et sacerdotem roges ut remittat, vel ab eo quæras an consentiat ut tu partem retineas: nam tunc nequis eam retinere, etiamsi ille annuat; cum hoc, in constit. *Quanta cura* Benedicti XIV, asseratur vetitum a pluribus pontificibus tamquam execrabilis abusus. — Excipitur 3° beneficiarius, qui potest quidem committere alteri sacerdoti celebrationem missæ debitam pro beneficio, tradito stipendio congruo juxta morem civitatis vel provinciæ (nisi in fundatione aliud cautum fuerit), quin tradat totam ratam fructuum correspondentem celebrationi illius diei, ut patet ex decr. approbato ab Innoc. XII ¹. Idem licet capellano amovibili, ex decr. s. c. conc. 15 mart. 1745: « modo (ut ibi dicitur) pro capellania certi redditus sint annuatim constituti, et perpetuo capellano assignati: secus vero, si hujusmodi capellano pro qualibet missa celebranda certa detur eleemosyna. Idem pariter licet sacerdoti, cui commissæ est celebratio ex pingui legato ad vitam ipsi relicto cum onere missarum (VI. 321).

Lubet hic subdere sequentes quæstiones ab archiep. Coloniensi s. congr. conc. nuper propositas.

I. « Multæ... in ecclesiis parochialibus fundatæ sunt missæ cantandæ... quibus a fundatoribus assignata est dos pinguior ab

¹ In bulla *Nuper*.

* Sacerdos, qui acceperit numerum missarum cum præfixa eleemosyna celebrandarum, eas nequit aliis sacerdotibus celebrandas committere, parte stipendii in utilitatem ecclesiæ, cujus sit rector, sibi retenta (s. rit. c. decret. 19 jan. 1869). Imo ne episcopis quidem licet, nisi de consensu oblatores, ex eleemosynis missarum, quas fideles celebrioribus sanctuariis tradere solent, aliquid detrahere, ut eorum decori et ornamento consulatur, etiam quando ea propriis redditibus careant (s. rit. c. decr. 9 sept. 1874).

ecclesiæ provisoribus administranda, ex qua parochi, quibus *ex jure diocesano et consuetudine* harum missarum celebratio competit, eleemosynam diocesana majorem percipiunt, *nullo tamen sacerdote a fundaloribus ad has missas celebrandas expresse vocato* ».

II. « In celebrandis matrimoniis exequisque defunctorum jura stolæ parochi non in cumulo solvuntur, sed certa portio assignata est *pro singulis actibus* ad has functiones rite persolvendas requisitis. Hinc certa quoque eleemosyna, eaque pinguior quam pro ceteris missis manualibus, ab ordinario fixa est tam pro missis nuptialibus, quam pro missis exequialibus; quarum celebratio de jure et consuetudine ad parochos spectat ».

III. « Plurimæ per annum parochis a fidelibus offeruntur eleemosynæ pro missis cantandis sive secundum taxam ab ordinario constitutam, sive etiam sponte traduntur pinguiore ».

« Cum autem parochi nonnumquam morbo, absentia, aliisque sacris functionibus impediuntur quominus missas in tribus enunciatis casibus ipsimet celebrent, eorum vices supplent alii sacerdotes, sive iisdem ecclesiis in eorum adjutorium adscripti, quorum salarium ab ecclesiæ provisoribus solvitur, sive etiam extranei. Hinc quæstio oritur, an parochi in eisdem tribus casibus sacerdotibus eorum vices supplentibus tradere debeant integram eleemosynam; an potius eis fas sit, retenta sibi parte, minorem eleemosynam dare celebranti? Quod si in his casibus pars eleemosynæ a parochis licite retineri possit, quæritur ulterius, an ab eisdem celebranti sacerdoti solvenda sit eleemosyna diocesana pro missis lectis, an potius pro cantatis ab ordinario constituta »?

Ad has quæstiones s. c. 25 julii 1874 respondere censuit:

« Ad 1^m Integram eleemosynam a parochi solvendam esse pro missis sive lectis, sive cantatis ».

« Ad 2^m Cum agatur de juribus stolæ, satis esse, si parochus retribuat celebranti eleemosynam ordinariam ».

« Ad 3^m Integram eleemosynam solvendam esse, nisi morali certitudine constet excessum communis eleemosynæ oblatum fuisse intuitu personæ ipsius parochi ».

1169. Q. *An, qui retinet partem stipendii, teneatur ad restitutionem?*

R. Affirmative. Ratio, quia tametsi sacerdos eleemosynam accipiens acquirat ejus dominium, illud tamen non aliter acquirit, quam juxta voluntatem dantis: porro voluntas dantis est non solum ut missa celebretur, sed ut celebretur tali stipendio; ideo si partem retinet, injuste retinet. Talis autem restitutio facienda est sacerdoti celebranti; quia, translato in eum onere, etiam jus ad integrum stipendium juxta voluntatem domini transfertur (VI. 322).

1170. Q. *An procurator vel executor testamenti, curans celebrari alibi missas sibi commissas ubi minor est taxa, possit excessum sibi retinere?*

R. Negative. Ratio, tum quia turpem faceret quæstum ex eleemosynis; tum quia nullum titulum habet quo lucrum illud sibi retineat, cum numquam dominium illarum acquisierit (VI. 322).

1171. Q. *Utrum fas sit ecclesiasticis viris uti stipendiis missarum ad bonos libros vel diaria religiosa evulganda?*

R. Dummodo ex una parte missæ celebrentur, et ex alia nihil detrahatur fundatorum vel oblatores voluntati circa stipendii quantitatem, locum ac tempus celebrationis, seclusa item quacumque collectione missarum et quavis negotiatione vel turpis lucris specie, doctoque cui de jure de secuta missarum celebratione, ejusmodi agendi rationem improbandam non esse *, respondit s. pœnit. 6 octob. 1862 et s. conc. congreg. 24 aprilis 1875. — Verum proposito iterum dubio ab episcopo Presmilien., s. conc. congr. interrogata: « An recentissimo decreto (*Vigilanti*) 25 maii 1893 revocatæ censi debeant supradictæ responsiones? » die 24 februarii 1894 respondit: « Providebitur in casibus particularibus. »

* Turpe vero mercimonium sapit, ideoque improbanda est, et pœnis etiam ecclesiasticis, si opus fuerit, coercenda est ab episcopis, eorum bibliopolarum vel mercatorum agendi ratio, qui, adhibitis publicis invitamentis et præmiis, vel alio quocumque modo, missarum eleemosynas colligunt, et sacerdotibus, quibus eas celebrandas committunt, non pecuniam, sed libros aliasve merces rependunt (s. conc. c. decr. 9 sept. 1874). — Hujusmodi agendi ratio ideo coherescere non valet, vel quia, nulla facta imminutione, tot missæ a memoratis collectoribus celebrandæ committantur, quot collectis eleemosynis respondeant, vel quia per eam pauperibus sacerdotibus, eleemosynis missarum carentibus, subvenitur (s. conc. c. decr. eod.). — Præfatæ eleemosynarum collectiones et erogationes sunt improbandæ et coercendæ ab episcopis, etiam quando lucrum, quod ex mercium cum eleemosynis permutatione hauritur, non in proprium colligentium commodum, sed in piarum institutionum et bonorum operum usum vel incrementum impenditur (s. conc. c. decr. eod.). — Turpi mercimonio concurrunt, ideoque improbandi atque etiam coercendi sunt ii, qui acceptas a fidelibus vel locis piis eleemosynas missarum tradunt bibliopolis, mercatoribus, aliisve earum collectoribus, sive recipiant sive non quidquam ab iisdem præmii nomine (s. conc. c. decr. eod.). — Turpi mercimonio item concurrunt, ideoque improbandi et coercendi, ut supra, sunt ii, qui a dictis bibliopolis et mercatoribus recipiunt pro missis celebrandis libros aliasve merces, harum pretio sive immutato sive integro (s. conc. c. decr. eod.). — Imo eadem s. conc. c., decr. 25 maii 1893, cujus initium *Vigilanti*, a ss. d. n. Leone pp. XIII confirmato, sanxit ut “ si quis ex sacerdotali ordine contra dispositiones, quæ continentur in præfato decreto s. conc. congreg. 9 septembris 1874, deliquerit, suspensioni à divinis sanctæ sedi reservatæ et ipso facto incurrendæ obnoxius sit: clericus autem sacerdoti nondum initiatus eidem suspensioni quoad susceptos ordines similiter subjaceat, et inhabilis præterea fiat ad suscipiendos ordines superiores: laici vero excommunicationem latæ sententiæ episcopis reservatæ obstringantur. „

1172. Q. *An liceat permutare missas, quin stipendia inæqualia permulentur?*

R. Negative. Ratio, quia hoc non posset excusari a specie turpis mercimonii (VI. 322). Confirmatur ex sequenti decr. s. conc. congr. 6 maji 1865: « Non sustinetur conventio, etiam assensu episcopi inita, permutandi sacrificiorum applicationem, non inde facta respectiva permutatione eleemosynarum »¹.

1173. Q. *An administratores ecclesiarum ex eleemosynis datis propter missas possint aliquid retinere pro expensis altarium, inservientium, luminum etc.?*

R. Sacra conc. congregatio in decreto confirmato ab Innocentio XII sic respondit: « Permittendum non esse, ut loca pia seu illorum administratores ex eleemosynis missarum celebrandarum ullam utcumque minimam portionem retineant ratione expensarum in missarum celebratione, nisi alios non habeant reditus; et tunc nullatenus debere excedere valorem expensarum, quæ pro ipsomet tantum missæ sacrificio necessario sunt subeundæ ». Et hic adverte aliud decretum ejusdem s. congr. 6. jul. 1726, ubi statutum fuit: « Archipresbyterum non teneri ad ministranda utensilia iis, qui celebrant in sua ecclesia ex obligatione beneficii sive capellanix. Quoad missas vero adventitias teneri ad dictam subministrationem, quatenus permittat eas in sua ecclesia celebrari, nec teneri ad has missas adventitias admittendas, nisi solutis utensilibus per celebrantes » (VI. 322).

1174. Q. *An, qui alicubi tenetur celebrare sine expressa obligatione applicandi missas, possit aliud stipendium recipere?*

R. Si in fundatione beneficii vel capellanix expressum sit non esse obligationem applicandi pro fundatore, certe poterit aliud stipendium accipere, ex decr. s. c. conc. 13 jul. 1630. Secus vero dicendum, si in fundatione nihil fuerit expressum, ut habetur ex decreto ejusdem s. c., approbato ab Innoc. XII, ubi dicitur: « Sacerdotes, quibus diebus tenentur missas celebrare ratione beneficii seu capellæ, legati aut salarii, si eleemosynas pro aliis etiam missis celebrandis susceperint, non posse eadem missa utrique obligationi satisfacere ». Et hoc decretum clarius postmodum explicatum fuit ab eadem s. c.: statuit enim, decr. 18 mart. 1668, et novissime declaravit resp. 20 maji 1882, teneri celebrantem applicare pro anima testatoris quotiescumque in fundatione nulla sit adjecta declaratio ad cujus suffragium applicandum sit sacrificium *. Item pariter decla-

¹ Cfr Adone, *Synopsis canonico-liturgica*, lib. III, cap. III, § II.

* Cum quidam per testamentum statuisset: « Reliqua bona mea lego ecclesie parochiali ad erigendam fundationem missæ matutinalis pro diebus

ratum fuit ab eadem s. c. 6 febr. 1627, de capellanis confraternitatum et monialium, qui celebrant ut confratres et moniales satisficiant præcepto audiendi missam.

Nota. 1. Capellani et beneficiati celebrantes pro capellanæ seu beneficii fundatore non tenentur missas celebrare tempore quo capitale dotis assignatæ est otiosum et infructiferum sine eorum culpa, ex decr. s. c. conc. 7 jul. 1686 (VI. 324). — 2. Capellanus non tenetur missas celebrare, si sine ejus culpa redditus in totum deficiant, ex declar. s. c. Si vero redditus deficiant in parte, et testator congruam eleemosynam designaverit, v. g. tarenum pro qualibet missa, capellanus ex se potest minuere missas; quia sicut augendus esset numerus missarum si redditus augerentur, ita minuendus est si redditus minuuntur (VI. 331).

1175. Q. *An et quomodo peccet capellanus, si celebret in alia ecclesia vel altari vel hora, quam a fundatore est constitutum?*

R. Peccat mortaliter si id facit sæpius, sine causa et sine dispensatione, modo fundator altare illud destinaverit ob gravem causam. Dixi *sæpius*; nam peccabit tantum venialiter si faciat raro, puta semel vel bis in mense; et levius, si mutabit tantum altare et non ecclesiam. Dixi *sine causa*; nam minime peccabit, si celebrabit alibi ex justa causa, puta si altare sit execratum, vel quia egressus a sacristia viderit illud ab alio occupatum. Dixi *sine dispensatione*; nam bene potest episcopus (saltem ex potestate quæ a sancta sede singulis episcopis personaliter concedi solet, quando gregem sibi commissum gubernandum suscipiunt) dispensare, ut celebretur in alio loco ex rationabili causa: puta ob utilitatem ejusdem ecclesiæ, applicationem studii, infirmitatem aut negotium, aut nimiam molestiam adeundi ecclesiam etc. Animadvertendum tamen, quod si testator, designando ecclesiam vel horam in fundatione, specialiter respexerit commoditatem populi audituri missam, omnino requiritur dispensatio pontificis ut possit alibi celebrari. Demum dixi *modo fundator altare illud destinaverit ob gravem causam*, puta ob memoriam vel commodum familiæ aut populi, vel ob specialem cultum alicujus sancti etc. Nam, si nullum habuerit specialem finem, vel si causa cessaverit, nempe si familia sit extincta, vel alibi morietur; tunc sacerdos, mutando altare, tantum venialiter peccabit; et

dominicis et festivis, cum obligatione in dicta missa dicendi *ter Pater noster* pro benefactoribus hujus ecclesiæ „; s. conc. c. efflagitata an parochus obstringendus sit ad applicandam hanc missam fundatam, decrevit: “ Affirmative; deficiente autem alio sacerdote, applicatio missæ fundatæ transferatur ad primam diem non impeditam infra hebdomadam, facto verbo cum ss^{mo} „ (decr. 20 maji 1882).

ne venialiter quidem, si celebrabit in altari privilegiato, quia ibi melius consulet fundatori (VI. 329).

1176. Q. *An beneficiarius, qui tenetur quotidie pro fundatore missam applicare, possit aliquando applicare pro se vel pro suis parentibus aut amicis?*

R. Regulariter id potest quater aut sexies in anno; sic enim præsumitur consensisse fundator: modo non accipiat stipendium, quia hoc esset contra mentem fundatoris. Item quavis hebdomada unam missam omittere potest reverentiæ causa; idque ex præsumpta intentione testatoris, saltem nisi de ejus contraria voluntate constet, vel nisi sit onus ecclesiæ aut monasterii curare missam quotidianam. Dixi *regulariter*; quia nullo die beneficiarius poterit vacare, si in fundatione expresse cautum sit, ut missam celebret per seipsum vel per alium, ex declarat. s. c. 30 maji 1699. Itē, si fundator præscripsit ut in tali ecclesia celebretur quotidie missa, tenetur beneficiarius alium substituere eo die quo ipse non celebrat (VI. 332). — Nisi autem exprimatur in institutione beneficii quod beneficiatus per seipsum celebret, semper per alium celebrare potest: hoc sancitum est a s. c. 17 sept. 1683 (VI. 330).

1177. Q. *An capellanus ægrotans teneatur interim alteri dare stipendium ut missas celebret?*

R. Non tenetur si infirmitas sit brevis, nisi fundator voluerit non deficere missam in tali loco etc. Minime vero brevis dici potest infirmitas, quæ duos menses excedit (VI. 333).

1178. Q. *Quid sit missarum reductio, — cui compelat potestas reducendi missas, — et quibus de causis reductio fieri soleat?*

R. ad 1^m Reductio missarum est actus, quo, legitima auctoritate et ex legitima causa, conceditur imminutio missarum celebrandarum. Dixi *celebrandarum*, quia si concedatur remissio obligationis celebrandi missas, quæ non sunt celebratæ nec celebrari possunt, tunc habetur *remissio, absolutio et condonatio*.

R. ad 2^m Reductio missarum hodie tantum a sede apostolica, non ab episcopis, fieri potest, ut patet ex decr. s. c. conc., edito jussu Urbani VIII et confirmato ab Innoc. XII. Nam facultas data per Trid. ¹ episcopis et aliis tantum fuit pro reducendis missis ante concilium relictis et non impositis in limine fundationis. E converso, in ipsomet decreto Urbani declaratum fuit, bene posse episcopos reducere missas, si testator expresse hanc ipsis dederit facultatem. Item de jure communi ² potest episcopus moderari officia, preces et elemosynas anniversariis adnexas.

R. ad 3^m Causæ ex quibus sedes apostolica solet missas redu-

¹ Sess. 25. c. 4. de ref.

² C. Nos quidem, de testam.

cere sunt: paucitas sacerdotum, stipendii tenuitas vel augmentum stipendii currentis, extenuatio reddituum monasterii vel majores expensæ necessariæ ad victum etc., denique si urgeret necessitas fructum vel fabricæ ecclesiæ aut monasterii (VI. 331).

CAPUT V.

De tempore celebrationis.

1179. **Principia.** — I. Licet quolibet die celebrare: excepto sub gravi pro omnibus missis die parasceves, seu feria sexta majoris hebdomadæ; et pro missis privatis feria quinta in cœna Domini ac sabbato sancto, ex decreto Clementis XI, 15 mart. 1712. Casu tamen quo feria quinta in cœna Domini incidat festum s. Josephi vel annuntiationis b. Mariæ v., providendum est per episcopos, ut eo die aliquæ missæ privatæ ante solemnem celebrentur (VI. 349, 350).

II. Non licet ordinarie celebrare ante auroram, nec post meridiem, nec ante recitationem matutini cum laudibus. In rubrica enim missalis habetur ¹: « Missa privata, saltem post matutinum et laudes, quacumque hora ab aurora usque ad meridiem dici potest ». Licet tamen missam terminare in aurora, et eam incipere parum ante meridiem; tum quia tempus auroræ et meridiei non mathematicæ, sed moraliter accipiendum est; tum quia Benedictus XIII et Clemens XII declararunt, posse tolerari latitudinem tertiæ partis horæ tum ante auroram, tum post meridiem. Incipit autem aurora, quando prima claritas per terram diffunditur, seu a prima aeris illuminatione et lucis initio; quod pro variis locis et anni temporibus varium est, quodque communiter signatur in tabellis, quæ directoriis officii divini apponi solent (VI. 341). In regionibus, ubi aurora non habetur, rubrica intelligenda est « de tempore quod æquivalet et correspondet auroræ, hoc est de exordio diei civilis, moralis et usualis, in quo homines diluculo surgere solent ad opera, juxta receptas et approbatas regionum consuetudines ² ».

1180. **Q. Quale peccatum sit missam celebrare ante auroram vel post meridiem?**

R. In prohibitionem celebrandi ante auroram vel post meridiem admittitur parvitas materiæ, quæ excusat a mortali, et cum causa

¹ Rubr. gen. miss. tit. 15. n. 1.

² Apud Gardellini, n. 1007. *Missalis Rom.*

etiam a veniali. Porro materia non censetur gravis, nisi missa incipiat integra hora ante auroram vel post meridiem (VI. 346).

1181. Q. *Quandonam liceat missam celebrare ante auroram vel post meridiem?*

R. Licet in sequentibus casibus: 1° In necessitate, v. g. ut morituro detur viaticum; quo in casu licet celebrare etiam media nocte. — 2° Ubi est mos rationabilis, v. g. ut opifices et famuli summo mane possint audire sacrum. — 3° Ex privilegio seu indulto apostolico, post concilium Trid. concessio, vi cuius licet celebrare v. g. una hora ante auroram vel post meridiem; quod intelligi debet de una hora ante vel post tempus etiam non privilegiatis concessum: nam alioquin privilegium parum prodesset (VI. 341, 346). — 4° In nocte nativitatis Domini (VI. 343). — 5° Missa privata potest celebrari post solemnem in festivitate, etiam si solemnis protrahatur ad duas horas post meridiem, ne magna pars populi missa careat. — 6° Ex causa itineris, funeris alicujus magnatis, concionis, publicæ supplicationis vel sacræ ordinationis, missa potest anticipari vel postponi per horam. — 7° Si episcopus dispenset in aliquo casu particulari ex rationabili causa: juxta quam facultatem possunt episcopi secum etiam dispensare. Eandem facultatem habent omnes superiores erga suos religiosos, cum sint eorum ordinarii (VI. 344). — Advertendum autem, quod numquam « ex quovis prætextu, etiam licentiarum », potest missa celebrari sine gravi culpa sub hora nona, scilicet hora tertia post meridiem, ex bulla SS. in Christo pater s. Pii V (VI. 342, 345).

1182. Q. *An in nocte nativitatis Domini liceat celebrare omnes tres missas ante auroram?*

R. Negative. Constat ex rubrica missalis: « Prima missa dicatur in nocte; secunda in aurora; et tertia in die »: item ex decr. s. r. c. 18 dec. 1702 (VI. 343). Sacerdos qui unam tantum missam celebrat, legat missam quæ respondet circiter horæ celebrationis juxta rubricas peculiare ejusdem diei: s. r. c. 19 jun. 1875.

1183. Q. *Quale peccatum sit celebrare missam ante recitationem matutini?*

R. Est culpa venialis tantum, cum nulla adsit lex quæ gravem obligationem imponat matutinum recitandi ante missæ celebrationem. Imo etiam a veniali excusat quælibet mediocris causa rationabilis: puta, si dans eleemosynam postulet ut statim celebretur, si expectet populus aut aliqua persona gravis, si superior præcipiat, tempus celebrandi transeat, vel instet commoditas studii, itineris etc. (VI. 347).

1184. Q. *An sit mortale canere missam conventualem et solemnem antequam matutinum in choro dicatur?*

R. Affirmative, nisi intercedat justa, gravis et publica causa,

ac simul absit scandalum. Ratio, quia consuetudo canendi missam conventualem et solemnem post matutinum est recepta in omnibus ecclesiis ubi preces publicæ dicuntur, et aliter agendo graviter læderetur publicus Dei cultus (VI. 348).

1185. Q. *An liceat missam celebrare pluries in die?*

R. Juxta vigentem ecclesiæ disciplinam, non licet sacerdoti pluries in die s. missæ sacrificium offerre: excepto tamen die natiuitatis Domini (in quo cuique sacerdoti licet tres missas celebrare) et casu necessitatis ¹. Porro casus in quibus concurrit necessitas, et in quibus permittitur sacerdoti bis celebrare, duo sunt, ex constitutione *Declarasti nobis* Benedicti XIV, nempe: a) quando parochus habet duas parochias, vel duos populos adeo sejunctos, ut alter ipsorum parochus celebranti per dies festos adesse nullo modo possit ob locorum maximam distantiam; b) quando una tantum sit ecclesia in qua missa celebratur, et ad quam insinul universus populus convenire non potest. In his casibus a jure communi permittitur eidem sacerdoti missam iterare diebus dominicis et festis de præcepto, si nequeat haberi alius sacerdos, per quem necessitati populi satisfieri possit; semper vero de licentia ordinarii, quem penes est judicare, si sit vera necessitas, simulque num sit aliqua possibilitas applicandi remedia canonica * (VI. 351, 352. H. A. Append. III. 127).

¹ C. Consultuisti, de celebr. miss.

* Quoties ab eodem parochus jejuno eodem die festo duæ celebrandæ sint missæ in duobus oratoriis valde dissitis, ut satisfiat populo fideli ejusque obligationi audiendi sacrum, s. rit. c. reprobatur usum duorum calicum, tamquam in ecclesia novum, et censet unum dumtaxat esse adhibendum, ut in more est apud missionarios, in locis præsertim infidelium. Ne autem novi absque necessitate inducantur ritus, simulque decentiæ ac reverentiæ sacramento debitæ consultum sit, rem ita expediri decrevit: "Parochus in prima missa calicem impurificatum relinquat, prout fit in duabus prioribus missis natiuitatis Domini calici autem statim imponat patenam et pallam, prout fit in eisdem missis: dein calicem et patenam cooperiat velo, quod etiam circumligabit calici, prout fit in repositione sacri Corporis in sepulcro feria V in cœna Domini. Atque calicem hunc sic coopertum et circumligatum, defectu tabernaculi, post primam missam relinquat in altari super corporale. Dein vero suo tempore eundem hac ratione præparatum decenter deferat ad aliud oratorium, ut ibi celebret secundam missam, quam peraget eodem ritu, quo celebratur tertia missa in natiuitate Domini „ (s. rit. c. decr. 16 sept. 1815).

Plures autem diversarum dioceseum antistites, attendentes rigorosam executionem præfati decreti de uno tantum calice adhibendo a sacerdotibus, plures missas ob necessitatem populi fidelis eadem die celebraturis, gravibus admodum difficultatibus subjici, cum sacerdos alteram missam non in ipsa ecclesia, ubi primam celebravit, sed in alia longe dissita cogitur offerre; insuper vero advertentes morem duos in ejusmodi casu adhibendi calices non modo universalem esse in suis regionibus, sed etiam adeo veterem, ut omnem hominum memoriam facile excederet; ad apostolicam sedem pro moderatione allati de-

Præter prædictos ducs casus, recensitos a Bened. XIV in laudata constit. *Declarasti nobis*, in quibus missa iterari potest, alii casus necessitatis non raro eveniunt in missionibus, quibus consultum est concedendo missionariis facultatem binandi in diebus dominicis et festis de præcepto. Vide instruct. « Super binatione » s. congr. de prop. fide 24 maji 1870.

1186. Q. *Utrum, quando parochus aut alius sacerdos extra diem natalitatis Domini, binandi facultate ulitur, possit pro secunda missa stipendium percipere?*

R. Negative prorsus, nisi s. sedes indulserit, ut patet ex constit. *Cum semper* Bened. XIV, ex declarat. s. conc. c. 25 sept. 1858 et ex litt. s. c. de prop. fide 15 octobr. 1863. Proceditque hoc, etiamsi stipendium secundæ missæ in pium usum impenderetur, ex resp. s. conc. c. 21 mart. 1863 et 1 apr. 1876 ¹. Imo nec pro sola secundæ missæ celebratione, libera manente applicatione, aliquid acceptare licet, ex resp. s. conc. c. 3 mart. 1855 ². — Aliquando tamen, in-

creti, certaue impetranda regula, quam tuto sequi possent, confugerunt. Porro s. rit. c., omnibus mature perpensis, respondendum censuit, usum duorum calicum in casu posse permitti, sequenti servata instructione: " Quando sacerdos eadem die duas missas dissitis in locis celebrare debet, in prima, dum divinum sanguinem sumit, eum diligentissime sorbeat. Exinde super corporale ponat calicem et palla tegat, ac, junctis manibus in medio altari, dicat, *Quod ore sumpsimus* etc., et subinde admoto aquæ vasculo, digitos lavet dicens, *Corpus tuum* etc. et abstergat. Hisce peractis, calicem super corporali manentem adhuc, deducta palla, cooperiat ceu moris est, scilicet primum purificatorio linteo, deinde patena et palla, et demum velo. Post hæc missam prosequatur, et, completo ultimo evangelio, rursus stet in medio altaris, et detecto calice, inspiciat an aliquid divini sanguinis nec ne ad imum se receperit. Quamvis enim sacræ species primum sedulo sorptæ sint, tamen dum sumuntur, cum particulæ quæ circum sunt undequaque sursum deferantur, nonnisi deposito calice ad imum redeunt. Si itaque divini sanguinis gutta quædam supersit adhuc, ea rursus ac diligenter sorbeatur, et quidem ex ea parte, qua ille primum est sumptus. Quod nullimode omittendum est, quia sacrificium moraliter durat, et superextantibus adhuc vini speciebus, ex divino præcepto compleri debet. Postmodum sacerdos in ipsum calicem tantum saltem aquæ infundat, quantum prius vini posuerit, eamque circumactam ex eadem parte, qua sacrum sanguinem biberat, in paratum vas demittat. Calicem subinde ipsum purificatorio linteo abstergat, ac demum cooperiat, uti alias fit, atque ab altari discedat. Depositis sacris vestibus, et gratiarum actione completa, aqua e calice dimissa, pro rerum adjunctis, vel ad diem crastinum servetur (si nempe eo rursus sacerdos redeat missam habiturus), et in sumenda purificatione in calicem demittatur; vel, gossypio aut stupa absorpta, comburatur; vel in sacrario, si sit, exsiccanda relinquatur; vel dimittatur in piscinam. Cum autem calix, quo sacerdos primum est usus, purificatus jam sit, si illo ipso pro missa altera indigeat, eum secum deferat: secus vero, in altera missa diverso calice uti poterit „ (s. rit. congr. decr. 11 martii 1858).

¹ Lucidi, *De Visitatione sacrorum liminum*, tom. I. 467.

² Ibid.

tuitu peculiaris laboris et incommodi, v. g. intuitu itineris ad dissitam ecclesiam, permittitur ex prudenti episcopi arbitrio aliquam remunerationem pro secunda missa percipere, exclusa semper qualibet eleemosyna pro ejusdem applicatione, ex resp. s. conc. c. 23 mart. 1861 ¹. Item nihil obstat quominus quis secunda illa missa aliquam quasi-obligationem, quæ solius caritatis est, extinguere valeat, prout respondit s. conc. c. 14 sept. 1878 *.

1187. Q. *Per quale temporis spatium missa lecta durare debeat?*

R Missa non brevior triente, nec longior dimidia hora debet esse. Ratio, quia breviori spatio non possunt omnia debito decore peragi; et longiori tædio esset adstantibus. — Sacerdos autem, qui infra quadrantem missam absolvit, nullo modo potest excusari a mortali, etiamsi missa sit ex brevioribus, vel de s. Maria in sabato, vel de *Requiem*. Ratio, tum quia impossibile est missam perfici infra quadrantem, quin omittantur aut verba aut cæremoniæ, vel saltem quin notabiliter imminuatur reverentia et gravitas tanto sacrificio debita; tum quia impossibile moraliter est quin sacerdos sit causa ut populus assistens grave patiatur scandalum, et deficiat in veneratione quæ eidem sacrificio debetur. Quare episcopi et prælati regularium tenentur sub gravi turpem hanc ac scandalosam celebritatem extirpare (VI. 400).

CAPUT VI.

De loco celebrationis.

1188. *Principia.* — I. Secluso pontificis privilegio, seu indulto apostolico, communiter non licet sub gravi celebrare nisi in ecclesia; eaque consecrata vel saltem benedicta, et non polluta vel execrata, nec interdicta (exceptionem vide infra n. 1191). Patet ex

¹ Lucidi, *De Visitatione sacrarum liminum*, tom. I. pag. 467.

* Episcopus N. in Gallia exposuit, ab anno 1842 institutam fuisse in sua diocesi sacerdotum congregationem s. Josephi, indulgentia a s. sede ditatam, cujus sodales semel pro unoquoque sacerdote confratre defuncto missam celebrare deberent. Sacerdotes, quibus binare concessum est diebus dominicis et festis, secundam litarunt missam pro defunctis confratribus, arbitantes id se facere posse tuta conscientia. Attamen cum dubium exortum fuerit circa ejusmodi agendi modum, ordinarius quæsit: "an missa binationis offerri possit, ut in casu, pro defunctis confratribus .. — S. conc. c., visis videndis, sub die 14 sept. 1878, respondere censuit: "Licere .. (Lucidi, *De Visitatione sacrarum liminum*, tom. I, pag. 471).

Trid. 1. Dixi *communiter*; quia ex consuetudine jam recepta et de licentia episcopi (quæ semper impetranda est quando ad ipsum recursus patet) licet celebrare extra ecclesiam in altari portatili consecrato, quod omnino sub mortali requiritur, in sequentibus casibus: 1° Si ecclesia sit diruta, et alias populus careret missa ². 2° Si quis sacerdos longam peragat peregrinationem per loca deserta vel infidelium ³. 3° Quando ecclesia non est capax populi, ita ut multi missa carerent. 4° Si exercitus inveniatur in castris, aut navigantium multitudo in litore maris. — Recole dicta n. 345.

II. Ante Trid. variis religiosis familiis amplissima facultas data erat celebrandi quolibet loco honesto ac decenti, ubicumque essent, in altari portatili. Sed Clemens XI, decr. 15 dec. 1703, declaravit, Tridentinum revocasse omnia regularium privilegia celebrandi in altari portatili, præterquam in ipsorum domibus. Et Innoc. XIII in bulla *Apostolici ministerii* prohibuit, ne in privatis regularium cellis seu cubiculis erigatur altare, remota quacumque in contrarium consuetudine (VI. 360).

III. In mari numquam licet celebrare, nisi ex facultate obtenta a pontifice, et hac tantum lege: 1° ut adsit longa distantia a litore; 2° ut mare sit tranquillum; 3° ut assistat alius sacerdos vel diaconus; qui, si quis concitetur motus, calicem firmiter teneat (VI. 356, 359, 360).

1189. *In quibus oratoriis episcopi possint dare licentiam celebrandi?*

R. 1° Episcopi non possunt dare licentiam celebrandi in oratorio domus privatæ « nisi magnæ et urgentes adsint causæ, et per modum actus transeuntis tantum », ex decisione s. c. conc. 20 dec. 1856.

R. 2° Episcopi dare possunt licentiam celebrandi: a) In oratorio benedicto et designato ad usus sacros in quo est janua habens ingressum per viam publicam, etsi sit janua privata affixa domi aliqujus sæcularis; illud enim non dicitur privatum, sed publicum oratorium. b) In oratoriis erectis in domibus regularium. c) In oratoriis hospitalium, seminariorum, conservatoriorum, carcerum; hæ enim domus non dicuntur privatæ. d) In oratoriis erectis in palatiis episcoporum vel in eorum domibus campestribus etiam extra proprias dioceses. — Hic autem notandum, quod quivis sacerdos potest missam celebrare in prædictis oratoriis quolibet die etiam ex solemnioribus, et omnes qui eam audiunt præcepto satisfaciunt, ex declarat. s. rit. c. 3 sept. 1661 (VI. 357).

1190. *Q. Quibus in locis possint celebrare episcopi?*

R. Episcopi possunt celebrare vel celebrare facere in quacum-

¹ Sess. 22. decr. de observ. et evit. in celebrat. missæ.

² C. Concedimus, dist. 1. de consecr.   ³ Ibid.

que domo ubi moram faciunt occasione visitationis vel itineris, et in quavis domo morentur, quando absunt in casibus a jure permissis, ex bulla *Apostolici ministerii*, 13 maji 1723, Innoc. XIII. Advertendum vero quod, cum hoc privilegium sit personale episcopi, alius sacerdos, eo absente, non posset in dictis locis celebrare (VI. 358).

1191. Q. *Quomodo peccet sacerdos celebrans in ecclesia polluta, et an aliquam pœnam incurrat?*

R. Celebrans in ecclesia polluta, antequam reconcilietur, regulariter peccat graviter, sed nullam pœnam incurrit. Dixi *regulariter*; nam nullo modo peccat, si celebret in necessitate: puta si populus non habeat aliam ecclesiam ubi missam audiat, quamvis semper expectendus prius sit consensus episcopi, si ad ipsum recursus pateat. Si vero ecclesia polluitur incepto canone, sacerdos missam prosequi debet (VI. 361).

1192. Q. *Quandonam ecclesia, uti et cœmeterium, censeatur violari seu pollui?*

R. Violatur seu polluitur, quando adest notorietas juris vel facti, in sequentibus casibus:

1) Per patratum in ea homicidium mortaliter malum seu injuriosum saltem immunitati ecclesiæ: quale etiam est quod alias justum esset per sententiam judicis; nisi tamen reipublicæ perturbator aliter capi non posset. Item violatur, si inferatur vulnus lethale (etiam sine sanguinis effusione) intra ecclesiam, ex quo mors extra eam contingat; quia sufficit ad violationem ecclesiæ, ut causa mortis physica intra ecclesiam data sit ¹. Idem dicendum, si aliquis existens extra ecclesiam sagitta vel sclopo alterum occidat in ecclesia existentem: secus vero, si vulnus infligatur extra, et intra ecclesiam mors eveniat; quia tunc abest injuria in ecclesiam.

2) Per mortaliter malam effusionem proprii vel alterius sanguinis factam vel causatam in templo. Unde ecclesia violatur, si vulnus aut percussio fiat intra ecclesiam et sanguis fundatur extra; quia ecclesia polluitur non tam per sanguinis effusionem, quam per actionem injuriosam qua causatur effusio ²: secus autem, si vulnus infligatur extra, et intra ecclesiam sanguis effundatur; quia tunc deest injuria in ecclesiam. Animadvertite tamen, quod non polluitur ecclesia, si pauculæ sanguinis guttæ effluant ³; quia effusio copiam significat: imo necdum polluitur, si ex percussione vel vulnere levi (v. g. in rixa puerorum) sanguis copiosus effluat e naribus; quia in hoc communiter non adest peccatum mortale: aliter esset, si talis effusio contingeret inter adultos cum peccato mortali; quia tunc jam adest effusio graviter in ecclesiam injuriosa.

¹ C. Proposuisti, de consecr. eccl.   ² C. Si ecclesia, eod. tit.

³ C. Si ecclesia, eod. tit.

3) Per mortaliter malam effusionem humani seminis in templo peractam. Unde non violatur: a) per actum conjugalem quando excusatur a sacrilegio: recale dicta n. 431. B). 2°; — b) per fornicationem factam ab amentibus; — c) per pollutionem inculpatam (VI. 364, 365).

4) Per sepulturam excommunicati non tolerati, hæretici denunciati, vel infidelis (VI. 366).

5) Per destructionem ecclesiæ ex toto, vel majori parte parietum vel crustæ: quamquam in eo casu dicatur potius execrari, quam pollui (VI. 367).

Resolve. 1. Si factum non evenerit in ipsa ecclesia, sed e. g. in turri, in tecto, in sacristia, in atrio, ecclesia non polluitur (III. 458). — 2. Nisi factum publice constet, ecclesia non censetur polluta, etiam respectu ipsius delinquentis. — 3. Si crimen secretum ab initio postea fiat publicum, sine nova culpa ecclesia censetur violata (VI. 364). — 4. Polluta ecclesia, polluitur etiam cœmeterium, si sit contiguum, sed non vice versa (VI. 367). — 5. Polluta ecclesia, polluta etiam sunt altaria ejus fixa (VI. 368). — 6. Oratoria, etsi deputata ad cultum divinum, cum tamen benedicta non fuerint, nisi ut in ipsis stet altare ad facienda divina, non sunt violationi obnoxia (VI. 362). — 7. Ecclesia consecrata, quæ militariis stationibus et excubiis per biduum inservivit, ad cautelam reconciliari debet: s. rit. c. 27 febr. 1847.

1193. Q. *A quo faciendæ sit reconciliatio ecclesiæ pollutæ?*

R. Si ecclesia fuit consecrata (quod præsumendum est si celebretur festum dedicationis), reconciliatio debet fieri ab episcopo, vel a sacerdote ex privilegio pontificio. Superiores regularium pro suis ecclesiis habent hoc privilegium: debent tamen adhibere aquam benedictam ab episcopo; nisi episcopus distet duabus diætiis seu quatuordecim horis, quo casu ipsi aquam benedicere possunt. Si vero ecclesia fuerit tantum benedicta, reconciliatio potest fieri a simplici sacerdote, adhibitis orationibus consuetis et aqua lustrali (quæ ab ipso sacerdote benedici potest): prærequiritur vero ex rit. rom. episcopi delegatio (VI. 363).

1194. Q. *Quid sit, et quando eveniat ecclesiæ execratio?*

R. 1° Ecclesia execrari dicitur, quando amittit suam consecrationem vel benedictionem, ita ut, sine nova consecratione aut benedictione, nequeat amplius in ea celebrari.

R. 2° Ecclesia execratur, si parietes secundum majorem partem destruantur, vel omnis eorum crusta aut major saltem pars simul auferatur. — Non autem habenda est execrata ecclesia, si tectum corruat; quia consecratio est in parietibus. Neque, si parietes unus post alium destruantur et reficiantur, etiamsi per intervalla dierum

vel hebdomadarum ecclesia tota nova fiat; quia quæcumque pars accedens manet consecrata, cum majus dignum trahat ad se minus dignum: idque procedit, quamvis adsit animus totam ecclesiam destruendi; quia intentio illa non officit quin consecratio perduret. Et hic animadvertite quod, execrata ecclesia, non execrantur altaria, nec vice versa (VI. 368).

CAPUT VII.

De modo celebrandi.

ARTICULUS I.

De requisitis ad missam.

1195. Ad missam rite celebrandam sequentia ex rubricis requiruntur.

I. *Allare* consecratum ab episcopo vel abbate aut sacerdote privilegiato, stabile vel portatile; utrumque ex integro lapide * quantum ad superiorem mensam quæ consecratur; et tale ut possit capere calicem cum patena ac particulas consecratas, quas extra aram non licet ponere ante communionem (VI. 373). Celebrare sine altari numquam licet, ne ob metum quidem mortis; quia esset intrinsece malum, ob irreverentiam quæ sacrificio inferretur (VI. 289).

II. *Mappa* linea vel ex cannabe triplex, aut saltem duplex, quarum una duplicata. Celebrare tamen supra duas tantum mappas vel unam duplicatam veniale non excedit. Sine ulla vero mappa celebrare non excusatur a mortali. Rubrica præscribit ut mappæ benedicantur. Sed defectus benedictionis non excedit culpam venialem, a qua quævis causa rationabilis excusat (VI. 375).

III. *Vestes sacræ* (*amictus*, *alba* **, *cingulum*, *manipulus*, *stola* et *casula* seu *planeta*), hoc est benedictæ ab episcopo vel ab alio habente facultatem a pontifice. Graviter peccat qui celebrat sine ullis vestibus sacris. Item qui celebrat sine alba aut casula: imo etiam sine stola aut manipulo; quia, deficiente alterutra istarum vestium, quæ communiter majores æstimantur, deficit cultus sacri-

* Sacri lapides efformati e schisto lapide (*cemento*) satis duro permittuntur; conflati vero e gypso (*gesso*) reprobantur (s. rit. c. 29 apr. 1887).

** In fimbriis et manicis albarum aliarumque vestium, sub velo transparenti fundum rubri coloris apponere non licet (s. rit. c. decr. 17 aug. 1883).

ficio debitus. Idem dicendum de celebrante cum stola vel manipulo non benedictis, nisi gravis excuset necessitas. Contra, veniale tantum est celebrare sine cingulo aut cum non benedicto vel sine amictu: et consequenter nullum est peccatum celebrare sine cingulo vel amictu, si desint, et adsit aliqua rationabilis causa celebrandi, nempe fervor devotionis vel opportunitas eleemosynæ oblatae sacerdoti non diviti. Et hic notandum, quod non licet celebrare sine ulla veste sacra ne ob metum quidem mortis; quia id non potest fieri sine scandalo aut saltem sine magna irreverentia, cum vestes reputentur ut quid intrinsecum tanti sacrificii. Ob talem metum tamen liceret aliquando celebrare sine aliqua ex vestibus, etiam ex majoribus, puta stola vel manipulo, secluso contemptu; quia hæc non videtur esse tanta irreverentia, ut celebratio cohonestari non possit ob metum mortis (VI. 377, 289). — Indumenta sacerdotalia (quæ bene possunt confici ex vestibus profanis) debent esse integra, munda et nitida (VI. 376, 378).

Quoad paramentorum materiam, hæc observanda sunt: — a) Amictus et alba debent confici ex lino vel cannabe (s. rit. congr. 15 maji 1819), cingulum potest esse laneum vel sericum (s. rit. congr. 22 jan. 1701, et 13 dec. 1862), etsi congruentius sit lineum. — b) Planetæ, stolæ et manipula nequeunt esse ex textura vitrea mixta auro vel argento (s. r. c. 11 sept. 1847, et 12 nov. 1831), nec ex tela linea, vel gossypio, vulgo *percallo* (s. r. c. 22 sept. 1837), neque ex lana (s. rit. congr. 18 dec. 1877, et 28 jul. 1881). Non reprobantur tamen paramenta confecta ex telis aureis (*lame d'oro*): s. r. c. 28 apr. 1866.

Paramenta celebrantis, ex rubr. miss. tit. 18, debent esse coloris convenientis officio et missæ diei, secundum usum romanæ ecclesiæ, quæ quinque coloribus uti consuevit: albo, rubro, viridi, violaceo et nigro. Hinc excluduntur paramenta cærulei aut flavi coloris (s. r. c. 16 mart. 1883, 22 sept. 1837, 23 febr. 1839): si tamen confecta sint ex telis aureis, ut supra, adhiberi possunt pro coloribus albo, rubro et viridi (s. r. c. 28 apr. 1866). — Præfata rubrica est præceptiva; sed non obligat sub gravi, nisi adsit scandalum (puta si missa festiva celebraretur in vestibus nigris), satius quippe est quocumque die sacrum facere in quovis colore, quam illud omittere: hinc dicimus a fortiori excusare omnem rationabilem causam, ut si concursui sacerdotum non sufficerent vestes debiti coloris (VI. 378).

IV. *Calix et patena* consecrata ab episcopo vel ab habente facultatem a sede apostolica, et quidem sub mortali (VI. 379). Cujus materiæ debeant esse cuppa calicis et patena, vide n. 1196. — Hic nota, quod calix et patena non recipiunt consecrationem ex eo quod quis, etiam bona fide, celebraverit in illis nondum consecratis; quia tantum per consecrationem ad sacrificium deputantur (VI. 380).

V. *Corporale* lineum vel ex cannabe, saltem quoad eam partem quæ hostiam vel calicem tangit (nam in extremitatibus potest esse sericum vel auro elaboratum), et benedictum ab episcopo vel privilegiato. Non tamen iterum benedicendum post lotionem, nisi notabiliter rumpatur (VI. 386). Celebrare sine corporali, aut cum eo non benedicto, nequit excusari a mortali, nisi gravis urgeat necessitas celebrandi (VI. 387). Qui utitur corporali aut aliis paramentis valde sive enormiter immundis graviter peccat. Uti vero corporali et aliis paramentis non enormiter immundis est tantum veniale; imo nullum peccatum, si alia haberi non possint. Neque peccaret qui uteretur corporali etiam notabiliter immundo in necessitate, nempe si ipse vel alii deberent alias omittere sacrum de præcepto (VI. 376).

VI. *Palla* linea vel ex cannabe, et benedicta cum corporali, de qua s. rit. c. 1852 habet: « Non obstantibus decretis s. rit. c., potest in sacrificio missæ uti palla a parte superiori drappo serico cooperta, dummodo palla linea subnexa calicem cooperiat, et pannus superior non sit nigri coloris, aut referat aliqua mortis signa ». Celebrare sine palla, aut cum ea non benedicta, veniale non excedit. Imo, si palla desit aut per quadrantem expectari debeat, poterit loco ejus adhiberi aliud corporale aut, hoc deficiente, purificatorium vel bursa (VI. 388).

VII. *Purificatorium* lineum vel ex cannabe: non oportet vero ut sit benedictum, ex s. rit. c. 7 sept. 1816. Si autem purificatorium non facile haberi possit, licet sine eo celebrare, ejusque loco adhiberi potest strophium mundum, quod postea ad profanum usum non adhibeatur (VI. 389).

VIII. *Missale* continens saltem integrum canonem: et quidem regulariter requiritur missale romanum, nisi ex indulto pontificio alio missali uti liceat, ex bulla s. Pii V *Quo primum tempore* (Vide infra n. 1210).

IX. *Minister* sub gravi obligatione ¹, nisi urgeat necessitas celebrandi ad dandum viaticum, vel ne omittatur sacrum in die festo. Ceterum, incepta missa, maxime si sit facta oblatio, licet celebranti pergere sine ministro, si iste abscesserit et brevi non revertatur. Nec celebrans sibi faciat scrupulum si minister male pronunciet, nec facile corrigat errores, ne turbet seipsum aut circumstantes vel ordinem missæ. Animadvertite autem, minorem necessitatem sufficere ad celebrandum cum ministro nesciente respondere, quam sine ministro. Animadvertite insuper, quod in missa solemniori requiruntur saltem duo præsentés, qui sacerdoti respondeant ² (VI. 391). -- Minister debet esse masculus; nam feminæ sub gravi culpa prohibentur immediate mi-

¹ C. Proposuit 6. de fil. presb.

² C. Hoc quoque, dist. 1. de consecr.

nistrare in altari, porrigendo urceolos etc. ¹. Non peccat tamen graviter, qui celebrat respondente muliere. Imo, urgente necessitate, permittitur ut feminæ respondeant a longe *, maxime si sint sanctioniales, modo non immediate ministrent in altari, ut supra : s. rit. congr. 26 aug. 1836 (VI. 392).

X. *Crux cum crucifixo*, quæ visibilis esse debet tam celebranti quam populo. Si tamen in altari adesset statua vel imago crucifixi depicta, non requiritur alia crux, ex constit. *Accepimus* Benedicti XIV, 16 jul. 1746. Si vero celebretur in altari ubi est expositum ven. Sacramentum, crux exponitur vel non, juxta uniuscujusque ecclesiæ vel diocesis consuetudinem, ex citata constit. Bened. XIV. — Crux autem non debet esse de præcepto benedicta, ex decr. s. c. 12 jul. 1704. Idem dicendum de omnibus imaginibus in altari collocandis. — Celebrare sine cruce veniale non excedit (VI. 393).

XI. *Duplex candela accensa ex cera*. Mortale est celebrare sine ullo lumine ². Unde, si ante consecrationem deficiat lumen, omnino desistendum est a celebratione: secus, si post consecrationem; quo casu, si candelæ non possint statim facile reaccendi, melius est pergere quam expectare, quia continuatio missæ pertinet ad unitatem sacrificii. Candelæ non sunt extinguendæ nisi post evangelium s. Joannis, ut præscribit rubrica. Non debet tamen angi sacerdos si, dum legit evangelium, minister candelas extinguat. Nulla autem est obli-

¹ C. Inhibendum, de cohab. cler.

² C. Litteras, de celebrat. missæ.

* R. d. Vicarius generalis r.mi domini episcopi Cadurcen. s. rituum congregationi sequens dubium pro opportuna solutione humillime subjecit, nimirum: — Ob temporum nequitiam sæpe contingit ut nonnisi difficillime habeatur minister qui missæ inserviat, ita ut sacerdoti a sacro abstinendum sit, nisi ministerio mulieris utatur. Quum vero dubitetur utrum hoc in casu adsit *necessitas* de qua in decreto s. rituum congregationis diei 26 augusti 1836, hinc quæritur: " An *urgens* dici possit *necessitas* in casu quo sacerdos sacrosanctum missæ sacrificium celebrare non potest, quod minime necessarium est neque ad sacramentum pro infirmo conficiendum nec ad præceptum implendum (*missæ audiendæ die festo*)? " Et sacra eadem congregatio, exquisito voto alterius ex apostolicarum cæremoniarum magistris, ita proposito dubio rescribendum censuit, die 4 augusti 1893: " Negative ". Verumtamen eadem sacra rituum congregatio hujus decreti executionem postmodum suspendere censuit. En epistola qua ipsa hanc resolutionem nunciant r.mo dño episcopo Cadurcen. " Reverendissime domine uti frater, — Novit amplitudo tua quod dubio ab ipsamet proposito circa mulieris ministerium in missa, sacra hæc rituum congregatio negative rescribendum censuit die quarta augusti anno superiore. Quum inde hac de re ad eandem nonnulla quæsita pervenerint, idem sacrum consilium nova in isdem allata rationum momenta statuit perpendenda, atque interim præfati diei rescriptum non esse executioni mandandum. — Hæc dum pro mei muneris ratione amplitudini tuæ communico, diuturnam ex anima felicitatem adprecor, — amplitudinis tuæ, Romæ, die 12 jan. 1894. — Uti frater, Caj. card. Aloisius Masella, s. r. c. præf. — Vincentius Nussi, s. r. c. Secret. " (Cfr. Nouv. Rev. Théol. tom. xxv, pag. 619 et tom. xxvi, pag. 302).

gatio accendendi tertiam candelam post *Sanctus*; sic enim hodie communis usus habet. Celebrare cum uno lumine cereo est tantum veniale, a quo proinde quaecumque causa rationabilis, etiam solius devotionis, excusat. — Mortale etiam est celebrare cum candelis ex sebo vel oleo; quia talis usus est indecentissimus, et prorsus alienus ab universali ecclesiæ consuetudine. In necessitate tamen licitum esset celebrare cum oleo vel sebo, modo scandalum absit. — Advertendum hic, posse quidem, etiam in missa privata plures, quam a rubrica præscribuntur, candelæ accendi ob alicujus festi solemnitatem vel ob devotionem; non vero ob celebrantis dignitatem, nisi sit cardinalis aut episcopus: s. r. c. decr. 9 febr. 1675, et 24 sept. 1852 (VI. 394).

XII. *Antipendium*, *pulvillus* (sive legile), *candelabra*, *bursa*, *velum*, *ampullæ vitreæ* vini et aquæ, cum pellicula et manutergio mundo. Celebrare sine antipendio veniale est; quia antipendium est de præcepto, si excipias altaria ex marmore, et illa quæ vulgo dicuntur *alla paolina*, quorum usus communissime hodie invaluit. *Bursa* debet esse coloris paramentorum, et intus habere corporale plicatum; unde non bene agunt, qui extra bursam ferunt corporale. *Velum* debet esse sericum. Celebrare sine velo, *bursa*, *pulvillo* aut *manutergio*, nullum est peccatum, cum hæc requirantur tantum ob decentiam (VI. 395).

1196. Q. *Cujus materiæ debeant esse cuppa calicis et patena?*

R. 1° Ex rubrica missalis ¹ cuppa calicis (idem dicito de patena) debet esse aurea, vel argentea intus deaurata. Ob paupertatem ² tamen a rubrica ³ permittitur cuppa calicis etiam stannea, modo sit intus deaurata, ex s. r. c. 7 apr. 1716, minime vero ænea vel vitrea.

R. 2° Ex recentiore concessione cuppa calicis et patena possunt etiam esse confectæ ex *alluminio* aliis metallis commixto (vulgo *bronzo d'alluminio*), dummodo in tota superficie argento prius, et deinde auro in partibus a rubrica requisitis obducantur, et servatis omnino forma et conditionibus a s. sede apposis pro fabricatoribus. Ex ære autem, cupro, aut alia quacumque materia non admittuntur (ne in ecclesiis quidem pauperibus), neque ab episcopo consecrari possunt; et ubi jam in usu sunt, abusus est omnino interdicens. Constant hæc omnia ex decr. s. r. c. 16 sept. 1865, 6 dec. 1886, 31 aug. 1867, 20 mart. 1875, 16 mart. 1876, et 18 dec. 1877.

1197. Q. *An calix et patena, si ex novo deaurentur, nova indigeant consecratione?*

R. Affirmative. Ratio, quia tunc superficies calicis et patenæ, quæ immediatum contactum habet sanguinis vel corporis Christi,

¹ Ritus servandus in celebratione, tit. I. n. 1.

² C. ut calix 44, de consecr. dist. 1.

³ De Defectibus, tit. x. n. 1.

sine consecratione remanet. Confirmatur ex resp. s. rit. c. 14 jun. 1845 (VI. 370).

1198. Q. *An pyxis, quæ adhibetur pro conservatione eucharistiæ, debeat consecrari, — vel saltem benedici?*

R. ad 1^m Negative. Ratio, quia in pontificali romano tantum habetur benedictio de pyxide *, nulla autem ibi mentio fit de unctione chrismatis. Item in rituali romano benedictio pyxididis annotatur inter ea, quæ non indigent unctione chrismatis (VI. 384).

R. ad 2^m Affirmative. Si enim corporale in quo sacræ species ad modicum tempus manent benedici debet, eo magis benedicendum erit vasculum in quo diu noctuque illæ conservantur. Idem dicendum de circulo, seu lunula, ubi reponitur hostia consecrata cum exponitur in ostensorio (VI. 385).

1199. Q. *An episcopi possint aliis delegare facultatem benedicendi sacra paramenta?*

R. Negative, ex decr. s. rit. c. 14 nov. 1615. Confirmatur ex praxi universali episcoporum, qui numquam delegant aliis hujusmodi facultatem, nisi prius licentiam obtineant a s. c. (VI. 378).

1200. Q. *An prælati regulares possint sacras vestes benedicere?*

R. Possunt pro suis ecclesiis, ex pluribus privilegiis eisdem concessis a romanis pontificibus. Minime vero pro ecclesiis alienis, ut constat ex decr. Alexandri VII, quod incipit *Sacrorum rituum*, 27 sept. 1659 (VI. 378). Et hic advertendum quod in prædicto decreto Alex. VII declaratum fuit, abbates exercentes pontificalia tantum pro suis ecclesiis, non vero pro alienis, etiam de licentia ordinariorum, posse benedicere calices, campanas etc., quibus adhibetur sacra unctio, nec non vestes sacras (VI. 381).

1201. Q. *Quibus sit licitum tangere vasa sacra, corporalia aut vestes sacras? — Item, quibus liceat corporalia, pallas et purificaloria lavare?*

R. ad 1^m — 1° Tangere vasa sacra dum continent eucharistiam licet sacerdotibus tantum ac diaconis; ceteris omnibus (extra casum necessitatis seu periculum profanationis) id est sub gravi prohibitum ¹. 2° Tangere vasa sacra dum vacua sunt licet sequentibus: a) Constitutis in majoribus et acolythis ². b) Tonsuratis, ex consuetudine. c) Laicis regularibus sacristis, ex privilegio Sixti IV. d) Monialibus sacristis, ex communicatione privilegiorum. Ceteris laicis prohibitum est tangere vasa sacra etiam vacua, sed non plus quam sub veniali, cum non reputetur hæc materia gravis. Imo rationabilis

¹ C. Non oportet 26. dist. 28.

² C. Non liceat, dist. 28.

* Pyxis, ait rit. rom. § 5, debet esse ex solida decentique materia, non requiritur vero ut sit deaurata, nisi ex cupro confecta fuerit: s. r. c. 20 mart 1875.

causa excusat etiam a veniali, modo absit scandalum et contemptus. Unde non peccant vasa sacra tangendo laici oblati congregationum sacerdotum sæcularium, sacristæ et omnes qui in habitu clericali ecclesiis inserviunt; quia, dum officium sacristæ exercent, semper adest aliqualis necessitas ea tangendi. 3° Quod dictum est de tactu sacrorum vasorum, dicendum est de tactu corporalium. — Quoad autem vestes sacras, aut alia non immediate attingentia corpus et sanguinem Christi, omnes laici possunt ea tangere; nam si aliquis canon id prohibere videtur, hoc usu est abrogatum (VI. 382).

R. ad 2^m Prima lotio fieri debet a diaconis vel subdiaconis. Si primam lotionem sine justa causa faceret laicus, vel aqua lotionis non mitteretur in sacrarium, id non posset excusari a veniali ¹ (VI. 387).

Ad Quæsitum: « Utrum moniales, seu piæ feminæ vitam communem sub regula degentes, possint cum licentia ordinarii primo abluere corporalia, pallas et purificatoria? » S. r. c. 12 sept. 1857 respondit: « Negative ».

1202. Q. *Quandonam execrantur, seu suam consecrationem vel benedictionem amittant, altare, calix, corporale et vestes sacræ?*

R. Res sacræ execrantur quando suam formam ita amittunt, ut nequeant amplius ad suum usum deservire (VI. 368). Hinc,

1) Altare fixum execratur cum lapis superior, seu mensa totaliter consecrata, removetur ab inferiori structura ²; item per fracturam mensæ enormem: s. r. c. 15 maji, 3 mart. 1821. Altare, sive fixum sive portatile, execratur, si frangatur tumulus in quo sacræ reliquiæ reconduntur vel ejus operculum, aut si sacræ reliquiæ amittantur: s. r. c. 23 maji 1835, 23 sept. 1848 (VI. 369).

2) Calix execratur: — si notabiliter frangatur in cuppa; — si in fundo perforetur; — si figura destruat; — si de novo deauratur; — si cuppa, pedi affixa, a pede ipso separetur. Non execratur vero calix, si cuppa separetur a pede tornatili; quia per talem separationem calix revera formam non amittit, cum ejus partes sine novo artificio jungi possint. Item, si auratura usu detrita est; idest si palluit, sed non penitus detrita est; si enim penitus periit, calix inhabilis est ad sacrificium, cum auratura omnino requiratur ³ (VI. 370).

Ad Quæsitum: « An calix consecratus et manens integer censendus sit suam amisisse consecrationem ex eo solo, quod fuerit ab hæreticis profano usui, v. g. ad bibendum in mensa, adhibitus? » Responderunt, anno 1674, Qualificatores s. off. « remanere execratum ⁴ ».

¹ C. Nemo 40. dist. 1. de consecr.

² C. Ad hæc; et c. Ligneis, de cons. eccl.

³ *Revue théol.* 1886. p. 323.

⁴ Cfr Marc, n. 1631.

3) Corporale execratur cum ineptum redditur, diminutione vel fractione, ad decenter continendum calicem cum patena.

4) Vestes sacræ execrantur quando suum usum amittunt: unde execratur — alba, si ab ipsa manica abscinditur; — cingulum, si ita rumpitur ut neutra pars cingere possit; — stola, si non possit humeros operire, vel si ejus pars ita scinditur ut amittatur forma, nec sufficit eam resarcire, destructa enim forma, desinunt partes esse sacræ. Contra, si ex stola vel casula duplicata facili separatione fiant duæ, quarum utraque apta sit ad sacrificium, benedictionem non amittunt. — Vestes sacræ non amittunt benedictionem, si adhibitæ fuerint ad usus profanos: verum uti vestibis sacris, etiam attritis, ad profanos usus mortale est. — Paramenta lacera, vel vetustate consumpta, debent igne comburi (VI. 371, 376).

ARTICULUS II.

De rubricis missalis.

Rubricæ missalis distinguuntur in eas quæ servantur intra missam sive in actu celebrationis, et in eas quæ servantur extra missam.

1203. **Principia.** — I. Rubricæ quæ servantur intra missam sunt præceptivæ, et obligant sub gravi, nisi levitas materiæ excuset, ut constat præsertim ex bulla s. Pii V, apposita in fronte missalis, ubi sic dicitur: « Mandantes, et omnibus districte præcipientes in virtute sanctæ obedientiæ, ut missam juxta ritum, modum et normam in missali præscriptam decantent ac legant... Neque in missæ celebratione alias cæremonias vel preces addere vel recitare præsumant. » Porro ad « modum et normam » spectat ne varientur cæremoniæ in missali præscriptæ.

II. Præceptivæ sunt rubricæ *de defectibus*, unde earum violatio nequit ab aliqua culpa esse immunis.

III. Præceptiva sub levi habenda est rubrica de lotione manuum ante missam (sub gravi vero si manus sint valde immundæ) et de orationibus recitandis dum vestes sacræ induuntur.

IV. Reliquæ rubricæ quæ servantur extra missam, ut v. g. manuum ablutio post missam et orationes pro præparatione vel gratiarum actione, sunt tantum directivæ sive de consilio ad instruendum (VI. 399, 347, 378, 409, 410. Exam. ordinand. n. 112).

1204. **Resolutiones.** — 1. Non licet celebrare capite coperto, ex decr. sacr. rit. congr. ab Urbano VIII approbato, et in missali romano apposito, ubi dicitur: « Nemo audeat uti pileolo in

celebratione missæ sine expressa licentia sedis apostolicæ, non obstante quacumque consuetudine ». Hinc sequitur, certe mortale esse totam missam celebrare operto capite sine dispensatione apostolica. Dixi *totam missam*; nam qui eam ita celebraret tantum usque ad canonem, secluso contemptu et scandalo, a mortali excusandus esset (VI. 397).

2. Missa non potest celebrari cum cæsarie ficta (vulgo dicta *parrucca*) absque s. sedis licentia, ex decr. Innoc. XI, 21 mart. 1689 (VI. 398).

3. Celebrans debet esse calceatus ¹, saltem indutus crepidis, vulgo dictis *pianelle* seu *pantofole*. Celebrare autem sine causa nudis pedibus, secluso contemptu, non excedit veniale. Cum causa vero sic celebrare non est peccatum.

4. Qui non posset celebrare nisi utroque brachio super altari in-nixo, licite sic celebraret privatim, non autem publice, nisi id faceret ex necessitate. Hoc tamen non excederet veniale, a quo excusaretur qui ob infirmitatem nequiret rectus stare, et ex sua devotione vellet celebrare, modo vitetur populi admiratio. Pariter, si quis non posset elevare hostiam, sed potest reliqua, licite celebrat privatim; et etiam publice, si sacrum faciat ex necessitate, vel ex devotione, modo populus moneatur (VI. 402).

5. Non excusatur a veniali sacerdos, qui omittit benedictiones, inclinationes, genuflexiones etc. uti præscribuntur in rubrica. Et idem sentio de eo, qui advertenter non genuflectit usque ad terram, vel tantum signat deosculari altare, vel perturbat benedictiones contra rubricæ præscriptum. Imo, si quis has cæremonias, esto non ex gravioribus, omitteret in notabili parte, posset etiam mortaliter peccare. Neque ab hoc reatu excusatur, qui ex crassa negligentia non curat cæremonias addiscere (VI. 400).

6. Per se nullum est peccatum omittere orationes ante vel post missam. Dixi *per se*; quia sacerdos, qui sine ulla præparatione, saltem domi facta, ad sacrificandum accederet, ab aliqua culpa non excusaretur.

7. Sacerdos in missa solemni tenetur quidem submisso recitare quæ cantantur a choro vel ministris, quia recitatio præscribitur in rubrica ², sed tantum sub veniali (VI. 410).

8. Non excusatur a culpa veniali, qui in missa ita submisso pronunciat verba, ut ne seipsum quidem audire possit, cum in rubr. ³ expresse præcipiatur, ut celebrans « ita pronunciet ut ipsemet se audiat ». Imo, ne a mortali quidem excusaretur, qui sic pro-

¹ Rubr. miss. *Ritus servandus* etc.; tit. i. n. 2.

² Tit. 4. n. 7. et tit. 5. nn. 4. 5.

³ Part. 1. tit. 16.

ferret verba consecrationis; quia, cum sit probabilis sententia eorum qui dicunt, verba quæ non audiuntur vocalem orationem non constituere, ideo exponeretur sacramentum periculo nullitatis (VI. 414).

9. Veniale est recitare submisce quæ alta voce recitanda præcipiuntur a rubrica. Neque veniale vitat, qui alte dicenda ita recitat, ut tantum excedat modum secretæ orationis; nam ex rubrica, præter ea quæ submisce dicenda sunt, alia recitanda sunt voce alta, alia voce mediocri: et omnia hæc ita elate recitari debent, ut adstantes attenti, nempe qui prope sunt ad altare, percipere valeant quæ leguntur (VI. 415).

10. Non potest excusari a veniali, qui alte in missa profert quæ submisce dicenda sunt, cum sit contra rubricam ¹, quæ præscribit, ut sacerdos « se audiat et a circumstantibus non audiatur ». Imo sentio posse peccare mortaliter, qui verba consecrationis vel canonis in magna parte ita alte proferret, ut audiri posset ad quadraginta passus; hic enim tunc deberet toto conatu vocem elevare, ut fere ad tercentum palmos audiatur: et hoc videretur grave scandalum, sapiens aliquem contemptum verborum et ritus (VI. 416).

11. Venialiter peccat sacerdos, qui in purificatione calicis sola aqua utitur. Item veniale est uti absque justa causa sola aqua in ablutione digitorum. Dicimus *absque justa causa*, qualis foret, si celebrans esset abstemius, vel si vinum esset rubeum, ita ut purificatoria multum inde macularentur.

12. Decentius est ut sanguis sumatur unico haustu, idest semel calicem ori admovendo, aliquantulum immorando ut reliquiæ omnes, quantum fieri potest, attrahantur. Monet autem s. Pius V, ut in calicem infundatur eadem vini quantitas in qua fuerant species sanguinis, et sumatur per eandem partem qua sumptus est sanguis (VI. 408).

13. In oratione *A cunctis* ad litt. N. exprimi debet titularis ecclesiæ ubi celebratur, non diocesis. Qui, si jam in oratione occurrit, non est iterum nominandus, nec alius substituendus, ex s. rit. congr. 27 sept. 1837.

14. In canone debet nominari episcopus * non celebrantis, sed loci, ut clare eruitur ex rubrica ²; ubi dicitur quod, si episcopus loci sit vita functus, omittitur nominari episcopus. Regulares, qui in canone nominant suum generalem vice episcopi, non videntur peccare graviter, cum hæc non appareat gravis materia (VI. 410).

15. Abbates, protonotarii apostolici, aliique prælati episcopis inferiores in missis privatis celebrandis a simplicibus sacerdotibus

¹ Part. 1. tit. 16.

² P. 2. tit. 8. n. 2.

* Episcopi nomen dicendum est in canone missæ tantum a die captæ possessionis ecclesiæ: s. rit. c. 4 julii 1879.

minime differunt. Idcirco debent: a) sacras vestes in sacrario induere, — b) uno tantum ministro uti, — c) ipsi calicem deferre, detegere, cooperire, — d) folia libri missarum ipsi evolvere: vetantur præterea palmatoriam, canonem, annulum, pileolum adhibere. Constant hæc omnia ex constit. *Quam innumeri* Pii VII, et *Apostolicæ sedis* Pii IX ¹.

1205. Q. *An aliquando liceat missam interrumpere; — et quid agendum si sacerdos, morbo vel morte correptus, missam perficere nequeat?*

R. ad 1^m — A) Interrumpere missam *ex proposito*, ita ut sacrificium inceptum remaneat mutilum, numquam licet, etiam ad mortem evitandam. Verum, mutilare per accidens et indirecte, licet aliquando, puta irruente incendio, vel hoste ad necandum: tunc enim posset sacerdos sumere hostiam consecratam vel secum ferre, calicem non consecrando; quia tunc non mutilat sacrificium, sed excusatur a perficiendo illud.

B) Interrumpere missam, *aliquid interponendo*, licet in sequentibus casibus: 1° Ob concionem post evangelium vel ob processionem excipiendam. — 2° In gratiam supervenientis principis, cardinalis, episcopi vel turbæ peregrinorum die festo, quo alias missam audire non possent; si tamen alicubi adsit talis consuetudo (VI. 352). — 3° Si ante canonem sacerdos recordetur alicujus impedimenti, v. g. se non esse jejunum vel in gratia vel irregularem vel excommunicatum; modo possit relinqui missa sine scandalo vel nota: quod in praxi vix evenire potest, ut dictum est n. 1107. — 4° Si excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec possit expelli. Vide n. 1689 (VI. 353). — 5° Si urgeat gravis necessitas vel propria, v. g. morbus, vel proximi, ut si moriturus sit baptizandus vel absolvendus; pro aliis tamen sacramentis non licet inter consecrationem et sumptionem missam interrumpere. — Revertens autem ad sacrificium sacerdos, si fuerit antea facta consecratio, incipiet ubi desierit; uti etiam, si consecratio facta non fuerit, et interfuerit parva mora, v. g. minus quam unius horæ, si autem longior, ordietur ab initio (VI. 354).

R. ad 2^m Si sacerdos ante consecrationem graviter infirmetur, vel in syncopem inciderit, aut moriatur, missa prætermittitur. — Si vero sacerdos deficiat post consecrationem, etiam unius tantum speciei, tunc supplere debet alius sacerdos jejunus, si adsit; et, si jejunus desit, etiam non jejunus supplere debet, cum urgeat majus præceptum de integritate sacrificii procuranda: imo etiam sacerdos excommunicatus aut irregularis supplere debet, si alii desint, et ipse

¹ Cfr Adone, *Synopsis canonico-liturgica*, lib. II, cap. IV.

possit sine gravissimo incommodo. Si autem deficiat post sumptionem solius corporis Christi, tunc calix ab alio esset sumendus. Ultra horam tamen non est quærendus qui suppleat, quia alias non censetur unum sacrificium. Si vero sacrificium posset suppleri ab eodem sacerdote, melius hoc esset quam suppleri ab alio, etiamsi ille non esset jejunus (VI. 355).

1206. Q. *Quale peccatum sit aliquid in missa addere?*

R. Addere aliquid in missa animo introducendi novum ritum mortale est. Si vero ex importuna devotione addantur plures collectæ ex eodem missali, vel *Credo*, aut *Gloria*, *Pater*, *Ave*, vel quid simile, id non excedit culpam venialem. Addere autem *Gloria* et *Credo* in missa de *Requiem* est mortale, quia hæc est gravis inordinatio (VI. 411).

1207. Q. *Quale peccatum sit omittere aliquid de iis quæ dicenda sunt in missa?*

R. 1º Omittere partes missæ quæ dicuntur *ordinariæ*, seu quæ semper recitantur vel aguntur, de se est peccatum grave, nisi levitas materiæ excuset. Hinc mortale est omittere Confessionem cum aliis in principio missæ, Epistolam, Evangelium, Collectas principales, Offertorium, Præfationem. Item mortale est omittere in Canone quamlibet orationem, vel ejus verba ita mutilare ut sensus varietur, vel aliquod verbum omittere, quo sublato, reliqua verba sensum non faciunt. Idem dicendum si omittatur *Pater noster*, vel *Libera nos*, aut *Agnus Dei*, sive *Domine, non sum dignus*, et *Quid retribuam*. Idem dicendum, si quis omitteret fractionem hostiæ et illius mixtionem in sanguine, vel purificationem patenæ et calicis post sumptionem, vel decem aut octo nomina sanctorum (VI. 404, 405. H. A. Append. III. 125). Advertendum vero quod, si in missali verba canonis sint detrita, et non possit aliud missale haberi nisi post longum tempus, illa omittere, cum memoria non tenentur, nullum est peccatum. Id tamen intelligendum, si sacerdos hoc prius non adverterit (VI. 406). — E converso, veniale tantum est omittere psalmum *Judica*, *Kyrie eleison*, signum crucis super aquam, ablu-tionem digitorum, unam vel alteram crucem super oblata, tunctionem pectoris et similia. Item veniale est omittere unam ex tribus Collectis principalibus, vel alias orationes quæ præter Collectam propriam adduntur in missa, vel evangelium s. Joannis, saltem si scandalum absit (VI. 406). Sic quoque veniale tantum est mutilare verba, aut syncope intermediare, salvo sensu et secluso scandalo: imo nullum est peccatum, si id ex naturali defectu fiat (VI. 407).

R. 2º Omittere partes quæ sunt *extraordinariæ*, scilicet quæ non in omni missa dicuntur, non est nisi veniale; nisi tot partes omittantur, quæ simul sumptæ notabilem materiam constituerent.

Hinc veniale tantum erit omittere *Gloria* aut *Credo*, *Sequentiam*, *Tractum*, *Præfationem* vel *Communicantes*, aut *Hanc igitur* specialia (VI. 409).

1208. Q. *Quid agendum, si in aliqua diœcesi vel ordine religioso vigeat consuetudo contraria rubricis?*

R. S. rit. congr.¹ permittit et approbat consuetudinem immemoriam, quæ licet plene non conveniat cum rubricis, iisdem tamen aperte non repugnat. Itaque tuta conscientia licet se conformare consuetudini diœcesanæ, modo rubricis aperte non repugnet, nec positivam indecentiam contineat, quæ nequeat decenter tolerari (VI. 401).

1209. Q. *An sit mortale celebrare missam cum notabili voluntaria distractione?*

R. Ego adhæreo sententiæ affirmanti, si distractio sit in canone, et signanter sub consecratione et sumptione. Ratio, quia sacrificium, præter rationem orationis, habet insuper rationem cultus excellentissimi religionis, cui videtur gravem irreverentiam irrogare ille qui, dum profitetur actu religioso Deum colere, voluntarie se distrahit (VI. 410).

1210. Q. *Quænam missa dicenda sit a celebrante?*

R. Si sacerdos celebrat in oratorio privato (recole dicta n. 345) sive proprio sive alieno, eam missam dicere debet quæ concordat cum officio quod ipse recitavit, prout declaratum fuit a s. rit. congr. 18 jun. 1885 (*in Marianopolitan.* ad 11, n. 5943). — Præciso hoc casu, regula generalis est quod quivis presbyter, sive sæcularis sive regularis, debet missam celebrare juxta kalendarium ecclesiæ, vel oratorii publici, cui pro celebratione accedit. En verba decreti urbis et orbis s. r. c. 9 jul. 1895, a ss. d. n. Leone XIII confirmati 9 dec. ejusdem anni, id præcipientia: «... Omnes et singuli sacerdotes, tam sæculares quam regulares, ad ecclesiam confluentes, vel ad oratorium publicum, missam quum sanctorum tum beatorum, etsi regularium proprias, omnino celebrent officio ejusdem ecclesiæ vel oratorii conformes, sive illæ in romano, sive in regularium missali contineantur; exclusis tamen peculiaribus ritibus ordinum propriis. Si vero in dicta ecclesia, vel oratorio, officium ritus duplici inferioris agatur, unicuique ex celebrantibus liberum sit missam de requie peragere, vel votivam, vel etiam de occurrenti feria; iis tamen exceptis diebus, in quibus præfatas missas rubricæ missalis romani vel s. r. c. decreta prohibent...»

Quapropter sacerdos qui celebrat *in ecclesia aliena* regulariter in omnibus se conformare debet officio illius ecclesiæ vel oratorii, sive quoad paramentorum colorem, commemorationes *Credo* et *Præ-*

¹ Apud De Herdt, t. I, n. 11. R. 3.

fationem sive quoad missas proprias *pro aliquibus locis*, nedum sanctorum sed et beatorum, etsi regularium si in eorum ecclesia celebrat. Debet insuper se conformare ritui ecclesiæ ubi celebrat, nullo habito respectu ad ritum proprii officii quicumque sit ille, sive sit semiduplex aut duplex vel etiam duplex primæ et secundæ classis. — Cæterum si in dicta ecclesia, vel oratorio, officium ritus duplici inferioris agatur, sive sit semiduplex, simplex, vel officium feriale, qui ibi celebrat potest dicere, si malit, nedum missam de *Requiem* aut votivam aut de feria occurrente, prout monetur in præfato decreto, sed etiam potest dicere missam quæ concordat cum officio quod ipse recitavit, etiamsi color proprii officii non aptetur cum colore ecclesiæ in qua celebrat, uti eruitur ex declaratione s. r. c. 30 aug. 1892 a prædicto decreto confirmata *.

NB. Vigore præfati decreti, vetantis omnibus sacerdotibus dicendi *in ecclesia aliena* missam diversam ab ea quæ ibi celebratur, censemus omnino revocatum esse privilegium vi cuius presbyteri sæculares adscripti tertio ordini s. Francisci poterant pro lubito se conformare quoad missæ celebrationem kalendario edito in usum fratrum minorum ordinis de observantia s. Francisci.

1211. Q. *In quibus diebus privatæ missæ votivæ et de Requiem prohibeantur?*

R. Privatæ missæ votivæ prohibentur in dominicis et in omni festo duplici, ex rubrica ¹. Item intra octavas epiph., pasch., pentec., in die cinerum, hebdomada majori, et in vigiliis nativ. Domini et pentec., ex decr. s. r. c. 28 aug. 1627. Item in vigilia epiph., ex decr. s. r. c. 10 dec. 1718. Item infra octavam Corporis Christi, ex decr. s. r. c. 21 jun. 1670. Idem tanto magis generatim dicendum de missis defunctorum **; quæ insuper nec dici possunt in expositione ss. sacramenti 40 horarum nisi in die commemorationis omnium

¹ Tit. 4, n. 3.

* Sacerdotes alienæ diœcesis obligantur ad dicendam orationem præscriptam ab episcopo loci ubi celebrant: s. c. c. 15 mart. 1898.

** Dictum est *generatim*, quia, ex decr. s. r. c. confirmato a Leone XIII die 8 jun. 1896, " in quibuslibet ecclesiis et oratoriis, quum publicis tum privatis, missæ privatæ de *Requiem*, præsentē, insepulto, vel etiam sepulto non ultra biduum cadavere, dici possunt die vel pro die obitus vel depositionis; verum sub clausulis et conditionibus, quibus juxta rubricas et decreta, missa sollemnis de *Requiem* iisdem in casibus decantatur, exceptis duplicibus primæ classis et festis de præcepto. " — Insuper ubi viget consuetudo, ut in exequiis pauperum, qui solvere non valent expensas missæ cantatæ, missa privata de *Requiem* legatur præsentē corpore in festis etiam duplicibus majoribus (non tamen primæ vel secundæ classis, neque infra octavas privilegiatas, neque in dominica, neque in iis diebus, quæ excludunt festa duplicia) hujusmodi consuetudo servari potest, ex decr. s. r. c. 22 maji 1841: et consuetudo extendi potest ad reliquas diœcesis ecclesias: ex decr. s. r. c. 2 sept. 1871.

fideliū defunctorū, sed cum paramētis violaceis, ex decr. gen. s. r. c. 23 jul. 1868 (VI. 418).

Quamvis autem, exceptis prædictis diebus, semper dici possint privatæ missæ votivæ et de *Requiem*, id tamen passim non est faciendum nisi rationabili de causa, ut habetur in rubrica 1. Unde non sufficit pro causa ad passim missas votivas celebrandas, ut sacerdos cito se expediat, vel alia similis levis occasio. Verum petitio facta a dante eleemosynam alicujus missæ votivæ erit justa causa illam celebrandi. Cfr n. 1219. Item sufficiens est causa specialis devotio erga aliquod mysterium vel sanctum: hoc enim faciunt viri timorati sine scrupulo (VI. 422).

NB. « In variis diœcesibus Belgii usus invaluit, ut his diebus quibus per rubricas licet missas de *Requiem* et votivas celebrare, sacerdotes missas privatas, oblato manuali stipendio pro uno vel pluribus defunctis vel pro missa in honorem alicujus mysterii vel sancti, celebrent conformes officio quod illa die recitarunt ad satisfaciendum susceptæ obligationi, dummodo fideles expresse non rogaverint dici missas de *Requiem* vel votivas. Petitur an præfati sacerdotes satisfaciant suæ obligationi? et quatenus negative, ut dignentur emi pp. condonationem impertiri pro missis tali modo exoneratis ». — S. c. 12 sept. 1840 respondit: « *Affirmative* quoad missas pro defunctis, juxta generale decretum diei 5 aug. 1662. In reliquis: *Negative*, et quoad præteritum unusquisque consulat conscientiæ suæ ».

1212. Q. *In quibus diebus prohibeantur missæ votivæ solemnes pro re gravi vel publica ecclesiæ causa?*

R. Missæ votivæ solemnes pro re gravi (v. g. si urgeat necessitas pluviae, ingruentis belli vel pestis vel similis mali universalis), vel publica ecclesiæ causa, cantari non possunt in duplicibus primæ classis, dominicis primæ classis, feriis cinerum et majoris hebdomadæ, vigiliis pentecostes et nativitatis Domini, ex decr. s. c. 27 mart. 1779. — Hic advertendum quod s. c. 24 jul. 1683 declaravit, professionem religiosorum aut monialium numerari non posse inter gravia, ita ut cantari possit missa votiva sollemnis de Spiritu sancto; et consuetudinem in contrarium abusum dixit (VI. 421).

1213. Q. *In quibus diebus prohibeantur missæ solemnes defunctorum?*

R. 1° Dies in quibus prohibentur missæ solemnes defunctorum, etiam præsentē corpore, sunt: nativ. et epiph. Dom. N. J. C., triduum ante pascha, fest. pasch., ascens., pentec. et Corp. Christi, annunciat. et assumpt. b. Mariæ v., s. Joseph b. M. v. sponsi, s. Joannis Bapt., ss. app. Petri et Pauli, omnium sanctor., patroni

¹ Tit. 4. n. 3.

princip. loci, titul. (s. r. c. 16 mart. 1882) et anniv. dedicat. (s. r. c. 27 febr. 1882) prop. eccl., ac tempus quo in ostensorio expositum est ss. Sacramentum. In his diebus nec expositio cadaveris in ecclesia, vel cantus off. def. ac aliarum exequial. precum, atque emortuale signum æris campani licet, nisi post secundas vespervas. — Inter autem dies missam solemnem de *Requiem* præsentem corpore excludentes non adnumerantur dominicæ, I. cl., nec fer. II. et III. pasch., nec duplicia I. cl. etiam festiva de præcepto sed non celebra.

R. 2° Dies in quibus missæ solemnes defunctorum, in die quasi obitus absente corpore, et 3, 7, 30, et anniv. prohibentur, sunt: dup. I. et II. cl.; dominici et festivi de præcepto; infra oct. privil. epiph., pasch., pentec., Corp. Chr., nativit. Dom.; feria IV cinerum; tota hebdomada major; vigil. pentec. et nativ. Domini; tempus solemnis exposit. ss. Sacramenti. — Sed corpore pridie sepulto sine missa ad vesperam ob aliquam rationabilem causam, vel in die qua missa exequialis præsentem corpore non permittitur, prohibetur missa solemnis de *Requiem* tantum in duplicibus I. et II. classis, ac dominicis et festivis de præcepto.

R. 3° In festo duplici etiam majori non de præcepto possunt dici missæ anniversariæ solemnes relictæ ex dispositione testatorum, ut quotannis dicantur in die ipsorum obitus, ex decreto s. r. c. 22 nov. 1664. Idem dicitur de die tertia, septima et trigesima: missæ vero privatæ dicendæ sunt de die, et non differendæ. Item eadem s. rit. c. 19 jun. 1700 declaravit, posse dici missas cantatas de *Requiem* in festo duplici minori, si parochiani sæpius petant per annum pro aliquo defuncto, dummodo hoc fiat in die anniversaria obitus *. Quod si accidat anniversarium vel dies tertia, septima et trigesima in festo de præcepto, debet transferri in sequentem diem, ex decr. 23 maji 1603. Anniversarium autem tunc potest etiam anticipari, et eo casu dicitur missa prout in anniversario, ex decr. 5 jul. 1698 (VI 421).

Nota. Vi indulti apostolici diei 30 jul. 1863, in ecclesiis dioceseos Tarentasiensis tribus vicibus in qualibet hebdomada, occurrente licet ritu duplici, cani valent missæ de *Requiem*, exclusis tamen duplicibus 1^a et 2^a classis, festis de præcepto servandis, feriis vigillisque privilegiatis. Indultum simile viget in Sabaudia diocesisibus. Sed cum eadem non sit in omnibus illius interpretatio, quæritur:

I. Utrum liceat cantare missam de *Requiem* tribus diebus ritus duplicis, etiamsi in hebdomada festa ritus inferioris inveniantur?

* Ad Quæsitum: Utrum absolutio pro defunctis, finita missa, fieri possit tantummodo quando dicta fuit missa de *Requiem*, vel utrum fieri etiam possit, in paramentis tamen nigris, quando dicitur missa de festo duplici cujus fructus defunctis applicatur? — S. rit. c. 9 julii 1852 respondit: " Affirmative ad 1^{am} partem; negative ad 2^{am} "

II. Utrum die ritus duplicis plures missæ de *Requiem* cantari valeant in eadem ecclesia?

S. rit. c. 18 dec. 1878, ad utrumque quæsitum, rescribere censuit: « Affirmative ».

1214. Q. *Quænam sint advertenda circa modum celebrandi missas votivas et defunctorum?*

R. 1° Quoad missas votivas advertendum: a) quod in iis necessarium non est dicere orationes impares numero. Omnino tamen dicendæ sunt tres orationes in missa privata, sed in solemnī dicitur una tantum. — b) Quod non debent dici missæ votivæ de tempore vel de festis Domini, vel de festis beatæ Mariæ virginis per annum, ex decreto s. rit. congr. 3 martii 1866 et 22 jan. 1876. Quare, si petitur missa votiva de aliquo festo Domini, legitur missa votiva de ss. Trinitate ex votivis in fine missalis: si vero de festo beatæ Mariæ virginis legitur una ex quinque votivis beatæ Mariæ virginis ad calcem missalis, juxta temporis qualitatem. Verumtamen missæ de ss. Nomine Jesu, de ss. Corde Jesu, de pretiosissimo Sanguine Domini, de septem doloribus et de immaculata conceptione, ceu votivæ dici possunt, ut patet ex missali. — c) Quod possunt dici missæ votivæ de quocumque sancto, modo de ejus canonizatione constet ex martyrologio vel aliunde: non vero de iis, qui non coluntur publico et universali ecclesiæ cultu. Unde missæ de beatis concessæ alicui religioni aut loco non possunt celebrari ab aliis ecclesiis, præter quam quibus conceduntur in diplomate, ex decr. s. c. 10 sept. 1652. — d) Id quod præscribitur in rubrica circa missas votivas particulares, nempe: 1) In missa de ss. Trinitate, quando dicitur pro gratiarum actione, cum prima oratione dicitur alia oratio tantum *Deus, cujus misericordiæ etc.* sub una conclusione: hoc tamen procedit in missa solemnī pro re gravi vel publica causa ecclesiæ, non vero in privatis, in quibus secunda oratio erit dei et tertia de gratiarum actione. 2) In missa de *Angelis* dicitur semper *Gloria*, quacumque die celebretur; secunda oratio erit dei, et tertia illa quæ alioquin esset secunda in missa corrente. Si autem petatur missa votiva s. Michaelis archangeli, poterit dici missa ejus dedicationis in die 29 septembris, et sic etiam missa de *Angelis custodibus* in die 2 octobris. 3) In missa de *Spiritu sancto* secunda oratio erit de die, tertia *A cunctis* vel *Concede*, pro temporum varietate. Et sic etiam dicuntur missa de ss. Sacramento, missa de Passione et de Apostolis. 4) In missa de b. *Maria virgine* secunda oratio erit de die, tertia de Spiritu s.; et in ferialibus secunda de Spiritu sancto, tertia ecclesiæ vel pro papa. Hic notandum, quod missa solemnī de b. *Maria* potest celebrari cum *Gloria* et *Credo* ob publicam causam ratione concursus populi, ex decr. s. c. 8 jun. 1658.

Item notandum quod, si dicas missam votivam de b. Maria virgine in festo alicujus sancti semiduplici infra aliquam octavam b. Mariæ virginis, tunc non est dicenda missa votiva communis de b. Maria virgine, sed de ejus octava, cum *Gloria* et sine *Credo*, ex decr. s. r. c. 15 apr. 1880.

R. 2° Quoad missas defunctorum advertendum: a) Quod omitti debent in eis ea omnia quæ omitti præcipiuntur in rubrica missalis XIII, *De iis quæ omittuntur etc.* — b) Quod, ex decr. s. r. c. 30 jun. 1896, in missis quotidianis quibuscumque, sive lectis sive cantatis *, plures dicendæ sunt orationes; quarum prima erit pro defuncto vel defunctis certo designatis, pro quibus sacrificium offertur, ex iis quæ inscribuntur in missali, secunda ad libitum, ultima pro omnibus defunctis. Si vero pro defunctis in genere missa celebretur dicendæ sunt orationes quæ pro missis quotidianis in missali prostant, eodemque ordine quo sunt inscriptæ. E converso unica dicenda est oratio in missis nedum cantatis sed etiam lectis, quæ celebrantur die vel pro die obitus seu depositionis (recole dicta in adnotatione sub n. 1211), vel permittente ritu diebus III, VII, XXX et die anniversaria alicujus defuncti: quibus in casibus dicenda est etiam *Sequentia* ¹ (VI. 423).

APOSTOLICÆ SEDIS DECRETA ET RESPONSA
CIRCA MISSARUM CELEBRATIONEM.

1215. — I. Missæ conventuales omnino semper debent concordare cum officio diei; alias canonici non lucrantur distributiones: s. r. c. 28 jan. 1612, et 16 jun. 1627 (VI. 419).

II. Sacerdos qui celebrat missam conventualem, in qua chorus tenetur cantare symbolum, non potest illam proseguire tempore quo a choro symbolum cantatur: s. r. c. 17 dec. 1695.

III. Missæ ad satisfaciendum elemosynis alicui ecclesiæ traditis non sunt celebrandæ per externos, ubi commode possint satisfieri per sacerdotes ecclesiæ: s. r. c. 28 jan. 1606.

IV. Inferiores episcopo non debent sumere de altari paramenta pro missa: s. r. c. 7 jul. 1712. Hoc tamen intelligendum, ne ponantur paramenta in medio altaris more episcoporum; nam si ponantur in angulo, saltem ubi deest commoditas ea alibi ponendi et deponendi, id permittit rubrica ².

¹ Cfr Nouv. Rev. Théol. t. xxvii, p. 542.

² Part. 2. tit. 12. n. 6.

* In missa quæ cantatur sine diacono et subdiacono non licet thurificationem peragere, ut patet ex resp. data a s. rit. c. sequenti dubio: " An liceat absque speciali apostolico indulto in missa quæ celebratur cum cantu, sed sine adistentia sacrorum ministrorum, thurificationem peragere? " S. rit. congr. 7 julii 1890 respondit: " Negative; juxta alias decreta ".

V. In ecclesiis, ubi functiones majoris hebdomadæ fieri nequeunt, feria quinta in cœna Domini non licet celebrare missam lectam: excipe si hujusmodi ecclesiæ sint regularium; quia tunc superior ad ministrandam communionem religiosus, januis clausis celebrare potest, si oratorium privatum desit: s. r. c. 31 aug. 1839.

VI. Non permittitur ad altare majus celebratio missæ dum dicuntur in choro matutinum et horæ: s. r. c. 15 sept. 1664.

VII. Si in die commemorationis omnium defunctorum occurrerit dominica, officium cum missa defunctorum transferatur in sequentem diem etiam festo duplici impeditam: s. r. c. 5 oct. 1688.

VIII. S. r. c. sæpius censuit, constitutiones synodales disponentes, ut diebus festis missæ celebrari non debeant in aliis ecclesiis, nisi celebrata missa in ecclesia parochiali, esse observandas; ita tamen, ut missa in ecclesia parochiali hora opportuna celebretur: s. r. c. 25 maji 1652.

IX. De rigore juris non potest prohiberi (a paroco) ne missæ celebrentur ante missam a paroco non celebratam: s. r. c. 27 jun. 1641 (VI. 424).

X. Licitum est cantare plures missas de eodem sancto vel mysterio in eadem ecclesia eademque die; excipe tamen si altera missa aliquam relationem diceret cum officium choralis in ecclesiis collegialibus: sac. rit. congr. 30 jun. 1896 1.

XI. « Pro animabus e purgatorio liberandis ab antiquis temporibus christifideles celebrandas curarunt et curant missas, quæ *Gregorianæ*, seu *Gregorianum Tricenarium* appellantur, quæ nimirum per triginta continentes dies exemplo s. Gregorii magni in quovis altari dicuntur. In triginta illis missis specialem fiduciam christifideles et habuerunt et habent, velut si ipsæ ita efficaces sint censendæ ut anima, pro qua celebrantur, e purgatorii pœnis illico liberetur. Verum de hujusmodi praxi dubitari cœptum est a præstantibus quibusdam viris, ea potissimum de causa quod hujusmodi christifidelium fiducia haud solido fundamento inniti videatur ». — Hinc quæsitum fuit: Utrum fiducia, quam fideles retinent, celebrationem triginta missarum, quæ vulgo *Gregorianæ* dicuntur, uti specialiter efficacem ex beneplacito et acceptatione divinæ misericordiæ ad animæ a purgatorii pœnis liberationem, pia sit et rationabilis, atque praxis easdem missas celebrandi sit in ecclesia probata? — S. ind. c. 11 mart. 1884 respondit: « Affirmative: approbante ss^{mo} die 15 ejusdem mensis et anni ».

Quæsitum fuit: « Estne necessarium... quod missæ triginta, quæ *Gregorianæ* appellantur, celebrentur: 1° In memoriam s. Gre-

* *Nouv. Revue Théol.* t. xxviii, pag. 544.

gorii, quin tamen in illis fiat de eo commemoratio? — 2° Ab eodem sacerdote? — 3° Pro una tantum anima absque ulla alia speciali intentione? — 4° Diebus triginta continuis sine interruptione? — 5° In eodem altari? = Et s. c. indulgentiis sacrisque reliquiis præposita præfato quæsito, 14 jan. 1889, respondit: « Quoad 1^{am} partem: Negative; — quoad 2^{am}: Negative; — quoad 3^{am}: Missæ pro ea anima debent applicari, cujus liberatio a pœnis purgatorii a divina misericordia imploratur; — ad 4^{am} partem: Affirmative; — ad 5^{am}: Negative ».

APPENDIX I.

DE ALTARI PRIVILEGIATO.

1216. Definitio. — Privilegium altaris dicitur illud vi cujus, ex indulto ab apostolica sede concessio, per missæ celebrationem conceditur indulgentia plenaria defunctis applicabilis (VI. 339). — En verba quibus s. c. ind. 28 jul. 1840 privilegii efficaciam declaravit: « Per indulgentiam altari privilegiato adnexam, si spectetur mens concedentis et usus potestatis clavium, intelligendam esse indulgentiam plenariam, quæ animam statim liberet ab omnibus purgatorii pœnis; si vero spectetur applicationis effectus, intelligendam esse indulgentiam, cujus mensura divinæ misericordiæ beneplacito et acceptioni respondet ».

Duplex distinguitur altare privilegiatum, locale nempe seu reale, et personale. Est *locale*, si certo altari est adnexum: *personale* vero, si alicui sacerdoti conceditur.

1217. Principia. — I. Altari privilegiato locali specialia sunt sequentia. — 1° Altare debet esse fixum, nisi in indulto permittatur portatile: porro *fixum* hic non intelligitur sensu liturgico, sed « sufficit ad constituendam qualitatem altaris fixi, ut in medio altaris stabilis et inamovibilis, licet non consecrati, lapis consecratus etiam amovibilis ponatur »: s. ind. c. 26 mart. 1867. — 2° Privilegium conceditur *altari* in honorem alicujus sancti vel mysterii erecto, non lapidi: hinc privilegium reviviscit: a) si, amoto rationabili de causa lapide consecrato, eidem alius lapis pariter consecratus substituatur: s. ind. c. 15 dec. 1841; b) si idem altare reædificetur sub eodem titulo in alio ecclesiæ loco, vel in ecclesia destructa, sed in eodem loco instaurata: s. ind. c. 30 aug. 1847, 24 apr. 1843.

II. Clemens XIII, 19 maji 1759, indulsit omnibus ecclesiis parochialibus altare privilegiatum quotidianum ad septennium; quo expleto, præcepit omnibus episcopis, abbatibus, vicariisque capituli-

laribus pro suis parœciis confirmationem ejusdem privilegii ad septennium petere (VI. 339).

III. Omnia altaria sunt privilegiata die commemorationis omnium fidelium defunctorum (s. ind. c. 19 maji 1762) et tempore expositionis ss. sacramenti per quadraginta horas: s. ind. c. 12 maji 1817.

IV. Nequeunt recipi onera perpetua ac foundationes ad altaria privilegiata: s. ind. c. 14 dec. 1711.

V. Privilegio altaris personali (quod plerumque restrictum est ad tres vel quatuor hebdomadæ dies) uti potest sacerdos in quocumque altari, sive fixo sive portatili. — Sacerdos qui actum heroicæ caritatis emisit, seu cessionem omnium satisfactionum in defunctorum utilitatem fecit, gaudet indulto altaris privilegiati quotidiani *: Pius IX, 30 sept. 1852.

1218. *Resolutiones.* — 1. Cum privilegium altaris conceditur ad tempus, hoc incipit non a die publicationis Brevis, sed a die concessionis (VI. 339).

2. Ad lucrandam indulgentiam non requiritur intentio, sive ex parte celebrantis in altari privilegiato, sive ex parte offerentis honorarium: s. c. ind. 12 mart. 1855.

3. Sacerdos qui missam celebrat, v. g. pro defuncto, eique applicat indulgentiam plenariam altaris privilegiati, potest etiam eodem

* Quæsitum fuit: " I. Utrum inter opera satisfactoria, quæ in actu heroico caritatis offeruntur pro animabus purgatorii, comprehendantur etiam indulgentiæ quæ declaratæ fuerunt a summis pontificibus applicabiles christifidelibus defunctis? — II. Utrum oblationi isti satisfiat ab iis, qui sibi reservare velint indulgentias, quæ pro vivis conceduntur; vel sint hæ indulgentiæ ad satisfaciendum pio proposito defunctis applicandæ juxta indultum a summo pontifice concessum emittentibus actum heroicæ caritatis? — III. Utrum 1° actus heroici caritatis pars integralis, vel præscripta ad privilegiorum participationem conditio sit, ut propriæ satisfactiones omnes atque indulgentiæ non modo pro purgatorii animabus offerantur, sed etiam ut reverendissimæ Virgini, prout ipsi placuerit, distribuendæ, relinquuntur? vel 2° hæc in Virginis manus veluti consignatio habenda sit dumtaxat pia actui accessoria devotio christifidelibus commendanda? — IV. Utrum plenariæ indulgentiæ, quas christifideles actum heroicæ caritatis emittentes lucrantur, tum ob sacram communionem tum ob missæ feria II auditionem, applicari debeant animabus quas B. Virgo Maria præ aliis a purgatorio liberari cupit; aut possint applicari cuilibet purgatorii animæ? — V. Utrum indulgentia plenaria altaris privilegiati personalis 1° debeat a sacerdote, qui actum heroicæ caritatis emisit, applicari animæ pro qua missam celebrat? aut 2° possit applicari pro libito cuivis defuncto? aut 3° debeat applicari animabus quas B. V. Maria a purgatorio liberari cupit? "

S. c. indulg. 18 dec. 1885, approbante ss. d. n. Leone XIII, respondit:

" Ad I. Affirmative. — Ad II. Negative ad primam partem; affirmative ad secundam. — Ad III. Negative ad primam partem; affirmative ad secundam. — Ad IV. Provisum in antecedentibus. — Ad V. Ad primam partem affirmative; hoc enim modo privilegium altaris conceditur a summo pontifice; ad secundam et tertiam partem provisum in responsione ad partem primam .. "

die, vi communionis in missa peractæ, lucrari aliam indulgentiam plenariam vel sibi vel defunctis applicabilem, si ad eam lucrandam præscribatur communio: s. c. ind. 10 maji 1844.

4. Ut indulgentia altaris privilegiati valide applicetur, non requiritur status gratiæ in sacerdote missam celebrante; siquidem ad hujus indulgentiæ applicationem opus non est ut sacerdos eam prius suam fecerit.

5. Qui tenetur missam celebrare pro defunctis ad altare privilegiatum, non satisfacit applicando illis aliam indulgentiam plenariam, casu quo, quacumque de causa, indulgentiam altaris privilegiati non fuisset lucratus: s. ind. c. 16 febr. 1852.

6. Privilegium altaris, sive proprie dictum sive personale, applicari nequit pluribus defunctorum animabus in cujuscumque diei missa, sicut expresse et speciatim declaratum fuit a s. c. die 19 maji 1761 pro missa in die commemorationis omnium fidelium defunctorum: s. ind. c. 29 febr. 1864. In missa ergo, quæ pro pluribus animabus celebratur, indulgentia altaris ad unam ex iis limitatur: unde dictum privilegium inutile non evasit, ex eo quod uni, ex pluribus, determinatæ animæ non consueverit applicari ¹: s. ind. congr. 14 jun. 1880. Imo, in missa celebrata ad altare privilegiatum pro pluribus defunctorum animabus, non expedit determinare cui ex iis fructus indulgentiæ cedere debeat, hic enim consequitur ab illa quæ Deo placuerit ². Cfr n. 1299.

1219. Q. *Quænam sint in celebratione missæ observanda, ut quis privilegio, sive locali sive personali, gaudeat?*

R. 1° Dicenda est missa de *Requiem* omnibus diebus, quibus per rubricas vel decreta non prohibetur; secus indulgentia non lucratur. Excipe si missa alia v. g. de feria, de festo semiduplici vel etiam votiva celebretur ratione expositionis ss. sacramenti, stationis ecclesiæ, vel alicujus solemnitatis. Diebus vero impeditis, dicenda est missa officii currentis. Ita s. ind. c. 22 jul. 1848, 11 apr. 1864.

R. 2° Qui habet privilegium personale pro tribus vel quatuor missis in singulis hebdomadibus, debet celebrare diebus non impeditis, seu differre ad dies non impeditos quatenus in eadem hebdomada occurrant: s. ind. c. 11 apr. 1840, 22 febr. 1847.

¹ Cfr Adone, *Synopsis canonico-liturgica*, lib. III. n. 867.

² *Nouv. Rev. Théol.* t. XXII. pag. 116.

APPENDIX II.

DE ASSERVATIONE ET EXPOSITIONE EUCHARISTIÆ.

I. De asservatione eucharistiæ.

1220. — I. Consuetudo asservandi in sacrario s. eucharistiam adeo antiqua est, ut eam sæculum etiam Nicæni concilii agnoverit. Sic conc. Trid. 1, quod definivit 2: « Si quis dixerit, non licere sacram eucharistiam in sacrario servari,... anathema sit ».

II. Eucharistiæ sacramentum potest asservari: 1° In ecclesiis parochialibus. 2° In cathedralibus; quia ipsæ primæ dicuntur parochiæ: verum ibi non est asservandum in altari majori, sed in alia capella, propter functiones pontificales necessario peragendas ab episcopo retrorsum ad altare majus. 3° In ecclesiis regularium (non autem in *grangiis*) propter necessitatem præbendi ibidem communionem infirmis. 4° In ecclesiis monialium vota solemnia emittentium: s. c. ep. et reg. 20 dec. 1626 3: cfr n. 913. Alibi eucharistia retineri non potest absque apostolico indulto vel consuetudine immemorabili (seu centenaria, non vero quadragenaria), quæ hujusmodi indulti præsumptionem inducit. Constant hæc omnia ex bulla *Quamvis justo* Benedicti XIV.

III. Licet adsit immemorabilis consuetudo in aliqua ecclesia asservandi ss. sacramentum, ipsa tamen non suffragatur, si constet ab initio fuisse asservatum ex sola licentia ordinarii; possessio enim illa minime valet, cum proveniat ex titulo infecto: ita declaravit s. c. conc. 28 jul. 1708.

IV. A sede apostolica hujusmodi licentia non solet concedi pro oratoriis privatis, neque pro capellis ruralibus, nisi sit alicubi populi concursus et distantia a parochia.

V. Eucharistia servanda est in tabernaculo decenti et mundo, quod cooperiri debet conopœo (ex serico vel lana vel gossypio), cujus color debet esse vel albus, vel ejusdem cujus sunt paramenta pro temporis festique ratione 4: rit. rom. et s. rit. c. 21 jul. 1855. Est autem gravis obligatio eam asservandi cum lumine semper die et nocte accenso; unde graviter peccat qui per notabile tempus culpabiliter non curat ut lumen ardeat (VI. 248).

¹ Sess. 18. c. 6.

² Sess. 18. c. 7

³ Cfr Lucidi, *De Visit. sacr. lim.* t. I. pag. 94.

⁴ *Nouv. rev. théol.* t. XIII. pag. 174, 175, 178.

VI. Tabernaculum obseratum debet esse clavibus, et claves (quas duas habere consultum est) parochus vel rector ecclesiæ custodire debet (VI. 424).

VII. Parochus seu ecclesiæ rector particulas et hostiam majorem ostensorii frequenter renovare debet, videlicet semel in hebdomada, vel alternis saltem hebdomadibus: s. r. c. 16 dec. 1826.

1221. Q. *Utrum ob ecclesiæ paupertatem, ad nutriendam lampadem ante ss. eucharistiæ sacramentum, oleo olivarum substitui possint alia olea?*

Resp. s. r. c. 9 jul. 1864, approbante pontifice die 14 ejusdem mensis et anni: « Generatim utendum esse oleo olivarum; ubi vero haberi nequeat, remittendum esse prudentiæ episcoporum, ut lampades nutriantur ex aliis oleis, quantum fieri potest, vegetabilibus * ».

2. De expositione eucharistiæ.

1222. Expositio duplex distinguitur, privata nempe et publica. Est *privata* quando pyxis, suo velo cooperta, relinquitur in tabernaculo aperto. Est *publica* quando eucharistia publicæ venerationi exponitur in ostensorio.

I. Expositio *privata* permittitur ob causam privatam, nec requiritur episcopi licentia. Declaravit porro s. r. c. 30 nov. 1895 in hac expositione licitum esse pyxidem a tabernaculo extrahere et cum ea benedictionem populo impertiri, etiam ubi talis consuetudo non viget. Ad privatam expositionem sex saltem candelæ accendi debent: s. c. ep. et reg. 7 dec. 1602, et s. r. c. 7 maji 1857 (VI. 424).

II. Expositio *publica* permittitur tantum ob causam publicam, et requiritur semper licentia episcopi, ad quem spectat de causa judicare: Bened. XIV constit. *Accepimus*. Ut publica expositio licite fiat, sex saltem cerei in altari ardere debent: et pro expositione quadraginta horarum in *Instructione Clementina* viginti saltem lumina præscribuntur. Durante expositione, nullæ esse debent in altari, neque reliquiæ, neque imagines sanctorum, præter angelorum adorantium, ex decr. Innoc. XI, 1 sept. 1680 (VI. 424).

Ad Quæsitum: « An concio capite tecto liceat quando ss. sacramentum est quidem expositum, sed velo serico obductum »? — S. rit. congr. 23 sept. 1837 respondit: « Negative ».

* Cum quæsitum fuerit, an ad illuminandam ecclesiam possit, proprio arbitrio et absque prævio ordinarii consensu, adhiberi petroleum? S. rit. c. 20 mart. 1869 respondit: « Adhiberi posse petroleum... ad illuminandam ecclesiam... in casu tantum necessitatis ex prudentia ordinariorum » (Acta s. Sedis, XI).

1223. Q. *Num expediat ss. eucharistiam frequenter, an raro exponere?*

R. In hoc spectandum esse, an in illis locis, in quibus fit expositio, devotio et cultus sacramenti augeatur vel minuat, et juxta hanc regulam esse faciendam vel omittendam: ubi enim viget devotio et cultus augetur, debita semper obtenta ordinarii licentia, nescio, præsertim juxta præsentem nostrarum regionum frequentem usum, cur potius non sit laudanda quam improbanda hujusmodi ss. sacramenti expositio; modo (exciperem) non sit nimis frequens: nimia enim frequentia posset quidem fieri causa, cur de reverentia erga tantum sacramentum aliquid imminueretur (VI. 424).

TRACTATUS

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ

CAPUT I.

De natura, necessitate et effectibus pœnitentiæ.

1224. Definitio. Pœnitentia duplici sensu accipitur, nempe ut virtus et ut sacramentum. Primo sensu definitur: Virtus moralis, qua peccator movetur ad detestandum peccatum commissum, quatenus est offensa Dei, cum spe veniæ ac proposito efficaci non peccandi in posterum et divinæ justitiæ satisfaciendi. — Secundo sensu definitur: Sacramentum a Christo Domino institutum ad peccata post baptismum commissa remittenda per actus pœnitentis et legitimam sacerdotis absolutionem (VI. 434).

1225. Necessitas. Pœnitentia uti virtus fuit omni tempore necessaria necessitate medii ad impetrandam veniam peccatorum ¹. — Sacramentum pœnitentiæ omnibus lapsis in mortale post baptismum est necessarium ad salutem necessitate medii in re vel in voto, saltem implicito ² (VI. 434). Constat ex Trid. ³ ubi dicitur: « Est autem hoc sacramentum pœnitentiæ lapsis post baptismum necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus: » cfr n. 998 (VI. 434).

1226. Effectus. Sacramenti pœnitentiæ præcipui effectus sunt sequentes: 1° Remittuntur peccata, tum quoad culpam, tum quoad pœnam æternam: non tamen ut plurimum quoad totam pœnam temporalem, quæ in majori minorive gradu remittitur pro dispositione pœnitentis. Hæc remissio seu reconciliatio fit per infusionem gratiæ sanctificantis. — 2° Reviviscunt merita bonorum operum per peccatum mortale mortificata. — 3° Confertur gratia sacramentalis, pro dignis pœnitentiæ fructibus faciendis, tentationibus superandis, relapsu vitando, vita emendanda. — 4° Interdum acquiritur conscientiæ pax ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione.

¹ Trid. sess. 14. c. 4. de pœnit.

² Ibid. c. 2.

³ Ibid.

CAPUT II.

De materia sacramenti pœnitentiæ.

Duplex est materia in sacramento pœnitentiæ, remota nempe et proxima.

1227. *Principia.* — I. Materia *remota* sunt peccata post baptismum commissa; sed peccata mortalia nondum confessa sunt materia necessaria; venialia vero et mortalia alias rite confessa sunt materia sufficiens: nam hæc sufficiunt ut recipiatur absolutio, sed nemo tenetur ea confiteri.

II. Materia *proxima* sunt actus pœnitentis, a Trid.¹ nuncupati « quasi materia », quia non sunt materia physica, prout est illa aliorum sacramentorum: hi actus sunt (ut declaravit concilium) contritio, confessio et satisfactio. Satisfactio tamen actualis, seu quatenus est actu imponenda aut actu implenda, non est pars essentialis, ut sunt duæ primæ, sed tantum integralis; nam sine illa in aliquo casu bene potest esse validum sacramentum, ut patet in infirmo qui, si ratione destituatur, solet absolvi absque satisfactione (VI. 425).

ARTICULUS I.

De contritione.

Contritio in genere definitur a Trid.²: Animi dolor ac detestatio de peccato commissio cum proposito non peccandi de cetero (VI. 433).

§ I. De contritione proprie dicta.

1228. Contritio duplex est, perfecta scilicet et imperfecta.

1° *Perfecta*, seu contritio stricte dicta, est animi dolor ac detestatio de peccato commissio orta ex motivo caritatis in Deum super omnia et per se dilectum. Porro actus perfectæ contritionis eliciendus est ex motivo caritatis divinæ, ex motivo nempe divinæ bonitatis offensæ, quatenus hæc complectitur omnes Dei perfectiones. Ratio, quia ex Trid.³ requiritur ut contritio sit caritate perfecta, idest informata; objectum autem caritatis est Deus quatenus est infinita bonitas,

¹ Sess. 14. c. 4. de pœnit.

² Ibid.

³ Ibid.

nempe radix et aggregatio omnium perfectionum * (VI. 433, 436. Conf. dir. XV. 4).

2° *Imperfecta*, seu *attritio* ab ipso conc. Trid. appellata, est animi dolor ac detestatio de peccato commisso orta ex gehennæ et pœnarum metu, vel ex amore æternæ gloriæ, aut ex horrore erga peccati turpitudinem lumine fidei cognitam; excludens peccati voluntatem, atque spem veniæ includens (VI. 433, 437). Advertendum vero quod, ad actum attritionis, non sufficit ut peccatorem pœniteat quia meruit infernum, sed requiritur ut pœniteat offendisse Deum, propter quod meruit infernum ** (Prax. conf. n. 10. Istruz. catech. p. II. c. V. n. 25).

1229. Q. *An contritio consistat in dolore vel in detestatione de peccato commisso?*

R. Juxta sententiam satis communem, quæ verior videtur, contritio consistit non jam in dolore, qui præsupponat detestationem, sed in detestatione, quam sequitur dolor. Ratio, quia non quidem dolor est causa detestationis, sed detestatio est causa doloris; et dolor ideo est utilis, quia procedit a peccati detestatione: quæ principaliter est abolitio culpæ, cum sit velle non peccasse. — Ceterum non dubitandum quin in contritione utrumque requiratur, tam dolor quam detestatio, et quod revera in uno alter exercite contineatur; qui enim suum detestatur peccatum, necessario de ipso dolet: ita contra, qui de peccato dolet, illud necessario detestatur (VI. 435).

PUNCTUM I. De efficacia contritionis.

1230. *Principia*. — I. Contritio perfecta ex se sola mox peccatorem justificat, priusquam ipse sacramentum actu suscipiat. Constat 1° ex s. scriptura 1: « Ego diligentes me diligo ». Constat 2° ex Trid. 2 sic docente: « Contritionem... caritate perfectam... hominem Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur ». Constat 3° ex ratione; contritio enim includit necessario caritatem perfectam: porro caritas perfecta ita nos Deo conjungit, ut nos simus in Deo et Deus in nobis; hæc autem unio perfecta cum Deo omnem aversionem et disjunctionem a Deo, nempe peccatum, necessario tollit,

¹ Prov. viii. 17.

² Sess. 14. c. 4. de pœnit.

* En exemplum actus contritionis perfectæ: " Deus mi, cum sis infinita bonitas, diligo te super omnia, et quia te diligo, ideo me pœnitet omnium offensionum, quas peccatis meis tibi, summo bono, irrogavi. Deus mi, nolo amplius peccare; potius volo mori, quam te umquam iterum offendere " (Istruz. catech. p. II. c. V. n. 25).

** En exemplum actus contritionis imperfectæ: " Mi Deus, quia peccatis meis cælum amisi et infernum promerui, me pœnitet super omnia quod te offenderim; firmiterque decerno, tua gratia auxiliante, te in posterum non amplius offensione ulla constrixtare " (Istruz. catech. p. II. c. V. n. 25).

cum impōssibile sit, ut quis unum amplectatur, quin ab alio illi opposito totus recedat (VI. 440, 442).

II. Contritio perfecta hominem a peccatis mortalibus non liberat, seu hominem non justificat, nisi cum voto, saltem implicito, confessionis suo tempore faciendæ. Ratio, quia sacramentum pœnitentiæ, in re vel saltem in voto, est unicum remedium a Christo institutum ad remittenda peccata mortalia post baptismum patrata. Hoc tamen votum implicitum in ipsa contritione includitur, ut Trid. ¹ edicit, quatenus ille, qui vere contritus est, Deum ex toto corde et super omnia diligit: qui autem Deum ex toto corde diligit, profecto habet voluntatem generalem implendi omnia divina præcepta, ideoque etiam præceptum confitendi peccata. Dictum est *saltem implicito*, quia si peccator actu cogitet de præcepto confessionis, debet certe aut confiteri aut concipere votum explicitum seu propositum efficax confitendi; alioquin contritio non est vera, ut de se patet (VI. 437). — Si hic quæras: Quo tempore teneatur contritus confessionem peragere? Resp. Sufficere, ut eam faciat quando præceptum, divinum vel ecclesiasticum, confitendi peccata urget. Cfr n. 1250.

III. Attritio extra sacramentum non potest per se hominem justificare. Ratio, quia justificatio consistit in perfecta hominis cum Deo conjunctione; sed attritus, quamvis a creaturis recedat, primosque conversionis ad Deum gressus exordiat, nondum tamen est ad ipsum perfecte conversus et per caritatem conjunctus (VI. 440). Confirmatur ex Trid. ² sic dicente: « Et quamvis (*attritio*) sine sacramento pœnitentiæ per se ad justificationem peccatorem perducere nequeat, tamen etc. ».

IV. Attritio sufficit, tamquam prærequisita proxima dispositio, ad obtinendam peccatorum etiam mortalium remissionem in sacramento pœnitentiæ. Ratio, quia, cum sacramenta operentur actualiter quod significant, per se hoc evenire debet, ut cum sacerdos pœnitentem absolvit, eo ipso momento peccata remittantur. Jamvero, si in pœnitente requireretur contritio perfecta, sacramentum numquam per se gratiam causaret, cum omnes accederent jam justificati, ac proinde absolutio sacramentalis sacerdotis numquam efficeret remissionem peccati, quod esset « nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata confitenti »; quod est contrarium institutioni hujus sacramenti et a Trid. ³ damnatum. Confirmatur ex eodem Trid. ⁴, quod dicit: « contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur,... peccatorem... ad Dei gratiam in sacramento pœnitentiæ impetrandam disponere » (VI. 440, 442. H. A. XVI. 14-16).

¹ Sess. 14. c. 4. de pœnit.

³ Ibid.

² Ibid.

⁴ Ibid.

PUNCTUM II. De necessitate contritionis.

1231. Principia. — I. Contritio, sive perfecta cum sacramenti pœnitentiæ voto, sive imperfecta cum ipso sacramento, est omnibus lapsis in mortale post baptismum necessaria *necessitate medii* ad veniam obtinendam et salutem consequendam. Constat ex verbis Christi ¹: « Si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis; » et ex Trid. ²: « Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius ».

II. Contritio, sive perfecta sive imperfecta, ut supra, omnibus lapsis in mortale post baptismum necessaria est *necessitate præcepti*. Constat ex s. scriptura ³: « Pœnitementi igitur et convertimini, ut deleantur peccata vestra ». Consequitur hæc veritas jam ex eo, quod contritio necessaria est necessitate medii. Siquidem ea omnia, quæ necessaria sunt necessitate medii, censentur etiam necessaria necessitate præcepti; sed non vice versa: tenentur enim homines ea necessario adhibere, sine quibus salvi esse non possunt (VI. 437).

1232. Q. Quando obliget præceptum contritionis?

R. Præceptum contritionis obligat: 1° in periculo mortis; — 2° quando urget præceptum annuæ confessionis (item quoties suscipitur sacramentum pœnitentiæ, etiam ex sola devotione); — 3° quando aliquis existens in mortali deberet sacramentum aliquod ministrare vel suscipere: sed recale dicta n. 1104; — 4° quando urget præceptum actus caritatis erga Deum, occurrente memoria peccati; — 5° quando aliquis lapsus est in mortale: quo casu a novo gravi peccato non excusaretur, si per notabile tempus, idest ultra mensem, pœnitentiam differret. Peccaret nempe contra præceptum caritatis erga Deum, quod semel in mense quemcumque obstringit; et contra caritatem erga seipsum, cum se exponeret periculo novarum culparum, dum qui caret gratia non potest diu manere absque novo peccato mortali. Ceterum peccatores, præsertim rudes, ab hoc peccato dilatæ pœnitentiæ ob inadvertentiam, ut plurimum, imo fere semper, excusari possunt (VI. 437. H. A. XVI. 10. Conf. dir. XV. 5).

1233. Q. An, qui in mortis articulo cum sola attritione confitetur, teneatur etiam ad eliciendum actum contritionis perfectæ?

R. De hac certa obligatione non constat. Enixe tamen consulendus et hortandus est moribundus ad actum perfectæ contritionis eliciendum, cum agatur de summo salutis negotio, cujus periculum est irreparabile; eo magis quod in actuali articulo mortis quisque tenetur elicere actum caritatis, cui satisfieri nequit, nisi ex ejusdem caritatis motivo peccata detestentur, si memoriæ occurrant (VI. 437. H. A. XVI. 11).

¹ Luc. XIII. 5.² Sess. 14. c. 4. de pœnit.³ Act. III. 19.

1234. Q. *An ad consequendam gratiam in sacramento pœnitentiæ, præter dolorem, requirantur etiam actus expliciti fidei et spei?*

R. Non satis constat. Ceterum quando aliquis accedit ad confessionem vere pœnitens, necessario elicit explicite (non jam reflexe sed quidem exerceite) actus fidei et spei: cum explicite credat virtute sacramenti sua peccata remitti, et explicite speret per sacramentum Deum remissurum sibi peccata per merita Christi (VI. 439).

1235. Q. *An actus doloris debeat præcedere non solum absolutionem, sed etiam confessionem?*

R. Juxta communioem et satis tutam sententiam, validitati sacramenti non officit, si actus doloris post confessionem eliciatur, ita ut quis sit vere contritus dum absolvitur. Huic sententiæ favet rit. rom. ¹ dicens: « Audita confessione (confessarius) ad dolorem efficacibus verbis (pœnitentem) adducere conabitur ». In praxi tamen curandum omnino est, ut actus doloris antecedit confessionem, nempe eliciatur dum fit præparatio proxima ad confessionem; quia periculum est, ne pœnitens in tanta temporis brevitate, quæ inter confessionem et absolutionem intercedit, ad seriam contritionem non ascendat, aut per absolutionem præveniatur, antequam sit dispositus. Hinc, casu quo confessarius advertat, pœnitentem non præmisisse confessioni actum doloris, optime aget si ante absolutionem eum moneat, ut elicit dolore generaliter se accuset de peccatis ante explicatis, his verbis: « Iterum me accuso de omnibus peccatis confessis » (VI. 445, a 6^a ed.).

1236. Q. *Per quantum temporis spatium actus doloris moraliter perduret ad valide suscipiendum sacramentum?*

R. Quoties confessio derivat ex peccatorum dolore, semper virtualiter perseverat saltem per unum aut alterum diem, dum illa confessio est doloris effectus. Secus autem, si quis ex mera devotione, aut ad satisfaciendum voto vel pœnitentiæ, confiteatur (H. A. XVI. 20).

1237. Q. *An, ut dolor sit materia apta, debeat esse elicitus cum intentione confessionis?*

R. Affirmat sententia probabilis. Ratio hujus sententiæ est, quia sicut minister, aut etiam suscipiens alia sacramenta, debet per intentionem ordinare materiam ad sacramentum, prout ablutionem ad baptismum etc.; ita etiam suscipiens sacramentum pœnitentiæ debet ad illud ordinare dolorem, qui est hujus sacramenti materia. Pro praxi, cfr n. 46. II. 2° (VI. 447. H. A. XVI. 21. Conf. dir. XV. 7).

1238. Q. *An, si quis statim post absolutionem confitetur peccatum oblitum, teneatur novum elicere dolorem?*

R. Affirmative cum sententia probabili et in praxi tenenda (cfr

¹ De Sacram. pœnit.

n. 46. II. 2°). Ratio, cui sententia innititur est, quia per primam absolutionem jam completum est iudicium: quare, si impertienda est nova absolutio, nova requiritur materia proxima (VI. 448. H. A. XVI. 22. Conf. dir. XV. 7).

1239. Q. *An possit dari sacramentum pœnitentiæ validum et informe? Casus esset nempe, si quis duo mortalia commiserit, unum v. g. furti, alterum perjurii; deinde memor tantum furti, ipsum dumtaxat confiteretur, dolens non ea motivo universali, sed ex motivo speciali turpitudinis supernaturalis, quam habet furtum. Queritur an hic, licet gratiam non recipiat, valide tamen confiteatur, ita ut sacramentum, sublato obice, scilicet detestato peccato oblito, reviviscat ad causandam gratiam, nec postea sit obligatio repetendi peccatum jam confessum, sed solum omissum?*

R. Cum nulla hic desit pars essentialis ad sacramenti valorem: non confessio, cum fiat integra eorum peccatorum quæ memoriæ occurrunt: non dolor, cum jam adsit circa peccatum confessum: nec absolutio, ut supponitur; nihil obstat quominus tale sacramentum validum dici possit. Est tamen informe, idest expers gratiæ: quia, ex una parte unum mortale non potest remitti sine alio, et ex altera, cum peccator doleat tantum ex motivo particulari turpitudinis furti, non potest obtinere remissionem perjurii, cujus non meminit nec dolet. Hinc, remoto obice, seu detestato perjurio, reviviscet sacramentum ad causandam gratiam, et postea pœnitens tantum oblito perjurium tenebitur confiteri. Ceterum semper consultum est, ut dolor eliciatur ex motivo generali; imo est necessarium, casu quo homo advertat se in anima habere posse alia peccata oblita (VI. 444).

1240. Q. *An ad delenda peccata venialia requiratur contritio?*

R. Extra pœnitentiæ sacramentum ad venialium remissionem sufficit aliquis motus gratiæ vel caritatis. In sacramento vero omnino requiritur dolor formalis, nec sufficit virtualis. Quare graviter peccat qui sine tali dolore sola venialia confitetur, et super iis absolutionem recipit: sufficit tamen dolere de uno veniali, quin aliorum pœniteat; cum unum sine alio remitti possit. Vide n. 1413* (VI. 449).

PUNCTUM III. De dotibus contritionis.

1241. Ad validitatem contritionis, sive perfectæ sive imperfectæ (omnino necessariæ ad obtinendam veniam peccatorum), requiritur ut ea sit interna seu vera, formalis, supernaturalis, universalis et summa, sibi que adjunctam habeat spem veniæ.

1° *Interna*, idest corde et animo vere concepta, juxta illud 1:

¹ Joel. II. 13.

« Scindite corda vestra »; nisi enim contritum sit cor, a quo peccatum processit, peccatum a Deo non remittitur. Unde opus est, ut anima verum concipiat dolorem, veram displicentiam, veram amaritudinem de peccato commisso, utque illud detestetur et abhorreat.

2° *Formalis*, seu explicita et expressa; quamvis enim ad remissionem peccatorum obtinendam extra sacramentum sufficere possit contritio virtualis, quæ continetur in actu perfectæ caritatis, hæc tamen non sufficit in sacramento, quia pars sacramenti debet esse formalis et in se.

3° *Supernaturalis*, idest elicitæ per auxilium gratiæ, sine qua, ut docet Trid. ¹, nemo potest pœnitere sicut oportet, et ex motivo per fidem menti proposito. Unde, si quis doleret de peccato, quia attulit sibi aliquod damnum in bonis fortunæ, famæ aut vitæ, ejus contritio esset mere naturalis, nec prodesset ad veniam assequendam.

4° *Universalis*, idest ad omnia peccata mortalia se extendens, alias nullum remittitur. Ratio, quia, cum peccatorum remissio fiat per gratiæ infusionem, impossibile omnino est, ut gratia in hominis corde simul maneat cum peccato non detestato: gratia enim et peccatum necessario ad invicem excluduntur. Dixi *mortalia*; nam quoad venialia non requiritur (ad validitatem confessionis) ut contritio ad omnia se extendat, cum unum sine altero possit remitti.

5° *Summa* appretiative, ut scilicet peccator detestetur peccatum (quod est majus omni malo) super omnia mala, et paratus sit adversa quæcumque hujus mundi potius perpeti quam peccare. Animadvertendum tamen, quod opus non est, imo non expedit collationes particulares facere, et hoc vel illud malum eligere potius quam mortaliter peccare, quia periculosæ sunt.

6° Requiritur ut contritio sibi spem veniæ adjunctam habeat; aliter enim similis esset dolori damnatorum in inferno, quos etiam suorum peccatorum pœnitet, sed sine spe remissionis. Dolor autem vere pœnitentium, ait s. Franciscus Salesius, spe ac consolatione repletur; quia, quo magis hominem pœnitet displicuisse Deo, eo magis ipse divinæ misericordiæ confidit, eoque magis ejus consolatio augeatur. Unde s. Bernardus sic Dominum alloquebatur: « Domine, si tam dulce est flere pro te, quid erit gaudere de te »? (VI. 433, 437, 438. Istruz. catech. p. 2. c. V. § II. n. 13-18).

1242. Q. An, ad consequendam justificationem, requirantur ad singula peccata singuli actus doloris, vel sufficiat omnium universaliter pœnitere?

R. Sufficit omnium universaliter pœnitere. Ratio, quia quem pœnitet suorum peccatorum ob motivum generale, quatenus sunt offensa Dei, necessario dolet de quolibet peccato quod habet in anima.

¹ Sess. 6. can. 3. de justific.

Consultum tamen est peccatorum deformitatem meditari, ut facilius detestationem concipiamus; exceptis peccatis luxuriæ, ne eorum foetor maleficus animam inficiat. Imo inculcandum peccatori, ut specialiter doleat de peccato cui magis adhæret; quia qui majori passione afficitur erga aliquod peccatum, nisi inducatur ad specialem illius detestationem, remanente affectus radice, facile ad vomitum redibit (VI. 438).

1243. Q. *An in confessione sufficiat attritio ex metu pœnarum temporalium prout infliguntur a Deo?*

R. Non est moraliter certum. Unde, qui in mortali existens ad confessionem accedit, ne se periculo exponat frustrandi sacramentum et veniæ non assequendæ, omnino dolere debet ex metu pœnarum æternarum, vel ex alio aliquo ex motivis superius (n. 1228) recensitis (VI. 443. Conf. dir. XV. 6. Istruz. catech. p. 2. c. V. n. 25).

1244. Q. *An, ad remissionem peccatorum obtinendam in sacramento pœnitentiæ, requiratur in attritione amor inchoatus?*

R. 1° Negative, si per amorem inchoatum intelligatur aliquis gradus caritatis prædominantis, seu perfectæ, qua diligitur Deus super omnia propter ejus infinitam bonitatem. Ratio, quia omnis dolor qui oritur ex caritate prædominante, seu perfecta ratione motivi, quantumvis remissa ratione intensitatis, est contritio justificans per se hominem extra sacramentum, ut constat ex illo ¹: « Ego diligentes me diligo », et ex Trid. ². Recole dicta n. 1230. IV.

R. 2° Affirmative, si per amorem inchoatum intelligatur initium amoris, quo pœnitentes « Deum tamquam justitiæ fontem diligere incipiunt », ut ait Trid. ³. Sed hoc initium amoris jam habetur in attritione: 1° per timorem divinæ vindictæ, juxta illud ⁴: « Timor Dei initium dilectionis ejus »; — 2° per spem veniæ; — 3° per spem beatitudinis æternæ. Hæc autem omnia necessario in attritione includuntur; dum qui cum illa et spe veniæ ad sacramentum accedit, jam Deum, ut suum liberatorem, justificatorem et glorificatorem, diligere incipit.

Ceterum expedit omnino, ut pœnitentes pro viribus conentur elicere actum contritionis perfectæ, utque confessarii studeant semper eos ad illum excitare, ut tutius ipsi divinam gratiam consequantur (VI. 440, 442).

§ II. De proposito.

1245. **Definitio.** Propositum est fixum ratumque consilium, vel decretum voluntatis, non peccandi de cetero.

Duplex est propositum, explicitum nempe seu formale, et impli-

¹ Prov. viii. 17.

² Sess. 6. c. 6. de justifico.

³ Sess. 14. c. 4. de pœnit.

⁴ Eccli. xxv. 16.

citum seu virtuale. — *Explicitum* seu formale est illud, quo quis cogitans de vita futura statuit non amplius peccare. *Implicitum* seu virtuale est illud, quod in ipsa contritione includitur, quin futurum tempus præ oculis habeatur.

1246. *Principia*. — I. Ad justificationis gratiam obtinendam requiritur in pœnitente propositum non peccandi de cetero, ea ipsa necessitate, medii et præcepti, qua necessaria est contritio, cujus est pars essentialis. Constat ex Trid. 1.

II. Ad verum propositum tres requiruntur conditiones: requiritur scilicet, ut sit firmum, universale et efficax.

1° Propositum debet esse *firmum*, idest pœnitens debet habere voluntatem omnino deliberatam non recidendi, et esse animo ita dispositus, ut nullius mali timore et nullius boni cupidine peccata in posterum admittere velit.

2° Propositum debet esse *universale* circa peccata mortalia; quisque enim tenetur absolutam et positivam habere voluntatem omnia mortalia vitandi. Secus vero est de proposito circa venialia; in his enim (ad validitatem confessionis) sufficit, ut pœnitens proponat abstinere ab aliquo, absque eo quod proponat abstinere ab omnibus.

3° Propositum debet esse *efficax*, idest aptum ad efficiendum quod proponitur; et ideo oportet ut pœnitens non solum proponat peccatum vitare, sed etiam media adhibere necessaria ad peccatum vitandum, et signanter occasiones proximas peccandi. Non semper tamen verum est, tunc solum propositum esse efficax, quando efficitur id quod proponitur; alias quoties pœnitens recideret, toties teneretur repetere confessiones: relapsus enim non semper est signum propositi infirmi, sed sæpius tantum signum est mutatæ voluntatis; nam bene potest accidere, ut quis verum habeat amorem Dei prædominantem et firmum propositum numquam peccandi, et nihilominus statim peccet, prout s. Petrus vere proposuit potius mori quam Christum negare, et tamen ad primam ancillæ vocem eum negavit. Vide nn. 1404-1406, 1413 (VI. 451).

1247. Q. *An prudenter credi possit, quod firmum habeat propositum pœnitens, qui asserit se nolle amplius relabi, sed certo credit vel timet se relapsurum in peccatum?*

R. 1° Cum quis *certo* credit se relapsurum, practice certam suspicionem præbet propositum suæ voluntatis non esse satis firmum: impossibile est enim, ut quis firmiter proponat se emendare, sciens quod Deus suam gratiam coadjuvantem non denegat facienti quantum in se est, et nihilominus credat certo se ad sua peccata rediturum. Unde talis pœnitens, priusquam absolvatur, disponi de-

¹ Sess. 14. c. 4. de pœnit.

bet ut speret, non per vires suas, sed per Dei auxilium, a peccatis liberatum iri.

R. 2° Potest utique consistere firmum propositum voluntatis non relabendi in peccatum cum *timore* relapsus, proveniente ex propria præterita fragilitate; nam ad serium propositum non requiritur, ut credatur nullum relapsus fore secuturum, sed satis est, ut nunc adsit seria voluntas non relabendi: porro voluntas resipiscendi non excludit timorem relapsus ex mutatione voluntatis (VI. 415).

1248. Q. *An in sacramento pœnitentiæ sufficiat propositum virtuale sive implicitum, inclusum in dolore?*

R. Sententia probabilior affirmat. Cum tamen sua probabilitate non careat sententia quæ negat (propterea quod, licet dolor includat necessario propositum, tamen a Trid. 1, dicente « cum proposito non peccandi de cetero », videtur requiri propositum explicitum), ideo hæc in praxi *ante factum* tutius sequenda est; quin etiam *post factum*: idest pœnitens, qui, licet bona fide, sine proposito explicito certum mortale confessus est, tenetur repetere confessionem; nam probabile tantum est, quod valida sit confessio facta cum solo proposito implicito incluso in dolore *. Porro pœnitens, qui gravem culpam et certam perpetravit, tenetur de ea confessionem certo validam explere ** (VI. 450).

ARTICULUS II.

De confessione.

Confessio definitur: Sacramentalis accusatio propriorum peccatorum post baptismum patratorum, facta legitimo ministro, in ordine ad absolutionem obtinendam.

§ I. De necessitate confessionis.

1249. Principia. — I. Confessio sacramentalis est *de jure divino* necessaria omnibus qui post baptismum graviter peccaverunt. Constat 1° ex verbis Christi 2: « Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt »; 2° ex definitione Trid. 3: « Si quis negaverit, con-

¹ Sess. 14. c. 4.

² Joan. xx. 22.

³ Sess. 14. can. 6. de sanct. pœnit. sacr.

* Ceterum (peroptime ait clarissimus Scavini, tom. III. n. 347) hoc inquietare non debet; cum vix eveniat, quod pœnitens vere contritus propositum etiam explicitum omittat; etsi ad hoc non reflectat, quod non est necesse.

** L. VI. 450 (a VI^a edit.), ad cujus normam reformandus *Homo Apostolicus* XVI. 26. fin.; cfr S. Alph. in Trid. sess. XIV. n. 38.

fessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino,... anathema sit ».

II. Confessio sacramentalis necessaria est etiam *de jure ecclesiastico* omnibus lapsis in mortale post baptismum. Constat præsertim ex concilio Lateranen. IV ¹, a quo dicitur: « Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti ». Ubi nota, quod nomine *proprii sacerdotis* hodie intelligitur quicumque confessarius ab ordinario approbatus, ut declaravit Clemens X in bulla *Superna*. Cfr n. 1332 (VI. 564, 569, 662).

III. Peccata mortalia commissa ante baptismum, sed non per baptismum deleta propter doloris defectum, debent quidem per cordis contritionem removeri, sed non sunt sacramenti pœnitentiæ materia (VI. 427).

1250. Q. *Quando obliget præceptum, tum divinum tum ecclesiasticum, confessionis?*

R. 1° Præceptum divinum obligat aliquando per se et aliquando per accidens. Obligat *per se* in mortis periculo, et sæpius in vita, idest saltem semel in anno, prout declaravit ecclesia, cui Christus hoc divinum præceptum determinandum reliquit. Obligat *per accidens*: a) quando aliquis existens in mortali deberet eucharistiam suscipere; b) quando quis deberet esse in gratia propter suspensionem vel administrationem alicujus sacramenti, vel propter aliam causam, et non posset actum perfectæ contritionis elicere; c) quando quis gravem pateretur tentationem, quam alias superare non posse putaret.

R. 2° Præceptum ecclesiasticum, ex superius relato textu concilii Lateranensis IV, obligat saltem semel in anno; qui, per se loquendo, esset computandus a januario ad decembrem, spectata tamen universali consuetudine, computatur a paschate ad pascha (VI. 662, 663).

1251. Q. *An obligetur ad confessionem annualem, qui habet solummodo peccata venialia?*

R. Negative. Ratio, quia ecclesia, præcipiendo confessionem annuam, præcipit illam tantum confessionem, quæ est debita ex Christi institutione. Porro Christus nullam aliam præcepit confessionem, nisi mortalium, ut explicat Trid. ² dicens: « venialia taceri citra culpam posse ». Id confirmatur ex superius relato textu conc. Lateranensis: « Omnis fidelis omnia sua peccata confiteatur saltem semel in anno ». Nota verbum *omnia*; ergo præceptum est de confitendis solis mortalibus, cum certum sit non esse obligationem con-

¹ C. Omnis, de pœnit. et rem.

² Sess. 14. c. 5. de pœnit.

fitendi omnia venialia (VI. 667). — Ita in theoria, cujus nec in catechesibus neque in concionibus mentio fiat, siquidem in praxi omnes omnino fideles urgendi sunt, ut saltem singulis annis peragant confessionem sacramentalem. Quam facile enim quisque in re tanti momenti cum detrimento animæ suæ decipi potest! Et quid de iis censes, qui licet non mortaliter peccasse putaverint, tamen ad ss. eucharistiam suscipiendam, omissa per annum vel amplius confessione sacramentali, accedere auderent?

1252. Q. *An, qui non satisfecit præcepto annuæ confessionis uno anno, teneatur satisfacere quamprimum potest anno sequenti?*

R. Affirmative, ut dictum est n. 1101 de præcepto annuæ communionis, cum quo pari passu procedit præceptum annuæ confessionis (VI. 668).

1253. Q. *An per confessionem, quæ fit anno sequenti, satisfiat præcepto utriusque anni?*

R. Si pœnitens in confessione manifestat peccata mortalia tam antecedentis quam præsentis anni, tunc bene satisfacit utriusque anni obligationi. Ratio, quia per illam unicam confessionem jam implet finem præcepti, nempe ut ipse cum Deo reconcilietur. Si vero pœnitens in præsentis anno non peccaverit mortaliter ante confessionem, et postea incidit in mortale, tunc per illam confessionem satisfacit tantum præcepto anni præteriti; et tenetur iterum ante finem anni confiteri, ut satisfaciat præcepto posterioris anni: eodem modo quo, si quis confitetur sola venialia in principio anni, et ante finem committit mortale, tenetur illud intra illum annum confiteri (VI. 669. H. A. XII. 37).

1254. Q. *An teneatur quis aliquando confiteri ante finem anni?*

R. Qui graviter peccavit, jam contraxit obligationem confitendi in illo anno; ac proinde, si prævidet sibi in posterum non fore commoditatem confitendi toto anno, tenetur prævenire, et confiteri priusquam commoditas desit (VI. 671).

1255. Q. *An satisfiat præcepto per confessionem sacrilegam aut invalidam?*

R. Negative. Ratio, quia confessio invalida aut sacrilega non est vera confessio; unde merito damnata est ab Alex. VII propos. 14, quæ dicebat: « Qui facit confessionem voluntarie nullam satisfacit præcepto ecclesiæ » (VI. 672).

1256. Q. *Quinam eximantur a præcepto confessionis?*

R. Eximuntur qui physice vel moraliter illud implere nequeunt, quoadusque impedimentum perduret. Hinc eximuntur — illi quibus deest confessarius, — qui prudenter timent violationem sigilli, — qui non possunt præcepto satisfacere sine gravi damno in bonis vitæ, fortunæ etc. (VI. 673).

1257. Q. *Quænam sint pœnæ impositæ transgredientibus præceptum annuæ confessionis?*

R. Ex superius relato textu conc. Lateran. duæ pœnæ impositæ sunt violentibus hoc præceptum, interdicti nimirum et privationis sepulturæ ecclesiasticæ. Sed hæ pœnæ non incurruntur, nisi post iudicis sententiam; et impuberes sunt universaliter a pœnis excusati (VI. 674. H. A. XII. 38).

§ II. *De conditionibus confessionis.*

1258. Præcipuæ confessionis sacramentalis conditiones sunt quinque, videlicet: debet esse vocalis, secreta, fidelis, dolorosa et integra.

I. Confessio debet esse *vocalis*, idest non debet fieri scripto aut aliis signis, sed ipsius pœnitentis voce. Constat tum ex communi ecclesiæ usu, tum ex bulla *Inter cunctas* Bened. XI, in qua dicitur: « Nisi articulus necessitatis occurrat, sanctificanda est oris confessio ». Si tamen aliqua adsit gravis causa, v. g. nimia et extraordinaria verecundia aut linguæ impedimentum et hujusmodi, sufficit ut pœnitens sua peccata commissa in scripto legenda exhibeat confessario, et iisdem a confessario perlectis addat voce: « me accuso de omnibus istis peccatis ». Imo qui non potest voce confiteri, tenetur saltem confiteri nutibus, gestibus aut scripto, quoties id sine periculo revelationis et sine magno extraordinario incommodo facere potest, prout infra dicitur loquendo de muto n. 1266. Seclusa justa et gravi causa, totam confessionem nutu vel scripto faciens mortaliter peccat, ac consequenter non absolvitur, nisi bona fides eum excuset (VI. 429, 493. H. A. XVI. 27).

II. Confessio debet esse *secreta*, seu soli sacerdoti fieri debet ad ejus aures (quare *auricularis* dicitur), non quidem ex necessitate sacramenti, sed ex usu rationabili ecclesiæ. Porro confessio publica aut per interpretem equidem licita est, si fiat ex rationabili causa et præcaveatur abusus; sed per se nullo divino aut ecclesiastico præcepto imponitur *. Excipe, si peccator in articulo mortis constitutus, et non valens secreto confiteri, dubitaret an sit perfecte contritus; in hoc casu teneretur aliquod veniale publica confessione vel per interpretem aperire, ut cum attritione universali per sacramentum gratiam reciperet (VI. 494. H. A. XVI. 27, 35).

III. Confessio debet esse *fidelis* seu sincera: idest pœnitens de-

* Ne in primitiva quidem ecclesia confessio publica erat præcepta, nisi quoad certa publica crimina, et tamquam pars quædam satisfactionis pro peccatis solvendæ: quapropter confessioni publicæ semper præmittebatur confessio secreta et sacramentalis, qua sacerdos judicaret, quænam delicta publica essent declaranda. Cfr Müller, *Theol. moral.* lib. III, tit. II, § 119.

bet in confessione peccatum exponere sine fallacia, deceptione et mendacio: id sane requiritur essentialiter, quando agitur de materia substantiali et necessaria; quia alias in re gravi deciperetur iudex. Hinc nulla est tua confessio et sacrilegium committis: 1° si mortale, quod teneris confiteri et putas esse tale, neges aut tegas ita, ut a confessario non intelligatur; 2° si mortale tibi falso imponas, nisi id facias ex simplicitate vel scrupulo etc.; 3° si neges vel mentiaris circa peccata alias rite confessa et absoluta, quando confessarius tamquam iudex aut medicus de iis aliquid ut necessarium ad præsentem confessionem interrogat. Imo pœnitens, qui affirmat peccatum mortale quod non fecit, vel negat quod fecit, duplex mortale committit: unum sacrilegii contra virtutem religionis ob reverentiam sacramento debitam, alterum mendacii sibi graviter perniciosi contra virtutem veracitatis. — Non ita vero esset, si ageretur de materia libera, et non pertinente ad sacramentum; v. g. si historiam falsam quis narret, quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam non facit sententiam irritam: unde iste venialiter tantum peccat, cum gravem injuriam non faciat neque confessario neque sacramento. Idem dicendum, si quis neget peccatum veniale aut mortale quod non tenetur confiteri, vel si falso se accuset de veniali, dummodo det aliam materiam pro sacramento conficiendo; tunc enim, cum suo effectui sacramentum non frustretur, non habebitur nisi levis culpa (VI. 495-497).

IV. Confessio debet esse *dolorosa*, idest cum animi dolore et proposito debito conjuncta. Recole dicta nn. 1228, 1245.

V. Confessio debet esse *integra*, idest debet comprehendere omnia peccata mortalia nondum per sacramentum pœnitentiæ directe remissa. De hac integritate fusius agendum.

De integritate confessionis.

1259. Duplex distinguitur confessionis integritas, materialis nempe et formalis.

1° Integritas *materialis* in eo sita est, ut, postquam diligentius te excusseris, et conscientiae tuæ sinus et latebras ¹ exploraveris, confitearis omnia mortalia nondum confessa, memoriæ occurrentia, eorumque numerum et circumstantias quæ speciem mutant (VI. 465).

2° Integritas *formalis* in hoc consistit, ut pœnitens confiteatur ea omnia mortalia, quæ hic et nunc, spectatis circumstantiis, accusare potest et tenetur; remanente ceteroquin sibi obligatione faciendi postea confessionem materialiter integram, cum impedimentum fuerit remotum et rursus confiteri obligabitur aut volet (VI. 479, 485-488).

¹ Trid. sess. 14. c. 5. de pœnit.

A. *De necessitate integritatis.*

1260. Principia. — I. In confessione, *per se et ordinarie*, requiritur de jure divino integritas materialis. Ratio, quia alias nec iudicium sacramentale recte administrari, neque æquitas in pœnis statuendis servari posset. Confirmatur ex Trid.¹ sic definiente: « Si quis dixerit, in sacramento pœnitentiæ, ad remissionem peccatorum, necessarium non esse jure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti præmeditatione habeatur, ... et circumstantias, quæ speciem peccati mutant....: anathema sit » (VI. 465).

II. In confessione, *per accidens et extraordinarie*, idest quando pœnitens est impotens ad integritatem materialem, sufficit integritas formalis; quia præceptum divinum non obligat ad impossibile (VI. 479).

III. Ad integritatem confessionis prærequiritur examen conscientie diligens, pro capacitate pœnitentis, temporis mora et ceteris circumstantiis, ut patet ex Trid.² Ad id tamen sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet; nec requiritur diligentia summa, etiam si quis putet per hanc alia plura peccata se reperturum. Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur pœnitens de anteacta vita ulterius cogitare (VI. 471).

1261. Resolutiones. — 1. Etsi peccatum mortale remissum quomodocumque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti³.

2. In confessione peccata alias confessa non sunt necessario distinguenda a nondum confessis: modo hoc non requiratur propter occasionem proximam, quæ removenda foret, aut propter casum reservatum vel aliam circumstantiam (VI. 425).

3. Qui recordari nequit de numero certo peccatorum, tenetur accusare numerum probabilem, addendo verba *plus minus*. Quod si deinde errasse deprehendat, non tenetur iterum confiteri, nisi numerus fuerit notabiliter major. Verba illa *plus minus* sic sunt sumenda: circa ter, intelligitur bis vel quater: circa decem, 8 vel 12: circa triginta, 27 vel 33: circa centum, 95 et 105: circa mille, 950 et 1050. Qui autem nec numerum probabilem peccatorum exhibere potest, manifestare debet consuetudinem peccandi, tempus et frequentiam in die, hebdomada, mense vel anno.

4. Si confessarius pœnitentes prorsus imparatos cognoverit, humanissimis verbis a se dimittet, hortabiturque ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant; ac deinde revertantur. Quod si forte

¹ Sess. 14. can. 7. de pœnit.² Ibid. c. 5.³ Ibid. c. 5.

affirmaverint se in eam rem omne studium contulisse (quoniam sacerdoti maxime verendum est ne semel dimissi amplius non redeant) audiendi erunt; præsertim si emendandæ vitæ studium aliquod præ se ferant, adducique possint ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore accurata meditatione compensaturos promittant ¹.

5. Non est necessarium peccata scribere ne memoria excidant.

6. Invalida est confessio non integra ex ignorantia vel negligentia notabiliter culpabili, quia Trid. requirit diligens examen.

7. Non officit integritati, per se loquendo, si quis, subinde gravius lapsus, id alteri prius confiteatur, et deinde ordinario suo venialia tantum; nisi tamen ea ratione pœnitens maneat in morali occasione peccandi, aut ideo circumeat, ut liberius peccet: tunc enim graviter peccabit et, ob defectum attritionis, confessio erit nulla (VI. 471).

1262. Q. *An circumstantiæ peccatorum mortalium notabiliter aggravantes intra eandem speciem sint necessario confitendæ?*

R. Negative, cum sententia probabiliori et in praxi tuta. Ratio, quia Trid. ² obligationem imponit confitendi eas tantum circumstantias, quæ mutant speciem. Dixi *in praxi tuta*, esto contraria sententia probabilis sit; qui enim sententiam negantem sequitur, minime sacramentum periculo nullitatis exponit, siquidem ad valorem sacramenti sufficit confessio formaliter integra, quæ in præsentī casu jam habetur. — Adverte tamen quod, quando circumstantiæ aggravantes inducunt censuram vel reservationem, et quando confessarius interrogat ad necessariam pœnitentis directionem (v. g. de consuetudine, de occasione, de restitutionis obligatione), tunc utique adest obligatio eas confitendi. Hinc v. g. quamvis fur per se teneatur solum confiteri utrum materia furti fuerit levis vel gravis, plerumque tamen tenebitur quantitatem furti explicare, ut confessarius recte se gerat circa absolutionem impertiendam, et obligationem restitutionis imponendam (VI. 468. H. A. XVI. 29).

NB. Ex circumstantiis minuentibus illæ tantum explicandæ sunt, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt veniale, ut sunt parvitas materiæ, indeliberatio etc. (VI. 471).

1263. Q. *An sit obligatio confitendi peccata mortalia dubia?*

R. Sive utrinque adsint rationes probabiles quod peccatum mortale fuerit vel non fuerit commissum, sive nulla appareat ratio affirmandi vel negandi, nulla est obligatio illud confitendi. Ratio, quia Trid. ³ non obligat pœnitentes, nisi ad confitenda « omnia peccata mortalia, quorum conscientiam habent ». Porro habere con-

¹ Catech. rom. par. 2. c. 5. n. 60.

² Sess. 14. c. 5. de pœnit.

³ Ibid.

scientiam peccati, idem est ac habere notitiam certam peccati; qui autem dubitat an mortaliter peccaverit nec ne, profecto notitiam certam peccati non habet: ac proinde ad confessionem peccati dubii non tenetur. Advertendum tamen, quod in articulo mortis, si quis dubitet an peccatum grave patnaverit, sciens nunquam sacramentum pœnitentiæ post tale peccatum suscepisse; tunc, ad effugendum damnationis periculum, teneretur non jam peccatum illud confiteri, sed vel absolutionem sacramentalem suscipere confitendo aliam materiam, vel saltem actum contritionis elicere (VI. 473, 474). — Ceterum in praxi, generatim loquendo, omnino suadenda est pœnitentibus confessio mortalium dubiorum, cum id ordinarie prosit ad conscientiæ tranquillitatem. Cfr n. 37 (VI. 476).

1264. Q. *An teneatur quis confiteri aliquod peccatum mortale certe commissum, in dubio an illud fuerit vel ne confessus?*

R. Affirmative. Ratio, quia sicut certa fuit obligatio confitendi, ita certa debet esse confessio. Nihilominus, qui diligens fuit in suis peccatis confitendis, si postea dubitet an aliquod peccatum omiserit, postquam multum elapsus sit tempus a quo illud patravit, non tenetur ad confitendum, cum possit credere, eo casu, moraliter certe se jam de illo confessum fuisse. Quoad scrupulosos dubitantes an sint confessi peccata præterita, vide n. 37. b) (VI. 477. Conf. dir. XV. 17).

1265. Q. *An, qui confessus est aliquod peccatum mortale uti dubium, teneatur postea illud repetere, quando uti certum agnoscit?*

R. Affirmative. Ratio, quia non fuit explicata substantia peccati, quæ consistit in ejus cognita gravitate; ideoque, ad supplendam integritatem confessionis, opus est illud ut certum manifestare. — Si quis tamen confitetur peccatum, quod nec ipse nec confessarius sciebat esse mortale, et postea novit esse mortale ex genere suo, non tenetur iterum confiteri. Ratio, quia hoc casu jam pœnitens exposuit confessario suum peccatum uti in sua conscientia erat tunc et nunc est; et in præsentī nihil novi occurrit, nisi quod cognoscat nunc materiam illius peccati esse gravem, quod prius ignorabat (VI. 478. H. A. XVI. 34. Conf. dir. XV. 17).

B. De causis ab integritate excusantibus.

1266. Causæ excusantes ab integritate materiali confessionis, et propter quas ad valorem sacramenti sufficit integritas formalis, sunt (præter ignorantiam et oblivionem inculpatam) impotentia physica et impotentia moralis.

I. Ob *impotentiam physicam* ab integritate materiali excusantur: 1° Muti, quibus tam in morte quam tempore præcepti paschalis suf-

ficat signis, modo quo possunt, explicare unum peccatum dumtaxat. Illi tamen qui sciunt scribere, si moraliter absit manifestationis periculum aut grave incommodum extraordinarium, tenentur confiteri per scripturam; quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media non difficilia. — 2° Surdi, qui confessarii interrogationibus respondere nequeunt, nec (uti deberent) peccata sua explicare sciunt. Intelligitur hoc de omnino surdis; quia surdastri debent adduci in aliquem remotum locum, ut eorum confessiones audiantur. — 3° Ignari idiomatis, qui, tempore præcepti vel alterius necessitatis, possunt absolvi, si signis tantum manifestent peccatorum suorum dolorem, cum commode invenire nequeunt confessarium a quo intelligi possint. Neque tenentur per interpretem confiteri. Excipe, nisi agatur de infirmo tempore mortis, qui, existens in mortali, dubius sit de contritione; quo casu ad confessionem tenetur, ut cum attritione per sacramentum gratiam percipiat: sed tunc sufficit, ut per interpretem aliquod veniale manifestet. — 4° Moribundi usu linguæ destituti (VI. 479. Conf. dir. XV. 18).

II. Ob *impotentiam moralem* ab integritate materiali excusatur pœnitens: 1° Si est scrupulosus, et jugiter præteritarum confessionum timore vexatur (VI. 488). — 2° Si infirmus confesso uno vel altero peccato deficeret, aut in periculo deficiendi esset. — 3° Si, dum offertur viaticum, confessarius adverteret confessiones præteritas infirmi fuisse nullas, et infirmus non posset tunc integre confiteri, nisi cum periculo sine absolutione decedendi aut scandali. Idem currit, cum urgens esset necessitas celebrandi aut communicandi, et tempus finiendæ confessionis non suppeteret. — 4° Si idem confessarius esset in mortis periculo antequam absolutionem impertiretur (VI. 484). — 5° Cum grave adest periculum infectionis; quia tunc confessarius potest absolvere pœnitentem infectum, audito uno tantum peccato. Sed, si confessarius vellet audire totam confessionem, tenetur infirmus integre confiteri (VI. 485). — 6° Si imminet naufragium aut prælium; quia tunc sufficit cuique confiteri tantum veniale, aut se peccatorem esse in generali; et tunc potest sacerdos absolvere omnes in generali, dicendo: *Ego vos absolvo etc.* Solus autem pœnitentium concursus, alia non interveniente causa, non est ratio sufficiens faciendi confessionem non materialiter integram, ut patet ex prop. 59 damnata ab Innoc. XI (VI. 486). Nec exceptio admitti potest, si ob prolixitatem confessionis alii facile suspicarentur pœnitentem multis esse culpis gravatum (VI. 485). — 7° Si ex confessione alicujus peccati prudenter pœnitens posset timere grave damnum spirituale aut temporale, proprium aut alienum, v. g. revelationis, scandali sui aut confessarii, mortis aut infamiae. Sed intelligitur, cum urget necessitas confitendi ob mortis

periculum aut satisfaciendi communioni paschali, aut si pœnitens esset in mortali et saltem per diem deberet expectare alium confessarium. — 8° Si non posset peccatum confiteri quin sigillum sacramentale revelet (VI. 487). — 9° Si habet casum reservatum; sed circa hoc recole dicta n. 1109 (VI. 488).

1267. Q. *An sit absolvendus: 1° moribundus, qui sacerdoti præsenti dat signa pœnitentiæ vel absolutionem petit, quin tamen possit ullum peccatum explicare? — 2° moribundus sensibus destitutus, qui per testimonium adstantium desiderium ostendit absolutionis, dando signum doloris vel absolutionem postulando? — 3° moribundus sensibus destitutus, qui nulla dat nec dedit pœnitentiæ signa? — 4° peccator, qui sensibus destituitur in actu peccati, v. g. in adulterio vel duello?*

R. ad 1^m Affirmative, et quidem absolute. Imo expedit illum toties absolvere, quoties nova ipse præstat signa doloris; tunc enim jam adest confessio in petitione absolutionis, sive in illo signo præstito doloris, quo jam fatetur se esse peccatorem: unde tunc directe absolutionem recipit super peccatis omnibus sub generica peccati ratione: licet ipse teneatur, cum poterit, ad ea in particulari explicanda, ut confessionem materialiter integram faciat (VI. 480).

R. ad 2^m Affirmative. Ratio, quia tunc per testes satis sensibilibiter confessario fit nota infirmi confessio. Et hoc currit, etiamsi infirmus jamdiu fuerit habituatus in peccatis et confessus non sit: ac licet adsit unus tantum testis et mediatu testans signa data ab infirmo. Absolutio tamen in hoc casu danda est sub conditione, præcipue cum dubitatur (prout facile dubitari potest in rudibus) an pœnitens rite nec ne actum doloris elicuerit (VI. 481).

R. ad 3^m Potest absolvi sub conditione. Ratio, quia eo casu bene adest prudens dubium, quod moribundus vel ante destitutionem noverit suæ damnationis periculum, vel post destitutionem ad illud advertat in aliquo lucido intervallo, in quo præsumitur velle et petere absolutionem signis vere sensibilibus, nempe per suspiria, motus corporis, saltem per anxiam respirationem, quamvis tunc ista signa confessarius non percipiat. Porro, in tanta necessitate, talia signa, saltem ex prudenti dubio præsumpta, sufficiunt ad dandam absolutionem sub conditione. Et hic maxime advertendum, quod sacerdos, quando potest, tenetur sub gravi absolvere infirmum ¹.

R. ad 4^m Potest sub conditione absolvi quoties constet hujusmodi peccatorem fuisse catholicum. Ratio, quia de quolibet catholico prudens potest esse præsumptio quod, si umquam ille aliquo usu rationis donetur, optet meliori modo quo potest damnationem

¹ C. Si presbyter, caus. 26. q. 6.

suam aufugere. Dictum est *catholicum*; nam secus dicendum de hæretico. Hæretici enim, etiamsi in eo casu dent signa pœnitentiæ, non debent absolvi, nisi expresse absolutionem petant; quia numquam prudenter præsumi potest, quod ipsi ea signa præbeant in ordine ad confessionem, a qua summopere abhorrent (VI. 483).

NB. Sensibus destituto, et nullum doloris absolutionisque desiderii signum præbenti, non expedit valde sæpius intra eundem diem, idest sæpius quam singulis ternis vel quaternis horis, absolutionem, licet conditionate tantum, impertiri; quia gravis et urgens causa, quæ requiritur ut sacramentum sub conditione administretur, pro ejusmodi valde sæpius intra eundem diem repetita absolutione per se non existit. — Dixi *per se*; moribundo enim in pravis cogitationibus habituato, aut aliqua odii vel impuri amoris passione irretito, aut infirmitatem valde acerbam non libenti animo sufferenti, vel etiam jam jam morituro frequentius dari poterit. — Non abs re autem erit ægrotum, dum mente pollet, monere, ut dum loqui non poterit, signum aliquod determinatum, seu de quo cum ipso conveniatur, det, dum absolutionem quærit, aut dum sacerdos eam ipsi conferre vult, v. g. oculos claudere vel reserare, manum elevare, inclinare caput et similia (VI. 482. Prax. conf. n. 276).

1268. Q. *An sit obligatio confitendi peccatum mortale, quoad non possit explicari sine manifestatione complicitis?*

R. Affirmative. Ratio, quia præceptum integre confitendi servari debet quotiescumque licite servari potest; satis autem licite in casu nostro servari potest, cum manifestatio alieni criminis non sit illicita quando fit ex rationabili causa: ergo servari debet. Præterea complex, consentiendo in peccato, jam amisit jus ad suam famam in ordine ad confessionem illius peccati. Tenetur vero pœnitens, quando commode potest, alium petere confessarium cui incognita sit persona complicitis, ut ejus fama servetur (VI. 489). Dixi *quando commode potest*; nam excusant pœnitentem ab exquirendo alium confessarium sequentes causæ: 1° Si urgeat periculum mortis aut præceptum annualis confessionis vel communionis. — 2° Si pœnitens, non celebrando vel non communicando, incurreret infamiæ notam. — 3° Si quis existeret in peccato mortali, et deberet manere sine absolutione etiam tantum per diem. — 4° Si credatur complicem cessisse juri suæ famæ, puta si frater peccavit cum sorore, quam scit sejungi non posse a comitatu matris ut alium adeat confessarium. — 5° Si alicui, solito quotidie celebrare vel communicare, grave esset omittere celebrationem vel communionem. — 6° Si quis difficulter alteri, quam consueto confessario, conscientiam aperiret. — 7° Si alias privaretur jubilæi vel indulgentiæ beneficio. — 8° Sæpe excusantur matres et uxores manifestando peccata filiorum et virorum confessario, qui eos

novit: id enim communiter faciunt ad consilium petendum vel ad leniendum dolorem; alioquin ipsis nimis durum foret novos confessarios adire. — 9° Si quis, propter consolationem quam sentit ab amico vel docto confessario, nollet alium quærere: cum enim non sit plus quam veniale manifestare crimen proximi uni vel alteri viro probo, ut dictum est n. 677, satis excusatur ab hujusmodi culpa veniali qui, ob præfatam causam, crimen complicitis cogniti confessario prudenti patefaceret (VI. 490). — Advertendum autem quod, ad explicandum peccatum veniale aut mortale jam confessum, non licet grave crimen alterius manifestare (VI. 489).

1269. Q. *Quid sancitum fuerit a Benedicto XIV circa praxim inquirendi a pœnitente nomen complicitis?*

R. Benedictus XIV, bulla *Ubi primum*, rigore prohibet confessariis, ne exquirant a pœnitentibus nomen complicitis peccati. Hoc declarat pontifex peccatum mortale, et imponit hujusmodi confessariis suspensionem, sed ferendæ sententiæ, ab audiendis confessionibus. Deinde addit, quod quicumque, non ex confessione sua, sed aliunde, aliquem noverit confessarium exquirentem nomen complicitis cum denegatione absolutionis pœnitenti manifestare renuenti, tenetur illum infra mensem denunciare, modo ille ex simplicitate hoc non effecerit (VI. 491).

1270. Q. *An Benedictus XIV ita interdixerit quærere nomen complicitis, ut in nullo casu id liceat?*

R. Non obstante bulla *Ubi primum* Bened. XIV, confessarii utique possunt et tenentur, ad integritatem confessionis servandam, exquirere circumstantias necessarias, nempe quæ vel speciem mutant, vel exquirendæ sunt ut pœnitentis conscientiæ consulatur: hinc licite confessarius potest pœnitentem interrogare, an persona complicitis sit in primo vel secundo gradu, vel ligata voto, aut ancilla etc., licet veniat in cognitionem complicitis (VI. 491).

Ultra necessitatem explicandi circumstantias peccati, nulli dubium quod aliquando tenetur pœnitens complicem manifestare ad aliquod grave damnum impediendum; sed, spectata tam rigorosa pontificis prohibitione, ad finem vitandi proximi infamiam, sacramenti injuriam, sigilli violationem, scandalum etc., prout exprimitur in bulla, non est licitum confessario nomen complicitis exquirere ad finem faciendæ correctionis. Unde, casu quo pœnitens vere teneatur complicem patefacere, tantum poterit confessarius pœnitenti imponere in genere, ut complicem revelet alicui qui scandalum possit impedire, sed numquam licebit confessario dicere: *revela mihi*. Si vero pœnitens, ex se et sponte sua, roget confessarium ut complicem corrigat, tunc confessario multa prudentia opus est: nam, ordinarie loquendo, non expedit ut se immittat in hujusmodi rem;

ipsi enim tantum incumbit prospicere bono sui pœnitentis, non aliorum, et solummodo intra confessionem, non extra; et ex alia parte confessarius difficulter assumere potest hoc munus corrigendi sine periculo scandali et offensionis sacri ministerii (VI. 492).

§ III. De confessione invalida iteranda.

1271. Principia. — I. Confessio redditur invalida per defectum alicujus conditionis essentialiter requisitæ, sive ex parte confessarii sive ex parte pœnitentis.

Est invalida *ex parte confessarii*: 1° si ipse jurisdictionem non habuerit, vel ejus jurisdictio fuerit certe impedita per censuram; 2° si formam substantialiter vitiaverit, vel absolvere non intenderit; 3° si nullum pœnitentis peccatum intellexerit etc. (VI. 498).

Est invalida *ex parte pœnitentis*: 1° si ex malitia mortale tacuit, vel de eo falso et scienter se accusavit; 2° si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia; 3° si non fuit neque contritus neque attritus: quod patere solet — a) si sponte quæsierit confessarium surdum, indoctum, facile absolventem etiam indispositos etc., — b) si noluerit restituere bona fortunæ, honorem aut famam ablatam, — c) si noluerit auferre occasionem proximam voluntariam etc. (V. 501).

II. Quando certo moraliter constat confessionem fuisse invalidam, ea procul dubio iterari debet. Ratio, quia per confessionem invalidam præcepto confessionis satisfieri nequit. — Dixi *certo moraliter*; in moralibus enim non requiritur certitudo absoluta, ut imponatur vel tollatur obligatio, sed sufficit certitudo moralis. Si quis, v. g. post confessionem statim, sine ullo conatu ad tentationes repellendas, labitur, signum moraliter certum exhibet, ejus confessiones præteritas nullas fuisse, quia deerat dolor et propositum. Talis igitur debet hujusmodi confessiones repetere.

III. Quando adest tantum dubium de invaliditate præteritæ confessionis, duplex hæc regula statuenda ac tenenda est: — 1° Si prudenter dubitetur *de existentia actus essentialis* ad confessionis validitatem, v. g. si dubitetur positive an confessarius posuerit formam, an habuerit jurisdictionem, etc., an pœnitens elicuerit actum doloris vel propositi: confessio est iteranda, ex illo principio: « Non satisfit præcepto certo per satisfactionem dubiam. » — 2° Si dubitetur *de modo actus*, idest si dubitetur, an actus rite positus fuerit, prout erat de jure ponendus, v. g. an propositum certe elicitedum satis efficax fuerit, an peccata, certo confessa quoad substantiam, fuerint sufficienter declarata: in tali casu confessio non est repetenda, quia

valet regula juris: « In dubio standum est pro valore actus. » Hinc non tenetur pœnitens ad repetendas confessiones, quoties præsumptio, et per consequens possessio, stat pro illarum valore. Sic v. g. pœnitens, qui post confessionem occasiones vitavit, et per aliquod tempus tentationibus obstitit, bene potest judicare suas confessiones fuisse validas, nec tenetur eas iterare¹ (VI. 505. H. A. XVI. 46).

1272. Q. *An iteranda sit confessio facta surdo, dormienti vel indocto?*

R. 1° Si pœnitens confessionem fecit mala fide, idest jam advertens confessarium non audire, aut dormire, aut esse ignarum, aut peccati gravitatem non concipere, aut facilem esse in absolvendis etiam indispositis, confessionem utique iterare debet; quia, cum peccaverit actu quo confitebatur, invalide absolutionem recepit.

R. 2° Si vero pœnitens confessionem fecit surdo vel dormienti bona fide, valide absolutionem recepit, modo confessarius aliqua peccata audierit: ideoque non tenetur repetere nisi peccata, quæ non fuerunt audita. — Neque est iteranda confessio facta bona fide confessario nescienti discernere species et numerum, nec inter mortale et veniale etiam in casibus obviis. Ratio, quia etsi debita pœnitentia non imponatur, absolutio utique valida est, dum ex utraque parte jam concurrunt requisita ad validitatem sacramenti. Sic enim censendum est Christum Dominum hoc sacramentum instituisse, cum tales defectus passim contingant. Hoc tamen intelligendum, nisi constet numerum vel species explicatas non fuisse: alias integritas confessionis certo supplenda est; quia licet prior fuerit valida, confessio tamen præsens facienda est cum debita integritate (VI. 500).

Quid (quæres) si, peracta confessione, pœnitens cognoscat confessarium aliquod peccatum non audivisse, sed nesciat quodnam sit? R. Si confessio brevis sit, tenetur eam repetere: secus, si sit longa; quia eo casu præsimitur Deum non obligare ad integritatem confessionis cum tanto incommodo (VI. 499).

1273. Q. *An pueri et rustici, qui numquam explicarunt numerum et species, teneantur anteactas confessiones repetere?*

R. Pueri et rustici, qui bona fide semper in confuso confessi sunt, non tenentur repetere integre confessiones præteritas, cum illæ satis fuerint validæ: tenentur vero explicare species et numerum omissum quando id advertunt, ut saltem confessionem præsentem integram faciant; integritas enim materialis omissa, quotiescumque suppleri potest, semper suppleri debet.

NB. Si confessarius advertat in principio confessionis alicujus ex prædictis rusticis, eum in annis præteritis semper male confes-

¹ Marc. 1078.

sum esse, numerum omittendo, non debet illum obligare ad confessiones repetendas, casu quo uniformem rationem vivendi tenuerit in præteritis annis; nam, confessionem excipiendo illius anni, bene formare simul potest iudicium de annis præteritis. Idem dicendum, casu quo id advertat post confessionem illius anni, si adhuc restat in ejus mente notitia distincta peccatorum illius novissimæ confessionis; quia, quin repetantur priores confessiones, poterit quidem formare simul distinctum iudicium de annis præteritis. Secus autem dicendum, si ex confessione præsentis habeat tantum notitiam confusam de culpis confessis, ut sæpe accidit in confessionibus longioribus et implicatis; nam, licet confessario sufficiat ad dandam absolutionem notitia confusa status pœnitentis, nihilominus semper opus est ut confessarius semel distinctum de peccatis iudicium efformet (VI. 504).

1274. Q. *An confessio invalida sit repetenda ex integro, si iteretur apud eundem confessarium? — Item, an, qui ante confessionem sua peccata confessario mere historice enarravit, debeat ea distincte et explicite repetere in confessione?*

R. ad 1^m Undecumque defectus evenerit, sive ex parte pœnitentis quia defuit dispositio aut integritas, sive ex parte confessarii quia defuit jurisdictio, non est opus repetere confessionem; sed sufficit ut confessarius recordetur status pœnitentis, vel resumat notitiam ejus in confuso, et pœnitens in genere se accuset *de omnibus peccatis prius confessis*. Ratio est, quia ex una parte prior confessio (etsi invalida, aut etiam sacrilega) cum fuerit facta in ordine ad absolutionem recipiendam, atque ad sigillum sacramentale obstringat, vere sacramentalis dicenda est: ex altera parte generalis accusatio conjuncta cum notitia et iudicio prius habito a confessario, plane sufficit.

R. ad 2^m Si confessarius distinctam memoriam habet narrationis præcedentis, satis est ut pœnitens in confessione se accuset tantum in genere *de omnibus peccatis antea ipsi enarratis*. Ratio, quia per hanc brevem accusationem omnia peccata jam subjiciuntur confessario ut iudici in ordine ad absolutionem, et confessarius hic et nunc sacramentaliter iudicat de omnibus peccatis pœnitentis distincte sibi notis. — Si vero confessarius confusam tantum memoriam retinet præcedentis narrationis, tunc pœnitens debet utique distincte et explicite sua peccata in confessione repetere. Ratio, quia ex Trid. in confessione sacramentali omnia et singula peccata mortalia, secundum speciem et numerum, explicanda sunt: quod factum non est per simplicem narrationem præcedentem, quippe quæ confessio sacramentalis non fuit; nec obtineri potest per prædictam brevem accusationem in genere tantum factam, deficiente in confessario distincta peccatorum memoria (VI. 502. H. A. XVI. 44).

1275. Q. *An sit repetenda confessio, si sacerdos oblitus fuerit peccatorum antequam absolutionem impertierit?*

R. Non est repetenda confessio facta eidem confessario, quando illa fuit prolixa aut absolutio fuit dilata, et confessarius recordatur saltem in confuso status pœnitentis.

Quid (dices) si confessarius ne confuse quidem recordetur status pœnitentis, sed tantum pœnitentiæ injunctæ? R. Hoc sufficit ad absolvendum; quia ex ipsa notitia pœnitentiæ poterit confessarius formare judicium de statu pœnitentis.

Quid (addes) si confessarius nec meminerit status pœnitentis, nec pœnitentiæ injunctæ, sed tantum quod pœnitentiam imposuerit? R. Tunc ad licite absolvendum confessarius debet per aliquas interrogationes comparare sibi notitiam saltem confusam de statu conscientiæ pœnitentis; quia sententia, incognita omnino causa, ferri nequit. Dixi *ad licite absolvendum*; nam si absolveret, facta a pœnitente confessione in genere de omnibus peccatis prius confessis, absolutio esset valida (VI. 502).

1276. Q. *Quid de confessione generali?*

R. 1° Confessio generalis ea est, in qua omnia anteactæ vitæ peccata saltem mortalia iterum accusantur, perinde ac si eorum nullus umquam fuisset confessus, — vel in qua accusantur peccata notabilis vitæ partis, v. g. quinque vel decem annorum: quo casu, melius quam generalis, extraordinaria nuncupatur.

R. 2° Confessio generalis aliquibus est necessaria, quibusdam est utilis, aliis est nociva.

a) *Necessaria* est illis, quorum præteritæ confessiones ex aliquo capite certo invalidæ fuerunt (cfr n. 1271): quibus idcirco præcipienda est.

b) *Utilis* est illis, quibus memoria suarum tot numero culparum, earumque humilis iterata accusatio, afferre potest vel intensiorem dolorem, vel firmitus propositum, vel suaviorem conscientiæ pacem et tranquillitatem: quibus ideo consulenda est, præsertim tempore missionis, vel cum primam communionem sunt suscepturi, vel antequam stabilem vitæ statum amplectantur.

c) *Nociva* est illis, qui, nullo suppetente rationabili dubio de validitate præteritarum confessionum, semper anxie et inaniter timeant se defecisse vel in conscientiæ examine vel in dolore vel in proposito vel in confessionis integritate, et quo magis in memoriam revocant præterita peccata ad ea iterum confitenda, eo magis eorum mens obnubilatur et perturbatur: quibus propterea prohibenda est.

ARTICULUS III.

De satisfactione sive de pœnitentia.

§ 1. De impositione pœnitentiæ.

1277. **Principia.** — I. Confessarius in danda absolutione tenetur pœnitentiam seu satisfactionem imponere cuivis pœnitenti, qui valeat eam persolvere, ut declarat Trid. ¹. Unde peccat, si eam non imponit: et quidem graviter, cum confessio est de mortalibus; venialiter vero, si est de venialibus, aut de mortalibus jam confessis (VI. 506).

II. Regulariter confessarius imponere debet pœnitentiam ante absolutionem, tum ut ordinem iudicii servet, tum ut videat quomodo eam pœnitens acceptet; sed potest aliquando pœnitentiam imponere immediate post absolutionem: tunc enim moraliter cum illa unitur (VI. 514).

1278. Q. *Quæ et quanta pœnitentia imponenda sit?*

R. 1° Quoad *qualitatem*, ea esse debet vindicativa et medicinalis ². Ratio, quia confessarius ut iudex tenetur pœnitenti pœnam infligere pro qualitate et gravitate criminum, et ut medicus debet ei præscribere pharmaca tam morbis contractis curandis, quam in posterum vitandis (VI. 508).

Pœnitentia *vindicativa* illa est, quæ habet rationem pœnæ: talis est v. g. eleemosyna, jejunium et quævis alia sensuum mortificatio, oratio, confessio, communio et visitatio ecclesiæ. Imo quodcumque aliud opus bonum, injunctum in sacramento pœnitentiæ, valet pro opere pœnali et afflictivo; quia respectu ad nos, in statu naturæ lapsæ, quæcumque virtuosa actio habet rationem pœnæ, ex eo quod, amissa originali justitia, omnes ad terrena et propria commoda proni sumus.

Pœnitentia *medicinalis* est illa, quæ tendit ad vitiorum extirpationem per actus contrariarum virtutum. Hinc expedit, ut imponantur opera carnem coercentia pro peccatis sensus, eleemosynæ pro peccatis avaritiæ, oratio pro blasphemiiis. Sed considerandum quid magis expediat, aut magis utile sit pœnitenti. Quamvis autem per se maxime utile sit imponere sacramentorum frequentiam, orationem mentalem et eleemosynas; nihilominus praxis habet, has reddi damnosas iis, qui aut nihil aut parum habuerunt horum usum. Pœnitentiæ utiles generatim pro omnibus solent esse, auditio missæ,

¹ Sess. 14. c. 8. de pœnit.

² Trid. *ibid.*

visitatio ss. sacramenti et imaginis Mariæ ss., tertia pars rosarii, lectio pia, actus theologicarum virtutum. Numquam autem gravandus est pœnitens multis rebus, ne confundatur et terrefiat (VI. 514. H. A. XVI. 54).

R. 2° Quoad *quantitatem* pœnitentiæ, illa ex Trid. 1 debet esse quidem proportionata culpis et pœnitentis facultati, determinanda tamen relinquitur confessarii arbitrio, « prout spiritus et prudentia suggesserit ». Regulariter vero et per se, gravis pœnitentia injungenda est pro gravibus culpis (VI. 508). Et hic animadvertendum quod rosarium b. Mariæ virginis, etsi quinque decadum, est per se gravis pœnitentia; psalmus *Miserere* levis tantum (VI. 515).

Resolve. 1. Potest imponi pro pœnitentia actus internus caritatis, contritionis, meditationis etc.; quia talis actus jam per se est meritorius, et satis fit sensibilis per impositionem sacerdotis et acceptionem pœnitentis, prout contritio fit sensibilis per confessionem. — 2. Potest imponi opus applicandum pro defunctis; quia licet satisfactio illius operis tunc applicetur defunctis, satisfactio tamen bonæ voluntatis pœnitentis, qua opus applicat, ipsimet cedit. — 3. Potest imponi cessatio ab aliquo bono opere, nempe a communione, jejunio etc.; quia hujusmodi cessatio bene potest aliquando esse actus virtutis, saltem ad servandam obedientiam confessario. Regulariter tamen non expedit hujusmodi pœnitentiam imponere: imo non potest imponi, quando omissio illius operis sit forte aliis occasio judicandi quod a confessario in pœnitentiam fuerit injecta (VI. 514). — 4. Non potest imponi ingressus in religionem, neque susceptio matrimonii; quia status religiosus esset pœnitentia nimis onerosa, et matrimonium omnimodam requirit libertatem (VI. 511).

1279 Q. *Quibus de causis possit minui pœnitentia?*

R. Potest minui: 1° Si pœnitens accessit valde contritus, aut si ille prius multas pœnales patravit actiones. — 2° Si pœnitens sit infirmus corpore, cum dicat rituale rom.: « Meminerit sacerdos, ægris non esse injungendam gravem pœnitentiam, sed indicendam tantum illam quam, si convaluerint, opportuno tempore peragant ». Quod si infirmus sit constitutus in mortis articulo aut sensibus destitutus, tunc potest absolvi sine ulla pœnitentia: licet semper expediat aliquam levem ei imponere, ut osculari Crucifixum, aut invocare nomina Jesu et Mariæ saltem cum corde etc. Non expedit imponere infirmo pro pœnitentia, ut patienter infirmitatis incommoda sufferat; hoc enim potest esse illi multorum scrupulorum occasio. Contra, si infirmus posset satisfacere per eleemosynas, istæ utique a confessario essent injungendæ, dum quilibet tenetur eam

1 Sess. 14. c. 8. de pœnit.

facere quam potest pœnitentiam. — 3° Si pœnitens est infirmus spiritu, unde prudenter timeri possit ne majorem pœnitentiam non adimpleat. — 4° Si scrupulosus sæpius in eandem horam redit cum novis culpis; quia supponitur satis imposita in præcedentibus (VI. 507, 508). — 5° Si adsit tempus jubilæi aut indulgentiæ plenariæ; sed semper tunc debet imponi aliqua pœnitentia, ut declaravit Benedictus XIV, tum quia nemo potest securus esse plenariam indulgentiam lucrari, tum quia semper integrandum est sacramentum. Et cum pœnitens indiget pœnitentia medicinali, hæc omnino imponenda est (VI. 519).

Propter has igitur causas, et signanter propter animi infirmitatem, qua laborat pœnitens, et ob quam censetur satisfactionem proportionatam non impleturus, minuet confessarius pœnitentias. Ratio, quia, tametsi juxta divinæ justitiæ rationem exigatur satisfactio peccatis adæquata, attamen ex divina clementia habenda est ratio virium pœnitentium, tam corporis quam animi (VI. 509).

1280. Q. *An confessarius pro culpis gravibus possit imponere pœnitentiam gravem sub obligatione tantum levi?*

R. Excepto casu gravis ægritudinis aut intensissimæ contritionis, vel alio casu rarissimo, in quo omnino videretur expedire ad salutem pœnitentis, non potest confessarius pro culpis gravibus totam pœnitentiam imponere tantum sub levi, cum semper teneatur ex præcepto Tridentini injungere aliquod grave opus sub obligatione gravi, licet sit leve respective ad numerum et gravitatem peccatorum. Sed postquam imposuit aliquam pœnitentiam gravem, bene potest aliam graviorem injungere sub obligatione tantum levi; quia quilibet legislator potest gravem materiam præcipere sub levi. Et sic recte se geret confessarius, quoties prudenter dubitet quod pœnitens, propter animi infirmitatem, graviorem pœnitentiam non sit impleturus.

An (quæres) confessarius possit injungere pœnitentiam sine ulla obligatione? R. Negative. Ratio, quia legislator potest ferre et non ferre legem; sed, si ferat, non potest eam ferre sine obligatione, cum lex debeat necessario saltem sub levi obligare: lex enim quæ non obligat, non est lex, sed consilium (VI. 510, 518).

1281. Q. *An possit imponi pœnitentia publica?*

R. Pro peccato occulto non potest imponi pœnitentia publica; quia per hoc indirecte violaretur sigillum: idque expresse prohibet rituale rom. dicens: « Pro peccatis occultis, quantumvis gravibus, (confessarius) manifestam pœnitentiam non imponat ». Contra bene potest imponi pœnitentia publica pro peccato publico, ut constat ex Trid. 1, ubi dicitur: « Huic (idest publico peccatori) condignam pro modo culpæ pœnitentiam publice injungi oportet ». Nec obstat dicere, quod talis

¹ Sess. 24. c. 8 de ref.

publica pœnitentia esset manifestatio confessionis ; nam, cum illa imponatur de consensu pœnitentis, necessario præstando si vult absolvi, manifestatio illa potius provenit ex libera acceptatione pœnitentis, quam ex præcepto confessarii. Imo, si alia via non possit obviari scandalo dato vel honori alicujus palam detracto, confessarius tenetur publicam imponere pœnitentiam. Ceterum, non est adstringendus pœnitens ad publicam pœnitentiam, si ipse renuit, et alio modo possit scandalo mederi, nimirum sacramenta frequentando, ecclesias visitando, ad aliquam congregationem se aggregando etc. (VI. 512).

1282. Q. *An possit pro pœnitentia imponi opus alias debitum?*

R. Affirmative. Ratio, quia opus illud jam præceptum, cum sit satisfactorium, bene potest per claves elevari ad meritum etiam satisfactionis sacramentalis : unde sicut qui die festo audit missam, etiam ex voto debitam, duplex habet meritum ; ita qui implet opus alias præceptum, injunctum simul in pœnitentiam. Hoc tamen non faciendum, nisi spectata fragilitate pœnitentis. Animadvertite autem quod, nisi confessarius expresse imponat opus alias præceptum, intelligitur impositum opus supererogatorium. Si vero confessarius imponat auditionem missæ per mensem, non tenetur pœnitens audire duas missas in festo (VI. 513).

1283. Q. *An, si pœnitens statim post absolutionem deferat aliud neccatum, sufficiat illi eandem imponere pœnitentiam?*

R. Negative. Ratio, quia licet opus alias præceptum bene possit injungi in pœnitentiam, ut supra dictum est, non tamen opus præceptum eodem titulo satisfactionis sacramentalis. Unde confessarius novam pœnitentiam, saltem levem, debet imponere (VI. 513).

1284. Q. *An pœnitenti possit imponi pœnitentia sub conditione, si iterum labatur?*

R. Potest utique imponi (modo simul imponatur proportionata pœnitentia pro peccatis confessis); sed expedit ut imponatur tantum ad breve tempus, ut ad mensem aut ad aliam confessionem ; ne, si ad longum tempus imponatur, postea negligatur et peccata multiplicentur (VI. 524).

§ II. De acceptatione et impletione pœnitentiæ.

1285. **Principia.** — I. Pœnitens tenetur acceptare et implere rationabilem pœnitentiam a confessario assignatam. Ratio, quia sicut confessarius satisfactionem imponere, ita pœnitens acceptare et implere debet, ut integrum fiat sacramentum. — Unde, si pœnitens pro gravibus culpis nollet sine causa et ex mera desidia gravem pœnitentiam acceptare, ac cum levi absolvi vellet, graviter peccaret, nec posset confessarius eum absolvere. Ceterum, si pœnitens

putaret pœnitentiam sibi impositam nimis gravem, respectu sui peccati aut saltem suarum virium, et confessarius nollet eam moderari, bene posset ille, recusata absolutione, alium quærere confessarium (VI. 516).

II. Pœnitens tenetur implere pœnitentiam assignatam tempore a confessario determinato, vel quamprimum commode potest si tempus præfinitum non fuit. — Unde graviter peccat qui gravem pœnitentiam pro gravibus culpis impositam diutius differt, v. g. per annum et etiam per sex menses; sed neutiquam qui per mensem eam differt: modo tamen non sit medicinalis, ita ut illa dilata periculum sit relabendi (VI. 521, 527. H. A. XVI. 57). — Quoties autem pœnitentia statuto tempore adimpleta non fuit, remanet semper obligatio eam peragendi; quia tempus tantum accessorie intenditur, idest ad sollicitandam, non ad finiendam obligationem. Hinc, si alicui sit injunctum jejunium die sabbati in honorem b. Mariæ virginis, transacto eo die, tenetur in alio jejunare; tum quia semper principaliter intenditur a confessario jejunium et accessorie dies; tum quia, quando materia præcepti est divisibilis, qui non potest implere totum, tenetur ad partem (VI. 525).

1286. Q. *Quomodo peccet pœnitens, qui omittit implere pœnitentiam impositam?*

R. 1° Qui pœnitentiam gravem, sibi impositam pro peccatis gravibus, non adimplet, peccat graviter; quia materia gravis per se obligat sub gravi.

R. 2° Qui levem omittit pœnitentiam, pro culpis levibus impositam, aut pro peccatis gravibus jam alias confessis, peccat tantum venialiter; quia materia levis non est capax gravis obligationis. Nec obstat dicere, quod sacramentum restaret incompletum; quia cum sit essentialiter hoc completum, obligatio illud integrandi non est nisi levis.

R. 3° Qui omittit gravem pœnitentiam, impositam pro culpis levibus, aut gravibus jam confessis, item venialiter tantum peccat; quia sicut confessarius non tenebatur, imo nec poterat illam imponere sub gravi, ita nec pœnitens tenetur sub gravi eam implere. Sentio tamen quod, si per accidens peccata illa venialia valde disponderent pœnitentem ad mortale, tunc posset confessarius gravem ei imponere pœnitentiam, ut ipsum removeat a periculo peccandi mortaliter; et tunc tenebatur pœnitens, si vellet absolvi, illam acceptare et adimplere. Præterea censeo quod, si pœnitens pro mortalibus confessis condignam non egerit pœnitentiam, tunc, si iterum eadem peccata clavibus subjiciat, bene poterit confessarius gravem injungere pœnitentiam; et pœnitens, si acceptet, tenetur eam implere (VI. 517).

1287. Q. *Sub qua culpa teneatur pœnitens implere circumstantias pœnitentiæ impositæ adjectas, v. g. ut oret flexis genibus, brachiis extensis etc.?*

R. Nulli dubium quod omissio circumstantiæ sit saltem venialis. Quando fiat nec ne mortalis, pendet a molestia levi aut gravi quam affert circumstantia, vel per se vel respective ad pœnitentem, prout significaverit confessarius pœnitentiam imponens (VI. 517).

1288. Q. *An satisfaciatur, qui pœnitentiam impositam implet in mortali?*

R. Satisfacit quidem; quia ad implendum præceptum pœnitentiæ sufficit ponere opus præceptum, licet præcepti finis non obtineatur: sed probabilius venialiter peccat; nam ponere obicem effectui partiali sacramenti, non potest ab aliqua culpa excusari (VI. 522, 523).

1289. Q. *An pœnitentia possit impleri per alium?*

R. Negative, nisi id confessarius concedat. Constat ex prop. 15, damnata ab Alex. VII, quæ dicebat: « Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat » (VI. 526).

1290. Q. *An, si pœnitens oblitus sit pœnitentiæ injunctæ, teneatur repetere confessionem, ut aliam pœnitentiam accipiat?*

R. Negative, etiamsi culpabiliter oblitus fuerit. Ratio, quia ex una parte non tenetur amplius ad pœnitentiam, cum ejus impletio facta sit ei impossibilis: ex altera non videtur extare hanc obligationem repetendi confessionem ut integretur sacramentum, cum nemo videatur teneri repetere sua peccata, quotiescumque ipsa directe fuerint remissa; hoc enim gravissimum esset onus. Teneretur tamen talis pœnitens, cum commodè posset, adire confessarium suum, si putaret illum adhuc memorem esse pœnitentiæ, quam injunxit; tunc enim ejus impletio est ei adhuc moraliter possibilis (VI. 520).

1291. Q. *Quisnam possit pœnitentiam commutare?*

R. Solus confessarius pœnitentiam commutare potest, quia ipse tantum eam potest imponere: unde nequit pœnitens ex se eam mutare, ne in opus quidem evidenter melius (VI. 528). Si autem quæras: An confessarius possit commutare pœnitentiam extra confessionem?

R. Ab eodem confessario, qui pœnitentiam imposuit, utique potest commutari extra confessionem: modo tamen id fiat immediate post absolutionem, antequam pœnitens discedat; quia tunc tantum perseverat idem judicium. Ab alio autem confessario non potest; quia extra judicium sacramentale confessarius nullam habet potestatem. Pœnitens vero, facta commutatione, semper potest eligere primam pœnitentiam (VI. 529).

1292. Q. *An pœnitens, optans pœnitentiam injunctam sibi commutari, teneatur confessionem factam repetere?*

R. Negative, etiamsi confiteatur confessario diverso ab eo qui pœnitentiam imposuit. Ratio, quia in hac secunda confessione non agitur de iudicio ferendo super culpis delatis in confessione præcedenti, ubi iudicium jam fuit efformatum, sed tantum de pœnitentis impotentia ad pœnitentiam implendam. Nec obstat dicere, quod pœnitentia non solum debet esse punitiva, sed etiam medicinalis, et ideo quod nequit confessarius convenientem medicinam pœnitenti applicare, nisi culparum ejus notitiam habeat; nam respondetur, quod confessarius ex eadem pœnitentia imposita potest peccatorum, pro quibus illa imposita erat, materiam argumentari; et ita potest se dirigere in pœnitentiæ commutatione aut diminutione. Et hic animadvertente, confessarium etiam non requisitum a pœnitente posse ex se mutare ei pœnitentiam, cum prævidet quod ille verisimiliter perget eam negligere (VI. 529).

1293. Q. *An confessarius inferior possit commutare pœnitentiam a superiore impositam ob casus reservatos?*

R. Negative. Ratio, quia inferior non habet facultatem mutandi sententiam superioris in iudicio prius ab eo lato. Si tamen gravis accederet causa, et non esset facilis accessus ad superiorem, tunc inferior licite posset pœnitentiam commutare, ex præsumpta superioris conniventia (VI. 529).

§ III. De satisfactione per indulgentias.

PUNCTUM I. De indulgentiis in genere.

1294. **Definitio.** Indulgentia est remissio pœnæ temporalis Deo debitæ pro peccatis post baptismum commissis, et quoad culpam ac pœnam æternam jam remissis, facta ab habente facultatem, extra sacramentum, per applicationem thesauri ecclesiæ, seu satisfactionum Christi, b. Mariæ virginis, et sanctorum ipsis superabundantium (VI. 531).

1295. **Divisio.** Multipliciter distinguitur indulgentia.

1° Alia est *plenaria* sive *totalis*, quæ ab omni pœna liberat. Alia est *partialis*, quæ remittit aliquam pœnæ partem, qualis est unius vel aliquot annorum, item *septenæ* et *quadragenæ*, quibus intelligitur tolli illa pœna, quæ tolleretur per jejunium illorum annorum aut dierum (qui in indulto exprimuntur) in pane et aqua, secundum canones olim imponi solitum. Quando indulgentiæ plenariæ addita est etiam partialis, id vel ad diversos concedentes referendum est; vel facit ad cautelam, ut si forte causa indulgentiæ non fuerit sufficiens, saltem valeat ad illam partialem lucrandam; vel ut ea per modum suffragii possit aliis applicari.

2° Alia est *localis*, quæ immediate conceditur loco, v. g. eccle-

siæ. Alia *realis*, quæ immediate conceditur rei, v. g. rosario. Alia *personalis*, quæ immediate conceditur personis, v. g. confraternitat.

3° Alia est *perpetua*, alia *temporalis*, prout conceditur in perpetuum vel ad tempus (VI. 535).

1296. **Principia.** — I. Ecclesia habet potestatem concedendi indulgentias: indulgentiarum usus autem est christiano populo maxime salutaris. Constat ex Trid. ¹, a quo anathemate damnantur, qui aut inutiles indulgentias esse asserunt, aut eas in ecclesia concedendi potestatem esse negant (VI. 531). Porro:

a) Papa habet immediate a Christo potestatem universalem concedendi omnibus fidelibus vivis et defunctis quascumque indulgentias. Vide dogmaticos.

b) Episcopi habent potestatem, eorum muneri adnexam quidem, sed a papa collatam, concedendi propriis subditis indulgentias (defunctis non applicabiles) unius anni die consecrationis ecclesiæ, et 40 dierum ceteris temporibus.

c) Cardinales ex usu indulgentias 100 dierum concedere valent ecclesiæ, cui veluti episcopi præsumunt; itemque ecclesiis suorum titularum, quamvis non sint episcopi, nec sacerdotes.

d) Alii presbyteri, cujuscumque gradus vel dignitatis sint, sive sæculares sive regulares, non possunt ulla indulgentias concedere, nisi sint legitime delegati.

II. Concessio indulgentiæ facta sine causa rationabili et proportionata est illicita et invalida. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet et est dissipatio. Ceterum, non est subditorum judicare utrum causa justa sit an non; debent enim simpliciter existimare justam esse (VI. 532).

III. Indulgentiæ intelligendæ sunt ut sonant verba indulti; quia error, licet communis esset, in hoc non supplet: cum tamen sint gratiæ, large sunt interpretandæ, servata tamen verborum proprietate. Unde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione (VI. 534).

IV. Ad lucrandas indulgentias impleri debent omnes conditiones præscriptæ. — Porro, conditiones ex parte subjecti implendæ, admodum sex recensentur: 1° Ut sit baptizatus. 2° Ut sit subditus concedentis. 3° Ut non sit innodatus excommunicatione majori; quia hæc privat communionem bonorum spiritualium. 4° Ut loco, tempore, et modo (v. g. ad sonitum tintinnabuli, flexis genibus, vel stando) præscripto adimpleat omnia opera injuncta: s. ind. c. 18 febr. 1835. 5° Ut sit in gratia, saltem cum ultimum opus præscriptum ponit; quia pœna non remittitur ante culpam (VI. 533). 6° Ut debitam intentionem habeat (VI. 534).

¹ Sess. 25. decr. de indulg.

1297. Q. *An lucretur indulgentiam, qui partem operis pro ea præscripti omittit?*

R. Negative, si notabilem operis partem omittat; quia tunc non censetur satisfacere moraliter integre conditioni præscriptæ: secus, si tantum modicum quid omittat, v. g. cæremoniam in sacro, vel si parum comedat in jejunio; quia opus ponit moraliter integrum (VI. 534).

1298. Q. *Quæ intentio requiratur ad lucrandas indulgentias?*

R. Certo non constat utrum requiratur intentio virtualis, vel an sufficiat habitualis. Unde tutius erit praxim amplecti piorum, qui mane renovant propositum omnes per diem indulgentias lucrandi (VI. 534). Quoad indulgentiam altaris privilegiati, recale dicta n. 1218.

1299. Q. *An requiratur status gratiæ ad lucrandam indulgentiam pro defunctis? — Item, an indulgentia infallibiliter prosit defunctis quibus applicatur?*

R. ad 1^m Affirmative. Ratio, quia nemo potest alteri applicare indulgentiam, nisi prius eam fecerit suam. Quoad indulgentiam altaris privilegiati, cfr n. 1218.

R. ad 2^m Licet effectus indulgentiarum pro vivis sit infallibilis, non est tamen infallibilis pro defunctis, cum pro eis nulla adsit promissio; unde Deus ipsas acceptat tantum ad suum beneplacitum (VI. 534).

1300. Q. *An eadem indulgentia possit lucrificari pluries in die, repetendo opera præscripta? — Item, an possint uno et eodem opere plures indulgentiæ, variis titulis concessæ, lucrificari?*

R. ad 1^m Attendendum est ad litteras concessionis, pendet enim a concedentis voluntate.

R. ad 2^m Affirmative, si opus sit æque utile ad finem utriusque indulgentiæ, et repeti nequeat aut non soleat eodem die, ut jejunium, communio, confessio etc. (VI. 534).

1301. Q. *An, qui sola venialia habet, teneatur confiteri ad lucrandas indulgentias concessas cum clausula: Contritis et confessis?*

R. Affirmative. Constat ex decreto Clementis XIII, 19 maji 1759 (VI. 534). Declaravit tamen s. ind. c. 15 dec. 1841, quod absolutio non requiritur.

1302. Q. *An indulgentia concessa ut plenaria, valeat ut partialis, si integra obtineri nequeat, v. g. propter affectum ad ali-quod veniale?*

R. Affirmative. Ratio est: 1° quia sicut non repugnat culpam alicujus venialis remitti, quin remittatur culpa aliorum, ita et pœna; 2° quia summus pontifex, concedendo indulgentiam plenariam, non præsumitur velle eam restringere tantum ad eos, quibus remittuntur

omnia venialia, sed potius illam concedere juxta capacitatem subiecti, ut remittatur saltem pœna venialium illorum, quorum culpa remissa est (VI. 534).

1303. Q. *Utrum, si concedatur facultas commutandi opera injuncta ad lucrandas indulgentias, commutatio necessario in confessione fieri debeat?*

R. Ex declaratione Greg. XIII, commutatio fieri potest extra confessionem, et quidem non tantum a confessario qui confessionem audit, sed etiam a quocumque approbato. Excipe tamen commutationem, quæ fieret vi jubilæi; hæc enim, ex bullis *Convocatis* et *Inter præteritos* Benedicti XIV, omnino facienda est in confessione, nisi alia facultas expresse concedatur (VI. 534).

1304. *Resolutiones.* — 1. Indulgentiis frui potest etiam qui eas concessit (VI. 534).

2. Indulgentiæ concessæ cum clausula: *ad beneplacitum nostrum* expirant morte concedentis; secus dicendum de concessis cum clausula: *ad beneplacitum nostrum et sedis apostolicæ*, ex constit. Benedicti XIV *Inter præteritos*, edita 3 dec. 1749 (VI. 536).

3. Indulgentiæ concessæ pro articulo mortis non requirunt applicationem confessarii aut alterius ministerium. Expedit tamen moribundos ad invocationem nominis Jesu et Mariæ sæpius excitare, simulque in memoriam ipsis revocare intentionem lucrandi indulgentias.

4. Si moribundus habeat plures imagines, grana, rosaria etc. benedicta, potest, sive intuitu ejusdem concessionis sive diversarum, toties lucrari indulgentiam quoties nomen Jesu repetierit, vel præstiterit opus requisitum. Sufficit autem ad eas lucrandas quodvis tempus in quo verificatur mortis articulus, etsi mors sequatur post plures dies. Possunt pariter moribundi plures indulgentias plenarias ob plures titulos concessas simul lucrari, v. g. titulo suæ religionis, confraternitatis etc., dummodo non requirant certa opera pro speciali necessitate applicanda; idque etiamsi eas vel earum aliquas ignorent, aut non recordentur: sed vide n. 1477. III.

5. Requiritur ut moribundus secum habeat cruces, grana, imagines etc., quibus indulgentiæ sunt applicatæ. Non tamen est necesse ut ea habeat collo appensa, brachio obvoluta, manuve apprehensa, licet tutius sit; sed sufficit ut hæc sint in lecto vel juxta moribundum, licet ipse nec videat, nec tangat, nec sciat aut recordetur se habere, nisi aliud exprimatur.

6. Indulgentiæ concessæ vivis non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur; quia pendent a voluntate concedentis (VI. 534).

APOSTOLICÆ SEDIS RESPONSA QUOAD INDULGENTIAS.

1305. — I. Indulgentiæ adnecti possunt quibuslibet rebus solidis, ferro, ligno etc., etiam coronæ vitro solido confectæ. Res tamen quæ frangi aut lacerari facile possunt, ut papyrus, vitrum insufflatum etc., excipiuntur: s. c. ind. 29 febr. 1820.

II. Indulgentiæ amittuntur, si dominium rei mobilis benedictæ jam nobis adpropriatæ in alium transferatur; indulgentia enim conceditur tantum personæ pro qua res fuit benedicta, vel quæ primo ea utitur. Aliter est, si res tantum commodetur; modo commodans non intendat beneficium indulgentiæ commodatario concedere: s. ind. c. 26 nov. 1714; 16 jul. 1887.

III. Qui emit coronas, cruces, numismata etc., ut ea distribuat postquam benedicta fuerint cum applicatione indulgentiarum, non potest sine culpa petere ab accipientibus pretium in emptione solutum; et si secus fiat, coronæ, cruces, numismata etc. amittunt indulgentias jam concessas: s. indulg. congr. 23 jan. et 2 oct. 1840; 12 jul. 1847¹; 15 maji 1886.

IV. Res indulgentiis ditatæ tradi debent fidelibus omnino gratis; ita ut si aliquid quocumque titulo sive pretii, sive permutationis, sive muneris, sive eleemosynæ requiratur, vel accipiatur, indulgentiæ ex hoc amittuntur: s. ind. c. 16 jul. 1887.

V. Ad benedicendas pro indulgentiis cruces, rosaria etc., satis est signum crucis a sacerdote, qui hanc facultatem accepit, factum. Sed pro coronis s. Dominici et b. Mariæ virginis septem dolorum requiritur formula præscripta et aspersio aquæ benedictæ: s. ind. c. 11 apr. 1864.

VI. Ad quæsitum: Utrum annuli aurei vel argentei, decem nodulis circumdati, quibus utuntur quædam piæ personæ ad rosarium b. Mariæ virginis recitandum, benedici possint cum apposis indulgentiis? Respondit em. cardinalis Castracane, pœnitentiarius major, de mandato Gregorii XVI: « Negative ».

VII. Indulgentia comitatur Crucifixum, qui potest de una in aliam crucem collocari sine indulgentiæ præjudicio: s. ind. c. 11 aprilis 1840.

VIII. Quæsitum fuit: 1° An coronæ indulgentias amittant, si alicui donentur. 2° An post mortem domini alter acquirat dominium earum, nempe indulgentiarum. 3° Quid, si rumpatur coronarum filum, sive voluntarie ut catenis nectatur, sive involuntarie et fortuito? 4° Quid, si globuli quatuor vel quinque deperdantur? 5° Si amico com-

¹ *Nouv. Rev. théol.* t. xi. p. 451. et t. xiv. p. 201.

modentur. sive ad coronam simpliciter recitandam, sive ad indulgentias lucrandas? — Et s. ind. c. 10 jan. 1839 respondit: « Ad 1^m affirmative, quoties non dentur immediate vel mediate a persona facultatem habente distribuendi. Ad 2^m negative, quia indulgentiæ non transeunt personam prioris domini. Ad 3^m negative, quia coronæ eadem perseverant quoad formam. Ad 4^m negative, ex allata ratione. Ad 5^m negative in primo casu: affirmative in secundo; ut enim pereant indulgentiæ coronis aliisque rebus mobilibus affixæ, requiritur finis dandi vel præstandi pro communicatione indulgentiarum ».

IX. Quando pontifex indulgentiam quamlibet concedit Urbi et Orbi, ut fideles tamen indulgentiam in variis diœcesibus lucrari possint, requiritur ne illa a locorum ordinariis promulgetur? An sufficit ut certi sint illam a s. pontifice fuisse concessam? — R. « Negative quoad primam partem: affirmative quoad secundam »: s. ind. c. 1 jul. 1830.

X. Utrum quis possit frui obtentis indulgentiis seu gratiis absque licentia et recognitione Ordinarii sui? — R. « Affirmative quoad usum et fruitionem; sed private tantum iisdem valeat uti gratiis, modo in nullius gravamen cedant, aut scandali occasionem præbeant, et modo orator eas facultates sine licentia... typis mandare non præsumat »: s. ind. c. 16 dec. 1840.

XI. Utrum qui obtinet facultates diversas ab apostolica sede, scilicet altaris privilegiati personalis, erigendi stationes *Vicæ Crucis*, benedicendi cruces, numismata, debeat exhibere dictas facultates ordinario, etiamsi nulla mentio facta sit in concessionum rescriptis? — R. « Affirmative quoad *Vicæ Crucis* erectionem; negative quoad alias facultates, nisi aliter sit dispositum in obtentis concessionibus »: s. ind. c. 6 febr. 1844.

XII. Fideles, qui semel saltem in hebdomada (idest quolibet decurrente septem dierum spatio) ad pœnitentiæ sacramentum solent accedere (nisi legitime impediuntur), modo mortali non sint gravati, omnes indulgentias per hebdomadam lucrari possunt, ad quas confessio ceteroquin requireretur; excepta tamen indulgentia jubilæi vel in forma jubilæi, quo casu sacramentalis confessio est iteranda: s. ind. c. 9 dec. 1763; 4 dec. 1843; et 23 nov. 1878.

XIII. Ex concessione Pii IX christifideles, qui in eo statu infirmitatis sunt, ut domo egredi non valeant, si rite confessi, acquirere possunt omnes et singulas plenarias indulgentias, quas acquirere possent recipiendo communionem et visitando ecclesiam, etsi nec communicent nec visitent ecclesiam; modo alia præscripta impleant, et quæ a confessario injungenda erunt loco communionis et visitationis: 18 septembris 1862.

XIV. Licet vertere in aliam linguam preces cum indulgentiis,

quin indulgentiæ amittantur, si fidelis est versio: s. ind. c. 14 maji 1838.

XV. An visitantes ecclesias ordinis s. Francisci die 2^a augusti, lucrentur indulgentiam plenariam toties (eodem die) quoties in eas ingrediuntur ut parumper ibi orent? Et an requiratur ut communio fiat in eadem ecclesia? — « R. Affirmative ad primam partem; negative ad secundam »: s. ind. c. 22 febr. 1847.

XVI. Vetus franciscana ecclesia, nunc parochialis, indulto speciali indiget ut in ea fideles indulgentias die 2^a augusti lucrentur: s. ind. c. 29 aug. 1869.

XVII. Ad lucrandas indulgentias pro visitatione 14 stationum *Viae Crucis* nihil aliud requiritur quam ex una ad aliam stationem se conferre (in quantum multitudo visitantium vel capacitas loci permittunt) meditando Redemptoris passionem cuique stationi respondentem: hinc *Adoramus, Pater, Ave, Miserere nostri*, laudabiliter tantum adduntur: s. ind. c. 3 apr. 1731, 22 sept. 1829, 26 febr. 1841. — Pro *publico* exercitio *Viae Crucis*, quando ex motu locali populi perturbatio excitari potest, observetur sequens methodus: « Ut videlicet, unoquoque de populo suum locum tenente, sacerdos cum duobus clericis sive cantoribus circumeat, ac sistens in qualibet statione, ibique recitans peculiare consueta preces, ceteris alternatim respondentibus ». Ita s. c. 3 apr. 1731, et 23 jul. 1757.

XVIII. Quando enunciatur « plenaria indulgentia quotidiana atque perpetua pro visitantibus determinatam ecclesiam etc. », sensus est, quod quilibet fidelis illam lucrari poterit die quo velit quidem, sed tantum semel in anno: s. ind. c. 16 febr. 1852.

XIX. Pius IX declaravit: « Per confessionem et communionem die paschatis peractam, et indulgentiam plenariam papali benedictioni adnexam lucrari, et satis præcepto paschali fieri »: 12 martii 1847.

XX. Cum pro indulgentia lucranda præscribitur confessio et communio, utraque peragi potest die qui immediate præcedit illum pro quo concessa est indulgentia: s. ind. c. 6 oct. 1870.

XXI. Nequit episcopus fidelibus non suæ diœcesis indulgentias concedere, etiamsi ordinarius loci consentiat: s. ind. c. 12 jan. 1878.

XXII. Nomina christifidelium, qui scapulare cujusvis confraternitatis (etiam beatæ Mariæ v. de monte Carmelo) recipiunt, inscribi debent in libro respectivæ confraternitatis: Leo XIII, decr. s. ind. c. 27 apr. 1887: et quidem uti conditio, sine qua non, ad lucrandas indulgentias, si agatur de confraternitatibus proprie dictis *: s. ind. c. 16 jul. 1887.

* Suscipientes et gestantes scapulare cæruleum b. Mariæ v. Immaculatæ, aut rubrum Passionis D. N. J. C. confraternitates proprie dictas non constituunt: s. ind. c. 27 apr. 1887. Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. xvii. p. 116, et t. xix. p. 365.

XXIII. Quæsitum fuit: « I. Cum ad lucrandas indulgentias, sive plenarias sive partiales, præscribitur ad mentem seu intentionem summi pontificis orare, sufficit ne, ut nonnulli docent, orare mentaliter? — Et quatenus negative. — II. An sit rejicienda opinio docens recitationem devotissimam etiam unius *Pater* et *Ave* cum *Gloria Patri* sufficere ad explendam conditionem orandi pro summi pontificis intentione, vel potius admittenda opinio illorum qui requirunt recitationem quinque *Pater* et *Ave*, aut orationes æquivalentes »?

S. ind. c., 13 sept. 1888, respondit: « Ad I. Laudabile quidem esse mentaliter orare, orationi tamen mentali aliqua semper adjungatur oratio vocalis. — Ad II. Detur decretum in *una Briocensi* sub die 29 maji 1841 ad dubium III ».

En porro resp. s. ind. c. 29 maji 1841 in *una Briocensi* ad Dub. III. « R. Preces requisitæ in indulgentiarum concessionibus ad adimplendam summi pontificis intentionem sunt ad uniuscujusque fidelis libitum, nisi peculiariter assignentur ». — Cum tamen *pia* sive *devota* oratio regulariter sit conditio ad indulgentiam lucrandam, cavendum (ut monet Bened. XIV constit. *Inter præteritos*, § 83) ne orationis brevitatem ex modico pietatis studio, aut parum propenso ad res spirituales animo, sive tædio, negligentiaque proficiscatur 1.

PUNCTUM II. De indulgentia jubilæi in particulari.

1306. **Definitio.** Jubilæum est indulgentia plenaria solemnitas, cum privilegiis adnexis, a summo pontifice concessa certa opera peragentibus. Unde jubilæum non differt ab indulgentia plenaria nisi accidentaliter, ob solemnitatem nempe et privilegia quædam (VI. 535).

1307. **Divisio.** Jubilæum aliud est *majus* seu *ordinarium*, quod regulariter quolibet vigesimo quinto anno a summo pontifice conceditur, et nuncupatur *jubilæum anni sancti*: aliud est *minus* seu *extraordinarium*, quod a papa tribuitur ob aliquam causam peculiarem.

NB. In jubilæo *anni sancti* suspenduntur (nisi aliud statuatur) toto anno omnes aliæ indulgentiæ, tam plenariæ quam partiales, concessæ pro vivis, non autem quæ sunt concessæ pro defunctis. Imo omnes indulgentiæ, quæ alias non erant defunctis applicabiles, iis eo anno applicari possunt. Non tamen remanent suspensæ sequentes: 1. Indulgentiæ pro moribundis. 2. Pro oratione *Angelus*. 3. Pro visitatione ss. Sacramenti solemniter expositi. 4. Pro comitantibus viaticum. 5. Indulgentiæ quæ ab aliis quam a papa conceduntur. De his constat ex constitutionibus Benedicti XIV et Leonis XII.

1308. **Privilegia jubilæi.** — Quoad hæc consulendæ sem-

¹ Cfr *Nouvelle Revue théol.* t. xx. pag. 590.

per sunt apostolicæ litteræ, quibus jubilæum conceditur; nam eorum extensio vel coarctatio a pontificis voluntate dependet. Hodie tamen concedi solent sequentia ¹:

I. *Directe pro pœnitente*, sive sæculari sive regulari: — Facultas eligendi confessarium quemcumque approbatum ab ordinario loci ubi fit confessio. Declarat tamen Benedictus XIV, constit. *Celebrationem* (1 jan. 1751), *Convocatis* (25 nov. 1749) et *Inter præteritos* (3 dec. 1749), quod facultas, data monialibus et earum novitiis eligendi sibi tempore jubilæi quemcumque confessarium, intelligenda est de quolibet confessario approbato ab ordinario loci sive ad hunc finem, sive pro quocumque monasterio loci illius (VI. 536). Semel autem approbatus pro monialibus, sive tamquam ordinarius sive tamquam extraordinarius, sed cujus approbatio, v. g. ob lapsum termini præfixi, cessavit, etiam eligi potest pro jubilæo a monialibus; nisi constet eundem confessarium fuisse postea ob demerita, quæ ipsas confessiones concernant, ab eodem ordinario positive reprobatus: s. pœnit. ².

II. *Directe pro confessario et indirecte pro pœnitente*:

1° Facultas absolvendi, pro foro conscientie dumtaxat, ab excommunicatione, suspensione, et aliis ecclesiasticis sententiis et censuris, a jure vel ab homine quavis de causa latis seu inflictis, etiam ordinariis locorum ac pontifici seu sedi apostolicæ reservatis, etiam in casibus *speciali modo* summo pontifici et sedi apostolicæ reservatis, et qui alias in concessione quantumvis ampla non intelligerentur concessi, nec non ab omnibus peccatis et excessibus, quantumcumque gravibus et enormibus, etiam iisdem ordinariis ac pontifici et sedi apostolicæ reservatis *, injuncta salutari pœnitentia et aliis de jure injungendis, et, si de hæresi ** agatur, abjuratis prius et retractatis erroribus, prout de jure.

Hic vero advertendum, quod in apostolicis litteris, quibus prædicta facultas conceditur, explicite declarari solet, minime per eas derogari constitutioni Bened. XIV, quæ incipit *Sacramentum pœnitentie*. Porro in hac constitutione: — a) Confessarii prohibentur

¹ Pius IX encycl. *Gravibus ecclesiæ*, 24 dec. 1874: Leo XIII encycl. *Pontifices maximi*, 15 febr. 1879; *Militans Jesu Christi ecclesia*, 12 mart. 1881; *Quod auctoritate apostolica*, 22 dec. 1885.

² *Nouv. Rev. théol.* t. I. pag. 430.

* In casibus papalibus non reservatur tantum censura, sed etiam peccatum... Attamen, quia in casibus papæ reservatis immediate reservatur censura et mediate peccatum quod est censura ligatum, ideo, cum peccatum sit indivisibile a censura, etiam peccatum manet reservatum; contra vero, cum censura sit medium quo reservatur peccatum, sublato medio, idest censura, non remanet reservatum peccatum (VI. 580).

** Hæresis non est nunc casus *specialissimo modo* reservatus, ut constat ex decis. s. pœnit. 16 mart. 1865 et 1 jun. 1869.

absolvere pœnitentes quos noverint fuisse ab aliis sollicitatos ad inhonesta et turpia in actu sacramentalis confessionis (occasione vel prætextu confessionis etc.: vide infra n. 1364 et seqq.), quamdiu pœnitentes negligent sive culpabiliter omittant denuntiare locorum ordinariis personam, quæ sollicitationem commiserit: vide n. 1364. — b) Sanctæ sedi reservatur execrabile flagitium eorum, qui innoxios sacerdotes apud ecclesiasticos iudices, impie calumniando, falso sollicitationis insimulant, vel sceleste procurant, ut id ab aliis fiat: vide n. 1386. — c) Interdicitur et prohibetur ne quis sacerdos, extra casum extremæ necessitatis, confessionem sacramentalem personæ complicitis in peccato turpi atque inhonesto contra sextum decalogi præceptum excipere valeat, ipsique adimitur facultas et jurisdictio ad eam valide absolvendam, adeo ut absolutio, si quam impertierit, nulla atque irrita omnino sit, etiam tempore cujuscumque jubilæi: vide nn. 1360, 1361. — d) Excommunicatio major latæ sententiæ romano pontifici reservata infligitur audentibus absolvere complicem in peccato turpi. Ubi nota, quod *absolventes* complicem in peccato turpi incurrunt nunc excommunicationem *specialissimo modo* apostolicæ sedi reservatam: vide nn. 1360, 1725.

Item advertendum, quod neque absolvi possunt ii, qui a romano pontifice et apostolica sede, vel ab aliquo prælato seu iudice ecclesiastico *nominatim* excommunicati, suspensi, interdicti seu alias in sententias et censuras incidisse declarati vel publice denunciati fuerint, nisi * intra tempus pro jubilæo lucrando concessum satisfecerint, et cum partibus, ubi opus fuerit, concordaverint. Si tamen infra præfinitum terminum, iudicio confessarii, satisfacere non potuerint, conceditur absolvi posse in foro conscientiæ ad effectum dumtaxat assequendi indulgentias jubilæi, injuncta obligatione satisfaciendi statim ac poterunt ¹.

2° Facultas dispensandi ab irregularitate occulta incursa ob violationem censuræ.

3° Facultas commutandi vota simplicia, etiam jurata et sedi apostolicæ reservata. Excipiuntur tamen ab hac facultate: a) vota in favorem tertii, si jam fuerint acceptata; b) votum castitatis perpetuæ; c) votum ingressus in religionem; d) vota pœnalia præservativa a peccato, nisi commutatio fiat in aliud opus quod æque a peccato committendo refrænet ². — Pro commutatione votorum tempore jubilæi non requiritur specialis causa, sed sufficit illa communis, ob quam pontifex jubilæum concedit (VI. 537).

¹ Encycl. *Pontifices maximi*, 15 febr. 1879, Leonis XIII.

² Ibid.

* Ergo, ait cl. Konings, potestas absolvendi datur tantummodo favore eorum, qui ob injuriam tertio illatam nominatim censurati fuere.

Nota. — 1. Prædictæ absolutiones, dispensationes et commutationes, absque speciali concessione, nequeunt exerceri extra confessionem sacramentalem: resp. s. pœnit. 16 mart. 1865.

2. Cum omnes quæ tribuuntur facultates ad jubilæi consecutionem directæ ac veluti ipsius præparatio sint, clare inde sequitur illarum usui minime locum esse, nisi cum eo, qui et ad consequendum jubilæum præparatus sit, et certum habeat propositum adimplendi opera injuncta: declar. s. pœnit. 15 jan. 1886.

3. Tempore jubilæi *anni sancti* manent suspensæ facultates quibusvis concessæ absolvendi a casibus reservatis sedi apostolicæ et vota commutandi, sive sint concessæ intuitu indulgentiarum sive ob alias causas. Sed non suspenditur facultas data episcopis a Trid. in c. *Liceat*, nec facultas, quæ episcopis competit de jure communi, dispensandi in certis casibus super impedimentis matrimonii, aut restituendi amissum jus petendi debitum etc. Ita declaravit Benedictus XIV bulla *Inter præteritos* (VI. 536, 537).

1309. *Opera in jubilæo præscripta.* Opera peragenda, uti conditio ad lucrandum jubilæum, constant ex litteris concessionis, quibus semper attendi debet; aliquando enim plura, aliquando pauciora præcipiuntur. Regulariter tamen sequentia præscribuntur.

I. Ad lucrandum jubilæum *majus* seu *anni sancti*:

1° *Visitatio* ecclesiarum, pie orando ad summi pontificis intentionem. — Si in aliquo loco unica adest ecclesia *, ordinarius tot visitationes ejusdem ecclesiæ substituere potest, quot visitationes diversarum ecclesiarum pro acquisitione jubilæi exiguntur: decr. gen. s. c. indulg. 15 martii 1852, et s. pœnit. 25 jan. 1875. — Si ecclesiam visitandam ob hominum multitudinem nequeas ingredi, sufficit ut ores ante ostium vel in cœmeterio. — In ecclesiarum visitatione satis est oratio vocalis: qui autem sola mente orare vellet, laudandus esset; aliquam tamen orationem vocalem adjungat (VI. 538). Recole dicta n. 1305. XXIII.

2° *Confessio* peccatorum formaliter integra, cum sincero dolore peracta, et a confessione annuali omnino distincta: s. c. occurrente jubilæo *anni sancti* 1875, et s. pœnit. 15 jan. 1886. — Confessio

* S. pœnit., die 15 jan. 1886, de mandato ss. d. n. Leonis XIII, declaravit:

1° Ad injunctas visitationes exequendas designari posse etiam capellas et oratoria, dummodo sint publico cultui addicta et in iis soleat missa celebrari. 2° Visitaciones ad lucrandum jubilæum indictas, dummodo præscripto numero fiant, institui posse pro lubitu fidelium, sive uno sive diversis diebus „ — Nihil obstat quominus quis visitare valeat ecclesias designatas parœciæ vicinioris et commodioris ubi jubilæum eodem tempore celebratur (s. ind. c. 24 maji 1826; s. pœnit. 1885), etiamsi parœcia alterius sit diœcesis (s. pœnit. 15 jan. 1886), nisi aliud fuerit statutum in bulla concessionis.

est necessaria ad lucrandum jubilæum, etiamsi quis habeat sola venialia. — Si quis post confessionem labatur in mortale, licet non teneatur renovare visitationes etc., tenetur tamen, si ultimum opus nondum peregerit, iterum confiteri, nec sufficit contritio: Bened. XIV, const. *Inter præteritos et Convocatis* (VI. 536).

3° *Communio* in statu gratiæ facta, et a communione paschali distincta, si jubilæum celebretur tempore paschali: s. c. occurrente jubilæo *anni sancti* 1875; s. pœnit. 26 febr. 1879, 25 mart. 1881, et 15 jan. 1886.

II. Pro lucrando jubilæo *extraordinario* addi præterea solent:

a) *Jejunium (strictum)*, in quo cibis tantum esurialibus vesci licet, nisi commutatio obtineatur: decis. s. pœnit. 16 martii 1865) unius vel trium dierum, quod alias non sit debitum; nisi a summo pontifice nominatim indicati sint dies in quibus jejunium jam alio titulo debeatur: constit. *Inter præteritos* Bened. XIV (VI. 536). — Ad lucrandum jubilæum jejunare tenentur etiam pueri, senes, infirmi etc., qui a lege jejunii eximuntur, nisi jejunii præscripti commutationem petant.

b) *Eleemosyna*. Non sufficit eleemosyna jam debita alio titulo, puta si quis ex legato teneatur dare pauperi eleemosynam. — Necesse non est dare pecuniam, sufficit dare etiam rem pretio æstimabilem, v. g. vestem, panem etc. — Quoad quantitatem eleemosynæ erogandæ attendenda sunt verba indulti; nam si in eo dicatur: *quantum pro sua cuique facultate visum fuerit*, tunc « quantitas eatenus debet singulorum facultati respondere, quatenus quæ sufficit pauperibus, non sufficit divitibus »: s. pœnit. 23 apr. 1886: casu quo addatur « adhibito in consilium confessario » intellige — « consilium adhibendum esse ab iis, qui de quantitate . . . dubitant »: resp. s. pœnit. 23 apr. 1886. Si vero dicatur simpliciter: *qui dederit eleemosynam*, distinguendum: si papa eam postulet tantum ad exercendam misericordiam in pauperes, tunc sufficit dare quamlibet summam; secus, si eleemosyna exposcitur in subsidium alicujus operæ piæ. — Pauperes satisfaciunt rem minimam præbendo, v. g. obolum, frustulum panis etc. Tamen consultius est, ut eleemosyna pro pauperibus in aliud pium opus commutetur. — Religiosi, filii familias, uxores et servi satisfaciunt, si ab eorum superioribus detur aliqua eleemosyna eorum nomine et ipsis scientibus. Si autem superior nolit dare, petenda est commutatio.

Si autem quæras: Utrum omnia opera injuncta perfici debeant in una hebdomada, quando ad jubilæum lucrandum duæ tantum conceduntur hebdomadæ? R. Affirmative, si in bulla concessionis apponantur solita verba: « Qui processioni interfuerint, vel ecclesias designatas visitaverint, et feria quarta, sexta et sabbato *alterius*

ex duabus hebdomadis jejunaverint, pariterque sua peccata confessi, et ss. communione refecti fuerint, eleemosynamque tribuerint etc.» Ratio, tum quia hæc est praxis fidelium; tum quia verba *alterius ex duabus hebdomadis* important, opera implenda esse vel in prima vel in secunda hebdomada. Attamen, si quis impleverit alia opera in prima hebdomada, bene poterit, ex consuetudine communi et declaratione Greg. XIII, perficere confessionem et communionem dominica immediate sequenti. Ex quo sequitur, dominicam mediam esse communem, et pertinere ad utramque hebdomadam (VI. 537). Ceterum, ad verba bullæ attendi debet; formula enim non semper eadem est.

Nota. — 1. Nullus ordo necessario servandus est in operibus injunctis ponendis: omnino vero requiritur, ut ultimum opus ponatur in statu gratiæ.

2. Quoad impeditos vel moraliter impotentes, visitatio ecclesiarum (non vero oratio necessaria in visitatione), jejunium et eleemosyna commutari possunt a confessario in alia pia opera aliunde non debita. Item commutari potest communicatio pueris, qui nondum ad illam fuerunt admissi (VI. 536). Opera autem injuncta commutari debent a confessario in ipsa confessione, ex constit. Bened. XIV, *Convocatis*, n. XXV, *Inter præteritos*, § 63, et *Celebrationem*, § 8*, et resp. s. pœnit. 10 maji 1886.

3. Indulgentia jubilæi potest pluries lucrificari, si opera injuncta pluries repetantur (modo tamen contrarium non dicatur in bulla concessionis, ut dictum fuit in bulla jubilæi *anni sancti* 1875): et hoc etiamsi quis, opera omnia iterare non valens, aliqua indigeret commutatione, ut declaravit s. pœnit. 18 mart. et 10 maji 1886. — Privilegia vero jubilæi prima (idest una) tantum vice frui possunt: constit. *Inter præteritos* et *Convocatis* Bened. XIV, et s. ind. c. 10 jul. 1869. Ubi nota quod, si quis jubilæum lucratus jam fuisset, quin uteretur privilegiis ejusdem, hic semel iis frui posset toto jubilæi tempore in nova confessione instituta apud confessarium facultatibus jubilæi præditum; modo tamen, ex declarat. s. pœnitentiariæ 1873, opera jubilæi iterum præstet.

1310. Q. *An possit absolvi a reservatis, qui peccatum commisit in confidentiam jubilæi?*

R. Affirmative. Ratio, quia facultas generaliter concessa non est limitanda. Nec obstat dicere, quod pontifex sic foveret iniquitatem: nam si hoc esset, etiam Christus sacramentum pœnitentiæ instituens diceretur iniquitatem fovisse; non autem dici debent fo-

* In jubilæo, tum ordinario tum extraordinario, servandæ sunt omnes regulæ a Bened. XIV traditæ, quoties ejusmodi regulæ non adversantur jubilæis noviter indictis: sic declaravit Pius IX, 15 mart. 1852.

vere iniquitatem remedia, quæ peccantibus a superioribus præparantur (VI. 537).

1311. Q. *An per confessionem invalidam in jubilæo absolvantur censure reservatæ, et auferatur reservatio peccatorum?*

R. Negative, etiamsi confessio fuerit inculpabiliter tantum nulla, v. g. defectu doloris occulto. Ratio, tum quia facultates in jubilæo non conceduntur absolute, sed pro veris pœnitentibus; qui autem invalide confitetur non est vere pœnitens: tum quia facultas absolutionis concessa est sub conditione lucrandi jubilæum, qui profecto acquiri nequit deficiente confessione valida (VI. 537).

1312. Q. *An peccet graviter qui, postquam est absolutus a reservatis, non implet opera injuncta?*

R. Negative, cum sententia communi. Ratio, quia hujusmodi obligatio non inspicitur imposita neque ex natura jubilæi, neque ex pontificis aut confessarii præcepto. Qui autem, cum vero proposito adimplendi omnia opera præscripta, a censuris absolutus, vel in voto aut irregularitate dispensatus est, non reincidit, si postea, mutata voluntate, opera non implet; quia reincidentia non incurritur, nisi in jure exprimatur (VI. 536, 537).

1313. Q. *An, qui valide confessus est tempore jubilæi, et oblitus fuerit confiteri peccata reservata, possit deinde a quocumque confessario ab eis absolvi?*

R. Affirmative, licet confessarius expressam intentionem non habuerit absolvendi etiam a reservatis. Ratio, tum quia pœnitens vi jubilæi jus acquisivit ad favorem pontificis, ut ex eo tempore a quolibet confessario possit absolvi; tum quia primus confessarius præsumitur per suam absolutionem velle conferre suo pœnitenti omne beneficium quod potest: unde sicut indirecte absolvantur peccata illa oblita, ita indirecte tollitur reservatio. Hic autem animadvertere quod, si quis cœpit confessionem intra jubilæum, potest deinde absolvi ab omnibus reservatis: etiam ab illis, quæ pœnitens committat transacto tempore jubilæi; quia pro eo perseverat adhuc idem favor facultatum (VI. 537. Conf. dir. XV. 28).

1314. Q. *An, si pœnitens tempore jubilæi confessus sit cum intentione illud lucrandi, et postea non lucretur, eo quod non implet opera requisita, tunc pro oblitis tollatur reservatio?*

R. Affirmative. Ratio, quia tempore jubilæi conceditur facultas absolvendi a reservatis omnes, qui habent animum illud lucrandi: unde, cum confessarius absolutionem impertitur, tunc reservatio absolute aufertur, non vero dependenter ab eventu futuro; nam in jubilæo nihil conceditur sub conditione futuri eventus: et ideo, reservatione semel ablata, pœnitens non reincidit in eam, si postea opera non compleat (VI. 537).

CAPUT III.

De forma sacramenti pœnitentiæ.

1315. Forma sacramenti pœnitentiæ sunt verba sacerdotis: *Ego te absolvo a peccatis tuis*. Sic enim habet Trid. 1: « Docet s. synodus, sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: *Ego te absolvo etc.*, quibus quidem de ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adjunguntur ». — A rituali rom. autem sequens forma præcipitur: « Misereatur tui omnipotens Deus, et dimissis peccatis tuis, perducatur te ad vitam æternam. Amen. — *Deinde, dextera versus pœnitentem elevata, dicit: Indulgentiam, absolutionem, et remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, et misericors Dominus. Amen.* — Dominus noster Jesus Christus te absolvat: et ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, et interdicti, in quantum possum, et tu indiges. Deinde * ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris ✠, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. — Passio D. N. J. C., merita b. Mariæ virginis, et omnium sanctorum, quidquid boni feceris, et mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, et præmium vitæ æternæ. Amen. *Si pœnitens sit laicus, omittitur verbum suspensionis* ». (VI. 425, 430).

1316. Q. *An omnia verba formæ sint de essentia?*

R. 1° Certum est verba *te absolvo* esse de essentia. Imo, cum, ex prop. 1. damn. ab Innoc. XI, ubi agitur de valore sacramentorum, illicitum sit sequi opinionem quæ non sit vel tutior vel moraliter certa, in praxi tenendum, ad essentiam formæ pertinere omnia verba *te absolvo a peccatis tuis*; nam moraliter certum non est quod, si vel unum ex his verbis omittatur, sacramentum valeat. Si diceretur *absolvo a peccatis tuis* (omisso verbo *te*) vel *te absolvo* (omissis verbis *a peccatis tuis*), valor sacramenti esset dubius.

R. 2° Verba *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Amen*, non sunt de essentia; quia in institutione hujus sacramenti nullam mentionem Christus fecit de hac invocatione ss. Trinitatis, sicut fecit in sacramento baptismi. Veniale tamen esset ea omittere,

¹ Sess. 14. c. 3. de pœnit.

* Verbum — Deinde — proferri debet a sacerdote: siquidem in editione Ritualis romani *typica*, Frid. Pustet, Ratisbonæ 1884, scriptum nigro caractere invenitur.

cum sit contra consuetudinem ecclesiæ. Item non est de essentia pronomen *ego*.

R. 3° Verba *Misereatur, Indulgentiam, Dominus noster etc.*, et *Passio D. N. etc.* possunt omitti sine ullo peccato, dum Trid. dicit quod hæ preces tantum « laudabiliter adjunguntur »; porro verbum « laudabiliter » nullum videtur importare præceptum. Convenientius tamen est, saltem in confessionibus longioribus, hujusmodi preces adjicere; maxime illas quæ sequuntur: *Passio Domini etc.*, cum per hæc verba eleventur omnia bona opera pœnitentis, quamvis ex ejus electione fiant, ad meritum satisfactionis sacramentalis (VI. 430, 507).

Elevatio manus, ejusque impositio in caput, item formatio crucis est libera; etsi debeat servari consuetudo (VI. 425).

1317. Q. *An per verba te absolvo possit sacerdos valide absolvere pœnitentem tam a peccatis, quam a censuris?*

R. Affirmative. Ratio, quia nihil prohibet quin verba illa ex intentione sacerdotis dirigantur ad absolutionem tam a censuris, quam a peccatis. Nihilominus hoc facere sine causa (saltem nisi absit probabilis suspicio quod pœnitens aliquam censuram incurrerit), est veniale, quia est contra ecclesiæ morem. — Sacerdos qui, contra prohibitionem ecclesiæ, vellet pœnitentem absolvere prius a peccatis et deinde a censuris, peccaret graviter; sed, si pœnitens esset in bona fide, valide absolveretur a peccatis, non præmissa absolutione a censuris; quia prohibitio ecclesiæ nequit invalidare sacramentum, cujus valor pendet a jure divino, cum omnia requisita essentialia ad illud concurrunt (VI. 430).

1318. Q. *An absolutio mitti possit ad absentem? — Item: an valida sit absolutio data per thelephonium?*

R. ad 1^m Negative, cum forma non aliter quam voce exprimi possit. Hinc Clemens VIII, in const. edita 20 jun. 1602, proscripsit ut falsam et temerariam hanc propositionem: « Licere per litteras seu per internuntium confessario absenti sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere »; præcepitque, sub excommunicatione sibi reservata et ipso facto incurrenda, ne hæc propositio « unquam tamquam aliquo casu probabilis defendatur, imprimatur, aut ad praxim quovis modo educatur ». Ex quibus verbis infertur, quod absolutio absenti, in quocumque casu, non solum datur illicite, sed etiam invalide: nam si pontifex tantum illicitam eam intendisset declarare, ipsa aliquando, urgente necessitate, valide et licite dari posset; cum leges ecclesiasticæ non possint obligare cum gravissimo damno, præsertim si illud sit spirituale. Unde, si pontifex voluit hujusmodi absolutionem in nullo casu esse licitam, consequenter declaravit in nullo casu esse validam. Paulus autem V, die 14 jul.

1605, insuper damnavit interpretationem aliquorum in præfatum decretum dicentium, posse absolutionem absenti mitti, modo confessio in præsentia præcessisset: explicavit enim bullam Clementis esse disjunctive, non copulative sumendam (VI. 428).

R. ad 2^m Ex superius relata prop. a Clem. VIII damnata necessario infertur, quod corporalis præsentia pœnitentis se confitentis, et sacerdotis eum absolvantis, pertinet ad essentiam et substantiam sacramenti pœnitentiæ. Atqui hæc præsentia minime adest in casu confessionis et absolutionis per telephonium; quia, quamvis duæ personæ ope telephonii de longinquo ad invicem loquantur, non ideo ad invicem præsentibus dici possunt, sensu theologico et vulgari hujus vocis, sed absentes physice (cfr n. 1319*) invicem manent. Ergo absolutio per telephonium data prorsus invalida et nullius effectus censenda est usquedum s. sedi non placeat contrarium definire: quod nunquam futurum censeo ¹.

1319. Q. *Quenam præsentia pœnitentis requiratur, ut possit absolvi?*

R. Requiritur et sufficit præsentia moralis: illa nempe intra quam homines communi voce, quamvis altiori, loqui possunt et solent *. Porro hæc præsentia extendi posse videtur ad viginti circiter passus, præsertim ubi pœnitens nondum est egressus ab aspectu confessarii: non enim opus est ut pœnitens verba absolutionis audiat, et tanto minus ut eadem intelligat. Quinimo consultum est, ut in præsentia aliorum præfata verba submisce dicantur, ne si quis dimittatur sine absolutione, id alii percipiant.

Resolve. 1. Quando dubitatur an pœnitens satis sit præsens, si commode potest arcessiri, arcessendus est; secus, sub conditione absolvi debet. — 2. Si pœnitens discederet a confessionario nondum absolutus, se absolutum existimans, esset absolvendus, si parum distare cerneretur, aut certo sciretur esse adhuc intra paucos passus. — 3. Satis non est ad præsentiam moralem, si sacerdos videat pœnitentem, aut alio sensu percipiat; præsentia enim pro absolutione majorem propinquitatem requirit, quam pro audienda concione vel missa. Unde, si quis aliquando non posset nisi a longe absolvi, puta si rueret e tecto, tunc absolutio sub conditione danda esset. — 4. Si confessarius, ob periculum infectionis vel ob aliam causam, non posset intrare in cubiculum ubi est infirmus, potest a janua eum absolvere (VI. 429).

¹ Cfr *Nouv. revue théol.* t. xix, p. 393 et seqq.

* Præsentia hæc in sua propria significatione corporalis et physica dicenda esset; sed usus apud theologos casuistas invaluit vocandi eam præsentiam moralem: porro terminologiam quamvis imperfectam expedit conservare, quando communiter recepta est apud auctores. Cfr *Nouv. rev. théol.*, t. xx, pag. 326.

1320. Q. *An possit valide et licite dari absolutio sub conditione?*

R. 1° Valida est absolutio, quæ datur sub conditione de præterito vel de præsentī. E converso invalida est, si conditio sit de futuro. Item invalide absolveret confessarius sic dicens: « Absolvo te, si Deus cognoscit quod restitues »; quia, cum Deus commiserit administrationem sacramentorum cognitioni et voluntati hominum, nequit apponi conditio, quæ non possit cadere sub humana cognitione (VI. 26).

R. 2° Non licet (sub levi) confessario absolvere pœnitentem sub conditione, v. g. « si es dispositus », quoties illum dispositum iudicat, quia hoc est contra ritum ecclesiæ (VI. 28).

R. 3° Licitum est absolvere sub conditione de præsentī vel præterito, dummodo justa adsit causa; nempe, si, negata absolutione, notabile detrimentum immineret animæ pœnitentis (VI. 431).

Porro causæ justæ absolvendi sub conditione sunt sequentes: 1° Si sacerdos prudenter dubitet an absolverit nec ne. — 2° Si confessarius dubitet an habeat jurisdictionem in pœnitentem, et simul pœnitens deberet diu carere absolutione: et in hoc casu tenetur confessarius patefacere pœnitenti, qui confessus est mortalia, quod ipse tantum sub conditione absolutus fuit, ut, si postmodum notum fiat quod confessarius revera carebat jurisdictione, pœnitens iterum confiteatur peccata illa ut debet. Hoc ceteroquin debet intelligi de solo dubio facti (v. g. quando dubium est an acceperit jurisdictionem ab ordinario, vel an eam ob revocationem amiserit): quia, si jurisdictio est positive dubia de jure, idest si probabilis est ob dd. auctoritatem (uti v. g. in errore communi), bene potest confessarius absolute pœnitentem absolvere; nam eo casu supplet ecclesia quotiescumque rationabilis adest causa (vide infra n. 1330). — 3° Si confessarius dubitet an pœnitens sit rite dispositus per dolorem et propositum a) quando hic versatur in periculo mortis (quamvis non proximo), e. g. miles ante prælium, mulier in partu difficili, infirmus ante operationem chirurgicam valde difficilem etc., — vel b) quando prudenter timetur, quod peccator ille denegata absolutione non amplius ad confessionem redibit, et in peccatis suis tabescet *, — vel c) quando pœnitens deberet s. communionem suscipere ad vitandum scandalum aut infamiam. Recole dicta n. 1105. — 4° Si prudens dubium adsit an puer aut semifatuus usu rationis polleat, aut sufficienti instructione calleat circa veritates scitu necessarias etc. Hi igitur absolvendi sunt tum in

* Adverte, ob collabentem fere ubique fidem, hac nostra ætate, sæpius, quam tempore s. Alphonsi, occurrere casum, quo jure timeatur, ne pœnitens dubie dispositus et sine absolutione dimissus, sacramentis valedicat, atque in peccatis suis tabescat. Cfr *Vind.* tom. 2. p. 402. n. 4.

periculo mortis, tum quando urget præceptum annuæ confessionis aut communionis paschalis, tum aliquando per annum, maxime si confessi sint aliquod peccatum dubie mortale, ne forte in statu lethali remaneant, nec gratia sacramentali diu careant; præmissa tamen semper seria diligentia ad eos, quantum fieri potest, disponendos (VI. 432. Prax. conf. n. 91). — 5^a Si pœnitens pius aliquas tantum imperfectiones confiteatur, de quibus dubitatur an pertingant ad venialia; sed hoc tantum semel in mense, et in solo casu quo ille non posset materiam certam de vita anteacta præbere. Ceterum, cum pœnitens non dat materiam certam, non tenetur confessarius eam exquirere ut absolvat: et casu quo exquisierit, et non repererit certam materiam, non tenetur absolvere sub conditione; cum pœnitens nullum jus certum habeat ad absolutionem quando non affert materiam certam aut saltem dubie necessariam. — 6^a Si moribundus sit sensibus destitutus: sed recale dicta n. 1267 (VI. 481-483). — Sponsi qui versantur in occasione proxima, aut recidivi sunt, et jamjam inituri sunt matrimonium (ipsis salutiferum ad emergendum ex occasione et habitu peccati), isti absolvi subinde possunt sub conditione, propter matrimonium ineundum, quod secus certo profanarent. Inducat tamen illos confessarius, ut, contracto matrimonio, brevi ad se redeant ¹.

NB. Confessarius non solum non debet ad communionem invitare pœnitentes reos peccati mortalis, quos sub conditione absolvit ob dubiam dispositionem dubiamve jurisdictionem, sed debet, si possit, prudenter eos ab illa suscipienda avertere. Si tamen sint ex se determinati, vel si ex denegatione communionis magnum timeatur malum, relinquuntur in bona fide, et moneantur ut ad contritionem denuo se excitent ².

CAPUT IV.

De ministro sacramenti pœnitentiæ.

ARTICULUS I.

De potestate ministri.

1321. Solus sacerdos est sacramenti pœnitentiæ minister; solis enim sacerdotibus Christus tradidit potestatem remittendi peccata per illa verba ³: « Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis pec-

¹ Cfr Aertnys, t. II. pag. 133.

² Cfr Marc., n. 1663.

³ Joan., xx. 22.

cata, remittuntur eis ». Ut autem sacerdos hoc sacramentum ministrare valeat, approbatione et jurisdictione indiget ¹ (VI. 539). Cfr nn. 1327. IV, 1333, 955, ubi casus occurrunt in quibus approbatio et jurisdictio ab ipso jure tribuitur.

§ I. De approbatione.

Approbatio est prudens judicium episcopi, vel habentis jurisdictionem episcopalem, aliquo exteriori signo manifestatum, de sacerdotis idoneitate ad confessiones excipiendas (VI. 542, 545).

1322. **Principia.** — I. Ad liceitatem, imo ad validitatem absolutionis, requiritur approbatio. Constat ex Trid. ² dicente: « Quamvis presbyteri in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen sancta synodus: nullum, etiam regularem posse confessiones sæcularium, etiam sacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut habeat parochiale beneficium, aut ab episcopis per examen,... si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, et approbationem... obtineat ».

II. Qui parochiale beneficium habet, explicita approbatione non indiget ad audiendas suorum subditorum confessiones. Ille enim cui committitur cura animarum, eo ipso implicite declaratur idoneus ad excipiendas sibi commissorum confessiones quamdiu suum officium retinet.

III. Approbatio, regulariter loquendo, danda est ab episcopo loci ubi confessiones audiuntur, ut patet ex bulla *Cum sicut* Innoc. XII. Dixi *regulariter loquendo*; quia episcopi et parochi possunt subditorum suorum confessiones audire extra parœciam et diœcesim sine approbatione episcopi loci: cum enim, ratione respectivi muneris, habeant in suos subditos jurisdictionem ordinariam, censentur ab ipso jure approbati ad eos ubique absolvendos (VI. 548).

IV. Episcopus potest approbare per se vel per alios quoscumque delegatos. Ratio, quia approbatio non est actus ordinis, sed jurisdictionis.

V. Episcopus potest approbationem limitare quoad personas, tempus, et locum (VI. 550).

VI. Regulares approbationem pro confessione *suorum* accipiunt a superioribus proprii monasterii vel ordinis; pro confessione autem *sæcularium* eam accipiunt ab episcopo loci, ubi confessiones excipiendæ sunt (VI. 541).

1323. **Resolutiones.** — 1. Non sufficit approbatio petita et

¹ Trid. sess. 23. c. 15; et sess. 14. c. 7. de ref.

² Sess. 23. c. 15. de ref.

negata, licet injuste, ut constat ex prop. 13 damn. ab Alex. VII; sed requiritur ut reapse concedatur (VI. 546).

2. Episcopus non potest sine justa causa revocare approbationem semel absolute datam; sed talis revocatio in praxi semper valida habenda est (VI. 551).

3. Regulares in una diœcesi approbati non possunt in alia confessiones audire sine approbatione episcopi illius, non obstante quocumque privilegio, ut statuit Innoc. X, et confirmavit Innoc. XIII in bulla *Apostolici ministerii* (VI. 549).

4. Potest episcopus ex justa causa ad examen revocare omnes confessarios a se vel a prædecessore approbatos, etiam parochos et regulares, modo vehemens eorum imperitiæ adsit suspicio. Constat ex decr. s. congr. 15 jan. 1667 et ex constitutione *Romani Pontificis* s. Pii V (VI. 552). — Animadvertendum tamen, quod ordinarius, revocando generaliter omnes licentias, non comprehendit regulares, qui in odiosis non comprehenduntur, nisi exprimantur. Animadvertendum insuper, quod vicarius capitularis, sede vacante, non potest revocare ad examen regulares, nisi in casu quo approbatio ipsis data fuerit ad tempus, ex privilegio regularibus concesso a Clemente IV (I. Append. II. 103).

1324. Q. *An parochus possit advocare parochum alienæ diœcesis ad audiendas confessiones in sua ecclesia?*

R. Negative. Ratio, quia parochus minime approbatur ab ecclesia pro universali ecclesia, sed tantum ex dispositione Trid. ¹ a suo episcopo intra limites suæ diœcesis et juxta ejus voluntatem (VI. 544).

1325. Q. *An parochus vocatus ab alio parochi ejusdem diœcesis possit in ejus parochia confessiones audire?*

R. Per se negative. Ratio quia, ut jam dixi, parochus non approbatur ab ecclesia pro ecclesia universali, sed tantum ab episcopo juxta episcopi voluntatem: unde, nisi constet aliunde de diversa voluntate episcopi, parochus censetur approbatus tantum pro parochia ad quam eligitur; facile enim fieri potest, ut episcopus eum idoneum judicaverit pro uno et non pro alio loco. Dixi *per se*; quia bene potest parochus vocatus ab alio parochi ejusdem diœcesis in ejus parochia confessiones audire, si alicubi talis adsit consuetudo (VI. 544).

§ II. De jurisdictione.

1326. Jurisdictionis nomine hic venit potestas subditos absolventi vel ligandi in tribunali pœnitentiæ (VI. 557).

¹ Sess. 23, c. 15. de ref.

Duplex est jurisdictio, ordinaria nempe et delegata. *Ordinaria* ea est, quæ competit iis, qui vi proprii officii curam animarum habent. Hac jurisdictione pollent: — a) papa in universam ecclesiam; — b) episcopi et eorum vicarii generales, sede vacante vicarii capitulares, in diœcesanos; item archiepiscopi, cum visitant suffraganeorum subditos; — c) prælati religionum (cfr. n. 878) in confratres sui ordinis, idest generales in totum ordinem, provinciales in provinciam sibi creditam, abbates exempti in monasteria sibi subjecta, superiores locales in subditos sibi commissos; — d) parochi * in suos subditos. *Delegata* est ea, quæ verbo, scripto, aut alio aliquo exteriori signo, datur ab habente ordinariam (VI. 557, 558, 570): excipe parochos, qui in præsenti ecclesiæ disciplina privati sunt facultate delegandi alios ad confessiones audiendas.

1327. **Principia.** — I. Ad valide conferendum pœnitentiæ sacramentum requiritur in ministro potestas jurisdictionis. Constat ex Trid. 1: « Quoniam igitur natura et ratio iudicii id exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in ecclesia Dei fuit, et verissimum esse synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum proferat, in quem ordinariam aut delegatam non habet jurisdictionem ».

II. Juxta hodiernam ecclesiæ disciplinam, jurisdictio delegata conferri solet ab episcopis una simul cum approbatione; ac proinde sacerdos, qui fuit ab episcopo approbatus ad confessiones audiendas in sua diœcesi, jam ab ipso jurisdictionem accepisse censetur.

III. Jurisdictio delegata expirat: 1° Per revocationem superioris qui illam tribuit. — 2° Per lapsum temporis præfiniti. — 3° Per mortem delegantis vel ejus dimissionem ab officio. Hoc tamen intelligendum, si delegatio sit particularis, v. g. de audienda tantum alicujus personæ confessione, neque hæc confessio adhuc sit incepta; nam si delegatio sit generalis, sive a papa sive ab episcopo, ea non expirat morte delegantis, nisi data fuerit hoc modo: « Usque ab beneplacitum nostrum », vel « ad arbitrium nostræ voluntatis » (VI. 559).

IV. In mortis articulo, imo etiam in mortis periculo (quod censetur adesse in morbo periculoso, in prælio, in longa navigatione, in difficili partu, et in aliis casibus similibus) jurisdictio delegata

¹ Sess. 14. c. 7. de pœnit.

* An œconomus curatus, qui vacante parochiali ecclesia ab episcopo constituitur in vim dispositionis conc. Trid., sess. 24, c. 18, jurisdictionem ordinariam vel delegatam habeat, quæstio est inter doctores: s. conc. c., cui proposita fuit, in comitiis diei 9 maji 1874 eam resolvere noluit. Declaravit tamen eadem s. c., 12 sept. ejusdem anni, prædictum œconomum posse alium sacerdotem delegare ad omnia officia, nisi obstet voluntas ordinarii.

a jure conceditur cuilibet sacerdoti, etiam hæretico, schismatico et excommunicato vitando, si alius desit. Constat ex Trid. ¹ (VI. 560, 561).

V. Quando pœnitenti conceditur facultas eligendi confessarium, indirecte et mediate ab ecclesia committitur jurisdictioni confessario electo a pœnitente. Vide infra n. 1333.

VI. Jurisdictione ordinaria præditi possunt ubique subditos suos absolvere: secus vero dicendum de his, qui jurisdictionem delegatam habent.

1328. Q. *An sacerdos simplex possit absolvere moribundum etiam præsentem confessario approbato?*

R. Negative, generatim loquendo. Ratio, quia ecclesia ² ei non confert jurisdictionem, nisi quando deest copia confessarii approbati, ne aliquis pereat. Confirmatur ex rituali rom. ³, ubi sic dicitur: « Sed si periculum mortis immineat, approbatusque (nota) desit confessarius, quilibet sacerdos potest a quibuscumque censuris et peccatis absolvere » (VI. 562). Dixi *generatim loquendo*; quia simplices sacerdotes possunt absolvere tempore mortis, etiam præsentem confessario approbato, in sequentibus casibus: 1° Si approbatus nollet vel non posset audire confessionem, quia tunc idem foret ac si deesset. — 2° Si approbatus sit nominatim excommunicatus vel suspensus, quia tunc præferendus est simplex sacerdos. — 3° Si approbatus esset alienæ diocesis, quia iste respectu ad infirmum minime dicitur approbatus. — 4° Si moribundus ita horreret manifestare sua crimina confessario approbato, ut esset in periculo confitendi sacrilege. — 5° Si confessarius approbatus superveniat jam incepta confessione cum sacerdote simplici, quia tunc compleri debet iudicium jam inceptum. Hinc, si confessio facta sacerdoti simplici fuerit invalida, etiam superveniente approbato, poterit infirmus primo sacerdoti confiteri; quia revera ille habuit jurisdictionem ad priorem confessionem, quæ non censetur finita, cum invalida fuerit absolutio impertita. Sed advertendum quod, si moribundus esset innodatus excommunicatione reservata, tunc deberet, quamvis confessionem inceperit, prius obtinere absolutionem a censura, si superior sit præsens, et postea confessionem perficere. Item advertendum quod, si pœnitens jam receperit absolutionem a simplici sacerdote, et postea recordetur alicujus peccati, superveniente approbato, tenetur huic confiteri, cum illa sit nova confessio: secus vero, si recordetur circumstantiæ peccati jam confessi. — 6° Si sacerdos approbatus fuerit complex infirmi in peccato turpi; quia tunc debet præferri sacerdos simplex, juxta dicenda n. 1360 (VI. 562, 563. Conf. dir. XV. 33).

¹ Sess. 14. c. 7. de pœnit.

² Ibid.

³ De sacr. pœnit. sub initio.

1329. Q. *Utrum ecclesia aliquando suppleat defectum jurisdictionis in sacerdote, quando hic nempe nullam habet?*

R. 1° Quando adest *error communis* in populo, cum titulo colorato in sacerdote, certum est quod pia mater ecclesia jurisdictionem supplet. Id colligitur ex nonnullis juris textibus; et ratio est bonum commune animarum, quarum multæ alias perirent. — Porro *error communis* adest, quando omnes vel fere omnes fideles loci ubi fit confessio putant sacerdotem jurisdictione pollere. Titulus *coloratus* dicitur, qui legitimus apparet, eo quod fuerit a legitimo superiore collatus, sed ob occultum vitium invalidus est, vel occulte amissus.

R. 2° Quando intervenit *solus error communis* in populo, sine titulo colorato in sacerdote, non quidem certa, sed probabilis tantum sententia docet, quod propter bonum commune ecclesia jurisdictionem supplet (VI. 572). Ideoque, ut hæc sententia licite possit aliquando in praxim deduci, justa causa requiritur, prout liquet ex mox infra dicendis. — Ceterum fideles bona fide confessi penes sacerdotem, qui ex communi errore confessarius reputabatur, ad repetendas confessiones adigendi non sunt; nam absolvuntur in posteriori confessione, qua in universum includi intelliguntur peccata prius apud prædictum sacerdotem accusata. Constat ex litt. apost. Pii VII ¹ *Ubi primum*, 3 jun. 1816.

R. 3° Quando deest *error communis*, sed adest tantum *error privatus* aliquorum, ecclesia certo jurisdictionem non supplet. Ratio est, quia ecclesia in suo regimine attendit bonum commune.

1330. Q. *An liceat administrare sacramentum pœnitentiæ cum jurisdictione probabili probabilitate juris, puta casu quo confessarius probabiliter existimat se habere potestatem absolvendi ab hoc vel illo peccato, hunc vel illum pœnitentem etc.?*

R. Affirmative, si adsit causa gravis necessitatis aut magnæ utilitatis, vel saltem causa rationabilis: secus, si talis causa desit. Ratio, quia, posita causa rationabili, bene censi potest quod ecclesia ob bonum animarum jurisdictionem suppleat: si autem nulla adsit justa causa, præsumi non potest quod ecclesia velit connivere meræ libertati sacerdotum. Hujusmodi autem causa intervenit: 1° quando pœnitens indiget auxilio sive consilio illius confessarii; 2° si complex peccati pœnitentis sit notus apud confessarium certa jurisdictione pollentem, et ignotus apud confessarium habentem solum probabilem; 3° si confessarius, qui habet jurisdictionem probabilem, prudenter timeat pœnitentem non facturum confessionem integram apud eum qui certam habet; 4° si pœnitens timeret incurrere aversionem aut damnosam suspicionem, si confiteretur confessario certam

¹ Ad electum archiep. Hierapolitanum. *Collect. Lacens.* tom. II. pag. 550.

habenti jurisdictionem, aut si alias diutius a confessione abstinere deberet; 5° si urgeret præceptum annuæ confessionis aut lucrandi indulgentias peculiares; 6° si pœnitens jam aperuisset confessario aliquod grave peccatum, et hic dubitaret an illud sit nec ne reservatum, ut dicetur n. 1351 (VI. 573. Conf. dir. XV. 33).

1331. Q. *An liceat administrare sacramentum pœnitentiæ cum jurisdictione dubia dubio facti, puta casu quo dubitatur an reipsa a superiore sit collata, vel an tempus ad quod concessa fuit lapsum sit?*

R. Non licet, nisi aliqua necessitas urgeat. Ejusmodi autem necessitas adesse censetur: 1° si urget præceptum annuæ confessionis; 2° si pœnitens celebrare aut communicare debeat, nisi infamiæ notam incurrere velit; 3° si sacerdos teneatur eo die ex obligatione celebrare. In his tamen casibus absolutio sub conditione danda est, manente ceteroquin in pœnitente obligatione iterum confitendi si resciat confessarium jurisdictione caruisse, et contritionem perfectam eliciendi ante communionem: de qua contritione si pœnitens dubitet, communicare nequit, cum possideat præceptum de se probando, cui non satisfecit per confessionem dubie validam (VI. 571, 432. H. A. XVI. 84).

1332. Q. 1° *An sacerdos in aliquo loco jurisdictione legitima instructus excipere valeat confessiones peregrinorum eo advenientium?* — 2° *An capellani exercituum possint absolvere milites degentes in præsidiis sine licentia ordinarii?* — 3° *An sacerdotes navigantes accipere valeant confessiones fidelium secum navigantium itinere perdurante?*

R. ad 1^m Affirmative. Certum enim et commune est hodie apud dd., peregrinos, ratione conniventiae episcoporum, sive melius ex consuetudine universali, posse confiteri cuicumque confessario approbato pro loco ubi reperiuntur; et talis consuetudo currit, etiamsi peregrinus proficiscatur a patria fine alibi confitendi... Vetitum fuit a Clem. X dumtaxat in alienam diœcesim proficisci in fraudem reservationis, ut explicabitur n. 1355 (VI. 569. H. A. XVI. 87). Præterea, quoad confessarios regulares, id expresse declaravit Clemens X bulla *In superna* (VI. 589).

R. Ad 2^m Negative, nisi habeant specialem delegationem a sede apostolica. Constat ex pluribus declarationibus s. c. (VI. 577).

R. Ad 3^m c. s. off. 17 mart. 1869: « Posse sacerdotes iter arripientes ab ordinariis locorum unde naves solvunt approbari, ita ut itinere perdurante fidelium secum navigantium confessiones valide ac licite accipere valeant, usque dum perveniant ad locum ubi alius superior ecclesiasticus jurisdictione pollens constitutus sit. Cavendum tamen ab ipsis ordinariis, ne ejusmodi facultatem tribuant sacerdo-

tibus qui idonei non fuerint recogniti ad tramites Tridentini, sess. 23 de ref. cap. 15 ». Hæc resolutio fuit approbata a Pio IX.

1333. Q. *Quinam habeant privilegium confessarium sibi eligendi?*

R. Possunt sibi eligere confessarium, ratione suorum privilegiorum: 1° Reges et principes (nempe qui supremo gaudent dominio). 2° Pontificis domestici. 3° Prælati rom. curiæ, et superiores regularium. 4° Episcopi, etiamsi titulares sint. Nihilominus s. c. declaravit, quod episcopi confiteri nequeunt nisi approbatis ab ordinariis domicilii ipsorum sacerdotum, et hoc confirmatum fuit a Greg. XIII, 1 dec. 1582. Concessum est tamen episcopis secum ducere confessarium jam approbatum, et ei confiteri etiam in aliena diœcesi. Et idem currit pro cardinalibus: qui præterea Romæ degentes possunt sibi et familiæ suæ confessarium eligere, et ipsum quocumque eunt ducere (VI. 565).

APPENDIX.

DE APPROBATIONE ET JURISDICTIONE RESPECTU MONIALIUM.

1334. **Principia.** — I. Moniales cum clausura vota solemnia emittentes debent confiteri sacerdoti specialiter electo et approbato pro ipsis ab episcopo loci ubi est monasterium; proceditque hoc etiamsi sola venialia habeant: s. c. conc. Si vero agatur de monialibus exemptis (regulari nempe prælato subjectis), confessarii præsentantur a proprio superiore, sed semper ab episcopo loci approbari debent, ex const. *Inscrutabili* Gregorii XV, quam confirmavit Bened. XIII in bulla *Pastoralis*, 27 mart. 1726.

II. Confessarii monialium ordinarii post elapsum triennium ab officio suspenduntur *, nisi confirmationem obtinuerint a Congr. episc. et reg., ex pluribus declar. s. c. **. Si tamen confessarius de-

* Ex decr. s. c. 4 mart. 1591, *Comen.*, relato in *Collectanea in usum secretariæ s. c. ep. et reg.* pag. 12, colligitur, confessarium ordinarium monialium amotum semel ab officio, expleto triennio, non posse ad idem munus denuo eligi pro eodem monasterio nisi triennio vacaverit, nullumque posse uno eodemque tempore confessarii ordinarii munere fungi in pluribus monasteriis.

** Attentis difficultatibus quibus non raro in præsentī obnoxia est dispositio juris canonici, vi cujus quolibet triennio mutandus est mulierum religiosarum confessarius, a s. sede tribui solet episcopis ad septennium facultas prædictos confessarios in munere confirmandi: ita tamen, ut, si agatur de secundo triennio, consensus duarum saltem ex tribus partibus sororum, capitulariter ac per secreta suffragia præstandus, accedat; si vero de ulterioribus trienniis, omnium piæ domus sororum consensus, ut supra præstandus, accedat.

stinatus esset pro supplemento, potest confirmari pro alio triennio post tempus supplementi; quia prohibitio de non eligendo confessario ultra triennium, prout odiosa, stricte accipienda est de electione ordinaria, non extraordinaria.

III. Ad officium confessarii monialium deputandi non sunt, ex pluribus decr. s. c., vicarii generales, parochi (si cura notabile pateretur detrimentum), regulares (si agatur de monialibus episcopo subjectis et de confessario ordinario), canonici pœnitentarii; nisi tamen episcopus iustis ex causis expedire censuerit eos eligere.

IV. Episcopi et regulares monialium prælati tenentur bis aut ter in anno exhibere monialibus sibi subjectis confessarium extraordinarium. Constat ex Trid. ¹, item ex bulla *Apostolici ministerii* Innoc. XIII, et ex bulla *Pastoralis*, 5 aug. 1748, Bened. XIV. In prædicta bulla Bened. XIV sancitur præterea: a) quod moniales, si extraordinarium non obtinent, possunt ad pœnitentiarium majorem recurrere, qui eis illum assignare debeat; — b) quod moniales, etsi non teneantur extraordinario confiteri, tenentur tamen ei se sistere ad audienda monita salutaria; — c) quod in articulo mortis cuilibet moniali postulanti concedatur ab episcopo confessarius particularis; et si monasterium sit exemptum, non concedente prælato regulari, assignetur ab episcopo, vel, recusante etiam episcopo, a pœnitentiariorum majori, si tempus suppetat; — d) quod, si aliqua monialis renuat confiteri confessario ordinario, deputandus est ei alius ab episcopo pro certis vicibus, et si monasterium sit exemptum a prælato regulari, ipsoque recusante, concedendus est ab episcopo vel pœnitentiariorum majori; — e) quod episcopi non debeant esse difficiles ad extraordinarium confessarium concedendum peculiaribus monialibus eum aliquando petentibus; — f) quod extraordinarius a prælatis regularibus assignandus monialibus exemptis bis vel ter in anno (semper ab episcopo approbandus) debeat esse, saltem semel in anno, vel sæcularis vel alterius ordinis. Leo XIII autem, decr. 17 dec. 1890

Porro s. c. ep. et reg. 22 apr. 1872 declaravit: 1º Vocem *capitulariter* intelligendam esse de iis tantum sororibus, quæ ordinarie capitulo intersunt. 2º Quod attinet ad particulares domos sororum externis operibus caritatis addictarum, de domo in domum transeuntium ad nutum superiorissæ generalis, vocem *capitulariter* intelligendam esse de iis sororibus, quæ præfatas domos inhabitant cum triennium confessarii completur, et vocem habent in capitulo. 3º Sorores prædictas, si non habeant sacellum privatum, sed ecclesiam parochialem frequentent et ibidem sacramenta tum pœnitentiæ tum eucharistiæ recipiant, posse peragere extra piam propriam domum sacramentalem confessionem penes quemcumque confessarium ab ordinario approbatum. 4º Voces *omnium piæ domus sororum consensus* intelligendas esse de unanimitate non jam morali, sed absoluta.

¹ Sess. 25, c. 10, de reg.

(vide n. 928), « præsules superioresque admonet ne extraordinarium denegent subditis confessarium quoties ut propriæ conscientiæ consulant ad id subditi adigantur ».

V. Ex declaratione s. congr. præcipitur confessionalia monialium amoveri a sacristia vel aliis locis occultis, et collocari in exterioribus ecclesiæ. In necessitate tamen licet audire confessiones in alio loco, modo vitetur aspectus confessarii et monialis (VI. 576, 577).

VI. S. c. episc. et regul. declaravit, quod quæ hactenus de monialibus cum clausura constituta sunt, maxime quoad confessarium ordinarium et extraordinarium, valent etiam non modo de illis quæ clausuram non servant, nec vota solemnia habent, sed insuper de omnibus mulierum puellarumque communitatibus: 27 sept. 1861. Quod locum habet etiam de feminis in conservatoriis et monasteriis degentibus, quæ identidem (uti sorores caritatis hospitalibus inservientes) de una domo et loco in alium locum et domum transferuntur: 12 febr. 1839.

NB. S. congregationi episc. et regul. expositum fuit: « Aliquando moniales, aut sanitatis causa aut ob aliud motivum, ad breve tempus facultatem e monasterio exeundi obtinent, retento habitu: Quæritur an tunc possint confessionem instituere apud confessarium ab episcopo approbatum *pro utroque sexu*, quamvis approbatus non sit *pro monialibus* »? — Resp. « Affirmative, durante mora extra monasterium »: 27 aug. 1852.

§ III. De casibus reservatis.

PUNCTUM I. De natura reservationis.

Reservatio est negatio jurisdictionis circa aliquod peccatum.

1335. Principia. — I. Certum est in ecclesia potestatem esse quædam peccata reservandi, a quibus inferiores confessarii non possint absolvere, ut sic subditi melius dirigantur et absterreantur a peccatis, quorum difficilem remissionem vident. Constat ex Trid. ¹.

II. Casus reservare possunt omnes superiores, qui habent jurisdictionem externam in utroque foro interno et externo; prout sunt papa, episcopi, et etiam qui potestate quasi episcopali fulgent, ut declaravit s. c. conc. (VI. 578).

III. Licet per se possint reservari etiam peccata tantum venialia aut mere interna, usus tamen fert ut non reserventur nisi peccata mortalia graviora, eaque externe gravia, et insuper consummata et perfecta in specie sua. Hinc incestus vel sodomia cum semina-

¹ Sess. 14. can. 7. de pœnit.

tione extra vas non reservatur, neque sodomia imperfecta: recole dicta nn. 437, 438 (VI. 582).

IV. Peccata impuberum non censentur reservata, nisi superior ecclesiasticus id expresse declaraverit ¹, etiamsi confiteantur pubertate jam adepta ². Est sententia communis et in praxi tuta ³.

1336. Q. *An sit valida casuum reservatio facta sine justa causa?*

R. Reservatio facta sine justa causa est quidem graviter illicita, sed semper est valida. Ratio, quia tota jurisdictio emanat a superiore (VI. 579).

1337. Q. *An ignorantes invincibiliter reservationem alicujus casus ab ea excusentur?*

R. Distinguendum inter casus reservatos a papa et reservatos ab episcopo. — Si casus sit papalis, ignorantes a reservatione eximuntur. Ratio, quia casus papales (exceptis duobus qui reperiuntur reservati sine censura, nempe accusatio sollicitationis contra sacerdotem innocentem, ut habetur ex bulla *Sacramentum poenitentiae* Benedicti XIV, et receptio donorum a regularibus, ut habetur ex bulla *Nuper* Urbani VIII) principaliter reservantur propter censuram, a qua certe excusat ignorantia (cfr n. 1667); ideo, sublata semel censura ob ejus ignorantiam, non amplius remanet reservatum peccatum. — Si autem casus sit ab episcopo reservatus, ignorantes a reservatione non excusantur. Ratio, quia ex Trid. ⁴ reservatio non est poena respiciens poenitentes, sed restrictio jurisdictionis immediate respiciens confessarium.

An (quæres) ignorantes excusentur a casu reservato *ab episcopo*, si casui est adnexa censura? R. Ignorantia excusat a censura, sed non excusat a reservatione casus. Ratio est, quia casus, quos episcopus sibi reservat, principaliter reservantur propter peccatum (licet injungatur censura ut homines magis a peccando absterreantur), super quo ratione reservationis confessario penitus sublata est jurisdictio * (VI. 280, 581. Conf. dir. XV. 42).

1338. Q. *An religiosi exempti subjaceant reservationi episcopi?*

R. Religiosi exempti non subjacent reservationi episcopi, nec eorum novitii, neque ipsorum familiares, ut habetur ex bulla Clementis X, *Superna*, « modo (ut ibi dicitur) inibi sint quasi de familia,

¹ Cfr Kenrick, *Theol. mor.* de casibus reserv. n. 158.

² Gousset, *Théol. mor.*, t. 2. n. 491.

³ Bouvier, *Instit. theol.* de poenit. c. VII. art. 2. § 6; et *Nouvelle revue théol.* t. IV. p. 86.

⁴ Sess. 14. c. 7. de poenit.

* Si casus reservatus sit episcopo ratione censuræ a *jure communi* (per const. *Apostolicæ sedis*, cfr nn. 1746-1748), ignorantia a reservatione eximit.

et continui commensales ». Si vero novitius ante ingressum in religionem inciderit in casum episcopis reservatum, absolvi minime poterit a quolibet confessario sæculari, sed poterit a proprio superiore regulari, ob privilegium religioni concessum (VI. 583). Recole dicta n. 949.

1339. Q. *An reservatione episcopali ligentur moniales?*

R. 1° Si moniales sint episcopo immediate subjectæ, reservatione episcopali utique ligantur: unde earum confessarii a reservatis eas absolvere nequeunt sine episcopi licentia. Idem dicendum, si moniales immediate sanctæ sedi subdantur; quia gubernandæ sunt ab episcopo tamquam sanctæ sedis delegato ¹.

R. 2° Si vero moniales subjectæ sint regularibus, distinguendum. Vel enim casus reservatus est quoad moniales et in materia spectante ad jurisdictionem episcopo competentem; vel est extra hanc materiam. Si prius, confessarius non potest eas absolvere sine licentia episcopi; secus, si posterius: s. c. conc. 16 nov. 1720; s. c. episc. et regul. mense septembri 1746.

1340. Q. *An prælati religionum possint casus reservare?*

R. Clemens VIII statuit, ut prælati religionum possint quidem, si velint, casus reservare, sed undecim tantum, quos ipse determinavit, nec plures sine consensu capituli generalis pro tota religione, vel capituli provincialis pro provincia. Casus autem determinati a Clemente VIII sunt sequentes: 1° Apostasia a religione, etiam retento habitu. — 2. Nocturna ac furtiva egressio e monasterio. — 3. Sortilegium. — 4. Peccatum mortale contra paupertatem. — 5. Furtum mortale de bonis monasterii. — 6. Peccatum carnale opere consummatum. — 7. Perjurium in judicio. — 8. Cooperatio in abortu foetus animati, etiam effectu non secuto. — 9. Occisio vel gravis percussio cujuscumque personæ. — 10. Falsificatio manus vel sigilli officialium monasterii. — 11. Malitiosum impedimentum, retardatio aut aperitio litterarum a superioribus ad inferiores, vel contra. — Non possunt autem prælati infligere censuram super alio casu, illum non reservando; quia hoc esset indirecte reservare et eludere prohibitionem pontificis (VI. 538).

PUNCTUM II. De absolutione a reservatis.

1341. **Principia.** — I. Potestatem absolvendi a reservatis habet ipse reservans, — ejus successor in eodem munere, — ejusdemque superior in jurisdictione spirituali, nec non alius quivis ab illis delegatus.

¹ Trid. sess. 25. cap. 9. de reg.

II. Episcopi (sub quo nomine hic veniunt etiam vicarii capitulares, abbates, et alii jurisdictionem quasi episcopalem habentes), ubi Tridentinum est receptum, absolvere possunt in sacramento pœnitentiæ, per se vel per alios specialiter delegatos, ab omnibus casibus occultis romano pontifici *simpliciter* reservatis, ex potestate ipsis tributa a Tridentina synodo in c. *Liceat* ¹, et confirmata a Pio IX in constit. *Apostolicæ sedis* * (VI. 599, 593. VII. 75, 79, 80, 126. Elench. 1. quæst. retract. n. 95). Porro illi casus reputantur occulti, qui in iudicio non fuerunt probati, ne per unum quidem testem, et aliqua tergiversatione celari possunt in vicinia, uti si factum paucis tantum innotescat, v. g. sex personis in aliquo oppido vel septem aut octo in aliqua civitate. Et hic advertendum quod, si episcopus inciderit in aliquo ex præfatis papalibus occultis, poterit deputare proprium

¹ Sess. 24. c. 6.

* In tribus primis hujus operis editionibus, præeunte semper s. Alphonso (I. App. II. 44; VII. 84, 89, 90, 92), cum communi sententia tum veterum theologorum, tum nostræ ætatis interpretum constit. *Apostolicæ sedis*, docebatur: 1° episcopum posse absolvere ab omnibus casibus, etiam notoriis et speciali modo rom. pont. reservatis, omnes fideles, qui, ob legitimum impedimentum, apostolicam sedem personaliter adire nequeunt, quin hujusmodi fideles teneantur per litteras recurrere ad s. sedem pro absolutione obtinenda; 2° eandem facultatem competere cuilibet simplici confessario, si pœnitens impeditus sit adire episcopum. Sed nunc præfata doctrina omnino deseri debet, propter sequens decretum a s. d. n. Leone XIII approbatum, legem faciens:

Decretum s. Rom. et univ. Inquisitionis.

Quæsitum est ab hac s. congr. romanæ et universalis inquisitionis:

I. Utrum tuto adhuc teneri possit sententia docens ad episcopum aut ad quemlibet sacerdotem approbatum devolvi absolutionem casuum et censurarum etiam speciali modo papæ reservatorum, quando pœnitens versatur in impossibilitate personaliter adeundi s. sedem?

II. Quatenus negative, utrum recurrendum sit saltem per litteras ad eminentissimum s. pœnitentiariæ præfectum pro omnibus casibus papæ reservatis, nisi episcopus habeat speciale indultum, præterquam in articulo mortis, ad obtinendum absolvendi facultatem?

Feria iv. die 23 junii 1886, eminentissimi ac reverendissimi patres cardinales in rebus fidei generales inquisitores, suprascriptis dubiis mature perpensis, respondendum esse censuerunt:

Ad 1^m Attenta praxi s. pœnitentiariæ, præsertim ab edita constitutione apostolica s. m. Pii IX, quæ incipit *Apostolicæ sedis*, Negative.

Ad 2^m Affirmative; at in casibus vere urgentioribus, in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiæ, super quo confessoriorum conscientia oneratur, dari posse absolutionem, injunctis de jure injungendis, a censuris etiam speciali modo summo pontifici reservatis, sub pœna tamen reincidentię in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium confessorii absolutus recurat ad s. sedem.

Feria iv. die 30 junii 1886, ss. mus resolutionem ee. pp. approbavit et confirmavit.

Loc. † sig.

JOSEPHUS MANCINI s. R. et u. Inquis. Not.

confessarium, esto sit extra suam diœcesim, ad se absolvendum cum eadem facultate qua ipse posset alios sibi subditos absolvere, ut patet ex declarat. s. c. (VI. 593. VII. 76).

III. Nullus simplex confessarius potest absolvere a casibus ab episcopo sibi reservatis sine ipsius licentia, etiamsi facultatem habeat absolvendi ab omnibus casibus sedi apostolicæ reservatis, ex bulla *Superna* Clementis X.

IV. Nulla est reservatio in mortis sive articulo sive periculo: cfr n. 1327. IV. Unde tunc quivis confessarius et, eo deficiente, etiam simplex sacerdos quoslibet pœnitentes absolvere potest a quibusvis peccatis et censuris quomodocumque reservatis, injunctis tamen de jure injungendis (vide nn. 1342, 1673) si absolvendus composui sit. Constat ex Trid.¹ et ex constit. *Apostolicæ sedis* (VI. 560).

1342. Q. *An absolutus a reservatis in articulo mortis a simplici confessario teneatur se sistere superiori si convalescat?*

R. 1° Si absolutus fuit a peccato reservato sive episcopo sive pontifici, sed sine censura, nulli tenetur se sistere, cum ab ipso jam fuerit directe absolutus.

R. 2° Si absolutus fuit a censura episcopo reservata, illi debet se sistere ad congruam pœnitentiam ab eo accipiendam, ut statuitur in jure².

R. 3° Si absolutus fuit a censura pontifici reservata, videndum an illa sit ex iis quas Pius IX *speciali modo* romano pontifici reservavit in constit. *Apostolicæ sedis*, vel ex reservatis ibidem romano pontifici *simpliciter*. — In primo casu, absolutus in periculo mortis debet se præsentrare pontifici (vel per litteras ad s. pœnitentiarum recurrere); et quidem sub pœna (vid. 1670, V) reincidendi in eandem censuram³, si convalescens onus præsensationis adimplere culpabiliter negligat (de quo onere confessarius, antequam absolvat, monere debet moribundum, atque ab eo promissionem excipere obligationis implendæ). — In secundo vero casu, nulli tenetur se præsentrare. Ratio, quia pontifex in præfata constitutione loquitur de onere præsensationis tantummodo post recensionem excommunicationum, quas *speciali modo* sibi reservavit (VI. 585. VII. 92).

1343. Q. *An præsentepiscopo possit quivis confessarius moribundum absolvere a peccatis et censuris, quas sibi episcopus reservavit?*

R. 1° Affirmative quoad peccata; quia in articulo mortis omnis cessat reservatio, « ne hac occasione aliquis pereat », ut declaravit Trid.

R. 2° Negative quoad censuras; quia pœnitenti ipsis innodato

¹ Sess. 14. c. 7. de pœnit.

² C. Eos qui, de sent. excomm. in 6.

³ Ibid.

tenetur confessarius carens facultate imponere ut, elapso periculo mortis, se præsenteret episcopo. Ergo, si infirmus potest ante absolutionem se sistere episcopo, utique tenetur prius absolutionem a censuris obtinere, ut deinde possit a peccatis absolvi (VI. 563. VII. 92).

1344. Q. *An occurrente periculo mortis in casibus pontifici reservatis, si non possit adiri pontifex, adeundus sit episcopus?*

R. De hac obligatione non constat, sive casus sit publicus sive occultus (excepta tamen percussione clerici, pro qua expresse in jure ¹ disponitur, quod cum non potest adiri pontifex, adeatur episcopus). Ratio, quia in articulo sive periculo mortis quilibet confessarius potest, etiam præsente episcopo, absolvere a casibus papalibus; tunc enim cessat omnis reservatio quorumcumque peccatorum et censurarum, ut docet Trid. ². Præterquamquod nullum expressum inveni textum, qui præscribat quod infirmus in articulo mortis a censuris pontifici reservatis absolvatur ab episcopo (VII. 92).

1345. Q. *An quilibet confessarius possit absolvere moribundum a censuris reservatis, si possit peti facultas a superiore per litteras vel internuntium?*

R. Affirmative, etiamsi infirmus innodatus sit censura rom. pontifici quomodocumque reservata. Constat ex jure can. ³ (VI. 563; VII. 89, 90). Nec obstat decretum s. inquisit., 23 jun. 1886, superius relatam sub n. 1341; siquidem ab eo nihil novi inducitur circa constitutos in mortis periculo. Quoad onus absoluti se præsentandi superiori, si convalescat, recale dicta n. 1342.

1346. Q. *An aliquando, etiam extra mortis periculum, simplex confessarius possit absolvere 1° a peccatis quos episcopus sibi reservavit? — 2° a casibus romano pontifici reservatis?*

R. ad 1^m Potest quidem quandoque indirecte absolvere; quoties nempe ex una parte superior aut facultatem habens adiri nequit sine magna difficultate, et ex alia adest, — vel 1° periculum infamiae aut scandali, v. g. ex omissione celebrationis missæ vel communionis, — vel 2° necessitas implendi præceptum paschale, — vel 3° timor, ne pœnitens diu maneat in mortali: recale dicta n. 1109 et n. 1320. R. 3° — b). Ratio, quia, stante necessitate, confessio est formaliter integra, et confessarius pollet jurisdictione in non reservata; unde valide et licite absolvit. — Dixi *indirecte*, quia confessarii simplices, ut declaravit Trid. ⁴, extra mortis articulum nihil possunt in reservatis. Quare, cessante impedimento (licet natura sua perpetuus esset), tenetur pœnitens adire episcopum vel ejus de-

¹ C. De cetero 11, et c. Ea noscitur.

² Sess. 14. c. 7. de pœnit.

³ C. Quamvis, de sent. excom.

⁴ Sess. 14. c. 7. de pœnit.

legatum, ut directe a reservatis absolvatur ¹ (VI. 488, 585. VII. 91, 92. H. A. XVI. 133).

R. ad 2^m Potest confessarius simplex pœnitentem directe absolvere a censuris, etiam speciali modo summo pontifici reservatis, nedum in casibus vere urgentioribus in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiæ (super quo confessarii conscientia oneratur), sed insuper si pœnitenti tantummodo valde durum esset in gravi peccato permanere per tempus necessarium ad petitionem et concessionem facultatis absolvendi a reservatis, injunctis tamen de jure injungendis (vid. nn. 1342, 1673) et sub pœna reincidendi in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium confessarii absolutus recurrat ad sanctam sedem. Constat ex decreto s. off. c. 23 jun. 1886 et ex resp. ejusdem s. c. 19 aug. 1891, 16 jun. 1897, a ss. d. n. Leone XIII approbatis et confirmatis. — Ubi nota, quod s. pœnitentiaria 28 maji 1888 declaravit, quod pœnitens non tenetur ad s. sedem recurrere per eundem confessarium qui eum absolvit, sed quod potest id præstare per alium confessarium, et etiam per seipsum, mentito nomine, directe, quando intercedit rationabilis causa: v. g. si pœnitens censuris innodatus, posito casu urgentiori absolutionis, absolutus fuerit a missionario obiter transeunte, qui nequeat iterum pœnitentem videre. Quoniam autem difficultates nec paucæ nec parvæ occurrunt in executione rescripti, si pœnitens recurrat per seipsum ad s. pœnitentiariam, et hæc rescriptum concedat, ut solet, *in forma commissaria*; ideo ad eas facile vincendas confessarius pœnitenti suggerat, ut in libello supplici humiliter petat *ut sibi directe provideatur*, rescriptum concedendo *in forma gratiosa*, per seipsam nempe recurrentem absolvendo non jam sacramentaliter, quia absolutio sacramentalis, quæ sane a confessario directa data fuit, sed absolutionem a censura confirmando ².

1347. Q. *An possit superior absolvere pœnitentem a reservatis, et pro aliis eum remittere ad inferiorem?*

R. Negative: saltem si excipias casum rarissimum, quo superior præpeditus esset aliquo gravissimo negotio, et pœnitens esset in necessitate communicandi, ac simul repugnantiam ostenderet bis peccata sua confiteri (VI. 595).

1348. Q. *An valide absolvatur pœnitens, qui bona fide confitetur simplici confessario peccatum reservatum, aut apud eundem inculpate illius obliviscitur?*

R. Affirmative (manente tamen onere supplendi), dummodo aliud

¹ Cfr Konings, n. 1408; Marc, n. 1778; Vind. t. II, pag. 173.

² Cfr *Nouv. rev. théol.* t. xxii, pag. 363, 410.

peccatum clavibus subjiciat. Ratio, quia confessarius simplex licet careat jurisdictione circa reservata, non tamen ea caret in non reservata: quare non reservata jam directe absolvuntur, et indirecte reservata; nam mortalia non possunt absolvi nisi omnia simul, cum non possit unum sine alio remitti (VI. 596).

1349. Q. *An, si pœnitens confessus sit superiori, et inculpabiliter sit oblitus peccati reservati, possit deinde absolvi directe a quocumque confessario, illud ei manifestando?*

R. Affirmative in hisce casibus: 1° Si ex aliquo positivo indicio habeatur præsumptio quod superior voluerit reservationem auferre. 2° Si pœnitens ad hunc finem adiverit superiorem vel habentem facultatem, ut ab omnibus reservatis absolveretur, et hanc suam intentionem illi manifestaverit. 3° Si privilegium absolvendi concessum fuerit in favorem pœnitentis, prout est privilegium jubilæi et bullæ Cruciatæ. Præcisus istis tribus casibus, non est moraliter certum, sed probabile tantum, quod talis peccati reservatio sit ablata. Imo plane dicendum puto, reservationem non auferri quando adest positiva præsumptio quod, si superior audivisset peccatum reservatum, absolutionem distulisset (VI. 597).

1350. Q. *An auferatur reservatio per confessionem invalidam factam superiori vel habenti facultatem?*

R. Affirmative, etiamsi confessio sit culpabiliter invalida seu sacrilega, modo in ea peccatum reservatum accusetur. Ratio, quia reservatio principaliter ordinatur, ut peccata deferantur superiori, utque ipse super ea ferat judicium, præbendo monita salutaria ac pœnitentiam imponendo: unde quoties subditus suum peccatum subjicit judicio superioris vel alterius habentis facultatem, et pœnitentiam ab eo impositam acceptat, jam obtinetur finis reservationis. Hæc doctrina tamen extendi non debet ad confessionem in jubilæo factam, ut jam dictum est n. 1311 (VI. 598. H. A. XVI. 141).

1351. Q. *Utrum in dubio an pœnitens incurrerit casum reservatum possit illum absolvere simplex confessarius?*

R. Affirmative, si dubium est facti, nempe si pœnitens dubitat an peccaverit mortaliter vel venialiter, aut an mortale, quod commisit, fuerit nec ne consummatum; quia reservatio est strictæ interpretationis: unde debet intelligi de peccatis certe gravibus et consummatis. Idem dicendum, si dubium est juris: nempe quando controvertitur inter doctores an aliquod peccatum sit vel non reservatum confessario; quia, ut diximus, reservatio est strictæ interpretationis. proinde in dubio pro nulla habenda est (VI. 600).

1352. Q. *An qui confessus est inferiori peccatum dubie reservatum liberetur a reservatione, si illud postea cognoscat ut certum?*

R. Affirmative. Ratio, quia cum peccatum dubie reservatum est

confessum, jam directe est absolutum, ac proinde manet directe ablata reservatio: unde, quamvis teneatur pœnitens, cum recordatur peccati certi, prius confessi ut dubii, illud iterum tamquam certum confiteri, juxta dicta n. 1265, attamen non tenetur amplius se sistere superiori pro ablatione reservationis; quia, ablato peccato, ablata est etiam reservatio (VI. 600).

1353. Q. *An absolvi possit a reservatis, qui peccavit in confidentiam licentiæ?*

R. Affirmative. Ratio, quia, esto concedens licentiam nolit ut peccatores propter ipsam facilius peccent, non tamen excludit quominus ii, qui occasione ejus peccaverint, possint absolvi, si vere proponant peccatum vitare (VI. 601. H. A. XVI. 144).

1354. Q. *An licentia data absolvendi a reservatis extendi possit ad peccata post ipsam commissam?*

R. Distinguendum. Si licentia data sit præcise pro peccatis narratis vel per tot vices commissis, tantum pro eis valere potest. Secus vero, si licentia est concessa indefinite; dummodo non interponatur magna distantia, puta ultra mensem, inter concessionem licentiæ et patrationem novarum culparum (intellige si pro quodam particulari pœnitente sit impertita licentia); et modo licentia impertita non fuerit intuitu alicujus festivitatis (VI. 601).

1355. Q. *An simplex confessarius possit absolvere: 1° peregrinum habentem peccatum reservatum in diœcesi ubi confitetur, sed non in sua patria? — 2° peregrinum habentem peccatum reservatum in sua patria, sed non in loco ubi confitetur?*

R. ad 1^m Negative. Ratio, quia, cum reservatio afficiat confessarios, confessarius loci nequit absolvere pœnitentem, nisi juxta limites jurisdictionis, quam habet a suo ordinario (VI. 588. I. 97. Elench. 1. quæst. retract. n. 86. Conf. dir. XV. 43). Confirmatur ex resp. s. pœnit. 21 nov. 1873.

R. ad 2^m Affirmative. Ratio, quia sic habet universalis consuetudo, ut peregrini, quoad confessionem, reputentur uti incolæ loci ubi versantur. Hæcque consuetudo approbata est ab episcopis et pontificibus, præsertim a Clemente X in sua bulla *Superna*. Modo, limitavit Clemens, non esset quod pœnitens proficisceretur a patria « in fraudem reservationis ».

Quandonam (quæres) censeatur pœnitens a patria proficisci in fraudem reservationis? R. Quando alienam petit diœcesim ob principale finem obtinendi facilius absolutionem, vitandique judicium proprii pastoris; quia tunc proprie dicitur intervenire fraus, quando elusoria redditur lex: et quidem lex reservationis eluditur cum pœnitens principaliter e patria migrat, ut in alia diœcesi faciliter absolvatur. Neque tunc proderit huic pœnitenti, quod bona fide credat

hoc ei non esse vetitum; nam, licet tunc ipse non migraret cum fraude, revera tamen migraret in fraudem reservationis. Contra, non migrat in fraudem, qui aliquo proficiscitur ob aliquem honestum finem: puta negotii agendi vel indulgentiæ lucrandæ, vel ut confiteatur cum minori incommodo, aut ut citius confessionem expediat, vel ut confessarium incognitum aut prudentiorem inveniatur, qui melius eum dirigat, et tranquillitati suæ conscientiæ consulat etc. (VI. 569, 589. Conf. dir. XV. 43).

Resolve. 1. Si casus est reservatus in utraque diœcesi, peregrinus libere absolvi potest in aliena diœcesi a confessario ibi habente facultatem super reservatis, etiam si discessisset fine aufugiendi proprii pastoris iudicium; quia tunc pœnitens non committit fraudem in reservationem, cum eat ad confessarium approbatum etiam pro reservatis (VI. 587). — 2. Potest absolvi qui peccatum reservatum in patria extra committeret ad hunc finem obtinendi ibi postea absolutionem; quia hic non jam migraret « in fraudem reservationis pro absolutione obtinenda », ut habetur in bulla Clementis, sed migraret alio, ne incurreret reservationem (VI. 589). — 3. Non potest absolvi in patria a simplici confessario pœnitens, qui peccatum reservatum commisit in diœcesi ubi reservatum non est; quia confessario super tali casu limitata est jurisdictio ubicumque peccatum sit commissum (VI. 592). — 4. Non potest simplex confessarius absolvere pœnitentem subditum alterius diœcesis a censura, quæ tantum in pœnitentis patria est reservata; quia facultas simplicis confessarii absolvendi a censuris est tantum quoad non reservatas (VI. 590). — 5. Episcopus nequit absolvere a casibus reservatis cum censura ab aliis episcopis, ex declarat. Bened. XIV in constit. *Pias Christi fidelium* (VI. 594). — 6. Si peregrinus peccat in alia diœcesi ubi casus ille est reservatus, non potest ibidem absolvi a simplici confessario; quia confessarius peregrinum absolvere nequit nisi juxta limites jurisdictionis, quam habet a suo ordinario (VI. 591).

1356. Q. *An episcopi possint absolvere peregrinos in sua diœcesi versantes a casibus papalibus, et cum eis dispensare in irregularitatibus et suspensionibus papæ reservatis?*

R. 1° Quoad dispensationem ab irregularitatibus et suspensionibus, statutum est a Gregorio XIII, nihil posse episcopum cum alienigenis; etiamsi hi, fungentes officio prætoris aut medici, in ejus diœcesi commorentur.

R. 2° Potest utique episcopus absolvere peregrinos a casibus papalibus; modo sint occulti, et non sint speciali modo romano pontifici reservati, ex facultate Tridentini in cap. *Liceat* 1. Conci-

lium enim concessit episcopo hanc facultatem erga delinquentes sibi subditos: porro subditi dicuntur tales peregrini cum in foro sacramentali subjiuntur episcopo diœcesano. Vide n. 1671. Eandem autem facultatem habent vicarii capitulares sede vacante, abbates, et alii prælati habentes jurisdictionem quasi episcopalem; minime vero eam habent prælati regulares, ut dictum est n. 949. IV, neque vicarii episcoporum ex generali eorum commissione vicariatus (VI. 593).

1357. Q. *An facultas Tridentini intelligatur concessa episcopis etiam pro casibus et irregularitatibus post concilium reservatis?*

R. Affirmative. Ratio, quia concilium indefinite concedit episcopis facultatem absolvendi in quibuscumque casibus occultis, etiam sedi apostolicæ reservatis; ubi autem lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Excipe tamen, si in bulla reservationis adesset clausula auferens episcopis facultatem absolvendi, v. g. si dicatur non posse episcopos absolvere « non obstantibus decretis cujusvis concilii » (VI. 594) vel « extra mortis articulum ».

1358. Q. *An episcopus possit generaliter delegare aliis sacerdotibus facultates sibi concessas in cap. Liceat?*

R. Affirmative. Ratio, quia hæc facultas vigore concilii competit hodie episcopis de potestate ordinaria, cum ea adnexa sit officio episcopi, non vero industriæ personæ. Et quidem, quoad dispensationem ab irregularitatibus et absolutionem a suspensionibus, sufficit quod episcopus simpliciter aliis suam facultatem committat, sine ulla speciali delegatione. Quoad autem absolutionem a casibus, requiritur ut delegationem exprimat, dicente concilio, « per vicarium ad id specialiter deputandum »; satis tamen erit, si semel expresse deleget pro cunctis casibus occurrentibus (VI. 594).

1359. Q. *An simplex confessarius possit absolvere a reservatis, si superior sine justa causa neget facultatem absolvendi?*

R. Superior, qui sine justa causa negat facultatem absolvendi a reservatis peccat graviter; et quidem etiam contra justitiam, si prævideat inde grave subditi damnum oriturum. Denegata tamen licet injuste facultate, regulariter simplex confessarius nequit a reservatis absolvere; quia ex Trid. inferiores nihil possunt in reservatis. Dixi *regulariter*; quia declaravit Clemens VIII quod, si superior regularis neget facultatem confessario deputato, potest hic pro *ista vice* absolvere pœnitentem. Et hic advertendum quod, propter privilegium concessum fratribus minoribus, omnes regulares semel possunt absolvi a reservatis per eorum confessarios, licet isti super reservatis careant facultate (VI. 586).

APPENDIX I.

DE ABSOLUTIONE PROPRII COMPLICIS IN PECCATO TURPI.

1360. *Principia.* — I. Ad tuendam tribunalis pœnitentiæ sanctitatem, nec non ad removenda animarum pericula, interdicatur omni sacerdoti ne, extra casum extremæ necessitatis, confessionem sacramentalem personæ complicitis in peccato turpi excipere audeat. Ita ex constit. *Sacramentum pœnitentiæ et Apostolici muneris* Bened. XIV.

II. Confessarius, extra casum extremæ necessitatis, omni caret auctoritate et jurisdictione ad absolvendum complicem in peccato turpi quoad culpam, cujus fuit particeps; adeo ut absolutio, si quam impertierit, nulla atque irrita omnino sit. Dixi *extra casum extremæ necessitatis*, nimirum articuli vel periculi mortis, in quo permittitur ei absolvere complicem; modo tamen alius desit sacerdos, etiam simplex, qui infirmum absolvere valeat; aut modo ille sacerdos non possit infirmi confessionem excipere sine gravi scandalo vel infamia approbati: tenetur vero confessarius complex talia pericula infamiæ aut scandali avertere, si potest, sub eadem pœna excommunicationis; licet tunc valide absolveret, si non averteret. Constant hæc omnia ex prædictis bullis *Sacramentum pœnitentiæ et Apostolici muneris* (VI. 553, 561).

III. Confessarius absolvens complicem in peccato turpi, etiam in mortis articulo (si alius sacerdos, licet non adprobatus ad confessionem, sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem), excommunicationem incurrit *specialissimo modo* romano pontifici reservatam. Constat ex constit. *Apostolicæ sedis*, et declar. s. c. inquis. 4 apr. 1871.

1361. Q. *Quis veniat hic nomine personæ complicitis, quid nomine peccati turpis, et in quo consistat complicitas?*

R. 1° *Nomine personæ complicitis* veniunt non solum feminæ, sed etiam viri, sive puberes sint sive impuberes; non exclusis illis, quibuscum confessarius peccavit antequam ad sacerdotium proveheretur, ut declaravit s. pœnit. 22 jan. 1879.

R. 2° *Nomine peccati turpis* venit omne peccatum, ex utraque parte certum, grave et externum, contra sextum decalogi præceptum, licet sit solus tactus, colloquium vel aspectus, ut constat ex resp. c. s. off. 28 maji 1873.

R. 3° *Complicitas* in eo consistit, ut uterque (confessarius nempe et pœnitens) in idem peccatum conspirent, idest ut uterque exterius manifestet se in peccatum consentire. Unde, si alteruter materialiter tantum peccet, seu materialiter tantum ad peccatum concurrat (v. g. quia una pars dormiens vel reluctans impudice attrectata fuit), non habetur complicitas proprie dicta et formalis, de qua bullæ loquuntur (VI. 554).

1362. Q. *An censura et privatio jurisdictionis locum habeat, si complicitatis peccatum non subficiatur clavibus? — Item, an confessarius valide absolvat complicem suum ab aliis peccatis, quorum ipse non fuit complex?*

R. ad 1^m Negative. Etenim quæsitum fuit: « An incurrat censuras in absolventes complicem in peccato turpi latas, qui complicem quidem absolvit, sed complicem, qui complicitatis peccatum in confessione non declaravit? Ratio dubitandi esse videtur, quia talis sacerdos, etiamsi complex sacrilege hujus peccati confessionem omitteret, et ipse culpabiliter ab interrogando abstineret, non tamen absolvit ab hujusmodi complicitatis culpa, utpote non declarata nec subjecta clavibus ». — Et s. pœnit. 16 maji 1877 respondit: « Privationem jurisdictionis absolvendi complicem in peccato turpi, et adnexam excommunicationem, quatenus confessarius illum absolverit, esse in ordine ad ipsum peccatum turpe, in quo idem confessarius complex fuit. Tenetur nihilominus confessarius sacerdoti, qui hac ratione complicem, non tamen a peccato complicitatis, absolvit, omni studio ob oculos ponere enormitatem delicti sui, et abominabilem abusum sacramenti pœnitentiæ; nec aliter ei potest beneficium absolutionis impertire, quam præmissa gravissima adhortatione, ut officium confessarii dimittere studeat, nec non imposita obligatione, ut a confessionibus compliceis audiendis in posterum omnino absteat, monita eadem persona compliceis, si denuo compareat, ut de peccato complicitatis, et ceteris invalide confessis, apud alium confessarium se accuset ¹ ».

R. ad 2^m Negative, si pœnitens de peccato complicitatis nondum fuerit ab alio confessario legitime absolutus. Id inferitur, tum ex prædicta responsione s. pœnitentiariæ, tum ex bulla *Sacramentum pœnitentiæ* Bened. XIV, in qua dicitur: « Atque ideo absolutio nulla atque irrita omnino sit ». — Affirmative vero, si de eo peccato jam fuerit ab alio valide absolutus; quia tunc cessat indispositionis suspicio, propter quam pontifex jurisdictionem confessario abstulisse videtur (VI. 555).

1363. Q. *Quandonam detur injuriæ vel scandali periculum,*

¹ Cfr *Nouv. rev. théol.*, t. XIII, p. 577.

quo extante confessarius, quin excommunicationem incurrat, potest complicem in articulo mortis constitutum absolvere? — Item, an extra mortis articulum dentur casus, in quibus confessarius complicem licite absolvat?

R. ad 1^m Tunc datur infamiæ vel scandali periculum, quando ex alterius confessarii vel sacerdotis non approbati vocatione oriretur suspicio in populo id fieri propter impedimentum ex peccato cum pœnitente ortum. Timor vero dedecoris, apud alium confessarium incurrendi, a censura non eximeret confessarium, qui complicem absolveret.

R. ad 2^m Disputant hinc inde interpretes constitutionum *Sacramentum pœnitentiæ* et *Apostolicæ sedis*. In tanta opinionum varietate videtur tuto in praxi sequi posse sententia quæ docet, in casu necessitatis confessarium posse *directe* complicem absolvere ab aliis peccatis, *indirecte* vero a peccato complicitatis. Eodem enim modo hic ratiocinandum est, ac quando agitur de absolutione illius, qui peccatis reservatis implicatus absolutione indiget, quia v. g. missam celebrare tenetur. — Casus autem necessitatis habetur, si urgeat præceptum annuæ confessionis et communionis, et pœnitens alium adire non possit, quin infamia vel scandalum inde oriatur; vel etiam in locis missionum ubi alium sacerdotem numquam, vel nonnisi post plures annos habendi spes non datur ¹.

APPENDIX II.

DE SOLLICITATIONE IN CONFESIONE.

1364. Ex constitutione *Universi* Greg. XV, edita anno 1622, denuntiari debent inquisitoribus et locorum ordinariis, ut pro criminis qualitate severe puniantur, « omnes sacerdotes (verba constitutionis), tam sæculares quam regulares, qui personas, quæcumque illæ sint, ad inhonesta sive inter se, sive cum aliis quomodolibet perpetranda in actu sacramentalis confessionis, sive ante vel post immediate, seu occasione vel prætextu confessionis huiusmodi, etiam ipsa confessione non secuta, sive extra confessionis occasionem, in confessionali aut in loco quocumque ubi confessiones sacramentales audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, si-

¹ Cfr Piat, *Commentarius in constit. " Apostolicæ sedis, "* p. 84.

mulantes ibidem confessionem audire, sollicitare vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos et inhonestos sermones sive tractatus habuerint ».

Benedictus XIV, constit. *Sacramentum pœnitentiæ* 1 jun. 1741, præfatam constitutionem Greg. XV confirmavit, casus ibidem expressos totidem verbis transferendo, addens tantummodo verbo « provocare » hæc quæ sequuntur: « sive verbis, sive signis, sive nutibus, sive tactu, sive per scripturam, aut tunc aut post legendam ». Deinde subdit:... « Meminerint præterea omnes et singuli sacerdotes ad confessiones audiendas constituti, teneri se ac obligari suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis, ut supra, sollicitatos, sedulo monere, juxta occurrentium casuum circumstantias, de obligatione denunciandi locorum ordinariis... personam quæ sollicitationem commiserit, etiamsi sacerdos sit qui jurisdictione ad absolutionem valide impertiendam careat, aut sollicitatio inter confessarium et pœnitentem mutua fuerit, sive sollicitationi pœnitens consenserit sive consensum minime præstiterit, vel longum tempus post ipsam sollicitationem jam effluxerit, aut sollicitatio a confessario, non pro seipso, sed pro alia persona peracta fuerit. Caveant insuper diligenter confessarii ne pœnitentibus, quos noverint jam ab alio sollicitatos, sacramentalem absolutionem impertiant, nisi prius, denuntiationem prædictam ad effectum perducentes, delinquentem indicaverint competenti judici, vel saltem se, cum primum poterunt, delaturos spondeant ac promittant ».

Pius IX, constit. *Apostolicæ sedis*, subjecit excommunicationi latæ sententiæ nemini reservatæ « negligentes, sive culpabiliter omittentes denunciare intra mensem confessarios, sive sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a Greg. XV const. *Universi*, et Benedicto XIV const. *Sacramentum pœnitentiæ* ». — Mensis computatur a die quo obligatio advertitur (VI. 675).

Perpenduntur clausulæ in const. Universi Greg. XV appositæ.

1365. *Clausula I. — In actu sacramentalis confessionis.* — Ad hoc sufficit ut confessio sit incepta, licet non perfecta. Denuntiandus est confessarius, si in confessione apponat medium indifferens, quod tamen ex circumstantiis postea cognoscatur appositum ad sollicitandum; uti esset imponere mulieri ut expectet eum domi, vel si interroget eam ubi habitat (VI. 676).

Clausula II. — Immediate ante vel post. — Illud *immediate ante* intelligendum est ita stricte, ut nullum intercedat intervallum inter sollicitationem et confessionem. Illud autem *immediate post*

verificatur quando post confessionem nec confessarius nec pœnitens ad alia se divertit, ita ut eveniat sollicitatio antequam ulla alia actio intervenerit. Hinc denuntiandus non esset confessarius, qui pœnitentem sollicitasset postquam illa a confessionali jam discessisset, et recessisset ab ejus conspectu. Contra denuntiandus est confessarius, si immediate post confessionem diceret pœnitenti: *expecta me paulisper*, et post aliquod intervallum (non autem die sequenti) ad eam accederet eamque sollicitaret, licet in principio de alio negotio tractaret: quia tunc ille tractatus prudenter præsumitur fictus; nisi constet ex circumstantiis intentum fuisse principaliter negotium, et sollicitationem per accidens evenisse. Item denuntiandus est confessarius, si statim post confessionem ducat pœnitentem in aliquem locum secretum, et sollicitet; quia tunc statim ponit si non sollicitationem, saltem illius medium. Idem currit, si, audita confessione feminæ, dum ea ad manum deosculandam accedit, confessarius illam turpiter tangat (VI. 677).

Clausula III. — Occasione vel prætextu confessionis. — Dicitur *occasione confessionis* quando confessarius vel pœnitens invitatur ad confessionem veram; *prætextu* autem quando ad confessionem fictam. Hinc: 1° *Occasione confessionis*, denuntiandus est confessarius, qui rogatus ad confessionem, sermonem alio divertit et sollicitat, esto nondum sederit, nec mulier fuerit genuflexa (VI. 678). — 2° *Prætextu confessionis*, denuntiandus est confessarius, qui ex pravo fine fecte invitatur mulierem ad confessionem, et deinde sollicitat. Si vero confessarius vadit ad sollicitandam feminam, petendo licentiam a suo superiore sub prætextu confessionis, non est denuntiandus; quia tunc prætextus confessionis non est respectu pœnitentis, sed respectu superioris (VI. 679).

Clausula IV. — Extra confessionis occasionem, in confessionario, aut in loco quocumque ubi confessiones audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire. — Per illud *simulantes confessiones audire* intelligitur, quod sacerdos ita se gerat, ut adstantes credant actu ipsum audire confessionem. Hinc cum confessarius adest in loco deputato ad audiendas confessiones, et femina genuflexa ibi adstat, eamque confessarius sollicitat, jam denuntiandus est; quia ipse manendo ibi audiens pœnitentem, jam satis ingerit spectantibus credulitatem quod illa confiteatur, ideoque ipso facto jam simulat confessionem audire. Animadvertite tamen quod, si confessarius sollicitat in duobus postremis locis ut supra in bulla descriptis, requiritur quidem simulatio confessionis ad eum denuntiandum; unde denuntiandus non esset sacerdos, si in aliquo ex prædictis locis sollicitaret feminam stantem vel sedentem aut cubantem: sed, si sollicitat *in confessio-*

nario personam, quæ pariter in eo invenitur, nulla requiritur confessionis simulatio ad eum denuntiandum; sufficit enim quod ibi de rebus turpibus tractet (VI. 680). Dixi *quæ... in eo invenitur*; quia denuntiandus non est, qui sedens in confessionali sollicitat mulierem stantem ante confessionale, non simulando confessionem. Vide resp. seu decretum c. s. off. 11 febr. 1661, confirmatum in constit. *Sacramentum pœnitentiæ*, ad dub. 15. — *Locus ubi confessiones audiuntur*, idest ad confessiones *destinatus* (ut habetur in bulla Benedictina), dicitur quicumque locus a confessionali distinctus, in quo confessiones audiri solent, ut sunt cellulæ quædam in domibus religiosis, sacristiæ etc. — *Locus vero electus* est ille, quem confessarius ex sui placito, pro eo tempore quo confessiones excipit, eligit. Potest esse domus, via, ager, aut alius locus.

1366. Q. *An denuntiari debeat confessarius: — 1) qui feminam, in confessione dicentem se velle in crastinum confiteri, sollicitat et a confessione dissuadet, — 2) qui ob auditam in confessione mulieris fragilitatem, postea domi eam sollicitat?*

R. ad 1^m Affirmative, si sollicitatio fiat in confessionario, seu in loco confessionis: secus, si extra locum confessionis, et absque prætextu confessionis. Vide resp. c. s. off. 11 februarii 1661 ad dub. 4.

R. ad 2^m Affirmative. Ratio, quia cum sollicitatio impulsus habet a confessione, satis verificatur quod occasione confessionis sollicitatio fiat. Satis autem præsumitur, confessarium usum fuisse notitia confessionis ad sollicitandum, si post audita peccata turpia pœnitentis, suamque propensionem ad venerem ostensam, interroget de domo ubi habitat, an maneat sola et similia; vel, si ante confessionem confessarius et pœnitens mutuo fuissent ignoti, et occasione cognitæ levitatis, ipse domum mulieris adeat, et sollicitet (VI. 678).

1367. Q. *An denuntiari debeat confessarius, qui convenit cum muliere ut, ad eludendos domesticos, se fingat ægrotam, et ipsum accersat domum ad patrandum peccatum?*

R. Negative. Ratio, quia tunc non verificatur quod confessarius sollicitet prætextu confessionis, sed tantum quod prætextu confessionis peccatum exequatur; ita ut prætextus confessionis tunc jam ordinetur non ad sollicitationem, sed ad familiares decipiendos. — Et tanto minus esset denuntiandus confessarius, si mulier, nulla conventionem præmissa, prætextu confessionis ipsum advocet, et sollicitet, quamvis deinde rem habeant; quia ex constit. tunc confessarius denuntiari debet, quando ipse sollicitat prætextu confessionis: at in hoc casu, non confessarius, sed pœnitens prætextu confessionis confessarium sollicitat. Secus vero dicendum, si confessarius extra con-

fessionem sollicitaret, et femina renueret timens diffamationem, ideoque confessarius ei suaderet, ut, fingens se ægrotam, eum accerteret ad peccandum; quia tunc vere diceretur, confessarium prætextu confessionis sollicitare feminam ad præstandum consensum. Idem dicendum, si confessarius advocetur a matre puellæ, ut filiæ confessionem excipiat, et ipse ad cubiculum accedat cum pravo fine ad alloquendam puellam de confessione, nempe eam interrogando an velit confiteri, vel dicendo se advocatum fuisse ad audiendam ejus confessionem, et deinde sollicitet; quia etiam tunc sollicitaret prætextu confessionis (VI. 679).

1368. Q. *An sit denuntiandus sacerdos: — 1) qui in confessione sollicitat pœnitentem, non ad turpia, sed ad alia peccata, — 2) qui sollicitat ad turpia quidem, sed in alio aliquo sacramento?*

R. ad 1^m Negative. Ratio, quia nullibi habetur expressum hanc sollicitationem esse denuntiandam; licet enim in bulla Gregorii præter verbum *inhonestos* addatur *illicitos*, tamen patet utrumque eamdem materiam significare, dum dicitur « illicitos et inhonestos tractatus ».

R. ad 2^m Negative. Ratio est, quia nullibi hoc præceptum habetur (VI. 684).

1369. Q. *An denuntiatio fieri debeat, si sollicitans in confessione sit: — 1° sacerdos jurisdictione carens, — vel 2° non sacerdos aut laicus simulans se confessarium?*

R. ad 1^m Affirmative. Constat ex instructione congr. s. off. 20 febr. 1867, n. 2.

R. ad 2^m Affirmative, Ratio, quia, licet is non esset denuntiandus ratione sollicitationis ex constit. Greg. XV, denuntiari tamen debet ex alia constit. Greg. XIII, ubi quicumque non sacerdos, audiens sacramentaliter confessiones, præcipitur denuntiari. Imo ex edicto s. inquis. gener. hic est denuntiandus, etiam si non absolvat (VI. 688).

1370. Q. *An sit denuntiandus pœnitens, qui in confessione sollicitat sacerdotem?*

R. Negative. Ratio, quia leges pœnales non sunt extendendæ de casu ad casum. Neque currit hic eadem ratio pro pœnitente, quam pro confessario sollicitante; ob plura momenta, quæ cuique patent, et præcipue propter suspicionem, quæ intervenire posset, revelationis sigilli, si confessarii denuntiarent pœnitentem (VI. 689).

1371. Q. *An sit denuntiandus: — 1° interpres, qui sollicitat in confessione pœnitentem, — 2° confessarius consentiens sollicitationi pœnitentis?*

R. ad 1^m Negative. Vide resp. c. s. off. 11 febr. 1661 ad dub. 6.

R. ad 2^m Affirmative. Constat ex resp. c. s. off. 1661 ad dub. 2. Proceditque hoc, quamvis consentiat metu inductus, ex resp. congr. s. off. 1661 ad dub. 9.

1372. Q. *An sit denuntiandus confessarius, qui sollicitat pœnitentem, ut inducat aliquam feminam ad secum peccandum?*

R. Affirmative. Ratio, quia ex constit. Greg. XV denunciari debent omnes sacerdotes, qui in confessione « personas ad inhonestas inter se sive cum aliis quomodolibet sollicitare tentaverint » (VI. 691).

1373. Q. *An denuntiandus sit confessarius in dubio an sollicitaverit?*

R. 1° Si factum vel dictum sit vera sollicitatio, et tantum dubitatur an ille vel alius confessarius id egerit vel dixerit, tunc is est denuntiandus; quia dum crimen est certum, rite iudices procedere possunt ad inquirendam personam de qua dubium vertit. Sed hoc intelligendum de casu, quo facile iudices adhibita diligentia fieri possint certi de persona sollicitantis; alias enim sacerdos ille, cum possit esse innocens, remaneret aliquo modo diffamatus, et in dubio illæsa servari debet fama proximi, qui eam possidet.

R. 2° Si vero persona confessarii sit certa, et dubitatur an ejus factum vel dictum fuerit vera sollicitatio, tunc non adest obligatio denuntiandi; tum quia dubia in meliorem partem accipienda sunt, et in verbis ambiguis benignior interpretatio facienda est; tum quia in dubio nemo est privandus fama, quam possidet; tum quia bullæ præcipiunt denunciari sollicitantes, sed nequit dici sollicitans ille de quo dubitatur an vere sollicitaverit, nam crimen dubium non est crimen. Excipe tamen: 1° si vehementia indicia essent (v. g. de prava vita aut mala fama confessarii) quæ satis fundarent moralem certitudinem de sollicitatione; 2° si verba de se sollicitationem præ se ferant, et dubitatur tantum an confessarius ad malum finem ea protulerit, dum præsumptio intentionis est accipienda juxta verborum proprietatem. Secus autem, si in oppositum esset præsumptio fraudis; puta, si mulier aut ejus conjuncti cum confessario aliquam habuissent contentionem, aut si illa esset aliquantum mente hebes (VI. 702).

1374. Q. *An sit denunciandus confessarius, qui laudat mulierem de sua pulcritudine, — vel laudat cum famula confitente pulcritudinem dominæ, rogans eam ut dominæ referat?*

R. ad 1^m Si ex modo loquendi aut aliis circumstantiis dignoscitur confessarium laudare pulcritudinem ex pravo affectu, tunc est denuntiandus: secus, si laudaret ex quadam imprudentia vel animi levitate.

R. ad 2^m Etiam in hoc casu dico, perpendendas esse circumstan-

tias; facilius tamen puto in hoc adesse indicium pravi animi alliaciendi dominam illam ad turpem affectum.

Quid (quæres) si confessarius det pœnitenti aliquod donum? R. Conjiaciendum est de ejus malitia ex adjunctis, idest ex conditione pœnitentis, ex qualitate et quantitate doni, ex modo quo fit etc.

Ceterum, quando verba vel facta sunt ambigua, confessarius non est denunciandus, nisi de ejus pravo affectu moralis habeatur certitudo (VI. 703).

1375. **Casus particulares.** — Doctores censent denunciandum esse confessarium: 1° Si dicat pœnitenti: « Tecum nuberem, si essem sæcularis »; quia hujusmodi verba valde excitant ad venerem. — 2° Si dicat mulieri: « Memento mei, quia te ex corde diligo »; modo tamen ex circumstantiis pravus animus patefiat. — 3° Si dicat: « Expecta me hodie domi, quia debeo tecum loqui », et postea domi tractet de inhonestis; quia sollicitatio illa facta in domo dicitur moraliter facta in confessione. — 4° Si dicat: « Hæc tua peccata cadere me fecerunt in pollutionem involuntariam »; tanto magis si dicat « voluntariam ». — 5° Si mulieri petenti confiteri dicat: « Nolo te audire in confessione, ne aliquid mihi contingat, quia amore tui captus sum ». — 6° Si dicat: « Si quis tibi pecuniam daret, peccares »? et illam affirmantem non reprehenderet, aut si reprehenderet, postea eam, oblata pecunia, sollicitaret. — 7° Si dicat: « Domum tuam veniam, et promitte mihi te facturam esse quod voluero »; vel mulieri confitenti de turpibus cum alio peractis dicat: « Cur etiam mecum non es humana »? aut ei, confitenti de turpi desiderio erga illum, dicat: « De hoc loquemur post confessionem ». — 8° Si objurgaret concubinam suam quod cum alio peccaverit, addendo minas et contumelias; aut si objurgaret eam de peccatis commissis cum aliis, et non de commissis cum seipso. — 9° Si dicat pœnitenti: « Dic mihi, quanti me amas »? aut: « Sentis in te eas tentationes erga me, quas ego experior erga te »? aut: « Vellem te semper videre et esse juxta te »; aut: « Tui causa somnium prævum passus sum »; aut: « Ingrata mihi es, quia non me amas » (VI. 704).

1376. Q. *An teneatur pœnitens denunciare sollicitantem, si moralem spem habeat oblinendi ejus emendationem per correctionem fraternam?*

R. Affirmative, ex decr. Alex. VII, 8 jul. 1660, ubi declaratum fuit: « Etiam si nulla fraterna correctio vel alia monitio præmissa fuerit, omnino teneri (fideles) ad denunciandum quos noverint esse de fide quomodolibet etiam leviter suspectos », prout sunt confessarii sollicitantes. Dicendo ergo pontifex « etiam si, etc. » supponit denuntiationem semper esse faciendam (VI. 701).

1377. Q. *An denuntiari debeat confessarius sollicitans, si jam sit emendatus?*

R. Affirmative; quia pontifex, magis quam emendationem rei, ejus punitionem intendit, ad aliorum exemplum, ac damnum ecclesiæ reparandum. Et ideo sancivit denuntiationem fieri, nulla correctione fraterna præmissa; quæ utique præmittenda esset, si emendatio rei et non punitio intenta principaliter esset (VI. 686).

1378. Q. *An sit obligatio denuntiandi confessarium, qui de sollicitatione jam fuerit satis convictus et punitus?*

R. Si ipse delinquat iterum, postquam de primo crimine fuerit punitus, iterum denuntiari debet. Et idem dicendum, si de sollicitatione non fuerit plene convictus; quia tunc nec fuisset satis punitus. Imo idem dicendum, etiam si de eadem sollicitatione jam fuerit satis convictus et punitus; quia non eximitur mulier ab onere denuntiationis ex eo quod alia denunciavit: dum unaquæque persona sollicitata omnino denunciare tenetur, sive sint sive non alii denuntiantes (VI. 687).

1379. Q. *An debeant denuntiari sollicitantes: 1) si crimen sit occultum; 2) si eorum crimen nequeat juridice probari; 3) si jam e vita migraverint?*

R. ad 1^m Affirmative. Ratio, quia secus lex inutilis redderetur (VI. 696).

R. ad 2^m Affirmative; oppositum enim videtur expresse damnatum ex prop. 5 proscripta ab Alex. VII (VI. 698).

R. ad 3^m Negative. Ratio, quia tunc cessat totalis finis legis, scilicet tam emendatio quam punitio rei (VI. 692). Confirmatur ex declaratione s. pœnit. 24 apr. 1884.

1380. Q. *An confessarius teneatur sollicitatum monere de obligatione denuntiandi, si prævideat certo non esse denuntiaturum?*

R. Tenetur utique; et si nolit denunciare, debet eum sine absolute dimittere. Ratio, quia ipsi confessario expresse præcipitur obligatio monendi: et licet, generaliter loquendo, cum confessarius prævidet monitionem non profuturam, eam omittere debeat, hoc tamen non currit quando agitur de vitando damno communi, ut evenit in præsentī casu, juxta dicenda n. 1393 (VI. 694).

1381. Q. *An teneatur ad denuntiandum ille, qui non fuit sollicitatus, sed aliunde scit sollicitationem?*

R. Affirmative: modo id sciat a personis fide dignis (secus, si sciret a fide indignis vel feminis levibus), ut exprimitur in edicto s. inquisitionis, ubi dicitur quod denuntiandi in fine sunt omnes illi, de quibus notitia habetur pœnitentiæ sacramento abusos fuisse (VI. 695). Et hoc currit, licet sollicitatio sciretur sub secreto naturali; quia nulla adest obligatio servandi secretum, etiam promissum cum

juramento, quando secretum vergit in damnum commune. Excipe tamen, si secretum manifestatum sit ad petendum consilium; nam, pro palatio secreti esset tunc contra humanum commercium, et etiam contra publicum bonum, quod certe in consiliis expetendis intervenit (VI. 698). — Verumtamen, qui sollicitatus non fuit, sed aliunde sollicitationem audivit, si denunciare negligat sollicitantem, non incurrit excommunicationem; Pius IX enim hac pœna mulctat tantam personam sollicitatam culpabiliter denuntiationem omittentem.

1382. Q. *An mulier sollicitata teneatur denunciare per epistolam vel per aliam personam, si nequeat per seipsam? — Quid agendum, si persona sollicitata, nullo impedimento detenta, denunciare omnino renuat?*

R. ad 1^m In instructione s. officii, 7 febr. 1867, hæc leguntur: « Denuntiationis onus est personale, et ab ipsa persona sollicitata adimplendum. Verum, si gravissimis difficultatibus impediatur quominus hoc perficere ipsa possit, tunc vel per se, vel per epistolam, vel per aliam personam sibi benevolam, suum adeat ordinarium, vel s. sedem per s. pœnitentiarium vel etiam per hanc supremam inquisitionem, expositis omnibus circumstantiis, et deinde se gerat juxta instructionem quam erit acceptura. Si vero necessitas urgeat, se gerat juxta consilia et monita sui confessarii „

R. ad 2^m Personam sollicitatam confessarius sine absoluteione dimittat, eamque alio commodo tempore ad se redire faciat, intereaque vel ordinarium vel s. sedem pro opportuno remedio consulat, suppresso tamen pœnitentis nomine: ex prædicta instructione c. s. off. 7 febr. 1867.

1383. Q. *Cui debeat denunciari confessarius sollicitans, si ipse sit diversæ diœcesis?*

R. Ubi desunt inquisitores, denuntiatio fit episcopo loci in quo confitetur pœnitens. Illius est excipere juratam denuntiationem, eamque episcopo ipsius sollicitantis transmittere, si tamen id necessarium judicaverit ¹.

1384. Q. *Cuinam denunciandi sint episcopi sollicitantes in confessione?*

R. Denuntiandi sunt pontifici, si commode huic fieri possit denuntiatio; alias hæc deferenda est inquisitoribus, qui, licet non possint punire nec processum formare contra episcopos, possunt tamen de hoc crimine excipere informationem, et deinde illam pontifici significare ². Sub nomine autem episcoporum veniunt etiam episcopi titulares, et etiam non consecrati, modo sint confirmati, item nuntii, legati et abbates jurisdictionem quasi episcopalem habentes (VI. 685).

¹ Cfr Del Vecchio, t. II. n. 763.

² Extrav. Cum Matthæus, de hæret.

1385. Q. *Quænam pœnæ sint statutæ contra sollicitantes?*

R. Ex constit. *Universi* Greg. XV, sollicitantes incurrunt suspensionem ab exercitio ordinis, privationem beneficiorum, dignitatum, officiorum, et perpetuam inhabilitatem ad ea obtinenda; regulares præterea privantur voce activa et passiva. Ex decreto autem Benedicti XIV, 5 aug. 1745, incurrunt perpetuam inhabilitatem ad sacrosanctum missæ sacrificium celebrandum. Notandum vero est, omnes prædictas pœnas esse tantum ferendæ sententiæ: instr. s. off. congr. 20 febr. 1867 (VI. 705).

1386. Q. *Quid, si quis, impie calumniando, apud ecclesiasticos iudices, puta apud ordinarium aut s. sedem, accusaret confessarium innocentem de crimine sollicitationis, vel curaret ut ab aliis id fieret?*

R. Qui injuste accusat aliquem sacerdotem innocentem de sollicitatione, ex constit. *Sacramentum* Bened. XIV, incurrit casum romano pontifici sine censura reservatum. — Idem dicendum de eo, qui procuraret ut id ab aliis fieret, impiis suasionibus aut promissis aut blanditiis aut minis aut alio quovis modo, ex eadem constitutione. Hoc tamen intelligendum videtur de suasionem efficaci, quæ fuerit causa injustæ denuntiationis secutæ, quæque ante executionem denuntiationis revocata non fuerit (VI. 693).

ARTICULUS II.

De officio ministri.

A. DE OFFICIO MINISTRI IN CONFESSIONE.

Ad officium ministri in confessione spectant munera confessarii in genere, et ejus agendi modus cum variis pœnitentibus.

§ I. De muneribus confessarii.

PUNCTUM I. De munere patris.

1387. Confessarius, ut boni patris partes adimpleat, debet caritate esse plenus.

I. Caritatem adhibere debet in benigne excipiendo omnes, sive pauperes sive rudes sive peccatores sint. Nonnulli tempus solummodo insumunt in audiendis confessionibus aliquorum devotorum aut personarum spectabilium; et si ad se aliquis miserabilis peccator accedat, ægre auditur et conviciis oneratus arcetur: unde fit, ut ille miser in perditæ vitæ lubricum laxi habenis præceps ruat, et in salutis desperationem incidat. Secus boni confessarii agunt; cum ad se hujusmodi peccatores confluunt, benigne eos excipiunt et « quasi

victor capta præda » exultant, perpendentes sibi sortem contigisse, animam de manibus dæmonis eripiendi. Sciunt hi pœnitentiæ sacramentum proprie non pro justis fuisse institutum, sed pro peccatoribus. Sciunt Christum protestatum fuisse his verbis ¹: « Non veni vocare justos sed peccatores ». Propterea confessarius, caritatis viscera induens, quo magis animas peccatorum multitudine et atrocitate coinquinatas reperiet, eo magis, ut Deo ipsas lucrifaciat, paterna caritate eas amplectatur, eisque animum præbeat, ut sincere confiteantur et ad Dominum fiducialiter convertantur (Prax. conf. n. 3).

II. Caritatem deinde longe majorem ostendere debet in confessionem excipiendo. Caveat ne se impatientem aut tædio affectum exhibeat; nec ostendet admiratione percelli propter peccata quæ narrantur: modo pœnitens non sit ita animo durus aut petulans, ut plura et atrociora peccata sine ullo rubore et sine ulla displicentia animique sensu exponat; quia tunc opus est pro viribus efficere, ut a pœnitente quanta sit illorum deformitas et magnitudo percipiatur; ideoque tunc acrior requiritur correctio, ut ipse a mortali lethargo expergefiat. Verum quidem est, quod in actu confessionis abstinere debent confessarii a correctione facienda, ne forte exterriti pœnitentes peccata reticeant; nihilominus hoc intelligitur regulariter loquendo: nam multoties expedit ad ulteriora non procedere, et statim pœnitentem corripere, præcipue cum confitetur peccatum valde enorme, aut si ipse fuerit in aliquo vitio habituatus, ut peccati gravitatem comprehendat. Advertat tamen ne eum exasperet, nec perterreat. Quapropter postquam eum, quantum opus fuerit, corripuerit, statim ei animum faciat ad reliqua peccata confitenda (Prax. conf. n. 4).

III. In fine confessionis confessarius vehementiori ardore ac studio incumbere debet, ut pœnitentem inducat ad percipiendam gravitatem et multitudinem peccatorum suorum, ac miserum damnationis statum in quo reperitur; sed hoc semper maxima cum caritate fiat. Postea, peractis quæ infra dicentur, si pœnitens dispositus est, eum absolvat. Si autem fuerit absolutionis incapax, aut expediens videbitur differendam esse absolutionem, assignet ei diem in quo reverti debeat, et dulcibus verbis a se dimittat. Hæc est via qua peccatores salvi fieri possunt, nempe cum eis agere quanta maxima fieri potest caritate: alioquin, si ipsi in confessarium incident qui cum eis inclementer agat, a confessione horrebunt, confiteri negligent et effrænes in perditionem ibunt (Prax. conf. n. 5).

PUNCTUM II. De munere medici.

1388. — I. Confessarius, ut possit, qua medicus, remediis opportunis occurrere spiritualibus infirmitatibus sui pœnitentis, debet in

¹ Marc. II. 17.

primis earumdem infirmitatum originem, gravitatem et causas cognoscere; et ideo pœnitentem interrogare debet de peccandi consuetudine, de occasionibus peccati, de loco, tempore, et personis cum quibus peccavit (Prax. conf. n. 6).

II. His interrogationibus adhibitis, et cognitis morbi origine ac gravitate, confessarius procedat ad debitas animadversiones faciendas. Et quamvis ipse tamquam pater debeat cum caritate pœnitentes auscultare, tamen ut medicus tenetur, quantum opus est, eos monere et corrigere, eos præsertim qui multis mortalibus gravati ad pœnitentiæ sacramentum raro accedunt; et hoc munus corrigendi adimplere debet, quatenus opus sit, etiam si pœnitens aliqua illustri qualitate fulgeat. Nec confessario curæ esse debet quod alii pœnitentes expectent; nam melius est paucorum confessiones rite factas audire, quam multorum inordinatas et sine fructu (Prax. conf. n. 7).

III. Demum confessarius applicabit pœnitenti ea remedia, quæ opportuniora judicabit pro illius salute, imponendo ipsi eas satisfactiones quæ magis conveniunt ejus morbo, et quas prudenter judicabit illum fore executurum. Remedia autem, quæ insinuari debent pœnitentibus, alia sunt generalia, alia particularia pro aliquo vitio particulari (Prax. conf. n. 11).

Remedia generalia omnibus insinuanda sunt: 1° Amor erga Deum. 2° Sæpe se commendare b. Mariæ virgini (rosarium v. g. recitando), angelo custodi et alicui sancto peculiari protectori. 3° Frequentia sacramentorum et, si umquam in aliquod peccatum mortale inciderint, statim se confiteri. 4° Veritatum æternarum consideratio, et præ ceteris consideratio mortis: et patribus familias insinuanda est quotidiana mentalis oratio in communi cum familia, aut saltem rosarium una cum filiis. 5° Dei præsentia, cum urget tentatio, dicendo: Deus me videt. 6° Quolibet vespere conscientiam scrutari cum animi dolore et proposito. 7° Sæcularibus, ut in aliqua congregatione se adscribant; et sacerdotibus oratio mentalis, gratiarum actio post missam, et ut perlegant saltem aliquem libellum spirituales ante et post missam (Prax. conf. n. 15).

Remedia particularia assignabuntur pro vitiorum diversitate. — a) Illi qui aliquo odio tenetur, insinuetur ut quotidie commendet Deo illum quem odit, recitando pro ipso orationem dominicam et salutationem angelicam, et cum se turbari sentit memoria injuriæ sibi illatæ, reminiscatur contumeliarum quibus ipse Deum affecit. — b) Illi qui in peccata turpia prolapsus est, ut otium vitet, malos socios et occasiones aufugiat, ut opera carnem coercentia sibi imponat; et illi qui habitum pravum per longum tempus contraxit in hoc vitio, ut non solum vitet proximas occasiones, sed etiam quasdam remotas, quæ sibi jam debili ad resistendum factæ erunt pro-

ximæ. Huic præcipue imponatur, ne umquam intermittat recitare ter salutationem angelicam in honorem puritatis b. Mariæ virginis mane et vespere, repetendo semper coram ejus imagine propositum non peccandi, et supplicationem ut sibi perseverantiam impetret. Potissimum autem confessarius curet ut frequenter hic communicet, cum eucharistia dicatur « vinum germinans virgines ». — c) Illi qui solitus fuit blasphemias proferre insinuetur, ut novies vel quinquies lingua signet crucem super terram, et ut quotidie saltem semel dicat orationem dominicam et salutationem angelicam in honorem sanctorum in quos execratus fuit, et ut quolibet mane, dum e cubitu surgit, renovet propositum patienter ferendi occasiones indignationis, et ter dicat b. Mariæ virgini quolibet mane: « Domina mea, da mihi patientiam »; quod faciat etiam in occasionibus irascendi. — Alia remedia assignabit confessarius pro sua prudentia, inspectis circumstantiis occasionum, personarum et munerum (Prax. conf. n. 16).

PUNCTUM III. De munere doctoris.

1389. Confessarius, ut doctoris officio rite fungatur, *doctus* et *prudens* esse debet: qui enim legem ignorat, non potest alios docere. Et hic advertatur id, quod scribit s. Gregor., nempe officium dirigendi animas per viam salutis æternæ esse artem artium: « Ars artium regimen animarum ». Et s. Franciscus Salesius dicebat, officium audiendi confessiones esse omnium maximum et difficillimum. Revera ita est. *Est omnium maximum*; quia est omnium scientiarum finis, qui nihil aliud esse debet quam salus æterna: estque omnium *difficillimum*, tum quia confessarii munus requirit omnium scientiarum, officiorum atque artium generalem notitiam; tum quia scientia theologiæ moralis complectitur tot materias inter se diversas: ac in magna parte constat ex tot legibus positivis et sacris canonibus, quorum intelligentia debet accipi secundum suam veram significationem; præterea quælibet harum legum redditur difficilis, cum ratione circumstantiarum, quæ casus dissimiles efficiunt, resolutiones variandæ sint. Unde nullus confessarius intermittere debet theologiæ moralis studium; quia ex tot rebus, tam diversis et inter se disparibus, quæ ad hanc scientiam pertinent, multa, quamvis lecta, quia rarius accidunt, temporis progressu a mente decidunt (Prax. conf. nn. 17, 18).

1390. Q. *Quænam scientia requiratur in confessario?*

R. Minor quidem scientia exigitur in audiendis confessionibus simplicium et rusticorum, quam curialistarum, negotiatorum, ecclesiasticorum et similium. Minor item ad audiendas confessiones in oppidis, quam in civitate; et præcipue si alicubi sit tanta confessa-

reriorum inopia, ut pœnitentes deberent aut per longum tempus a confessione se abstinere, aut alio proficisci. Nihilominus oportet, ut quilibet confessarius sciat: 1° Quæ sint mortalia, quæ venialia peccata, saltem ex genere suo, et in his quæ communiter occurrunt. 2° Circumstantias peccatorum, saltem speciem mutantem. 3° Quid constituat occasionem proximam. 4° Spectantia ad restitutionem bonorum fortunæ et famæ. 5° Casus reservatos, et censuras saltem communiores. 6° Requisita in pœnitente ad bonam dispositionem. 7° Remedia peccatis opportuna. Et, ut breviter me expediam, affirmo in statu damnationis esse eum confessarium, qui sine sufficienti scientia ad confessiones excipiendas se exponit. Deus ipse his verbis eum reprobatur: « Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi ». Nec eum excusat episcopi approbatio, si manifeste se noverit inhabilem; approbatio enim non infundit scientiam necessariam, sed supponit. Dico *manifeste*; nam qui de sufficienti propria idoneitate tantum dubitaret, bene potest, imo debet quiescere in sui superioris iudicio, si saltem seduliori studio se habilem reddere satagat (VI. 627. Prax. conf. n. 18).

1391. Q. *Quænam prudentia requiratur in confessario?*

R. Requiritur prudentia tum in instructione *, monitione, curatione pœnitentis, tum in interrogatione (VI. 629).

1392. Q. *De quibus debeat confessarius pœnitentem instruere et monere?*

R. 1° Confessarius tenetur instruere pœnitentem, cum prudenter iudicat eum ignorantem esse, circa mysteria quæ certo scienda et credenda sunt fide explicita de necessitate medii ad salutem (recole dicta n. 178) ac circa mysteria Trinitatis et Incarnationis, item circa ea quæ pertinent ad sacramentum hic et nunc rite suscipiendum. Ratio, quia qui hæc ignorat non est capax absolutionis. — Quoad ea quæ scienda et credenda sunt de necessitate præcepti, satis est, si pœnitens, qui illa ignorat, promittat se ea ab aliis addisciturum, saltem quoad substantiam.

¹ Osee iv. 6.

* *Casus.* " Pœnitens se sistit coram confessario et inter alia declarat opinari quod in inferno ignis non sit realis sed metaphoricus, scilicet quod inferni pœnæ, quæcumque illæ sint, sunt vocatæ ignis aliquo dicendi modo; nam sicut ignis dolorem omnium intensiorem producit, ita ad indicandas atrocissimas inferni pœnas nulla adest imago aptior ad ideam inferni efformandam. Hinc parochus quærit an liceat relinquere pœnitentes in hac opinione et an liceat eos absolutione donari? Notat autem parochus quod non agitur de opinione alicujus individui, sed est opinio generaliter admissa in quodam pago ubi dici solet: infantes solum persuade, si potes, quod sit ignis in inferno „ — S. pœnitentiaria die 30 apr. 1890 ad præmissa respondit: " Hujusmodi pœnitentes instruendos esse; et pertinaces non esse absolvendos „ Cfr *Nouvelle Revue théol.* t. xxii. pag. 503.

R. 2° Confessarius tenetur ordinarie monere pœnitentem de variis ejus obligationibus. Ratio, quia tenetur ex proprio officio pœnitentem dirigere in viam salutis. Porro obligationes, de quibus confessarius pœnitentem monere debet, sunt: — a) obligatio restituendi famam, honorem, aut bona fortunæ; — b) obligatio vitandi occasionem periculosam, scandalum illatum reparandi, correctionem fraternam faciendi, eleemosynam largiendi juxta suam conditionem; — c) obligationes proprii status (VI. 608, 609).

1393. Q. *An confessarius, prævidens monitionem pœnitenti non esse profuturam, teneatur nihilominus eum monere?*

R. 1° Si ignorantia pœnitentis sit culpabilis, vel sit circa aliquod medium ad salutem necessarium, tenetur quidem confessarius eum monere, licet nullus speretur fructus. Ratio, quia pœnitens tali ignorantia laborans non est capax sacramenti.

R. 2° Si vero pœnitens laboreat ignorantia inculpabili circa alia quæ non sunt de necessitate medii, et non speretur fructus, imo prudenter judicetur monitionem esse magis obfuturam quam profuturam, confessarius potest et tenetur eam omittere, relinquendo pœnitentem tunc in sua bona fide. Ratio est, quia de duobus malis minus est permittendum, ut majus evitetur: unde in concursu peccati materialis et formalis, magis præcavendum est formale, quod solum punit Deus, cum ex solo peccato formali reputet se offensum (VI. 610). Hinc

Infertur 1° quod, si confessarius noverit pœnitentem invalide contraxisse matrimonium ob aliquod impedimentum occultum, et periculum sit infamiæ, scandali aut incontinentiæ, si nullitatem manifestet, tunc debet omittere monitionem, et illum relinquere in bona fide, donec obtineatur dispensatio (VI. 611). Si autem matrimonium sit contrahendum, regulariter loquendo, monitio facienda est; tum quia ex matrimonio nullo frequenter plura inconvenientia oriuntur; tum quia sæpe post tale matrimonium ignorantia cessare solet, et tunc facile adest periculum peccandi formaliter. Dixi *regulariter loquendo*; quia si confessarius moraliter desperet de fructu, tunc omittere debet monitionem donec obtineat dispensationem; melius enim est permittere peccatum materiale, quam præbere occasionem certi peccati formalis (VI. 612).

Quid agendum (rogabis) si sponsi jam accesserint ad matrimonium in ecclesia contrahendum, et alter eorum manifestet confessario impedimentum dirimens, dum omnia sunt parata, et non possit sine scandalo aut infamia matrimonium differri? R. Distinguendum. Si impedimentum est occultum, et de his in quibus s. sedes dispensare solet, recurri debet ad episcopum ut ipse dispenset (cfr n. 1593). Quod si ad episcopum aditus non pateat, potest parochus

vel alius confessarius declarare, quod lex impedimenti eo casu non obligat, quippe quæ nociva jam evasit. Contracto autem matrimonio, pro majori securitate, et etiam pro reverentia erga ecclesiæ leges, ad s. pœnitentiarum recurrentum est, ut ab ipsa dispensatio obtineatur (VI. 613). — Si vero impedimentum est publicum, sponsi nullo modo ad contrahendum matrimonium possunt admitti; quia scandalum, quod ex celebratione nuptiarum obveniret, omnibus aliis incommodis præponderat (VI. 1122). Ita pariter sponsi a nuptiarum proposito deterrendi sunt, si impedimentum, licet occultum, sit indispensable, seu tale, a quo numquam dispensari solet: ratio patet ex se.

Infertur 2° quod, ubi non speratur fructus, omittenda est monitio etiam de restitutione facienda; quia confessarius magis præcavere debet spirituale damnum pœnitentis, quam damnum alterius temporale. Adverte tamen, non esse facile judicandum quod pœnitens, cognita veritate, monitioni non obtemperabit.

Infertur 3° omittendam esse monitionem etiam quando timentur scandala aliorum, infamiæ, rixæ et similia; quia semper præstat vitare mala formalia aliorum, quam materialia pœnitentis (VI. 614).

Excipiendum est tamen 1) quando damnum redundaret contra bonum commune; licet enim confessarius teneatur ratione sui officii principaliter incumbere bono pœnitentis, nihilominus, cum ipse sit pars reipublicæ, et in bonum reipublicæ christianæ minister constitutus, tenetur præferre bonum publicum bono privato pœnitentis. Hinc, licet nullus speretur fructus, omnino monendus est parochus, qui erronee, etsi ex ignorantia invincibili, circa mores populum instrueret. Item monendus qui bona fide putaret se sacerdotem, cum non esset, ob sacramenta quæ invalide conferret. Item monendus qui ignorat nullitatem proprii matrimonii, si de illa publica sit fama. Item confessarius debet admonere episcopos, prælatos, principes, gubernatores, confessarios et similes, qui ex ignorantia perperam se gerunt circa collationem beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernium, largitionem eleemosynarum de superfluis beneficiorum, administrationem sacramenti pœnitentiæ etc. Ratio, quia raro contingit hujusmodi ignorantiam esse inculpabilem, vel non esse perniciosam aliis, qui facile licita sibi putant quæ a superioribus fieri observant. Et notandum quod confessarius, si rationabiliter dubitat an hujusmodi pœnitentes suo debito satisfaciant, tenetur eos de illo interrogare (VI. 615).

Excipiendum 2) si pœnitens interroget, tunc enim confessarius tenetur detegere veritatem, nec potest dissimulare; quia, cum ille jam inceperit laborare ignorantia vincibili, dissimulatio confessarii esset erroris approbatio. Proceditque hoc, etiamsi pœnitens interro-

garet non cum dubio, sed ex scrupulo; quia, stante interrogatione facta, pœnitens faciet postea auctoritate confessarii quod antea faciebat ex ignorantia. Verum, cum pœnitens interrogat, confessarius non plus respondere debet, quam ab ipso interrogatur: e. g. si quis obstrictus voto castitatis interroget, an matrimonium propter votum fuerit validum et an teneatur uxori reddere debitum, confessarius affirmet utrumque, tacens de obligatione non petendi, etiamsi noverit matrimonium ob aliquod impedimentum dirimens esse nullum.

Excipiendum 3) si pœnitens brevi sit monitioni obsecuturus, quamvis in principio non acquiescat (VI. 616).

1394. Q. *Utrum facienda sit monitio in dubio an sit profutura vel obfutura?*

R. Si non timetur de damno, omnino fieri debet; si vero dubitatur tam de damno quam de fructu secuturo, tunc confessarius pensare debet damnum et utile, item gradum timoris damni ac spei utilitatis, et eligere id quod judicat præponderare. Ceterum in dubio regulariter mihi videtur dicendum, quod mala formalia potius evitanda sint quam materialia (VI. 616).

PUNCTUM IV. De munere judicis.

1395. Sicut judex tenetur prius rationes cognoscere, inde causæ momenta discutere, et demum sententiam proferre: ita confessarius prius debet conscius fieri pœnitentis conscientiæ, postea ejus dispositionem inspicere, et tandem absolutionem impertiri aut negare, prout in Domino expedire judicabit (Prax. conf. n. 19). De triplici hac obligatione agemus.

Sectio I. De obligatione pœnitentes interrogandi.

1396. **Principia.** — I. Confessarius pœnitentem, quem deprehendit non integre confiteri, examinare debet: secus enim nec legitimam sententiam ferre, neque medicinam congruentem ipsi præscribere poterit.

Si confessarius advertat quod rudes non satis diligenter conscientiam suam discusserint, non debet eos dimittere ut melius se examinent, sed ordinarie tenetur ipse eos examinare; nam, licet isti dimittantur ut se melius præparent, vix tamen paratiores umquam redibunt: imo, absterriti difficultate examinandæ conscientiæ, facile a confessione se retrahent (VI. 607). Et multo minus ob defectum examinis debet dimittere aliquem rudem, qui antea propter ruborem aliquod peccatum reticuerit, quamvis repetendæ essent confessiones multorum annorum, propter majus periculum quod tunc subest,

nempe quod, si non redeat, peribit (Prax. conf. n. 20). — Verumtamen, si confessarius pœnitentes *prorsus* imparatos cognoverit, eos dimittet modo quo diximus n. 1261. 4.

II. Confessarius de integritate confessionis prudenter dubitans pœnitentem debet interrogare de iis, quæ ad integritatem requiruntur, nec non de aliis, quæ scire opus est, ut iudicis, doctoris et medici partes rite implere valeat.

a) Confessarius non sit nimius in quæstionibus proponendis, secus confessio odiosa fieret pœnitenti. Interroget tantum de peccatis, in quæ pœnitens facile incidere poterat, secundum ordinem præceptorum, spectata ejusdem conditione, ætate et capacitate: non tamen omittat quærere ex pœnitente peccata omissionis et status (VI. 607).

b) Confessarius non debet esse nimis anxius in exquirendo numerum peccatorum in pœnitente consuetudinario, quia sæpe est impossibile talem numerum certum habere; plures enim, ad importunitatem confessarii, solum divinando respondent *centies, millies etc.*: sed quis prudens eis fidem præstabit? Unde melius faciet confessarius, si diligenter statum conscientiæ exquirat; et exinde, interrogando pœnitentem de lapsibus plus minusve in die vel hebdomada vel mense, saltem in confuso numerum peccatorum apprehendat durante consuetudine commissorum, quin certum iudicium faciat cum periculo errandi (VI. 466).

c) Interrogationes confessarii in materia castitatis debent esse paucæ et cautæ, ne vel occasionem præbeat pœnitenti investigandi, aut ignorantem doceat vel offendat, aut se vel illum periculo exponat. Ac si hæc timeat, potius pati debet aliquid deesse integritati materiali. Et quidem si in hac materia negantur cogitationes, non opus est progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba et opera rogati fatentur; quia illas non æque agnoscunt aut advertunt (VI. 632).

d) Melius est examinare singula quæ pœnitens dicit, quam omnia in finem reservare (VI. 607).

1397. Q. *Quales interrogationes faciendæ sint puellis vel juvenibus, qui de culpis contra sextum præceptum nihil omnino accusant, si confessarius timeat, ne quid ex verecundia reticeant?*

R. Confessarius potest dicere: *Audistine malos sermones? Habuistine malas cogitationes? Fecistine aliquam rem indecentem? Fecistine jocos malos?* Hæ interrogationes nullum periculum inducere possunt, quia, si pœnitens non cognoscit malitiam, illam non addiscent; nec ponetur in curiositate addiscendi quid significant hæc verba confessarii, quia intelliget quod agatur de rebus et de jocis indecentibus in alio genere. Interea, si negative respondeant, aliquando confessarius uti poterit interrogatione suggestiva dicendo

v. g.: *Et nunc dic quoties hæc fecisti?* Si affirment se commisisse res indecentes, aut se fecisse jocos malos, tunc confessarius dicere poterit, v. g.: *Explica quid sint hæc res indecentes, et hi joci mali, quos fecisti. Fecistine illos clam? Fecissesne ita, si mater tua ibi fuisset?* Ordinarie ex responsionibus confessarius aut certe, aut quasi certe cognoscet, an ille puer vere fecerit res turpes, et exinde poterit devenire ad ultiores interrogationes, sed valde prudentes et modestas, si necessariæ videantur. Recole dicta n. 433 in fine (Prax. conf. n. 90).

1398. Q. *Quid debeat agere confessarius cum pœnitente, de quo sciat aliquod peccatum, quod ille non confitetur?*

R. 1° Si noverit pœnitentis peccatum extra confessionem, et ex una parte certus omnino sit de peccato, itemque certus sit ex alia quod pœnitens nec alteri fuerit confessus, nec potuerit oblivisci, nec ullam habeat justam causam illud reticendi; tunc confessarius non potest pœnitentem peccatum negantem absolvere. Ratio, quia pœnitens hoc casu sacrilege peccatum occultaret, ideoque sacramento esset indignus. Dixi *si certus omnino sit de peccato*; nam si de peccato tantum suspicetur vel dubitet, tunc tenetur pœnitentem absolvere; præsumere enim debet, quod ille aut fuerit peccati oblitus aut alteri confessus, vel quod habeat justam causam reticendi, aut relatores fuisse deceptos: porro regula est, quod in hoc foro in dubio omnino pœnitenti credendum est, tam pro se quam contra se dicenti.

R. 2° Si vero confessarius pœnitentis peccatum noverit ex confessione complicitis, nisi ab hoc expressam licentiam habeat, non potest specialiter pœnitentem de peccato interrogare, quia sigillum confessionis violaret; sed debet eum generatim tantum interrogare, sicut alias fecisset, vel facere debuisset. Et si, adhibitis his interrogationibus, pœnitens sacrilege occultet peccatum, confessarius eum non potest absolvere, sed voce submissa debet aliquam recitare orationem ad occultandam absolutionem, quam ei denegat (VI. 631. Conf. dir. XV. 40). Nec sic agere est simulare sacramenti administrationem, ut jam diximus n. 989. Ceterum, in praxi vix casus eveniet in quo confessarius denegare debeat absolutionem pœnitenti ob sacrilegam occultationem peccati; siquidem vix umquam certus esse poterit de criminoso pœnitentis silentio. Nam, præter quam quod pœnitens posset esse alteri confessus vel peccati oblitus, aut justum habere motivum peccatum reticendi, nonne potuisset prior pœnitens decipi aut malum in finem decipere? quis novit umquam quousque aliquando humana malitia perveniat?

Sectio II. De obligatione disponendi pœnitentes.

1399. Principia. — I. Confessarius audita confessione (post debitas correctiones, monitiones, instructiones, et interrogationes) pœnitentem, si non sufficienter dispositus videatur, ex rigorosa religionis et caritatis obligatione, disponere tenetur per actus doloris et propositi. Ratio, quia confessarii est cavere, ne sacramentum periculo nullitatis exponatur, et pœnitens sine absolutione dimissus diu maneat in statu peccati vel prorsus abstrahatur a confessione. — Porro pauci sunt pœnitentes, præsertim rudes et magni peccatores, qui dolore et proposito prius elicitoad confessionem accedunt. Hos igitur confessarius, quoad potest, disponere fortiter et suaviter satagat.

Quod attinet modum disponendi pœnitentem ad absolutionem per actus veri doloris et propositi, his aut similibus verbis eum adjuvare poterit: « Fili mi, ubi nunc esse deberes in æternum? In inferno (sermo est de iis, qui mortalibus gravantur). In illo igne semper cruciandus esses, nec tibi ulla spes amplius restaret ut te illinc eripere posses! Ibi esses moraturus ab omnibus derelictus, a Deo rejectus per totam æternitatem! Te igitur pœnitet Deum offendisse propter infernum, quem meruisti? » Postea curet ut eliciatur actus contritionis hoc modo: « Fili mi, quid egisti? Peccasti in Deum summum et infinitum bonum; nullam illius rationem habuisti; avertisti faciem tuam ab eo; projecisti eum post tergum tuum; contempsisti amicitiam et gratiam ejus. Eja ergo, quia offendisti Deum bonitatem infinitam, nunc ex toto corde te pœnitet? Detestare et odio habe super omnia mala omnes injurias, quibus immerito Deum tam bonum affecisti. Nonne jam promptus es millies mori, quam hæc in posterum committere? » (Prax. conf. n. 10. VI. 608).

II. Confessarius prudenter judicans pœnitentem esse convenienter dispositum, ad nihil tenetur. — Expedit tamen omnes (quos confessarius non bene in hac re cognitos habet) adhortari, ut actum doloris et propositi renovent.

Sectio III. De obligatione dandi, vel denegandi, vel differendi absolutionem.

1400. Principia. — I. Absolutio *danda* est pœnitentibus capacibus et dignis, seu rite dispositis. Ratio, quia pœnitens, facta confessione, cum sit dispositus, habet strictum jus ad absolutionem; quam denegando confessarius gravem illi injuriam irrogaret, tum quia privaret eum gratia sacramenti, tum quia eum obligaret ad magnum onus subeundum, nempe ad repetenda apud alterum sua gravia peccata (VI. 604).

a) Ad pœnitentem absolvendum non requiritur certitudo absoluta de ejus dispositione; talis enim in hoc sacramento, cujus materia non est res physica sed moralis (nempe actus pœnitentis), haberi nequit: sed requiritur et sufficit certitudo moralis late accepta, seu sufficit quod confessarius habeat prudentem probabilitatem de dispositione pœnitentis, et non obstat prudens suspicio indispositionis. Et hoc videtur satis exprimi in catech. rom. ¹, ubi dicitur: « Si audita confessione (sacerdos) judicaverit neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem pœnitenti omnino defuisse, absolvi poterit ». Ergo quoties confessario positive non innotescit pœnitenti omnino defuisse dolorem, ipsum absolvere potest (VI. 461).

b) Dispositiones pœnitentis debent confessario innotescere per quædam signa, sive ordinaria sive extraordinaria. — Sufficiunt quidem signa ordinaria, si nullum appareat indispositionis indicium in contrarium. Si vero aliqua positiva præsumptione impugnentur, idest si adsit fundata suspicio de pœnitentis indispositione, v. g. propter ejus novos et continuos lapsus in peccatum (cfr n. 1413), jam non sufficiunt; sed requiritur aliquod signum extraordinarium. Ratio, quia præsumptio, quam signa ordinaria de pœnitentis dispositione ingerunt, destruitur per præsumptionem, quam fundatæ rationes de ejus indispositione præbent. — Porro, si quæras: quænam sint signa ordinaria seu communia et quænam signa extraordinaria seu specialia sufficientis dispositionis sive doloris vel contritionis? resp.:

1° *Signa ordinaria* dispositionis sunt — ipsa confessio rite facta, — et protestatio pœnitentis asserentis, se dolere et proponere (H. A. Tract. ult. n. 9. Prax. conf. 71).

2° *Signa extraordinaria* dispositionis præcipua sunt sequentia:

1^m Major dolor patefactus per lacrymas (modo sint veræ compunctionis), aut per verba ex corde procedentia, quæ aliquando certiora signa quam lacrymæ esse possunt. — 2^m Minor numerus peccatorum (intellige cum pœnitens fuerit in eisdem occasionibus et tentationibus peccandi); aut si pœnitens post ultimam confessionem perseveravit in gratia per notabile tempus, puta per viginti aut viginti quinque dies, dum antea pluries in hebdomada prolabi solebat; aut si relapsus fuerit post magnam resistantiam; aut etiam si antequam ad confessionem accederet, diu se abstinuerit a culpis mortalibus, in quas prolabi assuetus erat. — 3^m Diligentia adhibita pro emendatione: ut esset, si pœnitens diligenter occasionem vitaverit, media præscripta a confessario executioni mandaverit, aut si adhibuerit jejunia, preces, eleemosynas etc. ad vitium extirpandum aut

¹ De pœnit. n. 63.

ad bonam faciendam confessionem. — 4^m Si pœnitens petat a confessario remedia aut nova media ad emendationem; item si promittat implere media quæ tunc ei suggerit confessarius, maxime si numquam monitus fuerit ad illa adhibenda: quamvis his promissionibus non sit omnino fidendum, si alia signa desint, cum pœnitentes, ut absolutionem carpant, facile promittant, sed postea difficulter attendant. — 5^m Spontanea confessio, nempe si pœnitens accedat non jam ad implendum præceptum paschale *, neque ex quodam usu pio se confitendi in aliquibus temporibus (prout in die nativitatis Domini, in festivitatibus Deiparæ et similibus), neque impulsus a parentibus, a domino aut magistro; sed accedat omnino sponte et vere inspiratus a divino lumine, ad solum finem ut divinam gratiam recipiat: præsertim si pro confessione peragenda longum iter aggressus fuerit, abstinuerit a lucro notabili, grave sustinuerit incommodum, aut magnum conflictum, internum vel externum, superaverit. — 6^m Si pœnitens ad confessionem veniat motus ab aliquo extraordinario impulsu: puta ob concionem auditam aut mortem amici, vel ob metum alicujus imminentis flagelli, prout terræmotus, pestis etc. — 7^m Si pœnitens sincere confiteatur peccata antea per verecundiam culpabiliter ommissa. — 8^m Si pœnitens, antequam accedat, restituerit rem vel famam ablatam. — 9^m Si pœnitens propter monitionem confessarii ostendat apprehendisse novam cognitionem et horrorem sui peccati, periculique suæ damnationis (VI. 460. Prax. conf. n. 74).

II. Absolutio *deneganda* est pœnitentibus certo incapacibus et indignis, seu indispositis. Ratio, quia sacramentum administrare, ubi desunt conditiones essentielles, nefas est, grande sacrilegium est. Porro: — a) *Incapaces* sunt, qui usum rationis numquam habuerunt (VI. 432), qui ignorant rudimenta fidei, qui certo non sunt moraliter præsentis, qui generatim sine sua culpa quidquam absolute necessarium ad sacramentum peragere nequeunt. — b) *Indigni* sunt, qui nulla dant signa doloris, qui nolunt vitam emendare, qui occasionem proximam et voluntariam peccati deserere recusant, qui gravem obligationem implere detrectant, v. g. rem alienam, honorem, vel famam restituere, publicum scandalum tollere, odia et inimicitias deponere. Pro viribus autem ex imparatis paratos facere confessarius satagat.

III. Absolutio est *deferenda* quamdiu de pœnitentis dispositione

* Spontaneitas confessionis in iis præsertim regionibus præsumenda est, in quibus fides elanguit; ibi enim respectus humanus ad suscipienda sacramenta non impellit, sicut in aliis locis, in quibus viget religio, sed potius ab iisdem retrahit. Ceterum, in hujusmodi etiam regionibus, non desunt qui, ex sola consuetudine, vel ex aliis quoque motivis, ad sacrum tribunal accedunt. Cfr Vind. t. II. p. 444. nota (4).

prudens dubium perseverat; nisi urgeat necessitas seu gravis causa, ob quam conditionate sit absolvendus (recole dicta n. 1320. R. 3°). Ratio 1^a partis est, quia alias confessarius sacramentum temere exponeret periculo nullitatis, idque efficeret, ut pœnitentes in suis peccatis tabescerent. Ratio 2^a partis est, quia sacramenta sunt propter homines, et quia irreverentia erga sacramentum tollitur per justam causam et appositam conditionem (VI. 432, 456, 461-464). — Imo aliquando absolutio differri potest et debet etiam pœnitenti sufficienter disposito. Vide infra nn. 1404, 1414.

1401. Q. *An confessarius possit et debeat absolvere pœnitentem, qui, circa proprias obligationes speciales, nempe circa ea quæ ab ipso agenda vel vitanda sunt, vult sequi opinionem quam probabilem judicat, licet confessarius uti talem eam non habeat?*

R. 1° Si pœnitens est indoctus, adeo ut nequeat sibi formare conscientiam rectam ex probabilitate illius opinionis, confessarius tunc eum non potest absolvere. Ratio per se patet.

R. 2° Si vero pœnitens capax esset sibi formandi conscientiam rectam de honestate actionis, et non sine fundamento credat suam opinionem posse teneri et amplecti (puta quia probabilis existimatur inter auctores probatæ auctoritatis, ita ut confessarius eam evidenter falsam habere nequeat), tunc confessarius potest et, sub gravi, debet pœnitentem absolvere. Ratio est, quia confessarius non est iudex opinionum, quas pœnitens sequi teneatur, sed tantum dispositionis seu contritionis et propositi sui pœnitentis; ut patet ex Trid. 1, ubi dicitur quod sacerdotes in hoc tantum sunt iudices, in quantum ipsi, auditis peccatis, debent impertiri aut denegare absolutionem pœnitentibus pro eorum dispositione, et eis pro modo culpæ pœnitentiam imponere (VI. 604. H. A. XVI. 118).

§ II. *De modo quo confessarius se gerere debet cum variis pœnitentibus.*

PUNCTUM I. *De modo se gerendi cum versantibus in occasione peccati.*

1402. **Definitio.** Occasio peccati est circumstantia externa, quæ hominem inclinât et movet ad peccandum. — Differt ideo a *periculo* peccandi, quo nomine venit quidquid ad peccatum inducit, sive externum sive internum illud sit.

¹ Sess. 14. c. 5. de pœnit.

1403. *Divisio.* Occasio distinguitur in remotam vel proximam, et in voluntariam vel necessariam.

1° *Occasio remota* est ea, quæ leviter tantum et indirecte ad peccatum movet; unde fit ut, qui eidem exponitur, raro labatur. *Proxima* ea est, quæ adeo fortiter ad peccatum inclinatur et inducit, ut, qui in ea reperitur, frequenter cadat. Hæc potest esse talis per se seu absolute, vel per accidens et respective.

a) *Proxima per se seu absolute* est illa, quæ ex natura sua adeo fortiter ad peccandum allicit, ut homines communiter sumpti in ea constituti frequenter labantur.

b) *Proxima per accidens et respective* illa est, quæ, licet per se respectu aliorum non sit proxima, est tamen talis respectu alicujus, vel quia hic in tali occasione frequenter est lapsus, vel quia, spectata ejus præterita fragilitate, prudenter timeri potest ipsius lapsus. Notandum vero, quod aliquando occasio, quæ respectu aliorum communiter est proxima, respectu hominis valde pii et cauti poterit esse remota (VI. 452. H. A. Tr. ult. n. 1. Conf. dir. XV. 10. Prax. conf. n. 63).

Rursus occasio proxima potest esse præsens seu in esse, vel absens seu non in esse. — *Præsens seu in esse* est illa, quam homo semper aut fere semper secum habet, quin actu eam quærat: v. g. concubina vel famula, quacum quis cohabitat et peccare consuescit. — *Absens seu non in esse* est illa, quam homo non semper secum habet, sed facile invenit: v. g. caupona respectu ad ebriosum (VI. 454).

2° *Occasio voluntaria* ea est, quæ facile, libere et licite dimitti potest. *Occasio necessaria* dicitur illa, quæ physice vel moraliter removeri nequit: *physice* necessaria ea est, quæ nullo modo vitari potest, v. g. si quis occasionem peccandi haberet in carcere, unde discedere non posset: *moraliter* necessaria est illa, quæ tolli nequit sine scandalo, aut magno detrimento vel incommodo (VI. 452, 455).

1404. *Principia.* — I. Pœnitenti constituto in occasione peccati *remota*, ceteroquin sufficienter disposito, non est neganda absolutio, etiamsi occasionem deserere nolit. Ratio, quia, cum hujusmodi occasio leviter tantum ad peccatum moveat, facile superari potest ab eo, qui vult uti gratis ordinariis; eoque magis, quia occasiones remotæ ubique inveniuntur, et impossibile est eas totaliter vitare: alioquin, ait Apostolus ¹, deberemus de hoc mundo exire.

II. Pœnitenti versanti in occasione *proxima necessaria* dari potest absolutio, quin occasionem derelinquat; dummodo sit dispositus, et paratus uti remediis præscriptis ad cavendum peccatum. Ratio, quia occasio peccandi non est in se peccatum, neque affert necessitatem peccandi; quapropter bene potest cum ea consistere

¹ I. Cor. v. 10.

vera detestatio peccatorum et firmum propositum non relabendi: et quamvis præceptum vitandi occasionem proximam per se obliget ad non permanendum in occasione, attamen illud intelligendum est obligare cum quis voluntarie in occasione persistit, non vero si maneat ex necessitate: et licet quisque teneatur auferre proximum peccati periculum, id intelligitur cum ipse sponte vult tale periculum; sed cum occasio est moraliter necessaria, tunc periculum per remedia opportuna remotum evadit, et Deus tunc non renuit sua gratia adjuvare illum, qui vere deliberavit ipsum non offendere. Porro remedia a confessario assignanda pœnitenti in occasione proxima necessaria sunt: assidua oratio, frequentior usus sacramentorum, quotidiana renovatio promissionis non amplius peccandi ante imaginem crucifixi, vitare ne versetur solus cum sola, fugere quoad potest ab aspectu et societate complicitis etc. (VI. 455. H. A. Tr. ult. n. 6). — Dixi *dari potest absolutio*, a confessario nempe tamquam iudice. Sed in praxi expedit, imo necesse est ut confessarius, tamquam medicus, iis qui versantur in tali occasione absolutionem differat, quoties commode differri potest; præsertim si occasio sit de materia turpi, dum experientia docet, tales pœnitentes, absolutione donatos, ut plurimum negligere remedia præscripta, et sic facillime recidere (VI. 456). — Quid agendum cum pœnitente, qui prius admonitus ab alio confessario remedia præscripta neglexerit et eodem modo relapsus fuerit, et cum eo qui etiam remediis adhibitis semper eodem modo relabitur, dicetur infra n. 1406.

III. Pœnitenti qui reperitur in occasione *proxima voluntaria* (sive hæc sit *absolute* vel *relative* proxima, sive *in esse* aut *non in esse*) non potest dari absolutio, si occasionem relinquere detrectat. Ratio, quia qui libere vult occasionem in qua probabiliter peccabit, eo ipso implicite vult peccatum; ideoque caret dolore et proposito emendationis ad absolutionem necessario. Constat etiam ex sacra scriptura 1: « Qui amat periculum, in illo peribit ». Confirmatur ex prop. 61, damnata ab Innoc. XI, quæ dicebat: « Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest et non vult omittere, quinimo directe et ex proposito quærit, aut ei se ingerit ». Proceeditque hoc, etiamsi causa aliqua utilis aut honesta occasionem non fugiendi occurrat, vel si quis eam quæreret directe pro bono spirituali vel temporali proprio aut proximi, ut patet ex aliis propositionibus 62 et 63 damn. ab eodem Innoc. XI (VI. 454). Imo hoc obtinet, quamvis pœnitens in occasione non peccet, si aliis scandalum præbeat.

Quid (dices) si quis in occasione proxima nondum cessisset ten-

¹ Eccli. III. 27.

tationi? R. Cum occasio externa conjungitur cum passione aut tentatione vehementi vel habitu vitioso in persona fragili et parum devota, peccat ipsa si occasionem non relinquit, etsi necdum cesserit tentationi; quia raro accidet quod talis se contineat, si ab occasione non separetur. Unde ancilla, vivide sollicitata ab hero, regulariter tenetur ab illius domo discedere; qui enim libere commoratur ubi tam periculose ad malum allicitur, non potest rationabiliter sperare victoriam tentationis, nisi auxiliis gratiæ extraordinariis, quæ sperari sine temeritate nequeunt ab eo, qui libere periculum vitare potest, et non vitat. — Dixi *in persona fragili et parum devota*; nam si esset pietati dedita et cauta, et opportuna adhiberet remedia ad tentationes repellendas ac passioni obviandum, tunc eam non obstringerem ad occasionem auferendam (VI. 452).

1405. Q. *An, qui sincere promittit se derelicturum occasionem proximam voluntariam, possit absolvi antequam eam deserat?*

R. 1° Si agitur de occasione *absenti* seu *non in esse*, recte docet s. Carolus Borromæus quod, si pœnitens firme proponat ab ea se cavere, potest per unam, duas et etiam tres vices absolvi. Quod si postmodum emendatio non apparet, differri ei debet absolutio donec occasionem derelinquat.

R. 2° Si agitur de occasione *præsenti* seu *in esse*, pœnitens, ordinarie loquendo, ne prima quidem vice absolvi potest, quascumque promissiones proferat, nisi prius occasionem deserat. Ratio, quia ablatio occasionis est res valde ardua, quæ non fit, nisi quis magnam vim sibi inferat; et ideo, si occasio non aufertur ante absolutionem, pœnitens de facili post absolutionem se decipiet, falso sibi suadendo quod tentationibus resistet, et sic, occasione non dimissa, profecto redibit ad vomitum. Qua de re, si talis vellet absolvi antequam occasionem deserat, esset indispositus; quia se constitueret in probabili periculo infringendi propositum: ac propterea confessarius qui eum absolveret, ipsum relinquendo in tali periculo, utique peccaret tam contra officium judicis quam medici; quia absolveret indispositum, non applicando illi remedium suæ saluti necessarium. Dixi *ordinarie loquendo*, nam

a) Excipiendus est casus, quo pœnitens mortifere ægrotet, et occasio statim removeri nequeat: cfr n. 1425.

b) Excipiendus est casus, quo pœnitens afferat extraordinaria signa doloris; quia tunc propter hujusmodi signa confessarius prudenter potest judicare non adesse in pœnitente periculum infringendi propositum de tollenda occasione: signa enim illa indicant pœnitentem uberius recepisse gratiam, qua magis constanter se geret in occasione removenda. Nihilominus etiam in hoc casu absolutio, si commode posset, esset differenda usquedum occasio re-

moveatur; occasio enim *præsens* seu *in esse*, præsertim ubi agitur de vitio turpi, ita mentem excæcat, ut omnia proposita a memoria deleat, et est funiculus qui difficillime rumpitur.

c) Excipiendus est casus, quo pœnitens, si absolutio ei differatur, non possit ad eundem confessarium redire, vel nonnisi post longum tempus; tunc enim, si ille jam fuerit confessus peccata sua, et confessarius prudenter judicare valeat eum firmam habere voluntatem tollendi occasionem statim ac poterit, potest et debet ipsum absolvere. Ratio, quia hoc casu occasio, in qua pœnitens reperitur, non est *hic et nunc* voluntaria, quippe quæ sine magno incommodo auferri nequit: porro pœnitenti magni esset incommodi, si deberet apud alium confessionem repetere, vel diu sine gratia sacramentali manere. Verumtamen, si pœnitens ab alio confessario jam fuerit admonitus de occasione tollenda et non abstulerit, habendus est ut recidivus; et tunc non potest absolvi, nisi afferat extraordinaria signa doloris (VI. 454. H. A. Tr. ult. n. 5).

d) Excipiendus est casus, quo pœnitenti immineat necessitas communicandi ad vitandam positivam infamiam; dummodo, ut supponitur, sit satis dispositus (III. 435).

1406. Q. *Quid agendum cum pœnitente constituto in occasione proxima necessaria, si prius admonitus ab alio confessario, remedia præscripta neglexerit, et eodem modo relapsus fuerit?*

R. Pœnitens dimittendus est sine absolutione, nisi forte extraordinaria signa doloris exhibeat. Imo etiam pœnitenti extraordinaria compunctione donato, ordinarie loquendo, absolutionem denegarem, quando commode absolutio posset differri. Fortasse alicui hæc tradens nimis rigidus videbor; sed ego, cum pœnitentes offendissem hujusmodi occasionum laqueis irretitos, sic semper egi et semper agam: hac enim via incedens non me rigidum, sed maxime erga eos benignum esse puto, quandoquidem nullus isto aptior modus mihi videtur, ut ipsi a peccatis et ab æterna damnatione eripiantur; et e contrario crederem quod, si benigne agendo absolutionem quam petunt eis præstarem, causa essem ut misere in vitiis marcescerent (VI. 456).

1407. Q. *Quid agendum cum pœnitente constituto in occasione proxima necessaria, si, etiam remediis adhibitis, semper eodem modo relapsus fuerit?*

R. Pœnitens non potest absolvi, nisi prius occasionem derelinquat, cum jactura etiam vitæ, si opus sit, quando nulla emendatio præcessit, nec ulla probabilis spes emendationis apparet. Ratio, quia homo tenetur cum omni jactura vitare periculum proximum peccati formalis. Et licet aliquando ob justam causam possit permitti periculum peccati, numquam tamen potest permitti peccatum; cum au-

tem nulla spes apparet emendationis, periculum utique fit formale et a peccato sejungi non potest, et ideo omnino est vitandum cum quocumque damno temporali, etiam vitæ. Hic enim currit illud ¹: « Si oculus tuus scandalizat te, ejice eum; bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis ». Secus vero dicendum, si in præsentī hujusmodi pœnitens afferat extraordinaria signa doloris; tunc enim jam effulget spes emendationis (VI. 457. H. A. Tr. ult. n. 7).

1408. Q. *An aliquando possit absolvi concubinus antequam concubinam dimittat, aut concubina priusquam concubinum deserat?*

R. 1° Si concubinatus sit *publicus* et occasio *voluntaria*, complices absolvendi non sunt priusquam reapse se separaverint, etiamsi dent signa magni doloris. Rationi adductæ n. 1405 accedit, tum quod scandalum pareret videre ad eucharistiam accedere concubinum qui adhuc domi concubinam retinet vel ejus domum frequentat, aut concubinam quæ adhuc cum concubino cohabitatur aut eum domi recipit; tum quod publicus peccator non debet absolvi, nisi publice pœniteat et scandalo satisfaciatur. Ergo, priusquam absolvatur, concubinus concubinam dimittere debet, aut, si hæc extra domum degat, per aliquod tempus notabile ad eam non accedere: concubina autem debet a domo concubini discedere, aut, si non cohabitetur, per aliquod notabile tempus commercium cum eo abrumpere.

R. 2° Si concubinatus sit *publicus* et occasio *necessaria*, differenda est absolutio, donec pœnitens per notabile tempus se contineat, et publico scandalo satisfecerit. Consequitur ex rationibus supra allatis (III. 436). Satisfaciet autem publico scandalo concubinus vel concubina, divulgando occasionis necessitatem (si nota non sit), conversionis signa publice ostendendo per ecclesiæ et sacramentorum frequentationem, et similia, ac demum, si fieri possit, connubium cum complice ineundo.

R. 3° Si concubinatus sit *occultus* et occasio *voluntaria*, complices regulariter absolvendi non sunt, licet dent signa magni doloris, nisi prius se separaverint. Ratio est, quia experientia nimis constat, quod obtenta absolutione, difficulter occasio postea aufertur, et sic facillime ad vomitum redditur. Dixi *regulariter*; quia — excipitur 1° aliquis rarus casus, quo ex una parte pœnitens doleret profusis lacrymis, vel confiteretur territus forti concione aut morte amici aut evasione a magno mortis periculo; et ex altera parte occasio brevi dimitti non posset, vel urgeret necessitas communicandi ad

¹ Marc. ix. 46.

vitandam magnam infamiam, vel quid simile juxta dicta n. 1405. R. 2°. — Excipitur 2° si complices non cohabitarent, juxta dicta n. 1405. R. 1°. — Excipitur 3° si prudens timor adsit ne pœnitens ob dilationem absolutionis, cum necdum inconstans fuit, a confessione alienetur et in peccatis tabescet; quia tunc dilatio periculum infringendi propositum potius augeret (III. 436).

R. 4° Si concubinatus est *occultus* et occasio *necessaria*, absolvi poterit pœnitens, modo rite dispositus sit, secundum tradita n. 1404. II.: verumtamen expediret absolutionis dilatio donec experimento probetur continentia pœnitentis, nisi hic vel redire non posset, vel a communione abstinere nequiret sine positiva infamia (III. 435, 437, 441).

NB. Quomodo confessarius se gerere debeat cum concubinariis graviter decumbentibus vide infra n. 1425.

1409. Q. *An teneatur ad separationem, qui raro cum femina domestica peccarit?*

R. Negative, dummodo tamen: 1° periculum relapsus vel jam evaserit vel reddi possit remotum etiam sine separatione; — 2° propter speciales circumstantias (sive a parte subjecti sive a parte occasionis ipsius) non possit præsumi quod periculum relapsus, licet nunc remotum, brevi iterum futurum sit proximum; — 3° separatio non sit necessaria ad scandalum, quod forte subortum fuerit, finiendum vel reparandum ¹.

1410. Q. *An possint absolvi famulæ cum heris peccantes, si etiam antea cum eis peccaverint?*

R. Si illæ semel vel bis tantum peccaverint, et post admonitionem confessarii occasionem tollere curaverint, tunc possunt absolvi. Secus, si occasionem remove neglexerint. Quare numquam eas absolverem si peccatum fuerit frequens, nisi in casu gravis necessitatis, et sufficienti semper dispositione supposita; sed etiam tunc regulariter experimentum quærerem (III. 439).

1411. Q. *An censendi sint in occasione proxima lethaliter peccandi juvenes et puellæ se invicem adamantes et visitantes pro matrimonio contrahendo?*

R. Generaliter loquendo de adolescentibus et puellis, qui invicem se adamant, non sunt isti omnes indistincte de gravi culpa damnandi, sed ordinariè puto ipsos difficulter esse extra occasionem proximam lethaliter peccandi. Id nimium experientia patet; nam ex centum adolescentibus vix duo aut tres in occasione a mortalibus invenientur immunes, si non in principio, saltem in progressu: tales enim adamantes prius conversantur invicem ob propensionem, de-

¹ Cfr Konings, n. 1439.

inde propensio fit passio; et passio, postquam radicem in corde fixerit, mentem obtenebrat et eos in mille crimina ruere facit * (VI. 452. Prax. conf. nn. 64, 65).

PUNCTUM II. De modo se gerendi cum consuetudinariis et recidivis

1412. *Consuetudinaris* seu *habituatus*, prout a nobis hic sumitur, ille est qui, per repetitionem peccatorum ejusdem generis, contraxit pravum illorum habitum, quem nondum confessus est, vel ad quem vincendum media necessaria nondum est edoctus. — Advertatur vero, quod quinque vices in mense jam possunt pravum habitum constituere in aliquo vitio peccati externi, modo inter ipsas aliquod intervallum intercedat. Et in materia fornicationum, sodomiarum et bestialitatum multo minor numerus habitum potest constituere; qui ex. gr. semel in mense fornicatur per annum, bene hic habituatus dici potest.

Recidivus est ille, qui jam admonitus et edoctus media ad vincendam consuetudinem pravam adhibere, post confessionem eodem vel fere eodem modo in consuetum peccatum relapsus est, nullo adhibito emendationis studio, nulloque impleto remedio præscripto

* In occasione *proxima voluntaria* versantur juvenes et puellæ se adamantes et frequentantes — vel a) sine intentione futuri matrimonii — vel b) sine spe fundata ejusdem. Hi igitur tractandi sunt modo quo dictum est n. 1404, 1405. — Sin vero intentio et spes matrimonii adsint, *distingue*. Vel enim eo modo se invisunt, ut peccatum grave ejusque proximum periculum absit, vel non. In priori casu absolvi possunt; in posteriori tractandi sunt ut ii, qui in occasione proxima necessaria versantur. Recole dicta nn. 1404-1407.

Cautelæ vero adhibendæ, ne frequentatio peccaminosa fiat, aut proximum peccati periculum, sunt: — 1) Ut ne sub eodem tecto habitent; — 2) ne solus cum sola versetur, eo præsertim tempore (v. g. dum parentes dormiunt, vel e domo exeunt), iisve in locis (v. g. in agro; in domo alicujus mulieris lenocinium exercentis; in aliquo viculo solitario horis nocturnis; quando puella comitatur procum ad ostium domus etc.), ubi ab aliis non observentur. Quare cum parentibus, et præsertim cum matre, severissime agendum est, gravisque obligatio urgenda vigilis custodiæ et cautelæ; — 3) ne insciis vel invititis parentibus, aut iis, qui ipsis loco parentum sunt, sese frequentent; tunc enim certo certius clanculo, et iis temporibus et locis, quibus observari non possint, se invisuri sunt; — 4) ne nimis diu protrahatur frequentatio: quapropter prudens confessarius nullum non moveat lapidem, ut a frequentatione avertat eos, inter quos matrimonium nonnisi post longum tempus contrahi possit, aut contrahendum fore prævideatur; — 5) ne visitationes sint nimis frequentes. Has tamen puella (oppositis specialis, quod ex iis existit, periculo specialibus cautelis) tolerare poterit, si timor sit, ne alioquin innupta remaneat, cum aliquo præsertim dedecore, infamia, paupertate, tentationibus etc.; — 6) ne adamantes ad invicem appropinquentur cum proximo periculo sive tactuum obscœnorum, sive osculorum, amplexuum etc. sub gravi prohibitorum (vide nn. 413, 414); — 7) ut adamantes spiritualibus subsidiis speciali modo se muniant, præcipue vero frequentia sacramentorum (Cfr Konings, n. 1453).

ad pravam habitum vincendum (VI. 459. H. A. tr. ult. nn. 8, 9. Conf. dir. XV. 13. Prax. conf. n. 70).

1413. **Principia.** — I. Pœnitens consuetudinarius absolvi potest prima vice, qua pravam habitum confitetur, etiamsi nulla emendatio præcesserit; dummodo serio proponat adhibere media, quæ ad vincendam pravam consuetudinem ei præscribuntur. Ratio, quia talis pœnitens ex una parte non est præsumendus malus, ita ut velit indispositus ad sacramentum accedere; ex alia bene præsumitur dispositus dum peccata sua confitetur, cum ipsa spontanea confessio sit signum contritionis, nisi obstet aliqua positiva præsumptio in contrarium. Nec valet dicere, quod eadem prava consuetudo est signum indispositionis: nam, licet pravus habitus reddat peccatorem propensorem ad peccatum, non tamen dat præsumptionem suæ infirmæ voluntatis (VI. 459). — Verum, si habitus esset valde radicans, potest etiam confessarius pœnitenti differre absolutionem, ad experendum quomodo sit constans in deducendis in praxim mediis præscriptis, utque ipse de suo vitio majorem concipiat dolorem (Prax. conf. n. 70). — Quid agere debeat confessarius, si clericus habituatus in peccatis luxuriæ velit brevi ad sacros ordines ascendere, dicitur n. 1509.

E contrario nequit absolvi pœnitens vitio assuetus, quando nulla spes emendationis apparet, dum nempe media emendationis adhibere recusat, etiamsi ore proferat se dolere et proponere emendationem. Ratio, quia rejectio mediorum emendationis est evidens signum illius indispositionis. Confirmatur ex prop. 60 ab Innoc. XI damnata, quæ dicebat: « Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ aut ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda nec differenda absolutio; dummodo ore proferat, se dolere et proponere emendationem ».

II. Pœnitens recidivus *regulariter* non potest absolvi, si sola signa ordinaria doloris sive dispositionis (recole dicta n. 1400. 1°) afferat *. Potest vero absolvi quoties aliquod signum doloris extraordinarium (recole dicta n. 1400. 2°) exhibet. — Ratio *primæ partis* est, quia habitus contractus et relapsus præteriti, nullo adhibito emendationis conatu, nulloque impleto ex mediis a confessario præscriptis, magnam excitant suspicionem, quod dolor et propo-

* Hic non agitur de quocumque relapso in peccata, sed tantum de recidivo formali superius descripto n. 1412. Ideoque pœnitens, qui vel 1° peccati habitum nondum contraxit, vel 2° de mediis ad peccatum cavendum adhibendis in alia confessione non fuit edoctus et admonitus, vel 3° aliquatenus emendatus redit aut aliquod saltem emendationis studium adhibuit, regulæ hujus Principii subijci non debet, sed tractandus est potius ut peccator simplex vel ut consuetudinarius. Cfr Vind. tom. 2. p. 276. col. I. (1).

situm, quæ pœnitens asserit habere, nequaquam sint vera: quare confessario deest moralis certitudo de dispositione pœnitentis: unde isti differenda est absolutio per aliquod tempus, usquedum appareat prudens signum emendationis * (VI. 459. Conf. dir. XV. 13. Prax. conf. n. 71). Sic *regulariter*, ut initio hujus Principii innuimus: siquidem recidivus etiam dubie dispositus sub conditione absolvendus est in omnibus casibus recensitis n. 1320. R. 3° 3^a 1. — Ratio *secundæ partis* est, quia quamvis relapsus præbeat aliquam suspicionem indispositionis, non tamen ejusdem certum exhibet signum: bene enim contingere potest, quod pœnitens vere habuerit firmam voluntatem non relabendi, et tamen vi pravi habitus sit relapsus. Unde, quoties pœnitens affert aliquod signum extraordinarium doloris, per id tollitur suspicio de illius indispositione, et tunc confessarius prudenter judicare poterit eum satis esse dispositum. Nec credi debet, quod sola temporis probatio unicum sit signum mutatæ voluntatis; nam voluntatis mutatio pendet a divina gratia, quæ tempore non indiget, sed aliquando in instanti operatur; et ideo mutatio voluntatis non solum per experimentum temporis, sed etiam per alia quidem signa patefieri potest. Imo quandoque alia signa præsentis dispositionis multo melius manifestant mutationem voluntatis, quam experientia temporis; nam talia signa directe indicant dispositionem pœnitentis, experientia vero tantum indirecte: adeo ut non raro evenire possit, quod aliquis etiam longo tempore se a vitiis pro mundi hujus honestate contineat, ut ait s. Gregorius, et nihilominus non sit rite dispositus. Propterea quoties pœnitens affert vera signa doloris et propositi, toties bene absolvi poterit (VI. 459).

1414. Q. *An possit confessarius differre absolutionem recidivo satis disposito sine ejus consensu?*

R. Potest quoties prudenter judicat dilationem esse utilem ejus emendationi. Ratio, quia pœnitens, quamvis habeat jus ad absolu-

¹ Vind. tom. 2. p. 444.

* Hæc regula procedit etiam respectu culparum venialium. Unde licet facilius absolvi possint illi, qui prolabantur in peccata levia, eo quod occasiones eorum frequentiores sint; sæpe tamen timendum est, ne sint sacrilegæ aut saltem nullæ confessiones illorum, qui propositum de prædictis venialibus vitandis nimis generaliter concipiunt. Hinc diligenter satagat confessarius ad non absolvendos indistincte tales pœnitentes; tunc enim etiamsi illi sint in bona fide, tamen non poterit ipse a sacrilegio excusari, absolutionem impertiendo eis, qui ad absolutionem non satis dispositi judicari possunt. Propterea curet, si pœnitentem vult absolvere sine peccato, aut eum disponere ad dolendum præsertim de aliqua levi culpa a qua ille magis abhorreat, aut ei insinuare ut confiteatur de aliquo peccato graviore vitæ anteactæ contra aliquod præceptum (sufficit enim ut confiteatur in generali absque numero), ut habeat materiam certam super qua inniti possit absolutio: alioquin etiam huic pœnitenti differri oportet absolutio (VI. 459. H. A. tr. ult. n. 9).

tionem ratione confessionis peractæ, non tamen habet jus ut statim absolvatur; confessarius enim, cui non solum iudicis, sed etiam medici competit munus, bene potest, imo quandoque tenetur absolutionem differre, cum iudicat tale remedium necessario prodesse saluti sui pœnitentis (VI. 462).

An (quæres) expediat nec ne uti hoc remedio sine pœnitentis consensu? R. Nullo modo expedit absolutionem differre, quando dilatio magis obfutura quam profutura censetur. Idem dicendum, cum ex dilatione absolutionis pœnitens subire deberet infamiæ notam aut periculum. Extra hos casus autem dico:

a) Si pœnitens relapsus sit ob causam seu fragilitatem intrinsicam, ut accidit in peccatis pollutionis, delectationis morosæ, odii, blasphemiarum et similium, raro expedit absolutionem differre recidivo sufficienter disposito per signum extraordinarium; quia in tali pœnitente magis sperandum profuturam fore gratiam sacramenti, quam dilationem absolutionis. Et casu quo dilatio videatur expedire, absolutio differri non debet plusquam ad octo, decem, vel ad summum quindecim dies.

b) Si vero pœnitens reinciderit ex occasione extrinseca, absolutio differenda est usquedum tollatur occasio, si sit voluntaria; si vero necessaria, donec periculum recidendi ex proximo fiat remotum. Et ad hoc, ordinarie loquendo, certe non sufficiet dilatio decem vel quindecim dierum (VI. 463).

PUNCTUM III. De modo se gerendi cum pueris, puellis et adolescentibus.

1415. Cum pueris et puellis confessarius adhibere debet omnem caritatem et modos suaviores quantum fieri potest.

I. Ante omnia confessarius pueros interroget an sciant res fidei: et si nesciant, eos instruat si tempus habet, vel eos ad alium mittat ut instruantur, saltem circa necessaria ad salutem. Cum autem agit de confessione, in principio curet ut ex seipsis confiteantur peccata quorum memores sunt, et deinde eos adjuvet prudentibus interrogationibus (Prax. conf. n. 90).

II. Si constet quod ipsi sufficienter usum rationis jam habeant, prout si distincte confitentur vel adæquate interrogationibus respondent, et appareat quod ipsi jam comprehendant cum peccato se offendisse Deum et meruisse infernum; tunc, si satis videantur dispositi, absolvantur. At si in peccatis lethalibus sunt recidivi, ipsi tractandi sunt sicut adulti: unde si non præbeant signa extraordinaria doloris, absolutio eis differri debet. Si vero dubium sit an puer perfectum usum rationis habeat; tunc, si est in periculo mortis aut in obligatione implendi præceptum paschale, absolvendus est sub con-

ditione: idque agendum, etiamsi puer sit recidivus. Recole dicta n. 1320. Oportet autem curare, ut hi pueri eliciant actum doloris necessarium ad suscipiendam absolutionem, modo respectu ipsorum magis proprio. Pœnitentia his pueris injungenda levis sit, quantum fieri potest; et curandum quod illa ab ipsis quantocius impleatur, alioquin aut eam obliviscuntur aut omittent.

III. Curet confessarius magnopere pueris insinuare devotionem erga Deiparam, utque recitent quotidie rosarium et ter *Ave* mane et sero, semper hanc precem adjungendo: « Mater mea, libera me a peccato mortali » (Prax. conf. n. 91).

IV. Circa statum ab aliquo adolescente eligendum, non audeat confessarius illum ei determinare, sed tantum ex indiciis curet suadere statum illum, ad quem prudenter judicare potest ipsum a Deo vocari.

V. Quoad adolescentes illos, qui volunt aut debent ducere uxorem, advertendum quod tenetur confessarius eos prohibere, si velent cum dedecore familiæ matrimonium inire, aut (quamvis conjugium non esset indecorum) vellent illud contrahere invitis parentibus et cum eorum scandalo, quin ipsi filii justam causam habeant ob quam excusentur: cfr n. 1537 (Prax. conf. n. 94).

1416. Q. *Quid agere debeat confessarius cum adolescente, qui religionem ingredi cupit?*

R. Vocationem sui pœnitentis bene probet; et præsertim expendat finem: an sit rectus, nempe magis se conjungendi Deo, aut lapsus emendandi anteactæ vitæ, aut sæculi pericula vitandi. Quod si principalis finis esset mundanus, idest vitam agendi commodiorem, aut se liberandi a propinquis duræ conditionis, aut faciendi satis parentibus, qui ad hoc eum impellunt, caveat ne permittat pœnitenti religionem ingredi; nam eo casu deest vera vocatio, sine qua hujusmodi ingressus malum habebit eventum. Si autem finis est bonus, et abest impedimentum, confessarius non debet, nec potest, sine culpa gravi, illi impedire aut dissuadere vocationem; quamvis prudenter aget aliquando, si executionem illi differat, ad melius experiendum an propositum sit firmum et perseverans (Prax. conf. n. 92).

1417. Q. *Quid agere debeat confessarius cum adolescente, qui vellet suscipere statum presbyteri sæcularis?*

R. Non sit facilis confessarius ad annuendum sine longa et probata experientia recti finis et scientiæ vel sufficientis capacitatis. Sacerdotes quidem sæculares habent eandem, imo majorem obligationem quam religiosi; et contra remanent in eisdem sæculi periculis: unde, ut quis bonus evadat sacerdos in sæculo, oportet quod prius egerit vitam valde exemplarem, remotam a ludis, ab otio, a pravis sociis, et deditam orationi et sacramentorum frequentiæ; alioquin

se ponit in statu quasi certæ damnationis, præsertim si hoc faciat ut obtemperet parentum fini, qui est res domesticas augere.

1418. Q. *Quid agere debeat confessarius cum puellis, quæ virginitatem suam Jesu Christo consecrare cupiunt?*

R. Non permittat ut ipsæ castitatem voveant, nisi cognoscat eas bene fundatas in virtutibus, atque edoctas in vitæ spiritualis regulis, et præcipue in oratione exercitatas. Sub initio eis tantum permittere potest ut castitatem voveant per aliquod definitum tempus, nimirum a solemnitate alicujus festi ad aliam alterius (Prax. conf. n. 93).

PUNCTUM IV. De modo se gerendi cum scrupulosis et devotis.

1419. Quoad modum, quo confessarius se gerere debet cum scrupulosis, recale dicta n. 37.

Circa modum, quo confessarius se gerere debet cum personis devotioni deditis, nota sequentia :

I. Personis devotioni deditis, quæ frequenter accedunt ad communionem, ordinarie loquendo, insinuandum ut saltem in qualibet hebdomada sacramentalem absolutionem suscipiant.

II. Quando pœnitens confitetur de venialibus usualibus sive quotidianis, puta de impatientiis, intemperantiis, distractionibus in oratione et similibus, spectandum est an ipse aliquando sibi quantum potuit vim intulerit, ut passionem superaret; quia tunc judicari poterit ejus culpas potius ex humana fragilitate processisse, quam ex defectu doloris aut propositi. E converso, si ille frequenter, et sine resistentia in hujusmodi culpas relapsus sit, tunc cum eo agendum tamquam cum recidivo, juxta superius dicta n. 1413.* (Prax. conf. n. 99).

III. Caveat confessarius ne suis pœnitentibus spiritualibus, præsertim feminis, prohibeat accedere ad alium confessarium: imo ipsis imponat, ut aliquando apud alios confiteantur: præterquam si quis esset valde scrupulosus, de quo prudenter timeat ne, si ad alium accedat, qui ejus conscientiam ignorat, notabiliter esset inquietandus. Caveat pariter confessarius ne sollicitum se ostendat, se velle alicujus animæ directionem suscipere.

IV. Numquam confessarius absque necessitate de aliorum confessorum defectibus loquatur, sed potius sedulo quærat eos ab aliquo errore commisso excusare.

V. Confessarius directionem non suscipiat alicujus, qui vult directorem suum relinquere, nisi adsit urgens causa; ex hoc enim sæpe dissipationes, perturbationes, et quandoque etiam scandala oriuntur. Hic advertatur, satis non esse ad mutandum confessarium quod pœnitens aliquam erga eum repugnantiam sentiat, vel quod videatur verbis ipsius fidem non amplius habere; ut enim ait s. Te-

resia, sæpe hæc est dæmonis tentatio. Unde s. Franciscus Salesius sic docet: « Confessarius non est variandus sine gravi ratione. Sed contra neque expedit in hoc esse invariabilem, si legitimæ causæ mutationis superveniant ». Defectus autem bonitatis aut doctrinæ bene potest esse satis justa causa confessarium mutandi.

VI. Evitet confessarius partialem se ostendere cum aliquo pœnitente; et si aliqua anima majori indigeat assistentia, assignet illi aliquam diem aut tempus particulare, quin alii incommodum accipiant (Prax. conf. n. 100).

VII. Confessarius non concedat feminis juvenibus, ut vagentur ecclesias visitando, utque in ecclesia morentur plusquam est necessarium, cum perturbatione parentum; sed eas moneat, ut attendant eis parere, labores domesticos amplectendo (Prax. conf. n. 101).

PUNCTUM V. De modo se gerendi cum mulieribus.

1420. Summe cautus et prudens debet esse confessarius in excipiendis confessionibus mulierum. Et circa modum agendi cum ipsis, nota sequentia:

I. Ex decr. s. c. episcoporum, 24 jan. 1610, confessarii sine necessitate audire non debent mulierum confessiones post crepusculum vespertinum nec ante auroram.

II. Confessarius regulariter in confessionario cum junioribus sit potius rigidus, quam suavis; nec permittat illas ante confessionarium accedere ut sibi loquantur, et multo minus ut manus deosculentur.

III. In actu confessionis non ostendat eas agnoscere; aliquæ enim, quæ religiosæ haberi volunt, aliquando advertentes se nosci a confessario, non faciunt integram confessionem. Imprudentia quoque est conicere oculos in pœnitentes cum e confessionario recedunt, easque per aliquod tempus intueri.

IV. Extra confessionarium non immoretur ad colloquendum cum ipsis in ecclesia, omnemque familiaritatem devitet. Abstineat etiam a recipiendis munusculis: et præcipue ad illarum domos numquam accedat, uno excepto casu gravis infirmitatis; et tunc nonnisi vocatus accedat, relinquat januam apertam, sedeat in loco ubi ab aliis videri possit, et numquam oculos in faciem pœnitentis defigat. Hac prudentia utatur præsertim erga personas spirituales, cum quibus est periculum majoris adhæSIONIS (Prax. conf. n. 119).

V. Non adeo mulierum confessionibus sit addictus, ut per hoc homines ad se venientes audire recuset. Oh qualis miseria est cernere tot confessarios, qui impendunt bonam diei partem in audientis religiosis aliquibus mulierculis, quas vulgo dicunt *bizzocas*; et cum postea vident ad se accedentes feminas uxoratas aut homines, qui sunt pleni angustiiis et molestiis, et qui ægre domos et

negotia sua relinquere potuerunt, dimittunt eos, dicendo: « Habeo aliud quod agam; ite ad alios »! unde fit ut isti, non invenientes cui sua peccata confiteantur, vivant per tot menses et annos sine sacramentis et sine Deo. Hoc non est audire confessiones ut Deo placeamus, sed potius ut genio serviamus: quare nescio quale meritum apud Deum sint habituri confessarii illi, qui hoc modo suum ministerium exercent. Scio esse opus valde Deo carum dirigere animas ad viam perfectionis; sed assero probos confessarios, qui tantum ut Deo placeant confessiones excipiunt, præferre animam indigentem animabus devotis, quibus audiendis auxiliandisque, quando confessarius vult, tempus non deerit (Prax. conf. n. 120).

PUNCTUM VI. De modo se gerendi cum rudibus.

1421. Confessarius interrogare debet rudes, quos cognoscit incapaces examinis faciendi; debet eos instruere ante absolutionem circa mysteria principalia; debet eos ad contritionem excitare et sic dispositos absolvere. Recole dicta nn. 1396, 1399 (Prax. conf. n. 21).

PUNCTUM VII. De modo se gerendi cum mutis et surdis.

1422. — I. Si mutus esset etiam surdus, ut ordinarie evenit, ad ejus confessionem excipiendam oportet eum adducere in aliquem occultum locum, ad exigendum quoddam signum suorum peccatorum et doloris, meliori modo quo potest. Sed priusquam eum audiat, curet confessarius instrui ab ejus familiaribus de ipsius vitiis et de modo tenendo ut eum percipiat et ab eo percipiatur; et cum aliquod jam perceperit ejus particulare peccatum, cum signo doloris, illum debet absolvere. Sed ego semper eum absolverem sub conditione, nisi quamdam moralem certitudinem haberem de sua dispositione (Prax. conf. n. 102). — Quoad mutum scientem scribere, recole dicta n. 1266.

II. Cum surdis confessarius se gerat juxta ea quæ dicta sunt n. 1266 et dicentur n. 1435 (Prax. conf. n. 104).

PUNCTUM VIII. De modo se gerendi
in dirigendis animabus spiritualibus.

1423. Cum videt confessarius poenitentem vivere immunem a culpis mortalibus, omnem curam adhibere debet, ut eum in viam perfectionis et divini amoris introducat, illi repræsentando meritum quod habet Deus ut ametur, et gratitudinem quam debemus Jesu Christo, qui nos amavit usque ad moriendum pro nobis, nec non periculum in quo versantur omnes animæ quæ, vocatæ a Deo ad vitam perfectionis, illi resistunt. In tribus autem præcipue posita est directio confessarii quoad animas spirituales, scilicet in meditatione

et contemplatione, in mortificatione, et in frequentia sacramentorum: de quibus vide plura in Praxi conf. n. 122 et seqq. — Præcipue vero confessarius animam spiritualem doceat:

I. Collocare omnem suam fiduciam in Deo, et omnino diffidere de se et de suis bonis propositis (Prax. conf. n. 161).

II. Cavere a quocumque minimo defectu deliberato sive apertis oculis admisso. — Non tristari post admissos defectus, sed cito se humiliare, et, ad Deum confugiendo, cum brevi actu contritionis et proposito se in pace remittere; atque ita semper se gerere, etiamsi centies in die quis caderet (Prax. conf. nn. 162, 163).

III. Alienare se ab omnibus propinquis, rebus, voluptatibus. Effugere familiaritatem personarum diversi sexus, quantumcumque fuerint religiosæ. Renuntiare propriæ æstimationi et propriæ voluntati, imo etiam rebus spiritualibus, ut orationi, communioni et mortificationibus, quando hæc obedientia non permittit (Prax. conf. n. 164).

IV. Lætari quoties se cernit contemni, irrideri et omnium vilissimum reputari; consequenter fovere affectionem specialem erga suos inimicos et persecutores, illis inserviando, benefaciendo, honorando, saltem benedicendo et commendando specialiter Deo (Prax. conf. n. 165).

V. Alere ardentissimum desiderium amandi Deum, illique placendi. Ardentem desiderare paradisum; in cælo enim animæ diligunt Deum cum omnibus viribus suis, quod consequi nemo potest in terra: et ideo vult Deus, ut ardentissime hoc regnum desideremus, quod Jesus Christus nobis acquisivit sanguine suo (Prax. conf. n. 166).

VI. Habere magnam uniformitatem divinæ voluntati in omnibus rebus appetitui nostro contrariis, et se pluries in die Deo offerre (Prax. conf. n. 167).

VII. Præstare exactam obedientiam regulis, superioribus et patri spirituali (Prax. conf. n. 168).

VIII. Attendere semper divinæ præsentiae. Dirigere intentionem placendi Deo in quacumque actione quotidiana, sive spirituali sive corporali (Prax. conf. nn. 169, 170).

IX. Quotannis exercitia spiritualia peragere per octo vel decem dies. Singulis mensibus aliquam diem ad se colligendum destinare. Devote celebrare novendialia nativitatis Domini, Spiritus sancti, septem festivitatum b. Mariæ virginis, s. Josephi, Angeli sui custodis et sancti tutelariorum (Prax. conf. n. 171).

X. Habere devotionem specialem erga s. Josephum, Angelum suum custodem, sanctum suum tutelarem, et præcipue erga s. Michaelem, sed ante omnia erga b. v. Mariam (Prax. conf. n. 172).

**PUNCTUM IX. De modo se gerendi
cum reis (accusatis) in carcere detentis.**

1424. — I. Prudens est, ut confessarius reum non admittat ad confessionem sacramentalem, nisi postquam in foro externo res sunt liquidæ; ante tamen de contritione agendum est.

II. Non cogat importunis modis reos ut se tales fateantur, tum quia vere quidam rei non sunt, tum quia inutilis est confessio, nisi fiat ex contritione et vera ad Deum conversione; de hac ergo laboret, et sequetur bona confessio.

III. Non licet confessario uti dolis, ne bonis quidem, ad crimen eliciendum, ne ministerium ejus infametur (VI. 286).

IV. In confessione examinet, an consortes criminis prodiderit, supposito quod teneatur; an falso alios infamaverit, quia tenetur se retractare (IV. 287).

V. Si aliquando judicem monere expediat, rogandus est reus, ut id extra confessionem et coram testibus dicat eo fine, ut judex moneatur (VI. 288).

VI. Si alicujus innocentiam ex confessione collegerit, id judici aperire ac pro reo intercedere periculosum est; quia, si rei cognoscant confessarium pro innocentibus intercedere, occasionem arripient ei callide sua facinora celandi (IV. 289).

VII. Etsi confessarius pro reis etiam juste damnatis intercedere aliquando possit, maxime apud magistratum supremum; valde tamen prudenter et moderate id facere debet (IV. 290).

PUNCTUM X. De modo se gerendi cum moribundis.

1425. — I. Confessarius in excipiendis moribundorum confessionibus non debet tam exacte procedere circa numerum et circumstantias peccatorum, præsertim si jam accessisset sacerdos cum viatico, aut si medicus instaret ut cito æger viaticum suscipiat; tunc enim melius est ad dispositionem pœnitentis, quam ad confessionis integritatem, attendere. Sufficit tunc imponere infirmo ut, cum convalescerit, confessionem repetat. Satisfactio sit levissima, imponendo proportionatam pro tempore, quo ille convalescet; vel satis erit ei adjungere, ut redeat tempore sanitatis. Vulnerati et puerperæ, quæ ordinarie nequeunt ab assistantibus deseri, sufficit ut se accusent generice de suis peccatis, et in particulari de aliqua culpa levi, cum proposito integre confitendi, si convalescant. Advertat confessarius quod, si moribundus teneretur ad aliquam restitutionem, quam va-

leat tunc implere, ei imponere debet, ut statim faciat; et non sufficit quod de illa onus hæredibus relinquat: alias eum non absolvat (Prax. conf. n. 105). — Quoad modum agendi cum moribundo sensibus destituito recale dicta n. 1267.

II. Si infirmus magna animi tristitia susciperet communionem per modum viatici, parochus se gerat ut dictum est n. 1082. 5 (Prax. conf. n. 106).

III. Si confessarius adverteret moribundum jam esse in statu quo teneretur suscipere extremam unctionem, et illam respueret, patefaciat ei effectus hujus sacramenti recensitos n. 1459 (Prax. conf. n. 107).

IV. Non adest caritatis opus magis Deo acceptum, magisque ad animarum salutem conducens, quam in extremo vitæ periculo positos ad sancte moriendum adjuvare; nam tempore mortis inferni vires fortiores sunt, infirmorum vero debiliores. Nec id parochorum tantum munus est, sed omnium etiam sacerdotum. De parochis tamen rituale rom. præsertim loquens ait, præcipuam sui muneris partem esse ægrotantium curam habere: quapropter vult ut ipsi, statim ac aliquem ex suis parochianis ægrotare intelligunt, non expectent ut infirmus parochum accersat, sed ipse parochus ultro eum invisere curet; idque non semel tantum, sed frequentius, si infirmum etiam spiritu ægrotare advertit. Quod si legitime sit impeditus, id saltem præstandum providebit per alium sacerdotem pium et prudentem vel, defectu hujus, per laicum pium et christiana caritate præditum, qui sanctis verbis infirmo præsto sit (Prax. conf. nn. 228, 229).

CASUS DIFFICILIORES IN EXCIPIENDIS INFIRMORUM CONFESSIONIBUS¹.

Casus I. Si graviter decumbens est *concubinarius*, et a) concubinatus *publicus*, tunc induendus est, ut vel matrimonium cum concubina quamprimum ineat vel concubinam dimittat, ad scandalum removendum. Quod si mulierem nec ducere in matrimonium, nec dimittere possit, v. g. quia adeo est derelictus, ut ea dimissa neminem habeat, qui ipsi necessaria præstet, tunc absolvendus, aliisque sacramentis muniendus est; modo vere contritus promittat, se finita confessione coram adstantibus esse declaraturum propositum dimittendi mulierem statim ac sanitatem recuperaverit: in tali enim necessitate scandalum reparatur eo modo, quo reparari potest. Verum b) si concubinatus est *occultus*, tunc sufficit, ut ægro-tans confessario promissionem faciat vel ducendi, vel dimittendi

¹ Cfr. Müller, t. III. pag. 384.

mulierem statim, si ipsi non est necessaria et sine gravi infamia et scandalo dimitti potest, secus tunc quando convaluerit; nullaue declaratione coram adstantibus facta, ne turpe commercium, quod est occultum, fiat manifestum, vere contritus absolvi debet. — In utroque autem casu, si concubina non possit statim removeri, curandum est ab infirmo, ne concubina prope ipsius lectum dormiat, nec accedat ad eum, nisi necessitate urgente, ad familiaritates et tentationes periculosas vitandas.

Casus II. Si graviter decumbens in *matrimonio mere civili* vitam degit, confessarius inquirat, an non matrimonio juxta formam Tridentinam ineundo impedimentum canonicum obstet.

a) Si *nullum* impedimentum subsistit, confessarius ægrotanti persuadeat, ut cum muliere sibi civiliter conjuncta coram parocho et testibus contrahat matrimonium. Ipsi adnuenti absolutio danda, renuenti deneganda est. Det operam confessarius, ut matrimonium, dispensatione ab omnibus proclamationibus obtenta, quamprimum contrahatur.

b) Si *exlat* impedimentum, a quo tamen dispensari potest et solet, confessarius moneat infirmum, ut velit se conformare ecclesiæ legibus. Si annuat et alioquin (ut semper supponitur) sit dispositus, confessarius eum absolvat, et nisi ille sit in extremis, dispensationem necessariam ad celebrandum matrimonium ipsi procuret. — Quid autem, si tale sit impedimentum, ut ab eo dispensari non possit vel non soleat? Non deneget confessarius absolutionem infirmo, si sincere promittit, se, ubi convaluerit, hac in re esse obtemperaturum Dei et ecclesiæ legibus. Hoc exigere justum et necessarium est; plus efficere, nec tempus nec modus suppetit. Et si infirmus ignoret impedimentum indispensabile, in bona fide relinquendus est. Cfr n. 1593.

Quando *publice* constat, infirmum non in facie ecclesiæ matrimonium contraxisse, scandalum ab eo coram adstantibus reparari debet similiter ac dictum est in *casu primo*.

Casus III. Si mulier infirma a marito suo propria auctoritate est separata, confessarius instet, ut vitæ consortium, quamprimum poterit, cum ipso redintegrare velit; si id facere recuset, extante canonica causa, poterit eam absolvere, modo offensionem remittat et parata existat signa caritatis conjugii suo exhibere. Si absque gravi causa a viro discesserat, promittere debet se sanitate recuperata ad virum esse redituram; idque etiam coram adstantibus declarare, si res publica est, ad scandalum tollendum. Conjugem ægrotantem, quæ civili tantum auctoritate est separata a viro suo, si versetur in bona fide, non inquietandam esse puto.

Casus IV. Confessarium in periculo mortis ab omnibus peccatis

et censuris reservatis absolvere posse notum est. Attamen infirmus, qui ob crimen notorium irretitus est censura ecclesiastica, absolutione donari nequit, nisi, veræ resipiscentiæ signis editis coram uno et altero teste, nitatur reparare scandalum datum, sive retractatione, sive declaratione voluntatis injuriam ecclesiæ illatam, quoad fieri poterit, resarciendi. Cfr nn. 1342, 1673.

Casus V. Quid agendum sacerdoti, qui ad infirmum cum viatico advenit, et confessionem excipiens eum indispositum cognovit? In primis omnem « caritatis industriam » exhaurire debet, ut ex indisposito dispositum faciat. Si operam perdiderit, eum absolvere nequit. Quod communionem attinet, confessarius eum enixe inducat, ut ad gravissimum sacrilegium vitandum peracta confessione declaret coram adstantibus, se nolle adhuc s. eucharistiam suscipere. Si hanc declarationem præstet, sacerdos discedat; quod si id declarare recuset atque communicare velit, communio ipsi, licet indisposito, ministrari debet ad servandum confessionis sigillum.

APPENDIX.

DE OBLIGATIONE SACRAMENTUM PŒNITENTIÆ MINISTRANDI.

1426. — I. Parochi vi officii tenentur pœnitentiæ sacramentum ministrare suis subditis, quoties ipsi rationabiliter et opportune illud petunt. Cfr nn. 848, 978. II.

II. Sacerdotes simplices, regulariter loquendo, non tenentur ad ministrandum pœnitentiæ sacramentum, nisi in casu extremæ necessitatis: si tamen cœperint confessionem audire, tenentur absolvere, nisi quid obstet, neque possunt remittere ad alium; quia pœnitens rite confessus habet jus ad absolutionem, nec potest fructu et gratia sacramenti privari (VI. 623).

1427. Q. *An sacerdos simplex, aut simplex confessarius, teneatur cum periculo vitæ absolvere moribundum existentem in mortali?*

R. Affirmative. Ratio, quia, esto stricte loquendo possit moribundus per contritionem sibi providere, tamen non potest negari quod magno periculo exponatur ille suæ æternæ salutis, si absque absolutione relinquatur. Porro sicut, cum certa est damnatio proximi si non absolvatur, teneris eum absolvere etiam cum certo tuæ mortis periculo; ita, cum proximus est in probabili periculo damnationis, teneris ei subvenire cum probabili periculo mortis ex lege caritatis, quæ obligat in pari periculo exponere vitam temporalem ad salvandam vitam proximi spiritualem. Si tamen sacerdos nesciat eum esse in mortali, non tenetur absolvere cum periculo vitæ (VI. 624).

1428. Q. *An simplex sacerdos, qui degit in oppido ubi talis est penuria confessariorum, ut incolæ gravi laborent necessitate spirituali, tutus sit in conscientia si negligat confessiones excipere vel, cum possit, ad eas excipiendas se habilem reddere?*

R. Certum est ex evangelio ¹ quod sacerdotes sunt a Deo constituti non solum ut sacrificent, sed præcipue ut salutem animarum incumbant absolvendo eas a peccatis; hoc est ergo proprium sacerdotum munus, ac consequenter ipsi tenentur saltem in gravi populi necessitate suam potestatem exercere, et ad hoc se habiles reddere, ne dicatur quod in vacuum gratiam Dei receperint ². Hoc posito, non video quomodo sacerdotes illi, qui ob desidiam ab hoc onere se subtrahunt, possint esse tuti in conscientia, et excusari ab exprobratione Domini, ac a supplicio damnationis inflicto servo illi otioso, qui talentum abscondit ³. Nec dicant hujusmodi sacerdotes, satis suam obligationem explere, si alio modo animabus subveniant, nempe instruendo, corrigendo, orando, quin sacramentum pœnitentiæ ministrent; nam illis tenentur subvenire in eo, quo indigent ad propriam salutem. Si enim proximus indiget cibo, in cibo debes ei subvenire, non in vestibus. Sæpe autem accidit in oppidulis, quod plures forte non egeant instructione aut monitione, quia forte jam sunt satis instructi et parati ad confessionem; sed deest ipsis sacerdos, qui eorum confessiones excipiat. Nec valet dicere, quod sacerdos simplex, si teneretur confessiones excipere, teneretur tantum ex caritate, sed hæc non obligat cum gravi incommodo, quale foret labor insumendus ad acquirendam scientiam necessariam ad excipiendas confessiones. Nam respondeo, quod licet confessionum auditio sit opus caritatis, debitum tamen eas excipiendi non oritur ex simplici motivo caritatis, sed ex proprio sacerdotis officio, cui ex Christi institutione hæc obligatio est adnexa, eique satisfacere debet sacerdos quando urget populi necessitas (VI. 625).

B. DE OFFICIO MINISTRI POST CONFESSIONEM.

Post auditam confessionem confessarius tenetur corrigere errores, si quos in ea commisit, et sigillum sacramentale servare.

§ I. De obligatione corrigendi errores commissos.

1429. **Principia.** — I. Confessarius, qui cum gravi sua culpa et cum gravi pœnitentis damno, errorem commisit circa *validitatem sacramenti* (v. g. verba formæ essentialia non proferendo, vel ob defectum jurisdictionis invalide absolvendo), tenetur etiam cum gravi proprio incommodo errorem corrigere, sive de errore pœnitentem monere, quoties potest sine sigilli sacramentalis violatione.

¹ Joan. xx. 21.

² II. Cor. vi. 1.

³ Matth. xxv. 18.

Ratio, quia licet confessarius ex sola caritate onus audiendi pœnitentis confessionem susceperit, attamen, postquam eam audivit, tenetur ex officio, et ex quasi contractu cum pœnitente inito, rite ipsi sacramentum ministrare. — Dixi 1° *cum gravi culpa*; quia ex culpa levi non oritur gravis obligatio reparandi damnum, ut diximus n. 493. II. Excipe: a) si confessarius sit parochus, qui ratione accepti stipendii tenetur ex iustitia avertere spirituale damnum subditorum; b) si pœnitens, mortalibus culpis gravatus, versaretur in articulo mortis vel in gravi periculo non amplius se confitendi. — Dixi 2° *cum gravi damno*, scilicet perseverante, quod reparatione indigeat. Quare, si pœnitens postea alteri confessus fuerit, vel eucharistiam susceperit, non est necessario monendus de nullitate confessionis, cum jam moraliter certo justificatus supponatur (VI. 619. H. A. XVI. 121).

II. Confessarius, qui errorem commisit circa *integritatem confessionis*, tenetur illum reparare, sed varie, pro diverso modo quo se habuit. — 1° Si negative se habuit, v. g. non interrogando, sive ex oblivione sive ex culpabili negligentia, pœnitentem de specie et numero peccatorum mortalium cum interrogare debuisset, tenetur quidem monere pœnitentem de integritate confessionis supplenda, sed tantum intra confessionem. Ratio, quia confessarius non tenetur procurare integritatem sacramenti nisi in confessione, ut medicus spiritualis et sacramenti minister. — 2° Si vero positive et cum culpa gravi pœnitentem induxit ne explicaret species vel numerum peccatorum, tunc tenetur etiam extra confessionem, obtenta prius licentia pœnitentis, errorem reparare; quia ex jure naturali quisque tenetur tollere causam mali, quam sciens et volens posuit. Verumtamen, si confessarius pœnitentem monere non posset sine scandalo aut gravi proprio damno, ad nihil ulterius tenetur; nam sicut grave damnum excusat pœnitentem ab integritate confessionis, ita etiam confessarium. Quod si confessarius sine gravi culpa pœnitentem induxerit ne species vel numerum peccatorum explicaret, multo minor causa ab obligatione monendi pœnitentem liberabit: si absque culpa, regulariter non tenetur ad hanc monitionem (VI. 620).

1430. Q. *Ad quid teneatur confessarius, si positive liberaverit pœnitentem ab obligatione restitutionis debitæ?*

R. 1° Si confessarius cum gravi sua culpa pœnitentem liberavit ab obligatione restitutionis, tenetur etiam cum gravi proprio incommodo pœnitentem de obligatione restitutionis monere; vel intra confessionem, si pœnitens brevi ad confitendum redeat; vel extra, petendo licentiam, si non redeat: alias (si non moneat, vel moneat postquam pœnitens factus sit impotens ad restitutionem) restituere tenebitur ipse confessarius, in hypothesi qua pœnitens, si

fuisset prius admonitus, restituisset; nam in hoc casu confessarius injusto suo consilio fuisset causa immediata, actualis et directa damni proximo illati.

R. 2° Si vero confessarius sine gravi culpa pœnitentem ab obligatione restitutionis liberavit, non tenetur cum gravi suo incommodo illum de restitutione monere: tenetur vero, si commode potest, et etiam cum aliquali suo incommodo; quia ex caritate quisque tenetur cum levi incommodo impedire, ne proximus grave damnum subeat.

An (quæres) confessarius, si tunc omittat monere, cum possit sine gravi suo incommodo, teneatur ipse ad restitutionem? R. Affirmative; quia, licet confessarius sine culpa saltem gravi pœnitentem liberaverit a restitutione debita, tamen cum suum consilium pergat influere in damnum creditoris, cognito errore, tenetur ipse ex justitia causam damni auferre, si commode potest: alias obligatur restituere, cum hic et nunc ipse sit causa damni (VI. 621).

1431. Q. *Ad quid teneatur confessarius, si pœnitentem non monuerit de debita restitutione facienda?*

R. Si inculpabiliter monitionem omisit, non tenetur postea cum gravi suo incommodo pœnitentem de restitutione monere: tenetur vero cum aliquali incommodo; quia caritas obligat unumquemque ad reparandum cum levi suo incommodo grave detrimentum proximi. Si vero confessarius culpabiliter neglexit pœnitentem monere de restitutione, tenetur cum majori suo incommodo ad monitionem faciendam. Quamvis autem hanc monitionem culpabiliter omisisset confessarius, non tenetur ipse restituere, sive sit delegatus sive parochus. Ratio, quia delegatus tenetur ad monitionem ex sola caritate, quæ non obligat ad restitutionem; et parochus ex suo munere tenetur tantum damna subditorum spiritualia impedire, non vero temporalia aliorum. Et hoc puto dicendum, etiamsi confessarius studiose neglexerit monere pœnitentem, ut ipse non restituat; quia etiam tunc deest positivus influxus in damnum aliorum, qui omnino requiritur ad obligationem restitutionis (VI. 621).

1432. Q. *An confessarius possit loqui extra confessionem cum pœnitente de defectu commisso in confessione, sine ipsius licentia?*

R. Negative. Ratio, quia, licet monitio illa fiat ad reparandum defectum præteritæ confessionis, attamen, cum non sit cum illa conjuncta et judicium jam fuerit completum, evadit illicita; eo quod esset quædam peccati exprobratio, et ideo odiosam confessionem redderet. Hoc tamen intelligendum, si confessarius judicium jam perfecit, absolutionem impertiendo; nam si non absolverit, vel quia oblitus est absolutionem dare vel quia eam male protulerit, tunc bene poterit confessarius, non petita licentia, dicere pœnitenti se eum non absolverisse, quia in hoc nulla intervenit peccati exprobratio (VI. 622).

§ II. *De sigillo confessionis.*

Sigillum confessionis, sive sigillum sacramentale, est obligatio tacendi, etiam coram ipso pœnitente, omnia ab eo in confessione manifestata in ordine ad absolutionem sacramentalem (VI. 634. H. A. XVI. 147).

PUNCTUM I. *De obligatione sigilli.*

1433. **Principia.** — I. Adest strictissima obligatio servandi sigillum confessionis, ex jure naturali, positivo divino et ecclesiastico. 1° *Ex jure naturali*, quod illud servari præcipit titulo fidelitatis, justitiæ et religionis: quare violatio sigilli triplicem malitiam involvit, infidelitatis, injustitiæ, nempe detractionis si peccatum non sit alioquin publicum, atque sacrilegii (VI. 635). — 2° *Ex jure positivo divino*. Christus siquidem præcipiendo fidelibus peccatorum confessionem, eamque secretam, simul jussit implicite sigilli confessionis custodiam, sine qua actum esset de confessionis integritate. — 3° *Ex jure ecclesiastico*, quod patet præsertim ex sequentibus verbis conc. Later. IV ¹: « Caveat autem omnino (confessarius), ne verbo aut signo, aut omni quovis modo aliquatenus prodatur peccatorem; sed si prudentiore consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personæ caute requirat ».

II. Obligatio sigilli tenet: 1° *Omni tempore*, etiam post mortem pœnitentis; quia nemo vult post mortem male haberi, et pro palatio confessionis auditæ odiosum redderet sacramentum. — 2° *In omni casu*: etiamsi aliter confessio integra fieri nequeat (v. g. si non possit fieri confessio quin vox extollatur circumstantibus audientibus), vel totius regni salus periclitaretur. Ratio suprema est periculum reddendi odiosam confessionem et homines ab ea avocandi (VI. 634, 656, 657).

III. Obligatio sigilli oritur ex omni et sola confessione sacramentali, idest ordinata ad absolutionem obtinendam. 1° *Ex omni confessione sacramentali*: sive jam sit completa aut tantum inchoata, sive sit valida aut invalida, sive detur aut non detur absolutio. 2° *Ex sola confessione sacramentali*: quare non inducit obligationem sigilli confessio ficta et simulata, quæ fit ad decipiendum, illudendum vel seducendum confessarium. Confessio, seu potius enarratio peccatorum, quæ fit sacerdoti non in ordine ad absolutionem sacramentalem, sed alio fine (v. g. consilium obtinendi), non inducit sigilli obligationem; verum pro re nata secreti naturalis obligationem inducere potest (VI. 636, 649).

IV. Violatio sigilli parvitatem materiæ non admittit; quia ma-

¹ C. 21. Omnis utriusque.

teria etiam levissima includit totam rationem præcepti (VI. 635). Excipe, si periculum revelationis sit valde remotum, seu parum probabile; nam tunc, si revelatio sequeretur, censenda esset sequi ex casu fortuito:

1434. *Resolutiones.* — 1. In dubio an aliquid sit dictum a pœnitente in ordine ad confessionem, confessarius tenetur ad sigillum; quia alias redderetur odiosa confessio, dum alioquin plura peccata revera in confessione audita, ob defectum memoriæ et hallucinationis confessarii, possent impune manifestari (VI. 637).

2 Confessarius, interrogatus de peccatis auditis, potest recte affirmare etiam juramento, se nihil audivisse; nam de omnibus, quæ ipse in confessione excepit, nullam habet scientiam communicabilem. Et hoc, etiamsi confessarius requisitus esset ad respondendum non ut homo, sed ut Dei minister (cfr n. 674): aut si requisitus esset ad respondendum sine æquivocatione; quia tunc ille jam respondet sine æquivocatione, nempe, intelligitur, sine illo æquivoco quod possit licite omitti.

3. Confessarius, interrogatus an dederit vel non absolutionem pœnitenti, respondere debet: *Functus sum officio meo*. Sed sic dicere aliquando etiam suspicionem negatæ absolutionis afferre potest: unde omnibus interrogationibus temere factis semper satius erit respondere exprobrando sic: *Sunt ne istæ interrogationes faciendæ?*

4. Si accideret casus quod confessarius non absolvisset, et clericus interrogaret, utrum pœnitens communicaturus sit? confessarius respondere debet: *Interroga eum, si velit communicare* (645, 646).

1435. Q. *Quid agere debeat confessarius, si advertat pœnitentem esse surdum, postquam ille confessionem jam incepit, nec possit vocem extollere quin audiatur a circumstantibus?*

R. 1° Si circa initium confessionis advertat pœnitentis surditatem, imponat ei, ut redeat alio tempore et loco opportuno, ubi loqui libere possit; et interim patefacere potest aliis surditatem pœnitentis, quando talis defectus communiter est patens.

R. 2° Si vero advertat hoc in progressu confessionis, et pœnitens post plures debitas interrogationes recte non respondeat, tunc non licet confessario alta voce imponere pœnitenti ut redeat, ita ut circumstantes hoc audiant; quia magna daretur eis suspicio quod materiam gravem ille sit confessus. Ideoque in tali casu consilium esse puto quod confessarius, intelligendo peccata meliori modo quo possit, pœnitentem absolvat; absolute quidem, si pœnitens probabiliter censeatur dispositus; sub conditione vero, si de dispositione dubitetur, levi imposita pœnitentia, si eam alii audituri sint (VI. 644).

1436. Q. *An, cum confessarius requisitus est de schedula con-*

fessionis, possit eam exhibere pœnitenti audito in confessione, sed non absoluto?

R. Si schedula loquitur de sola confessione, illa non debet negari; quia, etiamsi pœnitens non fuerit absolutus, confessio tamen revera facta est. Secus autem, si confessarius deberet scribere in schedula, quod pœnitens sit absolutus; quia, cum mendacium sit intrinsece malum, numquam proferri potest. Attamen, si schedulæ essent jam impressæ, et ibi assereretur absolutio data (quod a prælatis numquam permitti deberet), tunc videtur licite posse ea præberi etiam non absolutis, saltem si publice petant; quia tunc confessarius nullum profert aut scribit mendacium, sed tantum facit illam actionem præbendi schedulam, quam ceteroquin negare non potest, quin pœnitentis indispositionem manifestet (VI. 639).

1437. Q. *An liceat uti opinione probabili in materia sigilli sacramentalis?*

R. In materia sigilli sacramentalis non licet uti opinionibus probabilibus: et nemo potest uti scientia habita ex confessione, nisi certus sit moraliter, quod ex tali usu nulla eveniat confessionis revelatio, et nullum pœnitenti gravamen. Ratio, quia non est licitum uti opinione probabili in præjudicium juris certi, quod alter possidet; porro pœnitens certum possidet jus, ne occasione suæ confessionis ullum patiatur gravamen (VI. 633).

Ceterum, esto confessarius in materia sigilli sacramentalis debeat esse valde cautus, ne pœnitentes ex confessione aliquod injustum gravamen subeant; tamen non tenetur cavere omnes leves conjecturas quas facile malitiosi faciunt, sed tantum ne præbeat suspiciones probabiles de peccatis auditis (VI. 661).

PUNCTUM II. De subjecto sigilli.

1438. Obligatio sigilli eos omnes respicit, qui utcumque, sive legitime sive illegitime, sive immediate sive mediate, pervenerunt ad notitiam rei quæ sub sigillo cadit. Ratio, quia si hi omnes ad sigillum sacramentale non tenerentur, nec reverentiæ sacramenti sufficienter esset provisum, nec odium confessionis satis esset remotum (VI. 648).

Hinc ad sigillum obligantur: 1° Confessarius. — 2° Superior, ad quem sive pœnitens sive confessarius (ex licentia pœnitentis) pro casu reservato similive causa, verbo vel per litteras, recursum habuit. — 3° Interpres adhibitus ad confessionem peragendam. — 4° Qui audit aliquid (etiam casu et inculpabiliter) a pœnitente prolatum in ordine ad confessionem. Ita pariter qui auscultat peccatum voce elata confessum in aliqua necessitate, puta in naufragio, conflictu etc.; secus autem, si pœnitens tantum ad suam confusionem

vellet publice confiteri. — 5° Omnes quibus aliquid sacrilege revelatum est. — 6° Laicus, qui dolo se finxit confessarium. — 7° Qui alicujus rudis confessionem scripsit (VI. 642). — 8° Quicumque ad quem notitia alicujus peccati pervenit causa confessionis: alias confessio semper redderetur odiosa (VI. 648).

1439. Q. *An doctor consultus a confessario, ex licentia pœnitentis, teneatur ad sigillum sacramentale?*

R. Affirmative, quoties notitia peccati manifestetur ei, ut confessarius bene se gerat circa munus suum. Ratio, quia, licet hujusmodi notitia manifestetur ei directe ad instructionem confessarii, indirecte tamen manifestatur etiam in ordine ad absolutionem impertiendam et ad sacramentum perficiendum.

Notandum hic vero 1° quod eo casu, non obstante sigillo, is doctor bene poterit pluries loqui cum confessario, et etiam cum aliis ad consilium ex eadem licentia convocatis de casu disceptato, si judicium a confessario nondum est completum. Ratio, quia moraliter censetur licentia data esse a pœnitente usque dum sacramentum perficiatur. Notandum 2° quod si doctor consulitur circa idem a duobus confessariis quibus pœnitens seorsim confessus est, ipse loqui poterit cum uno de auditis ab alio; quia, cum pœnitens licentiam præbet secundo confessario ut de suo peccato loquatur cum eodem consiliario, sicut certo creditur pœnitentem nolle aliud consilium nisi rectum, ita certo præsumitur velle quod ipse doctor libere loquatur de omnibus quæ scit a primo confessario, et quæ pertinent ad rectum consilium præstandum (VI. 648).

1440. Q. *An ille, a quo petit consilium pœnitens in ordine ad suam confessionem faciendam, teneatur ad sigillum sacramentale?*

R. Negative. Ratio, quia obligatio sigilli oritur ex sola confessione sacramentali, in qua pœnitens actu manifestat peccata ad absolutionem obtinendam. Consiliarius ergo tenebitur tantum ad secretum naturale. Si tamen pœnitens, antequam confiteatur, suas culpas committat sacerdoti propter confessionem in posterum ei faciendam, tenebitur confessarius ad sigillum; quia talis manifestatio est quædam inchoata confessio, dum pœnitens tunc præmittit manifestationem sui peccati, ut citius postea confessionem expediat (VI. 649).

1441. Q. *An teneatur ad sigillum, qui legil chartam in qua pœnitens scripsit confessionem?*

R. Negative. Ratio, quia, ut jam diximus, obligatio sigilli sacramentalis non provenit nisi ex actuali confessione: porro scriptura illa non est confessio, sed tantum præparatio ad confessionem; unde pœnitens acquirit jus sigilli tantum apud confessarium, cui chartam

præbet ad absolutionem obtinendam, non vero apud alios, qui illam extra actum confessionis legere queunt. Nec obstat dicere, quod aliquibus posset alioquin reddi odiosa confessio, cum plures soleant scribere confessionem ut exactius confiteantur: nam respondetur, quod scriptura minime requiritur ad confessionem, sed tantum ad juvandam memoriam; unde manifestatio legentis non redderet odiosam confessionem, sed tantum scriptionem peccatorum, ad quam nullus obligatur. Excipe tamen: 1° si illa scriptura confecta esset a muto, qui non posset aliter confiteri; — 2° si esset epistola ad superiorem scripta pro obtinenda licentia reservatorum; — 3° si illa charta esset relicta in confessionali post confessionem peractam, vel tradita sacerdoti pro confessione facienda, quia traditio illa est quædam inchoata confessio. Ceterum, legentes, et tanto magis revelantes, hujusmodi scripturam semper graviter peccarent, nisi certo scirent ibi minimas culpas contineri (VI. 650).

1442. Q. *An confessarius possit loqui cum pœnitente de auditis in ejus confessione?*

R. 1° Potest confessarius loqui in confessione de auditis in omnibus confessionibus præteritis pœnitentis, quoties judicat hoc fore utile ad melius pœnitentem corripiendum vel dirigendum (VI. 653).

R. 2° Potest etiam confessarius loqui cum pœnitente statim post absolutionem, antequam pœnitens discedat; quia licet sacramentum sit completum, attamen judicium adhuc moraliter perseverat (VI. 652).

R. 3° Extra sacrum tribunal, sine prævia pœnitentis licentia, non potest confessarius cum ipso loqui de auditis in ejus confessione, nisi ipse pœnitens prior de rebus in confessione manifestatis loquatur (VI. 651).

1443. Q. *An pœnitens teneatur ad sigillum sacramentale respectu confessarii?*

R. Negative; quia sigillum confessionis tantum in favorem pœnitentis est inductum. Verumtamen pœnitens obligatur ad secretum naturale quoad res sibi dictas a confessario, si earum manifestatio vel damnum confessario vel injuriam et contemptum sacramento posset afferre. Imo pœnitentes tenentur hoc secreto (quamvis naturali) strictius quam alii; alii enim voluntarie consilia præbent, sed confessarius tenetur præbere ex officio. Unde pœnitens rigorosius tenetur cavere, ne confessario damnum obveniat ob consilium sibi præstitum (VI. 647. H. A. XVI. 148).

PUNCTUM III. De objecto sigilli.

1444. **Principia.** — I. Objectum sigilli sunt omnia peccata pœnitentis, etiam venialia licet minima, ab illo manifestata animo se accusandi (VI. 640).

II. Objectum sigilli est etiam id omne, quod patefactum est in confessione, et cujus manifestatio cederet in odium sacramenti vel in gravamen pœnitentis (VI. 634).

Hinc cadunt sub sigillo sequentia:

1° Peccata complicitis a pœnitente manifestata etiam sine necessitate (VI. 640).

2° Objectum peccati: v. g. si filius accusatur se odisse patrem, quia ille rixatus est, rixa patris esset objectum peccati, et rixa non potest manifestari a confessario. Si tamen pœnitens confiteatur se gavisum de homicidio in publica platea commisso, non teneretur confessarius ad sigillum; quia cum homicidium sit publice notum, et per accidens lateat confessarium, non censetur illud velle sigillo subijcere. Non cadunt vero sub sigillo omnia illa, quorum manifestatio non inducit periculum revelationis directæ aut indirectæ, nec gravamen pœnitentis.

3° Pœnitentia imposita, si illa non est de minimis, quæ plerumque solent imponi pro venialibus levissimis.

4° Omnes circumstantiæ peccatorum, etiam explicatæ post absolutionem, quoties illæ directæ sunt in ordine ad confessionem: v. g. si quis confiteretur se ordinibus initiatum fuisse cum esset spurius, aut se jactasse pro docto cum esset ignarus, ignorantia tunc et esse spurium cadunt sub sigillo. Ceterum, non adest obligatio sigilli de illis, quæ a pœnitente tantum per accidens narrantur, et minime ad confessionem vel ad peccatorum explicationem conferunt.

5° Revelationes et virtutes, cum deteguntur confessario ad manifestandum aliquem defectum commissum aut propriam ingratitude erga Deum: secus vero, si manifestentur tantum ut confessarius statum animæ cognoscat (VI. 641).

6° Scrupuli et scrupulositas, quam pœnitens in exponendis peccatis suis vel in declaranda conscientia sua ostendit; quia saltem in obliquo est materia confessionis. Et hoc, etiamsi scrupulositas appareat non ex pœnitentis relatione, sed ex modo ipso confitendi; dum multi ægre ferunt se haberi et vocari scrupulosos, præcipue si sint prælati, confessarii etc.; quia esse scrupulosum saltem est defectus naturalis, cum sit signum perplexæ et confusæ mentis, et tales defectus naturales per confessionem cognitos non licet propalare, ut mox dicemus. Secus autem, si scrupuli aut scrupulositas minime redundarent in gravamen pœnitentis: prout facile accidere potest loquendo de sæcularibus, qui potius laudantur cum dicitur de eis quod sint scrupulosi, dum sic habentur timoratæ conscientiæ (VI. 644).

7° Defectus naturales pœnitentis, quoties habetur eorum notitia ex confessione. Et hoc, etiamsi pœnitens exponeret tales suos defectus sine necessitate, sed solum ad meliorem suorum peccatorum ex-

plicationem: secus autem, si illorum manifestatio nihil ad confessionem referret; nam tunc non censetur pœnitens velle eos subijcere sigillo: imo etiamsi vellet subijcere, non posset, dum ille impertinenter eos manifestat. Item defectus, qui innotescunt ex ipsismet actionibus pœnitentis aut ex modo confitendi: quia, quoties ipsi percipiuntur causa peccatorum explicationis, propalatio eorum redderet odiosam confessionem. Et pro talibus defectibus adest sigillum, etiam si a pœnitente referuntur ita, ut ex circumstantiis appareant communiter noti, dum eorum manifestatio potest aliquo modo retardare pœnitentes a confessione. Nihilominus hoc intelligitur tantum pro iis defectibus, quorum manifestationem ex se ægre ferre potest pœnitens, ut esset dicere quod sit hebes mente, natura iracundus, rudis, pauper (si ille est civilibus natalibus): non vero cum sunt defectus, qui rubori aut exprobrationi ei non sunt, ut esset ejus cæcitas, surditas, mendicitas et hujusmodi, et contra jam communiter innotescunt (VI. 642).

8° Plerumque peccata commissa a pœnitente in ipsa confessione, puta impatientiæ, contumeliæ in confessarium et hujusmodi: quia talia peccata, licet non sint materia sigilli, attamen periculum revelationis involvunt; probabile enim indicium præbent, quod confessarius vel noluerit absolvere, vel acriter reprehenderit propter aliquam culpam graviorem. Si tamen pœnitens communiter nosceretur nimis prolixus et molestus in confitendo, et una simul ille pœnitens haberetur bonæ conscientiæ, confessarius non frangeret sigillum, si ab eo aufugeret, ut liberaretur ab illo tædio: secus autem, si adesset suspicio quod ejus conscientia sit gravata etiam culpis lethalibus (VI. 643).

1445 Q. *An possit confessarius monere complicem de licentia pœnitentis?*

R. Affirmative. Ratio, quia complex ex confessione alterius complicitis nullum jus acquirit ad sigillum sacramentale: hoc enim sigillum institutum est tantum in favorem pœnitentium. Nec obstat dicere, quod confessio sic redderetur aliis odiosa; nam respondetur, quod illud tantum odium confessionis evitandum est quod retrahit pœnitentes a confessione, non autem illud quod movet impios ad optandum ne eorum complices confiteantur. Ceterum, confessarius non debet esse importunus in petendis licentiis replicatis vicibus; nam talibus licentiis, quæ non sunt omnino spontaneæ et plene liberæ, etiam obtentis, minime uti poterit (VI. 641).

PUNCTUM IV. De vario modo quo sigillum violari potest.

1446. Principia. — I. Violatio sigilli est quævis revelatio earum rerum, quæ sub sigillo continentur, sic facta, ut simul notitia

personæ detur, aut periculum cognoscendæ personæ adsit, — et quivis usus rerum sub sigillo clausarum, qui aptus sit ad confessionem odiosam reddendam, vel gravamen pœnitenti creandum.

II. Sigillum dupliciter violari potest, directe nempe et indirecte. 1° Violatur *directe*, si objectum sigilli expresse manifestatur simul cum persona pœnitentis. 2° Violatur *indirecte*, si aliquid dicitur aut agitur — ex quo alii cognoscere aut suspicari rationabiliter possint peccatum vel defectum pœnitentis aut aliorum, — aut ex quo sacramentum odiosum redditur, — aut ex quo pœnitenti vel aliis pudor, molestia, dedecus, damnum vel quodlibet gravamen oriri possit.

1447. Q. *An confessarius possit communionem denegare pœnitenti, cui prius negavit absolutionem tamquam indisposito, si ille postea occulte communionem petat?*

R. Negative. Ratio, quia hujusmodi denegatio sacramenti confessionem redderet odiosam, non solum pœnitentibus illicite petentibus, sed etiam aliis; qui, si scirent quod confessarius posset aliquando uti notitia confessionis, facile absterrentur a sacramento pœnitentiæ (VI. 658).

1448. Q. *An sacerdos, qui ex confessione noverit parari sibi insidias, possit fugere sive aliter sibi cavere, aliquo prætextu arrepto?*

R. Licet, si ex tali cautela minime manifestetur aliis peccatum confessum, nec ullum gravamen pœnitenti afferatur. Secus, si alii, jam conscii peccati pœnitentis, ex fuga coniciant pœnitentem esse illi confessum tale peccatum; quia fuga illa esset indirecta revelatio peccati confessi. Et licet confessarius fugam simularet ex aliquo prætextu, semper tamen aliquam rationabilem suspicionem præberet peccati confessi (VI. 659).

1449. Q. *An possit confessarius recedere a confessionali, se celare, vel excusari ab audiendo pœnitente, si noverit, ex ejus præteritis confessionibus, eum solitum esse nulla peccata vel tenuem dispositionem afferre?*

R. Negative; quia hoc pœnitenti gravamen afferret, et aliquo modo confessionem odiosam redderet: cum facile tunc pœnitens credat quod, si ipse confessus non fuisset, bene suam confessionem apud illum confessarium, ut cupit, expleret. Et hoc tenendum, etiamsi nulla intercederet revelatio, et etiamsi pœnitens nullo modo adverteret hoc fieri ob confessiones peractas. Ratio, quia, licet tunc ille recessus sive occultatio, ex prætextu apparenter justo, non redderet confessionem odiosam pœnitenti, redderet tamen odiosam generaliter reipublicæ christianæ; nam, si scirent fideles posse confessarios ex colorato prætextu aufugere ab ipsis, ob notitiam in confessione acceptam suorum peccatorum, facile gravarentur. Licite autem con-

fessarius se celaret, si justam haberet causam, ob quam etiam ab aliis pœnitentibus incognitis audiendis æque se eximeret (VI. 659).

1450. Q. *An confessarius possit aufugere a pœnitente indisposito, qui ipsum minatur ob negalam absolutionem?*

R. Affirmative; quia tunc illæ minæ non sunt peccatum manifestatum ad absolutionem obtinendam; sed peccatum in confessione commissum, quod per se sigillo non gaudet. Hæc tamen fuga tantum permittitur confessario, si fugiendo non ingerat aliis suspicionem negatæ absolutionis; quam si ingereret, posset recitare aliquam orationem, non jam intendendo deceptionem pœnitentis, sed solam liberationem ab illa vexatione, quamvis pœnitens se decipiat credens illam orationem esse formam absolutionis (VI. 659).

1451. Q. *An sit contra sigillum facere aliquid, ex quo soli pœnitenti innotescere possit id fieri ex notitia confessionis?*

R. Affirmative, si id quod confessarius faceret pœnitenti ruborem vel molestiam afferret, v. g. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret. Secus, si quod confessarius faceret pœnitenti esset gratum, vel saltem confessionem odiosam aut difficiliorem non redderet: v. g. si confessarius audivisset ex certo suo facto vel dicto pœnitentem ad indignationem aut odium provocatum fuisse vel in tentationem incidisse, indeque ipse a talibus factis vel dictis abtineret etc. (VI. 655).

1452. Q. *An confessarius, sciens ex confessione ecclesiam esse pollutam, possit ibi celebrare?*

R. Si absit periculum revelationis et gravaminis pœnitentis, confessarius celebrare non potest; quia urget præceptum non celebrandi in ecclesia polluta. Si vero prædictum periculum adsit, confessarius potest et debet celebrare; quia ecclesia in favorem sigilli non videtur tunc velle obligare sacerdotem ad non celebrandum (VI. 660).

1453. Q. *An, si ex confessione scias aliquem (cui solitus es confiteri) non esse sacerdotem vel non esse confessarium, possis et tenearis pergere ad ei confitendum?*

R. Affirmative. Ratio, quia in tali omissionem, quamvis non adsit revelatio sigilli, semper tamen adest quædam odiosa exprobratio pœnitentis. Neque tunc oportet tibi simulare sacramentum, quod revera esset intrinsece malum, sed potes illi ficto sacerdoti, vel confessario, simpliciter aliquod peccatum manifestare sine intentione absolutionis: quod in hoc casu non esset illicitum, cum tua cooperatio ad peccatum illius esset tantum materialis (VI. 660).

1454. Q. *An violet sigillum confessarius 1° qui asserit in aliquo loco gravia crimina perpetrari, quæ audivit in confessione, 2° qui dicit religiosum ex tali conventu sibi confessum esse grave peccatum?*

R. ad 1^m Affirmative, si oppidum sit parvum, puta si non constet tribus millibus hominum circiter. Ratio, quia licet tunc non reveletur persona, attamen cum ex revelatione emanet infamia totius communitatis, redundat etiam in gravamen pœnitentis, qui ejusdem communitatis est membrum. Secus vero, si oppidum sit amplum et crimina sint publica. Hocque permittitur etiam concionatoribus: modo non dicant vitia, contra quæ invehunt, se audivisse in confessione; et modo non descendant ad circumstantias particulares et disserant in generali (VI. 654).

R. ad 2^m Affirmative. Ratio, quia tunc singuli illius conventus detrimentum patiuntur. Pariter confessarius sigillum violat, si dicat in conventu illo talia peccata committi. Secus vero, si tantum diceret se audivisse peccatum religiosi talis ordinis (modo illa religio non esset arctioris observantiæ): cum in quolibet ordine aliqui mali sint (VI. 654).

1455. Q. *An superior uti possit notitia confessionis ad externam gubernationem, v. g. ad amovendum ab officio subditum indignum, vel ad denegandum suffragium indigno in electione ad beneficium?*

R. Superior numquam uti potest notitia ex confessione habita ad aliquid agendum, quod pœnitenti quovis modo odiosum sit, seu quod, si agi licere sciatur, confessionem odiosam vel gravem reddat. Constat ex decr. Clem. VIII, edito 26 maji 1594, ubi dictum fuit: « Tam superiores pro tempore existentes, quam confessarii, qui postea ad superioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligentissime ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur ». Et licet hoc decretum editum fuerit tantum pro superioribus regularibus, tamen extendi debet ad omnes, cum eadem ratio, quæ urget pro regularibus, valeat etiam pro sæcularibus, ne scilicet confessio reddatur odiosa (VI. 656). Confirmatur ex decr. s. inquis. edito auctoritate Innoc. XI, 18 nov. 1682, ubi declaratur quod, ut notitiæ confessionis usus illicitus evadat, sufficit ut ex eo aliquod pœnitenti gravamen sequatur, quin ulla proprie revelatio requiratur. Quare propter confessionis notitiam superior non potest mutare dispositionem etiam sola mente factam: potest vero accidere, ut in confessione id pœnitenti declarare debeat, sibi in mente fuisse ita et ita disponere, nunc vero ipsum pœnitentem obligari, ut sibi det licentiam ab hoc proposito resiliendi *. —

* Idem dic de parcho, qui secum constituerat, Titiam assumere pro ancilla, sed postea ex ejus confessione audit, eam esse ex delicto gravidam. Hæc ratio esse nequit, cur eam invitam nunc respuat; sed illi in confessione declarare debet, ut sponte desistat a munere ancillæ apud se, alioquin ipsam absolutionis incapacem esse. At si nolit acquiescere, tunc tantum propositum mutare potest,

Verumtamen propter sigillum non impeditur superior (et quivis alius confessarius), quominus utatur notitia aliunde habita contra pœnitentem. Sed ut evitet omnem suspicionem et scandalum, expedit, vel necessarium erit, pœnitentem de hac ipsa re monere, sed caute, ne putet agi cum sigilli violatione (VI. 657).

1456. Q. *An confessarius possit uti scientia ex confessione acquisita cum gravamine pœnitentis, si ex non usu malum longe majus pœnitentii eveniret?*

R. Negative. Constat ex prædicto decr. s. inquis., quo scripta fuit sequens propositio: « Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine revelatione et gravamine pœnitentis; nisi (en quod damnatum fuit) aliud multo gravius ex non usu sequatur, in cujus comparatione prius merito contemnatur ». Hinc illicitum est confessario ex notitia confessionis claudere pœnitentem in cubiculo, ne exeat ad peccandum, — dimittere famulum vel auferre ab eo claves, ne furetur, — ostendere pœnitenti vultum severiorem, vel ei negare pristinam communicationem amicitiae, — abstrahere claves aut pecuniam ab arca, — claudere fores, — non amplius committere claves famulo etc.; quia hæc omnia redundarent in gravamen seu exprobrationem pœnitentis (VI. 638).

1457. Q. *An aliquando possit uti notitia ex confessione habita, quin adsit sigilli violatio?*

R. Generalis regula est, posse uti notitia confessionis, quin ulla interveniat violatio sigilli, quotiescumque ex notitiæ usu nulla oritur revelatio, nec ullum pœnitenti gravamen infertur. Hinc:

1° Potest sacerdos ex notitia confessionis mores suos componere, pro pœnitente orare, casui studere, in interrogationibus se dirigere, alios monere in generali, ab aliquo damno cavere.

2° Per se potest confessarius ex notitia confessionis cautiorem se reddere in re familiari, socordiam excutere, diligentius vigilare super gregem suum: modo nulla detur aliis suspicio peccati, neque ex hoc pœnitens gravetur vel implicate redarguatur. Dixi *per se*; quia in praxi quam maxime caute confessarius procedere debet, cum difficile sit in his actibus omne periculum evitare vel revelationis vel gravaminis pœnitentis (VI. 657).

3° Potest confessarius uti notitia confessionis quotiescumque pœnitens licentiam ei præbet: cum enim sigillum inductum sit in favorem pœnitentis, nihil obstat quominus ipse sigilli obligationem remittere aut relaxare valeat. Sed requiritur ut licentia sit: a) expressa; — b) spontanea: unde non potest ea uti, qui illam obtinisset minis aut metu reverentiali, ut esset si eam extorsisset replicatis petitio-

si aliam causam, seu causam extra confessionem notam, detegit. Cfr Lehmkühl, *Theologia moralis*, vol. II, n. 468.

nibus, postquam pœnitens renuisset in principio eam dare: quapropter semper consultum est, ut inducatur pœnitens ad loquendum extra confessionem de eo quod patefacere debet; — c) non revocata; pœnitens enim semper potest eam revocare (VI. 651).

4° Nulla adest sigilli violatio in sequentibus casibus: a) Si confessarius dicat in generali confessionem fuisse de materia levi. Dico *de materia levi*; quia esset fractura sigilli dicere eam fuisse de pluribus venialibus, aut nominare aliquam culpam licet minimam in particulari, cum in hoc sigillo non detur parvitas materiæ. — b) Si laudet conscientiam pœnitentis; sed in hoc advertere debet, ne suspicionem det malæ conscientiæ aliorum, qui eodem tempore forsani sibi confessi essent. — c) Si dicat, se alicujus confessionem audivisse: modo tamen pœnitens verbo vel facto, v. g. clam accedendo, non significaverit se nolle sciri quod sit confessus; quia pœnitens confitendo confessario extraordinario veniret in suspicionem gravioris criminis. — d) Si generaliter dicat se audivisse tale quoddam peccatum in confessione, ita tamen ut moraliter non possit in pœnitentis cognitionem venire: sed in hoc ceteroquin opus est magna cautela, præsertim in oppidis; quia sæpe, ob circumstantias personæ aut oppidi, auditores facile possunt venire in cognitionem aut saltem in suspicionem pœnitentis (VI. 638).

TRACTATUS

DE EXTREMA UNCTIONE

CAPUT I.

De natura et effectibus extremæ unctionis.

1458. **Definitio.** Extrema unctio est sacramentum a Christo Domino institutum, ad salutem animæ vel etiam corporis conferendam infirmo vita periclitanti, per unctionem olei benedicti et orationem sacerdotis (VI. 706. H. A. XVII. 1).

1459. **Principia.** — I. Extrema unctio est vere et proprie sacramentum. Constat ex his verbis conc. Trid. 1: « Si quis dixerit, extremam unctionem non esse vere et proprie sacramentum, . . . anathema sit ». Institutum autem fuit sacramentum extremæ unctionis a Christo post resurrectionem; et promulgatum a s. Jacobo, uti habetur ex epistola hujus apostoli 2: « Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei ».

II. Hoc sacramentum unum est; licet enim plures sint unctiones, omnes tamen pertinent ad unam significationem interioris medelæ (VI. 706).

III. Effectus extremæ unctionis sunt: 1° Gratia sacramentalis, quæ roborat animam contra tentationes dæmonis in morte. 2° Remissio peccatorum tam venialium quam mortalium, si hæc infirmus invincibiliter ignoret, habeatque attritionem. 3° Abstersio reliquiarum peccati; quæ sunt pænæ peccatis debitæ, proclivitas ad malum, languor ad bonum etc. 4° Sanitas corporis, si saluti animæ expediat (VI. 731).

¹ Sess. 14. can. 1. de sacr. extr. unct.

² v. 14, 15.

CAPUT II.

De materia extremæ unctionis.

1460. Principia. — I. Materia *remota* est oleum olivarum ab episcopo benedictum¹. Hoc oleum, ex præcepto Clementis VIII, quotannis benedici et renovari debet in cœna Domini, *veteri* combusto (VI. 708).

II. Materia *proxima* est unctio facta a sacerdote in quinque sensibus, aut in partibus proximis, si forte infirmus esset aliquo sensu mutilatus. In hac autem unctione non est de essentia tactus immediatus manus; unde in necessitate (ut tempore pestis) potest uti virga oblonga oleo tincta, quæ postea comburenda est (VI. 710).

1461. Q. *An præceptum renovandi quotannis oleum benedictum obliget sub gravi?*

R. Affirmative. Ratio, quia materia satis gravis videtur. Si tamen novum haberi non possit, licet uti *vetere*. — Si vero forte intra annum oleum benedictum aliquo modo ita deficiat, ut sufficere non posse videatur, neque aliud benedictum haberi queat, modico oleo non benedicto in minori quantitate superfuso, reparari potest²: idque pluries potest fieri; modo tamen quantitas olei, quod additur in unaquâque commixtione, sit minor altera parte, cui adjungitur (VI. 708. H. A. XVII. 2. Conf. dir. XVI. 2).

1462. Q. *An requiratur de necessitate sacramenti, ut oleum sit benedictum?*

R. Affirmative. Constat ex verbis Tridentini³: « Intellexit ecclesia materiam (extremæ unctionis) esse oleum ab episcopo benedictum ». Animadvertite tamen, quod benedictio olei potest committi a pontifice simplici sacerdoti, ut patet ex decr. Clementis VIII, qui declaravit sacramentum extremæ unctionis collatum a sacerdotibus græcis, oleo ab eisdem sacerdotibus benedicto, esse validum (VI. 709).

1463. Q. *An oleum debeat esse necessario benedictum in ordine ad extremam unctionem?*

R. Disputant. Unde negativa sententia in praxim non potest deduci, nisi in casu necessitatis, quo desit oleum infirmorum: tunc enim poterit ministrari extrema unctio chrismate vel oleo catechumenorum sub conditione; et postea, si haberi possit oleum infirmorum, repetendum est sacramentum (VI. 709).

¹ Trid. sess. 14. c. 1. de sacr. extr. unct.

² Rit. rom. de sacr. extr. unct.

³ Sess. 14. c. 1. de sacr. extr. unct.

1464. Q. *An sufficiat ministrare hoc sacramentum una gutta olei?*

R. Non satis constat. Quare, extra casum necessitatis, in praxi sequenda est sententia negativa. Pro validitate autem sacramenti sufficit intingere in oleo extremum digiti, et ungere (VI. 709).

1465. Q. *An unctio quinque sensuum sit de necessitate sacramenti?*

R. Tutior sententia affirmat, ex usu ecclesiæ et communi dd. sensu. Quapropter tantum tempore pestis, vel alia urgente necessitate, poterit adhiberi sub conditione una unctio in aliquo sensu, et consultius in capite, sub hac forma: *Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per sensus, visum, auditum, gustum, odoratum et tactum: præmittendo verbum deliquisti*; quia, si *deliquisti* proferatur in fine, et interim æger moriatur, nullum est sacramentum. Si autem æger supervivat, repetendæ erunt unctiones in singulis sensibus, addendo orationes omissas; et si dubium sit an vivat, apponenda est conditio *si vivis* ¹.

Certum est autem non esse de necessitate sacramenti geminam unctionem adhibere in geminis partibus, v. g. in utroque oculo, aure etc.: unde, urgente necessitate, nempe, si adsit periculum infectionis, vel si infirmus nequeat verti ad aliud latum, sufficit ungere unum oculum, unam aurem etc. Unctio autem renum, ut præscribit rituale, « in mulieribus semper omittitur honestatis gratia, atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest ». Unctio pedum non est de necessitate sacramenti, et in ea unctione servanda est consuetudo ecclesiarum. — Nec est de necessitate sacramenti servare ordinem inter unctiones partium; quia hujus ordinis inversio minime impedit sacramenti significationem. Id tamen est graviter illicitum; quia est contra usum ecclesiæ in re notabili (VI. 710).

1466. Q. *An per quamlibet unctionem partialis gratia conferatur?*

R. Negat s. Thomas ² dicendo, totam gratiam conferri in ultima unctione (VI. 707).

CAPUT III.

De forma extremæ unctionis.

1467. Forma hujus sacramenti constat his verbis: *Per istam sanctam unctionem* ✠, *et suam piissimam misericordiam, indul-*

¹ Rit. rom. de sacr. extr. unct.

² Suppl. qu. 30. a. 1. ad 3.

geat tibi Dominus quidquid per visum (sive per auditum etc.) deliquisti. Amen.

1468. Q. *Quomodo verba formæ aptari debeant in unctionibus peragendis?*

R. Sacerdos, intincto pollice * in oleo sancto, in modum crucis ungit infirmum in partibus (semper a dextera parte incipiendo) hic subscriptis, aptando proprio loco verba formæ in hunc modum: *Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum* (et unguntur oculi) *deliquisti. Amen.* Deinde eodem modo unguntur aures, *per auditum*: nares, *per odoratum*: os (compressis labiis), *per gustum et locutionem*: manus (sacerdotibus exterius, reliquis interius in palmis), *per tactum*: pedes (in plantis), *per gressum*: renes, *per lumborum delectationem.* — Dum autem sacerdos ungit oculos, aures et alia corporis membra quæ paria sunt, caveat, ne alterum ipsorum inungendo, sacramenti formam prius absolvat, quam ambo hujusmodi paria membra perunxerit. — Post quamlibet autem unctionem sacerdos, vel minister si est in sacris, tergat loca inuncta novo globulo bombacii vel rei similis, eumque in vase mundo reponat et ad ecclesiam postea deferat, comburat, cineresque projiciat in sacrarium ¹ (VI. 711).

1469. Q. *An sint de essentia sacramenti verba formæ sanctam, et per suam piissimam misericordiam?*

R. 1° Verbum *sanctam* certo de essentia non est, siquidem non reperitur in forma cui innuit Tridentinum: peccaret tamen minister qui illud omitteret.

R. 2° Verba *per suam piissimam misericordiam*, juxta sententiam longe probabiliorem et communiorem, non sunt de essentia; eo ipso enim quod sacerdos dicit *indulgeat tibi Dominus*, jam orat divinam misericordiam. Verumtamen hæc verba omittere mortale est, cum sit contra usum ecclesiæ in re notabili (VI. 711).

CAPUT IV.

De ministro extremæ unctionis.

1470. **Principia.** — I. Solus et quilibet sacerdos potest extremam unctionem *valide* ministrare. — Quod *solus* sacerdos possit

¹ Vide Rit. rom. de sacr. extr. unct.

* Ad Quæsitum: " An in diœcesi, in qua invaluit usus pro extrema unctione stylum seu virgulam argenteam adhibendi, ipse usus tuto continuari possit? " S. rit. c., 9 maji 1857, respondit: " Negative, remota necessitatis causa ..

valide hoc sacramentum conferre, constat ex definitione conc. Trid. 1. — Quod autem *quilibet* sacerdos, etiam excommunicatus, valide extremam unctionem ministret, patet ex eo quod, cum hoc sacramentum non sit institutum per modum iudicii, prout instituta est poenitentia, sufficit ad illius collationem potestas ordinis.

II. Solus parochus, aut alius sacerdos ab ipso delegatus, excepto casu necessitatis, *licite* extremam unctionem ministrat *. Quare graviter peccat qui, seclusa necessitate, sine parochi licentia saltem rationabiliter præsumpta hoc sacramentum ministrat, cum in re gravius alienum lædat: cfr n. 1742. In necessitate autem, si parochus (vel ejus vicarius) absit vel ministrare nequeat aut nolit, quivis sacerdos extremam unctionem licite confert. — Extra necessitatem licentia parochi non est facile præsumenda (VI. 722, 723. H. A. XVII. 6).

NB. Quæ et quanta sit obligatio parochi extremam unctionem ministrandi, jam dictum est n. 848.

1471. Q. *An et quale peccatum sit omittere ea, quæ a rituali præscribuntur in administratione extremæ unctionis, nempe 1) ministrum inservientem, lumen aut cruces inter ungendum, 2) vestes, idest superpelliceum et stolam, 3) orationes constitutas?*

R. 1° Conferre extremam unctionem sine ministro inserviente extra necessitatem veniale est; in necessitate vero culpa caret, nec femina adhiberi debet (VI. 724). Item veniale est, nisi necessitas urgeat, infirmum ungere sine lumine, aut cruces omittere inter ungendum; in necessitate autem utrumque licite omittitur (VI. 728).

R. 2° Si non urgeat necessitas, grave peccatum est ministrare hoc sacramentum sine superpelliceo et stola: nullum vero peccatum est superpelliceum et stolam omittere in necessitate; quia non præsumitur Christum, qui extremam unctionem instituit ad subsidium infirmorum in ultimo agone pugnantium, voluisse eos, ob sacrarum vestium deficientiam, tanto bono privari (VI. 726).

R. 3° Extra casum necessitatis, est peccatum mortale omittere orationes in rituali præscriptas. Dixi *extra casum necessitatis*; nam, si periculum mortis immineat infirmo, jam præscribit rituale ut infirmus cito ungatur, et deinde (si supervivat) dicantur orationes prætermissæ. Idem dicendum, si sacerdoti immineat periculum contagii. — Omittere autem psalmos poenitentiales, aut litanias, nullum est peccatum; nullibi enim habetur de ipsis præceptum (VI. 727).

Nota. Licite potest parochus aliquando apud se domi retinere oleum sanctum diligenter custoditum; idest cum credit noctu accersiri, et quod alioqui non perveniet opportuno tempore (VI. 730).

¹ Sess. 14. c. 4. de extr. unct.

* Si episcopus infirmetur, jus illum ultimis muniendi sacramentis competit canonicis. Cfr Acta s. sedis. VIII, 210.

CAPUT V.

De subjecto extremæ unctionis.

1472. Principia. — I. Subjectum extremæ unctionis sunt omnes et soli homines baptizati infirmi vita periclitantes, qui peccati capaces sunt vel aliquando fuerunt. — Quod debeant esse infirmi vita periclitantes, constat ex verbis s. Jacobi¹: « Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini ». Confirmatur ex decr. Eugenii IV ad Armenos, ubi dictum fuit: « Hoc sacramentum dari non debet nisi infirmo de cujus morte timetur ». — Quod vero peccatores (seu peccati capaces) esse debeant, patet ex eo, quod alioquin frustra adhiberentur verba formæ: « Indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti » (VI. 712, 713).

II. Ad suscipiendam extremam unctionem, licite ac fructuose, requiritur status gratiæ, cum sit sacramentum vivorum. Unde, qui est rationis compos et conscius peccati mortalis, debet huic sacramento præmittere saltem actum contritionis perfectæ. Imo, ex rit. rom.², nisi obstet impedimentum, extremæ unctioni præmittenda est confessio et communio (VI. 716).

III. Impenitentibus, et iis, qui in manifesto peccato mortali moriuntur, atque excommunicatis hoc sacramentum penitus denegandum est³. Moribundis vero, qui in actu peccati mortalis sensibus destituuntur, data sub conditione absolutione, sacramentum conditionate conferri potest; recte enim præsumitur, quod in illo extremo statu eos peccatorum suorum pœniteat, si usus rationis in eis reperiatur (VI. 732. H. A. XVII. 11).

1473. Resolutiones. — 1. Præberi debet extrema unctio anosis decrepitis, qui præ senio in diem videntur mori, etiam sine alia infirmitate⁴.

2. Non sunt capaces hujus sacramenti pueri ante usum rationis et perpetuo amentes.

3. Dari debet hoc sacramentum pueris ratione pollentibus et vita periclitantibus, licet nondum communionis capaces sint: si vero dubium vertat de eorum usu rationis, ungendi sunt sub conditione.

4. Capite plectendis, vel prælium aut periculosam navigationem inituris, unctio non est danda; nam actu non sunt infirmi.

¹ v. 14.

³ Rit. rom. de sacr. extr. unct.

² De sacr. extr. unct.

⁴ Rit. rom. ibid.

5. Mulieri laboranti in partu communibus tantum doloribus hoc sacramentum conferri non potest, etiamsi prima vice pariat, vel alias fuerit in periculo mortis; quia tunc nondum laborat periculosa infirmitate. Secus vero, si mulier ceperit gravissimis cruciatibus divexari, ita ut jam actu sit in proximo periculo mortis.

6. Hujus sacramenti capaces sunt muti surdi et cæci a natiuitate, qui debent inungi prope organa quibus carent; nam, etsi exterius per illa non peccaverint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent.

7. Dari debet hoc sacramentum delirantibus si ante petiverint, aut petitori fuissent si cogitassent, aut ostenderint signum doloris. Sed, si suspicetur quod infirmus phrenesim patiens posset quidquam facere contra sacramenti reverentiam, non est ungendus nisi aliquo modo periculum omnino removeatur¹, v. g. infirmum ligando aut efficiendo ut ab aliis teneatur.

8. In dubio an æger umquam habuerit usum rationis, ungendus est sub conditione.

9. Potest dari extrema unctio periculoso morbo laboranti statim post baptismum; tum quia per baptismum non absterguntur reliquæ culparum actualium commissarum ante baptismum, prout sunt torpor ad bonum ac pronitas ad malum; tum quia primarius effectus hujus sacramenti non tam est remissio culparum, quam corroboratio infirmi contra dæmonis tentationes, ut constat ex verbis Apostoli: « Alleviabit eum Dominus » (VI. 82, 712, 713, 719 - 721, 732).

1474. Q. *In quo morbi gradu extrema unctio dari debeat, vel dari possit?*

R. ad 1^m Quando urget periculum proximæ mortis extrema unctio debet dari; et tunc non est expectandum ultimum vitæ tempus, sed ministranda est, sicut præcipit Bened. XIV in bulla *Ex quo*, cum infirmi « sibi constant et sui compotes sunt ». Unde graviter peccant parochi, qui differunt hoc sacramentum usquedum infirmus usu sensuum et rationis destituatur. Ratio, quia sic privatur infirmus uberiori fructu quem recepisset, si suscepisset sacramentum dum erat rationis compos, cum magis tunc se ad illud disposuisset; item quia privatur spiritualibus viribus ad resistendum dæmoni et ad perferenda morbi incommoda; item quia infirmus, si forte esset in mortali et compos rationis sacramentum recepisset, auxilio attritionis gratiam forte fuisset adeptus, qua alioquin privatur; demum, quia virtute hujus sacramenti forte consecutus fuisset sanitatem corporis, si tempore congruo collatum fuisset: licet enim hoc sacramentum virtute quadam supernaturali operetur etiam salutem corporalem, si animæ saluti expedierit (ut loquitur Trid.), non tamen

¹ Rit. rom. de sacr. extr. unct.

per modum miraculi operatur, sed via quodammodo ordinaria, nempe causas naturales adjuvando. Quæ omnia, saltem simul congesta, videntur grave damnum infirmo afferre.

R. ad 2^m Extrema unctio licite *potest* dari statim ac prudenter judicatur infirmum laborare periculo mortis, etsi nondum proximæ. Probatur ex Trid. 1, ubi habetur: « Hanc unctionem infirmis adhibendam, iis vero præsertim qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur ». Particula illa « præsertim » satis indicat posse extremam unctionem ministrari etiam infirmis, qui nondum videntur esse in exitu vitæ. Fortius probatur ex præfata bulla Benedicti XIV, ubi scribitur: « Ne sacramentum extremæ unctionis ministretur benevalentibus, sed iis dumtaxat qui gravi morbo laborant ». Quapropter, quoties potest infirmo non jejuno præberi viaticum, potest (imo expedit) dari extrema unctio. In dubio autem an adsit mortis periculum, non potest ministrari hoc sacramentum; quia præceptum est ne aliis quam vita periclitantibus ministretur. Secus vero, si de tali periculo vera adsit probabilitas, sive prudens timor (VI. 714).

1475. Q. *An et quando hoc sacramentum iterari possit?*

R. Iterandum est: 1° si post recuperatam sanitatem homo iterum ægrotat; — 2° in diverso diuturni morbi periculo; ait enim rit. rom. 2: « In eadem infirmitate iterari non debet, nisi diuturna sit, ut cum infirmus convalescit, et iterum in periculum mortis incidit ». — Hinc, in infirmitate diuturna, qualis est hecticæ et hydropicis, si infirmus post unctionem manserit in eodem morbi statu, vel per breve tempus tantum, v. g. per quatuor vel quinque dies, se melius habuerit, non potest rursus ungi. Si vero talis in ejus statu mutatio intervenerit, ut cum probabilitate judicandum sit eum e periculo mortis exiisse, eo quod per notabile tempus, v. g. per mensem, se melius habuerit quam antea; tunc parochus propendeat ad sacramenti iterationem, cum hæc iteratio sit conformior veteri ecclesiæ consuetudini, et per eam novum spirituale subsidium infirmo obveniat (VI. 715).

1476. Q. *An sit obligatio gravis suscipiendi hoc sacramentum?*

R. Non constat quod adsit per se certa obligatio gravis extremam unctionem suscipiendi. Verumtamen enixe hortandi sunt infirmi ut sacra unctione muniantur, ratione præsertim caritatis erga seipsos; nam licet moribundus possit aliis præsiis se roborare, tamen, in tali statu constitutus, ex una parte cum magna difficultate ad bonos actus se valet excitare, cum ob mentis oppressionem vires propriæ tunc sint debiliores, et ex altera vehementiores sint, ut ait Trid., dæmonis insidiæ: unde ingenti periculo se exponit tentatio-

¹ Sess. 14. c. 8. de extr. unct.

² De sacr. extr. unct.

nibus succumbendi, negligendo se munire hoc sacramento, a Christo Domino instituto tamquam firmissimo præsidio in tanto conflictu.

Dixi *per se*; quia per accidens posset quidem infirmus peccare mortaliter omittendo susceptionem hujus sacramenti, scilicet: 1° Si omitteret habens conscientiam peccati mortalis, et non posset aliud sacramentum recipere. 2° Si omittendo scandalum daret, puta si, ratione circumstantiarum, inducerentur alii ad suspicandum quod ipse sit hæreticus. 3° Ratione contemptus, ut patet ex verbis Trid. 1: « Neque vero tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere.... esse potest ». Verum ille tantum dicitur contemnere, qui illud negligit, quia parvi facit; non vero, qui non vult suscipere ob aliquam repugnantiam, vel quia putat non esse in præcepto. Et huic congruit id quod dixit Martinus V in bulla Constantiæ edita, ubi: « Hoc sacramentum (nempe extremæ unctionis) neque negligi sine culpa, neque contemni posse sine peccato mortali ». Unde videtur pontifex satis expressisse, quod contemptus hujus sacramenti gravem quidem importat culpam, negligentia vero non plus quam levem (VI. 733).

APPENDIX.

DE BENEDICTIONE PAPALI INDULGENTIA PLENARIA DITATA PRO MORTIS PERICULO.

1477. — I. Danda est benedictio apostolica cum indulgentia plenaria cunctis, qui non sunt excommunicati, impenitentes, neque in manifesto peccato mortali moriuntur; etiam pueris, qui peccare potuerunt, seu quibus absolutio et extrema unctio ministratur (s. r. c. 16 dec. 1826); item sensuum usu destitutis, delirantibus et amentibus, quibus eadem sacramenta ministrantur, ex rubr. hujus benedictionis.

II. Ad hanc indulgentiam infirmis applicandam, quædam conditiones requiruntur ex parte sacerdotis, et quædam ex parte ipsius infirmi.

a) Ex parte *sacerdotis* requiritur: 1° ut facultate eam imperiendi sit præditus: porro hanc facultatem quamplurimis sacerdotibus, aut episcopis cum potestate eam suis sacerdotibus subdelegandi ss. pontifices e longo jam tempore concedere consueverunt. — 2° Ut utatur formula a Bened. XIV præscripta, quæ si omittatur, etiam ob libri deficientiam, indulgentia non lucratur; quia non est tantum directiva, sed præceptiva: s. c. i. 5 febr. 1841. Hinc, si viaticum, extrema unctio et benedictio apostolica simul dentur, *Confiteor* ter debet recitari: s. c. i. 5 febr. 1841. Si autem instat mors, brevior formula in ipsa rubrica hujus benedictionis provisum est. — 3° Ut « moribundum instruat atque hortetur, ut morbi incommoda ac do-

¹ Sess. 14. c. 3. de sacram. extr. unct.

lores in anteactæ vitæ expiationem libenter perferat, Deoque sese paratum offerat ad ultro acceptandum quidquid ei placuerit, et mortem ipsam patienter obeundam in satisfactionem pœnarum, quas peccando promeruit ». Res prudentiæ est, hanc adhortationem (quæ jam in confessione fieri potest) ita moderari, ut ægroti indignatio vel perturbatio evitetur.

b) Ex parte *infirmi* requiritur 1° gravis infirmitas. Ubi nota, quod, dum olim benedictio apostolica impertiri non poterat nisi in mortis articulo, seu tempore quo ægrotus mors proxime imminebat, nunc dari potest statim ac infirmus est in mortis periculo constitutus, seu reperitur in eo morbi statu, quo viaticum et extrema unctio ministrari potest: constat ex resp. s. c. i. approbata a Leone XIII, 19 dec. 1885. — Requiritur 2° ut infirmus sit « confessus ac sacra communione refectus, vel, quatenus id facere nequiverit, saltem contritus, et nomen Jesu, ore si potuerit, sin minus corde devote invocaverit »: decr. s. c. i. 20 sept. 1775. Et quidem invocatio nominis Jesu, saltem mentalis, quamdiu ægrotus suæ mentis est compos, tamquam conditio *sine qua non* ad indulgentiam lucrandam exigitur, ex eodem decr. — Requiritur 3° ut infirmus habeat intentionem, saltem interpretativam, lucrandi indulgentiam, quod patet ex verbis rubricæ. — Requiritur 4° ut mortem æquo ac libenti animo de manu Domini suscipiat.

III. Benedictio apostolica iterari potest in diversa infirmitate periculosa. Quoad iterationem in eadem infirmitate, en quod certum est: 1° Ex decreto s. c. i., 18 mart. 1855, prohibitum est « infirmo, in eodem mortis periculo permanenti, impertiri pluries ab eodem, vel a pluribus sacerdotibus hanc facultatem habentibus, indulgentiam plenariam in articulo mortis, quæ vulgo *benedictio papalis* dicitur ». — 2° Ex eodem decreto, prohibitum est « impertiri pluries infirmo, in iisdem circumstantiis, indulgentiam plenariam ex alia ratione, v. g. aggregationis confraternitati ss. rosarii, s. scapularis etc. » — 3° Nec licet apostolicam benedictionem iterare, eo quod ægrotus eam acceperit in statu peccati mortalis, vel postea in peccatum relapsus fuerit, vel extremam unctionem aut absolutionem denuo receperit. Ratio omnium horum est, quia, cum benedictio apostolica pro lucranda plenaria indulgentia concessa sit a ss. pontificibus pro mortis articulo, si mors infirmi non sequitur immediate postquam sacerdos delegatus papalem benedictionem dederit, hæc suspensa manet, et suum effectum sortitur in *vero* mortis articulo. Cfr decr. s. c. i. 20 jun. 1836 1.

¹ Decr. auth. ed. a Pustet, 1883, num. 257.

TRACTATUS DE ORDINE

CAPUT I.

De natura et effectibus ordinis.

Ordo hic dupliciter sumitur: 1° Pro certo quodam gradu seu statu hominum, qui aliqua consecratione ad ministerium divinum in ecclesia Christi deputantur. Qua ratione est quid permanens, minime vero sacramentum. — 2° Pro ipso ritu sacro seu actione illa, qua homo in hujusmodi statum et dignitatem ministerii divini cooptatur, eique potestas aliqua spiritualis confertur. Quo sensu est quid transiens et sacramentum.

1478. **Definitio.** Ordo, sive sacra ordinatio, est sacramentum a Christo Domino institutum, quo confertur subjecto capaci spiritualis potestas et gratia ad munia ecclesiastica rite obeunda.

1479. **Principia.** — I. De fide est, ordinem esse sacramentum, ut patet ex Trid. ¹ definiente: « Si quis dixerit ordinem, sive sacram ordinationem, non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum...: anathema sit » (VI. 734). Porro habentur in ordine tria illa, quæ ad sacramentum requiruntur, nempe: 1° Signum externum: « Et orantes imposuerunt eis manus ² ». 2° Promissio gratiæ ad ministerium: « Admoneo te, ut resuscites gratiam, quæ in te est per impositionem manuum mearum ³ ». Institutio Christi Domini: « Ipse dedit quosdam... apostolos..., alios autem pastores et doctores... in opus ministerii ⁴ ». « Hoc facite in meam commemorationem ⁵ »: ubi licet tantum sacerdotium fuerit institutum, in ipso tamen eminenter continetur institutio aliorum ministrorum, qui sacerdotibus inserviunt.

II. De fide est, in ecclesia plures ordines esse, ex Trid. ⁶: « Si quis dixerit, præter sacerdotium, non esse in ecclesia catholica alios ordines, et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur: anathema sit ». — *Minores* quatuor sunt, nempe ostiarius, lectoratus, exorcistatus et acolythatus. *Majores* (qui etiam *sacri* dicuntur) tres numerantur, idest subdiaconatus, diaconatus et presbyteratus ⁷.

¹ Sess. 23. can. 3. de sacr. ord. — ² Act. vi. 6. — ³ II. Tim. i. 6. — ⁴ Ephes. iv. 11, 12. — ⁵ Luc. xxii. 19. — ⁶ Sess. 23. can. 2. — ⁷ Trid. sess. 23. can. 2.

III. Effectus ordinis sunt: 1° gratia sanctificans; 2° gratia sacramentalis ad ministerium rite exercendum; 3° characteris impressio (VI. 734).

1480. Q. *Quænam sit singulorum ordinum natura et proprietas?*

R. — 1. *Ostiariatus* est ordo, quo confertur alicui specialis potestas aperiendi et claudendi januam ecclesiæ, ac admittendi dignos excludendique indignos. — 2. *Lectoratus* est ordo, quo confertur alicui specialis potestas legendi psalmos et lectiones ex pulpito in ecclesia, ac populum catechizandi seu instruendi in rebus fidei. — 3. *Exorcistatus* est ordo, quo alicui confertur specialis potestas ejiciendi dæmonia. — 4. *Acolythatus* est ordo, quo confertur alicui specialis potestas in missa solemni subdiacono inserviendi, accendendi cereos, præparandi porrigendique ampullas vini et aquæ. — 5. *Subdiaconatus* est ordo, quo confertur alicui specialis potestas in missa solemni inserviendi diacono, et solemniter canendi epistolam. — 6. *Diaconatus* est ordo, quo confertur alicui specialis potestas in missa solemni immediate assistendi presbytero, et solemniter canendi evangelium. — 7. *Presbyteratus*, sive *sacerdotium*, est ordo, quo confertur alicui specialis potestas consecrandi corpus et sanguinem Christi, absolvendi a peccatis, subditosque pascendi opere ac doctrina (VI. 735).

Nota. — a) *Episcopatus* (qui, juxta valde probabilem et communioem sententiam, est ordo distinctus a presbyteratu, cum in ipso tradatur distinctus character et specialis potestas, atque distincta habeatur tum materia tum forma) est ordo, quo confertur alicui specialis potestas confirmandi fideles, ordinandi ministros sacramentorum, nec non consecrandi res ad divinum cultum pertinentes.

b) *Prima tonsura* (quæ, ut patet ex Trid. 1, non est ordo, sed præparatio sive dispositio ad ordines) est ritus sollemnis ecclesiasticus, consistens in levi tonsione capillorum cum certis verbis, per ministrum idoneum celebratus, ex institutione ecclesiæ significans masculum baptizatum a statu laicali in sortem Domini et statum clericalem transferri (VI. 735, 738).

1481. Q. *An singuli septem ordines sint sacramenta?*

R. 1° Quod sacerdotium sit sacramentum, est de fide definitum a Trid. 2. — Quod etiam diaconatus sit sacramentum, non est de fide, sed est certum; quia in ordinatione diaconi concurrunt sufficientia ad sacramentum, nempe: a) Signum sensibile, scilicet impositio manuum. b) Institutio divina; nam conc. Trid. 3 definivit: « Si quis dixerit, in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris et ministris, anathema sit ». Porro per illud « ministris » saltem diaconi intelligendi

¹ Sess. 23. can. 2.

² Sess. 23. can. 3. 6.

³ Sess. 23. can. 6.

sunt. c) Promissio gratiæ, quam significant verba episcopi: *Accipe Spiritum sanctum ad robur etc.* Quæ verba rationem habent formæ, et vere producunt gratiam, ut eruitur ex Trid. ¹, ubi habetur: « Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra dicere episcopos: *Accipe Spiritum sanctum...*, anathema sit ».

R. 2° Subdiaconatus et ordines minores probabilius non sunt sacramenta; in illis enim tantum fit mentio potestatis quæ traditur, non gratiæ collationis. Non caret tamen sua probabilitate sententia quæ docet, subdiaconatum et singulos minores ordines esse sacramenta (VI. 737).

1482. Q. *An et quomodo varii ordines unum dumtaxat sacramentum constituent?*

R. Unum tantum sacramentum constituunt ex unitate finis, cum singuli sint ordinati ad unum missæ sacrificium conficiendum, et omnes supponuntur instituti a Christo illis verbis: « Hoc facite in meam commemorationem ». In ordine enim sacerdotii alii vel continentur eminenter, ut sunt ordines inferiores, vel consequenter respectu ad episcopatum (Exam. ordin. n. 28).

CAPUT II.

De materia et forma ordinis.

1483. — I. Materia remota *ostiariatus* sunt claves ecclesiæ; proxima est clavium traditio. — Forma sunt verba ordinantis et dicentis: *Sic age quasi redditurus rationem pro his rebus, quæ his clavibus recluduntur.*

II. Materia remota *lectoratus* est liber prophetiarum et epistolarum; proxima est illius traditio. — Forma sunt verba: *Accipe, et esto verbi Dei relator etc.* Si loco libri epistolarum, sive lectionarii, traderetur biblia aut breviarium, valida quidem et etiam licita esset ordinatio: secus, si alius traderetur liber.

III. Materia remota *exorcistatus* est liber exorcismorum; proxima est ejus traditio. — Forma: *Accipe et habe potestatem imponendi manus super energumenos etc.*

IV. Materia remota *acolythatus* sunt urceoli vacui et candelabrum cum lumine extincto; proxima est urceolorum et candelabri traditio. — Forma: *Accipe ceroferarium etc.* atque: *Accipe urceolos etc.* Utraque materia est essentialis, sed nobilior sunt urceoli; quia vinum et aqua magis sunt ad missam necessaria. Hæ autem

¹ Sess. 23. can. 4.

materiæ sunt partiales, unam totalem constituentes. Character vero non in candelabri, sed in urceolorum traditione imprimitur; quia in ea principalior traditur potestas (VI. 745).

V. Materia *subdiaconatus* apud Græcos est manuum impositio; et verba ordinantis, in ea impositione prolata, sunt forma. Apud Latinos materia remota est duplex, nempe calix vacuus cum patena vacua, nec non liber epistolarum; materia proxima est horum traditio. — Forma autem sunt verba episcopi: *Videte cujus ministerium vobis traditur etc.*; et alia: *Accipe librum epistolarum, et habe potestatem legendi eas etc.* — Munus subdiaconi est tradere diacono calicem et patenam, panem et vinum tamquam oblationes populi præsentare, epistolam solemniter canere, deferre crucem in processionibus, et pallas ac corporalia abluere (VI. 746, 747. H. A. App. III. 57).

VI. Materia essentialis *diaconatus* apud Græcos consistit in sola manuum episcopi impositione. Apud Latinos vero, juxta probabilem sententiam, et ideo in praxi ut tutiorem sequendam, materia diaconatus est duplex: scilicet impositio manuum episcopi, et traditio libri evangeliorum. — Forma etiam, juxta hanc sententiam, duplex est. Quæ priorem materiam comitatur hæc est: *Accipe Spiritum sanctum ad robur etc.*; quæ comitatur materiam posteriorem ejusmodi est: *Accipe potestatem legendi evangelium etc.* Ambæ autem sunt materiæ et formæ partiales, unicum ordinem constituentes (VI. 748).

VII. Materia *presbyteratus* apud Græcos est sola manuum impositio. Apud Latinos autem certo non constat, an sufficiat secunda manuum impositio facta ab episcopo una cum sacerdotibus, solo episcopo tunc dicente: *Oremus, fratres carissimi etc.*; vel, an sit de essentia etiam traditio calicis cum vino superposita patena cum hostia, qua traditur potestas supra corpus Christi reale, scilicet sacrificandi, cum forma: *Accipe potestatem etc.*, ac insuper tertia manuum impositio, qua traditur potestas supra corpus Christi mysticum, idest absolvendi a peccatis, cum forma: *Accipe Spiritum sanctum etc.* Verum in praxi, cum agatur de validitate sacramenti, ordinatio facta sine secunda manuum impositione, vel sine traditione calicis aut patenæ, vel sine vino in calice aut hostia in patena, tota sub conditione iteranda est. Si vero fuerit facta sine tertia manuum impositione, hæc tantum supplenda (VI. 749, 750, 758).

1484. Q. *An valide ordinetur Latinus 1° per materiam Græcis assignatam, 2° sua forma græce prolata?*

R. ad 1^m Si Latinus ordinaretur per materiam Græcis assignatam, nempe per solam manuum impositionem, hujusmodi ordinatio dubia esset: patet ex dictis.

R. ad 2^m Si Latinus ordinetur sua forma græce prolata, vel vice versa, ordinatio procul dubio valida est (VI. 741).

1485. Q. *An, attenta sententia quæ tenet, ad validitatem ordinationis requiri traditionem instrumentorum, omnino etiam requiratur eorum contactus ex parte suscipientis?*

R. Praxis ecclesiæ et formæ verba, ait s. Thom. 1, videntur ostendere quod tactus materiæ sit de essentia sacramenti. Et cum hoc sit satis probabile, omnino in praxi tenendum requiri instrumentorum contactum, saltem in ordine presbyteratus et diaconatus (VI. 742).

1486. Q. *An ad validitatem ordinationis requiratur contactus physicus instrumentorum?*

R. Affirmative, cum sententia probabili, et ideo in praxi omnino tenenda. Ceterum sufficit, quoad validitatem, quod materia una manu tangatur: item sufficit tactus mediatu, nempe si contingatur calix, patena aut liber, medio aliquo velo vel chirotheca; qui enim sic tangit, omnium sensu vere tangere dicitur (VI. 743).

Nota. 1. In ordinibus sacris conferendis requiritur ut ab eodem episcopo, qui formam profert, materia tradatur; quia, cum talis sit usus ecclesiæ, sic Christus censetur instituisse. Secus vero esse docet s. Thom. in collatione ordinum minorum. 2. Si conferantur ordines ab episcopo, alio tamen celebrante missam pro ipso, valida quidem erit ordinatio, sed illicita, prout declaravit s. c. ann. 1715, et confirmavit Innoc. XIII in congr. habita 5 febr. ann. 1722 (VI. 744).

1487. Q. *An valide ordinetur, qui tangit hostiam et non patenam?*

R. Sententia communis (quæ fere certa videtur) affirmat. Ratio, quia hostia et vinum sunt materia substantialis sacerdotii, quibus principaliter significatur potestas in corpus Christi, et propter solam decentiam ex præcepto ecclesiæ usurpatur calix et patena. Nihilominus, quoniam in decreto Eugenii assignatur pro materia presbyteratus calix cum vino et patena cum hostia, et in pontificali dicitur: « Et cuppam calicis et patenam simul tangunt », consultum est ut talis ordinatio repetatur sub conditione (VI. 751).

1488. Q. *An valide ordinetur sacerdos, 1) qui tantum calicem et patenam tangit, non autem hostiam: 2) qui solum calicem immediate tangit, sed non patenam?*

R. ad 1^m Affirmative, cum sententia moraliter certa. Ratio, tum quia non præscribitur ab ecclesia tactus immediatus hostiæ, sed tantum patenæ²; tum quia vinum in calice contentum certe non tangitur immediate: ergo nec requiritur ut hostia immediate tangatur. Ceterum curet ordinandus tam calicem quam patenam et hostiam (quo melius) contingere, ut ab omni scrupulo se eximat (VI. 752).

¹ Suppl. qu. 34. a. 5. ad 3.

² Pontificale Rom.

R. ad 2^m Affirmative. Ratio, quia qui tangit hostiam patenæ superpositam, mediate quidem, sed physice patenam tangit. Cfr resp. s. off. c. 22 jun. 1892 et 8 maji 1895 ¹.

1489. Q. *Quomodo et quonam tempore supplendi sint defectus commissi in ordinatione?*

R. 1° Quoad modum corrigendi errores, distinguendum est: — Si defectus, sive ejus prudens dubium est circa *essentialia*, nempe circa materiam et formam, ordinatio repetenda est ex toto, vel aliqua ex parte tantum, juxta dicta n. 1483 in fine; — Si autem defectus est circa *accidentalìa*, tunc si est de re levi, puta si ordinatus non dixerit canonem, talis cæremonia aut similis non oportet repeti; si vero est de re gravi, v. g. si defuerit unctio manuum, vel si neopresbyter non protulerit verba (idest totam formam) consecrationis cum episcopo, tunc defectus quamprimum supplendus est: alias graviter peccaret ordinatus id negligendo, aut in ordine ministrando. Occulte tamen supplendus est defectus occultus, ad vitandum scandalum et turbationem aliorum (VI. 758. Exam. ordin. n. 94).

R. 2° Quoad tempus quo defectus supplendi sunt, distinguendum: — a) Si defectus valorem sacramenti respiciat, et tota ordinatio reiteranda sit, supplendus est tempore a jure statuto. — b) Si defectus sit circa accidentalìa, s. rit. c., 22 maji 1841, in casibus particularibus concedit, ut si quid in ordinatione omissum vel vitiatum fuerit, omnino suppleatur ad tramites decreti s. univ. inquisit. 27 maji 1840, quacumque anni die, ab episcopo quovis, induto de more ut in ordinatione, et sacrum faciente in suo privato oratorio, adstante clerico, in cujus ordinatione vitium vel omissio irrepserit, sui ordinis vestimentis pariter induto, quin repeti debeant cæremoniæ accidentales, quæ antea adhibitæ fuerint ². — c) Si ob solum dubium de ordinationis validitate tota ordinatio sub conditione iteretur, id quovis die et a quovis episcopo fieri potest; et hoc in casu poterunt eodem die simul conferri ordines tam majores quam minores, adhibitis solis cæremoniis probabiliter necessariis ad valorem (VI. 759).

1490. NB. 1. Doctrina theologorum qui dicunt, quod in ordinibus sacerdotio inferioribus, si adest probabilitas pro validitate ordinis suscepti, non requiritur suppleri defectum, cum in sacerdotio postea suscipiendo omnis illorum potestas recipiatur, non est admittenda saltem pro ordine diaconatus, ut patet ex jure canonico ³ (VI. 758).

NB. 2. Si plures sacerdotes eodem tempore consecrant unam hostiam, omnes quidem sacramentum conficiunt. E converso, si unus eorum ante alios formam compleat independentem ab aliorum

¹ *Nouv. Rev. théol.* xxix, pag. 321.

² Cfr Adone, *Synopsis canonico-liturgica*, lib. I. n. 897.

³ C. Presbyter, de sacr. non iter.

intentione, jam confecit sacramentum, ita ut alii frustra formam postea absolverent. Hinc infertur, quod sacerdotes novi, qui cum episcopo consecrant, primo curare debent, quoad fieri potest, simul cum episcopo formam absolvere; præterea habere debent intentionem consecrandi tunc tantum, quando eodem tempore cum episcopo formam absolvunt: imo, ultra hoc, in consecratione calicis intendant etiam non consecrare, si panem forte ipsi non consecraverint (VI. 232).

NB. 3. Carens ordine sacerdotii vel episcopatus invalide exercet eorum munia, et graviter peccat. Item graviter peccat clericus, qui sine ordine officium diaconi vel subdiaconi solemniter exercet. Licite autem clerici ministrant in ordinibus minoribus quos non habent (VI. 754).

CAPUT III.

De ministro ordinis.

1491. *Principia.* — I. Solus episcopus consecratus est ordinarius minister ad valide ordines conferendos, ut definivit Trid. 1: nec officit validitati ordinationis, quod episcopus sit hæreticus, degradatus, simoniacus, censuratus aut irregularis, dummodo omnia substantialia serventur (VI. 761). Dixi *ordinarius*; quia, ex commissione pontificis, etiam simplex sacerdos potest conferre tonsuram et ordines minores (VI. 762).

II. Episcopus solis sibi subditis licite potest ordines conferre ²: alienos vero nequit licite ordinare, nisi de ipsorum episcopi licentia. Et si, sine hac licentia, episcopus alienos ordinat, peccat, et insuper incurrit suspensionem per annum a collatione ordinum, ex constit. *Apostolicæ Sedis*; intereaque, si suspensio sit notoria, sive de facto sive de jure, sui subditi clerici (non vero laici) possunt ordinari sine ejus licentia ab episcopis vicinis ³ (VI. 769).

III. Subditi episcopi, quoad ordines suscipiendos, illi sunt, qui ipsi subjiciuntur ratione *originis*, vel *domicilii*, vel *beneficii*, vel *familiaritatis* seu *famulatus* (VI. 760), vel etiam, ex decr. s. c. c. 20 jul. 1898, ratione *excardinationis* eo modo peractæ quo in eodem decreto præscribitur. Est autem excardinatio perpetua dimissio clerici a propria diœcesi et ejus in aliam receptio, per auctoritatem ordinarii.

1492. Q. *Quid requiratur ut quis licite ordinetur* ratione originis?

R. Requiritur ut ordinandus natus sit in ea diœcesi in qua ad ordines promoveri desiderat, et ut parentes tempore illius nativita-

¹ Sess. 23. can. 7. de sacr. ord.

² Trid. sess. 23. c. 3. et 8. de sacr. ord.

³ C. 2. de temp. ord. in 6.

tis ibidem domicilium habuerint; nam, si casu alicubi natus esset, et parentes alibi domicilium habuerint, tunc ordinari debet ab episcopo loci ubi parentes domicilium habent (VI. 770). — Quod si ordinandus sit filius *illegitimus*, attenditur domicilium matris (VI. 773); si sit filius *expositus*, locus in quo fuit expositus (VI. 777); si *infidelis* baptizatus, locus in quo baptizatus est¹.

1493. Q. *Quid requiratur ut quis licite ordinetur ratione domicilii?*

R. Ratione domicilii licite ordinatur, qui in aliquo loco habitationem suam constituit cum animo ibi perpetuo manendi. Hic autem animus probatur, vel per habitationem decennii; vel per ædificationem domus cum asportatione majoris partis bonorum, degendo ibi simul per aliquod notabile tempus, addito juramento de animo ibi perpetuo manendi, ut habetur in bulla *Speculatores* Innoc. XII (VI. 770). Advertendum tamen quod, si quis post domicilium contractum habeat animum alio se transferendi, bene potest ordinari ab episcopo loci in quo commoratur; ad domicilium enim perdendum non solum requiritur animus discedendi ab illo, sed etiam actualis recessus, ex pluribus declarat. s. c. (VI. 778).

Resolve. 1. Barones eorumque filii gaudent domicilio suorum feudorum, etsi ibi non habitent, ac propterea ordinari possunt ab illorum episcopo. — 2. Non gaudent domicilio loci ubi degunt senatores et officiales perpetui alicujus loci, neque eorum filii (VI. 779). — 3. Filiusfamilias, licet sit infans seu impuber, vivens seorsim a patre, potest domicilium acquirere, ex declar. s. c. (VI. 778). — 4. Ordinandus debet semper habere litteras testimoniales ab episcopo originis, etiamsi in ætate infantili ab illius diœcesi discesserit, saltem ad testificandum de natalibus et ætate, prout fuit resolutum a s. c. (VI. 789). — 5. Studiosi, qui in universitate habitant, etiam ultra decennium, animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque ideo ab ejus loci episcopo ordinari non possunt. Imo, si istie ducant uxorem, nec filii eorum; sicut enim is non dicitur episcopus domicilii respectu patris, ita nec episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris (VI. 777).

1494. Q. *Quid requiratur ut quis licite ordinetur ratione beneficii?*

R. Requiritur ut beneficium sit perpetuum, jam possessum ab initiando, et de se sufficiens ad congruam sustentationem sine supplemento patrimonii (VI. 774). Requiritur præterea ut ante ordinationem exhibeantur ordinanti litteræ testimoniales episcopi originis et domicilii super ordinandi natalibus, ætate et moribus (VI. 770).

Resolve. 1. Qui plura habet in diversis diœcesibus beneficia po-

¹ Constit. *Cupientes* Pauli III.

test a quolibet illorum episcoporum ordinari (VI. 777). — 2. In computanda congruitate beneficii relinquitur arbitrio et conscientiae episcopi determinare an ex eo detrahenda sint onera missarum, ex responso s. c. 17 julii 1723 (VI. 774). — 3. Licite episcopus ordinat eum, cui ideo contulit beneficium ut possit illum ordinare; in jure ¹ enim indistincte conceditur episcopis ordinare alienos ratione beneficii (VI. 776). — 4. Episcopus beneficii potest dispensare in interstitiis cum aliquo, eodem modo quo posset dispensare cum eo episcopus domicilii; quia, cum talis ordinandus jam fiat subditus episcopi beneficii quoad ordines, fit etiam subditus quoad omnia ordines concernentia: modo tamen accedat necessitas vel utilitas (respective ad ordinem qui confertur) ecclesiae cui ordinandus describitur, juxta dicenda n. 1507 (VI. 775). — 5. Ut quis possit ordinari ab episcopo beneficii, debet esse saltem tonsuratus, alias non est capax beneficii, et ideo neque habilis ad ordines ab illo episcopo suscipiendos (VI. 770).

1495. Q. *Quid requiratur ut quis licite ordinetur* ratione familiaritatis seu famulatus?

R. Requiritur: 1° ut episcopus per triennium eum in suo servitio retinuerit, et suis expensis aluerit, licet triennium fuerit inceptum ante promotionem ad episcopatum; 2° ut ei episcopus, intra mensem a die ordinationis, beneficium ad congruam sustentationem sufficiens, omni remota fraude, reipsa conferat; nec sufficit, si ei det pensionem aut patrimonium, ex declar. s. c.; 3° ut ante ordinationem litterae testimoniales natalis, ætatis etc., exhibeantur a proprio episcopo originis et domicilii.

Resolve. 1. Nomine *familiarium* intelliguntur omnes, qui episcopo famulantur et vivunt ejus expensis, etsi in ejus ædibus non habitent; modo degant in loco ubi est episcopus vel prope: secus, si distent per decem leucas vel per duas dietas. — 2. Tempus triennale debet esse moraliter continuum; quod interrumpi non censetur, si familiaris per aliquod tempus pro episcopi negotiis alio discedat ². — 3. Famuli famulorum episcopi possunt ex hoc eodem titulo ab illo ordinari: modo absit fraus, quæ adesset si ad hoc episcopus permetteret familiares suos plures famulos habere, ut possit eos ordinare: et modo omnes expensis episcopi alantur; quia hi omnes revera tunc tamquam famuli ipsius episcopi reputantur. — 4. Non potest episcopus dispensare super interstitiis cum familiari ordinando ad titulum beneficii statim conferendi; quia hic nondum est subditus. Bene tamen poterit dispensare post collatum beneficium; quia ratione beneficii collati jam fit subditus: modo, ut dictum est supra, adsit necessitas vel utilitas ecclesiae (VI. 770, 780).

¹ C. Cum nullus, de temp. ord. in 6.

² C. fin. de verb. sign. in 6.

1496. Q. *An episcopus possit conferre tonsuram in aliena diœcesi sine licentia episcopi loci?*

R. Affirmative, modo conferat privatim sine pontificalibus; hoc enim nulla lege est prohibitum. Dixi *modo conferat sine pontificalibus*; quia Trid. ¹ vetuit episcopos exercere pontificalia in aliena diœcesi sine licentia ordinarii loci (VI. 756).

1497. Q. *A quo episcopo ordinari debeant regulares?*

R. 1° Regulares etiam exempti debent suscipere ordines ab episcopo in cujus diœcesi est monasterium ubi tunc commorantur. S. c. tamen, de mandato Clementis VIII, edidit decretum, ubi declaratum fuit quod, si ille episcopus non habeat ordinationem, tunc superior poterit subditis dimissorias dare ad quemcumque alium episcopum: præcipitur tamen ibi regularibus, ne ex industria differant ordinationes suorum subditorum in id tempus, quo episcopus diœcesanus non est habiturus ordinationem, vel abfuturus est; et præcipitur observantia hujus decreti sub pœna privationis vocis et officii. Bened. XIV, in bulla *Impositi nobis* ann. 1747, prædicta omnia confirmavit, et insuper statuit: a) quod si episcopus diœcesanus fuerit absens, vel non habuerit ordinationem, non potest religiosus ab alio ordinari, nisi ostendat attestationem vicarii generalis, cancellarii, aut secretarii ejusdem episcopi: alias, tam ordinans quam sic ordinatus, incurrunt censuras et pœnas quas incurrunt, qui ab aliquo episcopo ordinantur sine dimissoriis; — b) quod episcopus ordinans possit, si velit, ordinandum examinare; — c) quod privilegia alicujus ordinis, ut ejus religiosi ordinentur a quocumque episcopo, debeant esse nominatim, non vero per communicationem.

R. 2° Religiosi morantes in diœcesibus, quæ sunt *nullius* ordinari debent ab episcopo viciniore (VI. 768, 792).

R. 3° Novitii possunt ordinari ab episcopo originis vel domicilii; aut etiam ab episcopo loci ubi est novitiatus: modo tamen novitius per notabile tempus jam manserit in novitiatu, et juramentum præstet ibi, quantum in se est, perpetuo manendi, ut præcipitur in bulla *Speculatores* (VI. 765).

Nota. Regulares exempti debent habere dimissorias a prælatis suis, scilicet generalibus aut provincialibus; alias mortaliter peccant: et hæ dimissoriæ, ex decr. Clementis VIII, sunt dirigendæ ad episcopum diœcesanum, nisi is sit absens, ut dictum est supra, aut non teneat ordinationem (VI. 788).

1498. Q. *An abbates regulares habentes facultatem tonsuram et ordines minores conferendi possint, præter suos subditos regulares, etiam alios ordinare?*

R. Olim utique poterant, ex privilegio eis concessio ²; sed hodie

¹ Sess. 6. c. 5. de ref.

² C. Quoniam, dist. 149.

in decr. s. c. conc., edito 17 jan. 1642, approbante Urbano VIII et inviolabiliter observari jubente, statutum fuit: abbates, cujusvis congregationis vel ordinis aut instituti, habentes etiam jura episcopalia et facultatem ordines minores conferendi, non posse ordinare, præter suos subditos regulares, alios sive regulares sive sæculares, etiam habentes dimissorias a suis ordinariis.

Nota. 1. Prædicti abbates, etiamsi haberent territorium separatum in quo exercerent jurisdictionem quasi episcopalem, non possunt concedere litteras dimissorias suis subditis sæcularibus, ut constat ex Trid. ¹ et declarat. s. c. conc. 17 dec. 1718. Sunt tamen excipiendi aliqui abbates, qui, ex privilegio speciali post Trid. obtento, possunt suis subditis sæcularibus litteras dimissorias concedere, ut sunt abbas Cassinensis ex privilegio Sixti V, et abbas Cavensis ex privilegio Pauli V, alique adnotati in cancellaria cardinalis Urbis vicarii (VI. 763). — 2. Abbates, qui privilegio ordines conferendi gaudent, ordinantes non subditos, illicite quidem, sed valide ordinant: declar. s. c. 16 mart. 1726 (VI. 766).

CAPUT IV.

De subjecto ordinis.

In subjecto ordinis quædam requiruntur ad validam, et quædam ad licitam ejus ordinationem.

1499. *Principia.* — I. Ad *validam* ordinationem, præter baptismum, in subjecto requiritur:

1° Sexus masculinus; feminæ enim de jure divino sunt sacramenti ordinis incapaces ².

2° Intentio saltem habitualis ordinem suscipiendi, si de adultis sit sermo (VI. 781). Dixi *si de adultis sit sermo*; nam ordines, saltem si episcopatum excipias, valide suscipiuntur ab infantibus ante usum rationis (VI. 782).

II. Ad *licitam* ordinationem, præter statum gratiæ, in subjecto requiritur:

1° Ut sit confirmatus. Constat ex Trid. ³ (VI. 786).

2° Ut non sit neophytus, nec infamis, nec irregularis, nec suspensus vel excommunicatus (VI. 784).

3° Regulariter ut non sit conjugatus. Dixi *regulariter*, quia, de licentia uxoris, licite potest conjugatus ad sacros ordines promo-

¹ Sess. 23. c. 10. de ref.

² C. Nova, de pœnit. et rem.

³ Sess. 23. c. 4. de ref.

veri; modo uxor castitatem voveat ¹, et licentia sit expressa atque omnino spontanea ². Casu vero quo vir ad episcopatum assumatur, satis non est ut uxor castitatem voveat, sed debet religionem ingredi ³. Idem dicendum, si vir fieret religiosus, et uxor esset juvenis ⁴ (VI. 812).

4° Ut ætatem a sacris canonibus requisitam habeat (VI. 799).

5° Ut scientia ordini, quem suscipit, congruente sit præditus (VI. 783).

6° Ut ordinetur a proprio episcopo vel ab alieno, sed cum litteris dimissoriis licentiam præbentibus (VI. 769).

7° Ut habeat animum permanenter clericalem statum tenendi (VI. 783).

8° Ut ordinetur per gradus, scilicet ut superiorem ordinem ante inferiorem non suscipiat, et quidem sub gravi: ordinatio tamen aliter suscepta valida esset, si episcopatum excipias, qui jure divino sacerdotium prærequirit (VI. 738, 793).

9° Ut ordinetur tempore debito, debitis interpositis interstitiis (VI. 783).

10° Ut ordinatio fiat in ecclesia, et ut episcopus ordinet in propria diocesi. Et hic advertendum quod, si episcopus in aliena diocesi ordinaret sine licentia ordinarii loci, ipse incurreret suspensionem a pontificalibus, et ordinandus incurreret suspensionem ab exercitio ordinis suscepti ⁵ (VI. 798).

11° Ut exercuerit ordinem prius susceptum in ecclesia, cui est adscriptus ⁶. Attamen, præciso stricto episcopi præcepto, non erit gravis culpa omissio hujusmodi exercitii (VI. 798): imo nulla culpa, si agatur de ordinibus minoribus, quorum exercitium obsolevit.

12° Ut eucharistiam accipiat. Sed ad hoc tantum presbyteri tenentur sub mortali.

13° Ut probitas vitæ divinam etiam vocationem comitem habeat ⁷: « Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron » (VI. 801, 802).

14° Ut, si agatur de promovendo ad subdiaconatum, titulum habeat sustentationis ⁸. Ubi nota quod, si casu pereat titulus, quo quis subdiaconatum suscipit, is non potest sine novo titulo ad superiorem ordinem ascendere.

1500. Titulus sustentationis triplex esse potest, nempe paupertatis, beneficii, et patrimonii (VI. 813).

a) Titulo *paupertatis* hi soli ordinari possunt (excepto casu legitimi privilegii vel specialis indulti) qui vota solemnia in approbata

¹ C. Conjugatus, de convers. conjug. — ² C. Consuluit, eod. tit. — ³ C. Sane 6. eod. tit. — ⁴ Cum sis 4. eod. tit. — ⁵ Trid. sess. 6. c. 5. de ref. — ⁶ Trid. sess. 23. c. 11. 13. de ref. — ⁷ Hebr. v. 4. — ⁸ Trid. sess. 21. c. 2. de ref.

religione emiserunt. Constat ex constit. *Romanus pontifex* s. Pii V (VI. 814).

b) Quoad titulum *beneficii*, statuit Trid. 1: 1° Ut illud pacifice possideatur de præsenti. 2° Ut sit sufficiens ad congruam sustentationem, juxta taxam diœcesis ubi est beneficium, si ipsum requirit perpetuam residentiam; si vero residentiam non requirit, juxta taxam diœcesis originis. Nihilominus, si defectus beneficii esset modicus, licite quis ordinaretur: secus, si esset notabilis, puta quintæ partis. 3° Ut resignari non possit, nisi facta mentione quod ad ejus titulum clericus sit promotus; utque ea resignatio non admittatur, nisi constet quod aliunde vivere commode possit, et aliter facta resignatio nulla sit.

Resolve. 1. Nomine beneficii licite potest aliquis ordinari ad titulum coadjutoriae perpetuæ (modo coadjutor ratione illius congruam habeat sustentationem), vel quotidianarum distributionum, vel capellaniae, vel pensionis, vel præstimonii perpetui. Et hoc etiamsi officiatura aut capellania sit amovibilis; dummodo qui habet jus nominandi obligetur non remove ordinatum, usque dum hic sibi procuret beneficium aut patrimonium 2. — 2. Non sufficiunt autem ad titulum missarum stipendia aut eleemosynæ, cum sint incerta, nisi forte hæc communiter occurrant sufficienter ad sustentationem. — 3. Nec sufficit titulus mensæ episcopalis, nisi adsit consensus capituli, saltem tacitus, nempe si sciens non contradicat (VI. 815, 816).

c) Quoad titulum *patrimonii*, Trid. 3 decernit, ut non omnes ad sacros ordines promoveri possint titulo patrimonii, sed tantum ii, quos episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate ecclesiarum suarum. Patrimonium autem debet esse super re certa et immobili, ac de sua natura frugifera, pacifice possessa, nec ære alieno aut hypotheca gravata.

Resolve. 1. Non sufficit ad titulum scriptura, qua aliquis promittat præstare ordinando alimenta. — 2. Sufficit vero census perpetuus, etiam redimibilis; quia hic de se fructificat: modo episcopus cautionem adhibeat ut, si redimatur, in aliam emptionem applicetur 4. — 3. Sufficit etiam, si quis de suis redditibus tot annuos aureos ad sustentationem sufficientes per instrumentum ordinando donet, ex decr. s. c. — 4. Item sufficit, ut aliqua communitas obliget sua bona ad clericum alendum. Trident. enim nequaquam limitat, ut patrimonium super re stabili constituatur; tantum præscribit, ut sit verum et sufficiens ad clericum sustentandum: porro concilium id præcipue cavere intendit, ne ecclesiæ ministri ob inopiam emendicare cogantur. Tutior ideo ad hoc erit obligatio alicujus commu-

¹ Sess. 21. c. 2. de ref.

² Sess. 21. c. 2. de ref.

³ Bened. XIV. Notif. 26. n. 11.

⁴ Bened. XIV. Notif. 26. n. 12.

nitatis, quam assignatio alicujus rei stabilis; cum hæc facilius deficere possit, quam tota aliqua communitas (VI. 817). — 5 Non potest quis ordinari sine patrimonio ad titulum suæ industriæ, puta si sit pictor, ludimagister etc.; quia Trid. statuit, quod ordinandus non solum habeat unde vivat, sed etiam, ad evitandas fraudes et errores, præscribit, quod legitime constet eum « beneficium (sive patrimonium) pacifice possidere ». Quibus verbis excludit quamcumque spem acquisitionis de futuro, cum hæc spes per infirmitatem vel aliud accidens deficere possit (VI. 818). — 6. Non potest clericus, sine episcopi licentia, renunciare patrimonium ad cuius titulum sacris ordinibus fuit initiatus, etiamsi aliunde sustentationem habeat, imo etiamsi assecutus jam esset beneficium sufficiens ad vitam sustentandam: s. c. 4 februarii 1652 (VI. 824). — 7. Alienatio patrimonii, sine licentia episcopi facta, est ipso jure nulla et invalida: s. c. 6 mart. 1638. — 8. S. c. pluries declaravit, omnem permutationem, hypothecationem aut fidejussionem patrimonii, sine licentia episcopi, esse invalidam, etiamsi clericus habeat unde vivat (VI. 822). Declaratum tamen fuit a s. conc. c., 5 febr. 1604, non esse vetitum clerico hypothecare patrimonium, quoad eam partem fructuum, quæ supersit ad ejus sustentationem, non laute, sed tenuiter vivendo, juxta judicis ecclesiastici arbitrium (VI. 824).

Nota. — 1. Lex, quæ præcipit, ut nullus sacris ordinibus initietur sine titulo sustentationis, adeo firma est, ut clericum ordinatum sine titulo, ex jure canonico ¹, teneatur episcopus alere de propriis, donec titulum ei obtinuerit. Si vero episcopus rem examinatoribus commiserit, et ipsi mala fide titulum approbaverint, ipsi pro rata tenentur ad ordinati sustentationem; et, si ipsi non habeant unde alimenta præstare possint, actio datur contra episcopum. Item, si ordines sacri a diversis episcopis sint collati, quisque episcopus, qui ordinavit, tenetur pro rata ad alimenta ³. Ad nihil tamen tenetur episcopus (vel alii, ut supra): 1° si, debita diligentia jam adhibita, curaverit ut patrimonium esset verum, et casu illud esset distractum, vel fictitium inventum; 2° si clericus possit aliunde vivere, etiam ex suis honestis laboribus, vel si habeat patrem divitem, quia pater ex jure naturali tenetur filium alere (VI. 813).

2. Qui sacros ordines sine titulo sustentationis suscipit graviter peccat (VI. 820); pœnam vero suspensionis ab antiquis canonibus latam non incurrit, siquidem eam abrogavit Pius IX, constit. *Apostolicæ sedis*.

1501. Q. *An possit ordinari hermaphroditus?*

R. Hermaphroditus non est capax ordinis, nisi in eo prævaleat

¹ C. Cum secundum, de præb.

² Glossa in dicto cap.

³ C. 4. de præb.

sexus masculinus; alias non potest vere appellari homo: unde, etiamsi ordinaretur, nec licite nec valide consecraret. Imo non consecraret licite, etiamsi sexus masculinus prævaleret; quia esset monstrum, et ideo egeret dispensatione pontificia (VI. 784).

1502. Q. *An, cum episcopus ante ordinationem protestatur, se non intendere ordinare irregulares, excommunicatos, aut alio modo indignos, isti remaneant ordinati?*

R. In hoc casu interrogandus est episcopus de sua intentione: et, si ipse asserat verba illa protulisse tantum ad terrorem, ac suam intentionem protestationi minime alligasse, ordinatio non est repetenda; si vero ipse asserat suam intentionem protestationi alligasse, ordinatio absolute iteranda est; si autem intentio episcopi sit dubia, ordinatio repetenda est sub conditione (VI. 784).

1503. Q. *Quænam ætas requiratur ad suscipiendos ordines?*

R. 1° Pro prima tonsura requiritur ut initiandus polleat usu rationis, et ideo saltem sit septennis, ut ait Bened. XIV in bulla *Eo quamvis*. — 2° Pro ordinibus minoribus nulla in jure assignatur ætas; solent tamen conferri ab anno septimo ad quartum decimum. — 3° Pro subdiaconatu statuitur annus vigesimus secundus ¹. — 4° Pro diaconatu vigesimus tertius ². — 5° Pro sacerdotio vigesimus quintus ³. Sufficit autem ut annus præscriptus sit inceptus, ut colligitur ex Trid. ⁴. — 6° Pro episcopatu requiritur annus trigesimus (VI. 799).

Resolve. 1. Ætas computanda est non a die baptismi, sed a die nativitatis ⁵. — 2. Non potest initiandus ordinari mane diei in cujus vespere complet ætatem requisitam. Ratio, quia v. g. pro subdiaconatu ætas debet esse annus vigesimus secundus inceptus: unde qui annum vigesimum primum non vere complevit, minime potest dici annum vigesimum secundum attigisse. — 3. Dies anni bissextilis non possunt excludi in supputanda ætate ordinandorum; quia ad ætatem requisitam anni sunt computandi juxta consuetudinem ecclesiæ, quæ recte statuit de quatuor in quatuor annos addi unum diem, propter horas quæ in quolibet anno supersunt. — 4. Episcopi, auctoritate propria et ordinaria, nullo modo possunt in ætate dispensare (VI. 800).

1504. Q. *Quænam scientia requiratur in initiandis ad tonsuram et ad ordines?*

R. Tridentinum requirit: 1° Pro initiandis ad primam tonsuram, « ut edocti fuerint rudimenta fidei, et sciant legere et scribere ⁶ ». — 2° Pro initiandis ad ordines minores, « ut linguam latinam intellegant ⁷ ». Unde non potest episcopus ordinare in minoribus cleri-

¹ Trid. sess. 23. c. 12. de ref. — ² Ibid. — ³ Ibid. — ⁴ Sess. 24. c. 12. de ref. — ⁵ C. B. dist. 77. — ⁶ Sess. 23. c. 4. de ref. — ⁷ Sess. 23. c. 11. de ref.

cum, qui ignorat linguam latinam, sub sola spe quod postea addiscet. Verum, si ordinandus non adhuc sciat linguam latinam quantum oportet, sed speretur quod brevi certo addiscet, tunc poterit episcopus eum ordinare: sed melius quidem meo iudicio faciet, si non ordinabit. — 3° Pro initiandis ad subdiaconatum et diaconatum, « ut sint litteris, et iis quæ ad ordinem exercendum pertinent, instructi ¹ ». Licite tamen potest ordinari subdiaconus, vel admitti ad beneficium, qui adhuc nescit ordinare officium, si præsumatur de brevi instructum iri; modo interim ab alio adjuvetur ad recitandum. — 4. Pro initiandis demum ad sacerdotium, « ut ipsi ad populum docendum ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, ac ad ministranda sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur ² » (VI. 790).

Quomodo (quæres) intelligenda verba illa « ad ministranda sacramenta »? R. Verba illa indicant, quod ordinandus non tantum debet scire ea, quæ spectant ad sacramenta eucharistiæ, baptismi et extremæ unctionis, quorum est minister; sed etiam quod debet habere aliqualem scientiam circa materias magis obvias, quæ pertinent ad sacramentum poenitentiae, saltem pro casibus necessitatis, in quibus confessiones excipere tenetur. Ideo scire debet saltem universaliora principia moralia, quibus solvere valeat dubia communiter occurrentia proxime moribundis; nec non tenetur distincte scire quomodo se gerere debeat circa moribundos, nempe quando possit eos absolvere: — an in articulo vel periculo mortis, et quali periculo; — an præsentē confessario approbato; — an absolute vel conditionate; — quando moribundum possit censere dispositum ad absolutionem; — quid debeat imponere illi, si habeat casus vel censuras reservatas: alias non videtur posse a gravi culpa excusari; quia, cum sit officium proprium cujusque sacerdotis poenitentiam ministrare in necessitate, quisque sacerdos debet scire ea, quæ ad tale officium rite peragendum spectant. Hinc episcopus, ne communicet peccato illius qui petit sine tali scientia ordinari, debet antequam ordinet certus fieri de tali ejus idoneitate, vel saltem quod brevi ille addiscet; alias nescio quomodo posset esse tutus in conscientia (VI. 791).

NB. Episcopus tenetur, per se vel per alios, omnes initiandos examinare, nisi aliunde sit certus de ipsorum idoneitate per propriam notitiam, vel per communem opinionem. Quamvis autem episcopus licite possit petentes ordinare, si eam afferant scientiam quam Trid. requirit, non prohibetur tamen quominus majorem exigat scientiam a suis subditis (nam pro alienis aliter sentiendum); quia concilium, in iis quæ circa scientiam præscripsit, tantum voluit modum ponere episcopis, ne promoverent aliquem scientia præscripta carentem, non

¹ Sess. 23. c. 13. de ref.

² Sess. 23. c. 14. de ref.

vero prohibuit quominus episcopi majorem scientiam requirant, nisi necessitas loci aliud omnino postulet (VI. 792).

An (quæres) in regularibus ordinandis minor requiratur scientia quam in sæcularibus? R. In regularibus addictis ad vitam contemplativam (ut sunt camaldulenses, carthusiani et similes), vel tantum ad chorum et altare vel sacristiam, minor scientia requiritur; sed requiritur ut sciant præstare quæ pertinent ad ordinis exercitium, et ideo saltem in grammatica debent esse edocti. In aliis vero religiosis eadem scientia requiritur, qua egent sæculares (VI. 791).

1505. Q. *Quisnam possit litteras dimissorias concedere?*

R. 1° *Sede plena*, solus ordinandi episcopus litteras dimissorias dare potest; quia soli episcopo spectat diocesim regere et ordines conferre. Si vero episcopus esset suspensus, aut excommunicatus jam declaratus, tunc ipse non posset dimissorias concedere; quia excommunicati omni jurisdictione carent. Hinc, si ordinandi probent suum episcopum esse excommunicatum vel suspensum, rite ordinari possunt ab episcopo viciniore¹. Vicarius generalis episcopi dimissorias concedere nequit, nisi vel episcopus in remotis agat², vel ab episcopo peculiarem facultatem habeat, expressam aut tacitam.

R. 2° *Sede vacante*, post annum a die vacationis, litteras dimissorias dare potest capitulum per suum vicarium electum. Dixi *post annum a die vacationis*; nam intra annum non potest capitulum dimissorias concedere, nisi quis sit arctatus ad ordines infra illum annum suscipiendos, ob beneficium requirens obsequium personale³. — *Arctatus* autem dicitur non modo qui beneficium jam habet, sed etiam qui ad beneficium est tantum præsentatus, quamvis prima tonsura nondum sit initiatus, ut decretum fuit a s. c. Minime vero dicitur arctatus ille, cui aliquis vult resignare beneficium requirens ordinem, quo ille caret. Si secus fiat, idest, si capitulum ante electionem vicarii capitularis (quæ infra octiduum a sedis vacatione fieri debet) vel vicarius capitularis, qui loco capituli in jurisdictione episcopi succedit, aliis quam arctatis intra annum dimissorias ad ordines suscipiendos concedat, capitulum incurrit interdictum, et ejus vicarius suspensionem ab officio et beneficio per annum: insuper sic ordinati, si fuerint in majoribus ordinibus constituti, incurrunt suspensionem ab executione ordinum ad beneplacitum futuri prælati; si vero in minoribus, privantur privilegiis clericilibus, sed hoc non ante judicis sententiam⁴.

Resolve. 1. Licentia data alicui, ut ordinetur apud alienum episcopum, non expirat morte concedentis, nisi a successore revocetur⁵.

¹ C. 2. de temp. ord. in 6. — ² C. Cum nullus, eod. tit. — ³ Trid. sess. 7. c. 10. de ref. — ⁴ Trid. sess. 7. c. 10. et sess. 23. c. 10. de ref. — ⁵ C. Si super gratia, de offic. deleg. in 6.

— 2. Potest capitulum, sede vacante, etiam intra annum, ex declar. s. c., dare alicui licentiam ut initietur prima tonsura, eo quod tonsura non est ordo. — 3. Potest capitulum intra annum dare alieno episcopo facultatem conferendi ordines clericis subditis ipsi episcopo, vel subditis eidem sedi vacanti, qui haberent dimissorias episcopi defuncti, aut licentiam a papa ordines suscipiendi. — 4. Valent dimissoriæ concessæ a capitulo, sede vacante, post annum, etiamsi novus episcopus sit jam ingressus. — 5. Si quis obtineat facultatem a pontifice suscipiendi ordines extra tempora, sed cum clausula *a suo ordinario tantum*, bene potest cum istius dimissoriis ab alio ordinari; quia apponitur particula *tantum*, ne præjudicium afferatur proprio episcopo: porro minime ipse præjudicatur, quando ipsemet concedit dimissorias. — 6. Si quis est dimissus ad certum episcopum, qui sit designatus in gratiam ipsius ordinandi, bene poterit ab alio ordines suscipere, ex regula juris¹: « Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum » (VI. 787, 788).

1506. Q. *An peccet 1) qui minores ordines aut primam tonsuram suscipit animo effugiendi forum laicale et postea redeundi ad sæculum, — 2) qui initiatus in minoribus uxorem ducit, — 3) qui suscipit aliquem ordinem sine animo ascendendi ad superiores?*

R. ad 1^m In hac deordinatione finis ab ecclesia intenti in suis sacris ministeriis semper adest peccatum, saltem veniale. Imo, si quis susciperet ordines vel primam tonsuram ad aliquod sæculare judicium jam inceptum effugiendum, graviter peccaret; quia Trid.² hoc crimen « fraudem » appellat.

R. ad 2^m Per se loquendo, non peccat graviter: imo ne leviter quidem, si ob justam causam hoc facit, puta ad sedandas inimicitias aut tentationes carnis, ad subveniendum feminæ pauperi etc.; alias non excusabitur a veniali. Dixi *per se loquendo*; nam metuendum ne forte existat in malo statu qui, certus de sua vocatione ad statum ecclesiasticum, ab eo recedit ut sæculo fruatur.

R. ad 3^m Negative; quia nullo jure præscribitur alicui ad superiores ordines ascendere; nisi quis acceptet beneficium requirens sacerdotium vel ordinem sacrum: prout sunt beneficia curata, sive ea, quibus sunt adnexa onera cantandi missam, evangelium vel epistolam, ut habetur ex Trid.³ (VI. 785).

1507. Q. *Quonam tempore conferri possint ordines? — Item, quænam temporum interstitia servari debeant?*

R. ad 1^m — a) Prima tonsura quolibet die et loco conferri potest.

¹ 61. in 6.

² Sess. 28. c. 4. de ref.

³ Sess. 22. c. 4. de ref.

— b) Ordines minores dari possunt in qualibet die dominica, aut alio festo de præcepto, licet suppresso, ut declaravit s. r. c. 12 novemb. 1831, si conferantur uni vel duobus¹, aut etiam pluribus; modo tamen generalis ordinatio fieri non videatur. Præterea, ex declaratione s. c., ordines minores possunt conferri etiam publice in feria sexta ante sabbatum generalis ordinationis (et etiam feria quarta quatuor temporum), modo adsit consuetudo. — c) Ordines majores conferri possunt tantum in sabbatis quatuor temporum, sabbato ante dominicam passionis, et sabbato sancto. — d) Episcopi consecratio potest fieri quavis die dominica², et in natalitiis apostolorum³ (VI. 794). — e) Regulares, de licentia suorum prælatorum, possunt ordinari extra tempora, ex privilegio ipsis concesso a Clemente VII, confirmato a Benedicto XIII. Debent tamen ordinari die festo de præcepto, vel saltem die qui festivus de præcepto jam fuerit, quamvis postea in favorem fidelium abrogatus: constat ex declarat. s. rit. c. 18 maji 1883. — f) Ii, qui obtinent a papa licentiam suscipiendi ordines sacros extra tempora* in tribus diebus festis, non egent dimissoriis sui ordinarii, sed tantum testimonialibus; sine quibus ordinans incurreret suspensionem per annum a collatione ordinum, et ordinatus suspensionem perpetuam ab exercitio ordinis suscepti: ita habetur in Trid. 4. Ubi tamen advertendum, quod hoc dicitur de eo, qui obtinet indultum suscipiendi ordinem a quocumque episcopo; alias, a proprio debet ordinari, vel ab eo dimissorias ad alium accipere. Licentia autem suscipiendi ordines sacros in tribus diebus festis, intelligitur de diebus festis interruptis, ex declar. s. c. (VI. 797).

R. ad 2^m — 1° Ut ascendatur ab uno ordine minore ad alium, requiritur aliquod tempus, quod autem a Trid. 5 non fuit determinatum; sed in hoc episcopus ex quavis causa potest dispensare. — 2° Ut a minoribus ascendatur ad subdiaconatum, requiritur spatium anni, ex Trid. 6, nisi necessitas aut utilitas ecclesiæ cui ordinandus adscribitur, iudicio episcopi, aliud exposcat. Sufficit autem utilitas, quæ quomodolibet conducat ad bonum ecclesiæ. Qui autem susciperet subdiaconatum ante annum, sine dispensatione, graviter peccaret. — 3° Ut ascendatur a subdiaconatu ad diaconatum, etiam requiritur spatium anni 7; ad quod tamen dispensandum non requiritur necessitas vel utilitas ecclesiæ, sed sufficit quævis rationabilis causa juxta iudicium episcopi. — 4° Ut ascendatur a diaconatu ad sacerdo-

¹ De eo, de temp. ord. — ² C. Ordinationes 1. dist. 75. — ³ Pontific. rom. —

⁴ Sess. 23. c. 8. de ref. — ⁵ Ibid. c. 11. — ⁶ Ibid. — ⁷ Trid. sess. 23. c. 13.

* Cum conferuntur ordines sacri extra tempora, omnino, juxta pontificale, legendum est breve apostolicum hanc facultatem tribuens (s. rit. c. decr. 23 maji 1835).

tium, ad minus requiritur spatium anni « nisi ob ecclesiæ utilitatem ac necessitatem aliud episcopo videatur ¹ ». Per verba « utilitatem ac necessitatem » intellige necessitatem moralem, nempe utilitatem notabilem et certam propriæ ecclesiæ (VI. 795).

Resolve. 1. Qui eodem die duos ordines sacros suscipit graviter peccat contra præceptum Trid. ², et in irregularitatem incidit ³. — 2. Qui suscipit duos ordines sacros, non servatis interstitiis, graviter peccat (VI. 796). — 3. Qui eodem die suscipit quatuor ordines minores una cum subdiaconatu graviter peccat, et fit irregularis quoad ordines superiores suscipiendos: excipe, nisi alicubi vigeat consuetudo quatuor minores simul cum subdiaconatu sumendi (VI. 797).

1508. Q. *Quænam sint signa divinæ vocationis ad statum ecclesiasticum?*

R. Præcipua sunt: 1° Scientia conveniens, de qua jam dictum est n. 1504. — 2° Probitas vitæ, de qua Trid. ⁴ sic ait: « Sciant episcopi debere ad ordines assumere dignos dumtaxat, et quorum probata vita senectus sit; juxta illud ⁵: *Ætas senectutis vita immaculata* ». — 3° Recta intentio, nimirum desiderium vacandi divinæ gloriæ et saluti animarum (VI. 802).

Qui sine vocatione, ex talibus signis explorata, in sacrum ministerium se intrudit, nequit a gravi culpa excusari; tum ob gravem præsumptionem, qua non vocatus ascendit ad altare; tum ob magnum periculum damnationis, cui se exponit. — Huic quidem discrimini tanto magis se committunt episcopi illi, qui non vocatos ad ordines sacros promovent, ex illo apostoli ⁶: « Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis ». In jure præscribitur, « ut nullus ordinetur, nisi probatus fuerit ⁷ ». Ad hanc autem probationem, ab episcopo exquirendam, non quidem sufficit quod ipse nihil mali noverit de ordinando, sed debet fieri certus de ejus positiva bonitate, juxta sublimitatem gradus, ad quem inhiat ascendere. Qua de re, episcopus, in hac probatione expetenda, non debet esse contentus simplici attestazione parochorum, qui, humanis ducti respectibus, in hujusmodi attestationibus concedendis facile clericis indulgent, ne in se attrahant ipsorum odium eorumque propinquorum; sed insuper ab aliis fide dignis, capta secreta informatione, certus fieri debet non solum quod initiandus non fuerit malus, nempe quod non fuerit rixosus, non dederit scandalum frequentando ludos, pravas conversationes etc., sed etiam quod ille sit positive bonus, scilicet quod vitam agat spiritualem, sit assiduus in

¹ Trid. sess. 23. c. 14. — ² Sess. 23. c. 13. de ref. — ³ C. Litteras, et c. Dilectus, de temp. ord. — ⁴ Sess. 23. c. 12. de ref. — ⁵ Sap. iv. 9. — ⁶ I. Tim. v. 22. — ⁷ C. Nullus, dist. 24.

ecclesiis, sacramenta frequentet et orationem, vivat a sæcularibus segregatus, sociis morigeratis comitetur, studio vacet, modesta utatur veste etc. Quod si prælatus sciverit clericum alicujus publici scandali nota intinctum fuisse, tunc non satis erit communem probationem de eo exigere, sed opus erit plurium annorum experientia emendationem ejus comprobare; juste enim tunc metuere debet, quod ille pietatem affectet ut ad ordines perveniat, et quod, ordinibus susceptis, ad pristinam redibit pravitatem (VI. 803). — Si autem hæc vocatio divina necessaria est ad sacerdotium, magis erit necessaria ad officia episcoporum et parochorum (VI. 804).

1509. Q. *Quid agendum confessario cum clerico habituato in vitio turpi luxuriæ, qui velit ad sacros ordines ascendere sine præcedenti continentię experimento?*

R. Hodierna et antiqua ecclesiæ lex semper constans prohibet quominus habituatus in vitio carnis, quamvis sincere ad Dominum conversus, sacrum ordinem (sive subdiaconatum, sive diaconatum, sive presbyteratum) suscipiat, nisi prius aliquandiu operam det ad pravum habitum extirpandum. Quare, si clericus habituatus in peccatis lasciviæ accedat etiam sufficienter dispositus ad sacramentum pœnitentiæ, confessarius non potest eum absolvere, nisi prius promittat se abstinere a sacro ordine suscipiendo, donec temporis experimento probetur: et, si ipse velit statim ad sacrum ordinem ascendere, confessarius eum absolvere nequit; nam tunc, volens ipse legem ecclesiæ in re gravi violare, caret dispositione necessaria ad absolutionem recipiendam *. Præterea, ad sacros ordines suscipiendos non sufficit immunitas a peccato mortali, sed requiritur, ut nuper dictum est, positiva, præcedens et habitualis bonitas, quæ juxta legem communem repente non acquiritur.

Potest tamen dari casus, quo Deus donet pœnitenti tantam extraordinariam compunctionis gratiam, quæ reddat eum adeo probatum, ut ipse statim possit sacrum ordinem assumere, et ideo (si idipsum confessario ex validis conjecturis constet) beneficium absolutionis suscipere, quin temporis experientia prius comprobetur (VI. 64. H. A. Tract. ult. n. 16). Verum hujusmodi conversiones extraordinariæ sunt, et raro eveniunt, etiam in ipsis exercitiis spiritualibus, quæ ad sacros ordines præmitti solent, quoniam plerumque ad hujusmodi exercitia promovendi coacti accedunt; ideoque alia extraordinaria signa debet confessarius in suo pœnitente agnoscere, ut ei ad sacrum ordinem ascendere permittat (VI. 71). — Quinimo con-

* Quod dicitur de vitio turpi luxuriæ, idem, servata proportionem, tenendum est de aliis vitiis (præsertim ebrietatis) sanctitati clericali oppositis; quia et per alia vitia excluditur bonitas illa positiva, quæ ad ordines sacros rite suscipiendos exigitur (VI. 67, 802, 803).

fessarius toto conatu debet persuasum reddere hujusmodi initiandum, quamvis extraordinarie compunctum, ut differat ordines suscipere, quoadusque probatione alicujus notabilis moræ magis purgatum se præbeat a sceleribus patratis. Imo addo, consultius et congruentius esse, ut etiamsi ipse sit contritus, et ex compunctione habita sufficienter dispositus non solum ad absolutionem, sed etiam ad ordinem assumendum, tamen ei absolutio differatur (ipso quoque non consentiente, si velit statim ordinari) ut temporis experimento firmitus probetur. Hoc tamen intelligendum, modo ex dilatione ordinationis pœnitens non subeat periculum infamiæ aut notæ; tunc enim censerem non posse confessarium pœnitenti disposito beneficium absolutionis differre: nam in hoc casu ille ex confessione peracta habet jus non tantum ad absolutionem, sed etiam ad eam statim obtinendam. — Ceterum, fateor magnam adhibendam esse cautelam in hujusmodi clericis absolvendis, qui, vix e vitiorum cœno emersi, ad altaris ministerium ascendere inhiant; nulli enim dubium quod horum frequenter malus exitus deploratur, non sine maximo ecclesiæ detrimento et populorum ruina (VI. 77).

1510. Q. *Quænam sit obligatio persolvendi missas et preces, quæ in ordinatione ab episcopo ordinatis imponuntur? — et ad quid teneatur sacerdos vi obedientiæ in ordinatione episcopo promissæ?*

R. ad 1^m Obligatio persolvendi missas et preces, quæ in ordinatione imponuntur ordinatis ab episcopo, est decentiæ, non autem sub peccato. — Quoad applicandas autem dictas missas, sedulo consideranda sunt verba quæ dicit episcopus, videlicet: *Post primam missam, tres missas dicite: unam de Spiritu sancto, aliam de b. virgine et tertiam pro defunctis; et etiam Deum pro me orate.* Ex quibus verbis infertur, non esse obligationem applicandi prædictas missas juxta intensionem episcopi, dum ibi præscribitur tantum ut initiati pro eo orent; ideoque ipsi bene possunt missas pro aliis applicare etiam cum stipendio. Patet autem quod hujusmodi missæ non prius dicendæ sunt, quam adveniant dies non impediti (VI. 828).

R. ad 2^m Sacerdos, vi obedientiæ in sua ordinatione episcopo promissæ, non potest a servitio ecclesiæ cui addictus fuit sine licentia episcopi discedere. Hoc tamen intelligendum, nisi presbyter, etiam parochus, velit religionem ingredi, ut diximus n. 881 (VI. 828).

TRACTATUS DE MATRIMONIO

CAPUT I.

De sponsalibus

ARTICULUS I.

De natura sponsalium.

1511. Definitio. Sponsalia sunt promissio deliberata et mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonii inter personas habiles.

Dicitur 1° *promissio*; quia solum animi propositum non externatum obligationem non inducit.

Dicitur 2° *deliberata*, idest cum perfecto rationis usu ac plena advertentia et deliberatione facta (VI. 831).

Dicitur 3° *mutua*, scilicet cum reciproco consensu et repromissione: unde, si unus contrahentium promittat, alter vero acceptet quidem promissionem, sed non repromittat, nulla aderunt sponsalia (VI. 834).

Dicitur 4° *signo sensibili expressa*; quia contractus inter homines non fit nisi signo externo. Unde non sufficit ad sponsalia taciturnitas sponsorum. Excipitur casus, quo pater aut mater pro filio vel filia præsente et tacente promitteret, ut declaravit Bonifacius VIII¹. Advertendum tamen, hoc habere locum dumtaxat pro foro externo; nam in foro interno, si filius interne dissenserit, certe ad sponsalia illa a parentibus contracta non obligatur. Et idem omnino dicendum puto, si filius negative se habuerit, non dissentiendo neque consentiendo; ad contrahendam enim quamcumque obligationem requiritur positivus consensus (VI. 838). Advertendum insuper, hoc procedere solum in casu quo promittant parentes, non autem si promittunt alii, licet sint tutores, curatores, aut fratres (nisi alicubi esset consuetudo, prout apud Indos, ut consensus per alios exprimatur). Ratio, quia, licet matrimonium sit per se appetibile, attamen obligatio ad illud est onerosa; cum autem parentes,

¹ C. Un. § fin. de despons. impub. in 6.

præ magno amore erga filios, præsumantur ipsis bene consulere, merito censentur filii consentire ipsorum promissioni; sed hæc ratio non militat pro aliis. Nec obstat regula juris ¹: « Qui tacet, consentire videtur »; nam hoc procedit in favorabilibus, non autem in obligatoriis, ubi oppositum præsumitur; et maxime in sponsalibus, ubi positivus requiritur consensus. Si autem hujusmodi parentes contrahant sponsalia pro filiis absentibus, et filii, certiores facti, non contradicant, sed neque sponsalia ratificent aliquo alio speciali signo expresso vel tacito, horum sponsalium validitas certa non est, ne in foro quidem externo (VI. 839). — Quando verba vel signa promissionis sunt dubia, in foro conscientie attendi debet intentio contrahentium, in foro externo standum est pro libertate: s. c. c. 5 aprilis 1851.

Dicitur 5° *inter personas habiles*, idest quæ et ætatem a jure præscriptam habeant, et nullo impedimento prohibeantur: cfr n. 1521 (VI. 840). Quoad ætatem, jure canonico ² ad validitatem sponsalium, septennium completum requiritur.

1512. Divisio. Sponsalia dividi solent:

1° In *ecclesiastica* seu solemnia, quæ celebrantur coram parcho et testibus, uti mos est in aliquibus regionibus; et in *clandestina* seu privata, quæ solo contrahentium consensu vel coram parentibus ineuntur.

2° In *absoluta*, quæ absque ulla conditione perficiuntur; et in *conditionata*, quæ cum aliqua adjecta conditione fiunt.

3° In *simplicia*, quæ pœnam in resilientem non important; et in *pœnalia*, quæ ejusmodi pœnam habent adnexam.

1513. Q. *An teneatur matrimonium contrahere, qui fecte promissit sponsalia alteri vere repromittenti?*

R. Fictio hæc diversimode potest contingere; potuit enim deesse vel animus contrahendi, vel animus se obligandi, vel animus implendi.

Si 1^m, certe non tenetur stare promissis, cum omnino defuerit promittendi voluntas.

Si 2^m, in foro interno non tenetur ad matrimonium. Ratio, quia omnis obligatio, quæ non habetur ex lege, oritur ex privata hominis voluntate; ergo ubi deest voluntas se obligandi, deficit obligatio: et hoc, etiamsi promissio fuerit juramento firmata, cum juramentum sequatur naturam promissionis. Attamen tenebitur, ratione deceptionis, damna resarcire. Imo, si intervenerit defloratio, deceptor tenetur ad matrimonium, cum non possit tunc alia via satis æquivalenter damnum resarcire, ut diximus n. 503.

Si 3^m, tenetur utique matrimonium contrahere; quia jam con-

¹ 43. in 6.

² C. Ad dissolvendum. 13. de despons. impub.

traxit obligationem. Et hic adverte quod, si quis sciret oriri obligationem ex promissione, sed ad eam non adverteret, nihilominus teneretur stare promissis; quia jam habuit virtutalem voluntatem se obligandi (VI. 832, 833).

1514. Q. *An sint valida sponsalia contracta per dolum aut errorem?*

R. 1° Si dolus aut error versetur circa substantiam vel circa conditionem substantialem, v. g. si quis promitteret expresse sub tali particulari conditione, sponsalia invalida sunt.

R. 2° Si vero dolus aut error versetur circa qualitatem, seu circa conditionem accidentalem, contractus sponsalium validus censendus est, etiamsi dolus vel error dederit causam contractui, cum jam adsit consensus circa substantiam. Habet tamen tunc deceptus jus ad rescissionem contractus propter injuriam et defectum consensus; idque currit, etiamsi deceptio provenierit ab alio tertio, parte ignorante. Recole dicta n. 543 (VI. 835).

1515. Q. *An valeant sponsalia inita per metum?*

R. 1° Si metus sit gravis et injuste incussus ab extrinseco, sponsalia sunt ipso jure nulla. Ratio, quia sponsalia sequuntur naturam matrimonii, quod certe nullum est, dum tali metu contrahitur; ideoque sicut nemo tenetur hujusmodi matrimonium contrahere, ita nec potest teneri sponsalibus, quæ sunt medium ad matrimonium¹. Unde infertur, quod ex hujusmodi sponsalibus minime oritur impedimentum publicæ honestatis.

R. 2° Si metus sit levis, valent sponsalia, licet metus dederit causam contractui; quia tunc non censetur alter veram injuriam tibi intulisse, cum facile potuisses tu metum illum repellere: quare, si non repulisti, censeris sponte voluisse talem injuriam pati. An autem possis nec ne in conscientia arbitrio tuo sponsalia sic contracta rescindere, seu fidem datam revocare, certo non constat.

R. 3° Si metus sit justus, quamvis gravis, valida sunt sponsalia; quia pars quæ ea contraxit esset irrationabiliter invita, si nollet contrahere.

R. 4° Si metus, licet gravis, sit ab intrinseco, v. g. si quis promitteret timens ne cogeretur ad solvendum debitum, aut ne in carcerem conjiceretur, valida sunt sponsalia, quia nulla fit injuria (VI. 844).

1516. Q. *An verba de præsentis inter impuberes apta ad matrimonium, cum hoc sit nullum, habeant vim sponsalium?*

R. Affirmative; modo impuberes interius expresse non dissentiant². Ratio est ex interpretativa intentione contrahentium; quia actus, quando non valent eo pacto quo fiunt, valent meliori modo quo possunt: sponsalia autem virtualiter continentur in matrimonio.

¹ C. Ex litteris 11. de despons. impub. in 6. — ² C. Un. § Idem, eod. tit.

An (quæres) idem valeat inter puberes, si matrimonium clandestine, idest sine parochio et testibus, contrahatur? R. Negative; quia cum actus est nullus eo quod est contra bonos mores, et jus illi resistit (prout huic resistit Trid. ¹, declarans matrimonium clandestinum omnino irritum et insuper personas omnino inhabiles ad sic contrahendum), tunc talis actus nullam parit obligationem (VI. 841). Intelligitur hoc tamen in locis ubi Trid. publicatum est; nam pro aliis locis sponsalia inita verbis aut signis de præsentī transeunt in matrimonium (VI. 853) (minime vero nunc, ut olim, per copulam carnalem, etsi præcessissent sponsalia de futuro, prout decrevit Leo XIII, 5 febr. 1892) ².

1517. Q. *An sufficiat ad sponsalia, si quis diceret: Non ducam aliam quam te?*

R. Licet talia verba importent quod, si ille velit uxorem ducere, non possit aliam accipere, tamen per se non important quod illam ducere teneatur. Dixi *per se*; nam aliter dicendum, si ex circumstantiis colligatur talem vere voluisse sponsalia contrahere. — Si autem verba sint de præsentī, nempe: *Nullam volo nisi te*, tunc vera contrahit sponsalia (VI. 842).

1518. Q. *An mittere annulum aut alia dona sponsalitia inducat sponsalium obligationem?*

R. Negative, nisi is esset regionis mos; aut nisi præcessisset promissio unius partis, et altera acceptasset annulum ab illa missum; aut nisi annulus missus fuerit a parentibus cum filii consensu ad sponsam, quæ jam promisisset (VI. 843).

1519. Q. *An sponsalia a filiisfamilias inita sine parentum consensu sint 1) valida, 2) licita?*

R. ad 1^m Affirmative. Ratio, quia in iis, quæ ad matrimonium pertinent, filii sunt sui juris. Excipe, si ex matrimonio promisso scandalum vel gravis infamia timeatur; tunc enim promissio sponsalitia esset de re illicita, ideoque nulla et invalida.

R. ad 2^m Negative, nisi adsit rationabilis causa excusans. Ratio, quia reverentia parentibus debita postulat, ut in re adeo gravi filii parentum consilium exquirant. Cfr n. 1537 (VI. 849, 851, 877).

1520. Q. *Quid de sponsalibus sub conditione initis?*

R. Conditio sponsalibus adjecta, per se loquendo, iis non officit; quippe quæ non eorum substantiam, sed modum tantummodo respicit. — Varie tamen, prout sequitur, de diversis conditionibus quæ apponi possunt, dicendum est: — 1° Si conditio est de præterito vel de præsentī, pro verificata aut non verificata conditione, sponsalia statim evadunt aut valida aut nulla. — 2° Si conditio est de futuro possibilis et honesta, distinguendum: vel enim conditio illa est de futuro

¹ Sess. 24. c. 1. de ref. matrim.

² *Nouv. Rev. theol.* t. xxiv, p. 121.

necessario, vel de futuro contingente. Si primum, v. g. si dicatur: *ducam te, si sol cras orietur*, sponsalia statim valida evadunt, perinde ac si pure ac sine conditione fuissent inita. Ratio, quia cum hujusmodi conditio jam sit determinata in causa, pro præsente et jam existente habetur. Si secundum, v. g. si quis dicat: *ducam te, si convaluero*, conditio suspendit valorem et obligationem sponsalium, ita ut ante ejus eventum non valeant neque obligent. Ratio, quia generatim loquendo conditio proprie dicta, et de futuro contingente, suapte natura suspendit contractum, cui adjicitur. Impleta autem conditione, sponsalia fiunt valida et obligant absque novo consensu, dummodo prior spondentium consensus nullatenus (ne interne quidem) revocatus fuerit. — 3° Si conditio sit de impossibili, v. g. si dicatur: *ducam te, si cælum digito tetigeris*, sponsalia nulla sunt; quia appositio conditionis impossibilis denotat naturaliter dissensum, potius quam consensum, nec habetur favor juris positivi, ut fit pro matrimonio. — 4° Si conditio est turpis, distinguendum: vel enim conditio illa substantiæ matrimonii contraria est, vel non est contraria. Si prius, conditio, ut matrimonium, juxta dicenda infra n. 1536, ita et sponsalia vitiât, et irrita facit. Si posterius, v. g. si dicatur: *ducam te, si furata fueris quantum sufficit ad afferendam mihi dotem*, nulla inde oritur obligatio expectandi eventum, cum inducat ad peccatum, ad quod numquam datur obligatio; sed, adimpleta conditione, sponsalia valida evadunt ¹.

1521. Q. *Utrum, obstante aliquo impedimento dirimente, valeant sponsalia contracta sub conditione, si papa dispensaverit?*

R. Ante conditionis verificationem hujusmodi sponsalia valida non sunt. Verumtamen, si impedimentum sit ex iis, in quibus papa dispensare valeat ac soleat, simulque habeantur rationes sufficientes ad dispensationem impetrandam, sponsalia sic contracta inducunt obligationem dispensationem petendi, eamque expectandi. Obtenta autem dispensatione et executioni mandata, sponsalia firmanur absque novo consensu, modo consensus ab initio præstitus adhuc perseveret. Quod si alterutra pars ante conditionis verificationem nova ini-ret sponsalia, hæc forent illicita et invalida, cum esset promissio de re injusta ² (VI. 843, 859. III. 650).

ARTICULUS II.

De obligatione et effectibus sponsalium.

1522. Principia. — I. Sponsalia obligant ex justitia ad contrahendum matrimonium; et qui, sine juxta causa, nollet stare

¹ Cfr Schmalzgrueber, *Jus Ecclesiasticum*, De conditionibus desponsationum etc. — ² Cfr Vind. pag. 606; Vecchiotti, *Instit. can.* l. 5. § 57; De Angelis, lib. 4. tit. 5. n. 4; Marc. *Instit. mor.*, n. 1951; Acta s. sedis, vol. I. pag. 80.

promissis, graviter peccaret. Ratio, quia promissio mutua, quæ perfectum constituit contractum ex utraque parte obligatorium in re gravi, gravem inducit obligationem. — Judex tamen non debet partem gravitam cogere ad matrimonium, si inde rixæ aut scandala timeantur.

II. Obligatio ex sponsalibus orta implenda est tempore præfinito, si terminus fuit præfixus. Si vero nullum tempus determinatum fuit, implenda est statim ac una pars rationabiliter petit, ut habetur expressum in jure ¹, ubi dicitur: « Quod sine termino præfixo debetur, statim debetur »: sed si pars, quæ potest commode petere, tacet, videtur dilationi assentire (VI. 845, 846).

III. Sponsalia inducunt impedimentum *impediens*, seu illicitum reddens, matrimonium cum alia persona, usquedum legitime dissoluta non sint.

IV. Sponsalia inducunt impedimentum (quod *publicæ honestatis* vocant) *dirimens*, seu irritum reddens, matrimonium inter unum sponsorum et consanguineos alterius in primo gradu: vide infra n. 1568 (VI. 985, 1061).

1523. Q. *Ad quid teneatur resiliens culpabiliter a sponsalibus?*

R. Culpabiliter resiliens amittit arrhas * sponsalicias, arrhas acceptas restituere debet, et insuper reparare tenetur omnia damna, quæ ab hoc suo recessu emanant. Hic autem notandum quod, si a muliere promittatur aliquid viro ut eam ducat, valet quidem promissio; quia tunc promissio præsumitur facta causa dotis: secus vero, si vir promittat aliquid mulieri si secum nupserit; quia tunc promissio præsumitur facta ob causam turpem, nempe libidinis explendæ ²: excipe tamen, si vir sit ignobilis aut senex, et mulier sit nobilis aut juvenis; quia tunc promissio justa fit in compensationem nobilitatis aut juventutis ³ (VI. 852).

1524. Q. *An valeat pactum, a sponsis vel ab eorum consanguineis aut amicis, sponsalibus adjectum, de pœna solvenda a resiliente?*

R. 1° Si pactum sit de pœna solvenda generaliter, etiam ab eo, qui juste resiliret, est illicitum (saltem venialiter) et invalidum, etsi juramento firmatum, cum lædat matrimonii libertatem ⁴; proindeque nullam parit obligationem pœnam solvendi.

R. 2° Si vero pactum sit de pœna solvenda tantum ab injuste resiliente, probabilius pactum est validum et licitum; quia talis

¹ L. Eum qui, § Quoties, ff. de verb. obl. — ² L. Si ita stipulatus, § Si tibi, ff. de verb. signif. — ³ L. Mulieres, c. de dignit. — ⁴ C. Gemma, de sponsal.

* Arrharum nomine veniunt res, quas unus ex sponsis, vel uterque alteri tradit in contractorum sponsalium tesseram, et in matrimonii ineundi pignus. Vecchiotti, *Institutiones canonicæ*, lib. 5, § 55.

adjectio pœnæ non est contra jus neque naturale neque positivum. Animadvertite tamen, quod probabilitate non caret sententia, quæ tenet tale pactum invalidum esse. Cfr n. 516 (VI. 853).

1525. Q. *Quam ducere debeat, qui cum duabus sponsalia contraxit?*

R. Tenetur ducere primam, etiamsi cum secunda copulam habuerit, et hæc fuerit ignara priorum sponsalium. Ratio, quia promissio facta secundæ semper est nulla, utpote de re illicita, nec injuria illata alteri jus suum priori adimit. Proceditque hoc, quamvis secunda promissio fuerit juramento firmata; quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis (VI. 848).

ARTICULUS III.

De dissolutione sponsalium.

Præterquam per mortem alterutrius partis, per varias alias causas dissolvuntur sponsalia.

1526. **Principia.** — I. Sponsalia dissolvuntur *per mutuum consensum* sponsorum. Sed hic advertendum, quod inter puberes per mutuum consensum solvuntur sponsalia, etiam juramento firmata, non solum valide, sed etiam licite, si adsit rationabilis causa: quæ si desit, sponsi saltem venialiter peccant (VI. 855). Inter impuberes vero sponsalia non dissolvuntur mutuo consensu, nisi ipsi fiant puberes ¹. Perveniendo autem ad pubertatem, quæque pars potest resilire, licet sponsalia juramento firmaverit, etiam altera renuente: modo coram judice vel testibus reclamet intra tres dies, qui incipiunt non quidem a tempore pubertatis adeptæ, sed a die adeptæ cognitionis privilegii resiliendi ² (VI. 856).

II. Sponsalia dissolvuntur *per impedimentum superveniens*. Sed distinguenda sunt impedimenta impediencia a dirimentibus. Si impedimentum est tantum impediens, sponsalia non dissolvit: modo impedimentum non sit ob votum religionis aut castitatis (saltem ex parte non voventis). Si vero impedimentum sit dirimens, sponsalia dissolvuntur ex parte innocentis, etiamsi nihil aliud esset quam fama impedimenti apud majorem partem viciniæ, nec tenetur innocens dispensationem admittere. Ex parte vero illius, qui culpa sua causam impedimenti posuit, sponsalia non jam dissolvuntur, sed tantum eorum obligatio suspenditur; quia æquum non est, ut delinquens commodum ex suo crimine reportet ³ (VI. 857). Propterea in eo casu sponsus, qui impedimentum apposuit, tenetur di-

¹ C. De illis 7. de despons. impub.

² Ibid.

³ C. 2. de translat. prælat.

spensationem impetrare, si facile posset obtineri: secus, si ad eam requirerentur magnæ expensæ et longa mora; quia obligatio orta ex sponsalibus urget sponsum ad apponenda media tantum ordinaria et facilia, non autem difficilia et extraordinaria. Excipe tamen, nisi esset reparandum damnum deflorationis vel famæ; quia tunc teneretur etiam magnam pecuniæ summam erogare, sed non tantam ut cogeretur a suo statu decidere (VI. 858).

III. Sponsalia dissolvuntur *propter grave crimen alterius*, quod grave damnum vel infamiam pariat: quale censetur v. g. hæresis, furtum grave, homicidium, fornicatio etc. (VI. 860). Attamen, quoad crimen fornicationis, distinguere oportet inter virum et mulierem. Si sponsa ab alio carnaliter fuerit cognita, licet invita, vir potest a sponsalibus resilire ¹. Ratio, quia sponsa per talem fornicationem, etsi sine sua culpa, notabiliter vilior est facta; idque tenet, licet fornicata sit ante sponsalia, et vir id ignoraverit. Contra, juxta communiorem et probabilior sententiam, non potest sponsa recedere a sponsalibus ob fornicationem sponsi, sive ipse fornicatus esset ante sive post sponsalia. Excipe, si vir prolem ex alia habuisset, vel si huic vitio esset deditus, cum pluribus feminis se commiscendo (VI. 861. H. A. XVIII. 18). Utroque autem sponso fornicante, sponsus bene potest resilire, non vero sponsa. Ratio, quia, si utrique liceret resilire, non daretur æqua compensatio, cum longe turpior sit fornicatio sponsæ, quam sponsi (VI. 862). Animadvertendum vero, quod neuter sponsorum fornicando committit injustitiam; quia neuter jus acquisivit in corpus alterius (VI. 847).

IV. Sponsalia dissolvuntur *propter mutationem notabilem*, circumstantiam nempe, quæ post sponsalia accadat vel detegatur, quæque si a principio prævisa vel cognita fuisset, sponsalia non fuissent contracta: talis esset v. g. 1° timor gravis odii inter sponso (cognita ab uno alterius asperitate) aut inter parentes; 2° si detegatur alter sponsus nimio ære alieno gravatus, aut si sponsa dotem promissam afferre nequeat; 3° si alteruter sponsus in lepram, paralytim, morbum gallicum incidat, aut aliud simile ei accadat, quo graviter deformetur, præsertim sponsa: aut si sponsus inhabilis ad familiam sustentandam evadat. Vide infra n. 1527 (VI. 863).

Si autem quæras, utrum pars laborans occulto defectu, sufficienti ad solvenda sponsalia, teneatur illum manifestare ante sponsalia, vel, eis contractis, ante matrimonium? R. Si defectus redderet nuptias perniciosas, ut esset infamia, lepra, morbus gallicus aut alius contagiosus, utique tenetur qui eo laborat illum manifestare, vel a nuptiis desistere, nisi altera pars eodem defectu laboret. Ratio, quia sicut peccat contra justitiam qui alteri vendit merces noxias

¹ C. Raptor 33. caus. 27.

credenti bonas, ita a fortiōri qui cum pernicioso defectu vult matrimonium contrahere (VI. 864). — Si vero defectus non redderet nuptias noxias, sed tantum minus appetibiles, v. g. si puella quæ putatur virgo sit corrupta, minime tenetur qui eo laborat illum aperire. Ratio, tum quia est consuetudine jam receptum, ut non sit obligatio tales defectus manifestandi; tum quia nemo tenetur patefacere suum defectum cum propria infamia, quando defectus non lædit jus grave alterius. Unde sponsa ab alio corrupta, etiamsi interrogetur a sponso an fuerit ab alio cognita, poterit dissimulare et negare per restrictionem non pure mentalem, respondendo non esse corruptam, subintelligens, in communi æstimatione aut ad aperiendum tibi. Si tamen sponsa, ex concubitu habito cum alio, sit prægnans, tenetur ipsa vel violationem passam revelare, vel a matrimonio desistere; quia tunc adest periculum damni sponsi, nempe quod debeat alere prolem alienam (VI. 865).

V. Sponsalia dissolvuntur *propter discessum alterius partis in regionem longinquam*. Unde fit quod, si sponsus, invita vel inscia sponsa, alio transferat suum domicilium, vel in longinquam regionem abeat, etsi cum animo redeundi, poterit sponsa statim ad alias nuptias transire ¹. Si vero sponsus discessisset in propinquum locum cum animo redeundi, vel expectandum est donec redeat, vel requiri debet ut intra certum tempus accedat ad contrahendum matrimonium. Quod, si ille requisitus reditum justa ex causa differat, vel erit expectandum ad prudentis arbitrium, vel (quod securius est) causa est remittenda arbitrio judicis; qui, inspectis circumstantiis, vel admonebit sponsum ut redeat infra certum tempus, vel terminum præfiniet, post quem sponsa libera remaneat: ex declar. s. c. 2 oct. 1723, quæ sic agendum respondit. Hæc autem procedunt, si in sponsalibus nullum fuerit tempus præfixum ad nuptias ineundas; nam, si fuerit terminus assignatus, observandum erit quod infra dicetur (VI. 866).

VI. Sponsalia dissolvuntur *propter termini præfixi lapsum*, cum terminus est appositus ad finiendam obligationem. Et tunc libera restat pars, quæ jam parata erat ad nuptias: quod valet etiamsi terminus sine alterius culpa fuisset elapsus; quia terminus ad hoc apponitur, ne pars parata diu maneat sine nuptiis, alias frustra tempus præfigeretur. Ille vero qui sua culpa distulit nuptias, elapso termino, ab obligatione non liberatur; quia nemo debet commodum a sua culpa reportare ². Quod si ex utraque parte stetit, ne matrimonium intra tempus præfixum celebraretur, ex utraque parte sponsalia solvuntur. — Tunc autem censetur sponsalibus appositus terminus ad finiendam obligationem contrahendi matrimo-

¹ C. De illis 5. de spons.

² C. Sicut 22. de spons.

nium, quando partes expressis verbis ita conveniunt, ut eo elapso nulla remaneat obligatio. Si autem verba sint ambigua, duæ regulæ assignantur ad decidendum utrum terminus fuerit appositus ad sollicitandam vel ad finiendam obligationem: 1^a si terminus ab una tantum parte præfigitur, altera negative se habente, tunc censetur appositus ad sollicitandam; si vero ab utraque, ad finiendam: — 2^a si terminus apponitur antequam sponsalia contrahantur, censetur ad finiendam: secus, si post sponsalia contracta (VI. 867, 868).

VII. Sponsalia dissolvuntur *propter electionem status perfectioris* (VI. 869). Porro in promissione sponsalium subaudita semper est conditio, nisi melior status eligatur (VI. 871). Imo hoc valet, etiamsi sponsalia sint jurata; quia juramentum sequitur naturam contractus.

Resolve. 1. Per susceptionem ordinis sacri, et per professionem religiosam vel votum ejusdem, sponsalia ex utraque parte dissolvuntur ¹ (VI. 870, 873). — 2. Per solum ingressum in religionem unius sponsi, pars quæ in sæculo manet liberatur ab obligatione sponsalium, nam alter censetur cessisse juri suo: non liberatur vero ingrediens, si postea ad sæculum redeat. — 3. Non licet sponso religionem ingredi, si matrimonii celebratio esset necessaria ad problem legitimandam, scandalum reparandum, vel honori sponsæ providendum (VI. 870). — 4. Per susceptionem ordinum minorum sponsalia non dissolvuntur ² (VI. 872). — 5. Per votum unius sponsi ingrediendi religionem, vel suscipiendi ordines sacros, servandæ castitatis perpetuæ, solvuntur sponsalia ex parte non voventis. — 6. Certo autem non constat an per votum servandæ castitatis, vel suscipiendi ordines sacros, solvantur sponsalia etiam ex parte voventis. Nulli dubium autem quod, si sponsus votum ederet ut sponsam eluderet, scilicet petendo dispensationem post votum ut alteri nuberet, tunc graviter peccaret, et priora sponsalia deberet implere (VI. 873). Recole dicta n. 505.

VIII. *Per subsequens matrimonium* validum, ab altera parte contractum, sponsalia antecedentia dissolvuntur quoad partem innocentem. Quoad partem nocentem vero, obligatio priorum sponsalium non extinguitur, sed tantum suspenditur durante matrimonio, quò soluto, per mortem conjugis, obligatio reviviscit (VI. 875. Conf. dir. XVII. 4).

1527. Q. *An superveniente alterutri sponsorum pingui hæreditate, possit pars fortunata a sponsalibus recedere?*

R. Communissime negant; quia ipsa decepta non fuit in conditione alterius partis, in qua nulla accidit mutatio. — Nihilominus, si conjugium longe melius parti fortunatæ offeratur ob factam mu-

¹ Extrav. Antiquæ, de voto.

² C. 1. et 2. de cler. conjug.

tationem, non auderem eam damnare si, primis sponsalibus posthabitis, nova iniret; nam sicut non teneretur stare sponsalibus cum magno suo damno, ita nec teneri videtur cum amissione magni lucri: porro amissio magni lucri gravi damno æquiparatur (VI. 876. H. A. XVIII. 19).

1528. Q. *An dissensus parentum sit causa dissolvendi sponsalia?*

R. Si parentes injuste dissentiant, filius non potest a sponsalibus recedere. Secus vero dicendum, si parentes juste dissentiant: v. g. quia matrimonium vergeret in dedecus familiæ. Secus item, si filius prudenter timeret paterna hæreditate juste aut injuste privari; modo hoc periculum non præviderit cum sponsalia contraxit, quia tunc contrahens censetur juri suo cessisse (VI. 877).

1529. Q. *An ad sponsalia solvenda semper requiratur auctoritas judicis?*

R. 1° Si sponsalia sint publica, et causa illa dissolvendi item publica ac certa sit, non requiritur auctoritas judicis: et idem dicendum, si sponsalia sint occulta, et causa occulta.

R. 2° Si causa sit dubia, jure vel facto, omnino requiritur auctoritas judicis.

R. 3° Si sponsalia sint publica, et causa occulta, requiritur auctoritas judicis; sed non sub culpa gravi, nisi inde grave scandalum timeatur. Si vero causa illa non possit coram judice probari, nec etiam sub levi auctoritas judicis exigitur. Casu autem quo defectus alterius partis jam probari possit, sed sit occultus, debet pars innocens alteram commonere, et minari quod manifestabit defectum; et, si ipsa non acquiescat solutioni sponsalium, licite poterit defectum ad judicem deferre (VI. 878).

1530. Q. *Quænam requiratur probatio ad solvenda sponsalia?*

R. 1° Si agatur de probando impedimento, sive dirimente sive impediante, tam in foro interno quam externo, sufficit unus testis oculatus et juratus ¹, etiamsi testis ille sit criminosus et non citatus, sed a parte productus: et etiamsi clam deponat, ac sine manifestatione sui nominis; quia testis oculatus et juratus magis probat quam fama, quæ certe sufficit ad solvenda sponsalia etiam jurata.

R. 2° Si vero agatur de probanda alia causa, quæ non sit impedimentum, sed quæ tantum det alteri jus resiliendi, quoad forum externum, requiruntur saltem duo testes fide digni, deponentes sub juramento; quia in jure ² requiruntur duo testes jurati, ubi agitur de damno tertii. Verum, si agatur de sponsæ fornicatione, sufficit unus testis fide dignus; quia durum est compellere virum ad duccendam sponsam, quam ab aliquo fide digno audit, et prudenter jam

¹ C. Super eo 22. de test. et attest.

² C. In omni, de testib.

susplicari potest, fuisse fornicatam: profecto, ob talem suspensionem viri, prudenter iudex timere potest infelicem exitum ex hoc conjugio proventurum. Quoad forum autem internum, sufficit ad solvenda sponsalia pro omnibus casibus unus testis, minime de mendacio suspectus, et testans de certa scientia (VI. 878).

CAPUT II.

De natura et proprietatibus matrimonii.

ARTICULUS I.

De natura matrimonii.

1531. Definitio. Matrimonium (ita a *matris munere* nuncupatum) dupliciter considerari potest, nempe ratione contractus, et ratione sacramenti.

Ratione contractus, matrimonium est conventio, qua vir et mulier de jure habiles sibi invicem tradunt potestatem in corpora in ordine ad actus de se aptos ad proles procreationem, et perpetuo se obligant ad individuum vitæ societatem.

Ratione sacramenti, matrimonium communiter definitur: Sacramentum a Christo Domino institutum gratiam conferens ad legitimam maris et feminae maritalem unionem sanctificandam, et ad prolem pie suscipiendam, sancteque educandam.

1532. Divisio. Multipliciter distinguitur matrimonium.

1° Legitimum, ratum et consummatum. — *Legitimum* est, quod contrahitur a non baptizatis juxta præscriptum legis naturalis et civilis. *Ratum* est, quod contrahitur a baptizatis juxta præscriptum legis divinae et ecclesiasticae, inter quos tamen, post contractum, nondum intercessit copula carnalis. Vocatur *ratum*; quia non solum natura, sed etiam ecclesia illud approbat, et ratum habet. *Consummatum* est ipsum matrimonium legitimum vel ratum, in quo adfuit actus de se aptus ad generationem proles.

2° Verum, præsumptum et putativum. — *Verum*, quod revera contractum est, et uti tale probatur. *Præsumptum*, quod in quibusdam circumstantiis a jure præsumitur, quin probationes afferantur. *Putativum*, quod legitime initum existimatur, cum tamen ob latens impedimentum irritum sit.

3° Ecclesiasticum, civile, morganaticum et conscientiae. — *Ecclesiasticum* est illud, in quo omnia concurrunt quæ ad validum conjugium ab ecclesia præscribuntur. *Civile* illud vocant, in quo con-

currunt etiam quæ a civili lege præcipiuntur, sed tantum quoad effectus civiles *. *Morganaticum* illud dicunt, quod legitime contrahitur a viro nobili cum femina humilioris ordinis, ea conditione, ut tam uxor quam filii inde nascituri jus quidem acquirant ad ea quæ ad victum sunt necessaria, excludantur vero ab omnibus mariti et patris titulis, nec non a successione in maritalia et paterna bona. *Conscientiæ* dicitur illud, quo vir et femina coram parcho, aut altero sacerdote, ab eo, cui hæc sit auctoritas, deputato, et duobus testibus familiaribus, sed omissis ex indulto denuntiationibus, conubio junguntur. Omnis cura adhibetur, ut hæc matrimonia occulta remaneant, ad evitanda hominum improbantium dieteria, aliasque molestias, quas facile subirent conjuges ¹.

1533. **Principia.** — I. Matrimonium inter fideles seu baptizatos est verum novæ legis sacramentum. Constat ex his verbis Trid. ²: « Si quis dixerit, matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit ». Hanc fidei doctrinam innuit apostolus ³, dicens: « Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in ecclesia ». Unde matrimonium, ut sacramentum, significat unionem spirituales Christi cum ecclesia.

II. In matrimonio christiano sacramentum a contractu separari non potest; ideoque inter baptizatos matrimonium aut est sacramentum, aut validus contractus non est. Constat præsertim ex thesi 66

¹ Bened. XIV. *De syn.* lib. 13. c. 23. n. 12. — ² Sess. 24. can. 1. de sacr. matrim.

— ³ Ad Ephes. v. 32.

* Ubi matrimonium civile est obligatorium, ad vexationes pœnasque vitandas, ad consequendos effectus civiles, et ad polygamie periculum avertendum, *opportunitum et expediens* est ut fideles se sistant gubernii officiali, ea tamen intentione, ut formalitatem seu actum mere civilem exequantur; et quidem non ante, sed post matrimonium coram ecclesia legitime contractum, nisi aliqua coactio vel absoluta necessitas ejusmodi ordinis invertendi causa esset: et tunc omni diligentia utendum erit, ut matrimonium coram ecclesia quamprimum contrahatur, atque interim contrahentes sejuncti consistant. S. pœnit. 15 jan. 1866. — Qui matrimonium mere civile inire vel in eo persistere præsumunt, *absolutione indigni* sunt, nec in periculo mortis absolvi possunt usquedum respiscant ac præscriptionibus ecclesiæ se subjicientes ad pœnitentiam convertantur. S. pœnit. 15 jan. 1866, n. 4. — Sed quid agere debet parochus, si conjuges civiliter contraxerunt; at postea unus renuat contrahere coram ecclesia? Sic respondet card. Caprara, legatus a latere in Galliis: " Satagendum est ut specialem procuratorem constituat, qui ejus nomine matrimonium contrahat de more... Et si iste nolit quidem contrahere per procuratorem, tunc (sic prosequitur card. Caprara) " ad dispensationem in radice matrimonii seu ad matrimonii sanationem in radice devenire posse judicamus, ita ut saltem innocentis partis animæ salutis, prolis legitimitati et familiarum tranquillitati omnino cautum sit, et quamprimum etiam renuentis animæ salutis provideri possit... "

in syllabo a Pio IX damnata, et ex encyclica *Arcanum divinæ sapientiæ* Leonis XIII, 10 febr. 1880.

III. Ad matrimonii validitatem requiritur utriusque contrahentis consensus de præsentī, deliberatus ac plene voluntarius, aliquo externo signo expressus (VI. 879, 887).

IV. Matrimonium in facie ecclesiæ, seu in ecclesia, maxime celebrari decet. Haud tamen vetitum est locorum ordinariis ut, si nulum immineat periculum ac laudabiles concurrant causæ, illud celebrare quandoque pro sua prudentia permittant in privatis oratoriis, in quibus sacrum fieri valeat. Missa etiam nuptialis in dictis oratoriis celebrari potest: s. rit. c. decr. 31 aug. 1872.

1534. Q. *An ad consensum exprimendum sint necessaria verba?*

R. Verba non sunt necessaria ad valide contrahendum matrimonium, ut declaravit Innoc. III ¹. Venialiter tamen peccaret, qui nollet uti verbis ad exprimendum suum consensum, nisi verecundia aut alia rationabilis causa excusaret; quia ageret contra consuetudinem ecclesiæ (VI. 888).

An (quæres) donatio annuli, vel traductio sponsæ in domum sponsi satis exprimant verum consensum? R. Hæc de se non sunt signa sufficientia veri consensus requisiti ad matrimonium, nisi ex consuetudine loci vim habeant verum voluntatis consensum significandi. — Sufficiens vero est signum, si viro exprimenti consensum femina manum porrigat: secus, si tantum eam non retraheret, postquam sponsus illius manum apprehendit ² (VI. 889).

1535. Q. *An sufficiat consensus per procuratorem expressus?*

R. Affirmative, dummodo adsint conditiones requisitæ. Constat ex rit rom. ³. Conditiones vero ad matrimonium sic contrahendum sunt: — 1^a Ut procurator habeat speciale mandatum contrahendi cum determinata persona ⁴. — 2^a Ut procurator per se contrahat; non potest enim ipse alium delegare, nisi habeat expressam et specialem a mandante licentiam ⁵. — 3^a Ut mandatum a mandante, antequam matrimonium contrahatur, non sit revocatum, ne mentaliter quidem. — 4^a Ut procurator cum comparte matrimonium contrahat coram paroco et testibus, mandato prius illis exhibito. — 5^a Ut procurator limites mandati non excedat (VI. 885). — Ceterum, parochus graviter prohibetur, inconsulto episcopo, matrimonium per procuratorem permittere; cum ex praxi ecclesiæ vix inter alios quam inter principes sic matrimonia contrahantur ⁶.

1536. Q. *An validum sit matrimonium initum cum consensu conditionato?*

¹ C. Tuæ fraternitati 25. de sponsal. — ² C. 1. de spons. duor. — ³ Ritus celebr. matrim. sacr. — ⁴ C. final. de procurat. in 6. — ⁵ Ibid. — ⁶ Cfr Del Vecchio, t. II, n. 912.

R. 1° Si conditio apposita sit de præterito aut de præsentī, et conditio jam verificata sit aut verificetur, validum est matrimonium; nam consensus ille conditionatus illico transit in absolutum, ideoque nihil deest valori contractus.

R. 2° Si conditio apposita sit de futuro necessario, v. g. si dicatur: *duco te, si pater tuus morietur*, valet matrimonium; jam enim conditio illa est præsens et determinata in sua causa naturali. Excipe, nisi per ea verba intelligatur suspendi consensus donec conditio impleatur.

R. 3° Si conditio apposita sit de futuro contingenti, videndum utrum conditio sit honesta vel turpis. Nam, si sit honesta, matrimonium non valet tempore quo sic contrahitur, cum voluntas futuræ conditioni alligetur, sed valet, impleta conditione; contractus enim conditionatus, conditione impleta, evadit absolutus. — Si vero conditio sit turpis, distinguendum. Si conditio sit turpis contra substantiam matrimonii, idest, si adversetur bono prolis, fidei conjugalis, vel sacramenti: v. g. si dicatur: *contraho tecum, si generationem prolis vitabis*, — aut *si pro quæstu adulterandam te tradas*, — aut *donec uxorem te meliorem inveniam*; tunc matrimonium est nullum. Si autem conditio esset turpis alio modo, seu non contra substantiam matrimonii, v. g. si dicatur: *contraho tecum, modo victum furto compares*; tunc matrimonium in foro externo censetur validum ¹, nam ecclesia præsumit adesse absolutum consensum contrahentium. Dicitur *in foro externo*; quia, si sponsi vere non intenderent consentire, nisi verificata tali conditione, matrimonium esset quidem invalidum. In dubio tamen præsumendum est talem conditionem esse joco appositam, et non animo consensum suspendendi ².

R. 4° Si conditio apposita sit de servanda vel vovenda perpetua castitate, non satis constat utrum valeat matrimonium: disputant enim hinc inde tum veteres tum nostræ ætatis magni nominis theologi et canonistæ ³.

R. 5° Si conditio apposita sit de re impossibili, idem dicendum quod dictum est de conditione turpi non contraria substantiæ matrimonii (VI. 891).

An (quæres) impleta conditione in matrimonio requiratur novus consensus? R. Non est moraliter certum quod sufficiat consensus jam præstitus; ideoque, cum agatur de sacramenti validitate, consultius est consensum renovare (VI. 895).

NB. Parochi, sine urgentissima causa, numquam admittere debent matrimonia conditionalia, propter plura inconvenientia, quæ deinde occurrere possunt contra ipsorum validitatem (VI. 892).

¹ C. fin. de condit. appos.

² C. fin. de sent. et re judic.

³ Cfr Bened. XIV, *De Syn.*; Schmalzgrueber, *Jus Eccl.*; Marc, *Instit. mor.*; Aertnys, *Theol. mor.*; Lehmkühl, *Theol. mor.*

1537. Q. *An ad matrimonium filiorumfamilias, præter consensum proprium, requiratur etiam consensus parentum?*

R. 1° Negative, quoad validitatem. Constat ex Trid. 1, a quo anathemate damnantur, qui falso affirmant matrimonia a filiisfamilias sine parentum consensu contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse.

R. 2° Affirmative, generatim loquendo, quoad liceitatem. Ratio, quia honor et reverentia parentibus debita expostulat, ut filii in re adeo gravi ipsorum consilium exquirant, et consensum expectent. Quare filiisfamilias, qui nuptias contrahunt insciis vel invitis parentibus, plerumque graviter peccant. Dixi *plerumque*; quia filii excusantur, saltem a mortali, si absque consensu parentum nuptias contrahunt ex justis causis: et præcipue — a) si pater injuste prohibeat filium a conjugio; — b) si pater causa majoris dotis indignam mulierem ei dare velit; — c) si pater velit tradere filio uxorem ægram aut duræ conditionis; — d) si filius a parentibus injuste opprimetur; — e) si pater procul distet, et filius non posset commodè eum certiores facere, credatque patrem libenter consensurum; — f) si pater ideo prohibeat justum matrimonium, quia vult ut filius ducat aliquam contra ejus voluntatem; — g) si pater impediat filium ab aliquo matrimonio sine justa causa; tunc enim filius non tenetur obedire, et pater graviter peccat impediendo (VI. 849).

An (quæres) teneatur filius obedire patri præcipienti ut matrimonium contrahat, vel ut aliquam ducat mulierem a qua filius abhorret? R. Per se non tenetur. Posset vero aliquando teneri per accidens: idest, si matrimonium illud valde referat ad tollenda gravia dissidia, vel ad sublevandam gravem necessitatem parentum, non jam vigore præcepti, sed ex virtute pietatis; quia filius tenetur subvenire parentibus in necessitate: sed hoc intelligitur, quoties filio status matrimonialis esset assumendus; intelligi etiam debet, dummodo filius a ducenda illa muliere valde non abhorreat: caritas enim neminem potest obligare ad habitandum toto vitæ tempore cum uxore, quam notabiliter horreret. Præcisus prædictis causis, patri tantum permissum est filium ad nuptias invitare ob aliquam justam causam, puta familiam propagandi, facultates ampliandi, aut nobilitatem augendi (VI. 850).

1538. Q. *Quid agere debeat qui fecte, idest sine vero consensu, matrimonium contraxisset?*

R. Qui fecte matrimonium contraxit, regulariter tenetur matrimonium revalidare per verum consensum, ut sic repararet injuriam comparti illatam. Dixi *regulariter*; quia, si compars decepta separationi consentiat, vel ex hujus quoque parte fictio vel fraus intercesserit,

¹ Sess. 24. c. 1. de ref. matr.

aut nullum ipsi damnum eventurum sit, vel is, qui fecte contraxit, ad contrahendum coactus fuerit, matrimonium revalidare non tenetur (VI. 887, 1113). — Advertendum vero, quod conjux, qui verum consensum posuit, generatim loquendo, non tenetur credere alteri asserenti se fecte contraxisse, etiamsi id juramento firmaret ¹. Dicitur *generatim loquendo*; nam aliter dicendum, si ex circumstantiis aliter censendum esset (VI. 908).

ARTICULUS II.

De proprietatibus matrimonii.

§ I. De unitate matrimonii.

Matrimonii unitas in hoc consistit, ut una mulier unicum tantum maritum viventem habeat, et unus vir unicam tantum uxorem viventem habeat. Huic unitati se opponit, ut patet, polyandria et polygamia simultanea.

1539. **Principia.** — I. Polyandria simultanea ipso jure naturæ vetita est, siquidem adversatur procreationi et educationi prolis: *procreationi* quidem; quia experientia constat mulieres cum pluribus viris simultanee se commiscentes fere semper esse infœcundas *: *educationi* autem; quia ex plurium congressu proles redditur incerta, proindeque nullus est qui ejus curam suscipere velit.

II. Polygamia simultanea prohibita est saltem jure divino positivo novæ legis. Constat, tum ex his verbis evangelii ²: « Omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, mœchatur »; tum ex Trid. ³ sic definiente: « Si quis dixerit, licere christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit ».

III. Polyandria et polygamia successiva licita est, idest, post mortem conjugis, conjugii superstitioni neque ad secundas neque ad ultiores nuptias transire ulla lege prohibetur. Constat ex s. scriptura ⁴: « Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult nubat ». Confirmatur ex his conc. Florentini verbis: « Declaramus non solum secundas, sed tertias et quartas, atque ultiores nuptias, si aliquod impedimentum non obstet, licite contrahi posse ».

¹ C. Cum a nobis, de testib. et attest. ² Luc. xvi. 18.

³ Sess. 24. can. 2. de sacr. matr.

⁴ I. Cor. vii. 39.

* « On compte, en général, deux cents femmes prostituées, qui ne produisent deux ou trois enfants par an » (Debreyne, *Mæchialogie*, Sec. part. c. II, § II).

§ II. *De indissolubilitate matrimonii.*

1540. Matrimonium fidelium ratum et consummatum, vivente utroque conjuge, est quoad vinculum indissolubile, ita ut neutra pars possit umquam valide aliud matrimonium inire. Est doctrina fidei, definita in can. 5° et 7° sessionis 24^æ conc. Trid., confirmata his verbis ejusdem concilii 1: « Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronunciavit, cum dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* ». Hujus autem nexus « firmitatem ab Adamo tanto ante pronunciatam, Christus Dominus his verbis confirmavit: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet* ». Constat etiam ex constit. *Arcanum*, in qua Leo XIII definivit: « Solvere vinculum conjugii inter christianos rati et consummati nullius in potestate esse ». Huc pertinet etiam thesis 67 in syllabo Pii IX proscripta: « Jure naturæ matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest ».

Dicitur 1° *matrimonium fidelium ratum et consummatum*; quia matrimonium infidelium etiam consummatum, et matrimonium fidelium ratum, sed non consummatum, potest aliquando dissolvi, ita ut liceat interdum alterutri conjugi ad alias nuptias transire. Vide n. 1638. Dicitur 2° *quoad vinculum*; quia gravibus de causis licite possunt conjuges ab invicem separari quoad torum et habitationem. Vide n. 1640.

CAPUT III.

De materia, forma et ministro matrimonii.

1541. **Principia.** — I. Materia remota sacramenti matrimonii sunt corpora contrahentium mutuo sibi invicem tradenda, sive jus mutuum in corpus alterius. — Materia proxima est ipsa actualis traditio juris in corpora, facta per verba seu signa consensum exprimentia (VI. 880).

II. Forma hujus sacramenti est mutua ac legitima corporum acceptatio verbis aut signis expressa: Bened. XIV, constit. *Paucis ab hinc*.

¹ Sess. 24. in princ.

III. Ministri hujus sacramenti sunt ipsi contrahentes. — *Probatum*. Tridentinum ¹ declaravit, omnia conjugia clandestina, scilicet sine parochi præsentia, ante ipsum concilium celebrata esse vera et rata, nempe indissolubilia, idque negantes anathemate mulctavit: atqui matrimonia fidelium vera et rata dici non possunt, nisi sint sacramenta, ut declaravit Innoc. III ²; ergo ipsi contrahentes sunt sacramenti ministri. Confirmatur ex pluribus declarationibus s. c. (VI. 897), et præsertim ex nuperrima constit. *Arcanum* Leonis XIII, 10 febr. 1880. — Quamvis autem ipsi contrahentes sint ministri sacramenti matrimonii, semper tamen regulariter parochi vel delegati præsentia ad ejusdem validitatem requiritur, ubicumque publicatum est Tridentinum. Cfr nn. 1576, 1577, 1728. 5^a.

Resolve. 1. Matrimonia quæ per procuratorem celebrantur, quia sunt legitimi contractus, ideo vera etiam sunt sacramenta, nec opus est ut contrahentes coram parcho se sistant ad matrimonium confirmandum. — 2. Conjugia malitiose contracta coram parcho reluctantante et benedictionem denegante sunt quidem graviter illicita, sed valida et vera sacramenta; et hoc, etiamsi parochus affectet nolle intelligere, nempe oculos et aures claudendo, ex decr. s. c. conc., ubi ad quæsitum: « Et quid si parochus adfuisse, nihil tamen eorum, quæ agebantur, vidit vel audivit? utrum tale matrimonium sit nullum »; s. c. respondit: « Matrimonium non valere, si non intellexisset; nisi ipse parochus affectasset non intelligere ». — 3. Si parochus assistat matrimonio existens in mortali, non peccat graviter; quia non conficit nec ministrat sacramentum. Attamen, si parochus omittit pronuntiare verba: *Ego conjungo vos etc.*, vel alia, juxta receptum uniuscujusque provinciæ ritum, ut dicitur in Trid. ³, saltem venialiter peccat (VI. 899). — 4. Sponsi contrahentes in mortali duplex committunt sacrilegium: unum nempe ut sacramenti ministri, aliud ut suscipientes (VI. 32. Conf. dir. XVII. 7).

CAPUT IV.

De subjecto matrimonii.

1542. Principia. — I. Subjectum sacramenti matrimonii est quilibet homo baptizatus, nullo naturali, divino aut canonico impedimento laborans. Non baptizatus est capax matrimonii uti contractus.

¹ Sess. 24. c. 1. de ref. matr.

² C. Quanto, de divort.

³ Sess. 24. c. 1. de ref. matr.

II. Qui sacramentum matrimonii suscipit, debet esse in gratia, quia matrimonium est sacramentum vivorum, et præterea debet sibi proponere honestum finem (VI. 884).

1543. Q. *Quinam finis intendi debeat in matrimonio ineundo?*

Prænotandum. Tres fines in matrimonio considerari possunt, nempe: fines intrinseci essentialia, fines intrinseci accidentales, et fines accidentales extrinseci. Fines *intrinseci essentialia* sunt duo: mutua corporum traditio cum obligatione reddendi debitum, et vinculum indissolubile. Fines *intrinseci accidentales* pariter sunt duo: procreatio prolis, et remedium concupiscentiæ. Fines autem *accidentales extrinseci* plurimi esse possunt, uti v. g. pax concilianda, voluptas captanda etc. His prænotatis:

R. Certum est ad matrimonium licite et valide contrahendum requiri, ut fines intrinseci essentialia vel intendantur expresse, vel saltem positive non excludantur: alias natura ipsa matrimonii destructa maneret. Quare, si quis matrimonium iniret positive excludendo hujusmodi fines, nempe animo non reddendi debitum, vel contrahendi tantum ad tempus, non solum peccaret, sed nullum iniret matrimonium. Verum, si excluderet fines intrinsecos accidentales, non solum valide, sed etiam licite contraheret; sufficit enim ut salventur fines essentialia, ut supra. Sic v. g. beata virgo Maria et s. Joseph in sua desponsatione profecto non intenderunt nec prolis procreationem nec concupiscentiæ remedium, et tamen validum et licitum conjugium inierunt, ut constat ex evangelio ¹.

An (quæres) liceat nubere principaliter ob remedium concupiscentiæ? R. Affirmative, modo contrahens non excludat finem procreandæ prolis. Ratio, quia matrimonium est a Deo institutum non solum ad prolem procreandam, sed etiam in remedium concupiscentiæ, ut constat ex s. scriptura ²: « Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat ». Advertendum tamen, quod fines intrinseci accidentales, ut honesti sint, oportet ut referantur ad Deum, saltem virtualiter vel habitualiter. Recole dicta n. 23 (VI. 882).

An (quæres iterum) sit licitum contrahere matrimonium principaliter ob fines accidentales extrinsecos, nempe ob voluptatem captandam, pacem familiarum conciliandam et similia? R. Distinguendum. Si finis sit per se honestus, nimirum pax populi, amor inter consanguineos, honoris familiæ conservatio, sanitas tuenda et similia: tunc licite matrimonium contrahitur; quia hæc non est deordinatio, eligere aliquem ex finibus secundariis honestis pro fine primario, modo iste non excludatur. Secus vero, si finis non sit honestus, nempe si sit voluptatis, vel cupiditatis divitiarum, aut vani honoris (VI. 883).

¹ Matth. i. 20.

² I. Cor. vii. 2.

CAPUT V.

De proclamationibus matrimonii.

Proclamationes sunt publicæ denuntiationes, quibus fideles admonentur de matrimonio inter certas personas contrahendo, ideo ab ecclesia inductæ, ut facilius impedimenta, si quæ inter nupturientes existant, detegantur.

ARTICULUS I.

De necessitate proclamationum.

1544. **Principia.** — I. Adest obligatio ex se gravis præmittendi matrimonio tres proclamationes. Constat ex Trid. ¹, a quo præcipitur ut, antequam matrimonium contrahatur, « ter a proprio contrahentium parochio, tribus continuis diebus festivis, in ecclesia, inter missarum solemnias, publice denuntietur inter quos matrimonium sit contrahendum ».

Dicitur 1° *a proprio contrahentium parochio*. Quare, si sponsi fuerint diversæ parochiæ, in utraque fieri debent denuntiationes: et in casu quo alter sponsorum de brevi moraretur in aliquo loco, non satis est quod ibi fiant denuntiationes, sed debent fieri etiam in parochia unde discessit, ut declaravit s. c.; quia denuntiationes ideo fiunt, ut impedimenta manifestentur, ac propterea oportet eas fieri ubi sponsi diutius sunt commorati. — Si autem alter sponsorum sit exterus, parochus non debet facere denuntiationes, nisi postquam ille per fidem authenticam probaverit *statum liberum* coram ordinario, ut habetur in instruct. c. s. off. 21 aug. 1670. — Item denuntiationes necessario faciendæ sunt etiam in loco originis, ut pluries declaravit s. c. (VI. 991).

Dicitur 2° *tribus continuis diebus festivis*. Nihil obstat quominus hi dies festivi possint esse etiam immediati. Optima tamen est praxis, quæ fert, ut denuntiationes fiant tribus diebus festivis continuis quidem, sed interruptis ab uno vel pluribus diebus ferialibus;

¹ Sess. 24. c. 1. de ref. matr.

quia sic melius obtinetur finis concilii. Si autem denuntiationes fierent tribus diebus festivis interruptis, modo plures dies festi non intercederent, id non esset gravis sed levis culpa; quia leviter transgrederetur præscriptum concilii. Advertendum vero quod, saltem sine gravi culpa, et si aliqua subsit ratio etiam sine ulla culpa, denuntiationes fieri possunt diebus ferialibus, si ex aliqua causa fieret magnus concursus in ecclesia; quia sic jam satis impletur finis concilii, ex declaratione s. c. (VI. 992).

Dicitur 3° *in ecclesia, inter missarum solemnia*; idest in ecclesia parochiali contrahentium, et in missa parochiali vel conventuali, ex declaratione s. c. Nihilominus, saltem sine mortali, et si adsit justa causa absque ullo peccato, denuntiationes possunt fieri in ecclesia etiam tempore concionis vel processionis, aut extra ecclesiam in loco magni concursus; quia sic jam obtinetur finis concilii (VI. 991).

II. De jure communi licet statim post ultimam denuntiationem matrimonium contrahere, etiam eadem die.

III. Si, factis denuntiationibus, matrimonium non celebretur intra duos menses, præcipit rit. rom. ¹ ut illæ repetantur, nisi aliter episcopo videatur (VI. 993).

IV. Si quis, absque urgenti causa necessitatis vel episcopi dispensatione, præsumeret assistere matrimonio sine denuntiationibus, incurreret suspensionem ab officio per triennium ², sed ferendæ sententiæ (VI. 1007).

V. Quando proclamationes in duabus parochiis faciendæ sunt, neuter parochus matrimonio assistere poterit, nisi accepta alterius parochi *attestatione*, quod tres proclamationes in sua parochia rite factæ fuerint, et quod nullum inde impedimentum detectum fuerit.

1545. Q. *An peccet mortaliter parochus, si assistat matrimonio, omissis denuntiationibus sine dispensatione episcopi, quando jam per diligentiam certus factus fuerit nullum subesse impedimentum?*

R. Affirmative. Ratio, quia esto per diligentiam parochus impleat finem Tridentini, transgreditur tamen diligentiae formam, quam concilium præscribit; quod, cum sit in re gravissima, non excusatur a mortali, nisi urgens adsit necessitas, quæ moram non patiatur: imo nec adæquate satisfit fini præcepti denuntiationum; nam si, neglectis denuntiationibus, aliquod detegatur impedimentum, filii reputantur illegitimi, etiamsi contrahentes impedimentum ignoraverint ³, quando contra legitimi habiti fuissent, si præcessissent de-

¹ De sacram. matrim.

² C. Cum inhibitio, de clandest. despons.

³ C. fin. § Si quis, de clandest. despons.

nuntiationes ¹; et insuper a Trid. ² contrahentibus adimitur spes obtinendi dispensationem impedimenti, si sit consanguinitatis vel affinitatis (non autem publicæ honestatis, ut declaravit s. c.). Excusandus tamen esset parochus a mortali, si unam tantum denuntiationem omitteret; quia respectu ad totum præceptum non videtur gravis materia (VI. 990).

ARTICULUS II.

De dispensatione a proclamationibus.

1546. Concilium Tridentinum ³ facultatem tribuit ordinario sive episcopo a proclamationibus ex justa causa dispensandi. Causæ autem legitimæ dispensationis aliæ sunt ob quas episcopus dispensare tenetur, aliæ ob quas dispensare potest, sed non tenetur.

I. Causæ ob quas episcopus *tenetur* dispensare sunt: 1^a Si adsit probabilis timor, ne matrimonium malitiose impediatur. — 2^a Si matrimonium sit necessarium ad vitandum damnum sive infamiam contrahentium vel prolis: v. g. si concubinarij jam reputarentur conjuges; si præcessisset defloratio, et timeatur in viro mutatio voluntatis; si alter sponsorum reperiretur in articulo mortis, et esset proles legitimanda. — 3^a Si immineat periculum animæ, corporis vel fortunæ. — 4^a Si sponsus statim sit longe profecturus, et urgeat necessitas contrahendi ob unam ex causis descriptis. — 5^a Si parentes vel tutor velint ut virgo nubat indigno. — 6^a Si adsit quævis alia causa, quæ, prudentis judicio, urgens videatur. — Si forte episcopus, his extantibus causis, injuste negaret dispensationem, sponsi recurrere possunt ad judicem superiorem.

II. Causæ ob quas episcopus *potest*, sed non tenetur, dispensare sunt: 1^a Si nuptiæ sint contrahendæ inter magnates; quia horum conjugia non fiunt nisi magna præcedente consideratione. — 2^a Si sponsi sint valde senes, aut valde dispares in conditione, ætate, divitiis aut qualitate. — 3^a Si certo moraliter constet nullum adesse impedimentum. — 4^a Si immineat tempus adventus vel quadragesimæ, et alias urgeat periculum incontinentiæ vel gravis præjudicii. — Episcopus dispensando in denuntiationibus semper tenetur diligenter aliunde inquirere de impedimentis, nisi communiter constet non adesse (VI. 1005, 1006. H. A. XVIII. 58).

¹ C. Ex tenore, qui filii sint legit.

² Sess. 24. c. 5. de ref. matrim.

³ Ibid. c. 1.

An (quæres) vicarius generalis episcopi possit in denuntiationibus dispensare? R. Affirmative; quia vicarius facit unum tribunal cum episcopo.

An (quæres iterum) id possit aliquando parochus? R. Negative; quia parochus nullam habet jurisdictionem in foro externo. Potest tamen declarare præceptum denuntiationum non obligare (modo certus sit nullum adesse impedimentum) in omnibus casibus in quibus episcopus dispensare tenetur, si episcopus adiri non possit, periculumque sit in mora (VI. 1007).

ARTICULUS III.

De revelatione impedimentorum.

1547. Principia. — I. Generatim loquendo, omnes qui sciunt adesse inter nupturientes aliquod impedimentum, esto sit occultum et infamatorium, tenentur illud revelare. Ratio, quia ideo a Trid. ¹ præcipiuntur denuntiationes « ut, si aliqua subsunt, impedimenta... detegantur » (VI. 994).

II. Nemo tenetur cum suo gravi incommodo aut aliorum scandalo impedimentum denuntiare; nam neque lex ecclesiastica, neque præceptum correctionis obligat cum gravi incommodo aut scandalo aliorum (VI. 995).

III. Qui novit impedimentum occultum aut infamatorium, antequam illud episcopo vel parochi deferat, tenetur sponsos admonere (si monitio est profutura) ut ab hujusmodi matrimonio desistant, modo periculum non sit in mora (VI. 994).

1548. Resolutiones. — 1. Qui novit impedimentum sub secreto naturali non eximitur ab obligatione denuntiationis; quia promissio etiam jurata secreti non obligat, quando imminet damnum commune vel tertiæ personæ (VI. 994).

2. Conscius impedimenti tenetur revelare, licet illud non posset probare; cum testimonium unius de impedimento satis sit ad matrimonium impediendum, ut mox probabitur (VI. 995).

3. Contrahens ipse, legitime interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri vel matrimonio abstinere; nisi tamen dispensationem pro foro conscientiae obtinuerit: tunc enim fateri non tenetur, nisi iudex aliunde habeat sufficientem probationem (VI. 1000).

¹ Sess. 24. c. 1. de ref. matrim.

4. Si impedimentum est occultum, et jam fuerit pro eo obtenta dispensatio quoad forum internum, illud sciens non tenetur denuntiare: secus, si adesset publica fama de impedimento, et dispensatio esset occulta.

5. Si noveris impedimentum ex auditu, sed non recorderis a quo audieris, vel si accepisti a persona non fide digna, non teneris denuntiare (VI. 994).

6. Si parochus probabiliter judicet adesse inter nupturientes aliquod impedimentum, tenetur suam assistentiam denegare et nuptias vetare, donec saltem per ordinarium decernatur quid sit agendum (VI. 54).

1549. Q. *An sufficiat unus testis de impedimento, ut episcopus prohibeat contrahi matrimonium?*

R. Affirmative. Ratio, quia, licet regulariter ad probandum requirantur duo testes, attamen, quando agitur de peccato vitando et de sacramenti frustratione avertenda, minori probatione jus¹ contentum est (VI. 996). Cum tamen unus tantum testis habetur, requiritur: 1° ut ipse non modo denuntiet, sed etiam deponat; nisi tamen probare valeat famam impedimenti, quia tunc sufficit ut denuntiet²; 2° ut deponat cum juramento; quia in iis, quæ sunt in præjudicium tertii, non creditur testi nisi jurato³; 3° ut habeat certam scientiam ex se, non ex auditu; nisi tamen agatur de impedimento consanguinitatis aut affinitatis, quia tunc sufficit ut deponat illud audisse a duobus fide dignis⁴; 4° ut non sit persona vilis, nisi factum sit ita occultum, ut aliter nequeat probari (VI. 997).

Quid (quæres) si solus episcopus vel alius iudex aut parochus impedimentum sciat? R. Modo notitiam impedimenti non habuerit ex sacramentali alicujus confessione, potest et tenetur matrimonium impedire, ad præcavenda gravia mala, quæ plerumque ex matrimonio invalido oriuntur (VI. 1002. 54).

CAPUT VI.

De impedimentis matrimonii.

Impedimenta matrimonii sunt duplicis generis: quædam illicitum tantum, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impediencia, posteriora dirimentia vocantur (VI. 978).

¹ C. 22. Super eo, de test. et attest.

² C. Cum in tua 27. de spons.

³ C. Tua, de cohabit. cleric.

⁴ C. Licet 2. de test. et attest.

ARTICULUS I.

De impedimentis impredientibus.

1550. Impedimenta matrimonium impredientia, præter peccatum mortale et excommunicationem, juxta præsentem ecclesiæ disciplinam, quatuor numerantur, et hisce versiculis exprimuntur:

Ecclesiæ vetitum, tempus, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

I. *Ecclesiæ vetitum*; quo nomine intelligitur prohibitio ecclesiæ. Hæc porro alia *generalis* est, nempe jure generali statuta, ut si fuerint omissæ tres proclamationes præscriptæ a Trid.¹, si a sponsis rudimenta fidei ignorentur, si catholicus hæreticam vel schismaticam² personam velit ducere* (VI. 56, 989, 1044): alia *particularis*, quæ respicit matrimonium hic et nunc contrahendum, ut si adsit episcopi vel parochi prohibitio, ob dubium an forte adsit impedimentum, aut ob aliam justam causam (VI. 982).

II. *Tempus (feriatum seu clausum)*: quod ex Trid.³ decurrit inter primas vespervas dominicæ primæ adventus et diem epiphaniæ inclusive, atque inter diem cinerum et octavam paschæ pariter inclusive. — Prohibitio nuptiarum tempore feriato intelligi tantum debet de missa pro sponsis, ac de precibus pro nubentium benedictione in missali positis; non autem attingit ipsum matrimonium, quod cum solis celebratur cæremoniis et precibus quæ in rituali reperiuntur: dummodo tamen accedat episcopi venia (s. rit. c. decr. 14

¹ Sess. 24. c. 1. de ref. matrim.

² S. off. c. ad ep. Harlemensem in Hollandia; Bulla, quæ incipit *Matrimonia*, Bened. XIV, 4. nov. 1741.

³ Sess. 24. c. 10. de ref. matrim.

* Ad Quæsitum: " Utrum juramentum massonicum non retractatum, considerari et tractari possit vel debeat ad instar impedimenti matrimonium impredientis vel etiam dirimentis; et quæ cautelæ exigi debeant, ut matrimonium puellæ catholicæ cum viro *franco-muratore* jurato licite aut etiam valide a parochio benedici possit? „ — S. off. c. 21 febr. 1883 resp.: " Quod attinet ad matrimonium, in quo una contrahentium pars clandestinis aggregationibus notorie adhæret, donec apostolica sedes generale decretum hac in re non ediderit, oportet ut pastores caute et prudenter se gerant; et debent potius in casibus particulare ea statuere, quæ magis in Domino expedire judicaverint, quam generali regula aliquid decernere: omnino vero excludatur celebratio sacrificii missæ, nisi adjuncta aliter exigant „.

aug. 1858); quæ requiritur, in contrarium non obstante consuetudine (s. rit. c. decr. 25 sept. 1875). — Solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora convivia et tripudia item vetantur tempore feriato. Convivia tamen non interdiciuntur sub gravi: imo, si fiant moderate, nulla erit culpa (VI. 983).

III. *Sponsalia* valide cum una persona inita, nec legitime dissoluta, impediunt conjugium cum alia. Recole dicta n. 1522. III. (VI. 985).

IV. *Votum*: hic intelligitur votum simplex sive castitatis, sive religionem ingrediendi, sive sacros ordines suscipiendi, sive non nubendi; quorum quodlibet impedit quominus matrimonium contrahatur (VI. 986).

1551. Q. *Cui competat potestas dispensandi in impedimentis impedimentibus?*

R. Solus papa regulariter dispensare potest in sequentibus: 1° in impedimento sponsalium; — 2° in impedimento voti tum castitatis perpetuæ, tum religionis ingrediendæ (sed recole dicta n. 336); — 3° in impedimento temporis feriati, quoad solemnitates nuptiarum, ex s. rit. c. 23 jun. 1865; — 4° in impedimento disparitatis cultus, seu religionis mixtæ (quod habetur quando sponsorum alter catholicus, hæreticus alter vel schismaticus est), ex bulla *Matrimonia* Bened. XIV, 4. nov. 1741: cfr n. 988. Dictum est *regulariter*; quia, si urgeat necessitas, nec facilis aditus pateat ad pontificem, et periculum sit in mora, jure delegato potest dispensare etiam episcopus, juxta dicta n. 108. II. 1° — In ceteris impedimentis dispensare potest episcopus jure ordinario (VI. 988. H. A. XVIII. 64).

ARTICULUS II.

De impedimentis dirimentibus.

Impedimenta dirimentia hoc nomine vocantur non ideo quod verum matrimonium dirimant seu irritum reddant, sed quia eorum quodlibet efficit, ut irritus sit actus, quo quis, eo subsistente, matrimonium de facto attentaret.

§ I. *De impedimentis dirimentibus in genere.*

Impedimenta dirimentia alia sunt juris naturalis, alia juris divini positivi, alia juris ecclesiastici, prouti suis locis dicetur.

1552. *Principia*. — I. Ecclesia, eaque sola, habet potestatem

constituendi impedimenta matrimonium dirimentia. Est de fide, ut constat ex his verbis Trid. 1: « Si quis dixerit, ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse: anathema sit ». Nec obstat dicere, quod ecclesia nequit invalida reddere sacramenta instituta a Christo Domino, quando celebrentur cum debita materia et forma. Nam respondetur, quod sacramentum matrimonii subsistit in illius contractu; quare, etsi ecclesia sacramentum invalidare non possit, potest tamen ob bonum commune spirituale, ratione cujus supremam habet potestatem super populum christianum, invalidare contractum, sine quo sacramentum minime conficitur (VI. 979).

II. Potestatem constituendi impedimenta dirimentia habet summus pontifex: item concilium generale auctoritate pontificis confirmatum. — Episcopus autem non potest ea constituere quia Urbanus VIII id expresse prohibuit (VI. 980).

III. Impedimentis dirimentibus juris naturalis et divini positivi ligantur omnes homines: impedimentis vero juris ecclesiastici ligantur quidem omnes baptizati (I. 54), sed generatim non ligantur infideles, cum ipsi non sint ecclesiae subditi. Dixi *generatim*, quia utique vinciuntur infideles viventes in locis summo pontifici temporaliter subjectis, nam ibi universaliter adstringuntur legibus contractuum (VI. 981).

IV. Leges impedimenta dirimentia statuantes non cessant, saltem in praxi, neque propter legis ignorantiam, neque propter grave incommodum contrahentium. Ratio 1^{mi} est, quia impedimenta dirimentia, etiam quæ videntur habere rationem poenæ (qualem videtur habere impedimentum criminis) inducunt inhabilitatem, ad quam contrahendam non requiritur ejusdem scientia. Recole dicta n. 90 et cfr n. 1562 2. Ratio 2^{di} est, quia harum legum observantia est moraliter necessaria bono communi, quod semper commodo privato præferendum est. Recole dicta n. 83 (I. 175. H. A. II. 18).

V. Principes sæculares, seu gubernatores rei civilis, quamvis supremi, prorsus carent quavis potestate statuendi impedimenta dirimentia baptizatorum matrimonia. Constat præsertim ex sequentibus verbis encycl. *Arcanum* Leonis XIII: « Cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate ecclesiae, quæ rerum sacrarum sola habet magisterium. Deinde, considerata sacramenti dignitas est, cujus accessione matrimonia christianorum evasere longe nobilissima. De sacramento autem statuere et præcipere, ita, ex voluntate Christi, sola potest et debet ecclesia, ut absonum sit plane potestatis ejus vel minimam partem ad gubernatores rei

¹ Sess. 24. can. 4. de ref. matrim.

² Cfr Vind. tom. II, pag. 452. col. 2 (1).

civilis velle esse translatam ». Confirmatur ex prop. 68 in syllabo Pii IX damnata. — Nihilominus legibus etiam civilibus, quæ certis in casibus prohibent matrimonium, obtemperandum est, ne matrimonium effectibus civilibus careat *. Qua de re facit monitum Pii VIII, quod dabat episcopis quoad matrimonia mixta: « Sic agite, sicque a vobis admoniti agant parochi, ut omnes videant catholicos sacerdotes non alio quam officii sui implendi spiritu animari, ut in iis

* Enitendum est paracho, ut nupturientes matrimonium tum ratione legis ecclesiæ, tum ratione legis civilis validum contrahant. Ideo si matrimonio obstat impedimentum *civile*, parochus sponso ad celebrationem matrimonii non admittat, nisi obtenta a gubernio civili necessaria dispensatione. En porro impedimenta *dirimentia* a jure civili inducta in Italia et Gallia:

1° Vir 18°, mulier 15° ætatis anno nondum expleto matrimonium contrahere nequeunt (codd. It. a. 55, Gall. a. 144).

2° Qui matrimonio legitime inito ligatus est, non potest valide aliud contrahere (codd. It. a. 56, Gall. a. 147).

3° Filius, qui nondum 25^m ætatis annum, filia, quæ nondum 21^m expleverint, matrimonium inire nequeunt absque consensu parentum: consensus tamen patris, si mater dissentiat, satis erit. Si ex parentibus alteruter decesserit, vel impeditus fuerit consensus edere, alterius consensus sufficit. Si uterque parens decesserit aut uterque sit in ea conditione, ut voluntatem suam aperire nequeat, in eorum locum avus et avia subrogantur. Si inter avum et aviam, qui ejusdem lineæ sint, dissensus oriatur, consensus avi satis erit. Si inter duas lineas dissensus existat, hæc sententiarum diversitas pro consensu habebitur. Quoties pater et mater, avi et aviæ desint, aut voluntatem declarandi impotes sint, liberis utriusque sexus, qui uno supra vigesimum primum ætatis anno minores sint, nuptias inire prohibetur, nisi accesserit consensus *consilii-familie*, si sint legitimi vel jure agniti, — tutoris (cod. Gall.) vel *consilii tutelæ* (cod. It.), si sint illegitimi et minime agniti (codd. It. aa. 64-66; Gall. aa. 148-150, 158-160).

4° In recta linea nuptiæ vetitæ sunt inter consanguineos et affines in infinitum (codd. It. a. 58, Gall. a. 161).

5° In linea transversali nuptiæ contrahi nequeunt inter fratrem et sororem, eorumque conjuges; inter avunculum, patrum, et nepotem; ac inter amatam, materteram et nepotem (codd. It. a. 60, Gall. aa. 162, 163).

6° Matrimonium prohibetur inter adoptatum et adoptantem, ejusque descendentes; inter ejusdem adoptantis liberos adoptivos; inter adoptatum et adoptantis filios, qui essent nascituri; inter adoptatum et adoptantis conjugem, et vicissim inter adoptantem et conjugem adoptati (codd. It. a. 60, Gall. a. 348).

7° Nullum est matrimonium, si consensus deficiat (codd. It. a. 105, Gall. a. 146).

Præterea jure nostro Italico: — a) matrimonium contrahere nequeunt interdicti propter animi imbecillitatem (cod. a. 61); — b) qui in judicio criminaliter convictus fuit reus vel complex patratæ aut attentatæ occisionis unius conjugis, non potest cum altero conjugem matrimonium inire (cod. a. 62); — c) error circa personam, et impotentia antecedens simulque perpetua obstant quominus matrimonium validum contrahatur (cod. aa. 105, 107).

Impedimenta civilia *impedientia* fere communiter recepta hæc sunt: 1° defectus denuntiationum in foro civili; — 2° conditio militaris, nisi veniam concedat qui rei militari præest; — 3° status viduitatis: vidua scilicet non potest ad novas nuptias convolare, nisi post decem menses a morte prioris conjugis, vel nisi interea pepererit; partus enim statim impedimentum tollit.

quæ religionis sunt, *ecclesiæ regulas* servant; ipsosque eodem spiritu duci, ut in iis, quæ civilis sunt ordinis, *regias leges* non propter servilem quendam metum, sed propter conscientiam custodiant ».

§ II. *De impedimentis dirimentibus in specie.*

Quindecim numerantur impedimenta matrimonium dirimentia, sequentibus versiculis expressa:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affinis, si clandestinus, et impos,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ:
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant (VI. 1008).

PUNCTUM I. *De impedimento erroris.*

Error in matrimonio versari potest vel circa personam, vel circa personæ qualitatem. Error circa personam est quando hæc putatur Anna, et est Maria. Error circa personæ qualitatem est quando hæc putatur aliqua determinata prærogativa prædita, qua ipsa caret.

1553. *Principia.* — I. Error circa *personam* matrimonium dirimit de jure naturæ. Ratio, quia, cum personæ contrahentium sint ipsum substantiale objectum contractus, quando erratur circa personam, erratur circa substantiam contractus, qui proinde nullus et irritus est defectu consensus; dum, qui intendit contrahere cum una, non consentit contrahere cum alia. Proceditque hoc, etiamsi error sit vincibilis et crassissimus: item, etiamsi error sit concomitans, seu non dans causam contractui, nimirum si, cognito errore, nihilominus foret initum matrimonium.

II. Error circa personæ *qualitatem* non irritat matrimonium, nisi qualitas redundet in substantiam. Ratio, quia hic error non afficit substantiam seu objectum contractus; objectum enim istud est ipsa persona, cum qua contrahitur, non ejus qualitates. Et hoc currit, etiamsi error dedisset causam contractui, idest si, cognito errore, matrimonium non fuisset initum; quia jam adest verum voluntarium circa substantiam contractus, nempe circa personam (VI. 1010-1012).

1554. *Resolutiones.* — 1. Si quis ducat Liam putans se ducere Rachelem, æque eam ducturus si sciret esse Liam, non valet matrimonium; quia de facto defuit ei voluntas contrahendi cum Lia.

2. Si quis contraheret cum corrupta putans se contrahere cum virgine, etsi per dolum in errorem inductus fuisset, valet matrimonium; quia dolus non influit in rei substantiam.

3. Si quis contraxisset cum ignobili putans eam esse nobilem, licet certo contrahere noluisset si prius eam ignobilem cognovisset, validum est matrimonium; quia vere voluit cum ea persona contrahere.

4. Si quis intenderet contrahere cum primogenita regis Galliae et contraheret cum secundogenita, invalide contraheret; quia qualitas hic transit in personam, et errando in qualitate, erratur in persona.

5. Qui aperte diceret: *Volo ducere divitem, et ideo duco Agnetem, quia talis est*, si Agnes dives non sit, invalide contrahit; quia, cum consensus in hoc casu feratur directe et principaliter in qualitatem, et minus principaliter in personam, error in qualitate redundat in substantiam (VI. 1009-1016).

6. Si qua mulier errasset circa officia matrimonialia, quatenus matrimonium inierit quin sciverit inde marito oriri jus in corpus uxoris in ordine ad actus de se aptos ad proles procreationem, censendus ne esset ejus error substantialis, irritum matrimonium reddens? Cum de hoc errore agitur, s. congregatio constanter tenuit esse validum matrimonium (propter generalem voluntatem contrahendi *ut ceteri*, aut contrahendi matrimonium quale est a Christo institutum vel lege divina ordinatum), vel saltem non constare de nullitate. Mulieri igitur, quæ sic erravit, nihil relinquitur, nisi ut aut officiis matrimonialibus exercendis nunc vera voluntate conjugali consentiat — quod si fit, certe omne dubium tollitur — aut ut solutionem matrimonii rati ante consummationem impleret — quæ, si ad usum matrimonii permoveri nequit, aliquando a s. sede conceditur ¹.

PUNCTUM II. De impedimento conditionis.

1555. **Principia.** — I. Impedimentum conditionis matrimonium dirimens adest quando persona libera putat alteram personam, quacum matrimonium contrahere intendit, esse etiam liberam, sed eam postea comperit esse in statu veræ servitutis, idest in totali potestate domini a quo possit vendi et locari (VI. 1017).

II. Conditionis impedimentum non obtinet, si vir, qui duxit in uxorem mulierem servam, quam liberam esse credebat, carnaliter illam cognoverit postquam audierit eam esse servam.

III. Impedimentum conditionis (quod nunc valde rarum est, cum in perpaucis regionibus servitus proprie dicta hodie vigeat) est juris ecclesiastici ².

1556. **Resolutiones.** — 1. Matrimonium personæ liberæ ex ignorantia cum serva contractum nullum est, etiamsi ignorantia esset crassa (VI. 1019).

2. Si servus contrahat cum serva, valet matrimonium; quia ecclesia, irritans talia matrimonia, attendit conditionis inæqualitatem, quæ solum adest quando liber contrahit cum serva (VI. 1018).

¹ Cfr Lehmkühl, t. II. n. 734; et Acta s. sedis, vol. 5. pag. 551 et seqq.

² C. Proposuit; et Ad nostram, de conjug. serv.

3. Si persona libera scienter contrahat cum serva, matrimonium est validum.

3. Validum est matrimonium cum serva ignorata, si per matrimonium illa fiat libera. Porro tres sunt casus, in quibus jure romano per matrimonium acquiritur libertas, nempe: 1° si dominus dotale instrumentum conferat ancillæ contrahenti ¹; 2° quando dominus accipit ancillam in conjugem; 3° quando dominus servam matrimonio tradit alteri, illius servitutem ignoranti ² (VI. 1022. H. A. XVIII. 62).

PUNCTUM III. De impedimento voti.

1557. *Principia.* — I. Votum solemne castitatis, per professionem spontaneam in religione approbata emissum, dirimit matrimonium. Constat præsertim ex Trid. ³ sic definiente: « Si quis dixerit:... regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante... voto: anathema sit ». Dicitur 1° *solemne*; quia votum simplex (excepto eo quod emittitur in societate Jesu) non dirimit, sed tantum impedit matrimonium, ut jam diximus n. 1550. IV. Dicitur 2° *per professionem spontaneam*, quia metus gravis irritat professionem. Recole dicta n. 889 (VI. 1024).

II. Voti solemnitas est juris dumtaxat ecclesiastici, ut declaravit Bonifacius VIII ⁴ (VI. 1025. H. A. XVIII. 65).

PUNCTUM IV. De impedimento cognationis.

Cognatio triplex est, nempe naturalis, spiritualis et legalis.

Sectio I. De cognatione naturali.

1558. *Prænotanda.* Cognatio naturalis, quæ dicitur etiam consanguinitas, est propinquitas personarum, quarum una ab altera, vel omnes ab eodem propinquo stipite, per carnalem generationem descendunt.

Tria in consanguinitate considerata sunt, scilicet stipes, linea et gradus. — a) *Stipes* est illa persona, a qua aliæ originem ducunt. — b) *Linea* est series personarum ab eodem stipite descendentium per varias generationes, diversos continens gradus. Si una persona ab alia descendat, dicitur linea *recta*. Si personæ omnes a communi aliquo stipite descendunt, vocatur linea *transversa*, seu *collateralis*. Hæc *æqualis* est, si personæ a communi stipite æqualiter distent; *inæqualis* vero, si inæqualiter. — c) *Gradus* est mensura distantiae unius personæ ab altera.

¹ L. un. c. de latin. libert.

² Sess. 24. can. 9.

³ Auth. Ad hæc, c. de latin. libert.

⁴ C. unic. de voto et voti redemptione in 6

Ad discernendos gradus consanguinitatis tres communiter statuuntur regulæ pro diversis lineis:

Regula prima. — In linea *recta*, tot sunt gradus, quot sunt personæ dempto stipite, qui numquam in numero computatur: unde pater et filius sunt consanguinei in primo gradu lineæ rectæ, nepos et avus in secundo etc.

Regula secunda. — In linea *collaterali æquali*, quot gradibus a communi stipite personæ singulæ distant, totidem distant inter se: unde frater et soror sunt in primo gradu lineæ transversæ, patruus et consobrini in secundo, filii eorum in tertio etc.

Regula tertia. — In linea *collaterali inæquali*, tot gradibus personæ distant inter se, quot gradibus remotior persona distat a stipite (VI. 1029).

NB. 1. Consanguinitas eodem modo numeratur, sive descensus communis sit per ambos parentes eosdem, sive per descensum ex eodem patre tantum aut ex eadem tantum matre. — Si vero ipsi progenitores inter se jam cognati erant, *multiplex* consanguinitas inter certas personas adesse potest.

NB. 2. Ope *schematis* pag. seq. descripti facile gradus consanguinitatis invenies.

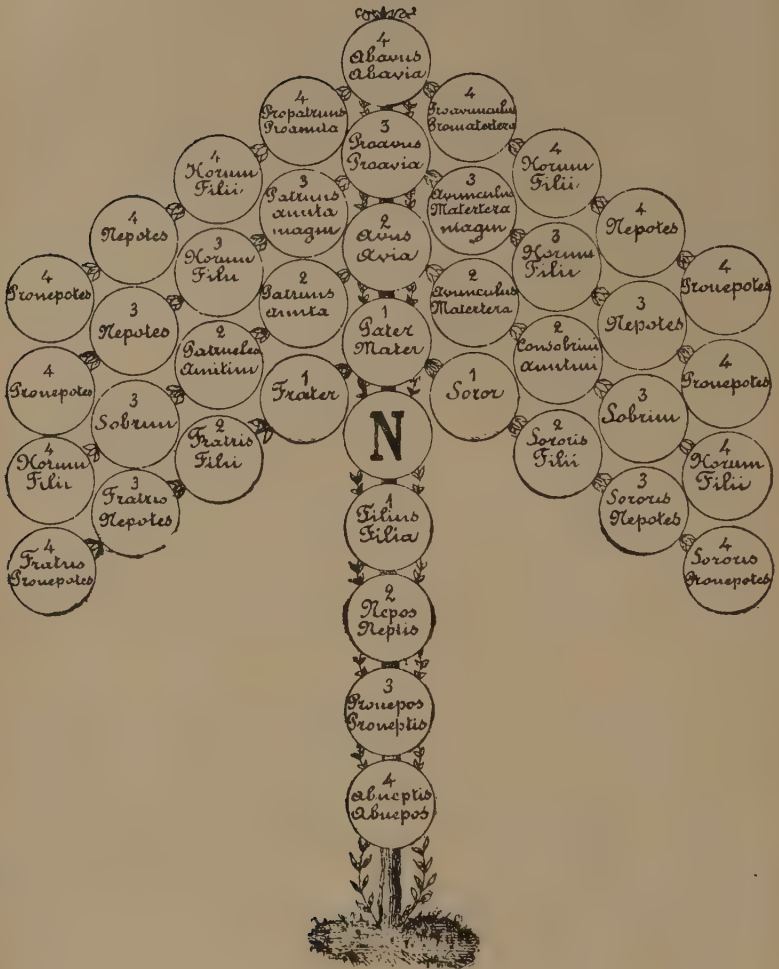
1556. **Principia.** — I. Consanguinitas in linea recta dirimit matrimonium indefinite, in quocumque gradu. Constat ex responso Nicolai I ad Bulgaros.

II. Consanguinitas in linea collaterali matrimonium dirimit usque ad quartum gradum inclusive, et non ultra. Ita definitum fuit in concilio Lateranensi IV ab Innocentio III; qui hoc impedimentum, quod olim ad septimum usque gradum protendebatur, ad quartum coarctavit.

III. Consanguinitas in primo gradu lineæ rectæ, et forte etiam lineæ collateralis, matrimonium dirimit jure naturali. In ceteris gradibus, saltem lineæ collateralis, consanguinitas matrimonium dirimit solo jure ecclesiastico (VI. 470).

IV. Esto consanguinitas in primo gradu lineæ collateralis matrimonium dirimeret solo jure ecclesiastico, ut censent aliqui dd., certum est, ecclesiam in hoc gradu numquam dispensasse, neque umquam esse dispensaturam, ut declaravit Gregorius XVI, litt. 22 novembris 1836.

SCHEMA CONSANGUINITATIS

Nota 1^a Personæ quæ tractu conjunguntur sunt inter se in linea recta, cum ceteris in linea collateralis.

Nota 2^a Ubi lineæ conjunguntur, ibi stipes habetur.

Sectio II. De cognatione spirituali.

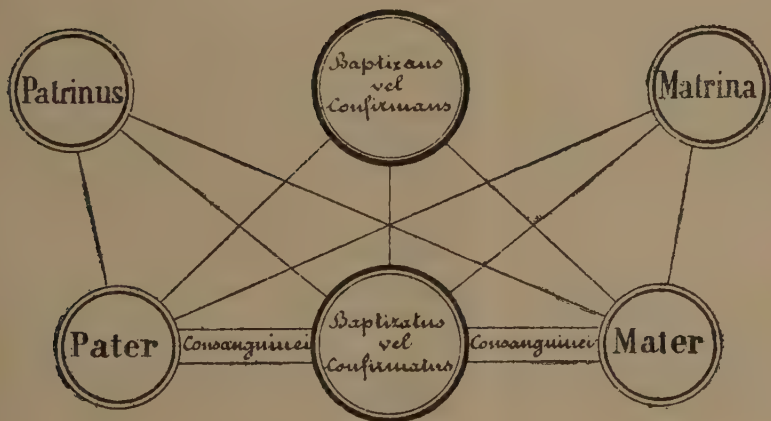
Cognatio spiritualis est propinquitas quædam personarum, quæ oritur ex collatione vel susceptione baptismi et confirmationis.

1560. **Principia.** — I. Cognatio spiritualis est impedimentum dirimens jure ecclesiastico matrimonium: 1° inter ministrum sacramenti (baptismi vel confirmationis) et sacramenti subjectum; 2° inter ministrum sacramenti et parentes ejus, qui sacramentum susceperit; 3° inter patrinum vel matrinam et sacramenti subjectum; 4° inter patrinum vel matrinam et parentes baptizati aut confirmati ¹ (VI. 1028).

II. Ut inter prædictas personas oriatur vera cognatio spiritualis matrimonium dirimens, requiruntur conditiones, quas supra exposuimus n. 1027. II.; quibus adde: si de confirmatione agitur, requiritur etiam, ut patrinus fuerit confirmatus (VI. 186).

¹ Sess. 24. c. 2. de ref. matrim.

SCHEMA COGNATIONIS SPIRITUALIS

Nota. Contrahentes cognationem spiritualemente hisce claudicantibus versiculis exprimi solent (quod de baptismo idem de confirmatione):

Baptizans, baptizatus baptizatique parentes:
Levans, levatus levatique parentes.

Sectio III. De cognatione legali.

Cognatio legalis est propinquitas personarum proveniens ex adoptione perfecta. Porro adoptio perfecta illa est, qua persona sui juris, principis rescripto, transit in potestatem et familiam adoptantis, et omnia filii legitimi jura acquirit (VI. 1027).

1561. **Principia.** — I. Cognatio legalis, jure civili romano inducta, ac deinde ab ecclesia recepta, matrimonium dirimit: 1° Inter adoptantem et adoptatum adoptatique descendentes sub adoptati potestate constitutos, sed non ultra quantum gradum. 2° Inter adoptantem et uxorem adoptati, ac vicissim inter adoptatum et uxorem adoptantis. 3° Inter adoptatum et filios adoptantis 1.

II. Impedimentum cognationis legalis est perpetuum inter adoptatum et adoptantem et uxorem illius, vel vice versa: inter adoptatum vero et filios adoptantis est tantum ad tempus, scilicet usquedum filii sunt sub patria potestate (VI. 1027. H. A. XVIII. 62).

Si quæras hic: Utrum adoptio in Italia vigens in præsentiarum (quæ substantialiter eadem est ac illa, quæ obtinet in Gallia et in Belgio) matrimonium dirimat? Resp. Negative cum Carrière, Bouvier etc. Ratio, quia hujusmodi adoptio *essentialiter* differt ab adoptione perfecta juris romani, cum adoptatus non transeat in familiam et sub patria potestate adoptantis: porro ecclesia tantum leges civiles romanas de adoptione fecit suas, non alias. Responsio s. pœnit. 17 maji 1826 vicario gen. Petrocoricensi * nihil certi evincit in contrarium; nam petitio non dicebat, requisita codicis gallici differre ab iis, quæ requirit jus romanum. — Ceterum, cum non desint magni nominis doctores, qui opinantur impedimentum exurgere etiam ex adoptione hodie in Italia et Gallia vigente, optandum est, ut quæstio s. sedis oraculo definiatur 2.

PUNCTUM V. De impedimento criminis.

Impedimentum criminis est inhabilitas (juris tantum ecclesiastici) ad contrahendum matrimonium orta — vel ex solo adulterio — vel ex solo homicidio — vel ex utroque simul, idest adulterio et homicidio.

1562. **Principia.** — I. *Ex solo adulterio.* Ut ex hoc capite oriatur impedimentum dirimens inter adulteros requiritur: — 1° Ut

¹ C. Per adoptionem, caus. 30. q. 3. — ² Cfr Nouv. rev. théol. t. I. p. 17 et seqq.

* En dubium a M. Lasserre, vicario gen. Petrocoricensi (de Périgueux), propositum s. pœnit. et hujus responsio: " Cum in eodem regno (Galliæ) adoptionis jus modo legaliter sit receptum, quæritur an canonicum impedimentum adoptionis dirimens locum etiam habere debeat? — R. Affirmative, si res sit de adoptione *legitimè* inita "

adulterium sit a) *formale*, nempe, ut uterque delinquens sciat alterutram partem esse conjugatam ¹; b) *perfecte consummatum* per seminationem, non modo ex parte viri, sed etiam mulieris, ita ut adulteri facti sint per mixtionem seminum una caro; c) *verum*, idest, ut saltem unus delinquens sit valide conjugatus ². — 2° Ut præcedat, comitetur aut sequatur adulterium — vel matrimonium attentatum inter adulteros ³, — vel promissio matrimonii vera et absoluta, facta ab uno, et ab altero aliquo positivo signo exteriori acceptata, nec revocata ante adulterium, si forte illud præcessisset ⁴. — 3° Ut tam adulterium, quam matrimonii attentatio, vel matrimonii promissio, fiant vivente priore conjugē.

II. *Ex solo homicidio*. Ut ex hoc capite contrahatur impedimentum dirimens requiritur: 1° Ut vir et mulier simul conspirent ad occisionem prioris conjugis ⁵, cum intentione (saltem ex una parte) contrahendi matrimonium cum complice homicidii ⁶. — 2° Ut intentio matrimonii ante occisionem sufficientibus indiciis complici manifestata sit, v. g. muneribus, litteris amatoriis etc. — 3° Ut mors prioris conjugis de facto evenerit ex actione physica vel morali alterutrius complicis.

III. *Ex utroque simul*. Ad inducendum impedimentum dirimens ex adulterio una cum homicidio requiritur et sufficit: 1° Ut adulterium sit formale, perfecte consummatum et verum, ut supra dictum est. — 2° Ut adulterium præcedat conjugicidium. — 3° Ut occisio prioris conjugis (realiter secuta) facta sit cum intentione nubendi cum adultera, et ut hæc intentio sit ei aliquo signo manifestata, v. g. muneribus etc. Hinc infertur: — a) quod si vir uxorem occidat, ut liberius adultera fruatur, vel ob aliam causam, etiamsi ista consenserit in homicidium, sed absque intentione matrimonii, impedimentum non contrahitur; — b) quod ubi adulterium simul adest cum homicidio, ad incurrendum impedimentum non requiritur matrimonii attentatio aut promissio, ut requiritur in solo adulterio; nec mutua conspiratio in necem conjugis, ut requiritur in solo homicidio (VI. 1031-1042. H. A. XVIII. 63).

NB. Nonnulli theologi opinantur, impedimentum criminis non incurri ab iis, qui illud suo delicto adnexum esse ignorant; sed cum sententia contraria maxime cohæret praxis pœnitentiariæ et datariæ apostolicæ, quod satis indicat ea tribunalia nolle recognoscere rationabilitatem opinionis prædictorum theologorum ⁷.

¹ C. Veniens, de eo qui duxit. — ² C. Signific. 6. eod. tit. — ³ CC. 2. 4. 5 et 9. eod. tit. — ⁴ C. fin. eod. tit. — ⁵ C. Laudabilem, de convers. infid. — ⁶ Glossa in c. Si quis vivente, 31. — ⁷ Cfr De Angelis, lib. 4. tit. 7. n. 5; et Nouvelle rev. théol. t. x. pag. 382.

PUNCTUM VI. De impedimento disparitatis cultus.

1563. **Principia** — I. Cultus disparitas est inhabilitas ad contrahendum matrimonium inter personas, quarum una est baptizata, altera non.

II. Impedimentum disparitatis cultus inductum est ex jure ecclesiastico non scripto, idest ex consuetudine (VI. 1044). Quare occasione fidei nuper in terras infidelium, imperium Sinense et Japoniam, invectæ gravis quæstio oriebatur, num ibidem ejusmodi impedimentum vigeret. Romani pontifices satius duxerunt, universali consuetudine semel constituta, eadem lege omnes fideles ubique ligatos declarare: Bened. XIV in const. *Singulari nobis*.

Ad quæs.: « An Calvinistæ et Lutherani illis partibus degentes, quorum baptisma dubium et suspectum est, infideles habendi sint, ita ut inter eos et catholicos disparitatis cultus impedimentum dirimens adesse censeatur? » — S. off. c. 17 novembris 1830 respondit: « 1° Quoad hæreticos, quorum ritualia præscribunt collationem baptismi, absque necessario usu materiæ et formæ essentialis, debet examinari casus particularis. — 2° Quoad alios, qui juxta eorum ritualia baptizant valide, validum censendum est baptisma ». (Intellige, quoad matrimonii valorem: quod non impedit quominus, pro circumstantiis, si de conversione sic baptizati agatur, ad cautelam sub conditione baptismus iteretur: cfr n. 1025.) — « 3° Si dubium persistat, etiam in primo casu censendum est validum baptisma in ordine ad validitatem matrimonii. — 4° Si certe cognoscatur nullum baptisma, ex consuetudine actuali illius sectæ, nullum est matrimonium ». — *NB.* In resolut. 20 dec. 1837 rom. pontifex addi mandavit: « In 4° casu, respiciente nullitatem *certam* baptismi in parte hæretica, recurratur in singulis casibus ad s. sedem ».

PUNCTUM VII. De impedimento vis.

Hic vis accipitur non pro violentia absoluta proveniente a causa extrinseca (quæ prorsus tollit voluntarium, et ideo matrimonium irritum reddit ob defectum consensus), sed pro vi morali, seu pro *metu*, qui voluntarium tantum minuit, et ideo consensum in matrimonio præstitum dumtaxat vitiat (VI. 1045. H. A. XVIII. 64).

1564. **Principia**. — I. Metus gravis injuste incussus a causa extrinseca et libera, idest ab homine, ad consensum extorquendum ¹, irritum facit matrimonium (VI. 1045, 1049).

II. Metus gravis dirimit matrimonium jure saltem ecclesiastico ²

¹ C. Veniens 15. de spons.

² C. Significavit, de eo qui duxit; et c. Cum locum 14. de spons.

(VI. 1045. H. A. XVIII. 64). Dictum est *saltem ecclesiastico*; quia multi auctores censent, metum gravem, quamdiu ex eo consensus detur, matrimonium dirimere etiam jure naturali (VI. 1054).

III. Metus levis nullo jure matrimonium dirimit (VI. 1055).

1565. *Resolutiones*. — 1. Si concubinarius metu mortis vel gehennæ in morbo vel naufragio contrahat cum concubina, validum est matrimonium (VI. 1045).

2. Valet matrimonium contractum ex metu reverentiali, nisi ei addantur verbera, minæ, aut timor alicujus gravis mali, puta odii, diuturnæ indignationis etc.; quia metus reverentialis per se non est gravis, prout requiritur ad matrimonium irritandum (VI. 1056).

3. Si pater inveniret stupratorem suæ filiæ, et minas illi incuteret mortis ad extorquendum matrimonium, matrimonium esset nullum ¹. Secus vero, si comminaretur mortem ad ulciscendam injuriam, et stuprator ad se liberandum iniret nuptias; quia tunc metus non fuisset incussus ad matrimonium extorquendum: idem dicendum, si pater minetur accusare stupratorem apud judicem, et ille, ne accusetur, ducat filiam (VI. 1049).

4. Si medicus nollet mederi ægroto, quem ex justitia curare tenetur, nisi contrahat cum sua filia, matrimonium ægroti cum filia medici est irritum: secus, si medicus non teneretur ægrotum curare ex justitia (VI. 1053).

5. Validum esset matrimonium, si judex includeret stupratorem in carcere ut puellam ducat vel dotet ², et ille matrimonium iniret. E converso, nullum esset matrimonium, si absolute eum cogeret ad puellam ducendam; quia de jure ipse non tenetur absolute eam ducere, sed vel ducere vel dotare. Excipe tamen, si stuprator nollet vel non posset alia via damnum resarcire; quia stuprator, quando non dotat, omnino tenetur ducere violatam (1049).

6. Vir, qui invalide nupsit cum muliere propter metum eidem illatum, omnino tenetur stare matrimonio si ipsa voluerit, nec is possit alio medio illius honori consulere (VI. 1057. H. A. XVIII. 64).

PUNCTUM VIII. De impedimento ordinis.

1566. *Principia*. — I. Ordo sacer, seu major, valide et voluntarie susceptus, inhabilem reddit suscipientem ad matrimonium contrahendum. Constat ex definitione Trid. ³: « Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos... posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica...: anathema sit ».

¹ C. Veniens 15. de spons.

² C. 1. et 2. de adulter.

³ Sess. 24. c. 9. de ref. matrim.

II. Hoc impedimentum est juris ecclesiastici tantum; nam in ss. litteris aut traditione divina nulla extat prohibitio, quæ sacris ordinibus initiatos a conjugii omnino removeat. Recole dicta nn. 792, 793 (VI. 1059. H. A. XVIII. 65).

PUNCTUM IX. De impedimento ligaminis.

1567. *Principia.* — I. Qui matrimonii legitimi vinculo *ligatus* est, eo durante, non potest aliud validum matrimonium contrahere (VI. 1060).

II. Nemini umquam licet ad secundas nuptias transire, nisi ei certo moraliter constet de morte prioris conjugis¹: in dubio enim possidet prius conjugium. Validum tamen foret, vero adstante consensu, licet graviter illicitum, matrimonium in tali dubio initum, si conjux, de cujus morte dubitatur, revera esset mortuus (VI. 901, 903). — Porro moralem certitudinem de morte prioris conjugis pluribus modis comparari potest: v. g. ex testimonio legitimi magistratus, ecclesiastici aut civilis, vel alterius personæ publicæ auctoritatem habentis, vel parochi testantis de sepultura; ex dicto duorum testium fide dignorum, asserentium se vidisse obitum vel sepulturam etc.: non sufficit vero ad moralem certitudinem constituendam sola absentia, etiam longa, compartis; nec ordinarie unicus testis de visu, vel plures de auditu; nec sola fama, nisi concurrant conjecturæ, quæ vehementem præsumptionem constituent (vide instr. s. off. c. 13 maji 1868). Quoties vero testimonia, quæ absolutam certitudinem de morte conjugis faciant, haberi non possint, res episcopi iudicio subijci debet, nec eam parochus per se componere potest.

III. Qui bona fide iniit secundum matrimonium, credens priorem conjugem esse vita functum, si postea comperiat ipsum vivere, illico debet a secundo conjuge sejungi, et ad priora vota redire.

IV. Impedimentum ligaminis est semper saltem juris divini positivi novæ legis, aliquando vero est procul dubio juris naturalis, ut constat ex dictis de unitate matrimonii n. 1539 (VI. 1060).

PUNCTUM X. De impedimento publicæ honestatis.

Publica honestas est propinquitas, quæ oritur tum ex sponsalibus validis inter unum sponsum et consanguineos alterius, tum ex matrimonio rato inter unum conjugem et alterius consanguineos. Dirimit matrimonium prout sequitur:

1568. *Principia.* — I. Publica honestas ex sponsalibus orta dirimit matrimonium inter unum sponsum et consanguineos alterius

¹ C. Dominus, de secund. nupt.

in primo tantum gradu. — Requiritur autem ut sponsalia sint absoluta; vel, si conditionata, oportet ut conditio jam sit impleta, ex declaratione Bonifacii VIII. Non tamen obstat quod sponsalia, mutuo consensu vel ex alia justa causa, dissoluta fuerint, ut declaravit s. c. 6 jul. 1658.

II. Publica honestas orta ex matrimonio rato matrimonium dirimit usque ad quartum gradum inclusive. Proceditque hoc, etiamsi matrimonium fuerit invalidum: modo tamen invaliditas matrimonii non oriatur — 1° ex defectu consensus, ut declaravit s. c.; — vel 2° a priori impedimento publicæ honestatis, orto ex sponsalibus validis; nam tunc matrimonium ratum non inducit impedimentum in præjudicium priorum sponsalium¹: unde, si quis, post sponsalia valida contracta cum una, ducat ejus sororem, antequam rem habeat cum secunda, potest et tenetur contrahere cum prima, cum matrimonium fuerit nullum (VI. 1064).

III. Publica honestas ex sola lege ecclesiastica matrimonium dirimit. Constat ex conc. Lateran. IV et Trid.².

1569. Q. *An matrimonium, quod vocant civile, inducat impedimentum publicæ honestatis?*

R. SS. mus d. nus noster Leo XIII, decr. 17 martii 1879, declaravit et statuit, « actum, qui vulgo dicitur *matrimonium civile*, in locis ubi promulgatum est decretum conc. Trid. Sess. 24. cap. 1. de ref. matrim., sive fideles actum ipsum explentes intendant, uti par est (matrimonio ecclesiastico jam rite celebrato, vel cum animo illud quantocius celebrandi), meram cæremoniam civilem peragere, sive intendant sponsalia de futuro inire, sive tandem ex ignorantia, aut in spretum ecclesiasticarum legum, intendant matrimonium de præsentì contrahere, impedimentum justitiæ publicæ honestatis non producere ».

PUNCTUM XI. De impedimento ætatis.

1570. Principia. — I. Impedimentum ætatis in eo consistit, quod impuberes sunt ad matrimonium contrahendum absolute inhabiles³. Porro pubertas incipit in maribus anno decimoquarto expleto, in feminis expleto anno duodecimo. Si tamen malitia suppleat ætatem, idest si etiam ante definitam ætatem habeatur actualis potentia ad generandum, et satis intelligatur onus vinculi conjugalìs, matrimonium ante prædictam ætatem initum validum est⁴.

II. Impedimentum ætatis usque ad perfectum usum rationis est juris naturalis. Post adeptum usum rationis, necessarium ad deliberatum consensum, est juris ecclesiastici (VI. 1065, 1066, 1095).

¹ C. Unic. de spons. in 6.

² Sess. 24. c. 3. de ref. matrim.

³ CC. 7. 10. 14. de despons. impub.

⁴ C. De illis 9. eod. tit.

1571. Q. *An si, ætate completa pubertatis, puer non valeat coire, nullum sit matrimonium?*

R. Negative. Ratio, quia nulla lege cavetur, quod matrimonium inter pueros puberes sit nullum, si adhuc potentia generandi careant; dum impotentia tunc potius judicanda est temporalis, quam perpetua. Itaque tunc, antequam impotentia perpetua declaretur, quoad marem expectandus est annus decimus octavus, et quoad feminam decimus quartus, quando natura perfecto robore pollet (VI. 1067).

PUNCTUM XII. De impedimento affinitatis.

1572. Affinitas est propinquitas, quam una persona contrahit cum consanguineis illius quacum copulam carnalem, sive licitam sive illicitam, habet (VI. 1068). Ad hoc vero, ut affinitas contrahatur, requiritur ut copula sit perfecte consummata, idest cum seminatione intra vas ex utraque parte; nisi enim semina commisceantur, coeuntes non fiunt una caro. Sed advertendum quod, ubi constat de coitu, in utroque foro judicandum est pro impedimento affinitatis contracto, nisi certo constet seminationem ex una saltem parte defuisse; quia, ex communiter contingentibus, hæc prudenter ex utraque parte adfuisse præsumitur (VI. 1075).

NB. Gradus et linea affinitatis desumuntur ex gradu et linea consanguinitatis, ad quam affinitas relationem dicit: ita ut, qui est v. g. uxoris consanguineus in primo gradu, sive rectæ sive transversæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel transversæ (VI. 1067). Vide pag. 340.

1573. Principia. — I. Affinitas ex copula licita matrimonium dirimit inter virum et consanguineos mulieris, et vicissim, usque ad quartum gradum inclusive ¹.

II. Affinitas ex copula illicita matrimonium dirimit tantum usque ad secundum gradum inclusive ². Unde, qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest valide contrahere sine dispensatione; imo neque cum earum consobrina vel matertera.

III. Affinitas matrimonium dirimit solo jure ecclesiastico in linea collateralis; et etiam in linea recta, si forte primum gradum ex copula licita excipias, idest conjunctionem inter novercam et privignum, vitricum et privignam, aut inter socerum et nurum, socrum et generum. — Quidquid sit de theoria, certum est, romanos pontifices, etsi pluries rogatos, semper abstinuisse a dispensatione in primo gradu lineæ rectæ ex copula licita seu conjugali ³.

¹ C. Non debet, de consang. et affinit.

² Trid. sess. 24. c. 4. de ref. matrim.

³ Cfr Bened. XIV. *De syn. diœc.* lib. 9. cap. 13. n. 4.

IV. Affinitas non parit affinitatem: idest affinitas, quam vir contrahit cum consanguineis mulieris, non facit illum affinem cum affinibus eorundem consanguineorum. Hinc duo fratres possunt ducere duas sorores, pater et ejus filius ducere possunt matrem et hujus filiam, vitricus potest ducere uxorem sui privigni etc.

V. Si affinitas matrimonio jam contracto superveniat, idest oriatur ex copula habita ab uno conjugē cum consanguineo alterius in primo vel secundo gradu, matrimonium non dirimit; sed impedit quominus is, qui peccavit, possit debitum petere in pœnam sui criminis, quin tamen prohibeatur reddere ¹. Verum uxor cognita a consanguineo viri, metu gravi coacta, jure petendi non privatur; quia metus gravis excusat a pœna imposita a lege ecclesiastica (VI. 1068-1071).

1574. Q. *An ignorantia excuset conjugem incestuosum ab incurrēda pœna privationis juris petendi?*

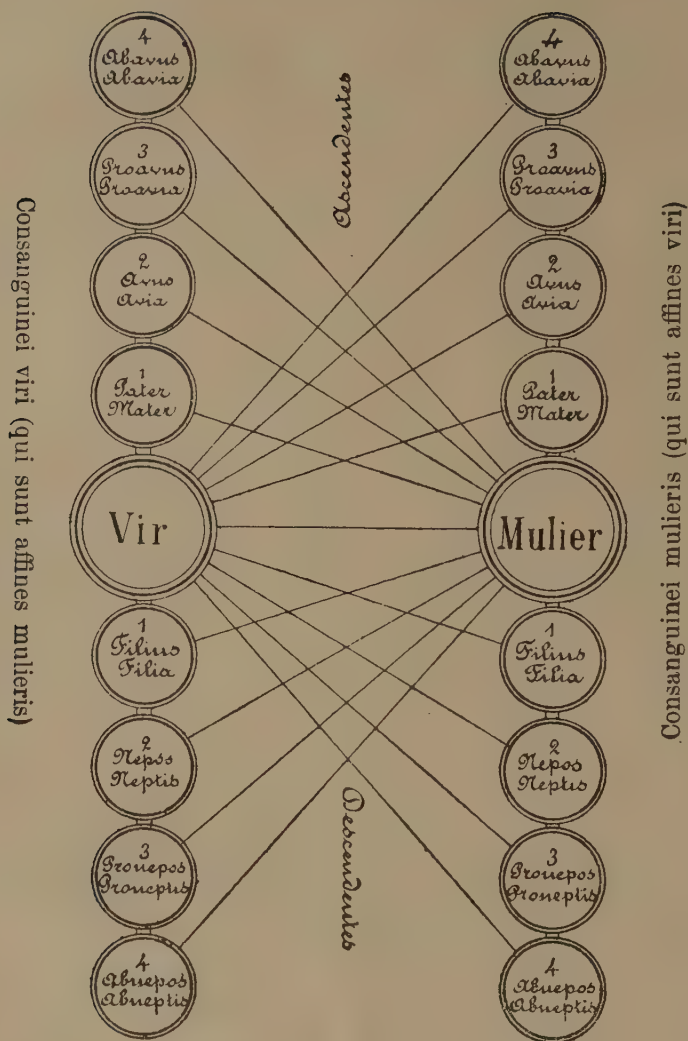
R. Affirmative, sive ignorantia sit facti, sive juris, sive pœnæ. 1° Excusat ignorantia *facti*, nempe si conjux ignoret illam personam, cum qua copulam habet, esse consanguineam sui conjugis, licet ignorantia esset crassa; quia in jure hoc impedimentum imponitur tantum scienter peccantibus. — 2° Excusat ignorantia *juris*, nempe si vir accedat ad consanguineam uxoris nesciens adesse legem humanam id prohibentem; quia non potest quis incurrere pœnam illius legis, cujus nullam habet notitiam. — 3° Excusat ignorantia *pœnæ*, nempe si quis habeat scientiam facti et legis, sed nesciat pœnam non petendi; quia hoc impedimentum habet veræ pœnæ rationem: et, cum sit pœna extraordinaria, idest quæ per se ne in confuso quidem prævideri potest, ei non subjicitur ignorans (VI. 1072-1074).

1575. Q. *Quis possit dispensare conjugem incestuosum a contracto impedimento debitum petendi?*

R. Potest dispensare episcopus potestate sua ordinaria, aut saltem ex consuetudine: imo hanc potestatem dispensandi potest episcopus alteri delegare, non solum in particulari, sed etiam in generali, cum ipsa adnexa sit dignitati episcopali. Item dispensare possunt confessarii regulares, modo tamen habeant specialem licentiam superioris, saltem sui monasterii: cfr n. 952 (VI. 1076).

¹ Si quis, de eo qui cognov.

AFFINITATIS SCHEMA

Nota. Hoc schema refert consanguineos in linea recta ad quartum gradum.

Lineas collaterales, nempe fratres, consobrinos etc. facile adjicies.

PUNCTUM XIII. De impedimento clandestinitatis.

1576. Principia. — I. Impedimentum clandestinitatis est inhabilitas ad matrimonium contrahendum aliter quam præsente paroco, vel alio sacerdote de ipsius parochi aut ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus. Constat ex decr. conc. Trid.¹, a quo declaratum fuit, prorsus nulla et irrita esse matrimonia sine prædicta solemnitate celebrata.

II. Impedimentum clandestinitatis non viget in iis locis ubi Tridentini decretum publicatum non fuit; nam in eodem decreto declaratur, illud robur habere tantum post triginta dies ab ejus publicatione in unaquaque parochia facta (VI. 1078).

III. Quamvis matrimonia clandestina valida sint in locis ubi prædictum decretum numquam fuit publicatum (sicut etiam in locis ubi numquam fuit observatum tamquam ejusdem concilii decretum; vel si quando observatum fuit, longo dein temporis intervallo in desuetudinem abiit²), sunt tamen graviter illicita; quia « ecclesia semper ea detestata est et prohibuit³ ». Excipe, si clandestine contrahatur ad grave periculum vel damnum vitandum: tunc enim in prædictis locis etiam licite contrahitur.

1577. Resolutiones. — 1. Fideles, qui sunt in loco ubi decretum Trid. publicatum est, invalide contrahunt sine parochi et testium præsentia, etiam in casu necessitatis; quia necessitas non potest reddere habiles eos, quos Trid. omnino inhabiles declaravit. — Si tamen in aliquo loco adesset moralis et *generalis* impossibilitas adeundi parochum vel alium ejus vices gerentem, quæ saltem per mensem duratura prævideatur, nec pateat recursus ad episcopum, tunc validum est matrimonium initum coram testibus absque præsentia parochi: expedit vero, ut, si alius sacerdos catholicus haberi possit, ab eo petatur benedictio nuptiarum. Constat ex resp. s. c. 22 apr. 1795, et ex resp. s. c. off. 1 jul. 1863 dato episcopo Vallispratensis in California.

2. Validum est et licitum matrimonium celebratum sine paroco in locis infidelium a fidelibus captivis vel mercatoribus ibi degentibus per modum hospitii (VI. 1079).

3. Qui migrat e loco ubi non viget decretum Trid., invalide contrahit sine præsentia parochi et testium in loco ubi viget decretum, etiamsi ibi non contraxerit domicilium vel quasi domicilium; quia agitur de lege generali, quæ obligat omnes degentes in loco ubi ipsa viget.

4. Discedentes e loco ubi decretum Trid. viget, nequeunt inter

¹ Sess. 24. c. 1. de ref. matrim. — ² Pius VIII ad Archiepisc. Moguntin 8 oct. 1803. — ³ Trid. sess. 24. c. 1. de ref. matrim.

se contrahere sine parochi et testium præsentia in loco ubi non viget decretum. Valide tamen contraherent, si ibi vere domicilium transferrent, quamvis cum animo ibi contrahendi sine parocho et testibus, ut constat ex decr. Urbani VIII, confirmato a Benedicto XIV, const. *Paucis ab hinc*, 17 mart. 1758 (VI. 1080).

5. Sponsus, qui habet domicilium in loco ubi viget decretum Trid., valide contrahit clandestine in loco ubi decretum non viget cum sponsa ibidem domiciliata; quia exemptio unius partis alteri communicatur propter individuitatem contractus: respons. Clementis XIII ad archiepiscopum Mechliniensem, ann. 1767.

1578. Q. *Qualis parochus matrimonio assistere debeat?*

R. Valide matrimonio assistit omnis superior ecclesiasticus, qui habet eminenter jurisdictionem parochialem in contrahentes (vide infra n. 1580), et parochus proprie dictus domicilii vel quasi domicilii (non vero originis) contrahentium *. — Domicilium autem suppleri nequit per simplicem adscriptionem inter loci municipales. Constat tum ex ipso Trid. decreto, tum ex declarationibus s. c. c. 18 nov. 1702, et 28 aug. 1864 (VI. 1081). — Hinc:

a) *Peregrini*, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregre coram parocho loci; quia non est illorum proprius. Aliud est de iis, qui alicubi habitationem figunt pro majore parte anni, aut eo venerunt animo manendi saltem majore anni parte, licet postea contingat casu subito recedere, v. g. famuli, ancillæ, studiosi; quia ibi habent quasi domicilium, et pastor illius loci est proprius illorum.

b) *Alienigenæ* in carceribus detenti custodiæ tantum causa, ex declar. s. c. ann. 1707, non possunt ibi contrahere antequam eorum causa terminetur. Secus vero si, causa finita, carceribus perpetuo vel ad tempus includantur ad luendam pœnam¹.

c) *Puellæ expositæ*, quæ degunt in conservatoriis, debent matrimonium contrahere non coram capellanis ipsorum, sed coram parocho loci, ex declar. s. c. 11 apr. 1651. Imo, ex antiqua consuetudine, ait Bened. XIV², bene possunt contrahere coram eodem

¹ Bened. XIV. Instit. 33, n. 9.

² Notif. 33, n. 14.

* S. rom. et univ. inq. die 6 maji 1886 decrevit, concilio Baltimorensi postulante, supplicandum sanctissimo ut decernere dignetur in Statibus Americæ Fœderatis se transferentes e loco ubi viget Cap. *Tametsi* in alium locum, dummodo ibi commorati fuerint per spatium saltem unius integri mensis et status sui libertatem uti juris est comprobaverint, censendos esse ibidem habere quasi domicilium in ordine ad matrimonium, quin inquisitio facienda sit de animo ibi permanendi per majorem anni partem... Sanctissimus vero die 12 maji 1886, prædictum ee. pp. decretum suprema sua auctoritate ratum habere et confirmare dignatus est, contrariis quibuscumque non obstantibus. Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. XIX. p. 469.

paroco loci etiam illæ puellæ, quæ degunt in conservatoriis a quibus recipiunt alimenta et dotem.

d) *Educandæ* in monasteriis debent matrimonium contrahere coram paroco domicilii paterni, materni aut fraterni, si adsit; si autem non adsit, coram paroco loci monasterii. Ita Bened. XIV¹ (VI. 1091).

e) *Vagi* possunt contrahere coram quovis paroco (in sua parochia assistente); quia parochum proprium non habent: idque sive ambo contrahentes sint vagi, sive unus tantum, ex decis. s. c. Parochus vero, antequam vagorum matrimonio assistat, tenetur diligentem inquisitionem facere, an alibi sint conjuncti, et, re ad ordinarium delata, ab eo licentiam assistendi obtinere²: sine qua licentia, si parochus assistat, valide quidem assistit, sed graviter peccat. Licentiam autem assistendi ordinarius concedere nequit, nisi ei de statu libero authentica fides ordinarii originis exhibeatur: instr. s. inquisit. 21 aug. 1670 (VI. 991, 1089).

f) *Milites* non possunt contrahere, sine pontificis licentia, coram capellano castrorum; sed contrahere debent coram paroco loci in quo pro tempore existunt, prout decretum fuit a s. congr. 29 jun. 1704. Si autem capellano data sit a papa facultas assistendi matrimoniis militum, dum milites commorantur in præsiis aut in stationibus, facultas illa non est privativa, sed est cumulativa cum paroco loci, ita ut et parochus et ipse æque possint assistere, ex decr. s. c. 6 mart. 1694. Et nota, quod militum matrimonia debent contrahi eodem modo quo contrahuntur matrimonia vagorum, de quo diximus supra, ut habetur in instr. congr. inquis. ibidem citata (VI. 1090).

Quid (quæres) si duo sint parochi ejusdem parochiæ, — vel si sponsi duo habeant domicilia, — vel ad diversas parochias pertineant? R. 1° Si duo sint parochi ejusdem parochiæ, potest utervis assumi, etiam invito altero. — R. 2° Si sponsi habeant duo domicilia in duabus parochiis, matrimonium potest contrahi in alterutra parochia; modo in utraque sponsi, moraliter loquendo, æqualem habeant habitationem³. Notandum autem id, quod habetur in decr. s. c. apud Bened. XIV⁴, ubi dicitur: « Parochum ruralem non esse proprium quando rus itur causa recreationis vel pro rusticanis negotiis, ideoque matrimonium valide coram hujusmodi paroco celebrari non posse ». Hoc tamen intelligendum, si sponsus aliquoties, sive per breve tempus, rure degit. Notandum insuper quod, si quis fictitie domicilium transferat in aliam parochiam, ut ibi matrimonium contrahat, hoc nullum est, ut pluries s. c. declaravit. Secus autem, si vere domicilium transferat, etsi in fraudem prioris parochi (VI. 1086).

¹ Notif. 33. n. 16.

² Trid. sess. 24. c. 7. de ref. matrim.

³ C. Cum quis, de sepult. in 6.

⁴ Notif. 33. n. 7.

— R. 3° Ad matrimonii validitatem sufficit assistentia parochi alterutrius sponsi, etiam extra parochiam et diœcesim: quare valet matrimonium, si in parochia sponsæ assistit parochus sponsi, ut declaravit multoties s. c., accedente etiam pontificis approbatione. Ubi nota, quod parochus non peccat assistendo extra parochiam matrimonio alicujus, in quem ordinariam jurisdictionem habet; sed peccaret graviter, si sponso a se conjunctos solemniter benediceret in parochia alterius parochi, sine ejusdem licentia, ex decr. s. c. (VI. 1087).

1579. Q. *An valide matrimonio assistat: 1) sacerdos, qui falso parochus existimatur; 2) parochus suspensus, irregularis aut excommunicatus?*

R. ad 1^m Affirmative, si titulo colorato et communi errore parochus reputetur. Ratio, quia tunc ob publicum bonum supplet ecclesia (VI. 1081).

R. ad 2^m Affirmative. Ratio, quia hæ censuræ non auferunt titulum: et aliunde parochus ibi nullam exercet jurisdictionem, sed tantum assistit ut testis qualificatus, qui de matrimonio testificari possit. Nisi tamen gravissima causa urgeat, nequeunt sponsi petere assistentiam a parochi excommunicato vitando (VI. 1083). Recole dicta n. 995.

1580. Q. *Quinam, præter parochum proprie dictum, possint matrimonio assistere?*

R. Valide matrimonio assistunt, præter parochum, sequentes:

a) Romanus pontifex pro toto orbe. — Cardinalis in ecclesia sui tituli. — Legatus in sua provincia.

b) Episcopus pro sua diœcesi. Vicarius generalis episcopi, etiamsi episcopus ei prohibuerit matrimoniis assistere.

c) Vicarius capitularis, sede vacante. Abbas, qui habet jurisdictionem quasi episcopalem (VI. 1081).

d) Quilibet sacerdos, qui ab ordinario aut parochi licentiam obtinuerit. Declaravit autem s. conc. c. quod ad validitatem matrimonii non sufficit licentia tacita quæ resultat ex tolerantia; sed requiritur commissio generalis administrandi omnia sacramenta, vel, hac deficiente, specialis et expressa licentia¹. Valet tamen licentia metu extorta, et oretenus tantum data (VI. 1088).

1581. Q. *Quales testes sufficiant, et quomodo testes et parochus matrimonio assistere debeant?*

R. 1° Ad matrimonii validitatem testes quilibet sufficiunt, etiam mulieres, pueri (modo usum rationis habeant), infideles, parentes et servi; nec necessarium est ut sint ad hoc vocati, sed sufficiunt etiamsi casu transeant, aut vi detineantur (VI. 1085).

¹ Pallottini in *Collect.* tom. 13. v. *Matrimonium*, 16, n. 37; Fagnanus in *lib. Decret.* ad cap. *Quod nobis, De cland. desp.* (Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. xxiii. p. 28).

R. 2° Ut matrimonium sit validum, requiritur præsentia non tantum materialis, sed etiam moralis parochi et testium, adeo ut ipsi testari possint tam de personis contrahentibus, quam de matrimonio contracto: quare, si parochus non bene intelligeret consensum sponsorum, quia forte alterius sunt idiomatis, non sufficit unus interpres qui affirmet. Contra sufficit, si parochus intelligat eorum consensum, licet eos non videat (modo eorum voces dignoscat) et licet nihil ipse proferat; imo etiamsi vi detentus sit, et contradicat, juxta plures decis. s. c. Graviter tamen peccarent sponsi sic contrahentes coram parochi vi aut dolo detento; nisi parochus injuste renueret assistere, et adesset necessitas contrahendi (VI. 1092, 1093). Parochus vero tenetur sciscitari consensum a sponsis, et proferre verba: *Ego conjungo vos in matrimonium, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.* Omissio interrogationis de mutuo sponsorum consensu, quando de utriusque libero consensu constat, venialis est. Item venialis est omissio verborum: *Ego conjungo vos etc.* (VI. 1094).

NB. 1° Si sponsa vidua sit, etsi illius vir numquam nupserit, non est danda benedictio nuptialis, excepto casu quo in primis nuptiis benedictio omissa fuerit ¹. Si sponsa virgo sit, etsi illius vir alias nupserit, nuptiæ benedicuntur, ubi talis adest consuetudo. Item benedicitur mulier etsi fuerit corrupta, si primo nubat: s. c. de propaganda fide 11 jun. 1841.

NB. 2° Benedictio nuptialis dari non potest tempore feriato, nisi ex s. sedis indulto. Si vero ob hanc vel quamlibet aliam causam benedictio prætermissa fuerit, concedenda est conjugibus eam petentibus, etiamsi petant postquam diu jam in matrimonio vixerint: siquidem in decr. s. off. c. 31 aug. 1881 dicitur: « Benedictionem nuptialem, quam exhibet missale romanum in *Missa pro sponso et sponsa* *, semper impertiendam esse in matrimoniis catholicorum, infra tamen missæ celebrationem **, juxta rubricas, et extra tempus feriatum, omnibus illis conjugibus, qui eam, in contrahendo matrimonio, quacumque ex causa non obtinuerint; etiamsi petant postquam diu jam in matrimonio vixerint, dummodo mulier, si vidua, benedictionem ipsam in aliis nuptiis non acceperit ».

1582. Q. *Quid censendum de matrimoniis clandestinis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?*

¹ Decr. s. off. c. 31 aug. 1881.

* Sacerdos non tenetur missam applicare pro sponsis, nisi ab iisdem elemosynam accipiat... In eadem missa potest sacerdos plures sponso benedicere: s. off. c. sept. 1841.

** Extra missam nequit sacerdos sponso benedictionem nuptialem impertiri et orationes recitare, quæ in missa pro sponso et sponsa habentur, quæque dicendæ sunt tum post *Pater noster*, tum ante *Placeat*; et consuetudo contraria est eliminanda ut abusus: s. r. c. 31 aug. 1867 et 25 sept. 1875.

R. 1° In partibus hæreticis, ubi decretum Trid. nondum publicatum est in parochia (actus autem publicationis præsumitur, si ipsum decretum in tali parochia tamquam decretum concilii aliquo jam tempore est observatum), v. g. in Saxonia, Anglia, valet matrimonium clandestinum, sive illud contrahatur a catholicis inter se, sive inter se ab hæreticis, sive inter catholicum et hæreticum; quia ibi decretum nullos obligat.

R. 2° In fœderatis provinciis Hollandiæ et Belgii, quæ translatae fuerunt in hæreticorum principum potestatem post publicationem ibi factam decreti concilii, valida sunt matrimonia clandestina celebrata inter se ab hæreticis, vel inter catholicos et hæreticos; quia ita declaravit Benedictus XIV, constit. *Matrimonia*, 4 nov. 1741. — Hæc Benedictina declaratio, sive per authenticam declarationem sive per dispensationem, a s. sede extensa est ad complures alias regiones; quæ sunt præcipue: Hibernia, Helvetia, provinciæ Rhenanæ, Westphalia, Hungaria, Transylvania, Bavaria, Constantinopolis cum suburbiiis, Serbia, Albania, Bulgaria, Bosnia, Russia et tota Poloniæ pars Russis subjecta, Georgia et loca terræ sanctæ, nonnulli status fœderati Americæ septentrionalis etc.

R. 3° In regionibus hæreticis, in quibus decretum Trid. olim est promulgatum, et ad quas prædicta Benedictina declaratio extensa non fuit, invalidum est matrimonium clandestinum, si parochus catholicus haberi possit, sive illud sit initum inter catholicum et hæreticum, sive a catholicis inter se, ut pluries declaravit s. c. Item, spectato juris rigore, invalidum habendum est matrimonium clandestinum ibidem celebratum inter se ab hæreticis; quia per baptismum subditi ecclesiæ facti sunt: ac proinde conjuges hæretici ad fidem venientes inducendi sunt ad renovandum consensum coram parochus et testibus. Dicitur *spectato juris rigore*; quia potest quidem pia mater ecclesia horum hæreticorum matrimonia sustinere, si judicet id expedire ob mala et pericula obventura ex eorum invaliditate (VI. 1105).

PUNCTUM XIV. De impedimento impotentiae.

1583. Impotentia, de qua hic loquimur, est impossibilitas coeundi, seu inhabilitas ad copulam perfectam, idest ex sese ad generandum aptam * (VI. 1095).

1584. Multiplex distinguitur impotentia, nempe:

* Ad Quæsitum: " Num mulier, per utriusque ovarii excisi defectum, sterilis effecta ad matrimonium ineundum permitti valeat et liceat, necne? " — S. off. c. 3 febr. 1887 respondit: " Re mature diuque perpensa, matrimonium mulieris, de quo in casu, non esse impediendum ". Cfr *Nouvelle Revue théol.* t. xx, p. 83.

1° Antecedens vel subsequens. *Antecedens* ea est, quæ matrimonium præcedit. *Subsequens* est ea, quæ matrimonio jam contracto supervenit.

2° Perpetua vel temporaria. *Perpetua* est illa, quæ nullo medio licito et naturali tolli potest. *Temporaria* illa est, quæ lapsu temporis aut medio aliquo naturali (idest sine miraculo) et licito (idest sine peccato et periculo mortis) potest auferri.

3° Naturalis vel accidentalis. *Naturalis* ea dicitur, quæ provenit ex defectu naturali: e. g. in viro ex nimia frigiditate, vel ex nimia membri dimensione; in femina ex nimia vasis arctitudine *. *Accidental* vocatur ea, quæ venit ab extrinseco: v. g. ex morbo, imaginatione, intenso odio, verecundia, nimio calore ex quo sequatur ut vir semper præpropere effundat semen antequam possit naturale vas femineum penetrare; vel etiam ex maleficio ¹ (cui tamen nunc rarissime credendum).

4° Absoluta vel respectiva. *Absoluta* est, quæ locum habet respectu omnium personarum. *Respectiva* est, quæ existit tantum quoad determinatam personam (IV. 1095, 1096).

5° Certa vel dubia. *Certa* est illa, quæ manifeste patet. *Dubia* illa est, quæ incerta manet.

1585. *Principia*. — I. Impotentia antecedens et perpetua, sive naturalis sive accidentalis, jure naturali et ecclesiastico, matrimonium dirimit: respectu omnium, si sit absoluta; respectu vero illius personæ, quacum copula haberi nequit, si sit respectiva ². Ratio, quia, ubi adest perpetua inhabilitas ad copulam, deest objectum substantiale contractus matrimonialis.

II. Impotentia subsequens, et impotentia antecedens temporaria matrimonium non dirimit. Ratio est, quia actualis usus matrimonii ad ejusdem essentiam non pertinet (VI. 1095).

1586. *Resolutiones*. — 1. Impotentia perpetua et absoluta

¹ C. fin. de frig. et malef.

² C. Fraternitatis, de frig. et malef.

* Sunt hodie qui contendunt, ad possibilitatem seu potentiam coeundi necessario non exposci penetratio in vaginam, hac ducti ratione, quod externa affusio seminis ad os vaginæ satis est ut fœcundatio sequi possit et aliquando sequatur. — Sed communis et vera sententia contrarium tenet; quia talis affusio perfectæ copulæ rationem nequaquam habet: nam 1° *copula* designat unionem genitalium membrorum utriusque sexus, et præterea, ut *perfecta* sit, cum seminatione intra vas femineum; atqui prædicta affusio externa nullam membrorum copulationem postulat, quin etiam sine ullo membrorum contactu fieri potest; quod quidem copulam vocari absonum videtur, sed potius pollutio dicenda est, utpote effusio seminis extra vas mulieris. 2° Ex præfato actu generationem sequi, a natura actus illius alienum est, sed per accidens evenit: natura autem attendit ad id, quod communiter et per se ex actu evenire debet; valor ergo matrimonii pendere nequit ex casu raro et fortuito. Cfr Aertnys, tom. II. pag. 304.

laborant evirati, seu eunuchi ambobus testiculis carentes (secus, si uno tantum careant) aut contusos habentes; quia non emittunt verum semen generationi aptum. Constat ex bulla *Cum frequenter Sixti V* (VI. 1095).

2. Impotentia, quæ provenit in viro ex totali et absoluto defectu membri virilis et in femina ex defectu vaginæ aut uteri, perpetua habenda est ¹.

3. Impotentia, quæ oritur ex membri extraordinaria dimensione in viro et ex excessiva vaginæ arctitudine in muliere, ut plurimum respectiva tantum vel temporaria est, quia per media artis medicæ, vel per repetitum copulæ experimentum, fere semper tolli potest ². Item vix unquam erit perpetua impotentia proveniens ex nimio calore in viro, si conjuges sint juvenes; quia processu temporis fervor ille deficit, et sic conjuges possunt fieri habiles.

4. Illi qui hermaphroditi vocantur, si omnia possident quæ necessaria sunt ad complendum actum conjugalem, matrimonium contrahere possunt ³.

5. Qui impotentia generandi laborant (prout sunt steriles, senes, et feminæ semen recipientes sed non retinentes) valide matrimonium contrahunt; potentia enim generandi ad matrimonii essentiam non pertinet.

6. Valide matrimonium contrahunt moribundi; quia in ipsis manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur (VI. 1095, 1096).

7. Senes, quantumvis decrepiti, validum matrimonium ineunt, modo possint saltem arte medicinæ copulam habere. Secus, si omnino sint impotentes (VI. 1067).

8. Matrimonium initum cum impotentia antecedenti perpetua nullum est, etiamsi postea per miraculum aut peccatum impotentia auferatur; quia, quod ab initio est invalidum, nequit tractu temporis convalescere.

9. In dubio an impotentia perpetua fuerit antecedens vel consequens, — si naturalis sit, præsumitur antecedens quia quod a natura est semper inesse præsumitur, — si vero sit accidentalis, præsumitur antecedens quando allegatur brevi tempore post matrimonii celebrationem, subsequens quando post longum tempus (VI. 1104).

1587. Q. *Quid agendum si, celebrato matrimonio, detegatur impotentia antecedens certa et perpetua?*

R. Cum in hoc casu matrimonium nullum sit, sponsi illico separari debent; et pars non laborans impedimento potest ad alias

¹ Debreyne, *Mæchialogie*, part. II. c. 1.

² Idem, *ibid.*

³ Idem, *ibid.*

nuptias transire. Quoad modum vero quo separatio facienda est, perpendi debet, utrum in separatione adsit periculum scandali (prout communiter adesse solet) vel non. Si nullum adest scandali periculum, sponsi possunt etiam propria auctoritate a se invicem discedere: imo debent statim separari, ubi nequeant cohabitare sine incontinentiæ periculo. Si autem scandali periculum adest, reclamare debent coram iudice ecclesiastico, qui, generatim loquendo, separationem statim pronuntiabit. Dixi *generatim loquendo*; quia, si sponsi essent senes, et abesset incontinentiæ periculum, posset iudex permittere ut ipsi mutuo consensu valeant simul cohabitare sicut frater et soror ¹ (VI. 1101).

1588. Q. *Quid agendum si, celebrato matrimonio, superveniat dubium de impotentia?*

R. Superveniente dubio de impotentia post celebrationem matrimonii, conceditur a jure ² triennium experientiæ, a tempore celebrati conjugii computandum; quo triennio durante, licite possunt conjuges copulam intentare, licet semper semen extra vas effundatur. Hoc quoad forum conscientiae (VI. 1103). In foro autem externo causa agi debet eo modo, quo præscribitur ab instructione s. c. conc. 22 aug. 1840.

1589. Q. *An, cum vir possit coire cum corrupta, sed non cum virgine propter suum claustrum virginale, teneatur ipsa pati scissuram claustri per aliquod instrumentum?*

R. Affirmative. Ratio, quia talis reseratio ex una parte bene potest fieri sine verecundia vel a viro vel ab ipsa puella, et ex alia parte molestia, quam ipsa in tali reseratione debet pati, non videtur magna nec extraordinaria; imo est omnibus ordinaria: unde, cum femina jam tradiderit jus ad copulam, tenetur hoc medio uti, ut se aptam reddat illi, qui ob suam debilitatem alias coire non potest (VI. 1100).

1590. Q. *An qui dubitat de sua impotentia, possit matrimonium contrahere?*

R. Dubitans de sua impotentia non potest nuptias inire donec, re diligenter investigata, dubium deponat, ob gravem injuriam quam alias irrogaret alteri parti. Si tamen, dubio non obstante, iste contraxerit, licite poterit debitum reddere et petere; nam tunc datur ei triennalis experientia, sicut datur quando dubium impotentiae supervenit matrimonio, ut supra dictum est. Advertendum tamen quod, præcis circumstantiis et experientiis, quisque præsumitur habilis, etiamsi castissime vixerit (VI. 1102).

¹ C. Landabilem, de frig:

² Ibid.

PUNCTUM XV. De impedimento raptus.

Raptus, ut impedimentum matrimonii, est violenta abductio mulieris de loco tuto in alium, ubi sub potestate raptoris sit, matrimonii ineundi causa. Nihil autem refert, quod vir per se aut per alium mulierem rapiat, vel quod penes se aut penes alios raptam vi detineat: declar. s. c. conc. 25 jun. 1864 ¹.

1591. **Principia.** — I. Raptus matrimonium dirimit, jure ecclesiastico ², inter raptorem et raptam, quamdiu hæc in potestate raptoris manserit, etiamsi ipsa libere consentiat (VI. 1032).

II. Ad incurrendum impedimentum ob crimen raptus tria requiruntur, nempe: 1° Ut mulier abducatur de loco in locum, vel de domo in domum per aliquot inde passus distantem. Unde non sufficit quod mulier transferatur de cubiculo in cubiculum ejusdem domus, etiamsi per vim ibi cognoscatur. — 2° Ut mulier rapiatur tantum causa matrimonii; quia Trid. hoc impedimento non aliud intendit quam libertatem matrimonii tueri. — 3° Ut raptus sit mulieris, ipsa repugnante. Unde non incurritur impedimentum, si mulier rapiat virum; quia concilium tantum de viro raptore mentionem facit: neque incurritur, si fiat raptus consentiente muliere, licet ejus parentes vel tutores repugnent, cum impedimentum sit inductum tantum in favorem mulierum ne coactæ nubant; hoc tamen casu raptor utique incurrit ceteras pœnas raptoribus impositas.

NB. Ex Trid., præter impedimentum, raptor et omnes auxilium ad hoc præstantes incurrunt excommunicationem ipso jure. Alias vero pœnas ibi indictas, ut dotationis mulieris, infamiæ, incapacitatis ad dignitatem et amissionis gradus, non nisi post sententiam incurrunt (VI. 1107).

§ III. De dispensatione in impedimentis dirimentibus.

PUNCTUM I. De potestate dispensandi.

1592. **Principia.** — I. Papa potest dispensare ab omnibus impedimentis juris ecclesiastici. Quid possit in iis, quæ sunt juris divini, vide nn. 59, 1638. II. Non potest papa dispensare in impedimentis juris naturalis; sed utique potest, in aliquo casu urgentissimæ necessitatis, declarare esse validum matrimonium, non obstante impedimento quod probabiliter de jure naturæ illi obstet (VI. 1118-1120).

II. Episcopus, regulariter et *jure proprio*, non potest dispen-

¹ Acta s. sedis t. i. p. 15, et seq.

² Trid. sess. 24. c. 6. de ref. matrim.

sare super impedimentis dirimentibus. Ratio, quia inferior nihil potest in lege superioris (I. 191). Confirmatur ex litteris Pii VI ad archiepiscopum Trevirensē, datis 2 febr. 1782, atque ex rescripto Pii VII ad vicarios generales Galliarum de die 27 febr. 1809.

1593. Q. *An episcopus possit aliquando dispensare in impedimento dirimente?*

R. 1° Si impedimentum est *publicum*, en quod legitur in litt. cong. s. off. diei 20 febr. 1888: « Sanctitas sua benigne annuit pro gratia, qua locorum ordinarii dispensare valeant, sive per se sive per ecclesiasticam personam sibi benevisam, ægrotos in gravissimo mortis periculo constitutos * (non quidem omnes, sed eos tantum qui in concubinato vivunt, vel matrimonium quod vocant civile celebrarunt, prout declaravit s. off. c. 22. sept. 1890), quando non suppetit tempus recurrendi ad s. sedem, super impedimentis quantumvis publicis matrimonium jure ecclesiastico dirimentibus **, excepto sacro presbyteratus ordine, et affinitate lineæ rectæ ex copula licita proveniente. — Mens autem est ejusdem sanctitatis suæ, ut si quando, quod absit, necessitas ferat, ut dispensandum sit cum iis, qui sacro subdiaconatus aut diaconatus ordine sunt insigniti, vel solemnem professionem religiosam emisierint, atque post dispensationem et matrimonium rite celebratum convalescerint, in extraordinariis hujusmodi casibus, ordinarii de impertita dispensatione supremam s. o. c. certiore faciant, et interim omni ope curent, ut scandalum, si quod adsit, eo meliori modo quo fieri possit removeatur; tum inducendo eosdem ut in loca se conferant, ubi eorum conditio ecclesiastica aut religiosa ignoratur; tum, si id obtineri nequeat, injungendo saltem iisdem spiritualia exercitia aliasque salutares pœnitentias, atque eam vitæ rationem, quæ præteritis excessibus redimendis apta videatur, quæque fidelibus exemplo sit ad recte et christiane vivendum ».

Quod attinet ad verba — « per ecclesiasticam personam sibi benevisam » — s. off. c. 9. jan. 1889 annuente rom. pontifice declaravit, non posse ordinarios, quibus præfata facultas data fuit, illam subdelegare universim omnibus confessariis modo generali, sed posse illam subdelegare *habitualiter* parochis tantum, et quidem pro solis casibus, in quibus desit tempus ad ipsos ordinarios recurrendi et periculum sit in mora. — Sub nomine autem *parochorum* in subdelegatione facultatis, declaravit s. off. c. 23 apr. 1890 approbante et confirmante ss. domino nostro Leone XIII « com-

* Etiam quum ægrotus est solutus et impedimentum afficit directe tantum bene valentem: v. g. si ægrotet puella soluta et diaconus, quacum ipsa in concubinato vivit, bene valet; ex declarat. s. off. c. approbata a Leone XIII 2 jul. 1891.

** Per has litteras nulla locorum ordinariis data est facultas dispensandi super impedimentis tantummodo impredientibus: ex declarat. s. off. c. approbata a Leone XIII 18 mart. 1891. Vide *Nouv. Rev. théol.* tom. xxvi, pag. 285.

prehendi omnes qui actu curam animarum exercent, exclusis viceparochis et capellanis ¹ ».

R. 2° Si impedimentum est *occultum*, et de iis in quibus s. sedes dispensare solet, episcopus potest utique aliquando dispensare, sive agatur de matrimonio contrahendo, sive de matrimonio jam inito.

a) Potest dispensare, si agitur de *matrimonio contrahendo*, quando ex una parte non est facilis recursus ad pontificem, et ex alia vera urget necessitas: v. g. si alias immineat periculum mortis, vel si matrimonium sit necessarium ad legitimandam prolem vel ad vitandam feminæ infamiam aut alia damna, vel si mulier honesta parata sit nuptias tali die contrahere et in confessione manifestet impedimentum; in talibus enim rerum adjunctis, vel præsumitur ipse papa dispensare, vel omnino cessat reservatio (VI. 1122).

b) Potest dispensare, si agitur de *matrimonio jam inito*, quando concurrunt sequentes circumstantiæ: 1^a difficultas recurrendi ad pontificem; 2^a periculum mortis, infamiæ, aut scandali si conjuges separentur, vel incontinentiæ si non separentur; 3^a matrimonium contractum — a) bona fide, scilicet ex ignorantia (etiam crassa, modo non videatur temeritas) sive juris, sive facti, saltem ab una parte, — b) in faciem ecclesiæ, et præmissis denuntiationibus, vel iis dispensatis: his enim conditionibus intervenientibus, præsumendum est summum pontificem delegare episcopo facultatem dispensandi, quam certe requisitus non esset denegaturus. Advertendum tamen quod, si dispensatio posset commode per epistolam obtineri a s. pœnitentia, et conjuges essent in bona fide, tunc illa est expectanda, et interim sponsi sunt relinquendi in sua bona fide (VI. 1123, 1124). Advertendum insuper, quod episcopus facultatem quam habet dispensandi aliquando ab impedimentis dirimentibus *occultis* potest alteri delegare, non solum pro casu particulari, sed etiam pro omnibus casibus occurrentibus, tam præsentibus quam futuris; quia, cum hæc potestas non sit adnexa personæ, sed dignitati et officio, æquiparatur ordinariæ, et ideo recte potest delegari. Animadvertendum denique, quod hanc facultatem dispensandi non habet vicarius generalis episcopi sine ejusdem speciali commissione (VI. 1125).

R. 3° Episcopus potest dispensare in impedimentis rom. pontifici reservatis quotiescumque dubitatur an necessaria sit pontificis dispensatio; cum enim reservatio sit odiosa, stricte est interpretanda, et restringenda tantum ad casus certos. Recole dicta n. 108 (VI. 902).

1594. Q. An, si sponsi sint diversæ diœcesis, et agatur de impedimento utrique nupturienti communi, dispensatio oblinenda

¹ Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. xx. pag. 122, et t. xxii. pag. 492.

sit ab utroque episcopo, si uterque ex indulto speciali facultate dispensandi gaudeat?

R. Negative « nisi obstat tenor apostolicæ concessionis », ut dicitur in resolutione c. s. off. 22 nov. 1865. Ratio, quia, cum episcopus aufert a suo subdito impedimentum, eum habilem reddit ad contrahendum cum alio impedito (VI. 1142). Ex prædicta tamen resol. c. s. off., impetranda est venia pro celebratione matrimonii ab episcopo loci ubi ipsum matrimonium contrahitur.

Quæsitum fuit: « Cum plura eidem matrimonio obstant impedimenta, an omnia auferre possit (ordinarius) facultatibus utendo sub variis indulti numeris contentis, verbi gratia, dispensare super consanguinitate in quarto gradu, et simul super cognatione spirituali inter levantem levatique parentes? — Imo an, ad auferenda plura impedimenta eidem matrimonio obstantia, possit facultates jungere in variis indultis s. pœnitentiariæ contentas, v. g. dispensare simul super secundo consanguinitatis gradu vi indulti ad casus urgentes, et super tertio item gradu vi indulti diei 15 novembris? » — S. pœnitentia die 14 jul. 1881 respondit ad utrumque: « Negative ».

PUNCTUM II. De causis dispensationis et de exprimendis
in litteris supplicibus pro dispensatione obtinenda.

1595. — A) Ex instructione s. c. de prop. fide, 9 maji 1877, causæ communiore et potiores, ob quas s. sedes solet dispensare in impedimentis dirimentibus, sunt quæ sequuntur:

1. « *Angustia loci* * sive absoluta, sive relativa (ratione tantum oratricis), cum scilicet in loco originis, vel etiam domicilii cognatio feminae ita sit propagata, ut alium paris conditionis **, cui nubat, invenire nequeat ***, nisi consanguineum vel affinem, patriam vero deserere sit ei durum.

2. « *Ætas feminae superadulta*, si scilicet vigesimum quartum

* Nomine *loci* non præcise venit parochia; nam in uno loco, in una urbe, plures possunt adesse parochiæ, et vicissim in una parochia plures loci. Quapropter nomine loci intelligitur urbs, oppidum, pagus, vicus, imo plures loci, modo ab invicem non distent ultra milliare: s. conc. cong. 16 dec. 1876. Angustus censetur locus quando non habet ultra 300 focos, seu 1500 habitatores catholicos.

** Non sola paritas aut disparitas sanguinis in hoc puncto est spectanda, sed etiam ætatis, formæ, morum, honoris, potentiæ, genii, divitiarum, religionis etc. (*Nouv. Rev. théol.* t. x. pag. 16).

*** Verba *invenire nequeat* non jam significant quod ipsa oratrix per se sibi virum quærere debeat, cum id non patiat illius pudor et honestas, sed sufficit quod tempore petita et executæ dispensationis non inveniatur, vel non adsit vir, qui velit oratricem in uxorem ducere (*Nouv. Rev. théol.* t. x. p. 25).

ætatis annum jam egressa hactenus virum paris conditionis, cui nubere possit, non invenit. Hæc vero causa haud suffragatur viduæ, quæ ad alias nuptias convolare cupiat.

3. « *Deficientia aut incompetentia dotis*, si nempe femina non habeat actu tantam dotem, ut extraneo æqualis conditionis, qui neque consanguineus neque affinis sit, nubere possit in proprio loco, in quo commoratur. Quæ causa magis urget, si mulier penitus indotata existat, et consanguineus vel affinis eam in uxorem ducere, aut etiam convenienter ex integro dotare paratus sit.

4. « *Lites super successione bonorum jam exortæ vel earumdem grave aut imminens periculum*. Si mulier gravem litem super successione bonorum magni momenti * sustineat, neque adsit alius, qui litem hujusmodi in se suscipiat, propriisque expensis prosequatur, præter illum, qui ipsam in uxorem ducere cupit, dispensatio concedi solet; interest enim reipublicæ ut lites extinguantur. Huic proxime accedit alia causa, scilicet *Dos litibus involuta*, cum nimirum mulier alio est destituta viro, cujus ope bona sua recuperare valeat. Verum hujusmodi causa nonnisi pro remotioribus gradibus sufficit.

5. « *Paupertas viduæ*, quæ numerosa prole sit onerata, et vir eam alere polliceatur **. Sed quandoque remedio dispensationis succurritur viduæ ea tantum de causa, quod junior sit, atque in periculo incontinentiæ versetur.

6. « *Bonum pacis*, quo nomine veniunt nedum fœdera inter regna et principes, sed etiam extinctio gravium inimicitiarum, rixarum et odiorum civilium. Hæc causa adducitur vel ad extinguendas graves inimicitias, quæ inter contrahentium consanguineos vel affines ortæ sint, quæque matrimonii celebratione omnino componerentur; vel quando inter contrahentium consanguineos et affines inimicitiae graves viguerint, et, licet pax inter ipsos inita jam sit, celebratio tamen matrimonii ad ipsius pacis confirmationem maxime conducere.

7. « *Nimia, suspecta, periculosa familiaritas*, nec non *cohabitatio sub eodem lecto*, quæ facile impediri non possit.

8. « *Copula cum consanguinea vel affini vel alia persona impedimento laborante præhabita, et Prægnantia, ideoque legitimatio prolis*, ut nempe consulatur bono prolis ipsius, et honori mulieris,

* Bona magni momenti censentur nedum ea quæ talia sunt absolute et in se, sed etiam ea quæ judicio prudentum talia sunt respective ad statum et conditionem oratricis.

** Delegatus dispensationem exequi non debet, nisi postquam orator cautione idonea, idest titulo quo per juris remedia cogi possit, prolis oratricis alimenta seu conditionem in tuto posuerit (*Nouv. Rev. théol.*, t. x. pag. 29).

quæ secus innupta maneret. Hæc profecto una est ex urgentioribus causis, ob quam etiam plebejis dari solet dispensatio, dummodo copula patrata non fuerit sub spe facillioris dispensationis; quæ circumstantia in supplicatione foret exprimenda (cfr NB. ante n. 1596).

9. « *Infamia mulieris*, ex suspitione orta, quod illa, suo consanguineo aut affini nimis familiaris, cognita sit ab eodem, licet suspicio sit falsa, cum nempe, nisi matrimonium contrahatur, mulier graviter diffamata vel innupta remaneret, vel disparis conditionis viro nubere deberet, aut gravia damna orirentur *.

10. « *Revalidatio matrimonii*, quod bona fide ** et publice, servata Tridentini forma, contractum est ***: quia ejus dissolutio vix fieri potest absque publico scandalo, et gravi damno, præsertim feminae, c. 7 de consanguin. At si mala fide sponsi nuptias inierunt, gratiam dispensationis minime merentur, sic disponente conc. Trid. sess. 24. cap. 5. de reform. matrim.

11. « *Periculum matrimonii mixti*, vel coram acatholico ministro celebrandi. Quando periculum adest, quod volentes matrimonium in aliquo etiam ex majoribus gradibus contrahere, ex denegatione dispensationis ad ministrum acatholicum accedant pro nuptiis celebrandis, sprete ecclesiæ auctoritate, justa invenitur dispensandi causa; quia adest non modo gravissimum fidelium scandalum, sed etiam timor perversionis, et defectionis a fide taliter agentium, et matrimonii impedimenta contemnentium, maxime in regionibus, ubi hæreses impune grassantur.

12. « *Periculum incestuosi concubinalus*. Ex instructione s. cong. s. officii, 14 aug. 1822, elucet, dispensationis remedium, ne quis in concubinato insordescat cum publico scandalo, atque evidenti æternæ salutis discrimine, adhibendum esse.

13. « *Periculum matrimonii civilis*. Ex dictis consequitur, probabile periculum quod illi, qui dispensationem petunt, ea non obtenta, matrimonium dumtaxat civile, ut ajunt, celebraturi sint, esse legitimam dispensandi causam ****.

* Sufficit ut ejusmodi mala prudenter timeantur; quamvis certa non sint, aut absolute possent non evenire (*Nouv. Rev. théol.*, t. x. p. 33).

** Saltem ex parte unius e contrahentibus. Si tamen unus cum scientia impedimenti contraxisset, debet narrari pontifici totum factum, prout se vere habet; alias subreptitia erit dispensatio, si dicatur oratores bona fide contraxisse, dum unus impedimentum noverit; et cum dispensatio subreptitia sit, non proderit innocenti, propter ejusdem indivisibilitatem (*De Justis*, lib. III. c. XVI. n. 16).

*** Idest coram paroco et duobus testibus (ubi viget Trid. decretum) et præmissis matrimonii denuntiationibus vel de licentia ordinarii, absque dolo, sed bona fide prætermisiss.

**** Quammaxime interest ut in supplici libello s. poen. porrigendo paro-

14. « *Remotio gravium scandalorum.*

15. « *Cessatio publici concubinalus.*

16. « *Excellentia meritorum*, cum aliquis aut contra fidei catholicæ hostes dimicatione, aut liberalitate erga ecclesiam, aut doctrina, virtute, aliove modo de religione sit optime meritus * ».

Nota. — 1. Tanto gravior causa requiritur ad obtinendam dispensationem, quanto gravius est impedimentum, quod nuptiis celebrandis opponitur. 2. Una aliquando causa seorsim accepta insufficiens est, sed alteri adjuncta sufficiens existimatur.

B) Ex prædicta instructione s. c. de prop. fide, ea quæ, præter causas, in litteris supplicibus pro dispensatione obtinenda, de jure vel consuetudine, aut stylo curiæ exprimenda sunt, ita ut si etiam ignoranter taceatur veritas, aut narretur falsitas, dispensatio nulla efficiatur, sunt:

1. « *Nomen et cognomen* oratorum, utrumque distincte ac nitide ac sine ulla litterarum abbreviatione scribendum.

2. « *Diœcesis originis vel actualis domicilii* **. Quando oratores habent domicilium extra diœcesim originis, possunt, si velint, petere, ut dispensatio mittatur ad ordinarium diœcesis, in qua nunc habitant.

3. « *Species etiam infima* impedimenti, an sit consanguinitas, vel affinitas, orta ex copula licita vel illicita; publica honestas originem ducens ex sponsalibus, vel matrimonio rato; in impedimento *criminis*, utrum provenerit ex conjugicidio cum promissione matrimonii, aut ex conjugicidio cum adulterio, vel ex solo adulterio cum promissione matrimonii; in cognatione spiritali, utrum sit inter levantem et levatum, vel inter levantem et levati parentem.

4. « *Gradus consanguinitatis, vel affinitatis, aut honestatis*, ex matrimonio rato, et an sit simplex, vel mixtus, non tantum remotior, sed etiam propinquior, uti et linea, an sit recta vel transversa; item an oratores sint conjuncti ex duplici vinculo consanguinitatis, tam ex parte patris, quam ex parte matris.

5. « *Numerus impedimentorum*, e. g. si adsit duplex aut mul-

chus distinguat, utrum metus contractus civilis innitatur intentioni illum celebrandi ab oratoribus manifestatæ, vel prudenti tantum ejusdem parochi æstimationi. Cum enim ex una parte, nisi adsit prædicta distinctio, s. pœnit. oratorum culpam præsupponens eisdem pœnitentiam imponere soleat, et ex alia nemo sine culpa puniri debeat, quomodo et quo jure parochus pœnitentiæ acceptionem urgere poterit, quando oratores nihil egerunt ad eam promerendam? Præfata ideo distinctione omissa, non levis sæpe orietur difficultas in dispensationis executione (Ofr *Nouv. Rev. théol.*, t. x, p. 35).

* Aliquando pontifex in gratiam et ad instantiam benemerentium dispensationem etiam aliis concedit.

** Si sponsus habitet in una diœcesi, sponsa vero in alia, utraque diœcesis exprimenda est in supplica.

tiplex consanguinitas vel affinitas; vel si præter cognationem adsit etiam affinitas, aut aliud quodcumque impedimentum, sive dirimens, sive impediens.

6. « *Variae circumstantiæ*, scilicet an matrimonium sit contrahendum vel contractum: si jam contractum, aperiri debet, an bona fide, saltem ex parte unius, vel cum scientia impedimenti; item, an præmissis denuntiationibus, et juxta formam Tridentini; vel an spe facilius dispensationem obtinendi; demum, an sit consummatum, si mala fide, saltem unius partis, seu cum scientia impedimenti ».

NB. Decreto s. c. inquis. 25 jun. 1885, Leo XIII abrogavit obligationem, quæ hactenus vigit, exprimendi in litteris supplicibus pro dispensatione obtinenda *copulam incestuosam* habitam inter sponso; quia maxima ea de causa oriebantur incommoda, cum ad matrimonialium dispensationum executionem procedebatur, et hisce præsertim miseris temporibus in fidelium perniciem non raro vergebat, quod in eorum salutem sapienter inductum fuerat. Verumtamen « summo studio excitandos vult animarum curatores, aliosque quibus fovendæ inter christifideles morum honestatis cura demandata est, ut prudenter quidem, prout rei natura postulat, efficaciter tamen elaborent huic facinori insectando et fidelibus ab eodem, propositis pœnis quibus obnoxii fiunt, deterrendis ».

Aliunde tamen incestus declaratio necessaria existere poterit, puta ad legitimandam prolem ex incestu susceptam; hujusmodi enim proles subsequenti matrimonio non legitimatur, sed speciali legitimationis indulto indiget a rom. pontifice impetrando ¹: cfr n. 1788.

1596. Ad Quæsitum: « An episcopus quando, vi specialis cujusdam indulti apostolici, in aliquo impedimento matrimonium dirimente dispensat, sequi debeat easdem illas regulas quas in curia romana observant, ubi ipse summus pontifex in eodem impedimento, iisdemque impedimenti gradibus, dispensat? » S. pœnit. 1 jun. 1858 respondit: « Affirmative ».

1597. Q. *An, qui cognovit duas sorores suæ sponsæ, vel bis unam tantum, debeat utramque copulam exprimere in petitione dispensationis?*

R. ad 1^m Affirmative. Ratio, quia ex copula habita cum duabus sororibus duplicem diversam affinitatem contraxit: et, licet impedimenta inde exorta non sint specie diversa, sunt tamen numero distincta. Confirmatur ex brevi *Etsi pastoralis* Bened. XIV, 30 sept. 1755 (VI. 1138).

R. ad 2^m Negative. Ratio, quia ex pluribus copulis, habitis cum una tantum sorore, unica exurgit affinitas.

¹ Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. xvii. pag. 510 et 516; Aertnys, t. ii. pag. 335.

1598. Q. *Utrum valida habenda sit dispensatio, si dubitetur an causa falso allegata fuerit finalis aut impulsiva, vel an fuerit vera aut falsa?*

R. In omnibus his et similibus dubiis valida censenda est dispensatio; quia in dubio standum pro validitate actus (VI. 1133).

1599. Q. *An, cessante causa dispensationis, cesset dispensatio?*

R. Affirmative, si causa cesset antequam dispensatio expediatur, vel antequam fiat ab episcopo, cui a pontifice commissa fuerit. Secus, si causa cesset, dispensatione jam expedita et a delegato supplicantibus communicata, etiamsi cesset ante celebrationem matrimonii. Ratio, quia per dispensationem absolute concessam jam tollitur impedimentum, sive lex relaxatur: cujus obligatio extincta, si cessat postea causa, minime reviviscit (VI. 1132).

1600. Q. *An, qui jam obtinuit dispensationem ab impedimento occulto affinitatis, orto ex copula illicita cum consanguinea sponsæ in primo vel secundo gradu, si iterum rem habeat cum eadem sponsæ consanguinea ante matrimonium, nova indigeat dispensatione?*

R. Negative, sive novum peccatum commiserit ante sive post executionem dispensationis; quia affinitas illa jam sublata est per dispensationem quoad effectum contrahendi matrimonium, ex declar. s. c.

NB. Dicit Bened. XIV¹ quod si, obtenta dispensatione a s. pœnitentiaria in foro conscientiæ, impedimentum detectum fuerit in foro externo, et conjuges nullas afferre possint probationes quod matrimonium legitime sit contractum, tunc episcopus, parochus et judex debebunt acquiescere testimonio confessarii fidem facientis de dispensatione impetrata (VI. 1140).

1601. Q. *Si quis petat secundam dispensationem in eadem materia post primam alias obtentam, an primam exprimere debeat?*

R. Affirmative, si impedimentum contractum fuerit ex eodem crimine, quia relapsus retrahit superiorem a dispensando. Secus, si impedimentum non sit ex aliquo crimine, vel sit ex crimine diverso (VI. 1177).

PUNCTUM III. De modo dispensationem petendi et exequendi.

1602. Ad concedendas dispensationes nomine s. sedis duo Romæ tribunalia erecta sunt, idest dataria apostolica, et s. pœnitentiaria.

I. Ad datariam recurrendum est tantum pro foro externo, et pro impedimentis publicis, vel quæ publica fieri prævidentur.

II. Ad s. pœnitentiariam recurrendum est pro foro interno, et pro impedimentis occultis. — In præsentī tamen conceditur, ut adea-

¹ Notif. 87. n. 51.

tur pœnitentiaria etiam pro impedimentis notoriis et pro foro externo, quando dispensatio *in forma pauperum* petitur.

III. Ad dispensationem obtinendam non requiritur consensus ejus cui prodesse debet, quamvis, ut prosit, ab ipso postea acceptanda sit.

IV. Si idem impedimentum afficiat utrumque sponsum, sufficit pro uno dispensationem impetrare. Secus vero, si impedimentum afficiat unum separatim ab impedimento alterius (VI. 1145).

V. Cum postulatur dispensatio a dataria, necessario exprimi debet nomen et cognonem oratorum (ut superius dictum est) et diœcesis originis vel actualis domicilii.

VI. Quando petitur dispensatio a pœnitentiaria pro foro interno, tacitis propriis sponsum nominibus, ficta nomina apponuntur, et tantum exprimitur verum nomen ac cognonem personæ, cui dirigendum est rescriptum, nec non nomen loci, in quo ipsa moratur (VI. 1146). — Formulas petendi dispensationes invenies infra n. 1801.

VII. Si adsint duo impedimenta, quorum unum publicum sit, alterum occultum (puta si quis vellet ducere consanguineam, cujus sororem occulte cognovit), pro foro externo et dispensatione impedimenti publici recurrendum est ad datariam, nulla facta mentione impedimenti occulti. Pro foro vero conscientiae et dispensatione impedimenti occulti recurrendum est ad pœnitentiariam, sed in supplicatione utrumque impedimentum, occultum et publicum, debet simul exponi (VI. 1139).

1803. Q. *An valeat dispensatio petita in forma pauperum, seu pro pauperibus, si oratores non sint pauperes?*

R. 1° Affirmative, si dispensatio a s. dataria prodit. Constat ex declar. s. c. c. 9 sept. 1679 (H. A. XVIII. 87).

R. 2° Negative, si dispensatio concessa est ab episcopo vi indulti habentis clausulam: *in eorum tantum favorem, qui vere pauperes sunt*. Constat. ex declarat s. c. c. 26 apr. 1873.

R. 3° Si dispensatio impertita est a s. pœnitentiaria in impedimento publico, utrum valeat disputatur. Quæstionem, nuper tertio propositam, s. c. c. definire noluit ¹.

Hic si quæras: Quinam censendi sint pauperes? Resp. Ex jure can. debent esse aliquo modo *miserabiles*, cum de stylo curiæ sic confici debeat petitio: *Oratores pauperes et miserabiles existunt, atque ex labore et industria sua vivunt*. In praxi exponendus est status fortunæ, vel standum est regulis ab episcopo datis *.

¹ S. c. c. 28 jun. 1873. Cfr Acta s. sedis VII. 291, 430. — * Juxta proxim Datariae, vere pauperes censendi sunt illi, quorum fortuna valorem circiter 3000 francorum non superat, si sint ultra montes; 1500, si citra montes: illi vero fere pauperes nuncupantur, quorum fortuna 10000 fr. non excedit. Cfr Marc, n. 2044.

1604. Q. *Cum dispensationes matrimoniales concedi soleant a s. sede in forma commissoria, ita ut ad impedimentum tollendum non sufficiat rescriptum favorabile, sed requiratur insuper hujus executio seu dispensationis fulminatio, quis ad hoc munus delegatur 1° quando dispensatio concessa est pro foro externo, — 2° quando dispensatio concessa est pro foro interno?*

R. 1° Si dispensatio concessa est pro foro *externo*, en quod ss. d. n. Leo XIII edixit, et s. off. c. de ejusdem mandato die 20 febr. 1888 locorum ordinariis communicavit: « 1° Dispensationes matrimoniales omnes in posterum committendas esse vel *oratorum ordinario* vel *ordinario loci*; 2° Appellatione *ordinarii* venire episcopos, administratores seu vicarios apostolicos, prælatos seu præfectos habentes jurisdictionem cum territorio separato, eorumque officiales seu vicarios in spiritualibus generales, et sede vacante vicarium capitularem vel legitimum administratorem; 3° Vicarium capitularem seu administratorem eas quoque dispensationes apostolicas exequi posse, quæ remissæ fuerint episcopo aut vicario ejus generali vel officiali nondum executioni mandatas, sive hi illas exequi cœperint sive non. Et vicissim sede deinde provisa, posse episcopum vel ejus vicarium in spiritualibus generalem seu officialem exequi dispensationes quæ vicario capitulari exequendæ remissæ fuerant, seu hic illas exequi cœperit seu minus; 4° Dispensationes matrimoniales ordinario oratorum commissas, exequendas esse ab illo ordinario, qui litteras testimoniales dedit, vel preces transmisit ad s. sedem apostolicam, sive sit ordinarius originis sive domicilii, sive utriusque sponsi, sive alterutrius eorum; etiamsi sponsi quo tempore executioni danda erit dispensatio, relicto illius diœcesis domicilio, in aliam diœcesim discesserint non amplius reversuri, monito tamen, si id expedire judicaverit, ordinario loci, in quo matrimonium contrahitur; 5° Ordinario prædicto fas esse, si ita quoque expedire judicaverit, ad dispensationis executionem delegare alium ordinarium, eum præsertim, in cujus diœcesi sponsi actu degunt ». — Advertendum tamen quod, si novus ordinarius alteri in officio succedens inveniat aliquam dispensationem in cujus executione aliquid jam egerit ejus antecessor (v. g. quia verificationem causarum jam peregerit et separationem sponsorum imposuerit), debet ipse executionem ab initio ita suscipere, perinde ac si antecessor nihil in eo negotio jam fecisset, idest quasi res omnino adhuc integra esset. Constat ex decis. s. pœnit. 3 apr. 1886.

R. 2° Si dispensatio concessa sit pro solo foro *interno*, ad fulminationem delegatur confessarius, electus aut eligendus ab oratore vel oratrice ex approbatis ab ordinario loci. Ubi nota quod, si confessarius designatur uti *magister in theologia* vel *decretorum doctor*, quod raro nunc evenit, tunc talis esse debet. — Casu quo con-

fessarius electus nolit vel nesciat dispensationem exequi, potest alius eligi.

1805. Q. *Quomodo sit exequenda oblenta dispensatio?*

R. 1° Si res sit de dispensatione data *pro foro externo*, delegatus debet sub gravi in primis diligenter se informare an vera sint quæ in litteris supplicibus exposita fuerunt *, et deinde omnia alia, quæ in litteris apostolicis præscribuntur, fideliter adimplere **.

* Ad Quæsitum: " Utrum *ad validitatem executionis* requiratur nova et canonica verificatio causarum, vi litterarum apostolicarum instituenda, casu quo ordinarius de causis dispensationis exactam et per juratos testes habitam informationem ceperit antequam preces pro obtinenda dispensatione s. sedi porrexisset? „ — S. pœnitentiaria 27 apr. 1886 respondit: " Negative „.

** A) S. pœnitentiaria in rescriptis dispensationum matrimonialium (quando vice datariæ apostolicæ *pro utroque foro* cum pauperibus dispensat propter causas infamantes) ab anno 1885, more datariæ sequenti clausula utitur: " Ordinario facultatem concedit cum... oratoribus, si vera sint exposita, remoto quatenus adsit scandalo, præsertim per separationem tempore sibi beneviso, si fieri potest, et prævia eorum absolutione... dispensandi „. Porro circa interpretationem verborum " remoto scandalo „ en quod archiepiscopus N... quæsivit et quod eidem s. pœnit. respondit:

Q. " Beatissime Pater, — Rescripta s. pœnitentiariæ in causis matrimonialibus, cum adfuit incestus publicus, clausulam sequentem in præsentì continet: " Remoto, quatenus adsit, scandalo, præsertim per separationem,... si fieri potest „. — Hisc miserrimis temporibus non raro evenit ut separatiorum obtineri nequeat, aut quia plures jam habent liberos simul educandos; aut quia nusquam alibi habitare possunt; et tunc vix intelligi potest quænam alia reparatio scandali exigi debeat, antequam dispensatio concedatur. — Rogamus igitur ut s. pœnitentiaria benigne velit declarare num hæc clausula " remoto scandalo „ ita necessario debeat adimpleri, ut, illa omissa, dispensatio fuerit nulliter concessa, et quatenus affirmative:

" 1° Cum pluries acciderit ut errore ducti ita dispensaverimus, suppliciter petimus ut s. v. dispensationes hujusmodi benigne convalidare dignetur et, si opus sit, matrimonia exinde secuta in radice sanare.

" 2° Rogamus ut s. pœnitentiaria nobis velit indicare, quibusnam præsertim mediis remotio seu reparatio scandali, defectu separationis, procurari debeat aut possit. Sufficitne v. g. ut in ecclesia inter missarum solemnias publice denuntiatur matrimonium inter oratores contrahendum, vel ut oratores, aut alteruter eorum ante dispensationis executionem sua peccata confiteatur? — Quod Deus... „.

R. Sacra pœnitentiaria, mature consideratis expositis, ven. in Christo p. archiepiscopo N... respondet:

" *Separationem præferri aliis modis reparationis scandali; si hæc fieri nequeat, scandalum esse reparandum, sed modum scandali reparandi remitti prudenti arbitrio et conscientie ordinarii, juxta cujusque casus exigentias. Casu quo omissa sit separatio et scandalum alio modo reparatum, (ordinarius) acquiescat; secus, si aliquo in casu scandali reparationem omiserit, (ordinarius) sileat, et in posterum cautius se gerat.*

" Datum Romæ in sacra pœnitentiaria, die 12 aprilis 1889.

" RAPH. card. MONACO, p. m. „

a) Cum s. pœnitentiaria ex una parte indicare noluerit quibusnam modis

Hisce peractis, delegatus in scriptis dispensationem impertit *, declarando se agere vi delegationis pontificiæ et exprimendo in specie impedimenta in rescripto designata a quibus oratores solvit, quia ad ea sola sese extendit dispensandi facultas, et demum mandat parrocho ut matrimonio assistat.

R. 2° Ad exequendam dispensationem *pro occulto impedimento et solo foro interno* a s. pœnitentia obtentam, nulla determinata forma præscribitur: hinc, impertita absolutione sacramentali,

reparatio scandali, defectu separationis, procurari debeat aut possit, et ex alia neque approbare neque reprobare censuerit modos sibi in libello supplici propositos, sed modum scandali reparandi arbitrio et conscientiæ ordinarii remiserit, abs re non erit hic ordinariorum iudicio modum submittere, quem practice satis facilem atque plerumque saltem sufficientem putamus ad reparationem scandali assequendam, quando separatio obtineri nequeat. — Oratores coram testibus declarent, se de propria culpa pœnitere et paratos esse acceptare eam pœnitentiam, quæ ipsis in dispensationis fulminatione imponetur: idque postea testes prudenter in populum prodant. Casu autem quo oratores prædictam declarationem coram testibus facere detrectent, puto sufficere ut illam faciant coram solo parrocho, qui eam subinde divulgare curabit.

b) Clausula " Remoto scandalo " proculdubio sub gravi obligat ordinarium ad curandam scandali reparationem, eo modo qui suo iudicio sufficiat, antequam dispensatio executioni mandetur: utrum vero prædicta clausula obliget etiam sub pœna nullitatis dispensationis nec ne, s. pœnitentia directe decidere noluit. Profecto ordinarius, qui reparationem omisit, *caute* non egit; sed verba: *Sileat et in posterum cautius se gerat* minime significant quod *nulliter* egerit. — Quare, salvo meliori iudicio, eoque magis superiori, clausulam sub nullitatis pœna non obligare censemus. (Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. xxi. p. 500).

B) Ex clausulis dispensationi insertis quædam *veræ conditiones* sunt, quædam *monitiones*, seu præcepta: illis non servatis dispensatio invalida est, non servatis his, est illicita. In dubio clausulæ expressæ *ablativis absolutis* conditionem continent. Quoties dispensatio dari jubetur postquam aliquid factum fuerit, hoc quod antea faciendum est, pro conditione esse intelligitur. Omissis his, de quibus probabiliter ultro citroque disputatur, utrum validitati dispensationis obsint nec ne, matrimonio nondum inito, necesse est impetrare litteras in forma *perinde valere*, eo inito conjuges non sunt inquietandi. — Clausula: *si vera sint exposita* ad ea solum pertinet, quæ dispensationem obreptitiam faciunt — Pœnitentia, quæ in quavis dispensatione ex causa infamante injungi solet in pœnam incestus, si dispensatio expedita fuerit in forma pauperum omnino imponi debet, et si non fuerit imposita, dispensatio corrui (Cfr d'Annibale, *Summula Theol. Mor.*, tom. III, n. 358-363). Respondit autem s. pœnit, 8 apr. 1890, " in præfilienda pœnitentiæ qualitate, gravitate, duratione, etc, quæ delegati arbitrio remittuntur, neque severitatis, neque humanitatis fines esse excedendos, rationemque habendam conditionis, ætatis, infirmitatis, officii, sexus, etc. eorum, quibus pœna irrogari injungitur " : vide infra sub n. 1606.

* Ad Quæsitum: " Aliquando evenit, ut litteris apostolicis dispensationis nondum executioni datis, oratores, quorum favore expeditæ sunt, ex errore contrahant in forma Tridentini: an ordinarius, re comperta, possit valide easdem litteras apostolicas nihilominus exequi, ut partes iterum coram parrocho et testibus se sistant et consensum renovent? " — S. pœn. 27 jun. 1835, benigne annuente ss. d. n. Leone pp. XIII, respondit: *Affirmative*. (Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. xix. p. 59).

confessarius poterit hanc vel similem adhibere: « Et insuper, auctoritate apostolica mihi concessa, dispenso tecum super impedimento primi (*seu secundi, seu primi et secundi*) gradus proveniente ex copula illicita a te habita cum sorore mulieris cum qua contraxisti (*aut contrahere intendis*), ut matrimonium cum illa rursus contrahere possis, renovato consensu; et prolem, si quam suscepisti (*vel suscipies*), legitimam declaro. In nomine Patris, et Filii etc. ».

Si autem dispensatio sit a voto castitatis, dicitur: « Insuper tibi votum castitatis quod emisisti, ut valeas matrimonium contrahere et illo uti, in opera quæ tibi præscripsi, auctoritate apostolica dispensando commuto. In nomine Patris etc. ». — Si quis, non obstante voto castitatis, matrimonium jam inierit, dicitur: « Item, non obstante castitatis voto quod emisisti, ut in matrimonio remanere et debitum conjugale exigere possis, auctoritate apostolica tecum dispenso. In nomine Patris etc. » (VI. 1148).

1606. Q. *Quænam sint clausulæ solitæ apponi in dispensationibus a s. pœnitentiaria concessis pro solo foro interno?*

R. Sunt sequentes: — 1^a *Si ita sit*. In hoc fides habenda est postulanti, nisi delegatus certe sciat oppositum ex notitia extra confessionem accepta.

2^a *Audita prius sacramentali confessione*. Juxta hanc clausulam necessaria est confessio, ut dispensationi valide possit dari executio. Minime vero requiritur absolutio sacramentalis, si forte pœnitens non sit dispositus. Nec validitati dispensationis officit absolutio sacrilege suscepta, ut pluries declaravit s. pœnitentiaria.

3^a *Sublata occasione peccandi*. Intelligitur, si occasio est voluntaria; quia, si est necessaria, sufficit ut media adhibeantur, quibus ex proxima fiat remota (VI. 1143).

4^a *Dummodo impedimentum sit occultum*. Impedimentum censendum esse videtur occultum, quando innotuit tantum sex personis in oppido, octo aut ad summum decem in civitate. Hoc tantum intelligi debet, quoties prudens non adsit timor, ne impedimentum fiat publicum; quia tunc occultum dici nequit impedimentum, quod potest per duos testes probari (VI. 1111).

5^a *Injuncta gravi et diuturna pœnitentia salutari*, — vel *gravi pœnitentia salutari* *. Intellige juxta vires pœnitentis. Pœni-

* Ad Quæsitum: " Attenta hodie dominante corruptione pessimaque dispensandorum voluntate, qui quidem labiis promittunt, ac deinde promissa non exequuntur, atque etiam aliquoties impotentia eorum, eo quod a mane ad vespeream labori incumbere debeant, ut sibi victum comparent, — potestne injungi pœnitentia per tres tantum menses, verum pluribus per hebdomadam vicibus adimplenda, quando præscripta est *gravis et diuturna*, ac per unum solum mensem, cum statuta fuit *gravis pœnitentia salutaris*, idque ad evitandum

tentia *gravis* poterit esse v. g. ut per sex menses semel in hebdomada jejundet, aut ter rosarium recitet qualibet hebdomada, vel ut semel in mense confiteatur. Quod, si pœnitens jam debitam pro suo peccato pœnitentiam egisset, potest tunc pœnitentia moderari. Si vero dispensationi concessæ adnexa sit a s. pœnitentiaria quædam species commutationis. v. g. confessio semel in mense, hæc a confessario omnino est imponenda.

6^a *Presentibus laceratis, sub pœna excommunicationis latae sententiæ.* Hæc laceratio statim facienda est; sed intellige moraliter, nempe saltem infra triduum post dispensationem exequutam. Si autem in litteris non sit apposita clausula lacerationis, prout non apponitur quando matrimonium nondum est contractum, tunc non est obligatio eas lacerandi; sed hujusmodi dispensatio debet a parrocho occulte asservari, aut caute annotari in libro qui non possit ab alio aspicui, ad hoc ut ipse possit requisitus postmodum, si opus erit, fidem facere de dispensatione impetrata (VI. 1143).

CAPUT VII.

De revalidatione matrimonii irriti.

Matrimonium irritum, seu nullum, dicitur viri et mulieris conjunctio, quæ matrimonii quidem formam præ se fert, sed quæ, deficiente consensu vel aliquo obstante impedimento dirimente, non habet veri matrimonii substantiam.

1607. *Principia.* — I. Si matrimonium irritum sit, quia ex utraque contrahentium parte defuit consensus, ad matrimonii revalidationem requiritur ut utraque consensum renovet. Ratio, quia sine mutuo consensu contractus firmitate caret (VI. 1109).

II. Si matrimonium irritum sit, quia consensus defuerit tantum ex parte unius conjugis, propterea quod fide vel ex metu consensit, sufficit ut is verum nunc consensum ponat, quin alterum conjugem moneat de matrimonii nullitate. Ratio, quia in contractu matrimonii sufficit ut una pars consensum suum præstet dum alterius partis consensus semel præstitus adhuc perseverat in aliquo effectu,

novum sponsorum peccatum, stante firma certitudine quod, celebrato semel matrimonio, jam nihil amplius curent cum gravi propriæ conscientiæ damno? „ — S. pœnitentiaria 8 apr. 1890 respondit: „ In præfinienda pœnitentiæ qualitate, gravitate, duratione, etc., quæ dispensantis aut delegati arbitrio juri conformi remittuntur, neque severitatis, neque humanitatis fines esse excedendos, rationemque habendam conditionis, ætatis, infirmitatis, officii, sexus, etc., eorum quibus pœna irrogari injungitur. „ (Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. xxii. p. 505).

nimirum per copulam conjugalem vel per cohabitationem (VI. 1114. Conf. dir. XVII. 29).

1608. Q. *An, quando matrimonium fuit nullum ob aliquod impedimentum, sit necessarium ad illud revalidandum, ut ablato impedimento, uterque conjux fiat conscius de nullitate matrimonii?*

R. Controvertitur. In praxi, nisi accedat sanatio matrimonii in radice *, extra casum urgentis necessitatis, non est recedendum a sententia affirmante; præsertim quia s. pœnitentiaria, in concedendis dispensationibus pro revalidandis matrimoniis nulliter contractis, expresse apponit sequentem clausulam: « Ut, dicta muliere (*aut viro*) de nullitate prioris consensus certiorata, uterque inter se de novo secrete contrahere valeant ».

Dixi 1° *nisi accedat sanatio matrimonii in radice*; quia, ut declaravit Bened. XIV, in constit. 27 sept. 1755, cum agitur de impedimento juris ecclesiastici, potest pontifex matrimonium roborare, dispensando a novo consensu præstando partem ignorantem impedimentum, et habendo pro valido consensum ab illa in principio datum, qui lege naturali erat validus; tunc pontifex aufert impedimentum in radice matrimonii, retrahendo contractum æque ac si ab initio impedimentum abfuisset.

Dixi 2° *extra casum urgentis necessitatis*; nam, si ex notitia nullitatis matrimonii prudenter timeri possit periculum mortis, gravis infamiæ aut scandali ex separatione sequuturi, et ex alia parte conjux impedimenti conscius non possit evitare redditionem debiti, tunc, si facilis non est recursus ad pontificem pro obtinenda dispensatione in radice, ratione necessitatis, fas erit sequi sententiam, quæ negat utrumque conjugem debere conscium fieri de nullitate matrimonii (VI. 1115, 1116).

1609. Q. *An ad revalidandum matrimonium nullum ob aliquod impedimentum, sed in facie ecclesiæ jam celebratum, consensus renovari debeat coram parochio et testibus?*

R. 1° Affirmative, si impedimentum, sive nullitas matrimonii, publice innotuerit; quia alias validitas matrimonii coram ecclesia probari non posset (VI. 1109).

R. 2° Negative, etsi conjuges tempore matrimonii contracti con-

* Sanatio matrimonii in radice est sanatio consensus contrahentium, qui initio erat vitiatus per impedimentum dirimens. Quippe *radix* matrimonii est consensus, ex hoc enim contractus ac proinde sacramentum enascitur. Fitque sanatio consensus, qui vitiatus erat propter impedimentum, per ejusdem impedimenti remotionem seu legis ecclesiasticæ impedimentum statuentis abrogationem in casu particulari, ita ut jam validum fiat matrimonium et sacramentum vi consensus ab initio præstiti et nunc a vitio impedimenti liberati, omnesque producat effectus (in primis legitimationem prolium ex matrimonio progenitarum) perinde ac si a suis primordiis consensus legitimus fuisset.

scii fuerint impediti, si impedimentum servatur occultum; quia assistentia parochi et testium fuit præscripta a Trid. non tam ad testandam validitatem matrimonii, quæ multipliciter eis potest esse ignota, sed ad probandam externam matrimonii celebrationem, ne quis, ut exprimit concilium, fraudulenter plura matrimonia ineat: imo hic est stylus s. pœnitentiariæ (VI. 1110, 1112. H. A. XVIII. 78).

1610. Q. *Quomodo exigendus sit consensus a parte inscia impediti post obtentam dispensationem?*

R. Plures a dd. assignantur modi. Ego censeo sufficere, si pars conscia impediti dicat: — *quando nupsi tecum, non habui verum consensum* (quia reipsa consensus nulliter et invalide præstitus non est verus consensus): *nunc verum præstare volo; vis præstare et tu?* vel — *angor scrupulis de valore matrimonii nostri, ideoque renovemus consensum.* — Ceterum, quando isti modi adhiberi nequeunt sine periculo gravis damni, sufficit copula conjugalis affectu maritali præstita, vel voluntaria cohabitatio. Neque obstat tunc clausula *certiorata parte etc.*, quæ apponitur a s. pœnitentiaria; quia in hoc casu necessitatis præsumitur s. sedem relaxare talem conditionem, providendo meliori modo quo potest bono animarum, cum talis conditio tunc sit moraliter impossibilis executionis (VI. 1117. H. A. XVIII. 82. Conf. dir. XVII. 30).

CAPUT VIII.

De debito conjugali.

Debitum conjugale seu actus conjugalis, vel usus conjugii aut matrimonii, vocari solet copula de se apta ad generandum.

1611. Piget me de hac materia, quæ tantam præ se fert fœditatem, ut castas mentes ipso solo nomine perturbet, longiorem habere sermonem. Sed utinam non esset hæc materia ita frequens in confessionibus excipiendis, ut non oporteret omnino confessarium plena tractatione, sed sufficeret compendio instructum esse! Ignoscat mihi propterea castus lector, si fuse de ea hic loquar, et ad casus particulares, qui deformiorem exhibent turpitudinem, descendam (VI. 900).

ARTICULUS I.

De honestate actus conjugalis.

1612. **Principia.** — I. Actus conjugalis, seu usus matrimonii, est per se licitus et honestus. Hoc est de fide, et patet ex verbis

Apostoli 1: « Uxori vir debitum reddat: similiter et uxor viro ». Dixi *per se*; quia aliquando per accidens potest esse illicitus ratione circumstantiarum, quarum præcipuæ respiciunt personam, finem, tempus, modum et locum.

II. Fines, qui actum conjugalem, seu usum matrimonii, licitum reddunt sunt: 1° prolis procreatio; 2° remedium concupiscentiæ, indeque vitatio incontinentiæ in se vel in comparte; 3° satisfactio obligationis debitum comparti reddendi; 4° desiderium pacis conjugalis conciliandæ, vel mutui amoris fovendi etc. (VI. 881, 882, 900, 909, 927).

III. Usus matrimonii est illicitus, si fiat ob solam voluptatem, ut patet ex prop. 9 damnata ab Innoc. XI, sed venialiter tantum. Dixi *ob solam voluptatem*, quia, si conjux principaliter intendat procreationem prolis, et utatur voluptate (eam moderate intendens) ut se excitet ad copulam, nullum erit peccatum (VI. 912).

1613. **Resolutiones.** — 1. Graviter illicitus est usus conjugii, si fiat cum mente adultera: ut si quis, dum accedit ad suam, cogitatione aliam fingat.

2. Se excitare ad copulam, respiciendo imagines sacras, gravis est irreverentia: periculosum autem, se delectando de pulcritudine alterius personæ, et maxime de coitu alieno inter quasdam personas cognitatas (VI. 913). — Si autem quæras: an liceat marito delectari de copula aliena cogitata, ut se excitet ad coitum cum uxore? resp.: Cum conjugatis jam permissa sit copula, non videtur vetita, saltem sub gravi, commotio spirituum generationi deservientium, quæ exurgeret ex delectatione talis cogitationis. Hanc tamen cogitationem, si esset de copula inter personas determinatas, non excusarem a mortali, ob facile periculum consentiendi in delectationem de copula cum conjugate aliena. Item a mortali non esset excusandus maritus, qui se delectaretur de copula cogitata inter ipsum et alienam, cum talis delectatio sit de objecto intrinsece malo (VI. 914).

3. Illicitus est usus conjugii in loco publico: item illicitus est in loco sacro, casu tantum excepto de quo diximus n. 431 (VI. 920).

4. Usus matrimonii, per se loquendo, est illicitus, si inde grave sanitatis damnum in alterutro conjugate timeatur, cum nemo sit suæ vel alienæ salutis dominus: sed vide n. 1627 (VI. 909).

5. Licite matrimonio utitur vir, qui, propter senectutem vel aliam infirmitatem, plerumque semen extra vas effundit, modo spem probabilem habeat seminandi intra; per accidens enim evenit quod semen effundatur (VI. 954).

6. Conjux, qui moraliter certus est de nullitate matrimonii, non potest, ut patet, debitum petere: imo nec reddere potest, etiamsi compars nullitatem matrimonii ignoraret, et ideo bona fide peteret (VI. 900).

¹ I. Cor. VII. 2.

1614. Q. *An liceat conjugibus petere aut reddere debitum in dubio de matrimonii validitate?*

R. Durante dubio, sive dubium antecesserit matrimonium sive ei supervenerit, conjux dubitans, antequam diligentiam adhibeat ad dubium vincendum, non potest petere, ne se periculo fornicationis exponat; sed, generatim loquendo, potest et tenetur reddere alteri petenti in bona fide; quia in dubio nemo privandus est suo jure certo, quod bona fide possidet ¹ (VI. 903). Dixi *generatim loquendo*; quia non potest reddere in primo bimestri post celebratum matrimonium, etiamsi petens sit in bona fide, cum eo tempore alter non habeat jus exigendi: et idem dicendum, si alter petens, ob commissum incestum aut aliam ob causam, jus petendi amiserit (VI. 904).

Quando vero quis debeat, vel non, dubitare de validitate matrimonii, colligitur ex sequentibus regulis:

Regula 1^a Generatim loquendo, non tenetur conjux credere alteri affirmanti se fide consensisse, etiamsi id affirmet cum juramento ². Dicitur *generatim loquendo*; nam secus dicendum, si ex circumstantiis aliter censendum sit: puta, si conjux ille sit in articulo mortis, si non soleat pejerare, vel si sit persona pia et vellet separari aut religionem ingredi etc.; tunc enim alter habet sufficiens motivum prudenter dubitandi.

Regula 2^a Si quis audit a personis non fide dignis, vel ex fama a nullo auctore certo exorta, adesse impedimentum, licite potest post matrimonium contractum reddere et petere debitum; quia talis fama aut dictum non habetur ut ratio prudens dubitandi.

Regula 3^a Dictum unius testis fide digni de impedimento, aut fama publica ex certo auctore, sufficit ut quis teneatur veritatem inquirere, et interim abstinere a petendo debito; quia, cum talis ignorantia tunc sit vincibilis, in dubio non potest operari. Non ideo tamen tenetur debitum negare; quia licet possit, nemo tamen tenetur credere uni testi, quantumvis fide digno, qui non inducit necessitatem credendi, maxime in sui præjudicium ³ (VI. 908).

1615. Q. *An, contracto matrimonio in bona fide, si dubium superveniat et, adhibita diligentia, illud vinci non possit, liceat dubitanti non solum reddere, sed etiam petere?*

R. Affirmative. Ratio, quia qui matrimonium bona fide contraxit non est privandus suo jure, quod possidet, petendi, donec constet de impedimento; licet enim, superveniente dubio, suspendatur jus possessionis usque dum veritas inquiratur, dubio tamen remanente post diligentiam, cum ignorantia sit tunc invincibilis, manet possessio pro validitate matrimonii, et consequenter pro ipsius usu:

¹ C. Dominus, de sec. nupt.

² C. Cum a nobis, de testib. et attest.

³ Ibid.

porro possessor bonæ fidei sicut post diligentiam potest rem retinere, sic potest etiam illa uti ¹ (VI. 904).

1616. Q. *An, contracto matrimonio in bona fide, conjux, habens rationem probabilem pro invaliditate matrimonii et nullam pro validitate, possit petere post adhibitam diligentiam?*

R. Hujusmodi conjux, prudenti spe amissa cognoscendi veritatem per ulteriorem inquisitionem, potest petere donec non constet de nullitate matrimonii. Ratio, quia possessio conjugii bona fide contracti præbet ei jus certum petendi, quod prævalet cuicumque probabilitati oppositæ ². Si vero conjux dubitans habeat rationes ita convincentes de nullitate matrimonii, ut fundent de ea moralem certitudinem, tunc certe nec petere nec reddere potest (VI. 905).

1617. Q. *An, contracto matrimonio cum dubia fide de impedimento, possit dubitans post diligentiam petere debitum, dubio adhuc perseverante?*

R. Affirmative. Ratio, quia, esto dubitans non possit deponere dubium titulo possessionis, potest tamen deponere ex alio principio, nempe quod in dubio standum est pro validitate actus, præsertim matrimonii, in cujus favorem, in foro tam externo quam interno, semper judicandum est. Excipe casum, quo dubitetur de morte prioris conjugis; tunc enim possidet primum matrimonium, donec habeatur moralis certitudo de ejus solutione (VI. 906).

1618. Q. *An conjux qui, ob commissum incestum cum consanguineis alterius in primo aut secundo gradu, vel aliam ob causam, jus petendi amisit, possit aliquando debitum petere?*

R. Potest: imo debet, si alter conjux sit in periculo incontinentiæ; quia hæc obligatio oritur ex ipsa institutione matrimonii. Item potest conjux impeditus petere, si alter interpretative exigat, nempe quando mulier verecunda est, et vir sentit ejus voluntatem de debiti redditione: quia tunc potius est reddere quam petere. Quoties autem liceat ei se offerre, id ex circumstantiis est pensandum, nempe ex majori vel minori propensione alterius ad venerem.

An (quæres) liceat petere conjugi impedito, si ipse sit in proximo periculo incontinentiæ? R. Affirmative, si ille esset impeditus ratione affinitatis, nec posset brevi dispensationem obtinere, essetque magnum periculum in mora; quia lex ecclesiastica in tanto discrimine non obligat. Secus vero, si esset impeditus ratione voti (VI. 930. H. A. XVIII. 41).

1619. Q. *An liceat petere debitum a conjuge excommunicato, et an excommunicatus ipse possit petere?*

R. ad 1^m Affirmative. Constat ex expressa concessionem Greg. VII ³.

¹ C. Laudabilem, de frig. et malef.

² Ibid.

³ C. Quoniam multos, caus. 11. q. 3.

R. ad 2^m Affirmative. Ratio, quia lex ecclesiastica, quæ prohibet excommunicatis communicationem cum fidelibus, non obligat cum tanto periculo, in quo esset quidem excommunicatus, si ipse non posset separari ab altero conjugē (ut revera non potest), et non posset petere (VI. 931).

1620. Q. *An liceat conjugibus uti matrimonio: 1) tempore quo fluxu seminis laborant; 2) statim post prandium; 3) tempore lactationis?*

R. ad 1^m Licite potest vir debitum petere ab uxore quæ laborat gonorrhæa, scilicet profluvio seminis dicto *fluxu albo*; cum ex una parte talis copula neque viro neque mulieri noceat, et ex alia hujusmodi fluxus soleat esse fere perpetuus: unde grave incommodum esset conjugibus tamdiu abstinere ab usu matrimonii. Excipiendum tamen, nisi fluxus sit maleficus; et etiam tunc excusatur coitus, si adsit periculum incontinentiæ, tam in petente quam in reddente. Vir autem laborans fluxu seminis semper licite potest petere; quia coitus nullum affert damnum, nec ipsi nec uxori nec proli.

R. ad 2^m Cum non constet de gravi damno proveniente ex copula habita statim post prandium, et conjuges communiter post prandium vel cœnam soleant coire, ideo non auderem damnare conjugem post prandium petentem (VI. 910).

R. ad 3^m Affirmative; quia non extat lex prohibens; item, quia periculum inficiendi lac, teste experientia, rarum est, aut saltem non tantum, ut teneantur conjuges tanto tempore abstinere ab usu conjugii, cum continuo periculo peccandi (VI. 911).

1621. Q. *An licitus sit usus matrimonii: 1) tempore prægnationis; 2) tempore fluxus menstrui; 3) tempore purgationis post partum; 4) diebus festis vel jejuniis aut rogationum; 5) die communionis?*

R. ad 1^m Affirmative, saltem si adsit aliqua honesta causa (quæ ceteroquin fere numquam deest). Excipe tamen, si experientia constaret aliquam uxorem ex coitu pluries fœtum emisisse; nam tunc conjugii usus esset graviter illicitus propter periculum abortus (VI. 924. H. A. XVIII. 41).

R. ad 2^m Tempore fluxus ordinarii seu naturalis (qui proprie dicitur *menstruus*, quia communiter singulis mensibus solet in feminis evenire, et durat ut plurimum per duos vel tres dies) coitus, propter quamdam turpitudinem et deordinationem, est leviter illicitus; a levi autem culpa quælibet honesta causa excusat. — Tempore vero fluxus extraordinarii (qui provenit ex aliquo morbo, et durat aliquando usque ad duodecim dies et ultra) licet conjugibus tam petere quam reddere debitum; nimis grave enim ipsis esset tamdiu se ab usu matrimonii abstinere (VI. 925).

R. ad 3^m Nisi adsit periculum incontinentiæ, vel alia aliqua causa indecentiam cohonestans, est illicitus; sed venialiter tantum; modo tamen coitus non sit causa gravis morbi, quod prudenter timeri potest, si concubitus habeatur eodem die partus vel sequenti (VI. 926).

R. ad 4^m Affirmative; quia id nullo jure habetur vetitum. Et si aliqui canones videntur iis diebus expresse prohibere usum conjugii, id intelligendum de consilio, non de præcepto (VI. 923).

R. ad 5^m Redditio debiti licita est die communionis, sive ante sive post ejusdem susceptionem. Petitio vero ante communionem est leviter illicita, nisi aliqua honesta causa excuset; post communionem autem, abstinencia a petendo videtur esse tantum consilii, non obligationis. Cfr n. 1135-1137 (VI. 274, 946).

1622. Q. *An licitus sit usus matrimonii, si conjuges coeant situ innaturali, sive indebito modo?*

Prænotandum. Situs naturalis est, ut mulier sit succuba et vir incubus; hic enim modus aptior est effusioni seminis virilis et receptioni in vas femineum ad prolem procreandam. Situs autem innaturalis est, si coitus aliter fiat, nempe sedendo, stando, de latere, vel præpostere more pecudum, vel si vir sit succubus et mulier incubus. Hoc prænotato:

R. Coitus, si fiat in vase naturali, sed situ innaturali, sive indebito modo, cum aliquam inordinationem contineat, est quidem illicitus, nisi adsit causa excusans, sed per se culpam venialem non excedit. Ratio, quia semen viri non recipitur in matricem mulieris per infusionem seu descensum, sed per attractionem, dum matrix ex se naturaliter virile semen attrahit. Dixi *per se*; quia si experientia constaret quod, mutato naturali situ, nihil seminis femina retineret, ob nimiam vasis laxitatem vel humiditatem, vel propter aliquam infirmitatem naturalem, tunc esset mortale. Item, mutatio situs potest esse mortale ex prava concupiscentia, puta ex affectu bestialitatis vel sodomix, vel si hujusmodi voluptas habeatur ut finis ultimus. Dixi *nisi adsit causa excusans*; quia mutatio situs ex justa causa licita est: v. g. si fiat ob ægritudinem, vel pinguedinem viri, ob periculum abortus vel scandali aliorum etc. (VI. 917).

ARTICULUS II.

De obligatione actus conjugalis.

1623. *Principia.* — I. Conjuges per se non tenentur matrimonio uti, seu debitum petere. Ratio, quia per se nemo tenetur uti suo jure (VI. 938). Dixi *per se*; nam aliquando tenentur quidem per

accidens debitum petere ex caritate aut alia virtute: v. g. si alter conjux cognoscat compartem versari in periculo incontinentiæ, vel si percipiat, per aliqua signa, quod compars vellet sibi debitum reddi, sed propter verecundiam a petitione abstinet etc. Rarissime tamen eveniet, quod uxores, ne per accidens quidem, teneantur petere; cum ex una parte, generatim loquendo, viros non pudeat expresse debitum exigere, et ex alia mulieres ordinarie in debito expresse petendo magna afficiantur erubescencia, quæ facile eas eximit a præcepto caritatis, ex qua forte aliquando tenerentur petere (VI. 928, 929).

II. Conjuges regulariter tenentur sub gravi et ex justitia sibi invicem debitum reddere. Constat tum ex natura contractus mutui (VI. 938), tum ex verbis Apostoli 1: « Uxori vir debitum reddat: similiter autem et uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier ». Dixi *regulariter*; 1° quia cessat in uno obligatio debitum reddendi, quoties alter ex aliqua causa jus petendi amisit; 2° quia hujusmodi obligatio suspensa manet in utroque conjugue intra primum bimestre a celebratione nuptiarum, ut videbimus n. 1638.

III. Conjuges, ratione obligationis reddendi debitum, tenentur ex justitia ad cohabitandum in eadem domo, mensa ac toro. Hinc nemo conjugum potest alio discedere, altero invito, ad longum tempus 2, nisi adsint justæ causæ: nempe ad bonum publicum, vel ad alendam aut tuendam familiam, vel ad vitandum damnum ab inimicis. Unde, si vir deberet diu alibi manere, teneretur, si commode posset, uxorem eo adducere. Recole dicta n. 365 et seqq. (VI. 939).

1624. *Resolutiones*. — 1. Peccat graviter conjux qui, invita comparte, jejuniis, macerationibus, vel aliis mediis, impos efficitur ad debitum reddendum (VI. 942).

2. Conjux non tenetur debitum reddere cum peccato proprio, ne veniali quidem, cum nemo possit obligari ad peccandum (VI. 943).

3. Non est mortale debitum negare, si alter remisit petat, vel facile cedat precibus negantis (et ne veniale quidem, si adsit causa); nisi petens sit in periculo incontinentiæ, et simul desit gravis causa negandi.

4. Conjux non videtur peccare graviter si, secluso incontinentiæ vel magni dissidii periculo, raro, v. g. semel in mense, debitum neget comparti sæpe etiam serio petenti; non enim satis constat quod denegatio hujusmodi sit gravis materia.

5. Non peccat debitum negans quando alter immoderate petit

¹ I. Cor. VII. 3. 4.

² C. 1. de conjug. lepros.

(sine tamen periculo incontinentiæ), v. g. quater aut quinques in eadem nocte.

6. Non videtur peccare uxor, si differat reddere ad breve tempus, v. g. a die ad noctem, vel a nocte ad mane, secluso tamen semper incontinentiæ periculo: non potest autem, post copulam habitam in die, negare in nocte (VI. 940).

7. Non tenetur conjux debitum reddere, si laboret febre (Conf. dir. XVII. 16).

8. Non excusatur uxor a debito reddendo ob ordinarios partus dolores: sed utique excusatur, si experta sit non posse parere sine probabili periculo mortis; quia solutio debiti non obligat cum tanto detrimento (VI. 952, 953).

9. Uxor non potest debitum negare ob timorem quod proles nascatur infirma; huic enim melius est sic esse, quam penitus non esse (VI. 951).

10. Timor quod plures nascantur filii, quam conjuges alere valeant, vix in praxi potest admitti pro justa causa negandi debitum; in praxi enim vix abesse potest in petente, in eodem toro dormiente, periculum incontinentiæ (VI. 941).

1625. Q. *An conjux teneatur aut possit debitum reddere, si alter illicite petat cum peccato mortali?*

R. Vel culpa se tenet *ex parte actus*, vel *ex parte petentis*.

In 1° casu (v. g. si petatur debitum in loco sacro, vel cum periculo abortus aut scandali) conjux non tenetur reddere; nam, cum actus sit per se malus, alter non habet jus petendi: imo reddere non potest; et si redderet, graviter peccaret, quia concurreret cum petente ad actum per se graviter malum: sed vide infra n. 1636 (VI. 943).

In 2° casu (v. g. si debitum petatur ab eo, qui voto castitatis est ligatus) conjux debet quidem, si commode potest, ante redditionem monere compartem, ut a petendo desistat; sed, si illa petere pergit, conjux tenetur reddere: quia, ex una parte, petens adhuc retinet jus ad copulam, unde quamvis illicite, non tamen injuste debitum exigit; ex altera, reddens dat operam actui licito et ex justitia debito, ad peccatum alterius se habens dumtaxat permissive. Secus vero dicendum, si debitum petat incestuosus privatus jure petendi; huic enim pars innocens potest equidem, si velit, reddere (cum ipsa semper jus habeat tam petendi quam reddendi), minime vero ei reddere tenetur. — Ceterum, si conjux prævidet quod alter, impeditus voto, vel jure petendi privatus, illicite petet, tutius erit, ut ipse impeditum propria petitione præveniat, aut petitioni impediti jam factæ propriam superaddat, dicens: *volo ut tu mihi reddas*. Uxor tamen, ratione, verecundiæ, raro ad id tenebitur (VI. 944, 945).

1626. Q. *An conjux teneatur aut possit reddere debitum alteri petenti cum culpa veniali?*

R. Iterum distinguendum, ut supra. Si culpa se tenet *ex parte personæ petentis*, v. g. si petat ob voluptatem vel alium finem leviter malum, tunc tenetur reddere; quia, cum actus sit per se honestus, tenetur ex justitia ad reddendum, etiamsi exigens peccet graviter in petendo, ut diximus supra. — Si vero culpa se tenet *ex parte ipsius actus*, seu copulæ, ut si petatur situ innaturali vel tempore menstrui aut puerperii, tunc quando adest justa causa, potest reddere, cum quælibet justa causa excuset a veniali. Justa autem causa erit v. g. ne incurrat indignationem alterius, sive rancorem illius quodammodo notabilem, et non possit eum commode avertere. Dixi *potest reddere*, sed non tenetur; quia cum actus sit tali modo per se illicitus, alter non habet jus ad illum. Sane vero tenetur reddere, si petens haberet justam causam etiam ex sua parte sic petendi: puta, si peteret copulam situ innaturali eo quod uxor sit prægnans aut ipse sit pinguis, vel alioquin immineret periculum scandali, vel si petat tempore menstrui aut puerperii ad vitandam incontinentiam etc. (VI. 946).

1627. Q. *An teneatur aut possit debitum reddere conjux, qui ex reditione timet grave damnum sanitatis in se vel in comparte, propter aliquod morbum contagiosum quo alteruter laborat?*

R. 1° Non tenetur debitum reddere; quia obligatio vitæ et salutis tuendæ pluris æstimari debet, quam obligatio debiti solvendi.

R. 2° Per se loquendo non potest debitum reddere; quia nemo est dominus propriæ vel alienæ salutis. Dixi *per se loquendo*; nam, non obstante periculo sanitatis, conjux debitum licite reddere potest — a) ad vitandum incontinentiæ periculum in se vel in comparte, — b) ad vitanda magna dissidia, — c) ad amorem conjugalem fovendum: imo in hisce casibus conjux licite potest etiam petere; quia vitatio incontinentiæ, aut conservatio pacis familiæ, ac amoris conjugalis, prævalet obligationi vitandi infectionis periculum. Hæc tamen omnia intelligenda, si morbus sit diuturnus et quasi habitualis, nec proxime ad mortem tendens, ut est lepra, morbus gallicus, phthisis etc.; non vero si sit de illis, qui brevi et facile solent mortem afferre, ut est infectio pestis aut lepræ leoninæ. Ceterum, petens vel reddens cum morbo contagioso et gravi, debet hanc circumstantiam parti insciæ manifestare. Morbum vero infamantem, v. g. gallicum, non tenetur compars comparti manifestare, modo et a petendo et a reddendo absteineat: nec reddere tenetur, casu quo ejusmodi morbum manifestare nolit; quia cum tanto famæ detrimento debitum conjugale non obligat (VI. 909, 950).

1628. Q. *An uxor teneatur debitum reddere, si experta sit se filios parere mortuos?*

R. Negative. Ratio, quia mater ex morte prolis exponitur magno vitæ periculo. Posset tamen reddere, si adesset incontinentiæ periculum; quod periculum maxime aderit, si ob hanc causam conjuges perpetuo abstinere deberent ab usu matrimonii (VI. 953).

1629. Q. *An conjux teneatur reddere debitum petenti: 1) die communionis: 2) statim post prandium: 3) amenti vel ebrio?*

R. ad 1^m Affirmative, generatim loquendo, sed recale dicta n. 1137.

R. ad 2^m Non excusarem conjugem ab obligatione reddendi, nisi experientia constaret, quod ex tali coitu ipsi vel alteri notabile damnum provenerit (VI. 910, 946).

R. ad 3^m Negative. Ratio, quia, licet conjux amens vel ebrius dominium retineat in corpus alterius, est tamen incapax usus domini. Excipe 1° si in amente sit periculum prodigendi semen; quia, etsi ipse in hoc non peccet, attamen debiti redditio impedit actum materialiter malum. Excipe 2° si quis non esset universe amens, sed in una tantum vel altera materia: vel si ille esset tantum fatuus, non vero omnino mente captus: vel si petat dum habet lucidum intervallum. — Quamvis autem non sit obligatio reddendi conjugi amenti vel ebrio, licitum est tamen ei reddere, cum usus matrimonii per se sit licitus, et proles educari possit a conjugē sanæ mentis; modo tamen absit periculum scandali vel abortus: unde non licet coire cum uxore amente furiosa, nisi ipsa experta sit sterilis (VI. 948).

ARTICULUS III.

De peccatis conjugum.

Post dicta de illis, qui debitum conjugale *injuste* petunt vel negant, restat ut de actu conjugali, quatenus castitati adversatur, loquamur. Hinc agemus: 1° de peccatis conjugum generatim; 2° de onanismo in particulari.

§ I. De peccatis conjugum generatim.

1630. Principia. — I. Omnia ea, quæ necessaria vel utilia sunt ad actum conjugalem exercendum, regulariter omni culpa vacant, et sunt conjugibus licita. Ratio, quia cui licitus est finis, etiam licent media; et cui licet consummatio, etiam licet inchoatio (VI. 932).

II. Omnia ea, quæ ex se inducunt extra naturalem congressum seminis effusionem, vel per se ejusdem proximum periculum infe-

runt antequam conjuges ad copulam procedere possint aut velint, sunt graviter illicita. Ratio, quia quævis seminis dispersio, extra naturalem conjugum conjunctionem, repugnat fini et institutioni seminis (VI. 934).

III. Omnia ea, quæ impudica quidem sunt, sed grave periculum pollutionis non inducunt, venialem culpam non excedunt: imo etiam a veniali immunia evadunt, si fiant ob honestum finem. Ratio patebit ex infra dicendis n. 1631. 3.

1631. *Resolutiones.* — 1. Tactus et aspectus pudici inter conjuges, remoto pollutionis periculo in se et in altero, culpa carent, etiamsi aliquando per accidens involuntaria pollutio eveniret. Veniales vero sunt si, sine prædicto periculo, habeantur ob solam voluptatem ¹.

2. Tactus et aspectus pudicos censeo esse mortales, si fiant cum periculo pollutionis in se vel in altero, casu quo habeantur ob solam voluptatem vel ob levem causam: secus, si habeantur ob causam gravem, puta si aliquando adsit urgens causa ostendendi indicia affectus ad fovendum mutuum amorem, vel ut conjux avertat suspicionem ab altero quod ipse sit erga aliam personam propensus (VI. 934).

3. Tactus et aspectus turpes, si habeantur a conjugibus causa voluptatis et sine ordine ad copulam, sunt illiciti, ut patet ex se: secluso tamen pollutionis periculo, culpam venialem non excedunt. Ratio, quia status conjugalis sicut cohonestat copulam, ita etiam hujusmodi tactus et aspectus; alias enim, cum sit tanta inter conjuges societas, et ipsi multoties non possint coire, jugibus periculis essent expositi, si tales actus essent eis graviter illiciti. Sicut autem delectatio quæsita in copula culpam venialem non excedit, ita etiam in his tactibus et aspectibus. Et hoc, etiamsi copula tunc ipsis esset vetita ob morbum, vel esset impossibilis ob impotentiam quæ supervenisset; quia, cum copula inter conjuges licita sit, tactus inter ipsos non possunt esse graviter illiciti. Secus vero dicendum, si conjux esset ligatus voto castitatis; quia tale votum excludit omnem voluptatem veneream voluntarie captam. Impeditus autem a copula ob affinitatem contractam, quamvis per se non teneatur sub gravi abstinere ab hujusmodi tactibus et aspectibus, cum lex pœnalis prohibens copulam non sit ad tactus extendenda, tamen in praxi plerumque præsertim a turpibus se debet abstinere, ob periculum proximum vel pollutionis, vel petitionis copulæ contra prohibitionem petendi (VI. 933).

4. Tactus et aspectus turpes, si fiant a conjugibus in ordine et ex intentione copulæ proxime secuturæ, liciti sunt, etsi aliquando per

¹ Cfr Konings, n. 1651.

accidens pollutio copulam præveniat; quia, cum conjuges jus habeant ad copulam, jus etiam habent ad actus copulæ per se necessarios vel utiles. Dixi, *si fiant in ordine et ex intentione copulæ*; nam conjux, qui turpes tactus et aspectus haberet sine intentione copulæ, graviter peccaret, si prævideret ex iis pollutionem secuturam in se vel in comparte. Reddens vero hujusmodi tactus semper excusari videtur, quamvis adsit periculum pollutionis in alterutro (nisi tactus sint tales ut videantur inchoata pollutio); quia tunc ipse dat operam rei licitæ, ad quam obligatur propter jus petentis, qui tametsi peccet, non tamen jus amittit, cum culpa se teneat ex parte personæ (VI. 934. H. A. XVIII. 42).

An (quæres) sit semper mortale, si vir immittat pudenda in os uxoris? R. Affirmative; tum quia in hoc actu, ob oris calorem, adest proximum periculum pollutionis; tum quia hæc videtur per se nova species luxuriæ contra naturam (dicta ab aliquibus *irrumatio*). Porro quoties quæritur a viro aliud vas præter vas naturale ad copulam institutum, videtur nova species luxuriæ. Imo id mortale esse censeo, etiamsi obiter fiat, vel fiat a viro ut se excitet ad copulam naturalem (VI. 935).

Quid (addes) si maritus velit directe vel polluere mulierem, vel polluere semetipsum circa corpus mulieris absque copula matrimoniali, ut nimis sæpe in praxi accidit? Respondet Berardi ¹ (cum quadam tamen trepitatione, ut fatetur, eo quod theologos modo claro et firmo suam opinionem docentes non invenerit): « Si mulier nullo modo possit hos tactus evitare, si cum proprio marito dormiat, ita ut ad illos evitandos deberet thalamum ompino deserere, provocando maximam discordiam, et procurando sibi filiisque suis detrimenta gravissima; putarem ipsam non teneri ad talia ac tanta incommoda subeunda, et posse se limitare ad resistantiam moraliter sibi possibilem, dummodo per actus positivos turpibus viri tactibus numquam se accomodet, sed solum ex prædictis causis gravibus illos permittat, passive se habens. Tunc enim mulier a parte sua nihil mali facit, et simpliciter dormit in suo lecto cum proprio marito. Tota malitia est a parte mariti ipsius, cujus quidem illicitos tactus mulier impedire deberet, si posset; non vero, si, quominus illos impediatur, gravissima incommoda obstant ». — Rem sapientioribus relinquens, subdit Konings ², non possum non animadvertere, certo non licere mulieri passive se habere, si, nisi positive resistat, sit in periculo proximo consensus.

5. Non peccat uxor, quæ seipsam tactibus ad seminationem excitat statim post copulam, in qua solus vir seminavit. Ratio, tum quia

¹ De occas. n. 242, v.

² N. 1651.

seminatio mulieris pertinet ad complendum actum conjugalem, qui consistit in seminatione utriusque conjugis, tum quia seminatio mulieris, si non est necessaria, saltem multum confert ad generationem, nihil enim a natura frustraneum agitur (VI. 919).

6. Conjux seipsum turpiter tangens ex causa tantum delectationis venereæ, absente altero conjuge, probabilius non excusatur a mortali. Ratio, tum quia conjux non habet jus per se in proprium corpus, sed solum per accidens, nempe tantum ut possit se dispo- nere ad copulam: unde, cum copula tunc non sit possibilis, tactus turpes suimet ipsius omnino ei sunt vetiti; tum quia tactus pudendorum, quando fiunt morose et cum commotione spirituum, per se tendunt ad pollutionem, suntque proxime connexi cum ejus periculo (VI. 936. Conf. dir. XVII. 13).

7. Delectatio morosa in conjuge de copula habita vel remote habenda, si fiat cum commotione spirituum et cum titillatione seu voluptate venerea, a mortali excusari non potest; quia talis delectatio est proxime conjuncta cum periculo pollutionis. Secus vero puto dicendum, si absit illa voluptuosa titillatio; quia tunc non est delectationi proxime adnexum periculum pollutionis, etiamsi adsit commotio spirituum. At, quia talis commotio propinqua est illi titillationi voluptuosæ, ideo maxime hortandi sunt conjuges, ut a tali morosa delectatione se abstineant (VI. 937. Conf. dir. XVII. 13).

1632. Q. *An peccet mortaliter vir inchoando copulam in vase præpostero, ut postea in vase debito eam consummet?*

R. Affirmative. Ratio, quia hujusmodi coitus (etsi absque seminatione) est vera sodomia, quamvis non consummata; sicut ipsa copula in vase naturali mulieris alienæ est vera fornicatio, licet non adsit seminatio. Similiter mortale est viro perfricare virilia circa vas præposterum uxoris; quia saltem talis tactus non potest moraliter fieri sine affectu sodomitico (VI. 916).

1633. Q. *An peccent mortaliter conjuges, si incepta copula cohibeant seminationem?*

R. Si conjuges ambo in hoc consentiant, nec adsit periculum seminandi extra vas, id per se loquendo non est mortale; illa enim penetratio vasis feminei tunc reputatur instar tactus verendorum, qui inter conjuges permittitur, vel saltem non est mortalis, secluso periculo pollutionis. Dixi 1° *si ambo consentiant*; nam, si alter se retrahit sine alterius consensu, graviter peccat. Dixi 2° *per se loquendo*; nam persæpe id est mortale, cum ut plurimum adsit periculum ex tali recessu effundendi semen: nisi conjuges experti sint oppositum; quo casu tamen puto nullo modo posse eos excusari a veniali (VI. 918).

§ II. *De onanismo inter conjuges.*

Onanismus est effusio virilis seminis extra vas mulieris, per voluntariam copulæ abruptionem, ad generationem impediendam (VI. 909).

1634. *Principia.* — I. Onanismus inter conjuges est gravissimum peccatum: 1° contra jus naturale, ut constat ex resp. c. s. off. 21 maji 1851; 2° contra jus divinum positivum, ut patet ex s. scriptura¹; 3° contra principalem finem matrimonii, cum præcipue ad generationem matrimonium ordinetur. — Nulla ideo umquam de causa nulloque prætextu licet conjugibus hanc fœditatem exercere.

Hinc ex parte viri onanismus per se semper est peccatum gravissimum. Ex parte uxoris onanismus ejusmodi peccatum præcipue tum est, quando vel ante viri seminationem se subtrahit, vel maritum ad matrimonio abutendum quoquo modo inducit, sive directe, sive indirecte nimis querelis de numerositate prolis, de laboribus partus etc.; aut si utcumque mariti scelus approbat; vel si, dum monitis et precibus a perversa agendi ratione virum avertere posset, id non facit, ut colligitur ex resp. s. pœnit. 27 maji 1847.

II. Licet conjugibus aliquando gravi de causa aliquid facere, ex quo per accidens, et præter intentionem, sequatur amissio seminis. Ratio, quia hoc non jam esset prolis generationem impedire, ne indirecte quidem, sed tantum permittere ut non fiat. Quare, imminente v. g. periculo mortis, vel scandali aliorum, licite conjuges ab incepta copula desisterent, quamvis per accidens semen prodigeretur (VI. 918, 954).

1635. Q. *An liceat uxori reddere vel petere debitum a viro onanista, idest volente seminare extra vas post copulam inceptam?*

R. 1° Uxor non potest nec reddere nec petere debitum a viro onanista sine justa et gravi causa, quæ eam excuset; quia tenetur ex caritate peccatum viri impedire.

R. 2° Uxor potest reddere debitum, si justa et gravis causa adsit, v. g. si ex denegatione male habenda sit a viro, nec possit monendo a tali culpa illum avertere, cum ipsa e sua parte det operam rei licitæ, et tota actus inordinatio ex viri malitia procedat. Constat ex responsione s. pœnitentiariæ. 15 nov. 1816 et 1 febr. 1823.

R. 3° Uxor ex justa et gravi causa potest etiam debitum petere. Justam autem causam petendi habebit, si ipsa esset in periculo incontinentiæ, vel si deberet alias privari suo jure petendi plus quam semel vel bis, cum perpetuo scrupulo an ei sit satis grave incommodum nec ne tunc se continere (VI. 947).

1636. Q. *An conjuges, ad nimiam evitandam prolem, possint*

¹ Gen. xxxviii. 10.

matrimonio uti eo tantum tempore quo mulier generatim fœcundationi inepta est *?

R. Affirmative, si hac agendi ratione neuter periculo incontinentiæ exponatur, et uterque motivo ducatur honesto. Ratio, quia sicut conjugibus usus matrimonii nulla lege interdicitur tempore quo conceptio locum habere non solet, ita nullo jure præcipitur tempore quo fœcundatio plerumque evenit. Imo hanc agendi rationem confessarius caute insinuare potest illis conjugibus, quos alia ratione a detestabili onanismi crimine abducere frustra tentaverit: s. pœnit. 16 jun. 1880.

1637. Q. *Utrum expediat ut confessarius conjuges interroget de abusu actus conjugalis et de onanismo?*

R. 1° De iis quæ usum matrimonii respiciunt, confessarius eos tantum conjuges interroget, quos rationabiliter suspicatur reos esse gravis culpæ. Idque modestiori quo potest modo faciat: v. g. inquirendo ab uxoribus « an fuerint semper obedientes in iis, quæ ad statum conjugalem spectant ». Si ex mulieris responsione comperiat aliquod peccatum equidem fuisse commissum, quin tamen ejusdem naturam sufficienter cognoscat, ita caute ad interrogationes speciales descendat, ut pœnitenti potius occasionem præbeat suam aperiendi conscientiam, quam ut eam curiosius investigare videatur. — De venialibus in materia tam lubrica ultro nihil inquiret, cum non sint materia confessionis necessaria: interrogatus tamen modeste respondeat, ut tranquillitati conscientiæ pœnitentis consulat (Prax. conf. nn. 35, 41).

R. 2° De onanismo tunc confessarius interrogare pœnitentem debet, cum prudenter suspicatur eum hujus peccati reum esse. Ratio patet ex dictis n. 1396. Hinc s. off. c. die 21 maji 1851 declaravit oppositam sententiam, nempe *numquam* interrogandos esse conjuges de hac materia, « falsam, nimis laxam et in praxi periculosam ». Generatim saltem pœnitentem interroget, utrum contra matrimonii sanctitatem aliquid egerit, quod ejus conscientiam remordeat **.

* Hodierni physiologi pro certo jam habent, e conjugali congressu effectum generationis sperari vix posse a quintadecima circiter die post menstrua incepta usque ad sequentem menstruum recursum: cfr Capellmann, *Medicina Pastoralis*, p. 133; et *Nouv. Rev. théol.* t. XIII. p. 458-460.

** Hac super re proderit sequens adjicere documentum:

“ Beatissime Pater, — Episcopus N. N., ad pedes sanctitatis vestræ reverenter se sistens, beatitudini vestræ dubia quædam elucidanda proponit, quæ animarum pastoribus et confessariis jam diu gravem mentis et conscientiæ anxietatem afferunt.

“ Uti sanctitati vestræ compertum est, nefandum Onanis crimen in pluribus Galliæ regionibus latius in dies diffunditur, atque altiores agit radices; adeo ut nulla fere provincia ab hac peste immunis remaneat, ipsique scientiæ socialis cultores de exitioso hoc morbo publice conquerantur. Ubique ferme rarescere cernuntur familiæ, non quidem ex conjugiorum infrequentia, sed ex

CAPUT IX.

De divortio.

Divortium, idest matrimonii dissolutio vel separatio conjugum inter se, duplex esse potest; nempe quoad vinculum, et quoad torum ac habitationem.

eorum voluntaria infœcunditate. Eo res jam devenit, ut cum antea multi conjuges nimiam tantum vellent evitare prolem, nunc plurimi omnem vel fere omnem liberorum susceptionem scelesto consilio excludere audeant. — Hinc etiam, magna saltem ex parte, provenit lugenda illa imminutio ministrorum ecclesiæ, qua diœceses magis magisque laborant.

“ Movet quidem animarum pastores deploranda calamitas, quæ in ipsam societatem ex pravo hoc matrimonii usu derivatur; movet tamen acrius, et simul ingenti tristitia afficit eos gravissima offensa Deo illata, et præsentissimum animarum periculum. Atque hæc eorum moestitia inde etiam augetur, quod non una sit omnium confessariorum, in hac curanda plaga, agendi ratio; nec optata uniformitas sperari possit ex illis, quæ hactenus prodierunt s. sedis responsa et declarationes.

“ Nodus difficultatis versatur circa necessitatem *interrogandi* et *monendi* pœnitentes. — Omnes quidem confessarii et theologiæ moralis scriptores maximam hujus peccati gravitatem agnoscunt; omnes similiter fatentur summam confessario adhibendam in interrogando prudentiam ac modestiam, et satius esse ut deficiat confessionis integritas materialis, quam ut pœnitenti ex indiscreta interrogatione scandalum obveniat, vel decus sacri ministerii offendantur. — Discrepant vero confessarii in hoc capite: an necessaria sit, nec ne interrogatio ipsa, licet castis modestisque verbis expressa?

“ Alii enim confessarii persuasum sibi habent, inter tot fideles qui detestandæ Onanis praxi indulgent, aliquos saltem reperiri qui in bona fide versantur. — Ne igitur raros hosce pœnitentes ex bona fide perturbent, consultius esse putant, *neminem* de hoc peccato *interrogare*, nisi forte ipse se pœnitens accusare incipiat, et interrogatio confessionem tantummodo faciliorem reddat. — Iidem confessarii arbitrantur, *moneri non debere* pœnitentem de gravitate hujus peccati, eo quod rem non ita gravem esse existimet. Atque in ista opinione, hac etiam ratione confirmantur, quod plerique conjuges, de onanismi malitia aperte moniti, sacramenta deserturi prævideantur, atque adeo majus damnationis periculum incurrant.

“ Alii confessarii existimant, ministris divinæ legis, quibus ex officio incumbit propria fideles munera docere, *licitum non esse silentium*, cum vident ipsius naturæ præcepta generaliter violari. Tunc enim (ut verbis utamur Benedicti XIV, in sua Bulla *Apostolica Constitutio*) “ pœnitentes aut crimina ignorant, quæ tamen nosse debent: aut in iis versantur circumstantiis, quæ, confessario dissimulante, peccatorem in pravo opere obfirmant, non sine aliorum scandalo; cum quis arbitretur ea sibi licere quæ ab iis qui ecclesiæ sacramenta frequentant, impune exerceri animadvertit „ — Hinc præfati confessarii censent, toties *discretam interrogationem* esse faciendam de onanismo, quoties fundata *suspicio adest* pœnitentem huic crimini esse addictum; censent bonum

ARTICULUS I.

De divortio quoad vinculum.

Jam diximus, n. 1540, matrimonium fidelium ratum et consummatum non posse quoad vinculum dissolvi, nisi per mortem alterutrius conjugis (VI. 955). Hic porro casus recensentur in quibus divortium, seu matrimonii dissolutio, quoad vinculum potest fieri vivente

commune postulare ut pœnitens, qui probabiliter tantum in bona fide versatur, apertis, sed discretis, moneatur verbis; censent demum tunc solum ab interrogando et monendo esse abstinendum (nisi contrarium postulet bonum commune), cum ex præsentibus rei circumstantiis moraliter certum esse videtur, pœnitentem in bona fide versari, et monitionem fore infructuosam.

“ Ex responsis a s. sede hactenus datis, variæ quidem suppeditantur regulæ, quibus plura jam dubia ad hanc materiam pertinentia dilucidata sunt.

“ Sic ex responso s. pœnitentiariæ, diei 14 decembris 1876, dato ad rectorem parochiæ in diocesi Andegaviensi, constat *non esse licitum* favere pœnitentium errori, qui a multis bona fides dicitur, nec talem bonam fidem creare.

“ Constat etiam, *non satisfacere muneri suo* eos confessarios, qui, “ quando pœnitens solummodo accusat onanismum, altum silentium servant, et finita confessione peccatorum, illum verbis generalibus ad contritionem excitant, illique asserenti se detestare omne peccatum lethale, sanctam absolutionem impertiuntur „ (*S. pœnit. 14 dec. 1876*).

“ Constat præterea, *omni reprehensione carere* eos confessarios, qui (intra limites a rituali romano et probatis auctoribus præstitutos se continentes, quoad interrogationes de usu matrimonii conjugibus aliquando faciendas) “ non omittunt quemcumque pœnitentem, sive sponte sive ex interrogatione prudenter facta, confessum de onanismo reprehendere, non secus ac de aliis gravibus peccatis, quantum ejus bonum exigere videtur; nec illum absolvunt, nisi sufficientibus signis monstret se dolere de præterito, et habere propositum non amplius onanistice agendi „.

“ Verum, cum ex superioribus s. sedis apostolicæ responsis, non omnia de hac materia dubia solvantur, atque interea diversimode a diversis confessariis cum onanistis agatur, non sine gravi animarum detrimento ac magno pastorum mœore; hinc præfatus orator sanctitatem vestram, verba vitæ æternæ habentem, reverenter et fiducialiter adit, enixe supplicans ut vestra beatitudo ad sequentia dubia benignum dare responsum dignetur, videlicet:

“ I. Quando adest fundata suspicio, pœnitentem, qui de ONANISMO omnino silet, huic crimini esse addictum, num confessario *liceat* a prudenti et discreta INTERROGATIONE abstinere, eo quod prævideat plures a bona fide exturbandos multosque sacramenta deserturos esse? — Annon potius *teneatur* confessarius prudenter ac discrete interrogare?

“ II. An confessarius, qui, sive ex spontanea confessione, sive ex prudenti interrogatione, cognoscit pœnitentem esse onanistam, *teneatur* illum de hujusmodi peccati gravitate, æque ac de aliorum peccatorum mortalium, MONERE, eumque (uti ait rituale romanum) paterna caritate reprehendere, eique ab-

utroque conjugē, si matrimonium sit, — vel tantum ratum, — vel etiam consummatum, sed infidelium.

1638. *Principia.* — I. Dissolvitur matrimonium fidelium ratum et non consummatum per solemnem religiosam professionem unius conjugum religionem ingredientis intra primum bimestre a nuptiarum celebratione. De fide est, definitum a Tridentino ¹. — Sed hic advertendum: 1° quod peccat qui, non monita comparte, matrimonium contrahit cum intentione religionem ingrediendi; 2° quod durante bimestri, conjugibus ad deliberandum concessio ², uterque licite potest debitum negare, quamvis animum non habeat intrandi religionem, quia utitur jure suo (VI. 958).

II. Dissolvi potest matrimonium fidelium ratum et non consummatum, ex causa rei gravitati respondente, per pontificis dispensationem. Porro summus pontifex, tamquam Christi vicarius, cui regimen universæ ecclesiæ est commissum, utique potest cum justa causa dispensare in aliquibus, quæ sunt de jure divino, et humanos actus concernunt. Causæ justæ autem dissolvendi hujusmodi matrimonium essent impotentia superveniens, scandalum imminens, sterilitas post conjugii celebrationem cognita quando opus esset ad bonum publicum ut proles gigneretur. Imo, urgente causa boni publici, causæ justæ essent etiam disparitas conditionis, morbus contagiosus, dissensiones prævisæ, mutuus conjugum consensus (VI. 959. Conf. dir. XVII. 37).

III. Dissolvi potest matrimonium infidelium etiam consummatum, si duorum conjugum infidelium unus christianam fidem amplectatur, et alter recuset cum eo cohabitare, aut cohabitare quidem consentiat, sed non sine injuria Creatoris. Constat ex privilegio in fidei favorem a Christo Domino concessio, et per apostolum Paulum promulgato ³. Verumtamen advertendum: 1° quod hujusmodi matrimonium non dissolvitur donec fidelis ad alias nuptias transeat; 2° quod fidelis, antequam novum ineat conjugium, debet interrogare infidelem, an velit et ipse christianam fidem amplecti; vel saltem cohabitare, et pacifice quidem ac sine injuria Creatoris, idest ita ut

solutionem tunc solum impertiri, cum sufficientibus signis constet, eundem dolere de præterito, et habere propositum non amplius onanistice agendi? „

Sacra pœnitentiaria, attento vitium infandum de quo in casu late invaluisse, ad proposita dubia respondendum censuit, prout respondet:

“ Ad I. Regulariter *negative* ad primam partem; *affirmative* ad secundam.

“ Ad II. *Affirmative*, juxta doctrinas probatorum auctorum. „

Datum Romæ in s. pœnitentiaria, die 10 martii 1886.

Card. MONACO, *Pœnit. M.*

Hip. Can. PALOMBI, *S. P. Secret.*

¹ Sess. 24. can. 6. de matr.

² C. Quanto, de divort.

³ I. Cor. VII. 15.

neque molestias inferat religioni partis fidelis, neque eam pertrahat ad peccatum mortale: instruct. s. off. 14 aug. 1819 ¹ (VI. 956, 957). — Dixi *si conjugum unus*; nam, si uterque conjux ad fidem convertitur, eorum matrimonium fit ratum, idest indissolubile ²; modo tamen sit consummatum post conversionem: alias enim papa in aliquo casu, ex urgentissima causa, posset illud dissolvere (VI. 956).

QUÆSITA ET S. SEDIS RESPONSA
CIRCA SIC DICTUM DIVORTIUM CIVILE.

I.

1639. — A nonnullis Galliarum episcopis sequentia dubia s. r. et univ. inquisitioni proposita sunt:

« In epistola s. r. et u. i. 25 junii 1885 ad omnes in Gallica ditione ordinarios circa civilis divortii legem ita decernitur: — « Attentis gravissimis rerum, temporum ac locorum adjunctis, tolerari posse, ut qui magistratus obtinent et advocati causas matrimoniales in Gallia agant, quin officio cedere teneantur » conditiones adjecit, quarum secunda hæc est: « Dummodo ita animo comparati sint, tum circa valorem et nullitatem conjugii tum circa separationem corporum, de quibus causis judicare coguntur, ut numquam proferant sententiam neque ad proferendam defeendant vel excitent divino aut ecclesiastico juri repugnantem ».

Quæritur:

I. « An recta sit interpretatio per Gallias diffusa ac etiam typis data, juxta quam satisfacit conditioni præcitatæ judex qui, licet matrimonium aliquod validum sit coram ecclesia, ab illo matrimonio vero et constanti omnino abstrahit, et applicans legem civilem pronuntiat locum esse divortio, modo solos effectus civiles solumque contractum civilem abruptum mente intendat, eaque sola respiciant termini prolatae sententiæ? Aliis terminis, an sententia sic lata dici possit divino aut ecclesiastico juri non repugnans? »

II. « Postquam judex pronuntiavit locum esse divortio, an possit syndicus (gallice: *le maire*) et ipse solos effectus civiles solumque civilem contractum intendens, ut supra exponitur, divortium pronuntiare, quamvis matrimonium validum sit coram ecclesia? »

III. « Pronuntiato divortio, an possit idem syndicus conjugem, ad alias nuptias transire attentantem, civiliter cum alio jungere, quamvis matrimonium prius validum sit coram ecclesia vivatque altera pars? »

Feria V, loco iv, die 27 maji 1886. In congregatione generali s. romanæ et universalis inquisitionis habita coram eminentissimis ac reverendissimis dd. s. r. e. cardinalibus generalibus inquisitoribus propositis supra-

¹ Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. XIII. p. 447.

² C. Quanto, de divort.

scriptis dubiis, ac præhabito voto dd. consultorum, iidem eminentissimi ac reverendissimi dd. rescribi mandarunt: — « Ad primum, secundum et tertium dubium: *Negative* ».

Eadem feria ac die, facta de his sanctissimo domino nostro Leoni papæ XIII relatione, sanctitas sua resolutiones eminentissimorum pp. approbavit et confirmavit.

JOS. MANCINI

s. rom. et un. inq. notarius.

II.

Eminentissime domine,

Judex quidam Gallus, olim theologiæ cultor, confessarium adit, variisque peccatis mortalibus declaratis, subjungit: « De sentiendiis a me latis in « materia divortii civilis nihil est quod dicam, pater. Soleo enim divortium « civile declarare quotiescumque adsunt motiva gravissima sive ex parte « mea, sive ex parte eorum qui ad me causam deduxerunt ». — « Prave « actum, reponit sacerdos, neque decisionem legisti qua nuper (27 maji 1886) « congregatio generalis s. romanæ et universalis inquisitionis judices ita « agere vetuit ». — « Imo, hanc plane novi, Pater, nec tamen me peccasse « existimo propter sequentes rationes: 1° Novisti et tu, Pater, responsum « nomine ss. pontificis gubernio Belgii recentius datum a nuntio apostolico *. « Porro actus in Belgio toleratus et in Gallia tolerari potest, recurrentibus « iisdem circumstantiis, nisi certo afferatur prohibitio positiva ss. pontificis,

* En nuntii apostolici epistola cui hic innuitur:

le 14 septembre 1886.

Prince,

Votre excellence a bien voulu m'entretenir, il y a quelques jours, d'un décret de la sacre congrégation du saint-office, en date du 27 mai de cette année, qui répond à certaines questions posées par des évêques français au sujet de la loi du divorce récemment rétablie en France.

Vous m'avez fait observer, prince, que ce décret, reproduit par les journaux de la Belgique, avait soulevé des discussions dans la presse et fait naître certaines appréhensions qu'il serait utile de voir calmer par une déclaration de l'autorité compétente.

Je me suis empressé de porter à la connaissance du saint-siège les observations de votre excellence, en priant vivement, de son côté, son éminence le cardinal secrétaire d'état de bien vouloir obtenir du saint-père une déclaration qui fût de nature à éclairer les esprits sur la question dont il s'agit.

À la suite de ma demande, son éminence vient de me faire savoir, d'après les ordres de sa sainteté, que la congrégation du saint-office a déclaré que le décret du 27 mai ne concerne pas la Belgique et que, par conséquent, rien n'est modifié en ce pays en ce qui touche la matière du divorce.

C'est avec un vif plaisir que je fais à votre excellence cette communica-

« quæ per simplicem approbationem decreti ss. officii minime constituitur;
 « 2° Non concordant theologi circa hujusmodi decisionum valorem; 3° De-
 « nique, et hic est rei præcipuus cardo, in propositione ex vario capite ju-
 « stissime damnata (27 maji 1886), ne unum quidem verbum legitur *de*
 « *gravissimis rationibus* quæ sive ex parte judicis, sive ex parte postulantium
 « occurrere potuerunt. Quum igitur opinionibus vere probabilibus liceat uti,
 « et rite dispositus, ut confido, peccata mortalia tibi declaraverim, humilis te
 « rogo, Pater, absolutionem mihi impertire velis, ad quam ex omnium do-
 « ctrina jus habeo ».

Confessarius adlaborat ut pœnitentem inducat ad deponendum talem sen-
 tentiam, sed frustra. Aliunde rationibus, quas protulit iudex, motus, non au-
 det sententiam suam illi imponere, et pœnitentem absolutum in pace dimittit.

Quæritur:

« Utrum confessarius recte egerit? — An absolutionem denegare de-
 « buisset? »

Eminentiae vestrae

humillimus obsequentissimus servus in Christo

T. CAZENEUVE, S. J.

R. — Sacra pœnitentiaria, mature consideratis expositis, respondet:
 « Confessarios teneri circa quæstionem propositam iudices dirigere juxta
 recentes declarationes a s. sede editas ».

Datum Romæ in sacra pœnitentiaria, die 4 aprilis 1887.

R. Card. MONACO, P. M.

III.

Quæsitum: — « Mulier (in Gallia) vi sententiæ (tribunalis civilis) sepa-
 « rata a marito quoad torum vellet ad vitam sustentandam quoddam pu-
 « blicum munus (*un bureau de tabac*) suscipere. Sed gubernium id non sinit
 « ni petat divortium. Ipsa petere vellet, sed, in sua intentione, semper salvo
 « ligamine. Parochus, qui est et illius confessarius, petit num admitti possit
 « ad sacramenta, et lumen seu consilium circa reliqua, ut infra ».

tion, et je la prie en même temps d'agréer les nouvelles assurances de ma-
 très-haute considération.

† DOMINIQUE

archevêque de Thessalonique, nonce apostolique.

A S. E. le prince de Chimay,
 ministre des affaires étrangères.

Bruxelles.

NB. Hoc responsum nuntii apostolici datum gubernio Belgii nor. est
 doctrinale, sed diplomaticum, œconomicum et ad prudentiam pertinens. Cfr
Nouv. Rev. théol. tom. xxiii. pag. 670.

Sacra pœnitentiaria mature perpensis expositis confessario oratori respondet: — « Mulieri pœnitenti, in casu, nihil aliud esse consulendum nisi ut a petendo divortio sub gravi se absteineat ».

Datum Romæ in s. pœnitentiaria, die 5 januarii 1887.

R. Card. MONACO, P. M.

IV.

Eminentissime ac reverendissime domine,

Joannes Ludovicus Robert, episcopus Massiliensis, sacram eminentiæ tuæ purpuram deosculans, humiliter exponit ut infra:

« Repetitis licet vicibus sanctæ sedis oraculum quid sentiendum sit de-
« claraverit de actu civilis judicis, divortii sententiam inter conjuges fe-
« rentis legitimo matrimonio coram ecclesia inito conjunctos, theologorum in
« Galiiis, imo et episcoporum, unus in interpretandis sacrarum congregatio-
« num decretis non est sensus. Major etiam animarum confusio facta est
« ex quo publicæ ephemerides sacræ pœnitentiariæ responsum evulgarunt
« die 24 septembris 1887 episcopo ordinario Lucionensi datum *, nimirum
« syndicum in casu, præmissis utique debitis declarationibus, divortium pro-

* Abs re non erit subijcere responsum de quo hic est sermo, præmisso quæsito cui refertur.

Beatissime Pater,

N... Lucionensis, ejus matrimonium validum fuit coram Ecclesia, divortium postulavit, juxta nefandam legem quæ nunc viget in Gallia, jamque judices civiles pronuntiarunt locum esse divortio. — Conjux N..., ut fert art. 264 legis prædictæ, mox se sistet cum alio conjuge coram syndico, ut ille pronuntiet divortium. Si autem syndicus pronuntiare recusaverit, absque dubio magistratu spoliabitur, quod valde periculosum erit rei catholicæ, ejus strenuum defensorem syndicus ille se semper probat.

Quæritur an, propter gravissimas circumstantias rerum, temporum ac locorum, ille syndicus possit pronuntiare divortium civile, modo:

1° Catholicam doctrinam de matrimonio deque causis matrimonialibus ad solos judices ecclesiasticos pertinentibus palam profiteatur;

2° In ipsa sententia, et tamquam magistratus loquens, publice declaret se solos effectus civiles solumque civilem contractum abrumpere velle, aliunde vinculum matrimonii omnino firmum remanere coram Deo et conscientia.

Et Deus.

Sacra pœnitentiaria ven. in X^{to} patri episcopo Lucianen. ad præmissa respondet, eundem in hoc casu particulari, si inspectis omnibus ejus adjunctis ita in Domino expedire judicaverit, tolerare posse, ut syndicus orator ad actum de quo in precibus procedat cum declarationibus ab ipso propositis, ita tamen ut loco verborum: *solumque civilem contractum abrumpere velle*, ponat: *solumque civilem contractum spectare posse*.

Datum Romæ in sacra pœnitentiaria, die 24 septembris 1887.

R. Card. MONACO, P. M.

« nuntiare tolerari posse; quod responsum in periodico *Le Canoniste Contemporain* scripto aliquis ita interpretatus est, ac si decreto æquivaleret permittendi generatim syndico, ut, præmissis debitis declarationibus, divortium in casu simili pronuntiet. Et aliunde ex quo idem responsum publici juris factum est, magis magisque invaluit opinio, actum iudicis divortii sententiam ferentis atque syndici illud pronuntiantis, dummodo præmittantur præscriptæ declarationes, non esse divino juri contrarium, nec proinde malum intrinsecum.

« Quapropter prædictus orator, utpote quia huc usque oppositam sententiam ex decretis a s. r. u. inquisitione hac de re latis, tamquam unice veram tenebat et docebat, supplicat, ut propriæ in obeundo episcopi palii munere conscientiæ consulat, responsum super duplici sequenti dubio expostulat:

1° « Utrum ex memorato s. pœnitentiariæ ad episcopum ordinarium Lucionensem rescripto deducere liceat, universim syndicos in Gallia, qui secus officio suo cedere cogentur, præmissis debitis declarationibus, divortium inter conjuges in facie ecclesiæ ligatos tuta conscientia pronuntiare posse?

2° « Utrum idem dici valeat de iudice civili, inter similes conjuges, et sub iisdem declarationibus, divortii sententiam ferente? »

Massiliæ, die 25 aprilis 1890.

LUDOVICUS *episcopus Massiliensis*.

Sacra pœnitentiaria, mature consideratis expositis, ad proposita dubia respondet:

Ad I. « Sacram pœnitentiarum, in rescripto de quo agitur edendo, id unum in mente habuisse, ut casui particulari pro ejus circumstantiis et exigentiis provideret ».

Ad II. « Negative ».

Datum Romæ in sacra pœnitentiaria, die 4 junii 1890.

R. Card. MONACO, *P. M.*

Hip. Can. cūs PALOMBI, *s. p. secr.*

V.

Eminentissime ac reverendissime domine,

Heri et nudius tertius ad me redit mulier (*gallica*), sequentia exponens:

Anno 188... in matrimonium rite copulata, cum viro in urbe hujus diœcesis N... habitavit usque ad annum 188..., prolemque habuit, hoc ipso anno mortuam. Male a viro tractata, insuper in rebus pecuniariis bonisque familiæ gravia ex parte viri damna passa est. Anno autem 188... clam aufugit vir, uxorem filiulamque deserens, neque ab eo tempore quidquam

de eo auditum est: creditur Americanas regiones petiisse; ubi autem latitet, ipsa uxor, frater viri, imo agentes consulares detegere nequiverunt.

Jamvero misera uxor, ut ruinam vitet, servetque quæ supersunt bona a marito non dilapidata, plures lites sustinere debet; imo quasdam summas in mutuum petere, domos vel terras locare. Porro ex lege civili gallica, etiamsi jam separationem, ut dicunt, bonorum obtinuerit, non tamen potest prædicta omnia peragere absque consensu mariti, vel saltem absque sententia, in singulis casibus requisita, judicum civilium consensum viri absentis supplementum. Hinc sumptus continui mulierem gravantes, hinc etiam dilationes in causis apud tribunalia pendentibus, quæ ipsi valde nocent. Urgent advocati et procuratores, qui de rebus ejus curant, ut divortium civile petat, dictitantque hoc solum esse medium quo ab hujusmodi inconvenientibus et damnis eximi queat.

Hinc quæsitum sequens:

« Dicta mulier expresse profitetur doctrinam ecclesiæ circa matrimonium
« et causas matrimoniales ad solos judices ecclesiasticos pertinentes; expresse
« promittit se obtento divortio civili numquam usuram ut novas attentet nu-
« ptias. An possit tuta conscientia agere apud civiles judices ut civile divortium
« obtineat, eo fine ut se eximat a supramemoratis damnis et de suis bonis
« ac rebus libere disponat? »

Et Deus...

N... die 3 januarii 1891.

Sacra pœnitentiaria, mature consideratis expositis, ad propositum dubium respondet: *Negative*.

Datum Romæ in sacra pœnitentiaria, die 14 januarii 1891.

F. SEGNA, *S. P. R.*

V. LUCCHETTI, *S. P. Substitutus*.

VI.

Beatissime Pater,

Mulier N... N..., N... diœcesis (*Gallicæ*), vi judicii civilis anno 1884 separata a marito quoad torum, vellet suæ neptis matre orbatae et a patre derelictæ curam et bona temporalia gerere, ipsiusque educationi christianæ providere, quin timendum sit ne ab hoc pio munere adimplendo mala dicti patris voluntate prohibeatur. Sed hoc eximium opus agere nequit ni petat divortium a iudice civili; quod peteret, salvo ligamine quo devincitur et quod optime novit ab ecclesia solummodo frangi posse. Parochus, qui et ipsius est confessarius, a nobis postulat num hæc petitio probari possit, vel saltem tolerari?

Nos autem attentis gravissimis responsionibus s. officii et s. pœniten-

tiaræ quæ de divortio civili in Gallia nuper prodierunt, casum hunc nobis propositum propria auctoritate resolvere minime audemus.

Ideo humiliter et enixe precamur ut sanctitas vestra oratrici benigne concedere dignetur licentiam adeundi judicem laicum, ab eoque divortium civile petendi, eo tantum fine, ut sublatis matrimonii effectibus civilibus, tutelam suæ neptis ipsa suscipere possit, eamque a periculis omnis generis, quæ ipsi impendent, liberare.

N..., 16 aprilis 1891.

N... N..., v. g.

Sacra pœnitentiaria, exposito casu mature perpenso, respondet : *Petitam licentiam concedi non posse.*

Datum Romæ in s. pœnitentiaria, die 3 junii 1891.

R. Card. MONACO P. M. 1.

ARTICULUS II.

De divortio quoad torum et habitationem.

1640. *Principia.* — I. Divortium, seu conjugum separatio, quoad torum et habitationem, gravibus de causis licite potest fieri, ad tempus vel in perpetuum, manente tamen vinculo conjugali. Constat ex Trid. 2.

II. Causæ, propter quas, regulariter auctoritate judicis ecclesiastici interposita, separatio conjugum a toro et habitatione fieri potest, sunt sequentes:

1^a *Hæresis* (eo magis apostasia). Proceditque hoc, etiamsi hæresis sit occulta et absit perversionis periculum. Advertendum autem, quod divortium factum judicio et auctoritate ecclesiæ ex hac causa censetur perpetuum ², et ideo innocens potest etiam fieri religiosus (VI. 974).

2^a *Mutuus consensus.* Si tamen separatio sit in perpetuum, plerumque permitti non solet, nisi uterque conjux ingrediatur religionem; vel, uxore ad religionem transeunte (aut, si vetula sit, v. g. sexagenaria vel quinquagenaria, manente in sæculo in voto continentiae), maritus suscipiat sacros ordines (VI. 975). Cfr n. 1648.

3^a *Periculum gravis damni, ex parte animæ vel corporis.* Ex parte animæ, ut si conjux incitetur a comparte ad graviora peccata, v. g. ad veneficium, sodomiam etc. Ex parte corporis, ut

¹ *Nouv. Rev. théol.* tom. xxiii. p. 671-678.

² Sess. 24. can. 8.

³ C. De illa, de divort.

si alter conjux sit amens, furiosus, vel maleficus; aut si aliquo morbo contagioso laboret, et adsit in comparte ex cohabitatione infectionis periculum (VI. 973): item, si adeo sit sævus, ut propter ejus gravia verbera, vel frequentia convicia et jurgia etc., cohabitatio compartis nimis molesta reddatur ¹ (VI. 970).

4° *Adulterium* ². Ad hoc tamen, ut adulterium præbeat innocentem justam divortii causam, requiritur ut illud sit: 1) *Certum*; secus enim alter nequit suo certo jure privari. Adverte tamen, quod satis est certitudo moralis; ad quam sufficit (saltem in foro interno) si vir fide dignissimus testetur de adulterio, vel de indicio violento, v. g. se solum cum sola vidisse in eodem lecto; sicut etiam sufficit epistola uxoris suum crimen confitentis (VI. 961. H. A. XVIII. 93). — 2) *Formale*, idest cum culpa patratum. — 3) *Alterutrius tantum*; nam, si esset mutuum, existeret compensatio, et neuter jus haberet ad divortium, etsi unus semel peccavisset et occulte, alter vero centies et publice. — 4) *Sine compartis consensu* commissum ³: ubi advertendum, quod prudens dissimulatio non erit habenda pro consensu. — 5) *Non remissum*, sive expresse conceptis verbis; sive tacite, ut si conjux innocens, conscius et memor adulterii, sponte coeat cum adultero, vel maneat in eadem domo, mensa et toro. Notandum tamen quod, si conjux innocens per hæc signa vere animum non habeat remittendi, in conscientia semper jus retinet recedendi, quamvis in foro exteriori divortium ei negetur (VI. 966). Dicunt communiter dd., cum s. Th., quod sodomia vel bestialitas commissa a conjuge habenda est ut adulterium ratione divortii; quia, ut ajunt, quidquid dividit carnem cum alia dat locum separationi. Ab hac sententia non est recedendum, cum sit communis, sed ea non probatur ratione; quia semper responderi potest, quod sine copula naturali caro non dividitur (VI. 962).

1641. Q. *An vir, cognito suæ uxoris adulterio, teneatur eam dimittere? et vicissim uxor virum adulterum?*

R. ad 1^m Vir ratione adulterii non tenetur uxorem dimittere, cum hæc dimissio a Christo ⁴ tantum sit permissa et non præcepta; attamen ad id potest teneri ratione correctionis fraternæ aut scandalii vitandi. — Sed quoad obligationem *correctionis*, non tenetur vir dimittere uxorem, si alia via, nempe verbis aut verberibus, possit eam corrigere. Item non tenetur, si ex tali dimissione timeat gravia incommoda, nimirum periculum propriæ incontinentiæ, vel rixas cum propinquis uxoris, vel infamiam aut jacturam gubernationis domesticæ et similia; quia præceptum correctionis non obligat

¹ C. Ex transmissa, de restit. spol. — ² Matth. c. v. et c. xix; c. Gaudemus, c. Ex litteris, c. Significasti, de divortiis. — ³ Discretionem, de eo qui cogn. uxor. — ⁴ Matth. v. 32.

cum gravi incommodo. Si tamen vir putet hac sola via adulteram corrigendam esse, et possit sine gravi incommodo ad tempus eam dimittere, ad id tenetur ex caritate. — Quod ad *scandalum* autem pertinet, tenetur vir uxorem dimittere, si alias videatur ipse peccato uxoris consentire. Sed, si vir jam præbuerit sufficientia indicia quod ipse ægre ferat uxoris adulterium, non tenebitur eam dimittere; quia tunc, si alii scandalizantur, scandalum ipsorum erit pharisaicum, quod non tenetur ipse vitare (VI. 963).

R. ad 2^m Si uxor potest sine gravi incommodo a viro adultero secedere, et simul probabilem spem habet quod ex separatione maritus emendabitur, tenetur ab eo divortium facere, non jam ratione adulterii, sed ratione correctionis fraternæ: hujus enim fraternæ correctionis præceptum obligat quotiescumque spes probabilis intervenit fructus, et correctio potest fieri sine gravi incommodo. — In praxi tamen rarissimus erit casus, in quo uxor teneatur divortium facere a viro adultero; tum quia rarissime uxor potest corripere virum; tum quia rarissime poterit uxor a viro discedere sine gravi incommodo. Et ideo nec etiam tenetur ei debitum negare: tanto magis quod ex debiti negatione vir deterior fieret (VI. 964).

1642. Q. *Quanam auctoritate separatio conjugum fieri debeat?*

R. Regulariter loquendo fieri debet auctoritate judicis ecclesiastici, idest episcopi, quoties agitur de separatione a tecto et habitatione. Ratio, quia consortium vitæ maritalis abrumpere pertinet ad gubernationem externam episcopi.

Diximus 1° *regulariter*; nam conjux innocens auctoritate propria licite discederet a comparte in casu sævitiae vel periculi perversionis, si periculum esset in mora, nec judex adiri, nec forsan factum judicis probari posset (VI. 971). Item non esset inquietandus conjux innocens, qui propria auctoritate ab adultero recederet, si adulterium esset certum et ex separatione scandalum non oriretur. Casu tamen, quo post separationem innocens cogeretur ad cohabitandum cum adultero, teneretur quidem obedire; minime vero debitum reddere (VI. 968. H. A. XVIII. 96).

Diximus 2° *quoties agitur de separatione a tecto et habitatione*; quia conjuges, ex propria auctoritate et mutuo consensu, possunt ab invicem separari quoad torum, modo absit periculum incontinentiæ, ut constat ex verbis Apostoli 1: « Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram » (VI. 939).

Hic autem si quæras, utrum liceat petere sententiam divortii a judice civili? Resp. 1° Præhabita sententia judicis ecclesiastici, quando

¹ I. Cor. vii, 5.

ea requiritur, nihil obstare videtur quominus hodie petatur eo fine ut divortium in tuto collocetur et effectus suos civiles consequatur. Non liceret tamen in iudice civili agnoscere veram potestatem pronuntiandi divortium; divortium namque est causa spiritualis, quæ soli ecclesiæ foro competit. — Resp. 2° Si tribunal ecclesiasticum nullum adiri possit, adsintque justæ separationis causæ, iudicio episcopi, tolerari potest quod conjuges adeant tribunal civile ad obtinendam separationem quoad habitationem. Ita ex responso s. c. inquis. 19 dec. 1860, et 3 apr. 1877 ¹.

1643. Q. *An, facto divortio per sententiam iudicis, possit innocens adulterum cogere ut ad se redeat?*

R. Conjux innocens, licet divortium factum sit ex iudicis sententia, semper habet jus ad se revocandi adulterum; quia divortium est in favorem innocentis: neque ad hoc requiritur nova iudicis sententia. In praxi tamen difficulter mulier adultera poterit compelli redire ad virum; quia semper ipsa potest rationabiliter timere periculum mortis, aut ne crudeliter tractetur, nisi adsint argumenta probabilia in contrarium (VI. 967).

1644. Q. *An, facto divortio juridico ob adulterium, conjux innocens teneatur redire ad compartem revocantem, si et ipse postea lapsus fuerit?*

R. Negative. Ratio, quia per sententiam absolute latam primus adulter jam omnino privatus fuit suo jure super innocentem. Hoc tamen non obstante, iudex potest cogere secundum adulterum ut proprio coniugi iterum uniatur, ad hoc ut ita consulatur tum illius animæ, tum etiam scandalo aliorum (VI. 967. H. A. XVIII. 96).

1645. Q. *An, facto divortio juridico propter alterutrius conjugis adulterium, possint ipsi religionem ingredi aut sacros ordines suscipere?*

R. 1° Conjux innocens potest, etiam invita parte adultera, religionem ingredi ² vel sacros ordines suscipere.

R. 2° Conjux adulter nec religionem ingredi, nec sacris ordinibus initiari potest, nisi innocens consentiat, aut statum irrevocabilem jam suscepit: alias, si sacerdotium susciperet vel religionem ingrederetur, posset ab innocente, etiam post professionem, revocari. Sufficit tamen consensus innocentis tacitus: v. g. si innocens, sciens adulterum velle statum mutare, eum non impediatur, dum commode posset; aut, si rogatus ab adultero, noluerit reconciliationem admittere (VI. 969. H. A. XVIII. 97).

1646. Q. *An teneatur conjux innocens recipere alterum ex adulterio emendatum, si alias adulter sit in periculo relabendi?*

R. Ad hoc non est obstringendus sub culpa, cum ex una parte

¹ Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. XVIII. p. 484.

² C. Agathosa, caus. 27. q. 2.

Christus Dominus eum perpetuo liberaverit ab obligatione cohabitandi cum adultero, et ex alia non videtur caritas ad tantum onus obligare, ut conjux recipiat alterum, qui fregit sibi fidem. Unde tantum ex honestate et decentia debet innocens sibi reconciliare emendatum, si commode potest (VI. 965).

1647. Q. *Facto divortio juridico, apud quem conjugem sint filii educandi, et cujus expensis?*

R. Inspecto jure naturali, filii omnes sunt educandi apud conjugem innocentem. Excipe, si hic sit infidelis vel hæreticus; quia tunc apud fidelem educandi sunt *. Quo vero ad expensas, si divortium evenit patris culpa, ex Jure Romano, expensis patris alenda et educanda est proles ¹. Et contra expensis matris, si divortium fit culpa matris ²; quia cum matri adulteræ dos, facto divortio, restituatur, jus naturale postulat ut ipsa matrimonii onera sustineat: alias commodum ex suo crimine reportaret. Ad hoc tamen omnino requiritur sententia judicis, cui parendum est (VI. 976).

1648. *Regulæ practicæ* Quoad conjuges, qui *non petita separatione legitima sejuncti vivunt*, parochus vel confessarius sequentia attendat: — a) Non est a sacramentis arcenda mulier, quam publice constat fuisse a suo viro inique depulsam; at maritus non est absolvendus, nisi vitæ consortium cum uxore restituat. — b) Non est inquietandus, ut dictum est supra, qui causa adulterii notorii secessit a comparte; reus autem non est admittendus ad sacramenta, nisi crimen et scandalum reparaverit. — c) Absolutione indigni habendi sunt, qui causa matrimonii infeliciter initi, v. g. ob mutuam aversionem, privato consilio se separaverint. Ast, remoto scandalo, si sint *in bona fide*, nec moniti velint acquiescere, non sunt de hoc monendi. Neque inquietandi sunt conjuges, qui civili tantum auctoritate separati sunt, si in bona fide versantur et ex monitione non est fructus sperandus ³.

¹ Auth. Si pater, c. Divortio facto.

² Glossa, in dicta Authent.

³ Cfr Müller, lib. III. § 227.

* Ex jure civili It. et Gall., filii generatim traduntur conjugui, qui obtinuit separationem; nisi, ob majus filiorum commodum, judex aliter decreverit. Cfr Codd. It. a. 154, Gall. a. 302 et seqq.

TRACTATUS DE CENSURIS

CAPUT I.

De censuris in genere.

ARTICULUS I.

De natura et divisione censuræ.

1649. **Definitio.** Censura est pœna spiritualis et medicinalis, qua homini baptizato, delinquenti et contumaci, per potestatem ecclesiasticam aufertur usus quorundam spiritualium bonorum.

Dicitur: 1° *Pœna*; nam supponit antecedentem culpam. 2° *Spiritualis*; quia fertur a potestate spirituali, et ad spirituales fidei utilitatem ordinatur. 3° *Medicinalis*; quia fertur eo fine, ut delinquentes corrigantur et a peccato resurgant. Ex quo infertur, eos, de quorum correctione desperatur, non esse excommunicandos, nisi id fiat ad aliorum terrorem. 4° *Homini baptizato*; qui enim baptizati non sunt, legislativæ aut coercitivæ ecclesiæ potestati non subjiuntur. 5° *Delinquenti et contumaci*; quia pœna solum delinquentes afficere debet, et, cum sit medicinalis, debet tantum in contumaces inferri, idest in eos qui, monitis despectis, in peccato tabescere volunt. 6° *Aufertur usus quorundam spiritualium bonorum*; idest bonorum, quæ subsunt dispositioni ecclesiæ, uti sunt sacramenta, beneficia, preces publicæ, sacrificia etc.

Ex dictis infertur, censuram essentialiter differre: 1) *A depositione et degradatione*, quæ sunt pœnæ perpetuæ et non medicinales. 2) *A cessatione a divinis*; quia hæc imponitur ad propulsandam injuriam ecclesiæ factam, non per modum medicinæ ad tollendam contumaciam. 3) *Ab irregularitate*; sive sit *ex defectu*, quia hæc non est pœna, sed tantum impedimentum canonicum; sive sit *ex delicto*, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitivæ et ex se perpetuæ (VII. 1-5).

1650. **Divisio.** Censura multiplici ratione dividitur, scilicet:

1° Ratione speciei, in *excommunicationem*, *suspensionem* et *interdictum*.

2° Ratione formæ qua fertur, in censuram *a jure*, quæ fertur per canones, constitutiones vel statuta ecclesiastica, stabili ac permanente lege; et in censuram *ab homine*, quæ fertur a iudice vel prælato per modum mandati vel sententiæ judiciariæ: estque vel *particularis*, circa factum aliquod particulare aut certas personas; vel *generalis*, quæ nulla singularis facti aut personæ determinatione fertur. — Hic notandum venit, quod censuræ, quas fert episcopus in synodo diœcesana, dicuntur latæ per modum statuti; et hæ, tamquam latæ a jure, durant post mortem episcopi: aliæ vero, quas episcopus fert extra synodum, dicuntur latæ ab homine per modum præcepti seu mandati aut sententiæ; et hæ per mortem ferentis cessant, sive præceptum sit particulare sive generale: quod intellige, *ut non amplius incurrantur*; nam, si quis censuram jam incurrerit, vinculum nonnisi absolutione tollitur.

3° Ratione modi quo incurritur, in censuram *latæ sententiæ* et *sententiæ ferendæ*, prout jus aut iudex statuit eam incurri ipso facto quo lex violatur, vel eam per sententiam esse infligendam.

Porro ad dignoscendum quandomodo censura sit *latæ* et quando *ferendæ* sententiæ, considerata sunt verba quibus censura fertur; quæ, si includant alterius actionem seu ministerium, significant censuram esse sententiæ *ferendæ*; *latæ* vero, si non includant. Si autem ambigua sint, teneri potest regula juris ¹, quod in dubio circa pœnas benignior interpretatio sit facienda (VII. 6). Hinc regulariter:

a) Est censura *latæ sententiæ*: — 1. si dicatur: *ipso jure, ipso facto*, aut *sine ulla sententia*; — 2. si verba sint præteriti aut præsentis temporis, v. g. *excommunicavimus, excommunicatus est, fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus aut jubemus esse excommunicatum, suspensum etc.*; — 3. si modo imperativo dicatur absolute: *excommunicetur, suspendatur etc.*, quin præceptum excommunicandi, suspendendi etc. alteri (puta episcopo) imponatur; — 4. si in censura contra hæresim dicatur: *excommunicatus sit, anathema sit* (VII. 7).

b) Est censura sententiæ *ferendæ*: — 1. si dicatur: *volumus excommunicari, excommunicetur, suspendatur etc.*, et simul imponatur episcopo vel alteri præceptum excommunicandi etc.; — 2. si verba sint futuri temporis, v. g. *excommunicabitur, suspendetur etc.*; — 3. si verba sint minatoria, v. g. *sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis etc.*, modo ex contextu aliorum verborum oppositum non arguatur; — 4. si dicatur: *excommunicatus sit, anathema sit*, in censura quæ non sit contra hæresim (VII. 8).

¹ 49. in 6.

ARTICULUS II.

De auctore censuræ.

1651. Principia. — I. Ecclesia potestate pollet ferendi censuras. Constat ex conc. Constant. ¹ atque ex bullis Martini V et Leonis X (VII. 9). Confirmatur ex usu et perpetua praxi tótius ecclesiæ. Colligitur ex verbis, quibus Christus tradidit ecclesiæ suæ potestatem ligandi ac solvendi ². Probatur ex ratione: in qualibet enim bene ordinata societate debet esse potestas quosdam sibi noxios excludendi a suo corpore, alios male administrantes suspendendi a quibusdam officiis, aliis interdicens aliquos actus et functiones; atqui ecclesia est profecto societas bene ordinata: ergo ecclesia habet hanc ipsam potestatem: hæc autem est ipsa potestas ferendi censuras, nempe excommunicationis, suspensionis et interdicti.

II. De jure ordinario in ecclesia censuras ferre possunt omnes et soli superiores ecclesiastici in foro externo seu contentioso jurisdictionem habentes, nempe: — a) Papa, respectu totius ecclesiæ ³; — b) Cardinales in ecclesia proprii tituli, et legati in territorio propriæ legationis; — c) Concilia provincialia episcoporum in suis provinciis; — d) Patriarchæ, archiepiscopi respectu tantum subditorum suæ diœcesis, non vero aliorum suffraganeorum, nisi tempore visitationis, aut nisi causa sit per appellationem ad ipsos devoluta; — e) Episcopi dummodo sint confirmati, esto non consecrati, quia per confirmationem jam accipiunt jurisdictionem ⁴; — f) Vicarii episcoporum generales, qui cum episcopis unum faciunt tribunal; — g) Capitulum ecclesiæ cathedralis, sede vacante, seu vicarius capitularis pro eo ⁵; — h) Capitula generalia regularium (apud quosdam etiam provincialia) pro variis eorum statutis (VII. 10); — i) Generales, provinciales, et superiores locales religionum: uti priores, guardiani, rectores respectu suorum subditorum ⁶.

III. De jure delegato censuras ferre possunt omnes et soli clerici ⁷, quibus facultas concessa est ab habente jurisdictionem ordinariam. Ratio, quia omnis et solus clericus est capax jurisdictionis ecclesiasticæ, quæ ad censuras ferendas requiritur.

1652. Resolutiones. — 1. Parochi olim poterant censuras ferre de jure ordinario, sed hæc potestas est nunc per consuetudinem abrogata (VII. 10).

¹ Sess. 8. error. 30. et sess. 15. error. 19. — ² Matth. c. xvi. et xviii. — ³ Extrav. Unam sanctam l. de major. inter commun. — ⁴ C. Transmissam, de elect. — ⁵ C. Cum olim, de major. et obed. — ⁶ C. Cum in ecclesiis, eod. tit. — ⁷ C. Quæ in ecclesiarum, de constitut.

2. Mulieres nequeunt censuras ferre, ne ex delegatione quidem, quia potestas ferendi censuras data est apostolis eorumque successoribus, quibus traditæ sunt claves ecclesiæ: porro potestas clavium nullo modo mulieribus tradi pôtest.

3. Viri laici baptizati, ex commissione pontificis, possunt censuras ferre; quia est de jure tantum ecclesiastico, quod censuras ferens debeat esse clericus (VII. 12).

4. Potestas delegata ferendi censuras expirat morte delegantis, nisi causa a delegato jam fuerit incepta saltem per citationem ¹.

5. Delegatus ad censuras ferendas non potest potestatem alteri subdelegare, nisi habeat a delegante specialem concessionem subdelegandi, vel nisi sit delegatus a papa ² (VII. 11).

1653. Q. *An episcopus excommunicatus, suspensus, hæreticus aut schismaticus possit ferre censuras?*

R. Negative, cum non habeat jurisdictionem expeditam quoad usum ³. Occultus tamen hæreticus aut excommunicatus valide, etsi illicite, fert censuras; quia propter publicum bonum, nisi sit vitandus, ecclesia illi conservat jurisdictionem (VII. 12).

1654. Q. *An episcopus extra propriam diœcesim existens possit in subditos censuras ferre?*

R. Negative ⁴. Ratio, quia nemo potest in alieno territorio jurisdictionem contentiosam exercere. Excipe tamen casus sequentes: — 1° si contumacia subditi delinquentis sit adeo manifesta, ut non indigeat cognitione causæ ⁵; — 2° si causa sit jam judicialiter cognita in proprio territorio; — 3° si censura feratur non per modum sententiæ, sed per modum præcepti aut statuti ad futura crimina cavenda; — 4° si episcopus sit injuste expulsus a sua diœcesi: quo casu potest in locis vicinioribus suam jurisdictionem exercere, petita, licet non obtenta, ab ordinario loci licentia ⁶; — 5° si ordinarius loci consentit ⁷; tunc tamen requiritur etiam consensus partium, quia nemo invitus trahi potest extra suum territorium (VII. 21).

1655. Q. *An episcopus existens in sua diœcesi possit ligare censuris proprium subditum in aliena existentem?*

R. Affirmative, si agatur de crimine in propria diœcesi commissio. Ratio, quia alias talis delinquens a nullo puniri posset. Nec obstat, quod citatio non possit fieri extra territorium; nam sufficit ut reus in propria domo vel in loco publico proprii territorii citetur. Proceditque hoc, etiamsi subditus delinquat extra diœcesim, si agatur de re quæ in illa fit, prout si excommunicentur clerici omnes, qui ad synodum non accedunt etc. (VII. 22). Idem dicendum est,

¹ C. Gratum, de offic. deleg. — ² C. 3. de offic. deleg. — ³ C. Exceptionem, de except. — ⁴ Clem. Quamvis, de foro comp. — ⁵ C. De manifesta 2. q. 1. — ⁶ Clem. Quamvis, de foro comp. — ⁷ C. 3. Nullus alterius, caus. 9. q. 2.

si a proprio episcopo feratur censura per præceptum particulare. Ratio est, quia præceptum immediate afficit personam, et illi hæret ubicumque reperiat: ideoque, si episcopus speciali præcepto alicui sacerdoti vetuerit sub censura ne inebrietur, sacerdos hac in re delinquens, etiam in aliena diocesi, censuram incurrit. Dixi: *si censura feratur per præceptum particulare*; quia, si lata est per modum statuti generalis, subditus delinquendo extra territorium censuram non incurrit: statutum enim immediate afficit territorium, et ideo extra illud neminem ligat (VI. 23). Hinc, si episcopus v. g. prohibeat statuto generali lusum alearum sub censura, eam non incurrit ludens extra diocesim (VII. 24).

Nota. Prælati regularis potest censuris innodare suos subditos ubicumque isti reperiantur (VII. 20).

1656. Q. *An episcopus possit censuris ligare alienum subditum, seu peregrinum vel vagum, in sua diocesi delinquentem?*

R. Affirmative, modo tamen reus ab episcopo loci admonitus fuerit, et post monitionem evaserit contumax, idest iterum post monitionem ibidem deliquerit. Ratio est, quia quilibet delinquens sortitur forum illius loci ubi delinquit ¹. Excipe 1° si delinquens esset illius episcopi superior, v. g. ejus metropolita. Excipe 2° si reus, antequam sua causa cognoscatur ab ordinario loci, ab illius territorio exeat. Si vero delinquens in alieno territorio, antequam discedat, citatione præveniatur; tunc, ratione judicii inchoati, subiectus remanet episcopo loci (VII. 26. H. A. XIX. 6. Conf. dir. XVIII. 3).

1657. Q. *An, qui præditus est potestate ferendi censuras, possit censuram ferre sub conditione?*

R. Affirmative. Constat ex jure canonico ². Verum censura sub conditione lata non incurritur nisi impleta conditione: quare non incurritur, si ante conditionis complementum appelletur ³, ut infra videbimus n. 1669; vel si creditor, pendente conditione, proroget terminum pro censura a judice assignatum, quia sicut potest creditor debitum remittere, ita et terminum prorogare potest ⁴ (VII. 63).

An (quæres) transacto termino prorogato a creditore, judice inconsulto, si debitor non solvat, censura incurrat? R. Affirmative. Ratio, quia ille terminus non assignatur a judice ad finiendam obligationem, sed ne solutio ultra prorogetur sine creditoris consensu: quare, transacto termino a creditore prorogato, eadem censura manet et incurritur (VII. 64).

Utrum (quæres iterum), conditione impleta, censuram incurrat

¹ C. fin. de foro compet.

³ Ibid.

² C. Præterea 2. de appell.

⁴ C. Pastoralis, de appell.

qui, conditione pendente, forum mutavit? R. Affirmative, saltem nisi ex justa causa, et non in fraudem, domicilium cum foro mutaverit. Ratio, quia primum forum adhuc jurisdictionem in eum retinet (VII. 65).

ARTICULUS III.

De subjecto censuræ.

1658. **Principia.** — I. Subjectum censuræ est solus homo baptizatus rationis compos, et subditus. — Dicitur: 1° *Homo*; bruta enim in sensu stricto non possunt censuris ligari, cum culpam committere nequeant. 2° *Baptizatus*; quia ecclesia in non baptizatos jurisdictionem non exercet. 3° *Rationis compos*; nam qui usum rationis non habet, delinquere nequit. 4° *Subditus*; quia censura est actus jurisdictionis, quæ tantummodo in subditos exerceri potest: sed recale dicta n. 1656. Hinc colliges:

1) Summus pontifex, generatim loquendo, non potest censuris ligari, neque a seipso neque ab alio: non a seipso, quia non tenetur suis præceptis vi coactiva; non ab alio, quia in terris superiorem non habet. Dixi *generatim loquendo*; quia, si papa deprehenderetur hæreticus, concilium generale posset eum cogere per censuras ¹.

2) Episcopi et cardinales non ligantur censuris ab ipsis emanatis; neque ligantur suspensione aut interdicto latis a jure, nisi de ipsis expressa mentio fiat ² (VII. 15).

3) Reges et reginæ, quamvis subditi sint episcopis in spiritualibus, jure tamen novo non possunt ligari censuris nisi a papa (VII. 16).

4) Peregrini, brevi tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum generali sententia aut statuto decretis; quia non sunt subditi.

II. Impuberes doli capaces, quamvis absolute censuris ligari possint, tamen ex ecclesiæ indulgentia de facto eas non incurrunt, nisi censura feratur per modum præcepti particularis, vel nisi in lege expressum sit censuram etiam ab impuberibus incurri: ut expressum est de pueris monasteria monialium ingredientibus ³, et de pueris clericorum percussoribus ⁴ (VI. 14).

1659. Q. *An possint censura ligari: 1° hæretici, apostatæ et schismatici*; — 2° *amentes ad tempus, dormientes et ebrii*?

R. ad 1^m Affirmative; quia per baptismi susceptionem ecclesiæ subditi facti sunt (VI. 19).

¹ C. Si papa, dist. 40.

³ Trid. sess. 25. c. 5. de reg.

² Clem. Quamvis, de foro comp.

⁴ C. Pueri, fin. de sent. excomm.

R. ad 2^m Affirmative, si tempore quo erant rationis compotes censuræ causam dederunt (VI. 13).

1660. Q. *An regulares possint censuris ligari ab episcopo loci?*

R. 1° Affirmative, si non sint exempti. Ratio patet ex se.

R. 2° Affirmative, si generali tantum exemptionis privilegio fruuntur, et delinquant in iis, in quibus episcopo subduntur, vel tamquam ordinario vel tamquam sedis apostolicæ delegato.

R. 3° Negative, si speciali gaudeant privilegio, vi cujus nequeant ab episcopo censuris feriri. Hujusmodi privilegio fruuntur mendicantes et religiosi societatis Jesu (VII. 26, 241).

1661. Q. *An quis possit pluribus censuris simul innodari?*

R. Equidem potest quispiam pluribus censuris, quasi pluribus vinculis simul teneri. Ratio, quia sicut potest quis plura perpetrare peccata, specie, numero et gravitate diversa; ita potest etiam diversis ligari censuris¹. Quare qui, etiam unico actu, plura peccata committeret specie diversa vel numero distincta, quorum unicuique censura est imposita, plures censuras incurreret: hinc, si quis eodem actu duos clericos vulneraret, aut occideret clericum in loco ubi quodvis homicidium sit vetitum sub censura, duas censuras incurreret. Item, si quis reiteret idem crimen moraliter distinctum a primo cui imposita est censura, iterum censuram incurrit: secus, si moraliter actus non interrumpitur; unde unam censuram incurrit qui pluries successive clericum percutit. Imo etiam propter unicum delictum potest quis multipliciter ligari a diversis, scilicet a jure et ab homine, a papa et ab episcopo; ita ut ab utroque absolvi debeat. Hoc tamen intelligendum, si secundus superior intendat vere novam pœnam imponere: alias, regulariter, secunda censura habetur ut innovatio seu publicatio primæ (VII. 28).

1662. Q. *An censuræ subjectum possit esse integra communitas?*

R. Potest utique integra communitas suspendi aut interdici, sed non potest per modum sententiæ ab episcopo licite² (et forte ne valide quidem) excommunicari, nisi ipse singulos fontes designet. Dixi *per modum sententiæ*; nam, si excommunicatio feratur per modum statuti aut præcepti, in quo aliquid præcipiatur ab episcopo sub excommunicatione, tunc nulli dubium quod omnes transgressores eam incurrunt. Dixi *ab episcopo*; quia, si papa reperiret omnes alicujus communitalis reos, equidem posset valide ac etiam licite communitatem illam excommunicare (VII. 18, 19).

1663. Q. *An, qui dubitat sit nec ne censura innodatus, debeat in foro interno se habere ut censuratum?*

R. 1° Negative, si dubitet utrum censuram incurrerit: et hoc

¹ Clem. 2. de sent. excomm.

² C. Romana, de sent. excomm. in 6.

sive dubium sit *facti* sive *juris*, v. g. si dubitet an graviter deliquerit, vel an casus sub censuram cadat. Ratio pro dubio facti est, quia in dubio nemo est expoliandus jure suo communicandi, quod possidet: pro dubio autem juris ratio est, quia pœnæ sunt restringendæ; unde in dubio non incurruntur.

R. 2° Affirmative, 'si, post censuram incursam, dubitet de absolutione obtenta vel de appellatione interposita et similibus. Ratio, quia in hoc casu possessio stat pro censura. Item reus debet se habere ut censuratum in dubio de potestate superioris censurantis, quando hic pacifice eam possidet: idem dicendum in dubio an censura sit justa; quia in his dubiis possidet potestas superioris.

Nota. Censura lata ex falsa facti præsumptione, nisi vel donec ejus injustitia noscatur, in publico servanda est, ne scandalum præbeatur (VII. 67, 68).

ARTICULUS IV.

De materia censuræ.

1664. Censuræ materia est peccatum pœnæ proportionatum, proprium, externum, consummatum in genere suo, contra legem ecclesiasticam, non mere præteritum, et cum contumacia conjunctum (VII. 29).

Dicitur — 1° *Peccatum pœnæ proportionatum*; et hinc plerumque mortale, cum censura regulariter sit pœna gravissima. Dixi *plerumque mortale*; quia peccatum veniale interdum sufficit ad incurrendam levem suspensionem vel leve interdictum, nempe suspensionem aut interdictum ad breve tempus et privans aliquo tantum usu (VII. 30). Sed advertendum, quod aliquando materia in se levis, potest fieri gravis ex adjuncta circumstantia, v. g. scandali, periculi vel finis intenti; quod dignoscitur, si vetita sit sub censura *latae sententiæ* etc. (VII. 31, 33).

2° *Proprium*; etenim peccata (ideo et pœnæ) suos auctores tenere debent. Excipe, nisi fulminetur interdictum generale, quo ligantur etiam innocentes; ita tamen, ut si hi mutant domicilium, et exeant ab oppido interdicto, aut collegio, non manent interdicti¹ (VII. 41).

3° *Externum*; nam ecclesia judicat tantum de externis. Imo satis non est ut peccatum sit externum, sed requiritur ut sit exterius mortale, idest mortale quoad substantiam actus externi: unde censuram non incurreret qui leviter tantum clericum percuteret, licet id ageret cum animo illum occidendi (VII. 34).

4° *Consummatum in genere suo*, nisi aliud exprimatur in lege;

¹ C. Si sententia, de sent. excomm. in 6.

quia pœnæ sunt restringendæ (VII. 36). Hinc excommunicationem latam in moniales e clausura exeuntes (vide n. 1734) non incurrit monialis, quæ furtim clausuræ januam aperit cum intentione exeundi, si de facto non exeat, cum exitus tantum sit censura mulctatus; neque qui eidem fugam mandavit aut consuluit, si reapse exeat, quia mandantes et consulentes non exprimuntur in lege. — Quid vero (dices) si censura in ipsos mandantes vel consulentes sit lata? Tunc attendendum est, an censura *principaliter* et *per se* in illos feratur (uti est v. g. censura lata sub n. 1749); an *accessorie* et *secundario* (exemplum habes sub n. 1720), idest propter opus quod ex tali mandato vel consilio sequeretur. — In *primo casu* censura statim incurritur, quoties mandatum aut consilium est ab eis præstitum, etiam effectu non secuto. — In *secundo casu* censura non incurritur, si mandatum aut consilium efficaciter non influat in crimen; vel si crimen non sit ad effectum perductum. Et idem dicendum, pro foro interno, si dubitetur an mandatum vel consilium influxerit: item, si mandans aut consulens, antequam opus malum consummetur, pro viribus mandatum aut consilium revocet, aut, summationem impedire non valens, lædendum saltem moneat ut sibi caveat; non enim esset contumax eo tempore, quo opus effectum ultimum, ad censuram incurrendam requisitum, sortitur (VII. 37, 40. H. A. XIX. 7).

5° *Contra legem ecclesiasticam*; quia censura est pœna ab ecclesia constituta adversus eos, qui sua præcepta violaverint: unde numquam incurritur propter peccatum soli juri divino repugnans.

6° *Non mere præteritum*; quia censura est pœna medicinalis, quæ non potest infligi in eos qui jam resipuerunt (VII. 49).

7° *Cum contumacia conjunctum*, idest patratum cum cognitione censuræ delinquentibus comminatæ (sed vide n. 1667). Advertendum vero, quod, ad censuram incurrendam, pro foro interno requiritur contumacia vera, pro foro autem externo sufficit præsumpta (VII. 42, 48).

ARTICULUS V.

De conditionibus seu formalitatibus censuræ.

1665. Conditiones seu formalitates servandæ in ferenda censura aliæ respiciunt monitionem rei, aliæ sententiam judicis.

A) *Quoad monitionem rei*, hæc veniunt notanda:

1° Suspendio et interdictum particulare non semper habent rationem censuræ proprie dictæ: aliquando enim feruntur non per modum censuræ, sed per modum puræ pœnæ ad punishmentem peccati præteriti¹; et tunc pro iis nulla prærequiritur rei monitio (VII. 52).

¹ C. Tam litteris, de testib.

2° Non requiritur monitio pro censuris latis *a jure*, quia eadem lex satis subditos monet. Nihilominus, si agatur de censura ferendæ sententiæ, requiritur citatio rei, ut possit afferre sui facti excusationem, si quam habeat; nisi forte crimen et contumacia sint ita notoria, ut evidenter constet nullam reo competere defensionem (VII. 51, 55).

3° Requiritur monitio pro censuris ferendis *ab homine* ¹ per sententiam particularem, et quidem ad censuræ validitatem. Ratio, quia non est contumax, qui antea non fuit monitus de præcepto et pœna adnexa (VII. 51, 54. H. A. XIX. 8). Imo ad liceitatem requiritur trina monitio, vel saltem una peremptoria, seu in qua exprimitur eam valere pro tribus, et in qua tempus ad resipiscendum trium monitionum temporis æquivalens concedatur, nempe biduum pro singula monitione ², v. g. *mandamus ut intra sex dies restituas, alias excommunicaris ipso facto*. Ex justa autem causa, tria intervalla ad unum diem vel brevius tempus redigi possunt: modo tria spatia assignentur. Et aliquando, si periculum sit in mora, ut si agatur de reprimenda violentia et turbatione jurisdictionis, sufficit una monitio, sine illis competentibus tribus spatiis: modo tamen terminus designetur (VII. 56).

4° Non requiritur monitio, si agatur de censura *ab homine* per præceptum respectu actus futuri; nam tunc decretum de ferenda censura tenet locum monitionis (VII. 51).

5° Si censura ferenda sit contra plures generaliter, sufficit ut fiat monitio in ecclesia coram populo; si vero ponatur interdictum contra communitatem, sufficit ut moneantur ii, ob quorum culpam fertur. Si autem fulminetur censura contra particularem personam, tunc ipsa specialiter monenda est. Excipe tamen tres casus sequentes, in quibus sufficit fieri monitio in ejus domo vel, si domum non habeat, in ecclesia vel loco publico: Casus 1us est, quando reus absconditur, aut fraude impedit monitionem. Dolus autem debet constare testibus aut manifestis indiciis. Casus 2us est, quando reus est semel personaliter citatus; tunc enim aliæ citationes fieri possunt domi aut in ecclesia vel tribunali. Casus 3us est, quando probari potest citationem domi factam jam ad notitiam rei pervenisse; tunc enim reliquæ citationes etiam domi fieri possunt ³ (VII. 57).

B) *Quoad sententiam judicis*, si censura feratur ab homine per sententiam particularem ⁴, ad ejus liceitatem requiritur: a) ut non feratur die festo, nisi contumacia ita pateat, ut cognitione causæ non egeat ⁵; — b) ut feratur scripto, adnotatis ibi distincte persona

¹ C. Statuimus, de sent. excomm. in 6. — ² C. Constitutionem, eod. tit. —

³ Clem. 3. de elect. — ⁴ C. Cum medicinalis, de sent. excomm. in 6. — ⁵ C. fin. de fer.

et causa in specie; — c) ut exemplum hujusmodi scripturæ exhibeatur censurato intra mensem, si fuerit requisitum ¹ (VII. 60). Dixi si *censura feratur ab homine per sententiam particularem*; quia, si *censura feratur a jure*, aut ab homine quidem, sed per modum præcepti generalis aut particularis, prædictæ solemnitates non requiruntur (VII. 61).

ARTICULUS VI.

De causis a censura excusantibus.

1666. Quidquid excusat a peccato mortali, excusat etiam a gravi censura. Hinc generatim excusant a censura — materiæ parvitas, — impotentia, — defectus advertentiæ et deliberationis, — ignorantia et metus (VII. 42).

1667. Q. *Quænam ignorantia excuset a censura?*

R. Excusat *invincibilis ignorantia* tum facti, tum juris, tum pœnæ. — *Facti*, ut si nescias quem percutis esse clericum. — *Juris*, ut si scias esse clericum, teque mortaliter peccare percutiendo contra jus divinum, nescias tamen percussionem illam prohibitam esse jure etiam ecclesiastico. — *Pœnæ*, ut si scias et quem percutis esse clericum, et percussionem clerici ab ecclesia prohiberi, sed nescias percussionem prohibitam esse sub censura; nam semper deest contumacia et contemptus censuræ. Ideo excusat ignorantia invincibilis, non solum si sit antecedens, sed etiam si sit concomitans, ut si quis occidens clericum ignorans esse clericum, æque occidisset si scivisset; quia ille pravus animus reapse non influit in illam clerici occisionem. Item excusat ignorantia leviter culpabilis; nam levis culpa non potest gravi pœna puniri (VII. 42, 43).

Quid (dices) si ignorantia esset graviter culpabilis? R. Ignorantia graviter culpabilis generatim non excusat a censura, cum vix inveniri possit ignorantia graviter culpabilis, quæ non sit etiam crassa, ob quam ex ipso jure censura incurritur ². Hæc enim ignorantia non impedit, quominus aliquis sit contumax contra legem, quam culpabiliter ignorat (VII. 45). Dixi *generatim*; quia, si lex ipsa requirat scientiam formalem censuræ, prout evenit quando censura est lata in *audentes* aut *præsumentes* crimen patrare, — vel in *scienter* aut *temere* aut *consulto* peccantes, tunc excusat a censura ignorantia graviter culpabilis, et etiam crassa seu supina, (VII. 47).

Si autem quæras, utrum excuset ignorantia affectata, cum cen-

¹ C. Cum medicinalis, de sent. excomm. in 6. — ² C. Ut animarum, de constitut. in 6

sura est imposita *scienter* peccantibus? R. Non audeo dicere improbabilem sententiam affirmantem, sed neganti magis adhæreo (VII. 48).

1668. Q. *An metus gravis excuset a censura?*

R. Affirmative, generatim loquendo, si res sit vetita jure tantum ecclesiastico; quia præcepta humana non obligant cum incommodo gravi. Imo idem dicendum etiam si res alias jure divino sit prohibita: et ideo qui ob gravem metum clericum occideret, peccaret quidem, sed non incurreret censuram; quia non peccaret contra jus ecclesiæ, contra cujus potestatem specialis injusta contumacia ad censuram requiritur. — Dixi *generatim loquendo*; quia, si observantia legis ecclesiæ necessaria videatur pro conservando bono publico, vel si violatio cedat in contemptum fidei aut potestatis ecclesiasticæ, tunc metus non excusat a censura; nam in his casibus metus non excusat ab observantia legis ecclesiasticæ (VII. 46).

1669. Q. *An appellatio excuset ab incurrenda censura?*

R. 1° Appellatio legitima excusat a censura condicionali, idest a censura ferendæ sententiæ seu de futuro incurrenda, modo fiat ante lapsum temporis ad implendam conditionem concessi.

R. 2° Appellatio legitima a censura jam lata, idest quam quis jam incurrit, eam generatim non suspendit. Unde communis vox est canonistarum, appellationem tunc *devolutivam* esse, non vero *suspensivam*. Ita Bened. XIV ¹ (VII. 63).

ARTICULUS VII.

De absolutione a censuris.

Censuræ absolutio est ipsius pœnæ relaxatio, clavium potestate facta, per idoneum superiorem. Per se et primario est actus jurisdictionis fori externi, sicut ipsa censura inflictio.

1670. **Principia.** — I. Censura semel incursa non tollitur per solam emendationem delinquentis, ut patet ex prop. 44 ab Alexandro VII damnata, quæ dicebat: « Quoad forum conscientiæ, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ »; neque tollitur morte ferentis: sed ad eam tollendam necessaria est absolutio a iudice seu superiore legitimo impertita (VII. 122).

II. A censuris latis ab homine per sententiam particularem potest absolvere tantum ille qui eas tulit, vel ejus superior aut successor, vel delegatus. — Idem dicendum de censuris latis a jure reservatis (VII. 72. Conf. dir. XVIII. 5).

¹ Constit. *Ad militantis*, 30 mart. 1742, § 38.

III. Quilibet confessarius potest absolvere a censuris latis a jure non reservatis: item ab omnibus censuris non reservatis latis ab homine per sententiam generalem in personas indeterminatas; quia hæ censuræ æquiparantur censuris latis a jure (VII. 73).

IV. Episcopi (sub quo nomine hic veniunt etiam vicarii capitulares, abbates, et alii jurisdictionem quasi episcopalem habentes) ex privilegio ipsis concessa a Tridentino ¹, et confirmato a Pio IX in constit. *Apostolicæ sedis*, per se vel per alios specialiter deputatos, possunt absolvere in foro conscientiæ suos subditos (sub quo nomine hic veniunt etiam peregrini, cum fiant subditi se subjiendo in foro sacramentali) ab omnibus censuris occultis romano pontifici reservatis, iis tantum exceptis, quæ eidem romano pontifici sunt *speciali modo* reservatæ (VII. 75, 79).

NB. Episcopi olim poterant absolvere ab omnibus censuris, etiam notoriis et *speciali modo* rom. pontifici reservatis, omnes impeditos personaliter Romam adire (*absolute* vel *cum onere præsentationis* vel *ad effectum* pro varietate impedimenti et censuræ) (VII. 84). Idem poterat simplex confessarius, si censuratus impeditus fuisset adire episcopum (VII. 92): nunc vero, nisi episcopus habeat speciale indultum (quale v. g. habere solent episcopi ex facultatibus quinquennialibus), excepto mortis articulo, et casibus de quibus dictum est n. 1346 ad 2^m, necnon occultis *simpliciter* reservatis de quibus modo dictum est, semper recurrendum est saltem per litteras ad s. poenitentiarie præfectum pro omnibus casibus notoriis, quomodocumque papæ reservatis, ad obtinendam absolvendi facultatem. Constat ex decr. s. r. inquis. 23 jun. 1886, relato sub n. 1341.

V. In mortis periculo (deficiente qui facultatem habet) quivis confessarius (imo quilibet sacerdos) absolvere potest ab omnibus omnino censuris, quomodocumque reservatis ², facta tamen prius ab infirmo promissione (si ita ferat indoles censuræ a qua absolvendus est) se præsentandi superiori, si convaluerit: alias, omittens se præsentare, reincidet in eandem censuram. Recole dicta nn. 1341, 1342 (VI. 560, 563).

1671. **Resolutiones.** — 1. Si quis in alieno territorio delinquit, et ab illius loci episcopo specialiter excommunicatur, non potest absolvi ab episcopo proprio, nisi de episcopi excommunicantis licentia (VII. 72).

2. Regulariter, qui facultatem habet absolvendi a censuris, potest absolvere etiam extra confessionem, etsi facultas data sit absolvendi *in foro conscientiæ*. Dixi *regulariter*; quia aliquando aliud præcipitur: sic v. g. Gregorius XIII declaravit, non posse episcopos

¹ Sess. 24. c. 6. Liceat, de ref.

² Trid. sess. 14. c. 7. de poenit.

absolvere a casibus papalibus occultis extra sacramentum pœnitentiæ (VII. 126); et idem declaravit s. pœnit., 16 mart. 1865, quoad absolutionem a censuris vi facultatis concessæ in bulla jubilæi.

3. Qui pluribus censuris est innodatus potest absolvi ab una et non ab aliis, cum nulla inter eas adsit connexio. Profecto qui pluribus vinculis est ligatus, potest solvi ab uno et non ab aliis (VII. 118, 131).

4. Valide et licite datur absolutio *ad reincidentiam*; ita nempe ut absolutus, nisi intra certum tempus aliquid præstet, v. g. nisi infra mensem restituerit, reincidat ipso facto (ob suam novam contumaciam) in eandem censuram (VII. 124, 125).

5. Valida est absolutio sub conditione de futuro, v. g. *absolvo te, si intra mensem restitues*; et tunc, facta restitutione, tollitur censura: est tamen illicita, nisi ex aliqua causa cohonestetur (VII. 123).

6. Invalida est absolutio vi aut metu gravi injuste incusso extorta ¹ (VII. 119).

7. Invalida est absolutio, si data sit ob causam falsam, quæ tamen fuerit principalis: v. g. si iudex absolvat quia reus dicit jam se parti satisfacisse, quod verum non sit (VII. 132).

1672. Q. *An possit absolvi absens?*

R. Affirmative; quia sicut absens potest censura ligari, ita et absolvi ². Excipe, ut patet, si facultas data sit absolvendi tantum in actu sacramentalis confessionis. — Ceterum, sine urgenti causa, non licet absolvere absentem (VII. 117).

1673. Q. *Quænam sint solemnitates a jure requisitæ, ut absolutio debite præbeatur?*

R. Requiritur 1° ut censuratus absolutionem petat ³. Hoc tamen respicit liceitatem tantum absolutionis: nam valide absolvitur etiam invitus, modo (si a delegato absolvatur) sit emendatus; quia sicut pœna in invitum potest statui, sic et auferri ab eo potest. Imo aliquando valide et licite datur absolutio censurato adhuc contumaci, puta ob bonum publicum, vel ut reus facilius resipiscat (VII. 117, 131).

Requiritur 2° ut censuratus reparet scandalum propter quod censura est innodatus: et quidem, per se et, generatim loquendo, antequam absolvatur, ex declarat. s. pœnit. 5 julii 1857. Si tamen talis reparatio difficilis sit, et periculis obnoxia, sufficit ut fiat meliori modo quo potest, iudicio ordinarii seu confessarii, ex declar. s. pœnitent. 10 dec. 1860 et 15 jan. 1886.

Requiritur 3° ut reus, si censura innodatus sit propter injuriam alicui illatam, parti læsæ (nisi hæc satisfactionem jam remiserit aut

¹ C. Unic. de his quæ vi, etc. in 6.

² C. Quanto a nobis, caus. 2. q. 5.

³ C. Per tuas, de sent. excomm.

justam recusaverit, vel nisi reus sit perpetuo impotens ad satisfaciendum) prius satisfaciat, v. g. ecclesiæ cujus bona usurpavit, vel si satisfacere tunc nequeat, sufficientem cautionem præbeat, aut saltem, si ne hanc quidem tunc præstare queat, juret (in foro conscientię promittat) se, ut primum poterit, satisfacturum ¹. Advertendum autem, quod valida quidem est absolutio data, parte non satisfacta, ab ordinario (et etiam data a delegato, saltem quando in delegatione apposita non fuit clausula, *satisfacta parte*), sed est graviter illicita (VI. 537. VII. 92, 120, 121, 127, 128).

Requiritur 4° ut si reus censura sit innodatus propter aliquod crimen enorme, v. g. propter notoriam percussionem episcopi vel cardinalis, ante absolutionem juret (in foro conscientię promittat) de non reincidendo ² (VII. 129).

1674. Q. *Quomodo danda sit absolutio a censuris?*

R. 1° Ad validam absolutionem non requiritur per se determinata verborum forma, sed sufficit quodlibet externum signum, quo superior voluntatem absolvendi manifestet.

R. 2° Ad licitam absolutionem, ex rituali romano, si agitur de absolvendo in foro interno, usurpanda est communis forma præscripta in absolutione sacramentali. Si vero absolutio sit pro foro externo, tunc, si a superiore certa forma præscribatur, illa omnino servanda est; sin autem, adhibeatur forma quæ habetur in rit. romano, ubi *De absolutione ab excommunicatione in foro exteriori*, aliquibus tantum verbis immutatis pro varietate censure, si absolvendus sit suspensus aut interdictus (VII. 116).

1675. Q. *An in privilegiis et facultatibus, quæ solent concedi ab apostolica sede, intelligatur comprehensa facultas absolvendi a casibus et censuris romano pontifici reservatis?*

R. Pius IX, revocatis constitutione *Apostolicæ sedis* omnibus privilegiis et facultatibus eo usque concessis cuilibet cœtui, ordini, congregationi, societati, et instituto, etiam regulari cujusvis speciei, absolvendi a casibus et censuris papæ reservatis, sic statuit circa novas concessionibus et privilegia: « Decernimus, in novis quibuscunque concessionibus ac privilegiis, quæ ab apostolica sede concedi cuivis contigerit, nullo modo ac ratione intelligi umquam debere, aut posse comprehendi facultatem absolvendi a casibus et censuris quibilibet romano pontifici reservatis, nisi de iis formalis, explicita ac individua mentio facta fuerit ».

¹ C. Odoardus, de solut.

² C. De cetero, de sent. excomm.

CAPUT II.

De censuris in specie.

ARTICULUS I.

De excommunicatione.

§ I. De natura excommunicationis et de duplici excommunicatorum genere.

1676. **Definitio.** Excommunicatio est censura, qua quis privatur communione ecclesiæ, idest bonis quorum distributio ad ecclesiam pertinet (VII. 133).

Jure veteri excommunicatio distinguebatur in *majorem*, quæ privat omnibus bonis ecclesiæ communibus, et *minorem*, quæ quibusdam tantum bonis privabat, nempe susceptione sacramentorum et electione passiva ad beneficia ecclesiastica. Dicitur *jure veteri*; quia nunc viget tantum excommunicatio major, cum minor a Pio IX abrogata fuerit per constit. *Apostolicæ sedis*, ut declaravit s. off. c. 10 dec. 1883.

1677. Excommunicati excommunicatione majori alii dicuntur *tolerati*, quos fideles non tenentur vitare, alii *non tolerati*, seu *vitandi*, quos fideles vitare debent (VII. 133).

Antiquitus omnes excommunicati majori excommunicatione erant vitandi: siquidem ecclesiæ lex vetabat fidelibus cum his omnibus communicare, nisi adfuisset justus titulus necessitatis vel evidentis utilitatis; et quidem sub pœna excommunicationis minoris incurrendæ, si legem violassent. Verum, post constit. *Ad evitanda Martini V*, in concilio Constantiensi editam, vitandi remanserunt tantum nominatim excommunicati ac denunciati, et notorii clericorum percussores (VII. 135). Imo ne omnes quidem notorii clericorum percussores vitandi extiterunt, sed illi tantum, qui essent in judicio confessi vel per sententiam damnati, aut de quibus saltem constaret facto, quod advertenter voluerint censuram incurrere (VII. 144).

Nominatim excommunicati ac denunciati et prædicti notorii clericorum percussores *vitandi* sunt etiam in præsentī ecclesiæ disciplina; nam supra dicta lex prohibens fidelibus communicare cum ipsis adhuc in suo robore manet: proindeque qui, nullo justo titulo accedente (cfr n. 1681), cum illis communicat, etiam nunc peccat, gravi-

ter vel leviter pro adjunctorum diversitate (cfr n. 1680). Ad minorem vero excommunicationem quod spectat, quæ incurrebatur propter legis transgressionem, ea prorsus cessavit, ut superius dictum est, post constit. *Apostolicæ sedis*. Sed, ex eadem constitutione, omnes communicantes cum excommunicatis nominatim a papa in crimine criminoso (idest eisdem auxilium vel favorem impendentes ad perseverandum in crimine propter quod excommunicati fuerunt), et clerici scienter ac sponte cum illis communicantes in divinis et ipsos in officiis recipientes excommunicationem majorem incurrunt romano pontifici reservatam. Cfr nn. 1744, 1745.

1678. Q. *Quid requiritur ut quis dicatur et sit nominatim excommunicatus ac denunciatus, proptereaue vitandus?*

R. Requiritur: 1° ut superior (vel cum in aliquem peculiarem excommunicationis sententiam pronunciat, vel cum denuntiat seu declarat eum jam incurrisse excommunicationem a jure latam) ita perspicue personam designet ac determinet, expresso ejusdem nomine aut officio, ut nullo modo cum qualibet alia persona confundi queat; — 2° ut sententia vel censura denunciata fuerit specialiter vel expresse; idest lecta in ecclesia tempore missæ aut concionis, vel proposita in loco publico juxta morem regionis, jussu ejus qui illam tulit (VII. 136, 137).

NB. 1. Nemo tenetur excommunicatum vitare, nisi moraliter ei constet illum esse vitandum, vel saltem id sciat per publicam famam, aut per testimonium duorum fide dignorum (cuius enim unico testi credere non tenemur). In dubio tamen an quis sit vitandus, non licet ab eo suscipere sacramentum pœnitentiæ, propter periculum illud invalide percipiendi (VII. 207).

NB. 2. Licite communicare possumus cum eo qui fuit excommunicatus, si adsit fama publica de ejus absolutione vel testimonium unius fide digni ¹. Imo potest ipsi excommunicato fides adhiberi, si alias sit fide dignus et timoratae conscientiæ, asseratque se absolutionem recepisse, vel se gerat ut absolutum (VII. 146).

1679. Q. *In quibus casibus fideles teneantur vitare excommunicatum non toleratum?*

R. Casus continentur in versu sequenti ²:

Os, orare, vale, communico, mensa negatur (VII. 188).

1) Os, intelligitur osculum, colloquium, communicatio per litteras, et quodlibet aliud benevolentiae signum, ut est dona mittere aut recipere (VII. 189. H. A. XIX. 21).

¹ C. Sicut 39. de sent. excomm.

² C. Excommunicatos, caus. 11. qu. 3.

2) *Orare*, intelligitur quaecumque communicatio in divinis, ut est assistere missæ, horis canonicis, recipere sacramenta etc.: sed recale dicta n. 995 (VII. 190).

3) *Vale*, intelligitur quævis salutatio aut honoris significatio, nisi hæc fiant ad vitandum damnum aut notam inurbanitatis vel indignationem excommunicati. Item in verbo *vale* intelligitur comprehensa rescriptio: non vero resalutatio; quia hujus negatio videtur actus inurbanitatis et contemptus (VII. 191-193).

4) *Communio* comprehendit omnem contractum, societatem, et cohabitationem: sed cohabitatio intelligitur per modum societatis; quia sub eodem tecto dormire, et etiam in eodem lecto, tantum ad quiescendum, non est vera communicatio, nec vetitum (VII. 194).

5) *Mensa*, intelligitur communicatio cum excommunicato in eadem mensa formaliter: idque accidit quando excommunicatus invitat alterum ad cœnam, aut quando aliquis vitam communem agit cum excommunicato, esto non vescatur eisdem cibis, ut evenire solet in monasteriis et seminariis, in quibus, tametsi diversæ sint mensæ in eodem refectorio, nihilominus omnes censentur communicare in eadem mensa et refectione. Idem est quando multi invitantur ab excommunicato et in eodem cubiculo accumbunt, licet in diversis mensis: secus, si accumbant in mensis valde disjunctis, seu dispositis in diversis cubiculis: secus etiam, si quis ederet cum excommunicato in diversorio, etiam in eadem mensa, ubi tamen unusquisque sibi intendit: secus item, si quis casu conveniat cum excommunicato in eadem domo vel mensa (VII. 195).

1680. Q. *Quale peccatum committat qui communicat cum excommunicato non tolerato, seu vitando?*

R. Distinguendum inter vitandos de quibus constit. *Apostolicæ sedis* nn. XVI, XVII (cfr nn. 1744, 1745), et alios vitandos. Qui communicat cum prioribus graviter peccat, cum incurrat excommunicationem latæ sententiæ romano pontifici reservatam. Qui vero communicat cum posterioribus, generaliter loquendo, nisi adsit periculum animæ, peccat tantum venialiter; et hoc etiamsi frequenter communicet. Dixi *generaliter loquendo*; nam in tribus sequentibus casibus peccat graviter: — 1° si communicat in contemptum prohibitionis ecclesiæ; — 2° si communicat in divinis in materia gravi sine necessitate; — 3° si communicat in crimine criminoso, nempe si communicat cum excommunicato in eodem crimine propter quod fuit ille excommunicatus: unde peccat graviter concubina, quæ denuo rem habet cum illo qui fuit excommunicatus ob concubinatum, aut consilium vel favorem ei præbet ne ab illa se removeat¹ (VII. 172, 196-198).

¹ C. Si concubinæ, et c. Nuper, de sent. excomm.

1681. Q. *An aliquando liceat fidelibus cum vitando communicare?*

R. In civilibus licet fidelibus communicare cum vitando ob causas, quæ in sequenti versu continentur ¹:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse (VII. 200).

1) *Utile*, intelligitur utilitas — aut ipsius excommunicati, ut resipiscat, vel ut aliud spirituale subsidium recipiat (qua ratione licet præmittere alia verba aut signa benevolentiae, ideoque licet sine dubio prædicare eo præsentem), — aut aliorum, ut ab excommunicato recipiant aliquod utile spirituale vel temporale: quare licet audire ab eo concionem, vel exposcere consilium si desit alius æque idoneus, vel eleemosynam, vel medicinam; et ita etiam licet cum eo societatem antea initam continuare, non autem novos cum illo instituere contractus (VII. 201).

2) *Lex*, intelligitur matrimonialis, propter quam conjux, licet scienter cum vitando nupsisset, potest cum illo communicare in omnibus iis, quæ requiruntur ad præstandum obsequium debitum. In tribus autem casibus nequeunt tales conjuges inter se communicare: — a) quando ipsi sunt jam per divortium separati; — b) quando excommunicatio lata est propter dubium de matrimonii validitate; — — c) quando alter conjugum est ob hæresim excommunicatus ² (VII. 202).

3) *Humile*, intelligitur subjectio debita a filiis (licet emancipatis), a nepotibus et pronepotibus, ac etiam ab affinibus in eodem genere, ut sunt nurus, privignus etc. Idem currit de religiosis cum prælato in iis rebus, quarum nequeunt evitare communicationem. Idem de militibus cum suo duce, et de servis cum suo domino (VII. 203). Sed hic notandum 1° quod sicut filii, uxores et famuli possunt cum vitando communicare, ita parentes, mariti et domini possunt communicare cum filiis, uxoribus et famulis vitandis. Notandum 2° quod famuli, uxores et filii non possunt communicare cum vitando in divinis, nisi tantum in iis, in quibus communicatio est necessaria ad præstandum obsequium illi debitum ³. Notandum 3° quod, si famuli veniunt in familiam domini excommunicati, vel locant ei operas suas ante excommunicationem, vel etiam post excommunicationem, sed bona fide (quia nesciunt excommunicationem vel quia coguntur necessitate gravi), non peccant, et bene possunt communicare cum illo modo superius dicto. Peccant vero, si scienter et sine necessitate

¹ C. Quoniam multos, caus. 11. qu. 3.

² C. Decrevit, de hæret. in 6.

³ C. Inter alia, de sent. excomm.

in familiam domini excommunicati veniant; quamvis postea non teneantur discedere, nec peccent communicando (VII. 204). Notandum 4° quod famuli excommunicati ejusdem domini non possunt ad invicem communicare, nisi in quantum necesse est ad communem habitationem; et hoc in solo casu, quo non possent commode invenire alium dominum (VII. 203).

4) *Res ignorata*, intelligitur ignorantia (aut inadvertentia) etiam culpabilis et crassa, sive juris sive facti ¹ (VII. 205).

5) *Necesse*, intelligitur quævis necessitas gravis, sive spiritualis sive temporalis sive communicantis sive excommunicati sive aliorum, si res necessaria non possit haberi ab alio quam ab excommunicato ². Sic pariter excusat necessitas per coactionem metus; quia lex humana non obligat cum gravi incommodo (VII. 206).

1682. Q. *An liceat toleratis cum fidelibus communicare?*

R. 1° Si ab ipsis fidelibus non requirantur, tolerati communicare non possunt sine peccato, neque in divinis neque in humanis; quia Martinus V declaravit concessionem communicandi factam esse tantum ad prospiciendum bono fidelium, non vero in gratiam excommunicatorum.

R. 2° Si vero rogantur a fidelibus, tunc licite tolerati cum iis communicant, tam in divinis quam in humanis; quia cum universim concessum sit fidelibus communicare cum tolerato, indirecte indultum est etiam excommunicatis ut communicare valeant sine peccato cum fidelibus, quando ab ipsis requisiti sunt (VII. 138, 139).

§ II. *De effectibus excommunicationis.*

1683. Effectus excommunicationis alii sunt mediati et alii immediati.

a) *Mediati* sive remoti sunt duo, nempe: 1° Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, si actum ordinis sacri exercet. — 2° Si excommunicatus per annum pertinaciter, et cum contemptu potestatis ecclesiasticæ, in excommunicatione perdurat, fit suspectus de hæresi; et ut talis debet privari beneficiis, ex Trid. ³ (VII. 157).

b) *Immediati* seu proximi octo numerantur, scilicet: 1° Privatio sacramentorum (VII. 158). — 2° Privatio suffragiorum communium ecclesiæ et fructus indulgentiæ (VII. 162). — 3° Privatio divinarum officiorum (VII. 173). — 4° Inhabilitas ad obtinenda beneficia et officia ecclesiastica (VII. 179). — 5° Privatio communionis forensis

¹ C. Quoniam multos, caus. 11. qu. 3.

² C. Si vere 34. de sent. excomm.

³ Sess. 25. c. 3. de ref.

(VII. 184). — 6° Privatio communionis civilis (VII. 188). — 7° Privatio jurisdictionis (VII. 185). — 8° Privatio sepulturæ ecclesiasticæ (VII. 186).

PUNCTUM I. De privatione sacramentorum.

1684. — I. Excommunicatus, sive toleratus sive vitandus, generatim loquendo, prohibetur sub gravi sacramenta *ministrare*. Dixi *generatim loquendo*; quia toleratus, quando est requisitus, licite potest sacramenta conferre. Imo, si festus dies occurrat, nec alius sacerdos adsit qui missam populo dicat, bene potest toleratus celebrare, etsi non rogetur; nam juste præsumitur populum petere missam ad præceptum implendum: nisi tamen hoc scandalum afferret (VII. 169). Vitandus vero nequit, ne requisitus quidem, sacramenta ministrare. Excipe, si ministret ad succurrendum proximo in necessitate, vel ad vitandum grave incommodum, puta jacturam famæ vel bonorum. Recole dicta n. 995. — Ceterum, si excommunicatus contra ecclesiæ prohibitionem sacramenta conficiat vel ministret, valide ea conficit et ministrat, si excipias sacramentum pœnitentiæ collatum a vitando extra casum necessitatis (VII. 166-168, 170).

II. Excommunicatus, sive toleratus sive vitandus, nullum sacramentum licite *suscipere* potest, et suscipiendo graviter peccat, nisi eum excuset ignorantia invincibilis, vel metus gravis damni (modo metus non sit incussus in contemptum censuræ). Dixi *licite*; quia excommunicatus, etiam vitandus, valide suscipit omnia sacramenta, excepto tantum sacramento pœnitentiæ. Imo, si inculpabiliter ignoret id sibi prohiberi, et omnia alia requisita in eo inveniantur, valide recipit etiam sacramentum pœnitentiæ; nam ecclesia nequit directe inhabiles reddere ad sacramentum eos, qui jure divino habiles sunt (VII. 158, 159).

1685. Q. *Quid de ministro, qui conferret sacramenta excommunicato?*

R. 1° Si scienter confert sacramenta *vitando*, regulariter peccat graviter contra jus divinum et ecclesiasticum. Dixi *regulariter*; quia in mortis articulo potest ministrari vitando (alias disposito) eucharistia, etsi sacramentum pœnitentiæ non suscepisset: cum præceptum divinum de viatico sumendo fortius obstringat, quam prohibitio generalis ecclesiæ non sumendi eucharistiam. Imo potest ei ministrari etiam extrema unctio, casu quo non potuerit aliud sacramentum recipere.

R. 2° Si vero scienter sacramentum conferat *tolerato*, peccat quidem graviter contra jus divinum, quod prohibet ministrari sacramenta indignis, sed non peccat contra jus ecclesiasticum; quia hoc non impedit communicationem cum tolerato, ne in divinis quidem.

Unde licet ministrare sacramenta tolerato, quando ipse est in bona fide et alias dispositus.

NB. In dubio an quis sit absolutus nec ne ab excommunicatione contracta, non est negandum ei sacramentum, si ille petat, maxime si asserat se esse absolutum; quia nemo præsumitur delinquere (VII. 160).

PUNCTUM II. De privatione suffragiorum.

1686. — I. Suffragiis privatis (quæ proveniant ex precibus, jejuniiis, aliisque bonis operibus a fidelibus, vel ecclesiæ ministris qua privatis personis, nomine proprio peractis) excommunicati, sive tolerati sint sive etiam vitandi, non privantur: unde valide et licite ea ipsis applicantur; nihilque obstat quominus quivis privatus possit pro ipsis etiam in ecclesiis publicis preces fundere.

II. Suffragiis communibus (quæ proveniunt ex missis, exequiis, officiis, aliisque precibus et operibus ab ecclesiæ ministris qua talibus ac ejus nomine factis), nec non fructu indulgentiæ excommunicati vitandi omnino privantur: quare hæc non possunt valide pro ipsis applicari, ne si sint quidem in gratia, nec per ipsos stet quominus absolvantur; quia ipsi privantur omnibus bonis, quæ in gratiam ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

III. Suffragiis communibus probabiliter non privantur tolerati. Ratio, quia ecclesia nunc concedit fidelibus communicare cum toleratis (VII. 162, 164. H. A. XIX. 18). — De missa offerenda necne pro excommunicato, vide n. 1147. IV.

PUNCTUM III. De privatione divinatorum officiorum.

1687. Excommunicatus, sive vitandus sive toleratus, prohibetur sub mortali divinis officiis interesse, nisi ignorantia vel necessitas scandalum vitandi eum excuset. — Per divina officia autem intelliguntur sacrificium missæ, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, olivarum, chrismatis, candelarum, et cetera adnexa ordini clericali, quæ solemniter fiunt (VII. 173).

1688. *Resolutiones.* — 1. Excommunicato licet audire concionem, lectionem theologiæ, canonum etc.; item fidelibus licet hæc audire cum excommunicato, cum in hoc nulla sit communicatio¹. Ipse autem excommunicatus nequit concionari, aut legere in theologia etc., nisi sit toleratus et ab aliis requiratur, aut nisi ad hoc teneatur ex officio, quia tunc præsumitur ab aliis requiri (VII. 177).

2. Potest excommunicatus uti sacris imaginibus, reliquiis, aqua

¹ Arg. ex c. Responso, de sent. excomm,

benedicta, aliisque sacramentalibus, ut illa veneretur. Minime vero percipit fructum, quem illa producant ex benedictione ecclesiæ.

3. Potest excommunicatus, tempore quo non celebrantur divina, ecclesiam ingredi ad orandum privatim et seorsim ab aliis in distincto sacello; quia private orando minime cum aliis communicat (VII. 174).

1689. Q. *Quid agendum, si excommunicatus vitandus velit interesse divinis officiis?*

R. Monendus est ut exeat: quod si nolit discedere, tenentur clerici eum (etiamsi esset sacerdos) ¹ expellere, si possunt: si vero nequeat expelli sine periculo gravis incommodi, tunc ab officiis divinis cessandum est; et celebrans debet etiam die festo missam abrumpere, si canonem nondum inchoaverit. Quod si celebrans canonem jam inceperit, potest (ceteris abeuntibus) sacrum proseguere, vel etiam abrumpere. Si autem jam consecraverit, debet, solo ministro manente, pergere usque ad communionem inclusive, et reliqua perficere in sacrario vel alio decenti loco (VII. 176, 177).

1690. Q. *An peccent fideles assistentes eidem missæ, quam audit excommunicatus vitandus?*

R. Affirmative, juxta dicta n. 1679. Minime vero peccant fideles, si audiant non eandem missam quam audit vitandus, sed aliam in eadem ecclesia; neque in hoc casu sacerdos, qui pro ipsis celebrat, tenetur missam derelinquere. Ratio, quia nulla adest communicatio cum vitando in eodem divino, et illa assistentia in eodem loco materialiter tantum se habet (VII. 176).

1691. Q. *An excommunicatus obligatus ad horas canonicas liberetur ab onere eas recitandi?*

R. Negative, etiamsi ad illas teneretur solo titulo beneficii; quia, si ob excommunicationem nequit exigere fructus, hoc culpa sua evenit. Tenetur tamen recitare privatim, et recitando non potest dicere — *Dominus vobiscum*, — sed dicere debet, — *Domine, exaudi orationem meam*: — secus venialiter peccat, saltem nisi solus recitet. Et hic nota quod, quamvis interdicator ² excommunicato communicare cum aliis, etiam in oratione privata, attamen, secluso scandalo et contemptu, non videtur materia gravis uti socio ad recitandum officium privatim, sicut ad dicendum rosarium (VII. 178).

PUNCTUM IV. De inhabilitate ad beneficia.

1692. Omnis beneficii collatio, electio, institutio aut confirmatio facta in favorem excommunicati, etiam tolerati, est graviter illicita,

¹ C. Veniens, de sent. excomm.

² C. Excommunicatos, caus. 11. q. 3.

tum ex parte conferentis tum ex parte recipientis, et ipso jure nulla ¹. Ratio, quia excommunicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio; proindeque incapax est beneficii, quod datur propter officium. Excipitur, si papa scienter conferat beneficium excommunicato: vel, si in concessione pontificis adsit clausula absolutionis a censura ad effectum valide consequendum; nisi quis excommunicatus sit ob hæresim, quæ non comprehenditur sub generali absolutione. Item excipitur collatio facta excommunicato tolerato, si in aliquo casu officia præstanda essent in commodum conferentium beneficium petentium illius communicationem in prædictis officiis. — Idem, quod dictum est de beneficiis, dicitur de collatione et receptione dignitatum ecclesiasticarum habentium jurisdictionem, prouti episcopatus, prioratus etc. — Idem quoque de pensione clericali, quæ datur in titulum beneficii ob ministerium ecclesiasticum, et de pensione ecclesiastica, licet temporali, quæ datur ob officium ecclesiasticum, prout vicario aut coadjutori episcopi: secus autem, si pensio sit mere laicalis vel mixta (VII. 179-181. H. A. XIX. 19).

1693. Resolutiones. — 1. Inhabilis est ad beneficium recipiendum etiam qui invincibiliter ignorat se esse excommunicatum; quia ignorantia excusat quidem a culpa, sed non tollit inhabilitatem: nisi collatio fiat a superiore cum absolutione ad cautelam, *ad effectum præsentis collationis*.

2. Si quis ante excommunicationem fuisset præsentatus vel electus ad beneficium, valide acceptat, etiamsi tempore acceptationis sit excommunicatus; quia acceptatio non est actus jurisdictionis, sed privatus. Secus dicendum, si is erat excommunicatus tempore collationis, licet postea tempore acceptationis absolutus sit: quare requiritur tunc nova collatio.

3. Excommunicatus beneficium recipiens non potest facere suos fructus perceptos tempore excommunicationis; etiamsi postea absolvatur, et rite beneficium iterum obtineat. Attamen eo casu, si pro illo tempore per se vel per alios satisfecerit officio adnexo, potest fructus retinere; quia fructus beneficii vacantis, ubi non est usus *spolii*, spectant ad successorem. Ubi autem est lex *spolii*, potest tantum retinere fructus correspondentes servitio præstito (VII. 180).

4. Excommunicatus post beneficium obtentum, si per se aut per alium officium præstitit, non tenetur ante judicis sententiam fructus restituere, ut diximus n. 831. Post sententiam vero debet restituere omnes fructus donec absolvatur, etiamsi per se non stet quominus absolvatur. Verumtamen si esset pauper, posset sibi tamquam pauperi fructus applicare (VII. 183).

¹ C. Postulastis, de cler. excómm.

PUNCTUM V. De privatione communionis forensis.

1694. — I. Excommunicatus *vitandus* nequit esse in judicio actor, advocatus, judex, tabellio, procurator aut testis: item non potest esse tutor, curator vel executor testamentarius (verum istæ juris dispositiones, saltem apud nos, non amplius vigent).

II. Excommunicatus *toleratus* potest quidem a judicio per exceptionem repelli; sed usquedum juridice non repellatur, valide agit ¹ (VII. 184).

PUNCTUM VI. De privatione communionis civilis.

1695. Excommunicatus, sive vitandus sive toleratus, non potest in re civili ac politica per modum societatis aut conversationis communicare cum fidelibus. Fideles vero licite communicare possunt in civilibus cum toleratis; minime autem cum vitandis, extra casus sub n. 1681 recensitos (VII. 139, 184, 188, 200).

PUNCTUM VII. De privatione jurisdictionis.

1696. — I. Excommunicatus *vitandus* privatur omni usu jurisdictionis ecclesiasticæ. Unde extra casum necessitatis, ut superius jam diximus, non potest valide sacramentum pœnitentiæ ministrare ². Pariter *vitandus* non potest valide eligere vel præsentare ad beneficia, aut ea conferre; et qui sic beneficium a vitando accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia juris declaratione, beneficium una cum fructibus reiinquere. Item non potest *vitandus* legem ferre nec sententiam.

II. Excommunicatus *toleratus* valide jurisdictionem exercet; nam ecclesia eum jurisdictione non privat, cum hoc expediat ad utilitatem fidelium: illicite vero jurisdictionem exercet extra casum necessitatis, aut nisi a fidelibus rogatus fuerit (VII. 167, 168, 185).

PUNCTUM VIII. De privatione sepulturæ ecclesiasticæ.

1697. — I. Excommunicatus *vitandus*, qui sine signis pœnitentiæ decessit, non potest sepeliri in loco sacro, sive in loco ad fidelium tumulationem per episcopum vel ejus delegatum benedicto: imo, si in eo tumultus fuerit, exhumandus est cadaver (si adhuc

¹ C. Pia, de except. in 6. — ² C. Omnis, de pœnit. et rem.; et c. Ad probandam, de sent. et re jud.

feri possit); et locus sacer, utpote pollutus, reconciliandus est ¹. Si vero cum signis pœnitentiæ decesserit, potest quidem in loco sacro sepeliri, sed ejus corpus debet antea a censura absolvi, vel postea, si jam fuerit inhumatum. — Huc faciunt excommunicatio et interdictum, de quibus nn. 1749, 1762.

II. Excommunicatus *toleratus*, si fuerit notorius, et sine signo pœnitentiæ decesserit, pariter ecclesiastica sepultura privari debet; ejusque cadaver, si in loco sacro tumulatum fuerit, similiter extrahendum est: sed locus reconciliatione non indiget (VII. 186, 187. H. A. XIX. 20).

ARTICULUS II.

De suspensione.

1698. Definitio. Suspendio est censura, qua clericus prohibetur functiones aliquas ecclesiasticas exercere, quæ sibi alias competere ratione ordinis, officii vel beneficii (VII. 312).

NB. Suspendio non semper est necessario et essentialiter censura, sed potest esse aliquando *pœna mere vindicativa*. Dignoscitur porro ut censura, si imponitur pro culpa non mere præterita, atque eo modo, qui indicet, secuturam esse absolutionem post resipiscen-
tiam delinquentis.

Non est ideo censura vero sensu suspensio:

1° Si imponitur *in perpetuum*, seu ex se irremissibiliter;

2° Si imponitur per sententiam sine prævia monitione; vel *oretenus* (cfr n. 1700. 11); vel pro culpa mere præterita tractum successivum non habente; vel ad beneplacitum, seu quamdiu videbitur irroganti.

3° Si imponitur *ex informata conscientia*. — Jam vero, suspensio dicitur ex informata conscientia, quando episcopus vel prælatus expresse declarans se agere vigore concilii Trid. ², absque requisitis solemnitatibus, irrogat hanc pœnam per modum simplicis punitionis (vel etiam inhibitionis), ex causis gravibus in sua conscientia perpensis: sicque clericum delinquentem prohibet sive ab ascensu ad sacros ordines, sive ab eorum exercitio, sive ab officio, non vero a beneficio. — Suspendio *ex informata conscientia* potest infligi tantum ob delictum occultum, numquam vero ob delictum publicum: s. conc. c. 9 aug. 1884. — Contra ipsam non admittitur appellatio *, sed tantum recursus ad s. sedem, sine effectum

¹ C. Sacris, de sepult.

² Sess. 14. c. 1. de ref.

* S. c. de propag. fide (in instr. ad episc. et prælat. reg. mission. catholic.). 20 oct. 1884, declaravit, quod * clericus, si appellationem interponere, ejusque

suspensivo. — Cessat hæc suspensio (etiam lata in tempus indeterminatum) per mortem episcopi, qui eam tulit ¹. — In hac suspensione episcopus causam clerico indicare non tenetur, tenetur vero, si postulatur, s. congregationi vel s. sedi negotium exponere ² (VII. 52, 315, 317, 322).

1699. **Divisio.** — 1° Suspensio alia fertur *ad certum tempus*, quo elapso expirat: alia fertur *absolute* seu *indefinite*, manetque donec per absolutionem tollatur.

2° Suspensio alia est *ab ordine*, quæ privat tantum exercitio functionum ordinis: alia est *ab officio*, quæ privat usu ordinis simul et jurisdictionis: alia est *a beneficio*, quæ privat tum redditibus tum administratione beneficii: alia est *ab officio et beneficio* conjunctim, quæ privat omni functione et jure ecclesiastico (VII. 315).

NB. Quantitas et qualitas suspensionis colligi debet ex verbis quibus fertur; quæ, utpote in re odiosa, non amplius sunt extendenda, quam proprie accepta significant (VII. 316).

1700. **Resolutiones.** — 1. Suspensus absolute, intelligitur suspensus a beneficio, ab officio et ordine; adeo ut suspenso tunc interdictum sit quodvis exercitium ordinis et jurisdictionis, nec non perceptio fructuum beneficii.

2. Suspensus ab ordine, non proinde est suspensus a jurisdictione.

3. Suspensus ab officio, non ideo est suspensus a beneficio, modo supplere faciat per alios functionibus officio debit. Excipitur tamen si delictum sit enorme ³, aut si reus permaneret per annum suspensus ⁴.

4. Suspensus a beneficio, non est suspensus ab officio: quare tenetur ad horas canonicas et ad alia onera officii, licet privatus sit fructibus.

5. Suspensus a beneficio in pœnam criminis omnino præteriti, si sit pauper, potest fructus sibi retinere: secus, si fuerit suspensus ob contumaciam; quia non debet ab ecclesia subveniri ei, qui voluntarie ecclesiæ disciplinam vilipendit, cum libere possit a sua contumacia recedere.

6. Licet per se beneficiarius suspensus teneatur fructus restituere, si tamen fuerit occulte suspensus, et munia debita jam impleat, poterit sibi retinere partem quam dare deberet substituto; hi enim non sunt fructus beneficii, sed stipendium laboris.

7. Suspensus a beneficio a proprio episcopo, non intelligitur suspensus ab aliis beneficiis quæ extra diœcesim haberet: modo epi-

obtentu in altari ministrare, seu quovis modo suum ordinem solemniter exercere præsumat, statim incidit in irregularitatem „

¹ Cfr Konings, n. 1687.

² Scavini, tom. I. n. 1016.

³ C. 10. de purg. canon.

⁴ C. Cum bonæ, de ætat. etc.

scopus id non exprimeret; quia tunc, licet illa beneficia non subdantur episcopo, est tamen subjecta persona suspensi (VII. 316. H. A. XIX. 66).

8. Clericus suspensus (etiam nominatim suspensus et publice denunciatus) valide exercet actus ordinis non dependentes a jurisdictione: quare, si sacerdos suspensus a divinis missam celebraret, verum sacrificium perageret.

9. Clericus nominatim suspensus et publice denunciatus invalide exercet jurisdictionem: si vero non est publice denunciatus, valide quidem eam exercet, sed illicite, nisi ab aliis requiratur (VII. 313, 314).

10. Quando suspensio fertur in solam communitatem, non afficit singulas personas quoad munia particularia, sed tantum quoad officia vel beneficia totius communitatis. Quod si aliqui exercerent functiones communitati tunc vetitas, peccarent utique, non vero incurrerent irregularitatem; nam talis prohibitio non est proprie censura, sed potius inhabilitas particularium personarum ad talia officia. Si autem suspensio feratur in communitatem et in singulas ipsius personas, tunc non afficit innocentes, sed tantum delinquentes; nemo enim potest excommunicari aut suspendi pro culpa aliena¹.

11. Si prælatus diceret ore tenus: *Ego te suspendo*, hæc potius dicenda esset prohibitio quam suspensio proprie dicta; nam non præsumitur velle in hoc ille peccare, cum vetitum sit prælatis suspendere sine scriptura (VII. 317).

1701. Q. *Quid de suspensionis violatione?*

R. 1° Qui exercet actum vetitum per suspensionem peccat graviter. Excusatur tamen, si exercet ordinem non sacrum, vel sacrum, sed non solemniter (vide n. 1773). Item excusatur, si ordinem vel jurisdictionem exercet ob ignorantiam, aut metum gravem, aut in parva materia: v. g. si fuerit suspensus a jurisdictione vel ab ordine, et exerceret actum levem jurisdictionis aut benediceret mensam; secus, si benediceret aquam, nuptias, fructus etc. juxta solemnitates ecclesiæ (VII. 313).

R. 2° Qui violat suspensionem, qua est censura proprie dicta, exercitio ordinis sacri sibi per suspensionem interdicti, irregularitatem incurrit². Cfr nn. 1698, 1773 (VII. 314).

1702 Q. *An liceat communicare cum suspenso?*

R. Affirmative, generatim loquendo, cum suspensio per se non retrahat a communicatione, sicut excommunicatio. Hinc, secluso scandalo, licet audire missam etiam suspensi nominatim. Dixi *generatim loquendo*; quia, sine gravi causa, non licet communicare

¹ C. Quæsit, de his quæ fiunt a major. part. capit.

² C. 1. de sent. et re jud. in 6.

cum nominatim suspensio in actibus a quibus suspensus est, v. g. ejus missæ inservire, si ab altari suspensus fuit (VII. 313).

1703. Q. Quomodo tollatur suspensio?

R. 1° Si suspensio habeat rationem *censuræ*, tollitur ut excommunicatio, per solam scilicet absolutionem, et quidem superioris aut ejusdem delegati, si sit reservata.

R. 2° Si imposita sit per modum *pœnæ perpetuæ*, propter culpam omnino præteritam, aufertur, ut mera pœna, per solam dispensationem legitimi superioris vel ejus delegati.

R. 3° Si lata fuerit *ad tempus determinatum*, vel *sub conditione*, cessat per seipsam, transacto tempore, vel adimpleta conditione statuta (VII. 322).

APPENDIX.

DE DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE.

1704. Depositio et degradatio non sunt censuræ, sed sunt pœnæ gravissimæ suspensioni similes.

Depositio (verbalis) est pœna, qua clericus perpetuo removetur ab exercitio ordinis, ab officio et beneficio. — Depositio potest infligi tam ab episcopo quam ab ejus vicario, sed tantum in casibus expressis in jure. — Quamvis autem hæc pœna de se sit perpetua, tolli tamen potest per dispensationem episcopi, quoties crimen, ob quod fuit irrogata, sit adulterio levius.

Degradatio (seu depositio realis) est pœna, qua clericus solemniter et perpetuo privatur exercitio ordinis, officio, beneficio, ac privilegio canonis et fori; ita ut, solo ordinis characterē manente, ad statum laicalem transeat. — Degradatio non potest infligi nisi ab episcopo; et quidem tantum pro gravissimis criminibus, qualia sunt v. g. hæresis manifesta, gravis calumnia in proprium episcopum, sodomia frequentata, falsificatio litterarum apostolicarum etc. — Solus papa potest in degradatione dispensare.

Nota. Degradatus tenetur ad horas canonicas, et ad votum castitatis jam emissum; ideoque invalide matrimonium contraheret (VII. 323-327).

ARTICULUS III.

De interdicto.

1705. Definitio. Interdictum est censura, qua aut certis personis aut in certis locis prohibetur usus divinarum officiorum, aliquorum sacramentorum et sepulturæ ecclesiasticæ (VII. 328).

1706. *Divisio*. Interdictum dividitur:

1° In *locale*, quod immediate locum afficit; in *personale*, quod immediate afficit personas; et in *mixtum*, quod immediate afficit locum et ejus incolas. Differt autem locale a personali, quatenus in illo participatio sacrorum officiorum, tum indigenis tum alienigenis, non absolute, sed in loco tantum interdicto prohibetur; in hoc vero certis personis aut communitati prohibetur absolute et in omni loco.

2° In generale et particulare. — *Generale* est, quod extenditur ad totam regionem, civitatem, communitatem. *Particulare* est, quod restringitur ad oratorium, ecclesiam particularem, aut personas determinatas (VII. 329).

1707. *Resolutiones*. — 1. In interdicto *locali generali*, — interdicta civitate, interdicuntur etiam suburbia, itemque ecclesiæ exemptæ regularium¹. Hujusmodi interdictum omnes tenentur servare, etiam episcopus qui illud tulit, excepto pontifice. Licitum est tamen civibus, qui causam non dederunt interdicto, alio ire ad assistendum divinis officiis. — Interdicta ecclesia parochiali, interdicta intelliguntur etiam sacella et cœmeteria contigua²; quia accessorium sequitur principale, sed non vice versa (VI. 330, 332).

2. In interdicto *personali*, — interdicto populo, non intelliguntur interdicti clerici, peregrini, studentes; quia non sunt pars populi. Contra, interdicto clero, non intelliguntur interdicti laici³; nec religiosi, nisi haberent officium aut beneficium in illo populo; nec alii clerici, qui ibi nullum habent beneficium aut officium: nam hi non constituunt unum corpus cum clero.

3. In interdicto *personali generali* — eximuntur: a) Episcopi (qui eximuntur etiam a suspensione generali). b) Infantes et amentes doli incapaces; privantur tamen ecclesiastica sepultura. c) Innocentes, statim ac alibi domicilium collocant. d) Exteri, etsi per multum tempus inter illos cives habitent (VII. 331. H. A. XIX. 68).

1708 Q. *Quam ob causam possit ferri interdictum?*

R. Ut determinata persona interdicatur ad longum tempus, et ad omnem usum, requiritur culpa mortalis, et quidem ejusdem personæ; cum interdictum personale particulare nequeat imponi pro culpa aliena. Dixi *ad longum tempus et ad omnem usum*; quia interdictum ad breve tempus, et in ordine ad unum vel alterum usum, potest incurri etiam ob peccatum veniale. Ad interdicendum vero locum, aut communitatem, requiritur peccatum valde grave commissum a capite vel a principalibus illius (VII. 337. H. A. XIX. 70).

1709. Q. *Quinam sint effectus interdicti?*

¹ C. Si civitas, de sent. excomm. in 6.

² Ibid.

³ C. Si sententia, de sent. excomm. in 6.

R. Effectus interdicti sunt sequentes:

1° Prohibitio *divinorum officiorum*, eorum nempe, quæ solemniter a clericis exercentur in loco ad hæc deputato, excepta concione. Idque singulis diebus, præter dies nativitatis Domini, paschæ, pentecostes, assumptionis b. Mariæ virginis, et per octavam Corporis Christi; in quibus permittuntur divina officia solemniter celebrari, admissis etiam interdictis (qui tenentur iis diebus, quatenus sint festi de præcepto, missam audire), dummodo qui causam interdicto dederunt ad altare minime accedant, neque ad offertorium neque ad communionem. — Clerici tamen et religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ut antea missas divinaque officia celebrare, sed januis clausis, non pulsatis campanis (nisi ad concionem, salutationem angelicam vel obitum alicujus), et exclusis nominatim interdictis ¹ (VII. 333).

2° Prohibitio *administrationis sacramentorum*, exceptis: a) *baptismo*, qui potest dari etiam solemniter; b) *confirmatione* et *pœnitentia*, quæ omnibus permittuntur, iis exceptis, qui dederunt causam interdicto aut favorem illud provocantibus; c) *eucharistia* pro moribundis; d) *extrema unctione* pro moribundis sensibus destitutis, qui aliud sacramentum recipere nequeunt; e) *matrimonio* sine nuptiarum benedictione, cum ex jure ¹ habeatur illud posse contrahi quocumque tempore (VII. 334).

3° Prohibitio *sepulturæ ecclesiasticæ*, cum discrimine tamen inter clericos et laicos. Clerici enim, modo non sint nominatim interdicti, possunt sepeliri in ecclesia etiam cum missa, sed sine pompa; si autem ecclesia esset specialiter interdicta, possunt in illa sepeliri, sed sine missa. Laici vero (etiam infantes) sepeliendi sunt in loco non sacro; et, si forte sepulti sint in sacro, exhumari debent: cessante autem interdicto, omnes in loco sacro reponendi (VII. 335).

Nota. Si interdictum sit latum ex sententia injusta, quæ videbatur justa secundum probata, in foro externo debet servari, sed non in interno: quare, cessante scandalo, possunt audiri sacra, recipi sacramenta. Religiosi tamen, quando interdictum servatur ab ecclesia cathedrali vel matrice, tenentur interdictum servare, etiamsi illud sit nullum ex quocumque capite ³ (VII. 334).

1710. Q. Quid de interdicti violatione?

R. 1° Clerici et religiosi, qui violant interdictum in materia gravi, peccant graviter. Præterea incurrunt: a) irregularitatem, si exerceant ordinem sacrum; b) suspensionem romano pontifici reservatam, si recipiant ordinem ab interdicto nominatim denunciato, ex

¹ C. Alma mater, de. sent. excomm.

² C. Capellanus, de feriis.

³ Clem. 1. de sent. excomm.

constit. *Apostolicæ sedis*; c) interdictum ab ingressu ecclesiæ, si scienter celebrent vel celebrari faciant divina in locis interdictis, ex prædicta constitutione. Cfr nn. 1759, 1762.

R. 2° Laici peccant mortaliter, si violent interdictum personale, recipiendo v. g. eucharistiam; item, si compellant clericos ad divina officia celebranda in loco interdicto, quo in casu incurrunt interdictum personale ab ingressu ecclesiæ, ex prædicta constit. *Apostolicæ sedis*. Cfr n. 1762. Peccant vero venialiter tantum, si violent interdictum locale, assistendo dumtaxat divinis officiis, modo ipsi non sint personaliter interdicti.

R. 3° Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticæ sepulturæ nominatim interdictos incurrunt excommunicationem latæ sententiæ nemini reservatam, ex constit. *Apostolicæ sedis*. Cfr n. 1749.

1711. Q. *Quis possit tollere interdictum?*

R. 1° Interdicta localia et personalia-generalia, quæ jure communi sunt imposita, nec reservata, possunt tolli ab episcopo, vel alio habente jurisdictionem in communitatem interdictam: non tamen ab habente jurisdictionem in solo foro interno; quia locus et communitas foro pœnitentiæ non subjiciuntur.

R. 2° Interdicta lata ab homine non possunt tolli nisi ab eo qui illa tulit, vel a papa (VII. 338. H. A. XIX. 70).

R. 3° Ab interdicto personali-particulari a jure lato, nec reservato, potest absolvere quilibet confessarius approbatus.

Nota. Per privilegium absolvendi ab omnibus censuris non intelligitur potestas tollendi interdictum locale aut personale communitatis, quia privilegium illud respicit tantum forum internum (VII. 339).

APPENDIX I.

DE CESSATIONE A DIVINIS.

1712. Cessatio a divinis est prohibitio clericis facta, ut in aliquo loco abstineant ab officiis divinis, ab administratione aliquorum sacramentorum, et ab ecclesiastica sepultura.

Hæc cessatio distinguitur ab interdicto, et quamvis imponatur et tollatur eo modo quo censura, tamen non est censura. Indicitur autem vel in signum mœroris, vel ad reparationem gravissimæ injuriæ Deo illatæ; afficitque omnes qui eo in loco sunt.

Tempore cessationis a divinis clerici nullo die possunt divina officia celebrare in ecclesia, ne januis quidem clausis.

Sacramenta, quæ ministrari possunt tempore interdicti, licite ministrantur etiam tempore cessationis a divinis (VII. 340. H. A. XIX. 71).

APPENDIX II.

DE SEPULTURA ECCLESIASTICA.

Sepultura ecclesiastica est ea, quæ fit in loco sacro (seu ad tumulationem fidelium benedicto), ritu catholico*.

1713. Principia. — I. De jure ¹ unusquisque fidelis sepeliri debet in illa parochia ubi domicilium aut quasi domicilium habuit, et sacramenta ceteraque divina percepit **; nisi — 1° alibi sibi sepulturam legitime elegerit ***, vel — 2° legitimum majorum sepulchrum habeat, vel — 3° extra suam parochiam obiens, ad illam commode et absque periculo deportari non valeat ****. Dixi *de jure*, quia ex consuetudine, vel etiam ex conventione parochorum ab ordinariis approbata, aliquando defunctus ibi sepelitur ubi mortuus est, etiamsi loci illius parochianus non fuerit.

NB. Clericus sepeliri debet in parochia in qua beneficium obti-

¹ C. Nos instituta, de sepult.; c. Cum quis, et c. Is qui, de sepult. in 6.

* Proderit hic præ oculis ponere sequentem decisionem s. congr. de propag. fide 16 apr. 1862: — I. " Studium omne in id conferat (*Episcopus*) ut catholici proprium cœmeterium et a cœmeterio acatholicorum separatum habeant. — II. Quod si rerum adjuncta id minime sinant, catholicique adigantur corpora fidelium defunctorum in cœmeterio protestantium sepulturæ dare, curet saltem ut in eodem distinctus ac separatus constituatur locus pro catholicorum sepultura. — III. Demum si nec impetrari id possit, prout etiam quoadusque id assequi datum non fuerit, quoties catholicum humari contigerit, benedictione prius lustrari debet locus, quo sepulturæ traditur ..

In locis ubi a lege civili statutum est, ut omnes indiscriminatim in cœmeterio sepeliantur, etiam illi qui arcentur ecclesiastica sepultura, benedictio cœmeterii omittitur, et singulis vicibus benedicitur prout in Rituali locus in quo sepeliendus est is qui pie in Christo decessit. Cfr Scavini, IV. 62, 6, 7; Del Vecchio, I. 542, VII; D' Annibale, III. 6 (34).

** Defuncti in hospitalibus de jure communi funus habere debent a parochis proprii domicilii, non vero a capellano hospitalis, aut parochi in cujus parochia hospitale adest: s. c. c. 14 maji 1881.

*** Omnis utriusque sexus fidelis, præter impuberem, religiosum, et sacræ sepulturæ indignum, sibi sepulturam eligere potest in quovis loco religioso. Hoc nomine veniunt non solum cœmeteria, ecclesiæ cathedrales ac parochiales, sed etiam oratoria publica, ubi divina, licet minus frequenter, celebrantur, modo jure funerandi aut saltem jure tumuli a ss. pontifice vel ordinario sint decorata, uti inter alia ecclesia regularium (*Nouv. Rev. théol.*, t. VI. p. 192). Quoad ecclesias tamen monialium, recale dicta n. 947. IV. — Ubi laica lex ratione publicæ valetudinis prohibet quominus in ecclesiis fiat defunctorum tumulatio, ibi electio sepulturæ nullum effectum sortitur quoad inhumationem, sed in vigore manet quoad exequias, quæ in ecclesia electa celebrari debent (s. c. c. 31 mart. 1821. Cfr Bizzarri, *Collectanea* etc., pag. 624).

**** Causa, unde id commode et absque periculo fieri nequeat, esse potest epidemia vel pestis, timor ne cadaver ex retardatione putrescat, impensæ vires hæredum excedentes, nimia locorum distantia, etc.

nuit stabilem residentiam et servitium personale exigens: proce-
ditque hoc, etiamsi extra illam mortuus fuerit ¹.

II. Quoties quis extra ecclesiam sui domicilii legitime tumula-
tur, toties parochus domicilii de jure debetur redemptio sive portio
canonica vel quarta funeraria *. Hæc, nisi legitima consuetudo aut
conventio vel ordinarii taxa aliter statuatur, consistit in quarta parte
eorum quæ, occasione funeris et sepulturæ corporis, obveniunt ec-
clesiæ tumulanti **. — Redemptio persolvi debet non jam a familia
tumulati, sed a rectore ecclesiæ tumulantis: s. conc. c. 16 jan. 1694.

III. Cum quis extra propriam ecclesiam sepelitur, ad ejusdem
parochum spectat elevare cadaver, et illud ad ecclesiam funeris co-

¹ Cfr Schmalzgrueber, tit. *de sepulturis*, nn. 45-48.

* Si quis duo habens domicilia in uno sepeliatur, alteri parochus nihil de-
betur. Sed si in tertio loco talis legitime sepeliretur, portio inter duos esset
dividenda. Si talis extra duo domicilia, electum vel avitum sepulchrum in tertio
loco habens, in quarto loco obiret, et in illo tertio ejus funebria celebrarentur,
adhuc portio inter duos solos domicilii parochos esset dividenda. Similiter esset
faciendum si omnia ejus funebria in quarto loco fierent, tertio parochus nihil
deberetur. Sed si in quarto illo loco legitime humaretur, et exequiæ ejus in
tertio loco fierent, quartus ille parochus, cum duobus domicilii partem debi-
tam in portione haberet, ratione officii præstiti. — Regula juris est: unica tan-
tum debetur redemptio, et hæc nulli debetur nisi ratione parochialitatis. Et ex
illa remunerari debent, si qui aliud officium præstiterint (Gardellini, *Decreta
auth.* c. s. r. nn. 4852, 4877; Moulart, *de sepult. et cæmet.* pagg. 246, 247). — Parochus
loci obitus nihil debetur, si corpus commode et absque periculo ad parochiam
defuncti deferri valeat. Sed si, ex eo quod id commode fieri non possit, funus et
exequiæ fiant in loco obitus, tunc hujus parochus parochus proprio debet quar-
tam funerariam ratione parochialitatis. Casu vero quo in loco obitus ab hujus
parochus tumulatio tantum fiat, et exequiæ a proprio parochus, hic debet tunc
alteri quartam ratione officii præstiti: idem dicendum 1° si testator disposuerit
ut funus et exequiæ in propria parochiali ecclesia fiant; 2° si ex pacto aut
consuetudine id ita fiat. Hæc omnia de jure communi (Cfr *Nouv. Rev. théol.*,
t. vi, pagg. 424, 426, 429). — Emolumenta causa funerum episcopi, ad capitulum
pertinent: s. conc. c. 24 mart. 1873.

** * Persolvatur, ait Bened. XIII, et cum effectu tradatur quarta pars om-
nium intortitiorum et candelarum, quibus defuncti cadaver in itinere ad eccle-
siam tumulantem associabitur, nec non intortitiorum et candelarum, quæ in ead-
em ecclesia circa cadaver, vel etiam in altaribus in die funeris accendantur. A
prædicta tamen quarta funerali exceptæ intelligantur et sint candelæ, quas sa-
cerdotes, etiam regulares, vel piarum sodalitarum confratres, funus associantes,
manualiter per viam accensas deferent. Quod si funus non fieret in die tumula-
tionis, sed ad diversam diem, vel ad aliud longius tempus differretur, parochus
nihilominus assignetur quarta pars omnium intortitiorum et candelarum, quæ
ipsamet peracti funeris die in ecclesia, ubi defunctus humatus fuerit, circa
cœnotaphium, seu tumulum honorarium, atque etiam in altaribus ejusdem ec-
clesiæ accensa fuerunt.... Sub prædicta quarta funerali comprehendendi non inten-
dimus, imo expresse ab ea excipimus legata missarum et anniversariorum, his-
que similia pia relictæ ad favorem ecclesiæ tumulantis vel exponentis a defun-
cto deposita „. Const. *Romanus Pontifex* relata in *Append.* ad Conc. Rom. a. 1725,

mitari. Casu vero quo parochus ad hoc vocatus vel suum interven-
tum expresse recuset, vel per horam circiter expectatus non adsit,
omnia peragit ejus loco rector ecclesiæ tumultantis. Quoad comita-
tum nota sequentia: 1° Elatio crucis unica est, non parochialis, sed
ecclesiæ tumultantis, nisi capitulariter interesset capitulum, cui cru-
cis prælatio debetur. 2° Campanarum pulsatio in utraque ecclesia
pro libito fieri potest. 3° Congregatio ab invitatis omnibus fit in
propria ecclesia, vel, si canonici capitulariter adsint, in cathedrali,
indeque incipit processio ad cadaveris locum, ubi parochus totum
rituale officium peragit. Regulares tamen cogi non possunt ad as-
socianda cadavera tumulanda, etiam in eorum ecclesiis, sed illa a
parcho ad januam eorum ecclesiæ adducenda ibi expectare possunt.
4° Via per quam ducitur cadaver a solo parcho statuitur sine ullo
cujuscumque consensu. Licet parcho in ducendo funere transire per
confines aliarum parochiarum, quin illarum parochi inde aliquid juris
ad quidquam acquirant. Sed præter voluntatem defuncti aut hæredum
ad nullam, ne parochialem quidem, ecclesiam divertere licet. 5° Præ-
eminentia in digniore loco, immediate ante feretrum, tenetur a pa-
rocho, nisi canonici capitulariter adsint, quibus honoris locus debetur.
6° Finis juris parochi super cadaver est ad januam ecclesiæ tumu-
lantis, ubi recedere, vel, stola deposita, ingredi in ecclesiam ad ado-
randum Sanctissimum potest. 7° Exequiæ celebrantur a rectore ec-
clesiæ tumultantis. Excipe, si hæc esset intra fines parochiæ domi-
cillii defuncti, et non exempta: nam tunc jus peragendi functionem
funebrem ad proprium defuncti parochum spectaret, etsi emolu-
menta, dempta quarta, debeantur rectori ecclesiæ tumultantis ¹.

IV. Ab ecclesiastica sepultura universim excludendi sunt illi
omnes, qui ea indigni ab ecclesia judicantur.

1714. Q. *Quinam singillatim privandi sint sepultura ecclesia-
stica?*

R. De jure communi sepultura ecclesiastica privandi sunt:

1° Pagani, judæi et omnes alii infideles ², etiam infantes fide-
lium qui sine baptismo decesserunt ³, et catechumeni.

2° Apostatæ a christiana fide ⁴. Cfr n. 1716.

3° Hæretici, quocumque nomine censeantur, et cujuscumque se-
ctæ existant, qui errorem suum palam profitentur, eorumque fau-
tores notorii, nec non publici schismatici ⁵.

4° Excommunicati publici et notorii, et nominatim interdicti ⁶,
nisi ante mortem pœnitentiæ signa præbuerint (cfr n. 1697). Adest
autem pœnitentiæ signum, si moriens nomen Jesu invocavit, vel

¹ Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. vi. pag. 254-257, et t. xxii. pag. 223. — ² C. Eccle-
siarum 28. de consecr.; et rit. rom. tit. de exequiis. — ³ Rit. rom. ibid. — ⁴ Rit.
rom. ibid. — ⁵ C. fin. caus. 24. q. 2.; et rit. rom. tit. cit. — ⁶ Rit. rom. tit. cit.

Dei misericordiam imploravit, vel pectus tutudit, vel imaginem Crucifixi osculavit, vel confessarium petiit etc. (s. off. c. 19 sept. 1877); ad quod probandum unus testis sufficit (l. Append. II. 91; VII. 186, 187, 335; VI. 480, 481). Advertendum tamen quod, quando excommunicatus publicus decedit cum aliquo ex prædictis pœnitentiæ signis, sed sine ulla retractatione et scandalii reparatione, sepeliendus est sine ecclesiasticis pompis et solemnitatibus exequiarum *; nisi extraordinariæ concurrant circumstantiæ: quo casu parochus consulat ordinarium et stet ejus mandatis: s. off. c. 19 sept. 1877.

« Si quis censura ecclesiastica notorie innodatus obierit, et juxta sacros canones et normas hac de re a doctoribus traditas ecclesiastica sepultura carere omnino debeat, et contra pertinaciter gravibus minis expostulentur exequiæ et ipsa sepultura ecclesiastica, quomodo in hujusmodi casu sese gerere debeat parochus? » S. pœnit. 10 dec. 1860 huic quæsito respondit: « Curandum, ut cuncta ad normam sacrorum canonum fiant (ut nempe extra locum sacrum defunctus sepeliatur): quatenus vero absque turbarum et scandalii periculo id obtineri nequeat, parochus, neque per se neque per alios sacerdotes, ad exequias et ad sepulturam ullo modo concurrat ».

5° Seipsos occidentes ob desperationem, vel iracundiam (non autem ex insania), nisi ante mortem pœnitentiæ indicia præbuerint ¹: recole dicta n. 385.

6° Qui occumbunt in duello ex condicto inito, designato loco, tempore et armis, etiamsi ante obitum dederint pœnitentiæ signa ²: recole dicta n. 405. 3°.

7° Religiosi proprietarii ³. Sed advertendum quod in quocumque casu nullus religiosus privandus est sepultura, sine sententia episcopi aut superioris.

8° Manifesti et publici peccatores, qui sine pœnitentia perierunt ⁴. — Publicus et notorius peccator, qui ante mortem aliquod dedit pœnitentiæ signum, sed nullo modo scandalum reparavit (quatenus parochus, advocatus ab ejus consanguineis vel familiaribus, ægrotum vel jam mortuum vel sensibus destitutum adeoque ad scandalum utcumque reparandum omnino inhabilem invenerit) potest quidem in loco sacro tumulari, sed sepeliendus est sine ecclesiasticis pompis et sine solemnitatibus exequiarum: s. off. c. 19 sept. 1877.

9° Illi, de quibus publice constat, quod semel in anno non susceperunt sacramenta confessionis et communionis in paschate, et

¹ Rit. rom. tit. de exeq.

² Trid. sess. 25. c. 19. de ref.; et rit. rom. ibid.

³ C. Monachi 2. de stat. monach.

⁴ C. Quibus 16. caus. 18. q. 5.; et rit. rom. ibid.

* Nempe (ait Berardi n. 793) in forma privata, cum exiguo sacerdotum comitatu et sine funere.

absque ullo signo contritionis obierunt ¹: sed tantum post iudicis sententiam (I. Append. II. 91; VI. 295).

10° Ii, quorum corpora cremationi subjiuntur propria ipsorum defunctorum voluntate, si certo et notorie constet ipsos in ea usque ad mortem perseverasse *. Quoties vero agatur de iis, quorum corpora, non propria ipsorum, sed aliena voluntate cremationi subjiuntur, ecclesiæ ritus et suffragia adhiberi possunt tum domi tum in ecclesia, non autem usque ad cremationis locum, remoto scandalo. Scandalum porro removeri etiam poterit si notum fiat, cremationem non propria defuncti voluntate electam fuisse. — In casibus autem particularibus, in quibus dubium vel difficultas oriatur, consulendus erit ordinarius, qui accurate perpensis omnibus adjunctis. id decernat, quod magis expedire in Domino judicaverit. Constant hæc omnia ex decr. s. off. c. diei 15 decembris 1886.

11° Qui morti proximus obstinate et coram testibus sacramenta sibi oblata respuit. Dixi *coram testibus*; quia, si sacerdos solus testis fuerit repulsæ et impœnitentiæ moribundi, non est ei deneganda sepultura ecclesiastica (nisi aliunde ipse denegari debeat ob aliquam causam de illis supra expositis): et sacerdos debet tacere, et sinere ut credatur eum fuisse sacramentis rite expiatum.

NB. In dubio utrum deneganda sit necne sepultura ecclesiastica, consulendus est ordinarius, ut ait rituale rom. ². Si autem id fieri nequeat, in partes lenitatis et misericordiæ propendeat iudicium; cum, juxta juris regulam, odia sint restringenda.

Quid agendum (quæres) si vexilla non benedicta extollantur in pompa funebri, vel in ecclesiam per vim inducantur. R. s. off. c. 3 oct. 1887 et 24 nov. 1897 declaravit, quod si vexilla quæ præseferunt emblemata manifeste impia vel perversa extollantur in pompa funebri, clerus inde discedat; si in ecclesiam per vim inducantur, tunc si missa nondum inchoata fuerit, clerus recedat, si inchoata, post eam absolutam auctoritas ecclesiastica solemnem protestationem emittat de violata templi et sacrarum functionum sanctitate: vexilla autem ita dicta nationalia, nullum emblemata de se vetitum præseferentia in funebri pompa tolerari posse, dummodo feretrum sequantur; in ecclesia vero non esse toleranda, nisi secus turbæ aut pericula timeantur.

¹ C. Omnis, de pœnit. et rem.; et rit. rom. ibid. ² Ibid.

* S. off. c., die 19 maji 1886, manifeste reprobavit ethnicum usum cremandi mortuum cadavera. Siquidem declaravit, nedum illicitum esse nomen dare societatibus quibus propositum est promovere usum comburendi hominum cadavera, addiditque, quod si agatur de societatibus sectæ massonicæ filiabus, eisdem nomen dantes incurrere pœnas contra hanc latas; sed insuper declaravit, illicitum esse mandare ut sua aliorumve cadavera comburantur.

CAPUT III.

**De censuris latæ sententiæ
juxta hodiernam disciplinam.**

CONSTITUTIO “ APOSTOLICÆ SEDIS „

PIUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

1715. « Apostolicæ Sedis moderationi convenit, quæ sa-
« lubriter veterum canonum auctoritate constituta sunt,
« sic retinere, ut, si temporum rerumque mutatio quid-
« piam esse temperandum prudenti dispensatione sua-
« deat, eadem Apostolica Sedes congruum supremæ suæ
« potestatis remedium ac providentiam impendat. Quam-
« obrem cum animo Nostro jampridem revolveremus, ec-
« clesiasticas censuras, quæ per modum latæ sententiæ, ipso
« facto incurrendæ ad incolumitatem ac disciplinam ipsius
« Ecclesiæ tutandam, effrænemque improborum licentiam
« coercendam et emendandam sancte per singulas ætates
« indictæ ac promulgatæ sunt, magnum ad numerum sen-
« sim excrevisse; quasdam etiam, temporibus moribusque
« mutatis, a fine atque causis, ob quas impositæ fuerant,
« vel a pristina utilitate atque opportunitate excidisse;
« eamque ob rem non infrequentes oriri sive in iis, qui-
« bus animarum cura commissa est, sive in ipsis fidelibus
« dubietates, anxietates, angoresque conscientiæ; Nos, ejus-
« modi incommodis occurrere volentes, plenam earundem
« recensionem fieri Nobisque proponi jussimus, ut, dili-
« genti adhibita consideratione, statueremus, quasnam ex
« illis servare ac retinere oporteret, quas vero moderari
« aut abrogare congrueret. Ea igitur recensione peracta,
« ac Venerabilibus Fratribus Nostris S. R. E. Cardinalibus
« in negotiis Fidei Generalibus Inquisitoribus per univer-
« sam christianam rempublicam deputatis in consiliū

« adscitis, reque diu ac mature perpensa, motu proprio,
 « certa scientia, matura deliberatione Nostra, deque Apo-
 « stolicæ Nostræ potestatis plenitudine, hac perpetuo vali-
 « tura Constitutione decernimus, ut ex quibuscumque cen-
 « suris sive excommunicationis, sive suspensionis, sive
 « interdicti, quæ per modum latæ sententiæ, ipsoque facto
 « incurrendæ hactenus impositæ sunt, nonnisi illæ, quas
 « in hac ipsa Constitutione inserimus, eoque modo, quo
 « inserimus, robur exinde habeant; simul declarantes, eas-
 « dem non modo ex veterum canonum auctoritate, quate-
 « nus cum hac nostra Constitutione conveniunt, verum
 « etiam ex hac ipsa Constitutione Nostra, non secus ac
 « si primum editæ ab ea fuerint, vim suam prorsus acci-
 « pere debere ».

*Excommunicationes latæ sententiæ speciali modo
 Romano Pontifici reservatæ.*

« Itaque excommunicationi latæ sententiæ speciali
 « modo Romano Pontifici reservatæ subjacere declaramus:
 1716. — I. « Omnes a christiana fide apostatas, et
 « omnes ac singulos hæreticos, quocumque nomine censean-
 « tur, et cujuscumque sectæ existant, eisque credentes, eo-
 « rumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet il-
 « lorum defensores ».

Explicatio. — Primo loco incurrunt præfatam excommunica-
 tionem *apostatæ a fide*. Apostatæ autem sunt non modo illi, qui,
 catholicæ ecclesiæ fide repudiata, transierunt ad aliquam infidelitatis
 speciem, ut judaismum, paganismum, mahumetanismum etc.; sed
 etiam illi, qui, repulsa data catholicæ fidei omnique religione repu-
 diata, absolute increduli evaserunt, quocumque nomine nuncupen-
 tur, ut essent v. g. illi, qui *liberos cogitatores* se appellant etc.: et
 illi pariter catholici, qui, rejecta sive ex toto sive ex parte divina
 revelatione, alias sibi commiscuerunt doctrinas, puta rationalismum,
 naturalismum etc. Ratio, quia essentia apostasiæ sita est in abso-
 luta recessione a christiana fide, quin requiratur terminus ad quem
 recedentes accedant.

Secundo loco incurrunt hanc excommunicationem *hæretici*;
 sed ad eam incurrendam requiruntur sequentes conditiones: 1^a Ut
 hæresis sit formalis, scilicet cum errore intellectus et pertinacia

(vide n. 190). Ex quo sequitur, excommunicationem non incurrere qui errat cum ignorantia, licet affectata. 2^a Ut error internus externe significetur per verba aut signa, ex se vel ex circumstantiis. hæresim manifestantia. Sufficit tamen manifestatio erroris etiam occulta tantum, nec requiritur ut aliis innotescat. 3^a Ut hæreticus suam hæresim manifestet animo eam profitendi (VII. 300-305).

Tertio loco incurrunt hanc excommunicationem *credentes, receptores, fautores et defensores*. — a) *Credentes* illi dicuntur, qui nulli quidem sectæ incredulæ vel hæreticæ nomen dederunt, sed externe manifestant se erroribus apostatarum aut hæreticorum assentiri, puta si quis diceret: *Credo quod credit Lutherus*. Credentibus accensentur illi etiam, qui accederent ad audiendam concionem hæreticorum animo adhærendi eorum erroribus: secus vero, si hoc facerent sola curiositate ducti. — Item hæreticis implicite credentes censendi sunt qui ab ipsis juxta eorum ritus sacramenta suscipiunt. Quare, saltem in foro externo, censuram hujus articuli contrahunt qui matrimonium ineunt coram ministro acatholico qua tali. Diximus *qua tali*; quia censuræ locus non esset, si minister acatholicus ageret personam magistratus mere civilis, et pars catholica una cum hæretica coram eo se sisteret, ante vel post contractum ad formam Tridentini matrimonium, ad contractum dumtaxat civilem celebrandum: cfr n. 1664. 7°. Constant hæc omnia ex declarat. s. off. 17 febr. 1864, 22 mart. 1879, 29 aug. 1888, et 18 maji 1892 ¹. — b) *Receptores* sunt, qui apostatas aut hæreticos alicubi excipiunt vel occultant ne puniantur, aut ut alio modo hæresi faveant. — *Fautores* sunt, qui vel omittendo quod ex officio facere deberent vel aliquid faciendo (v. g. laudando, pecuniam suppeditando) apostatis aut hæreticis operam præstant, ut suos errores docere et defendere valeant (VII. 306): vid. infra n. 1720, v. *Favorem*. — c) *Defensores* sunt, qui prædictorum errores vel eorum personas tumentur. — Advertendum autem, quod isti receptores, fautores et defensores apostatarum aut hæreticorum tum solum excommunicationem incurrunt, cum ipsis opem præstant qua apostatæ aut hæretici sunt, idest ex motivo apostasiæ aut hæresi favendi; non vero, si ipsis opitulentur ratione consanguinitatis, amicitiae etc. (VII. 307).

1717. — II. « Omnes et singulos scienter legentes sine
« auctoritate Sedis Apostolicæ libros eorundem apostata-
« rum et hæreticorum hæresim propugnantes, nec non li-
« bros cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim
« prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes et
« quomodolibet defendentes ».

¹ Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. xxii, pag. 135 et seqq. et t. xxv, p. 284.

Explicatio. — Ad hanc excommunicationem incurrendam requiruntur sequentes conditiones: 1^a Ut liber vel sit apostatæ aut hæretici et simul hæresim non modo contineat, sed etiam propugnet; vel sit per apostolicas litteras nominatim (idest expresso libri titulo) prohibitus. 2^a Ut legatur materia notabilis et sufficiens ad mortale. 3^a Ut scienter legatur, imprimatur vel retineatur. — Hinc

a) Excommunicationem incurrit: 1° Qui prædictos libros prohibitos legit in quantitate notabili, ad quam tamen constituendam, spectato fine prohibitionis, aliquando sufficere possunt paucae lineæ, si hæresim propugnent. — 2° Qui eosdem libros retinet (quamvis sine animo legendi) per notabile tempus, sive apud se sive apud alium, non abdicando a se dominium. — 3° Qui præfatos libros alterius retinet in deposito, commodato aut pignore. — 4° Typographi, editores, omnesque alii, qui proxime cooperantur ut hujusmodi libri typis publicentur. — 5° Qui eisdem libris patrocinantur, doctrinam propugnando, vel impediendo ne inquisitoribus tradantur aut episcopis.

b) Excommunicationem non incurrit: 1° Qui legit scholia prædictorum librorum prohibitorum in libro catholico; saltem nisi scholia essent adeo copiosa, ut potius ex iis constaret liber, quam ex auctoris scripto. — 2° Qui legit libros per apostolicas litteras prohibitos *in globo*, ut dicitur, idest nulla facta mentione alicujus in particulari. — 3° Qui legit epistolam aut concionem apostatæ vel hæretici seorsim impressam hæresim propugnantem; nam talis scriptura non potest dici liber: et cum agatur de re odiosa, nempe de pœna, strictè faciendâ est interpretatio. — 4° Qui aliquem ex præfatis libris legit in parva tantum materia: porro etiam integra libri pagina, si nullus in ea error reperiatur, censetur parva materia, cum absit tunc perversionis periculum. — 5° Qui alterum legentem audit, quamvis illum ad lectionem induxisset. — 6° Qui retinet libros uno alterove die; vel qui libros retinet longiori tempore, expectans opportunitatem tradendi illos superiori aut licentiam habenti. — 7° Qui deponit libros apud habentem licentiam cum pacto expresso non repetendi, ita ut alter non teneatur reddere, nisi post expurgationem vel post obtentam licentiam. — 8° Qui legit aut retinet etc. librum cum ignorantia, licet crassa, juris aut facti; quia in constitutione excommunicantur *scienter* legentes: recale dicta n. 1667. Nullo modo tamen excusatur ab excommunicatione, qui legit aut retinet sciens ex fama publica, vel saltem a viro fide digno, librum esse prohibitum (I. Append. III. c. V. n. 3-11. VII. 281-298).

Si autem quæras: Utrum sub censura hujus articuli sint prohibita: 1° manuscripta; 2° diaria apostatarum et hæreticorum hæresim propugnantia? Resp. ad 1^m Affirmative, juxta sententiam communio-

rem, cui magis adhæreo, et quam censeo omnino esse consulendam (I. App. III. c. V. n. 8; VII. 293). Resp. ad 2^m Diaria, quæ non eduntur in libri forma, neque ad librum efformandum sunt destinata, non prohibentur sub hac censura; quia hujusmodi diaria stricte loquendo libri nuncupari nequeunt. Censura vero comprehenduntur scripta periodica, seu fasciculi natura sua volumini componendo destinati, uti declaravit s. off. c. 13 jan. 1892.

1718. — III. « Schismaticos, et eos qui a Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt, vel recedunt ».

Explicatio. — In prima hujus articuli parte excommunicatione plectuntur schismatici proprie dicti, idest illi, qui, excusso jugo subjectionis romano pontifici, qua ecclesiæ capiti et Christi in terris vicario debitæ, sectas a centro catholicæ unitatis sejunctas constituunt, sibi auctoritatem a rom. pontifice prorsus independentem vindicantes. — In secunda autem parte excommunicantur illi, qui, quamvis sectas disjunctas a centro unitatis non constituent, pertinaciter tamen rom. pontifici obedire detrectant.

Cum explanatores constit. *Apost. sedis* hic quærere soleant: an comprehendantur sub hac censura catholici-liberales? ad hujus quæstionis faciliorem et securiorem solutionem, quædam hodie scitu necessaria de liberalismo in genere præmittenda esse censemus. Hinc

Quær. 1° Quid et quotuplex sit liberalismus? — 2° An et quodnam peccatum sit liberalismum profiteri? — 3° An catholici-liberales censura hujus articuli innodentur?

Ante responsionem nota, verbum *liberalis* usque ad exitum elapsi sæculi non significasse nisi *generosum, splendidum, largum, munificum*: initio autem hujus sæculi incepisse sumi a multis novatoribus pro amante libertatis, ita tamen, ut libertas, coryphæis ac veris amatoribus novi systematis liberalismi, idem sonaret ac liberatio status a jugo legitimæ auctoritatis, præsertim vero ecclesiæ; ab aliquibus autem acciperetur pro mera amotione regiminis monarchici absoluti et acquisitione libertatum mere politicarum populi: postea vero adeo primum libertatis sensum invaluisse, ut jam qui communiter, et non tantum ab uno vel altero, appelletur *liberalis*, intelligatur amans independentiæ status ab ecclesia, seu stricto aut proprio sensu *liberalis* in aliquo gradu; et solummodo ab aliquibus præsertim ignaris dicatur adhuc liberalis (qui liberalis non erit *proprio* sensu) ille, qui meram formam politicam systematis repræsentativi tueatur. His notatis, sequentia respondenda videntur.

Resp. ad 1^m Liberalismus, stricto sensu acceptus, definiri pot-

est: systema politico religiosum, quod in relationibus statuum cum ecclesia vel religione illorum ab hac independentiam proclamatur.

Triplex autem solet assignari liberalismi gradus. — *Primus* gradus adeo independentiam status ab ecclesia vel religione exaggerat, ut ecclesiam vel religionem statui velit subjectam: ea est ejus testis: « Ecclesia in statu ». — *Secundus* gradus simplicem separationem status ab ecclesia vel religione profitetur cum formula illa: « Ecclesia libera in libero statu ». — *Tertius* gradus appellari consuevit catholico-liberalis; sic enim statuit: In principio et ex rei natura debet status simpliciter subordinari ecclesiæ, sed licet in sua sphaera pure civili sit independens (quod quidem catholicum est), in hypothesis tamen seu applicatione ad præsentem ætatem, perspectis progressibus et hominum conditione, non amplius expedit illam subordinationem proclamare, sed expedit accipere ac approbare supradictam separationem cum libertatibus sic dictis modernis exinde profluentibus, præsertim vero absolutam libertatem conscientiae, præli ac cultuum; quod est *liberale*. Dixi in *hypothesi*... *approbare* vel libenter *acceptare*; quia, reprobatis et rejectis theoreticis liberalismi principiis, *liberale* non est in praxi, ex causis extrinsecis temporum, locorum et personarum, hujusmodi libertates ad gravissima damna vitanda *permittere* vel illas *tolerare* ut mala tolerantur, quæ nequeunt auferri sine timore gravioris mali.

NB. Integrum hoc liberalismi systema de industria comparatum ad debilitandam ac fortasse etiam delendam Christi ecclesiam continetur, fatentibus catholicis simul et adversariis, in encyclica *Quanta cura* cum adjecto Syllabo errorum, qui de mandato pontificis missus est ad omnes episcopos die 8 dec. 1864: ita ut qui *omnes* illos errores detestetur, quamvis forte diversis aliis erroribus irretiatur, imo et hæreticus v. g. tritheus sit, non poterit dici veri nominis liberalis nisi lato sensu, quatenus scilicet participet individualiter spiritum rebellionis seu independentiae, qui applicatus relationibus statuum cum religione vel ecclesia proprius est spiritus stricti liberalismi. — Idcirco nec liberales erunt, qui singulis hujusmodi erroribus procul amandatis, nullo eorum scienter admissis, ita tamen ejus liberalismi toxico infecti ægrotant, ut quasi ex instinctu et sensim sine sensu tamquam liberales practice operentur, et aliorum peccatorum rei evadant; acri enim suæ criticæ subjiunt quidquid a legitima auctoritate venit; quod papa agendum censet, inopportuno ipsis videtur; quod agunt liberales, vel excusandum vel ex parte probandum putant; in ferventium catholicorum cœptis aliquid exaggerationis, ut ajunt, aliquid semper carpendum inveniunt. Hi certe veluti ægri morbo liberalismi curandi sunt; et maxime cavendum, ne fautores liberalismi liberales practici evadant *scienter*, ad quem vel incon-

scienter inclinant: sed stricte liberales non sunt, dum supra dicta documenta teneant, suscipiantque. (Documenta hæc invenies n. 1822, hujus operis postremo.) — Item, non est proprie liberalismus ex diversis gubernii formis unam præcise præ aliis eligere, modo, ut ipsa statuatur vel consolidetur, quis non sustineat jura legitime acquisita infringi posse: qui autem quoquo modo etiam violento sufficere velit existenti formæ, v. g. monarchicæ, aliam democraticam, non poterit liberalismi erroribus illis non maculari, de quibus in ultimis propositionibus § VII syllabi sermo est. Propterea, nec etiam liberalis proprie dici debet, qui repræsentativi gubernii, quæ talis, amantem se prodat; modo gubernii repræsentativi *moderni* principia respuat, v. g. imperium populi, rebellionis jus, facta consummata, suffragium universale, hujusmodi principiis innixum... *Hujusmodi principiis innixum*, inquam; volens enim suffragium universale ut simplicem modum cognoscendi populorum indigentias in comitiis legiferis (*parlamenti*) exhibendas, stultam quidem ad id obtinendum viam init, multisque calamitatibus perviam, ac, ut cum Pio IX loquamur, vult horrendam humanæ societatis plagam...; sed tamen proprie liberalis non est. Multo minus liberalis erit, imo potius a liberalismo alienus se ostendet, qui quasdam populi mere politicas libertates, vulgo *franchigie*, vel in municipiis vel in provinciis aut in regnis sustinendas proclamet.

R. ad 2^m Profiteri liberalismum stricto sensu acceptum est peccatum mortale. Porro omnes et singuli liberalismi errores damnati et reprobati sunt ab apostolica sede, encyclica *Quanta cura* et syllabo Pii IX, tamquam perniciosi et catholicæ doctrinæ contrarii: atqui, ex constit. dogmatica *de fide* conc. Vaticani, est obligatio (et quidem gravis cum in materia gravi versetur) servandi documenta apostolica, quibus ejusmodi errores proscribuntur: ergo non abjicere tamquam proscriptos liberalismi errores vel profiteri liberalismum est peccatum mortale.

R. ad 3^m Affirmative, si romano pontifici, quæ ecclesiæ capiti, pertinaciter obedire et subjici detrectent. Secus vero, si pontificis leges et mandata respuant tantum, quin tamen reapse et opere ab eo sese separent ¹.

1719. — IV. « Omnes et singulos, cujuscumque status, « gradus seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad « universale futurum Concilium appellantes; nec non eos, « quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit ».

¹ Cfr Villada, *Casus conscientie*, tom. I. pag. 12 et seqq.

Explicatio. — Hac excommunicatione plectitur *appellans*, cujuscumque sit dignitatis etiam regiæ, episcopalis vel cardinalitiæ, dummodo sit persona particularis; verba enim, quibus lata est, sunt omnino generalia et neminem excludunt. Dixi *dummodo sit persona particularis*; nam si appellatio fiat ab aliqua communitate, collegio vel capitulo, qua corpus, personæ non excommunicationi, sed interdicto subduntur: cfr n. 1761.

NB. Per *ordinationes* seu *mandata* hic non intelliguntur ordinationes seu mandata quoad res, quæ ad civile regimen spectant, sed tantummodo ordinationes, quibus romanus pontifex, qua pastor supremus, aliquid præcipit, quod ad spirituale bonum animarum pertinet.

Excommunicatione mulctantur appellantes ad *futurum* concilium; unde eam non incurrit, qui appellat ad futurum romanum pontificem, vel ad concilium hic et nunc jam convocatum.

NB. Quinam dicantur in re criminosa *auxilium*, *consilium* vel *favorem* præstare, dicetur statim n. 1720.

1720. — V. « Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Legatos vel Nuncios, aut eos a suis Diocesibus, territoriis, terris, seu dominiis ejicientes, nec non ea mandantes, vel rata habentes, seu præstantes in eis auxilium; consilium vel favorem ».

Explicatio. — *Ejicientes* sunt, qui antea receptum expellunt. Quare hac censura non ligantur, qui simpliciter non recipiunt. *A suis diocesibus, territoriis etc.*, idest a locis in quibus cardinales, episcopi etc. jurisdictione potiuntur.

Excommunicatione mulctantur non modo recensita crimina perpetrantes, sed etiam *ea mandantes, vel rata habentes, seu præstantes in eis auxilium, consilium vel favorem.* — 1° *Mandantes*, idest qui, expresse vel tacite, proprio nomine jubent fieri occisionem, mutilationem etc. — 2° *Rata habentes* sunt, qui crimen jam patratum approbant. Sed ut quis ex hoc capite excommunicationem incurrat sequentes requiruntur conditiones: a) Ut actus positus fuerit nomine illius, qui illum ratum habet. b) Ut hic actum ratum habeat quatenus suo nomine positus fuerit. Hinc, si approbator ignoraret quod actus ipsius nomine positus fuisset, peccaret quidem eundem ratum habendo, non tamen propter hoc excommunicationis vinculo innodaretur. Excipe tamen casum, quo actus haberet tractum successivum, ut est detentio vel incarceration: tunc enim licet actio a

principio non sit facta nomine approbantis, si hic alias posset et deberet eidemet finem facere, et omitteret, is censetur ratam habere continuationem actionis, ac propterea censuram contraheret. — 3° *Præstantes... auxilium*, scilicet qui quomodolibet scienter opem ferunt alicui ad crimen patrandum. — 4° *Consilium*. Hoc præstatur suadendo, rogando, impellendo, instruendo, utilitatem ostendendo. — 5° *Favorem*. Favere idem est ac aliquid facere conferens et juvans ad finem ab alio intentum. Quamobrem qui commendat, vel laudat delinquentem, ut delictum committat, aut qui eundem tuetur, comitatur, vel alia simili ratione adjuvat, ut crimen tuto perpetret, dicitur favere; consequenter censuris contra fautorem in tali crimine latis obstringitur. Item delinquentibus favere dicuntur qui, cum possint et debeant ex officio facinus impedire, eidem obviare omittunt.

Sedulo hic animadvertere oportet, quod, ut *mandantes, præstantes auxilium, consilium vel favorem* excommunicationem incurrant, requiritur: 1° ut crimen perpetratum fuerit; 2° ut ipsi graviter in illud influxerint. Utrum autem censura incurratur in dubio an mandatum vel consilium influxerit, vel si mandatum aut consilium fuerit revocatum ante executionem, vide de his dicta n. 1664. 4° (VII. 266, 267).

1721. — VI. « Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ sive interni, sive externi fori, et ad hoc recurrentes ad forum sæculare, ejusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium, consilium, vel favorem præstantes ».

Explicatio. — Hic articulus triplex personarum genus amplectitur: 1° Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ sive interni, sive externi fori. 2° Recurrentes ad forum sæculare ad exercitium jurisdictionis impediendum. 3° Procurantes mandata fori sæcularis, quæ impediunt jurisdictionis ecclesiasticæ exercitium, mandata edentes, aut auxilium, consilium, vel favorem præstantes. — Forum sæculare hic sumitur pro qualibet potestate civili, sive legislativa, sive administrativa. sive judiciaria.

1722. — VII. « Cogentes sive directe, sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas præter canonicas dispositiones: item edentes leges, vel decreta contra libertatem, aut jura ecclesiæ ».

Explicatio. — Hic ante omnia attendas oportet ad sequentem declarationem s. off. c. 23 jan. 1886.

« Cum de vero sensu et intelligentia hujus capitis sæpe dubitatum fuerit, hæc suprema congregatio s. romanæ et universalis inquisitionis non semel declaravit — caput *Cogentes* non afficere nisi legislatores et alias auctoritates cogentes sive directe sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas præter canonicas dispositiones. — Hanc vero declarationem sanctissimus d. n. Leo pp. XIII probavit et confirmavit, ideoque s. hæc congregatio illam cum omnibus locorum ordinariis pro norma communicandam esse censuit. — Ceterum, in iis locis in quibus fori privilegio per summos pontifices derogatum non fuit, si in eis non datur jura sua persequi nisi apud judices laicos, tenentur singuli prius a proprio ipsorum ordinario veniam petere, ut clericos in forum laicorum convenire possint: eamque ordinarii numquam denegabunt, tum maxime, cum ipsi controversiis inter partes conciliandis frustra operam dederint. Episcopos autem in id forum convenire absque venia sedis apostolicæ non licet. Et si quis ausus fuerit trahere ad judicem seu judices laicos vel clericum sine venia ordinarii, vel episcopum sine venia s. sedis, in potestate eorundem ordinariorum erit in eum, præsertim si fuerit clericus, animadvertere pœnis et censuris ferendæ sententiæ uti violatorem privilegii fori, si id expedire in Domino judicaverint ».

Per verba — *præter canonicas dispositiones* — alluditur ad multiplices casus in quibus judex laicus contra clericos, sive in civilibus sive in criminalibus, licite procedere potest. Præcipui hi casus sunt: 1° Si clericus rite degradatus propter grave delictum, vel incorrigibilitatem, curiæ sæculari traditus sit ut promeritam pœnam accipiat. 2° Si clericus in minoribus tantum constitutus, dimisso habitu, ad sæculum redierit. 3° In causa *reconventionis*: laicus, a clerico coram judice laico conventus, potest eundem vicissim coram eodem judice in eadem causa civili reconvenire (non vero in causa criminali); et tunc laicus judex licite in hoc casu contra clericum reconventum procedit. 4° Si conventiones initæ cum sancta sede a variis guberniis, seu concordata, quæ adhuc vigeant, aliquam in hac re licentiam dederint.

Hic si quæras: An, concordato rite inito in aliqua regione, quando laica potestas (sive eadem quæ concordatum iniit sive alia quæ eidem jure vel injuria successit) illud fregit aut abolitum declaravit, eo ipso censeri debeant sublata vel abrogata modificationes aut concessionες quas s. sedes in concordato fecisset contra jus immunitatis ecclesiasticæ *? Resp. Negative. Ratio est, quia cum hujusmodi concessionες

* Hæc concessio reperitur facta in concordato inito anno 1855 inter Fran-

immediate cedant in bonum et utilitatem fidelium, idest subditorum laicæ potestatis concordatum ineuntis, et factæ sint modo absoluto seu independenter a quavis conditione atque sine ulla temporis limitatione (utpote videre est in textu respectivi concordati) in suo pleno robore manere censendæ sunt, nec unquam abrogatæ, donec s. sedes eas revocet vel eas cessasse declaret ¹.

Quidquid igitur sit de quæstione — utrum in suo vigore maneant concessionες in concordato *directe* factæ supremæ civili potestati postquam hæc concordatum fregit vel abolitum declaravit, — quoadusque non constet quod s. sedes revocaverit concessionες quas fecit in concordato contra jus immunitatis ecclesiasticæ, pro praxi resolvi potest: — 1° Non peccant eoque magis excommunicationem non incurrunt fideles, sive clerici sive laici, qui circa ecclesiasticas immunitates utuntur concessionibus ipsis factis in concordato propriæ regionis. — 2° Non peccant et eo ipso excommunicatione non innodantur laici magistratus, qui intra limites prædictarum concessionum propriam jurisdictionem exercent.

Per verbum *leges* denotantur sanctiones, quæ eduntur a potestate suprema. Per verbum *decreta* hic intelliguntur sanctiones, quæ publicantur per modum generalis statuti ab aliqua potestate inferiori. Sub verbo *edentes* comprehenduntur tantum legum et decretorum auctores, non vero magistratus, quibus sola executio commissa est. Nulli autem dubium quod hic excommunicatione multentur etiam auctores legum de regio *placet* et *exequatur*, cum evidenter per hujusmodi *leges* jura ecclesiæ lædantur.

Nota. Non sunt inquietandæ privatæ personæ, quæ, ut se servant indemnes, ad gubernium pro regio *placet* seu *exequatur* recurrunt: s. pœnit. 10 dec. 1860.

1723. — VIII. « Recurrentes ad laicam potestatem ad
« impediendas Litteras, vel Acta quælibet a Sede Apostolica,
« vel ab ejusdem Legatis, aut Delegatis quibuscumque pro-
« fecta, eorumque promulgationem, vel executionem directe,
« vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive ipsas par-
« tes, sive alios lædentes, vel perterrefacientes ».

ciscum Josephum Austriæ imperatorem et Pium IX rom. pontificem pro toto Austriæ imperio respectu causarum tum civilium tum criminalium (artic. 13 et 14).

¹ Cfr De Bonald, *Deux questions sur le Concordat de 1801*; Formisano, *Commentario sulla Cost. Apostolicæ sedis*, cap. II, pag. 51; Cavagnis, t. I. n. 636 et seq.

Explicatio. — Sub nomine *litterarum et actorum* veniunt encyclicæ, bullæ, constitutiones quæcumque, apostolicæ litteræ, etiam in forma brevis, citationes, sequestra, monitoria, processus, executionales, et alia quæcumque decreta emanata a rom. pontifice et ab apostolica sede, vel emanata a legatis, nunciis, et præsidentibus palatii apostolici, et cameræ apostolicæ auditoribus, commissariis aliisque iudicibus et delegatis apostolicis; item veniunt acta profecta a ss. rom. congregationibus, ex declaratione s. off. c. 13 jan. 1892.

Hanc excommunicationem incurrunt: 1° *Recurrentes* ad laicam potestatem ad impediendas litteras etc. 2° *Prohibentes* directe vel indirecte earundem litterarum etc. promulgationem vel executionem. 3° *Lædentes vel perterrefacientes* sive ipsas partes, sive alios etc. Per verbum *partes* intelliguntur personæ, quæ rescriptum aliquod à sede apostolica vel ejus legatis obtinuerunt. Per verbum *alios* denotantur tum patrocinantes ipsis partibus causa rescripti obtenti, tum rescripti executores, tum omnes quorum obtentum rescriptum interest.

1724. — IX. « Omnes falsarios Litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis ac Supplicationum, gratiam vel justitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S. R. E. Vice-Cancellarios, seu Gerentes vices eorum, aut de mandato ejusdem Romani Pontificis, signatarum: nec non falso publicantes Litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes Supplicationes hujusmodi sub nomine Romani Pontificis, seu Vice-Cancellarii, aut Gerentis vices prædictorum ».

Explicatio. — Cum falsitas perfecta fuerit, excommunicationem statim incurris, etsi falsificatis litteris non utaris (ceterum qui iis tantum utitur incidit in excommunicationem ordinariis locorum reservatam, ut infra videbimus n. 1748). Falsum porro seu falsitas est *veritatis immutatio vel suppressio in fraudem alterius*. Litteræ apostolicæ multis modis (ait Bonacina) possunt falsificari: idest vel illis aliquid addendo, aut radendo, vel sigillum verum falsis litteris apponendo; vel falsas litteras confingendo; vel signando supplicationes ad pontificem directas pro gratia obtinenda vel justitia, hoc est in eis falso scribendo *fiat*. — Litteræ autem apostolicæ proprie dicuntur illæ, quæ expediuntur nomine commissariorum, vel a nuntiis, vel legatis apostolicis etc.

Falso publicare est litteras falsas seu adulterinas, voce præconis aut alio quovis modo pro auctoritativa publicatione usitato, promulgare.

1725. — X. « Absolventes complicem in peccato turpi. « etiam in mortis articulo, si alius sacerdos, licet non ad- « probatus ad confessiones, sine gravi aliqua exoritura in- « famia et scandalo, possit excipere morientis confessionem ».

Explicatio. — Qui complicem in confessione tantum audit, sed eum non absolvit, censura non ligatur (VI. 556): secus dicendum, respondit s. pœnit. 1 mart. 1878 et s. off. c. 10 dec. 1883, de eo qui absolutionem simulat. Antehac acriter disputatum est inter interpretes constit. *Apostolicæ Sedis*, ultrum absolventes complicem in re turpi cum ignorantia crassa et supina hanc excommunicationem incurrant, an non? Sed huic quæstioni opportunissime finem imposuit s. rom. et univer. inquisitionis congregatio, die 13 jan. 1892, eam proponenti rescribendo et explicite declarando: *In casu, incurrere.* — Quis hic veniat nomine *complicis*, quid nomine *peccati turpis*, in quo consistat *complicitas*, et alia plura hunc articulum explicantia, jam diximus n. 1360-1363.

NB. Obtinentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus papalibus, etiam a reservatis speciali modo, non ideo possunt absolvere attentantem absolutionem complicitis in peccato turpi, etsi casus esset occultus: Pius pp. IX, per s. off. c. 17 junii 1866 et 4 aprilis 1871.

1726. — XI. « Usurpantes, aut sequestrantes jurisdictionem, bona, redditus, ad personas ecclesiasticas ratione « suarum Ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes ».

Explicatio. — *Usurpare* bona dicitur ille, qui ea sibi tamquam propria vindicat, quasi potestatem in his habens, seu quasi jure proprio utens: unde hanc excommunicationem non incurrunt fures, qui furantur beneficiariis fructus suorum beneficiorum, ex declaratione s. inquisit. 9 mart. 1870. — *Sequestrare* idem est ac impedire per judicem, ne bona percipiantur ab illo, ad quem de jure pertinent.

Sub nomine *jurisdictionis* venit quævis potestas, sive spiritualis sive temporalis, juris dicendi in res vel personas. Sub nomine *bonorum* hic comprehenduntur bona mobilia et immobilia, ac jura ad eadem. Nomine *redditus* complectuntur omnes fructus et proventus, qui percipiuntur intuitu rei, ut frumentum ex agro, pecunia ex locatione etc.

Excommunicationem hujus articuli incurrunt usurpantes, aut sequestrantes bona, vel redditus beneficii juris patronatus laicalis; cum enim hæc beneficia auctoritate episcopi erigantur, eorundem bona sunt stricto sensu ecclesiastica, et spectant ad personas ecclesiasticas.

Contra, usurpantes aut sequestrantes alia bona ecclesiastica, id est monasteriorum, nosocomiorum, confraternitatum laicalium etc., incurrunt non hanc excommunicationem, speciali modo reservatam, sed excommunicationem Tridentini (vide n. 1753) rom. pontifici simpliciter reservatam. Idem dicendum de ementibus ecclesiastica bona ab usurpatoribus usurpata : resp. s. inquisit. 14 oct. 1874 ¹. — Recole dicta n. 1673.

1727. — XII. « Invadentes, destruentes, detinentes, « per se vel per alios, Civitates, Terras, loca, aut jura ad « Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, pertur- « bantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis; nec non « ad singula prædicta auxilium, consilium, favorem præ- « bentes ».

Explicatio. — Verba *auxilium, consilium, favorem* intelligenda sunt de auxilio, consilio, favore, conjuncto cum formali cooperatione et reali adhæsione; quæ non consistit in intentione tantum, sed in actione procedente ex deliberata voluntate, non ex metu, dolo aut ignorantia, ex resp. s. pœnit. 10 dec. 1860. Rogata enim: « An confessarii debeant habere uti censuratos eos, qui suffragium pro Italiæ sub uno rege unione sive timore, sive dolo, sive ignorantia ducti dedere: tum eos, qui idem suffragium dederunt in aliis provinciis extra Pontificiam ditionem, aut dederunt suffragium negativum, aut nihil significans: tum eos, qui . . . timore . . . permoti domos suas luminibus ornarunt, usi sunt signis tricoloribus etc., aut levitate ducti cantui *Te Deum* interfuerunt: tum denique mulieres et minorennes, qui votorum sive honoris protestationes (indirizzi) subscripserunt, vexilla consuerunt etc.? » — Respondit: « Censuras ecclesiasticas, juxta litteras apostolicas 26 mart. 1859, incurri ab iis, qui formaliter cooperantur, vel adhærent rebellioni ditionis pontificiæ. Quare ad dignoscendum in foro conscientiæ, utrum quis censuras incurrerit, discutienda est per confessarium uniuscujusque conscientia ».

Nota. Quamvis *adhærentes* invasoribus etc. (qui excommunicatione papæ reservata mulctantur in litteris apostolicis 26 martii 1860) non memorentur explicite in hoc articulo, nihilominus hanc excommunicationem et ipsi incurrunt. Hoc constat ex encyclica Pii IX, 1 nov. 1870, in qua *adhærentes* eodem excommunicationis vinculo, quo ipsi principales delinquentes, obstricti authentice declarantur. — Ad hoc tamen, juxta communioem sententiam, requiritur ut adhæsiō seu delicti approbatio (v. g. in foliis publicis) auxilium vel

¹ Cfr Del Vecchio, t. I, n. 579.

favorem præstet, idest ut ad spoliationem, vel spoli manutentionem revera concurrat ¹.

1728. « A quibus omnibus excommunicationibus huc
« usque recensitis absolutionem Romano Pontifici pro tem-
« pore speciali modo reservatam esse et reservari; et pro
« ea generalem concessionem absolvendi a casibus et cen-
« suris, sive excommunicationibus Romano Pontifici reser-
« vatis nullo pacto sufficere declaramus: revocatis insuper
« earundem respectu quibuscumque indultis concessis sub
« quavis forma et quibusvis personis etiam Regularibus
« cujuscumque Ordinis, Congregationis, Societatis et Insti-
« tuti, etiam speciali mentione dignis et in quavis digni-
« tate constitutis.

« Absolvere autem præsumentes sine debita facultate,
« etiam quovis prætextu, excommunicationis vinculo Ro-
« mano Pontifici reservatæ innodatos se sciant, dummodo
« non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit
« quoad absolutos obligatio standi mandatis ecclesiæ, si con-
« valuerint ».

Q. *An adsint aliæ excommunicationes rom. pontifici speciali modo reservatæ post constitutionem Apostolicæ sedis latæ?*

R. — I. In constit. *Romanus pontifex*, 28 augusti 1873, excommunicatione latæ sententiæ speciali modo papæ reservata ple-
tuntur:

1° Canonici et dignitates cathedralium ecclesiarum vacantium, qui *ausi fuerint* concedere et transferre ecclesiæ vacantis curam, regimen et administrationem, sub quovis titulo, nomine, quæsito colore, in nominatum et præsentatum ad eandem vacantem ecclesiam a sæculari potestate si hoc gaudeat privilegio, vel a capitularibus ipsis si habeant jus, antequam electus in episcopum bullas suæ provisionis ab apostolica sede acceptas capitulo exhibeat.

2° Ipse nominatus et præsentatus, vel ut supra electus, ad vacantem ecclesiam, qui ejus curam, regimen et administrationem suscipere *audet* (sub nomine provisoris, vicarii generalis aliove nomine) ex concessione et translatione in eo peractam a dignitatibus et canonicis aliisque, qui, deficientibus capitulis, vicarios deputant aut vacantes ecclesias administrant.

3° Ii omnes qui præmissis paruerint, vel auxilium, consilium,

¹ Ofr Marc. n. 1326.

aut favorem præstiterint, cujuscumque status, conditionis, aut præminentiae fuerint.

Additur porro : « Si vero aliqui ex prædictis episcopali charactere sint insigniti, in pœnam *suspensionis* ab exercitio pontificalium et *interdicti* ab ingressu ecclesiæ, ipso facto, absque ulla declaratione incidunt, s. sedi pariter reservatam ».

Præterea : a) Canonici præfati et dignitates mulctantur pœna privationis fructuum ecclesiasticorum beneficiorum quorumcumque, aliorumque reddituum ecclesiasticorum per eos respective obtentorum, eo ipso incurrenda, et a rom. pontifice tantum relaxanda ; — b) nominati vero et præsentati jure, quod eis per nominationem forte quæsitum fuerat, ipso facto privati existunt.

II. Aliam excommunicationem habes ex responso s. pœnit. ad sequens postulatam :

Eminentissime et reverendissime domine,

Nonnulli sacerdotes confessarii in alma urbe humiliter expouunt, hoc tempore per eam circumferri quoddam folium continens programma typis impressum cum adnexis schedis associationis, quo fideles sollicitantur ad adhærendum cuidam societati in eum finem institutæ vel instituendæ, ut quodocumque apostolica sedes vacaverit, populus romanus concurret in summi pontificis electione... Qui autem huic societati dant nomen declarare expresse debent,... se assentire doctrinis in programme enunciatis, et obligationem coram duobus testibus contrahunt, se operam daturus, ut tales doctrinæ propagentur, et societas ipsa dilatetur. Itaque accedentibus... ad sacramentalem confessionem iis, qui hujus pravæ societatis promotores extiterunt, vel qui subscripserunt, ceterisque adhærentibus et fautoribus, præfati confessarii, ut eos rite absolvere valeant,... sequentium dubiorum solutionem expostulant :

1° An omnes et singuli prædictæ societati nomen dantes, vel eam promoventes, aut ei quomodocumque faventes, vel adhærentes, excommunicationis majoris pœnam ipso facto incurrant ? 2° Et quatenus *affirmative*, an hujusmodi excommunicatio sit romano pontifici reservata ? — « S. pœn., attentis omnibus expositis, et inspecta natura ac fine hujusmodi societatis, facta præmissorum relatione s. d. n. Pio papæ IX, et eodem s. d. approbante, ad proposita dubia respondet ut sequitur : Ad 1^m *Affirmative*. Ad 2^m *Incurri excommunicationem latæ sententiæ speciali modo romano pontifici reservatam* » (4 aug. 1876).

III. Ex decreto s. c. conc. 23 maji 1874, ipso facto incurrunt in excommunicationem rom. pontifici speciali modo reservatam ecclesiastici, qui in provinciis ecclesiasticis patriarchali Veneta ac metropolitana Mediolanensi, suffragante populo, ad parochi sive vicarii

officium electi, audent sive ecclesiæ sive jurium ac bonorum præten-
sam possessionem arripere, atque obire munia ecclesiastici ministerii.

Nota. Licet hoc decretum respiciat solas provincias Venetam et
Mediolanensem, tamen sic intrusi ubique incurrunt excommunica-
tionem latæ sententiæ speciali modo rom. pontifici reservatam in
art. VI vel XI constit. *Apostolicæ sedis* (vide nn. 1721, 1726).

Q. *Quænam* (quæres) *normæ a catholicis observandæ quoad intrusos?* R. En præcipuæ præscriptæ servari a Pio VI cum intru-
sis in Gallia, quæque etiam nunc et ubique veniunt cum iisdem
observandæ: 1^a Non potest adiri parochus intrusus pro administra-
tione baptismi, nisi in casu quo non sit alius valens baptizare; ne-
que licet fungi officio patrini, si forte intrusus baptizet. — 2^a Non
licet diebus etiam festivis audire missam ab intruso celebratam, etsi
alia non possit audiri; neque licet concioni aliisque functionibus
intrusi interesse, vel ab eo alia officii ministeria postulare, vel missæ
celebrationem ipsi committere. — 3^a Non licet ab intruso commu-
nionem sumere, ne ad satisfaciendum quidem paschali præcepto.
— 4^a Etsi genuflectendum sit coram hostiis consecratis a presbytero
intruso, curandum tamen est (ne in hoc cultu præstando catholici
communicare videantur cum schismaticis) ut declinetur occursus
intrusi dum eucharistiam defert. Et, si hostiæ consecratæ a sa-
cerdotibus catholicis reverenter conservari nequeant, potest eas
sacerdos catholicus etiam non jejunus consummare, ne veniant in
manus intrusi. — 5^a Non licet parochum intrusum adire pro con-
trahendo matrimonio: unde, si nullum aliud suppetat medium, nec
superior possit providere alium parochum aut presbyterum, fideles
sine præsentia pastoris debent contrahere. — 6^a Non licet mulieri-
bus, expleto puerperio, recipere ab intrusis benedictionem, quæ mu-
lieri post partum dari solet. — 7^a Defunctorum exequiæ celebrandæ
sunt a legitimo pastore etiam in domibus privatis, si aliter fieri
nequeant. Si autem intrusus cadaver ad ecclesiam deferat, catholici
nec funus comitentur, nec sacras preces recitent, vel alios ecclesiæ
ritus cum illo sociati agant.

Ad quæsitum: « An in periculo mortis fideles licite possint ab-
solutionem recipere a parochi intruso? » responsum fuit: « Non esse
improbendam rationem, quam inierunt nonnulli Gallicani præsules,
qui in periculo mortis pœnitentiæ sacramentum recipi posse permi-
serunt, deficiente quovis alio sacerdote catholico, et scandalo amoto ».

Excommunicationes latæ sententiæ romano pontifici reservatæ.

« Excommunicationi latæ sententiæ Romano Pontifici
« reservatæ subjacere declaramus:

1729. — I. « Docentes vel defendentes sive publice, sive
 « privatim propositiones ab Apostolica Sede damnatas sub ex-
 « communicationis pœna latæ sententiæ; item docentes, vel
 « defendentes, tamquam licitam praxim inquirendi a pœ-
 « nitente nomen complicitis, prouti damnata est a Benedi-
 « cto XIV in constit. *Suprema*, 7 jul. 1745; *Ubi primum*,
 « 2 jul. 1746; *Ad eradicandam*, 28 sept. 1746 ».

Explicatio. — 1° *Docentes*, idest tali animo propositiones dam-
 mnatas asserentes et pronuntiantes, ut eas in aliorum mentem in-
 gerere atque insinuare studeant.

2° *Defendentes*, idest earum patrocinium suscipientes non ali-
 ter ac si veræ essent ac minime damnatione dignæ.

3° *Damnatas ab apostolica sede*, idest a romano pontifice sive
 per se, sive per aliquam sacram congregationem ab ipso deputatam
 ad iudicium de huiusmodi rebus proferendum; non vero per concilia
 œcumenica, utpote quæ stricte loquendo damnatæ ab apostolica
 sede non dicuntur.

4° *Sub excommunicationis pœna latæ sententiæ.* Ex hac clau-
 sula patet, huius canonis censuram ab eo non incurri, qui propo-
 sitiones simpliciter damnatas (v. g. propositiones *syllabi*) docet vel
 defendit. — Qui docet vel defendit propositionem damnatam ut hæ-
 reticam (huiusmodi sunt non paucae propositiones *syllabi*) sciens
 eam hæreticam esse, non hanc excommunicationem incurrit, sed ex-
 communicationem *speciali modo* romano pontifici reservatam in
 primo huius constitutionis articulo.

Porro propositiones damnatæ ab apostolica sede *sub excommu-
 nicationis pœna latæ sententiæ* in easdem docentes vel defendentes
 sunt: 1) Propositiones 41 damnatæ a Leone X bulla *Exurge Do-
 mine*, edita 15 jun. 1520 contra Lutherum (vide infra n. 1806). —
 2) Propositiones 79 damnatæ a s. Pio V in constit. *Ex omnibus*,
 edita 1 oct. 1567 contra errores Michaelis Baji (vide n. 1807). —
 3) Propositio circa confessionem et absolutionem per litteras damnata
 per decretum s. univ. inquis. confirmatum a Clem. VIII, 20 jul.
 1602 (vide n. 1814). — 4) Propositiones 45 damnatæ ab Alexan-
 dro VII decretis s. univ. inquis. 24 sept. 1665, 18 mart. 1666 (vide
 n. 1810). — 5) Propositiones 65 damnatæ ab Innoc. XI decr. s. univ.
 inquis. 2 mart. 1679 (vide n. 1811). — 6) Propositiones 68 damnatæ
 ab Innoc. XI in constit. *Cælestis Pastor*, 20 nov. 1687 (vide n. 1815).
 — 7) Propositio *secunda* ex duabus, quæ proscriptæ sunt ab Ale-
 xandro VIII in decreto *Sanctissimus Dominus*, 24 aug. 1690 (vide
 n. 1816). Dixi *secunda*, quia prima, utpote hæretica, damnata est

sub graviore excommunicatione lata contra hæreticos et eorum fautores. — 8) Propositiones 31 damnatæ ab Alexandro VIII per decretum s. univ. inquis. 7 dec. 1690 (vide n. 1817). — 9) Propositiones 5, circa duellum, damnatæ a Bened. XIV in constit. *Detestabilem*, 10 nov. 1752 (vide n. 1820).

5° *Item docentes vel defendentes tamquam licitam... prouti damnata est a Bened. XIV etc.* Porro Bened. XIV ait: « Qui ausus fuerit docere licitam esse praxim exquirendi nomen complicitis, denunciata, nisi revelarent, absolutionis sacramentalis denegatione; vel scribere aut loqui *præsumpserit* in ejusdem damnatæ praxis defensionem ». Tria ergo requiruntur, ut quis hanc excommunicationem incurrat, nempe: 1° ut doceat hanc praxim licitam esse; 2° ut utrumque simul licitum esse doceat, idest et exquirere nomen complicitis, et reticenti absolutionem denegare; 3° ut temere hæc doceat: recale dicta n. 1667.

1730. — II. « Violentas manus, suadente diabolo, injicientes in clericos, vel utriusque sexus monachos; exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut episcopus aut alius absolvat ».

Explicatio. — Dicitur a) *Violentas manus... injicientes*. Per hæc verba intellige patrantes quamcumque contumeliosam actionem externam et gravem circa clerici personam vel res ei adhærentes, sive fiat manu, sive baculo, gladio etc. (VII. 272). Quoties autem percussio existimatur graviter injuriosa, ratione reverentiæ clerico debitæ, sufficit ad censuram quævis percussio levis, etiamsi levissimus tactus physicus intercedat, cum hic articulus, prout in favorem clericorum emanatus, non stricte, sed latissime sit intelligendus (VII. 273). — Huic excommunicationi omnes sunt obnoxii, etiam impuberes, modo sint rationis compotes et doli capaces, cujuscumque sint sexus et gradus (VII. 265). — Dicitur b) *suadente diabolo*. Hujusmodi verba nihil aliud significant quam quod, ad excommunicationem incurrendam, percussio debet esse mortaliter peccaminosa (VII. 273, 275). — Dicitur c) *In clericos, vel utriusque sexus monachos*. Nomine *clericorum* veniunt omnes ecclesiastici prima saltem tonsura initiati, licet excommunicati, suspensi, interdicti, aut verbaliter degradati, dummodo deferant habitum, et alicui ecclesiæ inserviant. Sed vide n. 791 (VII. 270). Nomine *monachorum* intelligitur quilibet religiosus utriusque sexus, etiam conversus et novitius. Item intelliguntur omnes viventes in communi sub aliquo prælato, ex expressa vel tacita papæ auctoritate, quamvis in eorum

communitate non fiat professio. Item mulieres religiose viventes in conservatoriis, quamvis religio nondum sit approbata. Item eremitæ, qui ex voto aut pacto addicuntur alicui sacro loco sub approbatione et obedientia episcopi. Eremitæ vagi vero non comprehenduntur sub nomine monachorum, licet inserviant alicui ecclesiæ ex licentia episcopi (VII. 271). — Hinc infertur quod

a) Excommunicationem incurrunt: 1° Qui clericum vel monachum conspuat, conpergit aqua, coinquinat luto, ab eo evellit crinem, lacerat ejus vestem, eripit aliquid per vim et injuriam de ejus corpore, v. g. pileum, pallium etc., ita ut actio sit graviter injuriosa. — 2° Qui eum detinet in carcere, vel loco unde sine dedecore non posset exire. — 3° Qui eum insequitur, ut in foveam cadat aut excutatur ab equo. — 4° Qui violenter ferit aut percutit equum ubi clericus sedet, aut habenis eum retinet. — 5° Qui aliquid supradictorum facit, etiam clerico consentiente, si consensus non aufert injuriam statui clericali (VII. 274). — 6° Qui percutit Cajum putans percutere Titium; quia qui unum clericum pro alio percutit, licet erret in personam, jam lædit statum clericalem (III. 628).

b) Excommunicationem non incurrunt: 1° Fur, qui clam surripit crumenam aut vestem clerico; secus, si vi hoc faciat. — 2° Qui percutit joco, quamvis percussio sit gravis et conjuncta cum aliqua ira, modo non pertingat ad peccatum mortale. — 3° Qui in percutiendo non peccat graviter, defectu advertentiæ aut consensus ob subitam iram. — 4° Prælati, præceptor, aut pater, qui correctionis causa percutit clericum moderate, habita ratione culpæ. — 5° Qui percutit clericum inventum turpiter agentem cum uxore, matre, sorore aut filia. — 6° Mulier percutiens clericum, qui eam sollicitat, si non possit illum verbis avertere, quoties ipsa constituatur ex tali sollicitatione in aliquo morali periculo labendi saltem in peccatum cogitationis. — 7° Qui percutit clericum casualiter, vel cum modamine inculpatæ tutelæ ob defensionem propriam, aut proxime conjunctorum. Idem currit de pueris, tonsura aut minoribus ordinibus initiatis, qui se invicem pugnis percutiunt, licet sanguis e naribus effundatur; quia tales percussiones non reputantur graviter injuriosæ, licet percussio esset gravis, modo illa non fuerit deliberata. — 8° Qui percutit ignorans percussum esse clericum, etiamsi ita animo comparatus esset ut, si sciret, æque percuteret; quia in ignorantia concomitante adest tantum voluntas interpretativa, quæ non est vera voluntas. Secus vero, si percutiens jam dubitaret quod ille esset clericus, sed intenderet eum percutere, sive laicus ille sit sive clericus (VII. 275. H. A. XIX. 52).

Excommunicationem hujus articuli, mea sententia (quæ ceteroquin communior est), incurrunt etiam: 1° *mandantes* percussorem,

eam *consulentes*, eidem *faventes* vel *consentientes*, si percussio de facto eveniat, et ipsi graviter in illam influant; 2° *ratam habentes* percussione (recole dicta n. 1720); 3° *non impediētes* percussione, si ex justitia aut ex officio eam impedire teneantur, uti sunt principes, prælati, judices, parentes, tutores, domini, magistri, parrochi etc. (VI. 266, 269). Ratio, quia ad omnes et singulas recensitas personas extenditur excommunicatio ex authentica ¹ interpretatione canonis Lateranensis *Si quis suadente diabolo*, cum quo plenissime convenit censura hujus articuli. Porro, quatenus censura constit. *Apostolicæ sedis* convenit cum veteri canone, ex eodem canone vim suam accipere debet, ut declaravit Pius IX in constitutionis præmio. Nonnulli tamen constit. *Apostolicæ sedis* interpretes arbitrantur censuram hujus articuli non esse extendendam ad mandantes, consulentes etc.

Q. *Quis possit absolvere ab excommunicatione incursa ob clerici percussione?*

R. *Prænotandum*. Clerici percussio distinguitur in levem, gravem (seu mediocrem) et enormem. Percussio *levis* (quæ non jam dicitur levis quia importat tantum peccatum veniale, cum semper ad incurrendam excommunicationem requiratur culpa gravis, sed dicitur levis respectu ad gravem et enormem) est, quando intercedit simplex percussio quæ fit manu, pede, baculo et his similibus. *Gravis* est, quando eruitur dens, quantitas notabilis capillorum, aut quando intervenit aliqua percussio relinquens maculam aut contusionem in carne, aut quando adest effusio sanguinis pugnibus vel ungulis causata. *Enormis* vero est, quando mutilatur aliquod membrum, aut magna intervenit vulneratio, vel magna sanguinis effusio aliunde quam e naribus, vel magna injuria (VII. 277). Unde sæpe percussio levis potest evadere gravis vel enormis ratione circumstantiarum, nimirum: 1° ratione *personæ læsæ*, prout si percussus esset abbas, prælatus monasterii aut judex, herus aliisque in dignitate constitutus; 2° ratione *personæ lædentis*, ut si officialis laicus auctoritative percutiat clericum, vel plebejus ecclesiasticum nobilem; 3° ratione *personæ coram qua fit percussio*, nempe si sit coram prælato, aut alia persona in dignitate constituta; 4° ratione *scandalæ*, nempe si monachus cum gravi scandalo clericum sæcularem percutiat; 5° ratione *loci*, nempe si percussio fiat in ecclesia vel platea; 6° ratione *temporis*, ut si quis percutiat clericum sacris vestibus indutum, vel dum vacat publicis officiis in choro, vel in actu processionis aut publicæ supplicationis; 7° ratione *immanitatis injuriæ*, ut si quis clericum denudet, vel atramento aut stercore ejus vultum foedet (VII. 278). His prænotatis:

¹ C. Mulieres, c. Cum quis, c. Quantæ, de sent. excomm.

R. 1° Si agitur de percussione *levi* (modo percussus non sit ex proceribus ecclesiæ, qui recensentur in art. V primæ partis hujus constitutionis) quamvis publica, ab illa absolvere possunt episcopi¹; et sic pariter eorum vicarii generales, quia hoc habent episcopi de jure ordinario: item vicarii capitulares, abbates, et alii jurisdictionem quasi episcopalem habentes.

R. 2° Si vero agitur de percussione *gravi* (seu *mediocri*) et *enormi*, distinguendum. Si illa est occulta, ex c. *Liceat* eadem inest facultas episcopis. Si autem est publica, nemo generatim potest excommunicatos absolvere, nisi papa aut ejus legatus a latere², vel legatus missus ad aliquam provinciam³. Excipe: a) mulieres⁴, et impuberes⁵, etsi post pubertatem absolutionem petant; b) clericos collegialiter viventes⁶, si percussio non sit enormis; c) senes⁷ sexagenarios; d) personas, quæ sui juris non sunt, sed sunt sub potestate alterius, uti filius familias, servus, si ejus absentia magnum domino detrimentum afferret, et aliunde dominus in læsione inferenda particeps non fuerit, et dummodo percussio non fuerit ita enormis, ut ad vitandum scandalum et in exemplum aliorum oporteat eum ad sedem apostolicam mittere⁸: nam hi omnes ab episcopo absolvi possunt. Item excipe regulares, qui possunt absolvi a suis prælatis, ut diximus n. 949.

Nota. 1. In dubio utrum percussio fuerit levis aut gravis, judicatur gravis⁹. — 2. Si aliquis det venenum clerico, tunc censuram incurrit, quando venenum incipit nocere, quia tunc adest jam violentia (VII. 280). — 3. Pro absolutione ob percussione clericici, etiam publicam, potest recurri ad s. pœnitentiariam (VII. 279).

1731. — III. « Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad
« illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet com-
« plices, vel qualemcumque operam aut favorem præbentes,
« nec non de industria spectantes, illudque permittentes, vel
« quantum in illis est, non prohibentes, cujuscumque digni-
« tatis sint, etiam regalis vel imperialis ».

Explicatio. — Censura hujus articuli incurritur tantum ob duel-
lum auctoritate privata susceptum, et stricte sumptum, nempe con-
vento loco, tempore et armis; non vero ob conflictum improvisum,
quamvis pugnantes ex eodem impetu rixæ perrexerint ad aliquem
locum idoneum (III. 401). Recole dicta nn. 404, 405.

¹ C. Pervenit, de sent. excomm. — ² C. Ad eminentiam, de sent. excomm. —
³ C. penult. de offic. legati. — ⁴ C. Mulieres, de sent. excomm. — ⁵ C. Pueris, eod.
tit. — ⁶ C. Quoniam, de vita et honest. cleric. — ⁷ C. Ea noscitur, de sent. excomm.
— ⁸ C. Mulieres 6. et c. Relatum 37. de sent. excomm. — ⁹ Extrav. *Perlectis*.

1732. — IV. « Nomen dantes sectæ Massonicæ, aut Carbonariæ, aut aliis ejusdem generis sectis, quæ contra ecclesiam vel legitimas potestates seu palam, seu clandestine machinantur, nec non iisdem sectis favorem qualemcumque præstantes; earumve occultos coryphæos ac duces non denunciantes, donec non denunciaverint ».

Explicatio. — *Nomen dantes*, ut censuram incurrant, debent esse conscii finis pravi societatis; quamdiu illum ignorant ab excommunicatione excusantur. Societates *biblicæ*, societates *clerico-liberales*, societates *veterum catholicorum*, societates *emancipatrices* et secta *Fenianorum* accensentur inter præcipuas sectas in hoc articulo significatas, ut constat ex encycl. *Quanta cura* Pii IX, et ex decr. s. inquis. 12 jan. 1870. Sectæ autem, quæ contra ecclesiam vel legitimas potestates machinantur, excommunicatione mulctantur, sive id clam sive palam fecerint, sive exegerint, sive non, a suis asseclis secreti servandi juramentum, ut patet ex instr. s. off. 10 maji 1884. — Declaravit porro eadem s. c., 1 febr. 1871, manere obligationem denunciandi sub pœna excommunicationis hujus articuli occultos coryphæos ac duces sectæ *Massonicæ* aut *Carbonariæ*, non obstante quod præsidium ac membrorum nomina publice typis dentur; « quis sane (ait s. c.) dicere aut nosse valeat, utrum qui in publicis ephemeridibus apparent specie tantum ac nomine tenus coryphæi ac duces sint, veri autem machinationum artifices directoresque delitescant? » Item sub eadem pœna denunciari debent coryphæi eorum qui nuncupantur *liberi muratores*, etiam apud eas regiones in quibus a gubernio civili tolerantur, et ab ecclesiastica potestate puniri non possunt nec ullo modo cohiberi: s. off. c. 19 apr. 1893. — Semel autem peracta denunciatione, quilibet confessarius potest absolvere ab excommunicatione incursa propter neglectam denunciationem.

1733. — V « Immunitatem asyli ecclesiastici, ausu temerario, violare jubentes, aut violantes ».

Explicatio. — Ad incurrendam censuram hujus articuli requiritur, ut jubentes violare, aut violantes immunitatem asyli, id agant *ausu temerario*. Ideo declaravit s. o. c. 1 febr. 1871 « eum tantum excommunicationem incurrere, qui ab aliis minime coactus, prudens ac sciens, immunitatem asyli ecclesiastici aut violare jubet, aut exequendo violat ». Quare milites, duces et officiales etiam civiles, qui nollent

immunitatem asyli violare, et tamen, contra vel præter voluntatem, cogantur a suis superioribus eam violare, censuram non incurrunt.

NB. Immunitas asyli ecclesiastici, quod ad jus spectat, adhuc subsistit, et ad eam ubique observandam *per se* omnes obligantur; quod vero ad praxim attinet, vix fieri potest, ut iis in locis in quibus jam per leges civiles non agnoscitur, debito modo semper custodiatur. Hinc habita ratione locorum et temporum, plura in contrarium acta per accidens excusantur a peccato, propterea quod moraliter vitari non possint, et lex positiva cum tanto incommodo non obliget¹.

1734. — VI « Violantes clausuram monialium, cujus-
« cumque generis aut conditionis, sexus vel ætatis fuerint,
« in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo;
« pariterque eos introducentes vel admittentes; itemque mo-
« niales ab illa exeuntes extra casus et formam a S. Pio V
« in constitutione *Decori* præscriptam ».

Explicatio. — *Clausura* definitur ex constit. *Deo sacris* Gregorii XIII: « locus ille, qui janua clausuræ continetur, ad quem sæcularibus non patet accessus ». Itaque clausura pro monialibus completitur monasterium integrum, et omnia septa huic adnexa ac muro circumdata. Sub hoc articulo comprehenditur tantummodo clausura papalis, seu illa, quæ ab ecclesia præscripta est monialibus vota solemniter emittentibus; non vero illa, quæ quibusdam piis feminis in communitate viventibus, et vota simpliciter emittentibus, imponitur sive ab episcopo, sive vi suarum constitutionum, sive etiam vi voti specialis: s. c. ep. et reg. l aug. 1839. Recole dicta n. 913. — *Introducentes* vel *admittentes* sunt qui ingressui physice aut moraliter cooperantur, exercendo actionem positivam, aut negative se habendo, dum ex officio impedire tenerentur. Introducentes vel admittentes in clausuram infantes nondum usum rationis adeptos non videntur hac censura ligari: ratio, quia sub verbo *eos* illi tantum veniunt, qui in primo paragraphi membro excommunicantur propter clausuræ violationem; porro hujusmodi non sunt infantes qui delinquere nequeunt. Aliqui tamen interpretes constit. *Apostolicæ sedis* docent etiam introducentes vel admittentes infantes excommunicari. Quoad cetera recole dicta nn. 913-917.

1735. — VII. « Mulieres violantes regularium virorum clausuram, et superiores aliosve eas admittentes ».

Explicatio. — *Mulieres*, exceptis privilegiatis (cfr n. 912). Sub nomine *clausuræ* veniunt pro viris claustrum, domus, officinæ interiores, cœnacula, valetudinaria; non autem ecclesia, sacristia si

¹ Cfr *Nouv. Rev. théol.* tom. ix. p. 63.

ad eam tantum ex ecclesia aditus pateat, nec hortus si a monasterio separatus sit clavi et muro convenienti. — *Regularium* nomine huc veniunt tantum illi, qui vota solemnita emitunt. — De admittentibus in clausuram religiosorum puellas septennio minores, idem dicendum quod diximus de admittentibus pueros usu rationis carentes in clausuram monialium.

1736. — VIII. « Reos simoniæ realis in beneficiis quibuslibet, eorumque complices ».

Explicatio. — *Complices* dicuntur qui causa sunt cur simoniaca pactio circa beneficium fiat et perficiatur; quomodocumque in illam cooperentur, sive physice sive moraliter. Verumtamen, nisi simoniæ crimen plene consummatum fuerit, complices censuram non incurrun. Quid sit simonia realis, vide nn. 270, 271. Quid sit beneficium, vide n. 849.

1737. — IX. « Reos simoniæ confidentialis in beneficiis quibuslibet, cujuscumque sint dignitatis ».

Explicatio. — *Cujuscumque sint dignitatis.* Cave ne concludas, ex his verbis hic additis, excommunicationem præcedentis articuli non extendi indiscriminatim ad omnes personas, etiamsi eminenti aliqua dignitate præfulgeant: regula enim generalis est, quod excommunicationibus latis a jure sine ulla expressa exceptione obnoxii sunt omnes, cujusvis gradus aut conditionis sint. Hæc verba hic addita sunt ad dirimendam quæstionem, quæ antea extabat inter interpretes constit. *Romanum pontificem* Pii IV et *Intolerabilis* s. Pii V (ex quibus desumpta est excommunicatio hujus articuli) quoad excommunicationis extensionem ad cardinales, episcopos et alios prælatos majores. Quid sit simonia confidentialis, vide n. 271.

1738. — X. « Reos simoniæ realis ob ingressum in Religionem ».

Explicatio. — Excommunicationi subjacent tam dantes quam accipientes aliquid temporale ex pacto simoniaco pro ingressu in religionem, sive religiosi sint sive laici, sive viri sive feminae. In *religionem*, intellige stricte dictam, quam scilicet rom. pontifex ad gradum religionis reapse evexerit, et cui omnia privilegia religionis propria ipse contulerit: cfr n. 878. Tunc autem quis dicitur religionem ingredi, quando solemnem professionem emit, non vero quando monasterium ingreditur vel habitum religionis induit. Unde excommunicatio incurritur tantum in professione, etiamsi pactum pretium

ante ingressum in monasterium jam fuisset solutum. In quibus casibus possit aliquid temporale dari vel recipi pro sustentatione ingressuri sine labe simoniæ, vide n. 271 circa finem.

1739. — XI. « Omnes qui quæstum facientes ex in-
« dulgentiis aliisque gratiis spiritualibus excommunicationis
« censura plectuntur Constitutione S. Pii V *Quam plenum*,
« 2 januarii 1569 ».

Explicatio. — In constit. *Quam plenum* excommunicatione plectuntur omnes episcopis inferiores quæstum facientes ex sequentibus sedis apostolicæ gratiis: 1° Ex facultate eligendi sacerdotem, qui absolvere valeat a reservatis. 2° Ex facultate celebrationis missæ ac sepulturæ ecclesiasticæ tempore interdicti. 3° Ex facultate utendi cibis vetitis. 4° Ex facultate assumendi in baptismo duos aut plures patrilinos contra decretum Tridentini. 5° Ex facultate accipiendæ absolutionis a censura simoniæ realis apostolicæ sedi reservata. — Verba *quæstum facientes* important ut pars saltem pacti pretii recepta jam fuerit; pecunia enim non accepta, nullum quæstum fieri potest.

1740. — XII. « Colligentes eleemosynas majoris pretii
« pro missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas ce-
« lebrari in locis ubi missarum stipendia minoris pretii
« esse solent ».

Explicatio. — Censuram hujus articuli incurrunt clerici et laici, qui turpis lucrî cupiditate ducti simul congerunt non pauca numero stipendia missarum manualia, et per quamdam veluti mercaturam lucrum percipiunt, eas minori pretio faciendo celebrari, sive in eodem loco ubi eleemosynas collegerunt, sive alibi prouti decedit s. off. c. die 13 januarii 1892 et confirmavit sequenti die ss. d. n. Leo XIII. Contra, censuram non incurrunt, qui tale mercimonium exercent ad erogandum in pios usus (v. g. pro ecclesiæ ædificatione) lucrum inde perceptum, ut constat ex decr. s. c. c. 9 sept. 1874. Neque qui celebrare faceret minori stipendio missas sibi commissas, quin ipse collegerit. — Censura incurritur non jam cum delinquens missas colligit, quamvis cum intentione partem stipendii retinendi, sed quando ejusmodi retentionem facto complet. Recole dicta n. 1171.

1741. — XIII. « Omnes qui excommunicatione mulctan-
« tur in Constit. S. Pii V *Admonet nos* quarto kalendas apri-
« lis 1567, Innocentii IX *Quæ ab hac Sede* pridie nonas

« novembris 1591, Clementis VIII *Ad Romani pontificis*
 « curam 26 junii 1592, et Alexandri VII *Inter ceteras*
 « nono kalendas nov. 1660, alienationem et infeudationem
 « Civitatum et Locorum S. R. E. respicientibus ».

Explicatio. — In constit. s. Pii V *Admonet nos* excommunicantur illi omnes, qui, per se vel per alios, agere student, sive insinuare, vel suadere rom. pontifici pro tempore existenti qualemcumque alienationem aut infeudationem civitatum vel locorum ad sedem apostolicam spectantium, etiam contemplatione meritorum erga sedem præfatam, aut sub prætextu necessitatis vel evidentis utilitatis. In ceteris constitutionibus memoratis in hoc articulo confirmatur, innovatur et declaratur constitutio s. Pii V. — Qui ideo epistolæ subscripserunt, qua P. Passaglia summo pontifici consilium dabat dominio temporali renuntiandi, excommunicatione hujus articuli innodantur.

1742. — XIV. « Religiosos præsumentes clericis aut
 « laicis extra casum necessitatis Sacramentum extremæ Un-
 « ctionis, aut Eucharistiæ per viaticum ministrare absque
 « Parochi licentia ».

Explicatio. — Per verbum *religiosos*, hic eos tantum intellige, qui professionem jam emiserunt in aliqua religione in qua vota solemnina nuncupantur; sumus enim in materia odiosa. — *Clericis aut laicis.* Ergo excommunicationem non incurrit regularis, si extremam unctionem vel viaticum ministret regularibus (quamvis alterius ordinis et extra monasterium) vel iis, qui religiosorum jure censentur, idest novitiis et famulis, qui actu eis inserviunt, et in septa sub eorum obedientia vivunt¹: quibus addendi sunt pauperes in regularium hospitalibus degentes²; et tertiarii, si tamen collegialiter vivant, vel cum claustralibus habitent³. — *Casus necessitatis* tunc adesse censetur, quando quis in mortis periculo versatur, et parochus vel non potest vel injuste renuit eidem viaticum aut extremam unctionem ministrare. — Ex verbis *per viaticum* colliges communionem ex devotione sub hac censura non comprehendi. — Cum censura hujus articuli lata sit in *præsumentes*, sequitur ex dictis n. 1667 eam non incurri ab iis, qui illam ignorarent, etiamsi eorum ignorantia esset graviter culpabilis vel etiam crassa seu supina. — Si religiosus ministraret sacramenta extremæ unctionis aut

¹ Conc. Trid. sess. 24. c. 11. de ref.

² Clement. Religiosi, de privileg.

³ S. c. ep. et reg. 20 dec. 1616.

eucharistiæ per viaticum, inscio quidem parochio, sed prudenter præsumendo ejusdem consensum, a censura immunis esset.

1743. — XV. « Extrahentes absque legitima venia reli-
« quias ex sacris cœmeteriis sive catacumbis Urbis Romæ ejus-
« que territorii, eisque auxilium vel favorem præbentes ».

Explicatio. — Excommunicationem non incurreret qui, cœmeteria sive catacumbas visitans, aliquid extraheret ex ossibus, quæ passim reperiuntur in loculis apertis; quia de his jam constat non esse reliquias martyrum. — Legitima venia est illa, quæ conceditur a cardinali Urbis vicario, ut patet ex constit. Clementis X, quæ incipit *Ex commissæ*, 13 jan. 1672.

1744. — XVI. « Communicantes cum excommunicato
« nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scilicet im-
« pendendo auxilium vel favorem ».

Explicatio. — Communicare in crimine criminoso idem est ac cooperari crimini vel contumaciæ, ob quam alter excommunicatus est. — En exempla hujus communicationis: si quis suam concubinam excommunicatam, post excommunicationem iterum cognoscat¹; vel si quis post excommunicationem latam in aliquem ob furtum, concubinatum etc. impendat ei *auxilium* aut *favorem* ne restituat, ne concubinam dimittat, vel ne exeat ab excommunicatione (VII. 197). Quid requiratur ut quis dicatur et sit nominatim excommunicatus, diximus n. 1678. Ab hac censura eximuntur excommunicati a rom. congregationibus, etiamsi earum decreta a papa approbata fuerint: s. off. congr. 16 jun. 1894.

1745. — XVII. « Clericos scienter et sponte commu-
« nicantes in divinis cum personis a Romano Pontifice no-
« minatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes ».

Explicatio. — Præsens censura clericos omnes afficit, quacumque dignitate præfulgeant; minime vero eidem obnoxii videntur religiosi, qui in lege pœnali non veniunt nomine clericorum. Communicatio *in divinis* hic idem videtur esse ac receptio in officiis. Quid intelligendum nomine *divinorum officiorum*, jam diximus n. 1687. Ab hac censura excusat ignorantia, etiam crassa aut supina: item metus, etiam levis. — *Communicantes in divinis... et ipsos in officiis recipientes*: utrumque conjunctim requiritur. Quare si clericus

¹ C. Concubinæ, de sent. excomm.

excommunicatum non admittat ad divina officia obeunda, sed tamquam unus de populo assistat divinis officiis cum ipso, non incurrit istam excommunicationem.

*Excommunicationes latæ sententiæ episcopis
sive ordinariis reservatæ.*

« Excommunicationi latæ sententiæ episcopis sive ordinariis reservatæ subjacere declaramus :

1746. — I. « Clericos in sacris constitutos vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere præsumentes; nec non omnes cum aliqua ex prædictis personis matrimonium contrahere præsumentes ».

Explicatio. — Ad incurrendam hanc excommunicationem requiritur: 1° Ut unus saltem contrahentium sit vere sacro ordine insignitus vel solemni castitatis voto valide emissio ligatus. 2° Ut adsit veri matrimonii attentatio, nempe ut præstetur consensus matrimonialis de præsentī. Sufficit tamen, in locis ubi viget impedimentum clandestinitatis, matrimonium sic dictum *civile*, uti die 22-dec. 1880 declaravit s. off. c. 3° Præsumptio contrahentium, idest ut contrahentes plane sciant tum *factum*, nempe quo una pars ligatur, tum *legem*, quæ huic matrimonio obstat, tum *pœnam* in illud attentantes latam. Si una pars tantum ignorantia laboret, hæc immunis erit a censura, quæ tenebit partem consciam juris, facti et pœnæ. Non requiritur vero ad censuram incurrendam, ut contrahere præsumentes nullo alio impedimento devinciantur: s. off. c. 13 jan. 1892.

1747. — II. « Procurantes abortum, effectu sequuto ».

Explicatio. — Censuram hujus articuli illi omnes incurrunt, qui recensentur sub initio n. 402. Non incurritur vero censura propter abortum *indirecte* tantum voluntarium; ut si quis ex odio, ira etc. graviter prægnantem percusserit, abortum prævidens quidem, sed non intendens. Neque censuram incurrit qui tantum abortum consulit, vel pharmacum tantum parat; non enim abortum procurat, sed tantum opem præstat abortum procuranti.

1748. — III. « Litteris Apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini in ea re cooperantes. ».

Explicatio. — *Utentes* sunt qui eas cujus interest præbent, ut suum consequantur effectum, non secus ac si veræ et genuinæ essent. *Cooperantes* sunt qui scienter operam suam præstant alicui, ut falsis litteris utatur.

Excommunicationes latae sententiæ nemini reservatæ.

« Excommunicationi latae sententiæ nemini reservatæ
« subjacere declaramus:

1749. — I. « Mandantes, seu cogentes tradi ecclesiasticæ
« sepulturæ hæreticos notorios, aut nominatim excommuni-
« catos, vel interdictos ».

Explicatio. — *Mandantes* sunt qui auctoritativo modo præci-
piunt quempiam sepeliri in loco sacro. *Cogentes* sunt qui vim adhi-
bent contra eos quibus loci sacri cura ac custodia commissa est,
propterea quod obstant, ut debent, quominus ibi indigni tumulen-
tur. Mandantes autem vel cogentes tantum ut indigni cadaver ad
ecclesiam deferatur, eique justa funebria persolvantur, modo in loco
sacro non sepeliatur, excommunicationem non incurrunt.

1750. — II. « Lædentes, aut perterrefacientes Inquisito-
« res, denuntiantes, testes, aliosve ministros S. Officii; ejusve
« Sacri Tribunalis scripturas diripientes, aut comburentes;
« vel prædictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem
« præstantes ».

Explicatio. — *Diripientes*, seu vi illata eripientes, *scripturas*
tribunalis s. officii inquisitionis, quod Romæ extat, censura ligantur
etiamsi eas non comburant. Item *scripturas comburentes* in excom-
municationem incidunt, licet ipsi eas non diripuerint, sed ab aliis
direptas acceperint.

1751. — III. « Alienantes, et recipere præsumentes bona
« ecclesiastica absque beneplacito Apostolico, ad formam
« Extravagantis *Ambitosæ*, De Reb. Eccl. non alienandis ».

Explicatio. — Non omnes *alienantes* bona ecclesiastica sine
beneplacito apostolico ligantur censura hujus articuli, sed tantum
illi, quibus eorum bonorum administratio commissa est: imo et ex
iis excipiendi sunt qui pontificali vel abbatiali dignitate præfulgent,
quippe qui in extrav. *Ambitosæ* non excommunicationis, sed in-
terdicti ab ingressu ecclesiæ pœna mulctantur. Verum si alienantes
bona ecclesiastica quin teneant administrationem eximuntur ab hac
censura, incidere possunt in censuram, vel *speciali modo* vel *sim-
pliciter* rom. pontifici reservatam, latam in *usurpantes* vel *inva-
dentes* vel *in proprios usus convertentes* bona vel jura ecclesia-

stica (vide nn. 1726, 1727, 1753. 1) — *Recipere præsumentes*. Nota verbum *præsumentes*, et resolve hanc censuram non incurrere, qui bona ecclesiastica male alienata reciperet cum ignorantia etiam crassa sive legis alienationem prohibentis sive censuræ latæ in recipientes, juxta dicta n. 1667. Quænam bona *ecclesiastica* habenda sint, quid veniat nomine *alienationis* et quænam bona ecclesiastica alienari possint *absque beneplacito apostolico*, jam diximus nn. 842, 843.

NB. S. off. c. die 22 dec. 1880 declaravit: 1° abrogata esse omnia antiqua privilegia generalia (non vero specialia et personalia) a sede apostolica concessa alienandi bona ecclesiastica absque beneplacito apostolico; — 2° abrogatas esse omnes particulares consuetudines (quamvis immemorabiles) legi de beneplacito apostolico latæ contrarias.

1752. — IV. « Negligentes, sive culpabiliter omittentes » denuntiare infra mensem confessarios, sive sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a Prædecess. Nostri Gregorio XV, Const. *Universi* 20 « aug. 1622, et Benedicto XIV, Const. *Sacramentum pœnitentiæ* 1 jun. 1741 ».

Explicatio. — Ad hanc excommunicationem incurrendam duo hæc simul in denuntiationem omittente requiruntur: 1° ut sciat tum gravem suam obligationem denuntiandi, tum censuram latam in non denuntiantes; 2° ut, cum possit sine gravissima difficultate denuntiationem facere, ex gravi negligentia præterire sinat mensem (computandum a die qua ipsi innotuerit denuntiandi obligatio) quin munus suum impleat. Quoad cetera, recale dicta n. 1364 et seqq.

1753. « Præter hos hactenus recensitos, eos quoque » quos Sacrosanctum Concilium Tridentinum, sive reservata Summo Pontifici aut Ordinariis absolute, sive absque ulla reservatione excommunicavit, Nos pariter ita « excommunicatos esse declaramus: excepta anathematis » poena in decr. Sess. IV. *De editione et usu Sacrorum Librorum* constituta, cui illos tantum subjacere volumus, « qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt ».

Explicatio. — Hic retentæ ac confirmatæ sunt omnes excommunicationes dogmata respicientes: sed hæc reincident in illam,

quæ incurritur propter hæresim, quæque continetur in art. 1. constitutionis. Item retentæ sunt illæ, quas concilium directe infligit in rebus disciplinariis. Directe autem excommunicantur a Tridentino :

1. Omnes, sive clerici sive laici, qui montium pietatis, aliorumque piorum locorum jurisdictiones, bona, census, ac jura, fructus, emolumenta, seu quascumque obventiones, quæ in ministrorum et pauperum necessitates converti debent, per se vel per alios, vi vel timore incusso, in proprios usus convertere, et usurpare præsumpserint, seu impedire ne ab iis, ad quos jure pertinent, percipiantur.

Recole dicta nn. 1726, 1673 *. Item clerici, qui nefandæ fraudis et usurpationis hujusmodi fabricatores seu consentientes sunt, etiamsi bona et jurisdictiones sibi non usurpent (*Sess. 22. c. 11. de ref.*). — Hæc excommunicatio est rom. pontifici reservata, non autem ceteræ quæ sequuntur.

2. Excommunicantur magistratus sæculares, si ad instantiam episcopi non præbeant auxilium adversus contradictores et violatores clausuræ monialium (*Sess. 25. c. 5. de reg.*).

3. Excommunicantur raptores mulierum, iisdemque raptoribus consilium, auxilium et favorem præbentes (*Sess. 24. c. 6. de ref. matr.*).

4. Excommunicantur temporalium domini ac magistratus omnes, cujuscumque dignitatis ac conditionis, qui quovis modo, directe vel indirecte, subditos suos vel quoscumque alios cogunt quominus libere matrimonium contrahant (*Sess. 24. c. 9. de ref. matr.*).

5. Excommunicantur omnes cogentes quamcumque mulierem invitam, præter quam in casibus in jure expressis, ad ingrediendum mōnasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscumque religionis, vel ad emittendam professionem; nec non omnes cogentibus consilium, auxilium, favorem vel consensum præbentes. Item qui quoquo modo sine justa causa a religione mulierem impediunt (*Sess. 25. c. 18. de regul.*).

6. Excommunicantur docentes, prædicantes, vel pertinaciter asserentes, seu etiam publice disputando defendentes non esse necessario sacrae communioni præmittendam confessionem sacramentalem illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, habita copia confessorii (*Sess. 13. can. 11. de euch.*).

7. Excommunicantur qui negant matrimonia clandestina, libero contrahentium consensu facta, rata et vera fuisse matrimonia, quamdiu ecclesia ea irrita non fecit; quique falso affirmant, matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse (*Sess. 24. c. 1. de ref. matr.*).

8. Excommunicantur qui libros de rebus sacris tractantes sine ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt (*Sess. 4. c. 1.*).

Quoad hanc excommunicationem declaravit s. off. c. 22 dec. 1880, et confirmavit Leo XIII constit. *Officiorum* 23 jan. 1897, eam esse coarctandam ad illos tantum, qui sine ordinarii approbatione sacram scripturarum libros vel earumdem adnotationes vel commentarios imprimunt aut imprimi faciunt. — *Approbatio* librorum pertinet ad ordinarium loci in quo publici juris fiunt. Excipe si auctor Romæ degens approbationem legitimam libri ibi habuerit: tunc enim ubivis liber imprimatur, alia approbatio non requiritur ¹. — *Imprimere* dicuntur omnes, qui proxime ad libri impressionem concurrunt. — *Imprimi facit*, qui curat per seipsum ut liber typis mandetur, v. g. editor; vel auctor, si ejus cura liber editur, alias censuram non incurrit ².

Suspensiones latæ sententiæ summo pontifici reservatæ.

1754. — I. « Suspensiones ipso facto incurrunt a suorum Beneficiorum perceptione, ad beneplacitum S. Sedis, Capitula et Conventus Ecclesiarum et Monasteriorum aliique omnes, qui ad illarum seu illorum regimen et administrationem recipiunt Episcopos aliosve Prælatos de prædictis Ecclesiis seu Monasteriis apud eandem S. Sedem quovis modo provisos, antequam ipsi exhibuerint Litteras Apostolicas de sua promotione ».

1755. — II. « Suspensionem per triennium a collatione Ordinum ipso jure incurrunt aliquem ordinantes absque titulo Beneficii, vel patrimonii, cum pacto ut ordinatus non petat ab ipso alimenta » (Vide n. 1500).

1756. — III. « Suspensionem per annum ab Ordinum administratione ipso jure incurrunt ordinantes alienum subditum, etiam sub prætextu Beneficii statim conferendi, aut jam collati, sed minime sufficientis, absque ejus Episcopi litteris dimissorialibus, vel etiam subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, absque Ordinarii ejus loci litteris testimonialibus ».

Explicatio. — *Alienum subditum.* Quibus modis aliquis quoad ordinationem subditus fiat, vide n. 1491. — *Beneficii... minime sufficientis* ad congruam sustentationem: cfr n. 1500. — *Qui alibi tanto tempore moratus sit*, idest ultra sex menses.

¹ Leo XIII, const. *Officiorum*, 23 jan. 1897.

² Cfr Piat, *Comment. in constit. Apostolicæ sedis*.

1757. — IV. « Suspensionem per annum a collatione
« Ordinum ipso jure incurrit, qui, excepto casu legitimi
« privilegii, Ordinem sacrum contulerit absque titulo Be-
« neficii vel patrimonii Clerico in aliqua Congregatione
« viventi, in qua solemnis professio non emittitur, vel etiam
« religioso nondum professo ».

Explicatio. — *Religioso nondum professo*: intellige *solemniter*,
ut patet ex resp. s. c. reg. 20 jan. 1860.

1758. — V. « Suspensionem perpetuam ab exercitio
« Ordinum ipso jure incurrunt Religiosi ejecti, extra Re-
« ligionem degentes ».

Explicatio. — Hanc suspensionem non incurrunt fugitivi vel
apostatae; quia isti non fuerunt a religione expulsi, sed sponte a
religione recesserunt: unde non sunt nec dici possunt ejecti. Quod
si et ipsi punctionem et forte graviolem merentur, aliis etiam pœ-
nis plectuntur a jure. Neque suspensionem incurrunt injuste ejecti,
cum sine culpa suspensio non incurratur.

1759. — VI. « Suspensionem ab Ordine suscepto ipso
« jure incurrunt, qui eundem Ordinem recipere præsum-
« pserunt ab excommunicato, vel suspenso, vel interdicto
« nominatim denunciatis, aut ab hæretico vel schismatico
« notorio; eum vero, qui bona fide a quopiam eorum est
« ordinatus, exercitium non habere Ordinis sic suscepti,
« donec dispensetur, declaramus ».

Explicatio. — Qui mala fide, idest scienter, ordinem receperunt
ab excommunicato etc. suspensionem ab ordine suscepto ipso jure
incurrunt rom. pontifici reservatam. Qui autem bona fide a quopiam
eorum est ordinatus, veri nominis censuram non incurrit, sed tan-
tum inhabilitatem ad exercitium ordinis suscepti, donec a proprio
episcopo dispensetur.

1760. — VII. « Clerici sæculares exteri ultra quatuor
« menses in Urbe commorantes ordinati ab alio quam ab
« ipso suo Ordinario absque licentia Card. Urbis Vicarii,
« vel absque prævio examine coram eodem peracto, vel
« etiam a proprio Ordinario posteaquam in prædicto exa-
« mine rejecti fuerint; nec non Clerici pertinentes ad ali-

« quem e sex Episcopatibus suburbicariis, si ordinentur extra
 « suam diocesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium di-
 « rectis quam ad Card. Urbis Vicarium; vel non præmissis
 « ante Ordinem sacrum suscipiendum exercitiis spiritualibus
 « per decem dies in domo urbana Sacerdotum a Missione nun-
 « cupatorum, suspensionem ab Ordinibus sic susceptis, ad
 « beneplacitum S. Sedis, ipso jure incurrunt: Episcopi vero
 « ordinantes ab usu Pontificalium per annum ¹ ».

Explicatio. — *Exteri* sunt, qui nec ad romanam diocesim, nec ad unam e sex suburbicariis pertinent. — *Pontificalium* nomine veniunt ea, quæ ad potestatem ordinis episcopalis pertinent, uti confirmare, ordines conferre, ecclesias, virgines, altaria, vasa sacra et chrisma consecrare, vestes et corporalia benedicere.

Interdicta latæ sententiæ reservata.

1761. — I. « Interdictum Romano Pontifici speciali
 « modo reservatum ipso jure incurrunt Universitates, Col-
 « legia et Capitula, quocumque nomine nuncupentur, ab or-
 « dinationibus seu mandatis ejusdem Romani Pontificis pro
 « tempore existentis ad universale futurum Concilium appel-
 « lantia ».

Explicatio. — Hoc interdictum respicit communitates; personæ enim particulares propter idem crimen incurrunt excommunicationem rom. pontifici speciali modo reservatam. Recole dicta n. 1719.

1762. — II. « Scilicet celebrantes vel celebrari facien-
 « tes divina in locis ab Ordinario, vel delegato Judice, vel a
 « jure interdictis, aut nominatim excommunicatos ad divina
 « officia, seu ecclesiastica Sacramenta, vel ecclesiasticam se-
 « pulchram admittentes, interdictum ab ingressu Ecclesiæ
 « ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus, cujus senten-
 « tiam contempserunt, competenter satisfecerint ² ».

Explicatio. — Sub verbo *admittentes* illi tantum hic veniunt, qui ex officio tenentur, quatenus possunt, indignos a divinis officiis,

¹ Aliam suspensionem, invectam constit. *Romanus Pontifex* 28 aug. 1873, vide n. 1728. v. *Additur*.

² Aliud interdictum rom. pontifici reservatum, latum constit. *Romanus Pontifex*, vide n. 1728. v. *Additur*.

sacramentis et ecclesiastica sepultura repellere, quique cum gravi culpa eos arcere omittunt. — *Divinorum* nomine non venit tantum celebratio missæ, sed et omnia officia, quæ nomine ecclesiæ a clero peraguntur, ut officium canonicum, vespæræ, laudes, vespertinæ benedictiones, processiones, aliaque hujusmodi. — *Interdictum ab ingressu ecclesiæ* obstat ne interdictus ordinem sacrum in ecclesia exerceat, ibique officia divina audiat, et ne ecclesiastica sepultura donetur, nisi contritionis signa dederit. — Præstita satisfactione competenti, cessare videtur interdictum, quin absolutione opus sit.

1763. « Denique quoscumque alios Sacrosanctum Concilium Tridentinum suspensos aut interdictos ipso jure esse decrevit, Nos pari modo suspensioni vel interdicto eosdem obnoxios esse volumus et declaramus ».

Explicatio. — a) Suspensiones latæ a Tridentino sunt:

1. Episcopi exercentes pontificalia in diœcesi aliena, sine expressa licentia Ordinarii loci, ab exercitio pontificalium sunt ipso jure suspensi (*Sess. 6. c. 5. de ref.*).

2. Ordinati cum litteris dimissorialibus capituli, aut vicarii capitularis infra annum a die vacationis sedis episcopalis, modo occasione beneficii ecclesiastici recepti sive recipiendi arctati non fuerint, si in minoribus nullo privilegio clericali præsertim in criminalibus gaudent; si in majoribus, ab executione ordinum, ad beneplacitum futuri prælati, sunt ipso jure suspensi (*Sess. 7. c. 10. de ref.*). Concedentes autem dimissorias ab officio et beneficio per annum sunt ipso jure suspensi (*Sess. 23. c. 10. de ref.*).

3. Episcopi titulares, si quem ad minores etiam ordines, vel primam tonsuram promoverint, sine venia aut litteris dimissorialibus proprii ordinarii, per annum ab exercitio pontificalium ipso jure suspenduntur; taliter vero promoti ab ordinum sic susceptorum executione, donec suo prælato visum fuerit (*Sess. 14. c. 2. de ref.*).

4. Episcopus ordinans alienum subditum, sine ordinarii sui testimonialibus, per annum suspensus manet a collatione ordinum, et ordinatus est suspensus a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire (*Sess. 23. c. 8. de ref.*).

5. Parochus, vel alius sacerdos, sive regularis sive sæcularis sit, qui alterius parœciæ sponsos, sine illorum parochi consensu, matrimonio conjungere, aut benedicere ausus fuerit, ipso jure tamdiu suspensus manet, quamdiu ab ordinario ejus parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur (*Sess. 24. c. 1. de ref. matr.*).

6. Episcopi concubinariï, si a synodo provinciali admoniti se

non emendaverint, ipso facto sunt suspensi (*Sess. 25. c. 14. de reform.*).

b) Interdicta lata a Tridentino sunt :

1. Metropolitā, qui episcopum suffraganeum, vel suffraganeus episcopus antiquior residens, qui Metropolitam illegitime absentem infra tres menses non denunciāt rom. pontifici, incidit in interdictum ab ingressu Ecclesiæ (*Sess. 6. c. 1. de ref.*).

2. Capitulum, qui infra annum a die vacationis sedis episcopalis non arctatis (vide n. 1505) dimissorias ad ordines concesserit, subjacet interdicto (*Sess. 7. c. 10. de ref.*).

1764. — « Quæ vero censuræ sive excommunicationis,
« sive suspensionis, sive interdicti, Nostris, aut Prædecesso-
« rum Nostrorum Constitutionibus, aut sacris canonibus præ-
« ter eas, quas recensuimus, latæ sunt, atque hactenus in suo
« vigore perstiterunt sive pro R. Pontificis electione, sive
« pro interno regimine quorumcumque ordinum et instituto-
« rum regularium, nec non quorumcumque Collegiorum, Con-
« gregationum, coetuum locorumque piorum cujuscumque
« nominis aut generis sint, eas omnes firmas esse, et in
« suo robore permanere volumus et declaramus.

« Ceterum decernimus, in novis quibuscumque conces-
« sionibus ac privilegiis, quæ ab Apostolica Sede concedi
« cuivis contigerit, nullo modo ac ratione intelligi unquam
« debere, aut posse comprehendere facultatem absolvendi a ca-
« sibus et censuris quibuslibet Rom. Pontifici reservatis, nisi
« de iis formalis, explicita ac individua mentio facta fuerit:
« quæ vero privilegia aut facultates, sive a Prædecessoribus
« Nostris, sive etiam a Nobis cuilibet Coetui, Ordini, Con-
« gregationi, Societati et Instituto, etiam regulari cujusvis
« speciei, etsi titulo peculiari prædito, atque etiam speciali
« mentione digno, a quovis unquam tempore huc usque
« concessæ fuerint, ea omnia, easque omnes Nostra hac Con-
« stitutione revocatas, suppressas, et abolitas esse volumus,
« prout reapse revocamus, supprimimus, et abolemus, mi-
« nime refragantibus aut obstantibus privilegiis quibuscum-
« que, etiam specialibus, comprehensis, vel non, in corpore
« juris, aut Apostolicis Constitutionibus, et quavis confirma-

« tione Apostolica, vel immemorabili etiam consuetudine,
« aut alia quacumque firmitate roboratis, quibuslibet etiam
« formis ac tenoribus, et cum quibusvis derogatoriis, aliisque
« efficacioribus et insolitis clausulis, quibus omnibus, quate-
« nus opus sit, derogare intendimus et derogamus.

« Firmam tamen esse volumus absolvendi facultatem a
« Tridentina synodo Episcopis concessam *Sess. XXIV. c. 6.*
« *de reform.* in quibuscumque censuris Apostolicæ Sedi hac
« Nostra Constitutione reservatis, iis tantum exceptis, quas
« eidem Apostolicæ Sedi speciali modo reservatas declara-
« vimus.

« Decernentes has Litteras, atque omnia et singula, quæ
« in eis constituta ac decreta sunt, omnesque et singulas,
« quæ in eisdem factæ sunt ex anterioribus Constitutionibus
« Prædecessorum Nostrorum, atque etiam Nostris, aut ex
« aliis sacris Canonibus quibuscumque, etiam Conciliorum
« Generalium, et ipsius Tridentini, mutationes, derogationes,
« ratas et firmas, ac respective rata et firma esse et fore,
« suosque plenarios et integros effectus obtinere; sicque et
« non aliter in præmissis per quoscumque Iudices Ordinarios,
« et Delegatos, etiam Causarum Palatii Apostolici Auditores,
« ac S. R. E. Cardinales, etiam de Latere Legatos, et Apo-
« stolicæ Sedis Nuntios, ac quosvis alios, quacumque præe-
« minentia ac potestate fungentes et functuros, sublata eis, et
« eorum cuilibet quavis aliter judicandi et interpretandi fa-
« cultate et auctoritate, judicari ac definiri debere; et irritum
« atque inane esse ac fore quidquid super his a quoquam qua-
« vis auctoritate, etiam prætextu cujuslibet privilegii, aut
« consuetudinis inductæ vel inducendæ, quam abusum esse
« declaramus, scienter vel ignoranter contigerit attentari.
« Non obstantibus præmissis, aliisque quibuslibet ordinatio-
« nibus, constitutionibus, privilegiis, etiam speciali et indi-
« vidua mentione dignis, nec non consuetudinibus quibusvis,
« etiam immemorabilibus, ceterisque contrariis quibuscum-
« que.

« Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam No-
« stræ Constitutionis, ordinationis, limitationis, suppressio-

« nis, derogationis, voluntatis infringere, vel ei ausu
« temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præ-
« sumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum
« Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursum.

« Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis
« Dominicæ millesimo octingentesimo sexagesimo nono,
« Quarto Idus octobris, Pontificatus Nostri anno vigesimo
« quarto ».

M. Card. MATTEI *Pro-Datarius*.

N. Card. PARACCIANI CLARELLI.

Visa de Curia

DOMINICUS BRUTI.

Loco † Plumbi.

I. OUGNONI.

TRACTATUS DE IRREGULARITATIBUS

CAPUT I.

De irregularitatibus in genere.

1765. **Definitio.** Irregularitas (quæ habet quidem quamdam similitudinem cum censura, sed, ut Innoc. III declaravit ¹, censura non est) communiter definitur: Impedimentum canonicum, quo quis prohibetur primam tonsuram et ordines suscipere, ordines jam susceptos exercere ², et beneficia ecclesiastica recipere (VII. 341, 342).

1766. **Divisio.** Multiplex distinguitur irregularitas:

1° Alia est *ex delicto*, alia *ex defectu*; prouti incurritur propter quædam delicta in jure determinata, vel provenit ex quibusdam defectibus in jure expressis.

2° Alia est *totalis*, quæ excludit ab omni ordine (etiam a tonsura), a quovis ordinis suscepti exercitio, et a quocumque beneficio: alia *partialis*, quæ aliquo tantum suscepti ordinis ministerio, vel solo ascensu ad ordines superiores privat (VII. 341).

3° Alia est *perpetua*, quæ sola dispensatione tollitur: alia *temporalis*, quæ lapsu temporis cessat; uti est irregularitas ex defectu ætatis, quæ adveniente ætate præscripta evanescit (VI. 799).

1767. **Principia.** — I. Nulla incurritur irregularitas, nisi in jure (idest in decreto papæ vel concilii generalis a papa approbati) sit expressa ³. Hinc inferitur: 1° quod in materia irregularitatis non valet argumentum *a simili*, nec *a majori ad minus*; 2° quod consuetudo irregularitatem inducere nequit: in dubio tamen an aliqua irregularitas sit necne expressa in jure, consuetudo, ut optima legum interpretes, accedente communi dd. sensu, eam firmare potest (VII. 345. H. A. XIX. 78).

II. Irregularitas *ex defectu* ipso facto incurritur, stante defectu in jure expresso, quamvis occulto, ante omnem sententiam judicis; non enim habet rationem pænæ, sed impedimenti tantum.

III. Ad incurrendam irregularitatem ex delicto sequentia requiruntur: 1° Ut actus, cui irregularitas adnexa est, sit mortaliter ma-

¹ C. Quærenti, de verb. sign. — ² C. Quæsitum est, de temp. ord. — ³ C. Is qui de sent. excomm. in 6.

lus, externus, consummatus et perfectus in genere suo: perinde vero est sive actus sit publicus, sive prorsus occultus. — 2° Scientia legis ecclesiasticæ delictum prohibentis (saltem si homicidium excipias, propter particularem indecentiam quam inducit); quia irregularitas ex delicto habet rationem pœnæ: porro nequit incurri pœna illius legis, cujus notitia non habetur. — 3° In foro interno scientia irregularitatis; nam cum hæc irregularitas sit pœna extraordinaria, idest quæ per se ne in confuso quidem prævideri potest, ei non subicitur ignorans. Dixi *in foro interno*; quia in foro externo standum est iudicio iudicis, cum sua probabilitate non careat sententia, quæ tenet, ad incurrendam irregularitatem, scientiam pœnæ, seu irregularitatis non requiri (VII. 344-351).

IV. Irregularitas non privat iis actionibus, quæ a laicis, vel sine ordinis exercitio fieri possunt: ut v. g. officia canere, sacramenta (ordine excepto) suscipere, beneficia conferre, matrimonio assistere. in votis dispensare, a censuris absolvere etc.

V. Irregularis valide ordinem suscipit et exercet, sed graviter peccat tum ordinem suscipiendo, tum actum ordinis exercendo. Item graviter peccat episcopus, qui scienter irregulari ordines vel primam tonsuram confert. Idem dicendum de eo, qui in irregularitate tonsuram suscipit (VII. 342).

VI. Irregularis, qui recipit et retinet beneficium ad cuius munia est inhabilis, peccat graviter, sicut etiam peccat qui illud ei confert ¹ (VI. 343).

1788. Q. *An collatio beneficii facta irregulari, qui est inhabilis ad munia ipsius beneficii, sit ipso jure nulla et invalida?*

R. Negative probabiliter. Quare, si irregularis inhabilis ad munia beneficii bona fide beneficium recepisset, et beneficii oneribus per alios satisfacisset, non teneretur in foro interno ad perceptorum fructuum restitutionem. Advertendum tamen quod, cum etiam opposita sententia sit probabilis, nequit irregularis se immittere in possessionem beneficii; quia nemo cum opinione probabili potest inchoare possessionem rei alienæ (VII. 343).

1769. Q. *An irregularis possit retinere beneficium obtentum ante irregularitatem, si propter eam ad beneficii munia sit inhabilis?*

R. Affirmative, si irregularitas ei supervenerit ex infirmitate ², modo per alium onera impleat: nec iudex debet huiusmodi irregularem beneficiis privare. — Si vero irregularitas provenerit ex delicto (nisi dispensatio obtineatur) privandus est per iudicis sententiam. Quamvis autem non privetur ipso facto ³, tenetur tamen

¹ C. Cum bonæ, de ætate et qualitat. etc.; Trid. sess. 14. c. 7., sess. 22 c. 4. de ref. — ² C. Ex parte, de cler. ægrot. — ³ C. Ex litteris, de excess. prælat.

petere dispensationem; quam si ipse non petit, vel non possit obtinere, tenetur statim beneficium renunciare. Sed, si magna laboret inopia, et alium jam delegaverit pro adimplendis beneficii muneribus, poterit renuntiationem differre.

NB. Irregularis, generatim loquendo, non est privandus pensionibus quas possidet: si tamen crimen, propter quod irregularitatem contraxit, fuerit valde grave, equidem iudex poterit eum privare (VII. 342).

1770. Q. *An censendus sit irregularis, qui dubitat an irregularitatem contraxerit?*

R. Negative, generatim loquendo, si dubium perseveret post diligentiam adhibitam ad veritatem inquirendam. Proceditque hoc, sive dubium sit *juris*, nempe utrum talis casus comprehendatur in lege irregularitatem statuente; sive dubium sit *facti*, nempe utrum quis tale commiserit crimen, cui irregularitas est adnexa. Ratio, quia odia sunt restringenda, et nemo in dubio suo jure spoliandus est. Dixi *generatim loquendo*; quia excipitur dubium de homicidio (non de mutilatione), cum in jure expresse dicatur, quod qui dubitat an patnaverit homicidium, censendus est irregularis¹. Advertendum tamen, quod hæc exceptio locum habet tantum in casu quo quis certus sit de homicidio secuto, et solum dubitet an ipse sua actione fuerit illius causa nec ne. Advertendum insuper, quod ejusmodi irregularitas duos tantum parit effectus, obligationem scilicet abstinendi a celebratione, et quærendi dispensationem; ideoque clericos tantum tenet, non vero laicos (VII. 346, 347).

CAPUT II.

De irregularitatibus in specie.

ARTICULUS I.

De irregularitatibus ex delicto.

Quinque assignantur capita ex quibus oritur irregularitas ex delicto, nempe: 1° ex mala susceptione baptismi; 2° ex violatione censuræ; 3° ex exercitio ordinis sacri non suscepti, vel furtiva ordinis susceptione; 4° ex patratione quorundam enormium criminum; 5° ex homicidio vel mutilatione.

¹ C. penult. de homic. in 6.

§ I. *De irregularitate ex mala susceptione baptismi.*

1771. Est irregularis ex mala susceptione baptismi: 1° Adultus, qui sine ulla necessitate recipit baptismum ab hæretico declarato ¹. — 2° Qui differt baptismum usque ad mortis periculum ². — 3° Qui scienter, vel ex ignorantia culpabili aliquem rebaptizat solemniter. Item acolythus baptismo assistens ³. Item ille qui rebaptizatur, si est adultus ⁴. Rebaptizans tamen vel rebaptizatus ex metu sine intentione, vel sub conditione (saltem nisi temere et culpabiliter fiat ⁵), non evadunt irregulares; quia leges pœnales stricte intelligi debent et cum effectu: porro qui sic baptizat, baptizatum revera non rebaptizat (VII. 356).

1772. Q. *Quis possit dispensare in hac irregularitate?*

R. Si delictum est publicum, solus papa dispensare potest. Si vero delictum est occultum, potest dispensare etiam episcopus proprius; nam concilium Trid. ⁶ concedit episcopis facultatem dispensandi cum suis subditis in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, ea tantum excepta, quæ oritur ex homicidio voluntario. Quoad regulares, vide n. 950 (VII. 353, 392).

§ II. *De irregularitate ex violatione censuræ.*

1773. Ex hoc capite ille est irregularis, qui aliqua censura proprie dicta ligatus scienter et solemniter exerceret ordinem sacrum; uti si hebdomadarius capituli censuratus cantet in choro *Dominus vobiscum*, sacerdos missam celebret, sacramentaliter absolvat etc. — Dixi 1° *scienter*; quia hæc irregularitas tantum ob contemptum censuræ lata est. — Dixi 2° *solemniter*, idest cum ornamentis ordinis propriis; v. g. si diaconus censura innodatus canat evangelium cum stola, vel subdiaconus canat epistolam cum manipulo: unde, si diaconus censuratus caneret evangelium sine stola, vel subdiaconus epistolam sine manipulo, neuter fieret irregularis, cum ornamentum diaconi proprium sit stola et subdiaconi manipulum. — Dixi 3° *ordinem sacrum*: unde irregularitatem non incurrit, qui excommunicatione irretitus exercet ordinem minorem, vel actum jurisdictionis; qualis est v. g. actus concionandi, a votis dispensandi etc. (VII. 171, 357, 358).

Nota. S. conc. congr., 8 apr. 1848 in *Lucionen.*, declaravit quemdam factum esse irregularem ob violationem suspensionis *ex informata conscientia* inflictæ: cfr n. 1698.

¹ C. Placuit, caus. 1. q. 4. — ² C. Si quis, dist. 57. — ³ C. Si litterarum, de apostatis. — ⁴ C. 4. Confirmandum, dist. 50; et c. Qui bis, de consec. dist. 4. — ⁵ Vide decis. s. c. c. 28 apr. 1781. — ⁶ Sess. 24. c. 6. Liceat, de ref.

1774. Q. *Quis valeat in hac irregularitate dispensare?*

R. Si delictum est occultum, dispensare potest episcopus cum suis subditis, vi potestatis ipsi a Trid.¹ concessæ (quoad regulares, cfr n. 950). Si vero delictum est publicum, pro dispensatione ad sanctam sedem recurri debet (VII. 392). Et hic advertendum quod, qui duplici censura ligatus ordinem sacrum exercet, etsi non incurrat duplicem irregularitatem, incurrit tamen unam duplici æquivalentem; unde in petitione dispensationis id exprimere debet (VII. 359).

§ III. *De irregularitate ex exercitio ordinis sacri non suscepti vel furtiva illius susceptione.*

1775. — I. *Ex ordinis non suscepti exercitio* fit irregularis clericus, qui ministrat scienter et solemniter in ordine sacro quem non habet². Hinc irregularis est subdiaconus, qui canit evangelium cum stola, diaconus, qui sacramentaliter absolvit etc. Sacerdos autem simplex excipiendo confessiones non incurrit irregularitatem; quia exercet actum ordinis quem jam habet, licet careat jurisdictione (VII. 359).

II. *Ex furtiva ordinis susceptione* fit irregularis: 1° Qui ordinem recipit sine approbatione episcopi³. — 2° Qui sine dispensatione episcopi eodem die recipit plures ordines, quorum unus sacer est⁴: cfr n. 1507. — 3° Qui post matrimonium contractum ante consummationem ordinem sacrum recipit, invita uxore⁵ (VII. 361). — 4° Qui ordinatur ab episcopo excommunicato, suspensio, interdicto, hæretico, schismatico aut simoniaco⁶ (VII. 358).

NB. Pro dispensatione in hac irregularitate recurrendum est ad sanctam sedem, si delictum est publicum: si vero delictum est occultum, potest in ea dispensare episcopus cum suis subditis⁷. Quoad regulares, vide n. 950 (VII. 392).

§ IV. *De irregularitate ex enormium criminum patratione.*

1776. Irregulares sunt ex hoc capite rei notorii criminum habentium a jure adnexam infamiam. Unde hæc irregularitas ex infamia potius ad irregularitatem ex defectu reducitur, quam ad illam quæ est ex delicto, cum infamia aliud non sit quam defectus bonæ famæ. Vide infra n. 1792.

¹ Sess. 24. c. 6. Liceat, de ref. — ² C. 1. et 2. de cler. non ord. — ³ C. 1. de eo qui furt. etc. — ⁴ C. 2. et 3. eod. tit. — ⁵ Extrav. Antiquæ, de voto. — ⁶ Argum. ex c. Quod quidem; c. Statuimus 1. q. 1; c. Ordinationes, q. 9; et c. 1. et 7. de schism. — ⁷ Trid. sess. 24. c. 6. Liceat, de ref.

§ V. *De irregularitate ex homicidio vel mutilatione.*

1777. **Principia.** — I. Irregularitas contrahitur ob homicidium voluntarium graviter culpabile, volitum directe vel indirecte, per actum physicum aut moralem patratum ¹.

II. Irregularitas incurritur ex graviter peccaminosa mutilatione membri, per actionem physicam vel moralem, sibi aut alteri factam ². — Porro nomine *membri* intelligitur illa pars corporis, quæ proprium officium habet distinctum ab aliis, ut oculus ad videndum, manus ad operandum, lingua ad loquendum etc.: non reputantur vero membra dentes, ungues, capilli, aures, nasus, digitus quicumque sit (VII. 379. H. A. XIX. 109).

1778. **Resolutiones.** — I. Incurrit irregularitatem, qui quempiam lethaliter vulnerat, licet facti pœniteat antequam læsus moriatur; quia causa physica, quæ voluntarie posita est, necessario pergit influere in mortem (VII. 368).

2. Est irregularis, qui fuit primus ad aliquem lethaliter vulnerandum, etiamsi alii postmodum vulneratum peremerint; quia est vere homicida (VII. 369. H. A. XIX. 96).

3. Incurrunt irregularitatem omnes homicidium mandantes vel consulentes ³. Hoc tamen non currit, si mandans vel consulens non influxerit in homicidium, nimirum si constet homicidium ex alia causa accidisse; sufficit autem ut ipsemet mandans vel consulens hoc asserat, si sit fide dignus (VII. 370). Item non currit, saltem in foro interno, in dubio an mandatum vel consilium fuerit vel non causa homicidii; quia irregularitas non incurritur nisi expressa sit in jure; jura autem loquuntur de illis, qui certe sunt homicidæ causa mandati aut consilii, non autem de illis de quibus dubitatur an sint causa illius (VII. 371). Item non currit, si mandans vel consulens revocet mandatum aut consilium ante ejus executionem (modo, intelligitur, revocatio perveniat ad homicidam); quia jam desinit moraliter influere, et homicidium potius imputatur malitiæ executoris, quam mandato aut consilio suadentis (VII. 368, 373).

4. Incurrunt irregularitatem omnes cooperantes ut homicidium celerius, audacius aut securius fiat ⁴. Ideoque irregulares sunt: a) Qui excitant ad citius patrandum homicidium eum, qui jam paratus erat ad illud committendum; quia revera directe est causa cur homicidium tunc temporis fiat (VII. 372). — b) Omnes qui ad homicidium se excitant, quamvis unus solus occidat. — c) Omnes qui præliantur in bello injusto, si aliquis in eo occidatur, etiamsi

¹ C. Si quis, de homic.; c. Si quis viduam, dist. 50; c. Significasti 18. de homicid.; c. Sicut 6. § Vero, eod. tit. — ² C. Significasti 16. de homic.; c. Si quis absciderit, dist. 55. — ³ C. Significasti 18. de homic. — ⁴ C. Sicut, § Si vero, de homic.

hoc non intendant. — d) Omnes qui ministrant arma aut pecunias ad homicidium aut bellum injustum patrandum. — e) Omnes qui injuste accusant aut testificantur aut judicant, ut homo occidatur. — f) Qui verbis aut sua assistentia homicidæ animum præbet (VII. 374).

5. Non est irregularis, qui ratum habet homicidium in sui gratiam patratum; quia positive in crimen non influit (VII. 375).

6. Irregularitatem incurrit, qui sibi vel alteri testiculos injuste abscindit; quia testiculi jam propriam operationem habent, nempe efformandi semen aptum ad generandum. Secus vero, si unus tantum testiculus auferatur; quia unus non habet officium ab altero diversum, cum uterque ad eandem operationem concurrant. Fieret vero irregularis, qui mulieri unam mamillam abscinderet; quia unaquæque mamilla proprium officium habet.

7. Non fit irregularis, qui excæcat hominem solo visu eum privando, quin oculos extrahat; neque qui membrum solummodo debilitat: quia in neutro casu adest vera mutilatio (VII. 380, 382).

8. Est irregularis, qui *sibi ipsi* digitum vel partem digiti culpabiliter abscindit; non ob solam mutilationem, sed ob pravam voluntatem, quæ sibi ausa fuit ferrum injicere ¹ (VII. 365, 379). Non incurrit irregularitatem, qui alium occidit vel mutilat ob suæ aut alicujus innocentis vitæ defensionem, vel ob defensionem suæ aut proximi pudicitiae, vel bonorum fortunæ magni momenti, cum moderate inculpatæ tutelæ; quia, ut diximus n. 389 et seqq., nullius culpæ reus est. Constat etiam ex jure canonico ² (VII. 388, 389).

1779. Q. *An incurrat irregularitatem, qui aliquem occidit dando operam rei licitæ?*

R. Negative, si sufficientem adhibeat diligentiam ne homicidium sequatur, vel saltem si ejus negligentia ad peccatum mortale non pertingat ³ (VII. 383). Hinc non fit irregularis: 1° Sacerdos, qui curat infirmum revolvi ad inungendum oleo sancto, si infirmus decedat (VII. 725). — 2° Magister, qui discipulum moderate verberat (idem dicendum de patre respectu filii), si casu ex percussione mors discipuli sequatur: secus, si graviter excederet ⁴. — 3° Qui equitando in equo feroci puerum occidit ⁵. — 4° Qui feram sive canem ferocem alit et custodit in occulto, si casu fera, ruptis vinculis, hominem occidat: secus, si teneret in via ubi fera aliis nocere posset, vel si illa ex ejus incuria esset soluta. — 5° Qui reficiendo tectum, et præmonitis transeuntibus ut sibi caveant, casu, lapidibus vel tegulis dejectis,

¹ C. Qui partem, dist. 55. — ² Clem. Si furiosus, de homic.; et c. Dilecto, de sent. excomm. — ³ C. Presbyterum, et c. Ad audientiam, de homic.; Clem. Si furiosus, eod. tit.; c. Quæsitum de pœnit. et rem.; c. fin. de homic. in 6. — ⁴ C. Presbyterum, de homic. volunt. — ⁵ C. Dilectus 13. eod. tit.

hominem necaret: secus, si transeuntes non moneat (VII. 384). — 6° Qui bona fide infirmo aliquid cibi vel potus præberet, aut ab uno ad alium lectum eum transferret, aut eum volveret etc., si fortuito infirmus decederet. — 7° Sacerdos jubens incisionem alicujus membri, jam a medico præscriptam, modo illam non faciat per seipsum (VII. 382). — 8° Medicus, si casu infirmus ex pharmaco præstito decedat, sine gravi medici negligentia¹. Non effugeret vero irregularitatem clericus in sacris aut monachus, si infirmi mors ejusve notabilis acceleratio eveniret ex remedio ab eo præstito sine debita peritia, vel ex incisione aut adustione ab eo adhibita² sine necessitate (VII. 384, 385).

1780. Q. *An incurrat irregularitatem, qui aliquem occidit dando operam rei illicitæ?*

R. 1° Negative, si opus non sit illicitum ex eo quod mortis periculum secum afferat, sed ex alia causa; modo sufficientem diligentiam adhibeat ad proximi mortem vitandam: puta, si quis cæderet arborem in solo alieno, et mere fortuito hominem occideret. Ratio, quia tunc non est causa homicidii, cum neque directe illud voluerit, neque indirecte illud præviderit (VII. 386). Idem dicendum, si opus quod peragit afferat quidem secum aliquod mortis periculum, sed adeo remotum, ut raro ex eo mors eveniat; dummodo tamen diligentiam adhibeat, ne mors sequatur. Ratio, quia tunc homicidium non est voluntarium, neque in se neque in causa. — Dixi in utroque casu modo *diligentiam adhibeat*; quia secus esset si, perpensis circumstantiis, posset de gravi et lethali negligentia redargui.

R. 2° Affirmative, si opus adeo sit per se periculosum, ut ex eo frequenter mors sequatur (ut esset admovere ignem bombardæ ubi est frequentia populi): et hoc, etiamsi omnem adhibeat diligentiam, ne mors eveniat. Ratio, quia cum opus sit de se proxime periculosum, nulla diligentia potest periculum amovere (VII. 386, 387, 348, 383, 384).

1781. Q. *An incurrat irregularitatem qui, valens homicidium impedire, culpabiliter non impedit?*

R. Negative, si tantum ex caritate tenetur impedire, esto ex odio non impediat. Idem dicendum, si tenetur impedire ex justitia, ratione pacti vel officii (nempe si sit medicus stipendio conductus, custos viarum etc.), et omittat impedire ex timore vel negligentia: secus, si studiose impedire omittat, ut homo occidatur (VII. 376).

1782. Q. *Quomodo auferatur irregularitas ex homicidio vel mutilatione contracta?*

R. 1° Si sit ex homicidio directe voluntario, sive publico sive

¹ C. Ad aures, de ætate et qualit. ord. — ² C. Sententiam, ne cler. vel mon.

occulto, aufertur tantum per baptismum ¹ vel per dispensationem pontificis ² (VII. 390).

R. 2° Si vero sit ex homicidio casuali occulto, vel ex occulta mutilatione, aufertur etiam per dispensationem proprii episcopi, cum Trid. ³ episcopis hanc facultatem tribuat. Censetur autem casuale homicidium, si quis pro defensione propria aliquem occiderit excedendo moderamen inculpatæ tutelæ; aut si aliquis volens simpliciter percutere, ob negligentiam occidat; aut si chirurgus ob negligentiam sit causa mortis etc. (VII. 381, 393, 395). Imo jus antiquum, cui non est derogatum, concedit episcopis ut valeant dispensare etiam in irregularitate ex homicidio casuali notorio ad suscipiendos ordines minores et beneficia simplicia (VII. 393). — Quid possint prælati regulares in hac irregularitate, jam diximus n. 950.

ARTICULUS II.

De irregularitatibus ex defectu.

Octo numerantur defectus, quibus ex jure irregularitas adnexa est, nempe defectus 1° animi, 2° corporis, 3° natalium, 4° ætatis, 5° sacramenti, 6° famæ, 7° libertatis, 8° lenitatis.

§ I. De irregularitate ex defectu animi.

1783. Ex defectu animi irregulares sunt:

1° *Amentes*. Si hic defectus superveniat post ordinationem, eo omnino cessato per diuturnum tempus ordinarii judicio, poterit qui ordinem suscepit in eo ministrare. Si vero quis hoc defectu laboret ante ordinationem, videndum est an amentia proveniat ex causa permanente et habituali, v. g. ex læsione organorum; vel proveniat ex causa accidentali, v. g. ex vi febris, vulneris, iræ aut alterius passionis transeuntis: si 1^m numquam poterit ordines suscipere; quia, qui semel tali amentia insanivit, facile in eandem relabitur ⁴: si 2^m sanatus poterit utique ordines suscipere (VII. 398).

2° *Epileptici*. Si epilepsia antecedit ordinationem, qui ea laborant sunt perpetuo irregulares ⁵; saltem si morbus superveniat post pubertatem, et præsertim post vigesimumquintum ætatis annum. Si vero epilepsia cuipiam superveniat postquam jam ordinatus est, poterit epilepticus privatim missam celebrare; modo — a) morbi aggressio ipsi raro contingat, idest non plus quam semel in mense cadat, nec spumet, — b) habeat sibi assistentem alium sacerdotem

¹ C. Si quis, dist. 50. — ² C. Minor, ibid.; et Trid. sess. 24. c. 6. de ref. — ³ Trid. ibid. — ⁴ C. Maritum 2, dist. 33. — ⁵ C. Communiter, dist. 33.

jejunum, qui, morbo adveniente, missam perficiat ¹. — Idem, quod dictum est de epilepticis, dicendum etiam de lunaticis et obsessis (VII. 399).

3° *Illiterati*, qui præditi non sunt sufficienti doctrina pro ordinibus sive suscipiendis sive exercendis. Recole dicta n. 1504 (VII. 401).

4° *Neophyti*. Illi nempe, qui in adulta ætate recenter baptizati sunt (VII. 402).

1784. Q. *Quis valeat dispensare in hac irregularitate?*

R. 1° Cum *amentibus*, *epilepticis* et *obsessis*, durante defectu, nullus potest dispensare, ne papa quidem; quia illo laborantes sunt de jure divino inhabiles tum ad ordines suscipiendos, tum ad eos exercendos. Cessante vero defectu, quoad sæculares, pro dispensatione recurrendum est ad sanctam sedem, cum episcopi nequeant dispensare in hac irregularitate certo contracta. Dixi *certo contracta*; nam si sit dubia, episcopi utique possunt in ea dispensare: conceditur enim ipsis ², ut valeant dispensare in omnibus irregularitatibus ex defectu dubiis (VIII. 400). Quoad regulares, si medicorum judicio cessaverit periculum relabendi in amentiam, possunt dispensare eorum prælati (I. Append. II. 105).

R. 2° Cum *illiteratis*, qui sunt adeo rudes, ut ignorent etiam prima grammaticæ rudimenta, et omnino nesciant præstare quæ pertinent ad ordinis exercitium, ne ipse quidem papa dispensare potest; cum ipsi, nedum jure humano ³; sed jure divino et naturali irregulares sint. Sublata vero causa ignorantiae, hæc irregularitas de se tollitur sine dispensatione (VI. 791. H. A. XIX. 114. Append. III. 36).

R. 3° Quoad *neophytos*, irregularitas cessat quando episcopus eos sacris ordinibus idoneos judicat (VII. 402).

§ II. De irregularitate ex defectu corporis.

1785. Ex duplici capite incurritur irregularitas ex vitio corporis, vel quia impedit congruum exercitium ordinis, vel quia affert notabilem indecentiam aut horrorem.

A) Ex primo capite irregulares sunt sequentes:

1° *Cæcus*, qui omnino visu caret ⁴: potest tamen a pontifice dispensari, si jam sit sacerdos, et constet eum in missæ celebratione non errare. Item irregularis est, qui caret oculo sinistro: nisi oculo dextero posset canonem legere (judicio episcopi) sine magna deformitate. Cæcutiens, qui non potest legere in missali, est irregularis ad ordines suscipiendos, sed sub quibusdam conditionibus potest in susceptis ministrare (vide n. 1195. VIII). Qui caret oculo dextero non

¹ C. Communiter, dist. 33. — ² Argum. ex c. Nuper 29. de sent. excomm. —

³ C. Illiteratus, dist. 36. — ⁴ C. ult. dist. 55.

est irregularis: neque ille, qui oblique tantum intuetur, vel est debilis visu, ita ut indigeat perspicillis (VII. 404).

2° *Surdus*, qui ex utraque aure penitus non audit¹; quia talis sacerdos, cum non possit audire vocem ministri, nequit sine indecentia celebrare. Si tamen surditas superveniat sacerdotio suscepto, facilius toleratur defectus. Surdaster autem, sive difficulter audiens, irregularis non est (VII. 405).

2° *Mutus*, qui non potest loqui, aut nonnisi cum magna difficultate. Idem dicendum videtur de eo, qui loquelam penitus præcipientem habet. Blæsi vero, sive balbutientes, aut carentes dentibus, non sunt irregulares, etiamsi cum aliqua difficultate verba proferant, nisi afferant causam risus aut contemptus (VII. 406).

4° *Claudus*, qui sine baculo nequit sustineri in altari². Ceterum claudus, qui non indiget baculo minime est irregularis³: sicut nec etiam qui habet crura distorta; quia talis defectus veste talari facile tegi potest: secus, si in hoc magna adesset deformitas. Si quis vero est instructus pede ligneo, quia habet pedem mutilum vel aridum, hic est irregularis, eo quod celebrare cum pede ligneo magnam habet indecentiam. Si tamen talis defectus sit modicus in eo qui jam reperitur sacerdos, et aliquo modo indecentia reparari valeat, iudicio episcopi permitti poterit celebratio (VII. 407).

5° *Carens manu aut digitis omnibus vel pollice*⁴: idem dicendum de eo, qui caret indice, vel parte pollicis aut indicis (non autem solis unguibus): idem quoque de eo, qui habet digitos adeo debiles, ut nequeat hostiam elevare aut frangere: idem etiam de eo, qui caret tribus posterioribus digitis; non vero de eo, qui caret tantum duobus (VII. 408). Nota tamen quod, si carens indice esset jam ordinatus, posset digitos posteriores adhibere, et in necessitate etiam eucharistiam ministrare (H. A. XIX. 120).

6° Qui habitualiter *tali morbo* laborat, ut non possit celebrare sine proximo periculo deficiendi vel notabiliter errandi: item qui paralyti laborat, si manus ita tremulas habeat, ut sit periculum effundendi calicem: item qui tantam patitur tussim, ut sit periculum in suscipienda eucharistia: item abstemius, qui vinum nequit sumere nisi cum periculo evomendi; imo hic esset irregularis de jure divino (VII. 409).

B) Ex secundo capite⁵ irregulares sunt sequentes:

1° *Carentes aliquo corporis membro*, si carentia magnam deformitatem exhibeat. Hinc irregulares sunt, qui carent naso⁶, vel valde distortum. aduncum aut elevatum habent. Item illi, quibus es-

¹ C. 77. Apostolorum. — ² C. Nullus episcopus 57. de cons. dist. 1.; et Glossa, ibid. — ³ C. Si quis 10. dist. 55. — ⁴ C. ult. de corp. vit. — ⁵ C. Presbyterum, 1e cler. ægrot. — ⁶ C. penult. de corp. vit.

set erutus oculus, sive dexter sive sinister ¹, nisi deformitas possit reparari per oculum vitreum. Item qui carent auriculis, nisi talis defectus capillis aut aliter tegatur (VII. 410).

2° *Leprosi* ². Cum tamen ipsi prohibeantur celebrare *pro scandalo et abominatione populi*, si jam sint ordinati, in loco privato, ubi scandalum abest, celebrare poterunt. Sic pariter irregulares sunt, qui habent labia corrota vel abscissa ad instar leporis. Item qui habet faciem ex aliquo morbo valde maculatam (VII. 411).

3° *Monstruosi*. Tales censentur: — a) enormiter vel deformiter gibbosi; — b) pigmæi, sive nani, nempe ita breves statura, ut ad risum moveant, vel ut brachia extendere non possint quantum oportet ad altaris ministerium; — c) æthiopes, qui apud nos risum excitarent (VII. 412); — d) hermaphroditæ, etiamsi in eis prævaleat sexus virilis; — e) eunuchus, qui ex ira aut zelo indiscreto servandæ castitatis sibi, per se vel per alium, virilia aut testiculos abscidit ³: non vero qui talem abscissionem fuisset passus a medicis ⁴, vel per alterius injuriam.

Nota. Si aliquis ex recensitis corporis defectus superveniat, ordine jam suscepto, clericus, qui sine propria culpa eo laborat, non impeditur ab actibus ordinis suscepti, quos potest sine indecentia exercere: hinc v. g. sacerdos cæcus vel claudus potest confessiones excipere ⁵. Si vero talis defectus ante ordines adveniat, absolute inducit irregularitatem, non solum ad illum ordinem cujus exercitium impedit, sed ad omnes alios. Ratio, quia, cum omnes ordines sacerdotium respiciant, exclusus a sacerdotio censetur etiam ab omnibus aliis ordinibus repulsus (VII. 413, 415).

1786. Q. *Quis possit in hac irregularitate dispensare?*

R. 1° Solus papa, et qui ab eo accepit privilegium, potest dispensare in hac irregularitate. In dubio vero an defectus corporis notabiliter impediatur exercitium ordinis, vel an magnam afferat indecentiam, possunt declarare sive judicare episcopi (VII. 354, 414).

R. 2° Prælati regulares possunt dispensare cum suis subditis, si cui deficit pes aut oculus, ex privilegio Sixti IV: et in dubio an aliquis defectus impediatur exercitium ordinis, vel indecentiam notabilem afferat, possunt declarare, ut possunt episcopi cum suis subditis (I. Append. II. 105).

§ III. *De irregularitate ex defectu natalium.*

1787. Ex defectu natalium irregulares sunt:

1° Omnes illegitimi, etiam occulti, eo quod ratione originis reputantur viles ⁶ (VII. 420).

¹ C. ult. dist. 55. — ² C. Tua nos, de cler. ægrot. — ³ C. Si quis abscidit, dist. 55. — ⁴ C. Si quis a medicis, dist. 55. — ⁵ C. 7. de cler. ægr. — ⁶ C. 1. et fin. de fil. presb.

2° Filii nati ex matrimonio quod, omissis absque dispensatione denuntiationibus, celebratum fuit cum impedimento dirimente, licet a contrahentibus ignorato ¹ (VII. 425).

Non sunt vero irregulares filii nati ex matrimonio publico, sed irritum ob aliquod impedimentum occultum ab una saltem parte ignoratum ² (VIII. 424). Item probabilius neque expositi ex incertis parentibus nati * (VII. 432).

1788. Q. *Quomodo tollatur irregularitas ex defectu natalium?*

R. Tollitur: 1° *Per legitimationem*, sive ea fiat per pontificis rescriptum (VII. 427), sive per subsequens matrimonium validum. Ad legitimationem tamen per matrimonium subsequens requiritur, ut parentes potuerint valide contrahere tempore conceptionis aut saltem nativitatis filiorum ³: unde si adulter, mortua conjuge, ducat mulierem ex qua filium habuit, iste illegitimus manebit (VII. 422). — 2° *Per professionem* in religione approbata; sed quoad ordines, non vero quoad dignitates et praelaturas ⁴ (VII. 354). — 3° *Per dispensationem*: hanc quoad omnes effectus concedere potest papa (VII. 427); episcopus tantummodo quoad ordines minores et beneficium simplex ⁵ (VII. 428); praelati regulares cum suis subditis quoad dignitates et praelaturas (I. Append. II. 105), generalatu tamen inferiores, ut declaravit Greg. XIV in constit. *Circumspecta*.

§ IV. De irregularitate ex defectu ætatis.

1789. — I. Irregulares habentur, qui ætatem a sacris canonibus præscriptam non attigerunt. Recole dicta n. 1503.

II. Qui scienter ordines suscipit ante canonicam ætatem, graviter peccat.

III. Irregularitas ex defectu ætatis tollitur tantum per pontificis dispensationem: cessat vero ex se, completo tempore ad ordines præscripto (VI. 799. VII. 437).

§ V. De irregularitate ex defectu sacramenti.

1790. Per defectum sacramenti canonistæ hic intelligunt bigamiam. Bigamos esse irregulares patet ex toto titulo *De bigamis*. Idque illatum est ex illo apostoli ⁶: « Oportet .... episcopum .... esse unius uxoris virum ». — Bigamia autem triplex est, vera, interpretativa et similitudinaria.

¹ C. Cum inhib., de cland. desp. — ² C. Cum inter, qui fil. sint legit. — ³ C. Tanta, qui fil. sint legit. — ⁴ C. I. de fil. presbyt. — ⁵ C. I. et 2. eod. tit. — ⁶ I. Tit. III. 2.

* Expositi, ex praxi Curie romanæ, indigent dispensatione ut ordines possint suscipere; qui tamen ad ordines absque dispensatione promoti sunt, tuta conscientia in illis ministrare possunt. Card. Petra, Giralaldi, Honorante, etc.

1° *Vera* est, quando quis cum duabus successive verum matrimonium contrahit, et cum utraque matrimonium consummat¹ eo modo, quo dictum est n. 1572 (VII. 436).

2° *Interpretativa* est, cum quis, juris interpretatione, seu fictione quadam, censetur duas habuisse uxores, quamvis revera non habuerit. Hoc quadrupliciter contingit: a) Quando duxit et cognovit viduam a primo viro jam cognitam, etiamsi duxerit invalide² (VII. 437). — b) Quando duxit, etsi invalide, et cognovit mulierem jam corruptam ab alio³, etsi bona fide putasset virginem: secus, si duxisset mulierem a se prius corruptam (VII. 438-440). — c) Quando cognovit suam uxorem post illius adulterium, licet occultum, vel sibi incognitum, aut vi extortum⁴ (VII. 441-443. H. A. XIX. 135). — d) Quando duo contrahit et consummat matrimonia, unum validum et alterum invalidum⁵; imo etsi utrumque matrimonium esset invalidum⁶: et quamvis illa essent bona fide contracta (VII. 444-446).

3° *Similitudinaria* est, cum quis, post votum solemne emissum in religione approbata, vel post susceptionem ordinis sacri, contrahit (licet invalide) matrimonium et consummat⁷. Porro huiusmodi nubentes similes sunt contrahentibus duplex matrimonium, quatenus post connubium spirituale cum Christo initum, ab eo recedentes, attentant matrimonium carnale contrahere cum muliere (VII. 448).

1791. Q. *Quis valeat dispensare in hac irregularitate?*

R. 1° Si irregularitas oriatur ex bigamia *vera* aut *interpretativa*, etiam ad ministrandum tantum in ordinibus sacris jam susceptis vel ad recipiendos ordines minores et beneficia simplicia, dispensare potest solus papa, et qui ab eo accepit privilegium.

R. 2° Si vero irregularitas proveniat ex bigamia *similitudinaria*, possunt dispensare episcopi, etiam ad ordines sacros suscipiendos et ad ministrandum in illis⁸. Excipe tamen, si clericus duxerit viduam vel corruptam, aut si ante ordinationem fuerit cum aliqua muliere conjugatus (VII. 452).

R. 3° Prælati regulares possunt dispensare cum suis subditis in omni bigamia, etiam vera, ex privilegio Martini V (I. App. II. 105).

§ VI. De irregularitate ex defectu famæ.

1792. Ex famæ defectu irregulares sunt omnes rei de aliquo crimine, cui ex jure adnexa est infamia. — Ad incurrendam tamen hanc irregularitatem requiritur, ut crimen quod infamiam inducit

¹ C. Præcipimus, de big. — ² C. A nobis, et c. Debitum, eod. tit. — ³ C. Curandum, dist. 34; et c. Cum a nobis, de big. — ⁴ C. Si laici, dist. 34. — ⁵ C. Nuper, de bigam. — ⁶ C. A nobis, eod. tit. — ⁷ C. Monacho 32. caus. 27. q. 1.; et c. 1. Qui clerici vel mon. — ⁸ C. 4. de cler. conjug.

sit notorium, idest, requiritur infamia *facti* vel *juris*. — Infamia *facti* contrahitur ex crimine, quod ita evidens sit majori parti viciniæ seu collegii (ubi saltem sint decem personæ), ut nulla possit tergiversatione celari. Infamia *juris* contrahitur, tum ex confessione criminis facta in judicio, tum ex judicis sententia, saltem criminis declaratoria.

Crimina, quibus de jure adnexa est infamia, sunt homicidium, perjurium factum in judicio, hæresis, simonia, sodomia, crimen læsæ majestatis, adulterium, concubinatus, proditio, rapina, lenocinium, exercitium usurarum, invasio cardinalium vel episcoporum, raptus mulierum seu ad illum cooperatio, duellum, paratio armorum contra parentes, procuratio abortus (vide n. 402) etc. ¹. Item exercitium histrionis cum turpibus representationibus, ita ut non fiant sine peccato mortali; non autem macellatoris, carnificis, lictoris et similis generis. cum hæc officia bene exerceri possint sine peccato.

Hæc irregularitas potest incurri etiam ob infamiam alienam, prout incurrunt filii eorum, qui damnati sunt ob delictum læsæ majestatis: item filii nati ex matre meretrice: item filii hæreticorum (etiam in locis, ubi hæreses impune grassantur: s. off. c. 25 jul. 1866 et 11 jul. 1884) ², pariterque nepotes per viam masculinam ab iis descendentes; modo tamen sit notorium parentes fuisse hæreticos et in hæresi decessisse. Ut autem omnes hi irregularitatem incurrant, opus est ut nati sint post delictum (V. 362, 363).

1793. Q. *Quomodo tollatur hæc irregularitas?*

R. 1° Si irregularitas sit ex infamia *juris*, generatim loquendo, non tollitur nisi per dispensationem. Dixi *generatim loquendo*; quia, si infamia sit per sententiam judicis, potest irregularitas tolli per aliam sententiam, qua reo fama restituatur.

R. 2° Si vero irregularitas sit ex infamia *facti*, irregularitas tollitur, sine dispensatione, — vel per baptismum, — vel per mutationem loci, — vel per notoriam vitæ emendationem, modo emendatio, universim loquendo, saltem per triennium perseveret. Episcopus non potest dispensare ut infamis infamia *facti* ad sacros ordines ascendat: potest tamen dispensare ut in susceptis ministret, si crimina sint minora adulterio, et reus pœnitentiam egerit.

R. 3° Irregularitas ob crimen parentum vel ob officium infame tollitur per ingressum in religionem (VII. 352, 364).

§ VII. De irregularitate ex defectu libertatis.

1794. Ex hoc defectu irregulares sunt:

1° *Servi*, nempe mancipia, donec libertate non donentur (VII. 455).

¹ C. Infames 6. qu. 1.

² Cfr *Nouv. Rev. théol.* t. XXI, p. 601.

2° *Conjugati*, nisi uxores consentiant et castitatem voveant. Re-cole dicta n. 1499. II. 3°.

3° *Curialistæ*, qui tenentur servire curiæ sæculari, sive jura-mento sive stipendio, prout sunt judices, advocati etc., quamdiu ta-lia officia habent ¹. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensa-tionem papæ pro illis officiis (ut sunt quidam clerici in aulis prin-cipum, in causis civilibus, non tamen criminalibus, occupati) vel nisi consuetudo, sciente papa, id permittat (VII. 456. H. A. XIX. 143).

§ VIII. De irregularitate ex defectu lenitatis.

1795. Ex defectu lenitatis irregularitatem contrahunt :

1° Omnes qui propria manu ² licite quempiam occidunt vel mu-lilant in bello justo offensivo. Dixi *in bello justo* ; quia præliantes in bello injusto, si eorum unus vel unicum ex hostibus interfecerit, omnes fiunt irregulares ex delicto : cfr n. 1778. 4. Dixi *offensivo* ; quia qui occidunt vel mutilant in bello defensivo irregularitatem non in-currunt ³ (VII. 457, 459). Et hic nota, quod clericus, qui militiæ no-men dedit sine necessitate, et inter armatas copias versatus est, irregularis evadit, licet ipse neminem occiderit, sed alii tantum in-terfecerint : s. conc. congr. 3 mart. 1805 ; 17 febr. 1816.

2° Omnes qui in judicio cooperantur ad mortem vel mutilatio-nem rei active, efficaciter et proxime, per actionem natura sua ad id ordinatam ⁴ (recole dicta n. 1778. 4. e). Ex hoc capite irregulares sunt : a) Judices sententiam sanguinis vel mutilationis proferentes, eorumque assessores. — b) Scribæ sententiam sanguinis exarantes (non vero transcribentes), et ceteri omnes eam exequentes (VII. 461) ; — c) Testes voluntarii, qui ultro se offerunt ad testificandum contra reum, licet protestentur non intendere sententiam sanguinis : non vero qui coacti sunt ad testimonium perhibendum ; — d) Accusator vel denunciator, qui coram judice sæculari accusat reum de cri-mine digno sententia sanguinis. Excipe tamen, si accuset ad com-pensationem damnorum suorum obtinendam, facta protestatione, se nolle sententiam sanguinis ⁵ : et hoc tam in causa propria, quam in causa cognatorum usque ad quartum gradum (VII. 468).

1796. Q. *Quomodo tollatur hæc irregularitas ?*

R. Tollitur tantum per dispensationem. Imo, quoad sæculares, dispensatio sanctæ sedi reservata est ; cum episcopi nihil possint in hac irregularitate, licet occulta. Quoad regulares vero, possunt in ea dispensare ex privilegio eorum prælati, sive irregularitas sit oc-culta sive publica (VII. 469. H. A. XX. 105).

¹ C. 1. ad 3. dist. 51. — ² C. Petitio tua, de homic. — ³ Clem. unic. de homic.
— ⁴ C. Si furiosus, eod. tit. — ⁵ C. Prælati, eod. tit. in 6.

APPENDICES

APPENDIX I.

VARIÆ FACULTATES

QUAS S. SEDES EPISCOPIS VEL CONFESSARIIS CONCEDERE SOLET

1797. — A. *Facultates quinquennales.*

Facultates, quæ a s. congr. de PROPAG. FIDE *episcopis* ad quinquennium concedi solent, continentur in DECEM FORMULIS majoris minorisve amplitudinis. — Has congregatio s. OFFICII confecit, et transmisit s. congregationi de PROPAG. FIDE, per quam communicantur episcopis; sed ita ut degentes in remotioribus regionibus ampliores obtineant facultates, illas nempe quæ, juxta elenchi ordinem, 1° et 2° loco enumeratæ reperiuntur.

En *Formula* (n. x) quæ episcopis GALLIÆ communicari solet 1.

1. Absolvendi ab hæresi, et apostasia a fide, et a schismate quoscunque etiam ecclesiasticos, tam sæculares quam regulares, non tamen eos, qui ex locis fuerint, ubi sanctum officium exercetur, nisi in locis missionum, in quibus impune grassantur hæreses, deliquerint, nec illos qui judicialiter abjuraverint; nisi isti nati sint, ubi impune grassantur hæreses, et post judicialem abjuramentum, illuc reversi, in hæresim fuerint relapsi, et hoc in foro conscientie tantum.

2. Tenendi et legendi, non tamen aliis concedendi, præterquam, ad tempus tamen, iis sacerdotibus quos præcipue idoneos atque honestos esse sciat, libros prohibitos, exceptis operibus Dupuy, Volney, M. Reghellini, Pigault, le Brun, De Potter, Bontham, J. A. Dulaure, *Fêtes et Courtisanes de la Grèce*, *Novelle di Casti*, et aliis operibus de obscænis et contra religionem ex professo tractantibus.

¹ Apud Marc, *Instit. Mor. Alphons.* t. II. p. 735. — Formulas episcopis AMERICÆ concessas vide apud Konings, *Theol. mor.* I. p. LXX; pro GERMANIA et AUSTRIA vide Aichner, *Append.* IV.

3. Dispensandi in 3° et 4° simplici et mixto tantum cum pauperibus in contrahendis; in contractis vero cum hæreticis conversis, etiam in 2° simplici et mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

4. Dispensandi super impedimento publicæ honestatis justis ex sponsalibus proveniente.

5. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante, ac restituendi jus petendi debitum amissum.

6. Dispensandi in impedimento cognationis spiritualis, præterquam inter levantem et levatum.

7. Hæ vero dispensationes matrimoniales, videlicet 3^a, 4^a, 5^a et 6^a, non concedantur nisi cum clausula, dummodo mulier rapta non fuerit, et si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat, et in dispensationibus hujusmodi declaretur expresse, illas concedi tamquam a Sedis Apostolicæ delegato, ad quem effectum etiam tenor hujusmodi facultatum inseratur cum expressione temporis, ad quod fuerint concessæ.

8. Dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto provenientius, excepta ea, quæ ex homicidio voluntario contrahitur.

9. Dispensandi et commutandi vota in alia pia opera, exceptis votis castitatis et religionis.

10. Absolvendi ab omnibus censuris etiam speciali modo, in Bulla *Apostolicæ Sedis moderationi* diei 12 octobris 1869, romano Pontifici reservatis, excepta absolutione complicitis in peccato turpi; — in locis tamen ubi impune grassantur hæreses.

11. Delegandi simplicibus sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta et alia utensilia ad sacrificium Missæ necessaria, ubi non intervenit sacra unctio, et reconciliandi ecclesias pollutas aqua ab episcopo benedicta, et in casu necessitatis etiam aqua non benedicta ab episcopo.

12. Communicandi has facultates in totum, vel in parte, prout opus esse secundum ejus conscientiam judicaverit, sacerdotibus idoneis in conversione animarum laborantibus, in locis tantum ubi prohibetur exercitium catholicæ religionis.

13. Et prædictæ facultates gratis, et sine ulla mercede exerceantur, et ad quinquennium tantum concessæ intelligantur.

14. Utendi iisdem facultatibus in locis tantum Diocesis N.

Nota. Proposita quæstione, quænam sit relatio mutua inter facultates impressas episcopis concedi solitas tam a s. Pœnitentiaria, quam a s. congregat. de Propag. Fide, responsum fuit: « Illud Tibi significandum habeo, quod nimirum cum a ss. domino nostro dentur facultates sive per s. congregat. de Propag. Fide, sive per s. Pœnitentiariam, cumque ipse attentis locorum, personarum et temporum adjunctis eas ampliores vel arctiores concedat, neutra ex congregationibus facultates per alteram datas coarctare dicenda est, nisi expresse id in rescripto cautum sit ». Moy, *Archiv.* vol. V. p. 471.

1798. — B. *Facultates ab anno 1892 solitæ concedi Episcopis Italicæ quoad emptores bonorum ecclesiasticorum.*

Sacra Pœnitentiaria de speciali et expressa apostolica auctoritate Ordinario..... ad annum duraturam facultatem communicat Christifideles qui bona immobilia aut census aut jura Ecclesiæ erepta sine ejusdem Ecclesiæ venia acquisierunt;

vel acquisita alienaverunt;

vel acquisierunt per emphyteusim;

vel acquisita per emphyteusim liberaverunt;

qui tamquam patroni vindicaverunt beneficia ecclesiastica et cappellanas;

qui redemerunt legata pia aut canones aut jura irredimibilia,

vel ex redemptione jurium natura sua redimibilium cum damno Ecclesiæ

lucrati sunt;

qui decimas non solverunt;

et prædictorum omnium hæredes et quoscumque successores, quoties ob aliquam ex prædictis causis gubernio aut aliis venditoribus solverunt aut solvere debent non ultra triginta libellarum millia, et si de decimis sermo sit, dummodo debitum hanc summam non superet, et si agatur de emphyteusi aut alio simili contractu, dummodo canon seu præstatio juxta legem civilem computata respondeat capitali summæ, quæ itidem non excedat triginta libellarum millia, — de speciali gratia admittendi ad compositionem quæ æqua videatur, servatis præsertim conditionibus et regulis quæ sequuntur:

1. Procedatur de intelligentia aliorum Ordinariorum, si quorum intersit, et de consensu eorum qui respectivas causas pias canonice repræsentant, aliorumque canonice interesse habentium.

2. In quantitate æquæ compositionis determinanda considerentur:

a) fundorum seu jurium valor realis eo tempore quo compositio initur;

b) pretium emptionis;

c) præsens oratorum status;

d) id in quo ipsi oratores cum damno Ecclesiæ ditiores facti sunt;

e) onera pia, quorum si adsint præcipue ratio habenda est. Datur autem Ordinario facultas eadem condonandi ex toto vel ex parte, si eis satisfactum non fuerit, nec non eadem reducendi pro futuro juxta vires sive ad tempus, sive in perpetuum, pro diversa causarum et adjunctorum natura, supplente quantum ad missas et alia suffragia attinet ss. Domino de thesauro Ecclesiæ.

3. Benignior esse potest compositio si pretium solum vel canon assumptus, citra culpam emptoris vel emphyteutæ, superet præsentem valorem

fundorum; item pro eis qui coacti affrancaverunt; et pro heredibus eorum qui bona vel jura ecclesiastica ut supra injuste possederunt, sed alias causas pias fundaverunt aut juvarunt.

4. Ad compositionem adhortandi sunt etiam illi quibus concessum fuit bona aut jura supradicta ad nutum Ecclesiæ retinere subscriptis conditionibus alias adsignatis; qui modus consulendi conscientiæ fidelium non amplius conceditur.

5. Ordinarius quando agitur de fundis in quibus aliqua sita est ecclesia, vel agitur de rebus sacris mobilibus, oratores oretenus moneat de obligatione qua tenentur faciendi sub directione Ordinarii pro tempore quod poterunt pro sacrarum ædium et templorum conservatione, et res sacras numquam in usus profanos convertendi seu deputandi, idque debitis modis notificandi suis heredibus et successoribus.

6. Nullum documentum peractæ compositionis cuiquam tradatur; quod si illud omnino exigatur, episcopus per se iis qui se composuerunt, poterit in scriptis id tantum declarare « eos omni obligatione conscientiæ erga ecclesiam ratione fundorum, canonum etc., exemptos et solutos esse ».

7. Per has litteras eidem Ordinario fit quoque potestas hac ipsa ratione providendi etiam iis qui hujusmodi bona et jura acquirere, vendere, liberare, vindicare, et redimere postulabunt; et si agatur de decimis, subducta computatione quæ supra pro canõnibus statuta est: quin ex eo præter oratores eorumque heredes et successores alii releventur; et quod ad patronos attinet, dimisso prorsus jure patronatus, et quin læsa censeantur jura investorum, si adsint.

8. Eidem Ordinario conceditur etiam facultas indulgendi iis qui super bonis habent imposita legata pia vel missarum onera, ut ea redimere valeant data summa quæ, computatis fructibus ad quinque pro centum, redditus sufficientes quotannis præbeat pro integro eorundem onerum adimplemento, et sub hac lege, ut, si præfata summa solvatur per publicas schedas vulgo *di consolidato*, ipsæ schedæ non computentur juxta nominalem ipsarum valorem, sed juxta pretium quod die solutionis effective in commercio habeant.

9. Præterea eadem sacra Pœnitentiaria prælaudato Ordinario facultatem concedit sive per se, sive per aliam idoneam ecclesiasticam personam ab eo ad hoc in singulis casibus subdelegandam, oratores in præmissis culpabiles, postquam ut supra se composuerint, a censuris et pœnis ecclesiasticis in quas propterea quomodolibet inciderint, apostolica auctoritate absolvendi cum congrua pœnitentia salutari et reparatione scandali, meliori quo fieri poterit modo, prudenti judicio absolvendis.

10. In hoc indulto non comprehenditur facultas concedendi impositionem hypothecarum, neque reducendi canonem emphyteusis temporaneæ vel nimis onerosæ, circa quæ recurrendum est in singulis casibus ad s. Sedem.

Item non comprehenditur facultas dispensandi ecclesiasticos viros super irregularitate in quam inciderint ob violatas censuras.

11. Qui ob paupertatem compositionem inire nequeunt, absolvi poterunt ab Ordinario cum obligatione, ut si ad meliorem conditionem devenerint Ecclesiæ satisfaciant, ac interim scandalum removeant.

Item qui statim nequeunt statutam compositionem solvere, si obligationem emittant de ea opportuno tempore solvenda; remoto interim scandalo.

12. Pecuniæ vero summas ex compositione acceptas etiam tenues ipse Ordinarius quamprimum et quam tutissime possit, favore causarum piarum ad quas de jure pertinent, in titulos liberos (*valori al portatore*), quos viri competentes tuto agnoverint, investire et ad nutum s. Sedis conservare satagat, neque alienet sine ejusdem venia, neque commutet nisi urgeat necessitas et tempus non suppetat recurrendi ad s. Sedem.

Quod si supradictæ summæ pertineant ad causam piam alterius diœcesis, transmittendæ erunt ad ejusdem Ordinarium.

Si eadem pertineant ad religiosos, requiritur ut eis tradi possint venia s. Sedis in singulis casibus.

Quod si summæ spectarent ad causam piam jam extinctam, vel ad ecclesiam in qua divina officia amplius celebrari non valeant, Ordinarius ipsarum fructus impendat in bonum alterius causæ piæ, præsertim ecclesiarum, presbyterorum et clericorum pauperum, prout melius in Domino judicaverit, celebratis tamen missis et ceteris persolutis suffragiis, si quæ præfinita fuerint.

13. Circa fundos vero seu jura quorum valor excedit triginta libellarum millia, recurrendum erit ad s. Sedem in singulis casibus.

14. Ordinarius moneat confessarios ut, si ad pœnitentes in periculo mortis constitutos et in præmissis culpabiles vocentur, prudenter compositionem urgeant: quod si hæc obtineri nequeat vel quia tempus non suppetit vel ob alias rationabiles causas, satis erit si ægrotus eam heredibus imponat, vel serio promittat eam initurum, si convaluerit; remoto scandalo.

15. Ordinarius confessariis sibi benevisis, tempore quadragesimæ, vel sacrarum missionum, vel urgente paschali præcepto, facultatem concedere poterit absolvendi eos qui compositionem statim inire nequeunt, dummodo iidem serio promittant se intra duos menses ab accepta absolutione recursum habituros ad Ordinarium pro obtinenda compositione, remoto interim scandalo.

Contrariis quibuscumque non obstantibus.

Datum Romæ in s. Pœnitentiaria, die 23 februarii 1892.

N. AVERARDIUS, S. P. *Regens.*

R. CELLI, S. P. *Substitutus.*

1799. — *C. Pagella S. Pœnitentiariæ
quæ Episcopis Italicæ concedi solet* ¹.

RAPHAEL divina miseratione episcopus Ostiensis et Veliternus S. R. E. cardinalis MONACO LA VALLETTA... ss. dd. nostri Papæ et s. Sedis Apostolicæ Major Pœnitentarius.

Vobis reverendissimo in Christo Patri... infrascriptas communicamus facultates ad triennium duraturas, quibus, non obstante constitutione *Apostolicæ Sedis*, pro foro conscientie per Vos sive per Vestrum Vicarium in spiritualibus Generalem, dummodo in sacro presbyteratus ordine sit constitutus, etiam extra sacramentalem confessionem pro grege Vobis commisso, et infra fines Vestræ Diœcesis tantum, atque de speciali, in unoquoque casu exprimenda, Sedis Apostolicæ auctoritate Vobis delegata, uti valeatis, easque Canonico Pœnitentiaro, nec non Vicariis Foraneis pro foro pariter conscientie ac in actu sacramentalis confessionis dumtaxat, etiam habitualiter, si Vobis placuerit, aliis vero confessariis cum ad Vos, sive ad prædictum Vicarium Generalem in casibus particularibus pœnitentium recursum haberint pro exposito casu impertiri possitis, nisi ob peculiares causas aliquibus confessariis a Vobis specialiter subdelegandis, per tempus arbitrio vestro statuendum, illas communicare iudicabitis.

I. Absolvendi ab excommunicatione ob manus violentas injectas in clericos, aut presbyteros, vel in regulares, dummodo non fuerit sequuta mors, vel mutilatio, seu lethale vulnus, aut ossium fractio; et dummodo casus ad forum externum deducti non fuerint, injunctis injungendis, et præsertim ut parti læsæ competenter satisfiat.

II. Absolvendi a censuris contra duellantes inflictis in casibus dumtaxat ad forum Ordinarii non deductis; injuncta gravi pœnitentia salutari, et aliis injunctis, quæ fuerint de jure injungenda.

III. Absolvendi quoscumque pœnitentes, sive viros sive mulieres (exceptis hæreticis publicis, sive publice dogmatizantibus), a quibusvis sententiis, censuris, et pœnis ecclesiasticis incursis ob hæreses tam nemine audiente, vel advertente, quam coram aliis externatas, ob infidelitatem et catholicæ fidei abjuramentum private admissas, sortilegia ac maleficia hæreticalia etiam cum sociis patrata, nec non ob Dæmonis invocationem cum pacto donandi animam, eique præstitam idololatriam ac superstitiones hæreticales exercitas, ac demum ob quæcumque insinuata falsa dogmata incursis, postquam tamen pœnitens complices, si quos habeat, denunciaverit; et quatenus ob justas causas nequeat ante absolutionem denunciare, facta a pœnitente seria pro-

¹ Apud Marc, *Institutiones Morales Alphonsianæ*, tom. II. pag. 736.

missione denuntiationem peragendi cum primum et meliori modo, quo fieri poterit; et postquam in singulis casibus coram absolvente hæreses secrete abjuraverit, et pactum cum maledicto Dæmone initum expresse revocaverit; tradita eidem absolventi syngrapha forsitan exarata, aliisque mediis superstitionis, ad omnia comburenda seu destruenda, injuncta pro modo excessuum gravi pœnitentia salutari cum frequentia sacramentorum, et obligatione se retractandi apud personas, coram quibus hæreses manifestavit, et reparandi illata scandala.

IV. Absolvendi a censuris incursis ob violationem clausuræ regularium utriusque sexus, dummodo non fuerit cum intentione ad malum finem, etiam effectu non sequuto, et dummodo casus non fuerint ad forum Ordinarium deducti, cum congrua pœnitentia salutari. Et insuper absolvendi mulieres tantum a censuris et pœnis ecclesiasticis, ob violationem ad malum finem clausuræ virorum religiosorum incursis, dummodo tamen casus occulti remaneant; injuncta gravi pœnitentia salutari, cum prohibitione accedendi ad ecclesiam et conventum, seu cœnobium dictorum religiosorum, durante occasione peccandi.

V. Absolvendi a censuris ob retentionem et lectionem librorum prohibitorum incursis, injuncta congrua pœnitentia salutari, nec non firma obligatione tradendi, prout de jure, sive per se sive per alium, absque ulla mora, et quantum fieri potest, ante absolutionem, libros prohibitos, si quos pœnitens in sua potestate retineat.

VI. Absolvendi a casu Sedi Apostolicæ reservato ob accepta munera a regularibus utriusque sexus: injuncta pœnitentia salutari, et quando agitur de muneribus, quæ non excedant valorem decem scutorum, imposita aliqua eleemosyna absolventis judicio taxanda, et caute eroganda, cum primum poterit, in beneficium religionis, cui facienda esset restitutio; dummodo tamen non constet, quod illa fuerit de bonis propriis religionis: quatenus vero accepta munera vel fuerint ultra valorem scutorum decem, vel constat fuisse de bonis propriis religionis, facta prius restitutione, quam si de præsentis implere nequeat, emissa seria promissione restituendi infra terminum absolventis judicio præfiniendum, alias sub reincidentia.

VII. Absolvendi a censuris et pœnis ecclesiasticis eos, qui sectis vetitis massonicis, aut carbonariis, aliisque similibus nomen dederunt, aut favorem præstiterunt, ita tamen ut a respectiva secta omnino se separent, eamque abjurent; libros, manuscripta, ac signa sectam respicientia, si quæ retineant, in manus absolventis tradant ad Ordinarium quamprimum caute transmittenda, aut saltem, si justæ gravesque causæ id postulent, comburenda, injuncta pro modo culparum gravi pœnitentia salutari, cum frequentia sacramentalis confessionis; nec non absolvendi eos, qui ejusmodi sectarum duces ac magistros occultos denuntiare culpabiliter neglexerint, injuncta pariter salutari pœnitentia, et firma obligatione sub reincidentia eosdem Vobis, vel aliis, ad quos spectat, prout de jure, denuntiandi.

VIII. Absolvendi religiosos cujuscumque ordinis (etiam moniales, per confessarios tamen pro ipsis a Vobis approbatos, vel specialiter deputandos) non solum a præmissis, sed etiam a casibus et censuris in sua religione reservatis, dummodo religiosi legitimam habuerint licentiam peragendi confessionem extra proprium ordinem.

IX. Dispensandi ad petendum debitum conjugale cum transgressore voti castitatis, qui matrimonium cum dicto voto contraxerit, hujusmodi pœnitentem monendo, ipsum ad idem votum servandum teneri, tam extra licitum usum matrimonii, quam si marito seu uxori respective supervixerit.

X. Dispensandi cum incestuoso, seu incestuosa, ad petendum debitum conjugale, cujus jus amisit ex superveniente occulta affinitate per copulam carnalem habitam cum consanguinea, vel consanguineo, sive in primo, sive in primo et secundo gradu, suæ uxoris, seu respective mariti, remota occasione peccati; et injuncta gravi pœnitentia salutari, et confessione sacramentali semel quolibet mense per tempus arbitrio dispensantis statuendum.

XI. Dispensandi super occulto impedimento primi, nec non primi et secundi, ac secundi tantum gradus affinitatis ex illicita carnali copula provenientis, quando agatur de matrimonio cum dicto impedimento jam contracto, et quatenus agatur de copula cum suæ putatæ uxoris matre, dummodo illa sequuta fuerit post ejusdem putatæ uxoris nativitatem; et non aliter: monito pœnitente de necessaria secreta renovatione consensus cum sua putata uxore, vel suo putato marito, certiorato, seu certiorata de nullitate prioris consensus cum sua putata uxore, sed ita caute, ut ipsius pœnitentis delictum nusquam detegatur; et quatenus hæc certioratio absque gravi periculo fieri nequeat, renovato consensu juxta regulas a probatis auctoribus traditas, remota occasione peccandi; atque injuncta pœnitentia salutari, et confessione sacramentali, semel in mense per tempus dispensantis arbitrio statuendum.

Item. Dispensandi super dicto occulto impedimento affinitatis ex copula illicita etiam in matrimoniis contrahendis, quando tamen omnia parata sint ad nuptias, nec matrimonium usque dum ab Apostolica Sede obtineri possit dispensatio, absque periculo gravis scandali differri queat: remota semper occasione peccandi, et firma manente conditione, quod copula habita cum matre mulieris, hujus nativitatem non antecedit; injuncta in quolibet casu pœnitentia salutari.

XII. Dispensandi super occulto criminis impedimento, dummodo sit absque ulla machinatione, et agatur de matrimonio jam contracto; monitis putatis conjugibus de necessaria consensus secreta renovatione: ac injuncta gravi pœnitentia salutari et confessione sacramentali semel quolibet mense per tempus dispensantis arbitrio statuendum.

Datum Romæ, 25 junii 1890.

Fr. SEGNA, S. P. *Regens.*

V. ZUCCHETTI, S. P. *Substitutus.*

Nota. Episcopi Italiæ muniti sunt præterea a s. Pœnitentiaria opportunis facultatibus *quotannis* renovandis: pro absolutione osorum pontificiæ ditionis, eorum scilicet qui publica officia tenent in regione usurpata; — item, quoad immunitatem ecclesiasticam; — quoad infelices confessarios, qui complicem absolverunt: — id autem sub certis clausulis.

1800. — D. *Pagella S. Pœnitentiariæ quæ nonnullis Confessariis communicatur* ¹.

RAPHAEL divina miseratione episcopus Ostiensis et Veliternus S. R. E. cardinalis MONACO LA VALLETTA... ss. dd. nostri Papæ et s. Sedis Apostolicæ Major Pœnitentiarius.

Tibi dilecto in Christo confessario ab Ordinario loci ad excipiendas utriusque sexus sacramentales confessiones legitime approbato infrascriptas concedimus facultates, quibus, non obstante constitutione *Apostolicæ Sedis*, pro foro conscientiæ et in sacramentali confessione auctoritate apostolica uti valeas, et non aliter, ita tamen, ne debeas illas cuilibet manifestare, nisi necessitas aut utilitas exegerit.

I. Absolvendi ab excommunicatione ob manus violentas injectas in clericos, aut presbyteros, sive sæculares, sive regulares, in casibus tamen non deductis, nec de facili ad forum Ordinarii deducendis; dummodo non sit sequuta mors, vel mutilatio, seu lethale vulnus aut ossium fractio, et injuncta congrua pœnitentia salutari cum obligatione caute et competenter satisfaciendi parti læsæ.

II. Absolvendi a censuris contra duellantes inflictis, dummodo casus ad forum Ordinarii non fuerint deducti; injuncta gravi pœnitentia salutari, et aliis injunctis, quæ fuerint de jure injungenda.

III. Absolvendi quoscunque pœnitentes, sive viros sive mulieres (exceptis hæreticis publicis sive publice dogmatizantibus) a quibusvis sententiis, censuris et pœnis ecclesiasticis ob hæreses tam nemine audiente, vel advertente, quam coram aliis externatas, ob infidelitatem et catholicæ fidei abjuramentum private admissas, sortilegia ac maleficia hæreticalia etiam cum sociis patrata, nec non ob Dæmonis invocationem cum pacto dōnaudi animam, eique præstitam idololatriam, ac superstitiones hæreticales exercitas, ac demum ob quæcumque insinuata falsa dogmata, incursis, postquam tamen pœnitens complices, si quos in præmissis habeat, Ordinario loci, vel sacræ Inquisitionis ministro in locis, in quibus viget sacræ Inquisitionis auctoritas, prout de jure, denuntiaverit; et quatenus agatur de locis, in quibus

¹ Apud Marc, *Instit. Mor. Alphons.* tom. II. pag. 739.

non viget sacræ Inquisitionis auctoritas, aut ob justas causas nequeat ante absolutionem denunciare, facta a pœnitente seria promissione denuntiationem peragendi cum primum, et meliori modo, quo judicio tuo fieri poterit, coram Ordinario loci; et postquam in singulis casibus hæreses coram te secrete abjuraverit, et pactum cum maledicto Dæmone initum expresse revocaverit; tradita tibi syngrapha forsân exarata, aliisque mediis superstitiosis, ad omnia comburenda; injuncta pro modo excessuum gravi pœnitentia salutari cum frequentia sacramentorum, et obligatione se prudenti judicio retractandi apud personas, coram quibus hæreses manifestavit, et reparandi illata scandala.

IV. Absolvendi a censuris incursis ob violationem clausuræ regularium utriusque sexus, dummodo non fuerit cum intentione ad malum finem, etiam effectu non sequuto, et dummodo casus non fuerint ad forum Ordinarii deducti, cum congrua pœnitentia salutari. Et insuper absolvendi mulieres tantum a censuris, et pœnis ecclesiasticis, ob violationem ad malum finem clausuræ virorum religiosorum incursis, dummodo tamen casus occulti remaneant; injuncta gravi pœnitentia salutari, cum prohibitione accedendi ad ecclesiam, et conventum, seu cœnobium, durante occasione peccandi.

V. Absolvendi a censuris ob retentionem et lectionem librorum prohibitorum incursis, injuncta congrua pœnitentia salutari, nec non firma obligatione tradendi Ordinario loci, aut cui de jure, sive per se sive per alium, absque ulla mora, et, quantum fieri potest, ante absolutionem, libros prohibitos, si quos pœnitens in sua potestate retineat.

VI. Absolvendi a casu Sedi Apostolicæ reservato ob accepta munera a regularibus utriusque sexus: injuncta pœnitentia salutari, et quando agitur de muneribus, quæ non excedant valorem decem scutorum, imposita aliqua eleemosyna judicio tuo taxanda, et caute eroganda, cum primum poterit, in beneficium religionis, cui facienda esset restitutio; dummodo tamen non constet, quod illa fuerint de bonis propriis religionis; quatenus vero accepta munera vel fuerint ultra valorem scutorum decem, vel constet fuisse de bonis propriis religionis, facta prius restitutione, quam si de præsentî adimplere nequeat, emissa seria promissione restituendi infra terminum tuo arbitrio præfiniendum, alias sub reincidentia.

VII. Absolvendi a censuris, et pœnis ecclesiasticis, eos, qui sectis vetricis massonicis, aut carbonariis, aliisque similibus nomen dederunt, aut favorem præstiterunt; ita tamen, ut a respectiva secta omnino se separent, eamque abjurent, libros, manuscripta, ac signa sectam respicientia, si quæ retineant, in tuas manus tradant ad Ordinarium quamprimum caute transmittenda, aut saltem, si justæ gravesque causæ id postulent, comburenda; injuncta pro modo culparum gravi pœnitentia salutari, cum frequentia sacramentalis confessionis, aliisque injunctis de jure injungendis: nec non absolvendi eos, qui ejusmodi sectarum duces et magistros occultos denunciare culpabiliter neglexerint, injuncta pariter salutari pœnitentia, et firma obli-

gatione sub reincidentia eosdem Ordinario loci, vel aliis ad quos spectat, prout de jure, denuntiandi.

VIII. Absolvendi religiosos cujuscumque Ordinis, dummodo legitimam habuerint licentiam peragendi confessionem extra proprium Ordinem, nec non moniales (dummodo tamen pro ipsis fueris ab Ordinario approbatus et deputatus) non solum a præmissis, sed etiam a casibus et censuris in sua religione reservatis.

IX. Commutandi, consideratis causis, omnia vota simplicia in alia pœnitentiæ seu pietatis opera: exceptis quinque votis Sedi Apostolicæ reservatis, scilicet castitatis, et religionis, ac trium peregrinationum, nempe ad sacra SS. Apostolorum Limina, ad S. Jacobum in Compostellis, et ad Jerusalem, nec non votis pœnalibus ad sese arcendum a peccatis; et insuper voto non ludendi; ac votis, in quibus agitur de præjudicio, vel de jure tertii.

X. Dispensandi ad petendum debitum conjugale cum transgressore voti castitatis, qui matrimonium cum dicto voto contraxerit, monendo hujusmodi pœnitentem, ad idem servandum teneri, tam extra licitum usum matrimonii, quam si marito, seu uxori respective supervixerit.

XI. Dispensandi cum incestuoso, seu incestuosa ad petendum debitum conjugale, cujus jus amisit ex superveniente occulta affinitate per copulam carnalem habitam cum consanguinea, vel consanguineo, sive in primo, sive in primo et secundo, sive in secundo gradu suæ uxoris, seu respective mariti: remota occasione peccandi, et injuncta gravi pœnitentia salutari, et confessione sacramentali semel quolibet mense, per tempus arbitrio tuo statuendum.

XII. Dispensandi super occulto impedimento primi, nec non primi et secundi, ac secundi tantum gradus affinitatis provenientes ex illicita copula, quando agitur de matrimonio cum dicto impedimento jam contracto: ita tamen, ut si hujusmodi affinitas proveniat ex copula cum matre desponsatæ, nativitas desponsatæ copulam ipsam antecedit: monito pœnitente de necessaria secreta renovatione consensus cum sua putata uxore, vel suo putato marito, certiorato, seu certiorata de nullitate prioris consensus, sed ita cante, ut ipsius delictum nusquam detegatur; et, quatenus hæc certioratio absque gravi periculo fieri nequeat, renovato consensu juxta regulas a probatis auctoribus traditas: remota occasione peccandi, atque injuncta pœnitentia salutari, et confessione sacramentali semel in mense per tempus arbitrio tuo statuendum.

XIII. Dispensandi super impedimento occulto criminis, dummodo sit absque ulla machinatione, et agatur de matrimonio jam contracto: monitis putatis conjugibus de necessaria secreta renovatione consensus; ac injuncta gravi pœnitentia salutari, et confessione sacramentali semel quolibet mense, per tempus arbitrio tuo statuendum.

XIV. Dispensandi super occulto irregularitate contracta ex violatione censuræ dumtaxat cum sacerdotibus, vel in sacris Ordinibus constitutis, tam

sæcularibus, quam regularibus, dummodo tamen ipsi regulares habeant, ut supra, legitimam licentiam peragendi confessionem extra proprium Ordinem.

Volumus autem ut supradictis facultatibus uti valeas tantummodo per *biennium* a data præsentium computandum, et abstineas absolvere a casibus reservatis locorum Ordinariis, nisi facultatem ab eis obtinueris.

Datum Romæ ex ædibus nostris, die 25 junii 1890.

Fr. SEGNA, S. P. *Regens.*

V. ZUCCHETTI, S. P. *Substitutus.*

APPENDIX II.

FORMULÆ

PETENDI DISPENSATIONES VEL FACULTATES

1801. — *NB.* In his formulis indicantur, *per modum exempli*, causæ frequentius occurrentes: sed in libello supplici eæ ipsæ allegari debent, quæ reapse existunt in casu particulari; secus dispensatio erit invalida (cfr nn. 113, 1595).

I. — Pro foro externo.

Litteræ supplices mittuntur *ad Episcopum*, qui ipse (si facultatem habeat) dispensationem concedet, vel eam a *S. Sede* obtinendam curabit.

1. — *Ad petendam dissolutionem solemnium SPONSALIMUM.*

Illustrissime ac Reverendissime Domine,

Jacobus N. et Anna N. hujus Parochiæ N., die 15 maji anni 1886, sponsalia solemnia inter se contraxerunt. Nunc vero sponsus (aut sponsa) cupit ea rescindere. Quare humillime supplicat Illustrissimæ Dominationi Vestræ, ut dignetur ea dissolvere (vel eorum dissolutionem a *S. Sede* impetrare). Causæ hujus resolutionis sunt rixæ graves et lites inter sponsorum parentes exortæ: *vel* summa injuria aut ignominia a sponso sponsæ illata, *vel* vicissim, etc.

Summa, qua par est, reverentia et devotione permaneo

Illustrissimæ Dominationis Vestræ submissimus
N. N. Parochus Ecclesiæ N.

Parisiis, die 1 julii 1886.

¹ Apud Marc, *Instit. Mor. Alphons.*, tom. II. pag. 743.

2. — *Ad petendam dispensationem a VOTIS SIMPLICIBUS
in aliqua religiosa Congregatione emissis.*

Illustrissime ac Reverendissime Domine,

Clelia N., ætatis 27 annorum, humillime exponit Ill.mæ Dominationi Vestræ, se, die 20 januarii 1880, in Congregatione sanctimonialium N. tria vota simplicia obedientiæ, paupertatis et castitatis publice et in perpetuum emisisse. At vero, cum tribus ab hinc mensibus, ultro consentiente superiorissa ¹, et, uti oratrix testatur, consulente confessario, ex illa congregatione egressa sit, in honestum matrimonium a viro pio nunc petitur.

Quare humillime supplicat Ill.mæ Dominationi Vestræ, ut super dictis votis dispensare cum ea (*vel dispensationem a S. Sede impetrare*) dignetur, ut matrimonium inire et debitum conjugale petere et reddere licite valeat. Causæ sunt, tum quod reditus oratricis ad Congregationem sit prorsus impossibilis, tum quod, quum res jam eo devenerint, oratricis indoles et ejus vitæ ratio satis demonstrare videntur, statum conjugalem magis ei salutarem fore quam religiosam vitam aut cælibem in sæculo.

Testor etc. *ut in formula sequenti.*

3. — *Ad petendam dispensationem super impedimento
COGNATIONIS, AFFINITATIS, etc., pro matrimonio contrahendo.*

Illustrissime ac Reverendissime Domine,

Livius N. ætatis 30 annorum et Clara N. ætatis 25 annorum, diœcesis N. ex parochia N., matrimonium inter se inire cupiunt. Obstat vero impedimentum affinitatis primi gradus æqualis lineæ, quia oratrix nubere intendit fratri mariti sui defuncti; *vel* consanguinitatis tertii et secundi gradus inæqualis lineæ collateralis, ut ex adnexo schemate constat ²; *vel* cognationis spiritualis, quia orator prolem oratricis in baptismo suscepit, vel in confirmatione tenuit.

Quare humillime supplicant Illustrissimæ Dominationi Vestræ, ut super isto impedimento dispensare (*vel dispensationem a S. Sede procurare*) dignetur, cum fieri non possit quin matrimonium contrahatur; *vel* quia oratrix duobus liberis minorennibus gravata adjutorio viri indiget, et orator ad hoc maxime convenire dicitur; *vel* quia copula carnalis occulta ob solam vesanam libidinem admissa fuit; *vel* quia eandem copulam oratores fatentur commisisse spe dispensationis facilius obtinendæ, et a qua proles creditur concepta; *vel* ad reparanda, evitanda, prævenienda damna; *vel* quia tam grave ac con-

¹ Attestatio consensus *in scriptis* adjicienda est.

² Schema cognationis, vel affinitatis describatur in calce folii.

tinuum inter eos adest peccatorum periculum, ut hoc eorum matrimonium haberi debeat unicum (vel necessarium, peropportunum) salutis remedium; *vel* quia conatus ad eos ab hoc matrimonio avertendos inutiles prorsus evaserunt; *vel* quia est timor fundatus ne, si dispensatio negatur, formas civiles tantum compleant; *vel* quia matrimonium, ut ajunt, civile jam jam contracturi sunt, etc.

Testor oratores, catholicæ fidei cultores, ejusmodi esse censu, ut in toto 3000, 4000, 50000 circiter libellas in re et totidem in spe possideant; *vel* tam pauperes esse ac miserabiles, ut solo labore manuum viventes nullam taxam solvere possint. Solvent tamen pro expensis Romæ faciendis 12, 15, 20 libellas, quas apud me deposuerunt.

Summa, qua par est, etc.

N. N. Parochus N.

Loco N. die 25 febr. 1886.

4. — *Ad petendam dispensationem super impedimento MIXTÆ RELIGIONIS.*

Illustrissime ac Reverendissime Domine,

Tullia N. romano-catholica ætatis annorum 30, hujus parochiæ N., matrimonium inire cupit cum Alberto N. ex regione N., sectæ lutheranæ addicto, et in suis erroribus saltem usque adhuc persistente.

Pars acatholica coram me, ut ex declaratione huic petitioni adnexa patet, sub fide juramenti promisit omnes utriusque sexus infantes ex illo matrimonio nascituros in fide catholica romana baptizandos et educandos esse, iisque æque ac comparti prorsus liberum fore religionis catholicæ romanæ exercitium. Præterea pars catholica spondit se pro viribus curaturam, ut, quantum in ipsa erit, vir ad veram fidem convertatur. Quare humillime supplicat Illustrissimæ Dominationi Vestræ, ut ipsi super eo impedimento S. Sedis dispensatio procuretur propter sequentes causas: Prima, sunt vani conatus, ut oratrix tali matrimonio renuntiet; secunda, quia formæ civiles circa matrimonium certo brevi sunt adimplendæ; tertia, quia adest spes fundata conversionis partis acatholicæ, etc. Pars catholica 25 libellas pro expensis faciendis jam apud me deposuit.

Summa, qua par est, etc.

Formula declarationis partis acatholicæ.

Ego infrascriptus habitans in N. declaro cum juramento: primo, filios utriusque sexus nascituros ex meo matrimonio cum N. N. catholica romana baptizatum iri in religione catholica romana; secundo, me permis-

surum semper dictæ meæ consorti et omnibus meis filiis ac filiabus liberum exercitium cultus catholici romani.

In fidem hujus subscripsi manu propria hanc præsentem declarationem.

N. N.

II. — Pro foro interno.

Litteræ mittuntur ad Em.mum Cardinalem Præfectum S. PŒNITENTIARÆ, vel directe, vel mediante curia diœcesana. Potest hic curiæ interventus adhiberi, si nullum subsit indebitæ manifestationis periculum. — Litteræ tamen sint clausæ atque obsignatæ, prout S. Pœnitentiaria recenter admonuit. — Inscribantur autem:

Eminentissimo ac Reverendissimo Domino

Domino Cardinali Majori Pœnitentiario.

Vel gallice: À son Éminence le Cardinal grand Pénitencier, Rome.

1. — *Ad petendam dissolutionem occultorum SPONSALIIUM.*

Eminentissime ac Reverendissime Domine,

Petrus et Maria sponsalia occulta inconsiderate contraxerunt. Comperto autem quod Petrus, quem non satis noverat, sit moribus perditus, et alienato totaliter a dicto Petro ejus animo, ita ut nullo modo eum ducere velit, et matrimonium probabiliter infaustum foret, Maria super sponsalibus occultis secum dispensari postulat, ut aliud matrimonium libere inire possit.

Dignetur Eminentia Vestra responsum ad me infrascriptum ejus confessarium dirigere ut sequitur: (*exacta detur responsi inscriptio.* — *Si recursus mediante curia diœcesana factus fuerit, sic dicetur:* Dignetur... dirigere, mediante agente curiæ episcopalis N... in Urbe).

Eminentiæ Vestræ manus reverenter deosculor, summa qua par est devotione permaneo Eminentiæ Vestræ

Obseq.mus et add.mus

Parisiis, die . . . . .

N. N.

2. — *Ad petendam dispensationem a VOTO.*

Eminentissime ac Reverendissime Domine,

Berta annos viginti nata vovit *castitatem perpetuam* (vel *ingressum in religionem* approbatam). At, cum in gravi incontinentiæ periculo versetur, et ob ingentes stimulos carnis se posse continentem agere vitam diffidat, humillime supplicat pro commutatione aut dispensatione voti, ut inde valeat matrimonium inire, cujus opportuna occasio sese illi offert.

Dignetur, etc.

3. — *Ad petendam dispensationem super impedimento OCCULTO, pro matrimonio CONTRAHENDO.*

Eminentissime ac Reverendissime Domine,

Julius matrimonium inire intendit cum Titia, et jam tractatus de hoc est omnibus notus. At obstat impedimentum AFFINITATIS ex copula illicita cum Caja sorore Titiae et quidem occulta; *vel*: obstat impedimentum CRIMINIS ortum ex copula carnali inter ipsos habita, stante matrimonio Julii cum priori uxore, cum promissione matrimonii data et acceptata, neutro tamen machinante; *vel* cum utriusque machinatione in vitam Bertæ uxoris Julii; *vel* cum machinatione solius Julii in vitam uxoris; quæ promissio fuit vera causa conjugicidii: quod impedimentum est omnino occultum, nec timetur manifestandum fore.

Quare humillime supplicant Eminentiae Vestrae, ut dignetur super isto impedimento cum eis dispensare, ut matrimonium inire valeant, tum quia omnia ad matrimonium sunt parata, ita ut absque scandalo rescindere tractatum nequeant, tum quia formæ civiles jam sunt impletæ, tum quia jam instat tempus partus, etc.

Dignetur, etc.

4. — *Ad petendam dispensationem super DUOBUS impedimentis, uno PUBLICO, altero OCCULTO.*

Publius et Augusta consanguinei in secundo gradu, vesana libidine victi, rem secum habuerunt. Cum autem Augusta a Tullio fratre Publii nunc requiratur in matrimonium, ei nubere ipsa cupit, tum quia est ætate superadulta, nempe viginti sex annorum nata, tum quia ex hac unione concordia familiarum probabiliter eveniet.

Quare supplicat oratrix, ut, non obstante dicta affinitate ex copula illicita, dispensatione super consanguinitate prius obtenta, cum eodem Tullio licite et valide matrimonium contrahere valeat, in eoque contracto permanere.

Dignetur, etc.

5. — *Ad petendam convalidationem DISPENSATIONIS INVALIDÆ, ob subreptionis vel obreptionis vitium.*

Eminentissime et Reverendissime Domine,

Sempronius et Tertia matrimonium inire intendunt cum obtenta et fulminata S. Sedis dispensatione super impedimento consanguinitatis secundi

gradus æqualis lineæ collateralis. At vero dicta dispensatio nulla manet propter impedimentum occultum ob copulam illicitam cum Caja sorore Tertiae; *vel* ob falsam allegatam copulam, absque culpa oratorum, etc.

Quare humillime supplicant Eminentiae Vestrae, ut pro impetrata, sed invalida, illa dispensatione gratiam *Perinde valere* concedere dignetur. Causæ sunt, tum quia est timor fundatus ne formas civiles tantum impleant, tum quia secus scandala et gravissima mala sequerentur, etc.

Dignetur, etc.

6. — *Ad petendam dispensationem super impedimento occulto pro matrimonio contracto REVALIDANDO.*

Eminentissime et Reverendissime Domine,

Caja conscia (vel ignara) impedimenti contraxit in faciem ecclesiæ cum Titio, a cujus fratre jam cognita fuerat. Quare cum absque scandalo *vel* damno prolis separari non possint, et impedimentum sit occultum, humillime supplicat pro absolutionis et dispensationis remedio.

Dignetur, etc.

7. — *Ad petendam dispensationem IN RADICE.*

Eminentissime et Reverendissime Domine,

Lucretia cum vero et sincero Valerii consensu, qui asseritur adhuc perseverare, matrimonium in faciem Ecclesiæ contraxit et consummavit. At vero matrimonium est invalidum ob copulam fornicariam cum fratre Valerii, cujus impedimenti Valerius est prorsus inscius. Impedimentum est omnino occultum, nec timetur manifestandum; et de eo nulla fuit petita dispensatio. Oratrix fundate timet, ne si qualicumque modo consensus renovatio a putativo conjuge petatur, recuset. Quare oratrix, quæ optat rite in conjugio permanere, prolem legitimare, humiliter supplicat Eminentiae Vestrae, ut dispensationem in radice præfati matrimonii seu sanationem a S. Pontifice procurare dignetur, responsum vero ad me infrascriptum, etc.

8. — *Ad petendam absolutionem a censuris.*

Titius sacerdos (vel parochus) unam pœnitentem (vel duas, tres, etc.) complicem in peccato turpi semel (vel bis, ter, etc.) sacrilege absolvit (vel absolvere simulavit). Deinde, quamvis excommunicatione scienter irretitus, per quindecim dies Missam celebrare et sacramenta ministrare perrexit. Nunc vero delictorum suorum sincere pœnitens, et remota peccati occasione, humillime supplicat pro absolutionis et dispensationis remedio. — (NB. Si jam alia vice absolutus et recidivus fuisset, id exprimi deberet).

Dignetur, etc.

9. — *Ad petendam dispensationem super irregularitate.*

Titius sacerdos incurrit IRREGULARITATEM ob homicidium occultum (aut abortum, aut violationem censuræ, etc.), et cum ei immineat periculum infamiæ, si a celebrando se abstinet, ideo supplicat, etc. (ut supra) (H. A. XVIII. 87).

NB. Petitio dirigatur vel ad *Episcopum*, vel ad *S. Pœnitentiarium* pro diversitate casus; imo ad *Datariam*, si casus sit publicus.

10. — *Ad petendam facultatem absolvendi a casibus reservatis.*

Reverendissime Vicarie Generalis,

A Rev.mo Ordinario ad excipiendas fidelium confessiones nuper approbatus ad biennium, dum confitentibus aures præberem, occurrit mihi *casus reservatus*; cumque expedire videatur, ut ad me pœnitens redeat, hisce humiliter supplico, ut mihi prædicta facultas, saltem pro hac et aliquot vicibus concedatur.

Vel modo sequenti:

Cum propter frequentem populi concursum pœnitentes, ceteroquin rite dispositi, sine absolutione dimitti, et ad alterum confessarium accedere vix possint, humiliter supplico, etc.

Vel etiam:

Licet ad absolvendum a casibus a Rev.mo Ordinario reservatis sim approbatus, tamen mihi casus occurrit in litteris approbationis specialiter exceptus. Quod pœnitens ceteroquin rite dispositus sit, attamen timere debeam ne horreat pro gratia absolutionis se sistere coram habente ejusmodi facultatem, Rev.mum Vicarium generalem hisce humillime rogo, ut specialem hanc absolvendi potestatem mihi pro hac vice (vel: pro aliquot vicibus) largiri dignetur, etc.

APPENDIX III.

EXPLICATIO

SENSUS NONNULLORUM VERBORUM

QUÆ IN RESP. SS. CONGREGAT. ROM. SÆPE OCCURRUNT ¹

1802. — 1° *Dilata*, id est differtur responsio, ut res maturiori examini subjiatur, utpote difficilis solutionis.

2° *Affirmative et amplius*, — *Negative et amplius*, id est cum res fuerit in S. C. satis superque discussa, et plenis votis prout jacet decisa, non amplius admittitur tale quæsitum.

3° *Nihil*, id est non admittitur petitio, utpote incongrua.

4° *Relatum* vel *Lectum*, id est cum relatum vel lectum fuisset in S. C. postulatum, non fuit admissum.

5° *Reponatur*, seu non datur responsio, sed petitio reponitur in archiviis S. Congregationis.

6° *Detur decretum generale*. Obtinet quando agitur de re gravi, quæ a pluribus negligitur.

7° *Non congruere*, — *Non expedire*, id est, S. C. non putat convenire, ut concedatur, quod rogatur; ideo impetratam gratiam non vult elargiri, nec elargitur.

8° *Orator rem deferat ad Ordinarium et ejus judicio se dirigat*, seu a S. Pœnitentiaria non concedi postulatum, sed remitti Ordinario, ut, si facultatem habeat, rei pro prudentia sua provideat; secus vel impetret facultatem, vel si id non expedire judicaverit, quod injungendum est, injungat.

9° *In decretis*, — *In decisis*, seu preces non exauditas et ab oratore iteratas, non esse audiendas.

10° *Ad mentem*, seu præter dubii solutionem aliquid aliud a S. Con-

¹ Apud Marc, *Instit. Mor. Alphons.*, t. II, p. 742.

gregatione animadverti vel declarari, quod, si secretum fuerit, illis tantum manifestatur, ad quos responsio dirigetur; secus scriptis publice exaratis additur his verbis: *mens est*, etc.

11° *Facto verbo cum Sanctissimo*, vel: *Ad Dominum Secretarium cum Sanctissimo*, seu Congregationem gratiæ concedendæ facultatem non habere, ideoque secretario injungi, ut rescriptum S. Congregationis referat summo Pontifici, qui iudicium Congregationis approbare solet et gratiam concedere.

12° *Providebitur in casibus particularibus*, seu casum, qui generice et indeterminate propositus fuit, determinate proponendum esse.

13° *Gaudeat impetratis*, seu oratorem contentum esse debere gratia obtenta, et ejusdem extensionem, vel aliam, quæ de novo postulatur, non concedi.

14° *Sanctissimus annuit pro gratia arbitrio et conscientia Episcopi*, seu gratiam esse concessam et nihil deesse, ut plenum habeat effectum, nisi executionem, quam denegare nequit delegatus, nisi forsan subsit causa aliqua canonica, S. Sedi non exposita, quæ eam de jure impediat.

APPENDIX IV.

SERIES CHRONOLOGICA PROPOSITIONUM DAMNATARUM

AB ANNO 1418 AD ANNUM 1887.

1803. *Articuli 45 Joannis Wicleffi, damnati in concilio Constantiensi, sessione 45, anno 1418.*

1. Substantia panis materialis et similiter substantia vini materialis remanent in sacramento altaris.
2. Accidentia panis non manent sine subjecto in eodem sacramento.
3. Christus non est in eodem sacramento identice et realiter propria præsentia corporali.
4. Si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat.
5. Non est fundatum in evangelio, quod Christus missam ordinaverit.
6. Deus debet obedire diabolo.
7. Si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua et inutilis.
8. Si papa sit præscitus et malus, et per consequens membrum diaboli, non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Cæsare.
9. Post Urbanum VI, non est aliquis recipiendus in papam, sed vivendum est more græcorum sub legibus propriis.
10. Contra scripturam sacram est, quod viri ecclesiastici habeant possessiones.
11. Nullus prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat eum excommunicatum a Deo: et qui sic excommunicat, fit ex hoc hæreticus vel excommunicatus.
12. Prælatus excommunicans clericum, qui appellavit ad regem vel ad concilium regni, eo ipso traditor est regis et regni.

13. Illi qui dimittunt prædicare sive audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, et in Dei iudicio traditores habebuntur.

14. Licet alicui diacono vel presbytero prædicare verbum Dei, absque auctoritate sedis apostolicæ sive episcopi catholici.

15. Nullus est dominus civilis, nullus est prælatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali.

16. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab ecclesia, possessionatis habitualiter delinquentibus, idest ex habitu, non solum actu delinquentibus.

17. Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere.

18. Decimæ sunt puræ eleemosynæ, et possunt parochiani propter peccata suorum prælatorum ad libitum suum eas auferre.

19. Speciales orationes, applicatæ uni personæ per prælatos vel religiosos, non plus prosunt eidem, quam generales, ceteris paribus.

20. Conferens eleemosynam fratribus est excommunicatus eo facto.

21. Si aliquis ingreditur religionem privatam qualemcumque, tam possessionatorum quam mendicantium, redditur ineptior et inhabilior ad observationem mandatorum Dei.

22. Sancti, instituentes religiones privatas, sic instituendo peccaverunt.

23. Religiosi viventes in religionibus privatis non sunt de religione christiana.

24. Fratres tenentur per laborem manuum victum acquirere, et non per mendicitatem.

25. Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus.

26. Oratio præsciti nulli valet.

27. Omnia de necessitate absoluta eveniunt.

28. Confirmatio juvenum, clericorum ordinatio, locorum consecratio reservantur papæ et episcopis propter cupiditatem lucri temporalis et honoris.

29. Universitates, studia, collegia, graduationes et magisteria, quæ in iisdem sunt vana gentilitate introducta, tantum prosunt ecclesiæ sicut diabolus.

30. Excommunicatio papæ vel cujuscumque prælati non est timenda, quia est censura antichristi.

31. Peccant fundantes claustra, et ingredientiæ sunt viri diabolici.

32. Ditare clerum est contra regulam Christi.

33. Sylvester papa et Constantinus imperator errarunt ecclesiam dotando.

34. Omnes ordines mendicantium sunt hæretici, et dantes eis eleemosynas sunt excommunicati.

35. Ingrediætes religionem aut aliquem ordinem, eo ipso inhabiles sunt ad observanda divina præcepta, et per consequens ad perveniendum ad regnum cælorum, nisi apostataverint ab eisdem.

36. Papa cum omnibus clericis suis possessionem habentibus sunt hæretici,

eo quod possessiones habent, et consentientes eis, omnes videlicet domini sæculares et ceteri laici.

37. Ecclesia romana est synagoga satanæ, nec papa est proximus et immediatus vicarius Christi et apostolorum.

38. Decretales epistolæ sunt apocryphæ, et seducunt a fide Christi; et clerici sunt stulti, qui student eis.

39. Imperator, et domini sæculares sunt seducti a diabolo, ut ecclesiam ditarent bonis temporalibus.

40. Electio papæ a cardinalibus, a diabolo est introducta.

41. Non est de necessitate salutis credere, romanam ecclesiam esse supremam inter alias ecclesias.

42. Fatuum est credere indulgentiis papæ et episcoporum.

43. Juramenta illicita sunt, quæ fiunt ad corroborandos humanos contractus et commercia civilia.

44. Augustinus, Benedictus et Bernardus damnati sunt, nisi poenituerint de hoc quod habuerunt possessiones, et instituerunt et intraverunt religiones; et sic, a papa usque ad ultimum religiosum, omnes sunt hæretici.

45. Omnes religiones indifferenter introductæ sunt a diabolo.

1804. *Articuli 30 Joannis Hus, damnati in Constantiensi, ut supra.*

1. Unica est sancta universalis ecclesia, quæ est prædestinatorum universitas.

2. Paulus nunquam fuit membrum diaboli, licet fecerit quosdam actus actibus ecclesiæ malignantium consimiles.

3. Præsciti non sunt partes ecclesiæ, cum nulla pars ejus finaliter excidat ab ea, eo quod prædestinationis caritas, quæ ipsam ligat, non excidet.

4. Dux naturæ, divinitas et humanitas, sunt unus Christus.

5. Præscitus, etsi aliquando est in gratia secundum præsentem justitiam, tamen nunquam est pars sanctæ ecclesiæ; et prædestinatus semper manet membrum ecclesiæ, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia prædestinationis.

6. Sumendo Ecclesiam pro convocatione prædestinatorum, sive fuerint in gratia sive non, secundum præsentem justitiam, isto modo ecclesia est articulus fidei.

7. Petrus non est nec fuit caput ecclesiæ sanctæ catholicæ.

8. Sacerdotes quomodolibet criminoso viventes, sacerdotii pollunt potestatem, et sicut filii infideles sentiunt infideliter de septem sacramentis ecclesiæ, de clavibus, officiis, censuris, moribus, cæremoniis et sacris rebus ecclesiæ, veneratione reliquiarum, indulgentiis et ordinibus.

9. Papalis dignitas a Cæsare inolevit, et papæ perfectio et institutio a Cæsaris potentia emanavit.

10. Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se vel alio, quod esset caput ecclesiæ particularis, nec romanus pontifex est caput romanæ ecclesiæ particularis.

11. Non oportet credere, quod iste, quicumque est romanus pontifex, sit caput cujuscumque particularis ecclesiæ sanctæ, nisi Deus eum prædestinaverit.

12. Nemo gerit vicem Christi vel Petri, nisi sequatur eum in moribus: cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter recipiat a Deo procuratoriam potestatem: quia ad illud officium vicariatus requiritur et morum conformitas et instituentis auctoritas.

13. Papa non est verus et manifestus successor apostolorum principis Petri, si vivit moribus contrariis Petro: et si quærit avaritiam, tunc est vicarius Judæ Iscarioth. Et pari evidentia cardinales non sunt veri et manifesti successores collegii aliorum apostolorum Christi, nisi vixerint more apostolorum, servantes mandata et consilia Domini nostri Jesu Christi.

14. Doctores ponentes quod aliquis per censuram ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, sæculari judicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc pontifices, scribas et pharisæos, qui Christum non volentem eis obedire in omnibus, dicentes *Nobis non licet interficere quemquam*, ipsum sæculari judicio tradiderunt: et tales sint homicidæ gravioris, quam Pilatus.

15. Obedientia ecclesiastica est obedientia secundum adinventionem sacerdotum ecclesiæ, præter expressam auctoritatem scripturæ.

16. Divisio immediata humanorum operum est, quod sunt vel virtuosa vel vitiosa: quia si homo est vitiosus et agit quidquam, tunc agit vitiose; et si est virtuosus et agit quidquam, tunc agit virtuose; quia sicut vitium, quod crimen dicitur seu mortale peccatum, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.

17. Sacerdotes Christi viventes secundum legem ejus, et habentes scripturæ notitiam et affectum ad ædificandum populum, debent prædicare, non obstante prætensa excommunicatione. Quod si papa vel aliquis prælatus mandat sacerdoti sic disposito non prædicare, non debet subditus obedire.

18. Quilibet prædicantis officium de mandato accipit, qui ad sacerdotium accedit; et illud mandatum debet exequi, prætensa excommunicatione non obstante.

19. Per censuras ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis et interdicti ad sui exaltationem clerus populum laicalem sibi suppeditat, malitiam protegit, et viam præparat antichristo. Signum autem evidens est, quod ab antichristo tales procedunt censuræ, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus clerus principalissime procedit contra illos, qui denudant nequitiam antichristi, qui clerum pro se maxime usurpabit.

20. Si papa est malus, et præsertim si est præscitus, tunc, ut Judas, apostolus est diaboli, for et filius perditionis, et non est caput sanctæ militantis ecclesiæ, cum nec sit membrum ejus.

21. Gratia prædestinationis est vinculum, quo corpus ecclesiæ et quodlibet ejus membrum jungitur Christo capiti insolubiliter.

22. Papa vel prælatus malus et præscitus est æquivoce pastor, et vere fur ac latro.

23. Papa non debet dici sanctissimus, etiam secundum officium: quia alias rex deberet etiam dici sanctissimus secundum officium, et tortores et præcones dicerentur sancti: imo etiam diabolus deberet dici sanctus, cum sit officarius Dei.

24. Si papa vivat Christo contrarie, etiamsi ascenderet per ritam et legitimam electionem secundum constitutionem humanam vulgatam, tamen aliunde ascenderet quam per Christum, dato etiam quod intraret per electionem a Deo principaliter factam: nam Judas Iscariothes rite et legitime est electus a Deo Christo Jesu ad episcopatum, et tamen ascendit aliunde ad ovile ovium.

25. Condemnatio 45 art. Joannis Wiclefi, per doctores facta, est irrationalis et iniqua et malefacta; ficta est causa per eos allegata, videlicet ex eo quod nullus eorum sit catholicus, sed quilibet eorum aut est hæreticus, aut erroneus, aut scandalosus.

26. Non eo ipso, quod electores vel major pars eorum consenserint viva voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitime electa, vel eo ipso est verus et manifestus successor vel vicarius Petri apostoli vel alterius apostoli in officio ecclesiastico: unde, sive electores bene vel male elegerint, operibus electi debemus credere: nam eo ipso, quo quis copiosius operatur meritorie ad profectum ecclesiæ, habet a Deo ad hoc copiosius facultatem.

27. Non est scintilla apparentiæ, quod oporteat esse unum caput in spiritualibus regens ecclesiam, quod semper cum ecclesia ipsa militante conversetur et conservetur.

28. Christus sine talibus monstruosis capitibus per suos veraces discipulos sparsos per orbem terrarum melius suam ecclesiam regularet.

29. Apostoli et fideles sacerdotes Domini strenue in necessariis ad salutem regularunt ecclesiam, antequam papæ officium foret introductum: sic facerent, deficiente per summe possibile papa, usque ad diem judicii.

30. Nullus est dominus civilis, nullus est prælatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali.

1805. *Propositiones 9 magistri Petri Oxomensis, damnatæ in congregatione Complutensi; et deinde a Sixto IV, anno 1479.*

1. Peccata mortalia, quantum ad culpam et pœnam alterius sæculi, delentur per solam cordis contritionem sine ordine ad claves.

2. Confessio de peccatis in specie fuit ex aliquo statuto utili ecclesiæ, non de jure divino.

3. Pravae cogitationes confiteri non debent, sed sola displicentia delentur sine ordine ad claves.

4. Confessio debet esse secreta, idest de peccatis secretis, non de manifestis.

5. Non sunt absolvendi poenitentes, nisi peracta prius poenitentia eis injuncta.

6. Papa non potest indulgere alicui viro poenam purgatorii.

7. Ecclesia urbis Romae errare potest.

8. Papa non potest dispensare in statutis universalis ecclesiae.

9. Sacramentum poenitentiae, quantum ad collationem gratiae sacramentalis, naturae est, non alicujus institutionis veteris vel novi testamenti.

Damnatae ut scandalosae et haereticæ.

1806. *Errores 41 Martini Lutheri, damnati a Leone X,
Bulla Exsurge, Domine, 16 maji 1520.*

1. Haeretica sententia est, sed usitata, sacramenta novae legis justificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem.

2. In puero post baptismum negare remanens peccatum, est Paulum et Christum simul conculcare.

3. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur ex-
euntem a corpore animam ab ingressu caeli.

4. Imperfecta caritas morituri fert secum necessario magnum timorem, qui ex se solo satis est facere poenam purgatorii, et impedit introitum regni.

5. Tres esse partes poenitentiae, contritionem, confessionem et satisfactio-
nem, non est fundatum in sacra scriptura, nec in antiquis sanctis christianis
doctoribus.

6. Contritio, quae paratur per discussionem, collationem et detestationem
peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae, ponde-
rando peccatorum gravitatem, multitudinem, amissionem aeternae beatitudinis,
ac aeternae damnationis acquisitionem, haec contritio facit hypocritam, imo ma-
gis peccatorem.

7. Verissimum est proverbium, et omnium doctrina de contritionibus huc-
usque data praestantius: de cetero non facere, summa poenitentia; optima
poenitentia, nova vita.

8. Nullo modo praesumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mor-
talia, quia impossibile est ut omnia mortalia cognoscas: unde in primitiva ec-
clesia solum manifesta mortalia confitebantur.

9. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod
misericordiae Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

10. Peccata non sunt ulli remissa, nisi, remittente sacerdote, credat sibi
remitti: imo peccatum maneret, nisi remissum crederet; non enim sufficit re-
missio peccati et gratiae donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

11. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi *Quodcumque solveris*, etc. (Matth. xvi. 19). Hinc, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, et crede fortiter te absolutum, et absolutus vere eris, quidquid sit de contritione.

12. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed joco absolveret; si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus.

13. In sacramento poenitentiae ac remissione culpæ non plus facit papa aut episcopus, quam infimus sacerdos: imo, ubi non est sacerdos, æque tantum quilibet christianus, etiamsi mulier aut puer esset.

14. Nullus debet sacerdoti respondere se esse contritum, nec sacerdos requirere.

15. Magnus est error eorum, qui ad sacramentum eucharistiæ accedunt huic innixi, quod sint confessi, quod non sint sibi conscii alicujus peccati mortalis, quod præmiserint orationes suas et præparatoria: omnes illi iudicium sibi manducant et bibunt. Sed si credant et confidant se gratiam ibi consecuturos, hæc sola fides facit eos puros et dignos.

16. Consultum videtur, quod ecclesia in communi concilio statueret laicos sub utraque specie communicandos: nec Bohemi communicantes sub utraque specie sunt hæretici, sed schismatici.

17. Thesauri ecclesiæ, unde papa dat indulgentias, non sunt merita Christi et sanctorum.

18. Indulgentiæ sunt piæ fraudes fidelium, et remissiones bonorum operum: et sunt de numero eorum quæ licent, non de numero eorum quæ expediunt.

19. Indulgentiæ his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem poenæ pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam.

20. Seducuntur credentes indulgentias esse salutare et ad fructus spirituales utiles.

21. Indulgentiæ necessariæ sunt solum publicis criminibus, et proprie conceduntur duris solummodo et impatientibus.

22. Sex generibus hominum indulgentiæ nec sunt necessariæ nec utiles: videlicet mortuis, seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his qui non commiserunt crimina, his qui crimina commiserunt sed non publica, his qui meliora operantur.

23. Excommunicationes sunt tantum externæ poenæ, nec privant hominem communibus spiritualibus ecclesiæ orationibus.

24. Docendi sunt christiani plus diligere excommunicationem, quam timere.

25. Romanus pontifex, Petri successor, non est Christi vicarius super omnes.

26. Verbum Christi ad Petrum: *Quodcumque solveris super terram*, etc. (Matth. xvi), extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso Petro.

27. Certum est, in manu ecclesiæ aut papæ prorsus non esse statuere articulos fidei, imo nec leges morum seu bonorum operum.

28. Si papa cum magna parte ecclesiæ sic vel sic sentiret, nec etiam erraret; adhuc non est peccatum aut hæresis contrarium sentire, præsertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per concilium universale alterum reprobatum, alterum approbatum.

29. Via nobis facta est enervandi auctoritatem conciliorum, et libere contradicendi eorum gestis, et judicandi eorum decreta, et confidenter confitendi quidquid verum videtur, sive probatum fuerit, sive reprobatum a quocumque concilio.

30. Aliqui articuli Joannis Hus condemnati in concilio Constantiensi sunt christianissimi, verissimi et evangelici, quos nec universalis ecclesia posset damnare.

31. In omni opere bono justus peccat.

32. Opus bonum optime factum, est veniale peccatum.

33. Hæreticos comburi, est contra voluntatem Spiritus.

34. Præliari adversus Turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.

35. Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter, propter occultissimum superbix vitium.

36. Liberum arbitrium post peccatum est res de solo titulo: et dum facit quod in se est, peccat mortaliter.

37. Purgatorium non potest probari ex sacra scriptura, quæ sit in canone.

38. Animæ in purgatorio non sunt securæ de earum salute, saltem omnes: nec probatum est ullis aut rationibus aut scripturis, ipsas esse extra statum merendi aut augendæ caritatis.

39. Animæ in purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quærunt requiem et horrent pœnas.

40. Animæ e purgatorio liberatæ suffragiis viventium, minus beantur, quam si per se satisfecissent.

41. Prælati ecclesiastici et principes sæculares non male facerent, si omnes saccos mendicitatis delerent.

1807. *Propositiones* 79 *Michaelis Baii*, damnatæ a *S. Pio V*, bulla *Ex omnibus afflictionibus*, 1 oct. 1567; a *Gregorio XIII*, bulla *Provisionis nostræ*, 29 jan. 1579; et ab *Urbano VIII*, bulla *In eminenti*, 6 mart. 1641.

1. Nec angeli, nec primi hominis adhuc integri merita recte vocantur gratia.

2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitæ æternæ meritorium.

3. Et bonis angelis et primo homini, si in statu illo perseverassent usque ad ultimum vitæ, felicitas esset merces, et non gratia.

4. Vita æterna homini integro et angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, et bona opera ex lege naturæ ad illam consequendam per se sufficientia.

5. In promissione facta angelo et primo homini continetur naturalis justitiæ constitutio, qua pro bonis operibus sine alio respectu vita æterna justis promittitur.

6. Naturali lege constitutum fuit homini, ut, si in obedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

7. Primi hominis integri merita fuerunt primæ creationis munera: sed juxta modum loquendi scripturæ sacræ non recte vocantur gratia: quo fit, ut tantum merita, non etiam gratia, debeant nuncupari.

8. In redemptis per gratiam Christi, nullum inveniri potest bonum meritum, quod sit gratis indigno collatum.

9. Dona concessa homini integro et angelo, forsitan, non improbanda ratione, possunt dici gratia: sed quia, secundum usum sacræ scripturæ, nomine gratiæ ea tantum munera intelliguntur, quæ per Jesum Christum male merentibus et indignis conferuntur, ideo neque merita neque merces, quæ illis redditur, gratia dici debet.

10. Solutio pœnæ temporalis, quæ peccato dimisso sæpe manet, et corporis resurrectio proprie nonnisi meritis Christi adscribenda est.

11. Quod pie et juste in hac vita mortali usque in finem vitæ conversati vitam consequimur æternam, id non proprie gratiæ Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutæ justo Dei judicio deputandum est; neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua lege naturali constitutum est, ut justo Dei judicio obedientiæ mandatorum vita æterna reddatur.

12. Pelagii sententia est: opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni cælestis meritum.

13. Opera bona, a filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo quod fiant per spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum eo quod sint conformia legi, quodque per ea præstatur obedientia legi.

14. Opera bona justorum non accipient in die judicii extremi mercedem ampliorem, quam justo Dei judicio mereantur accipere.

15. Ratio meriti non consistit in eo, quod qui bene operatur habeat gratiam et inhabitantem Spiritum sanctum, sed in eo solum quod obedit divinæ legi.

16. Non est vera legis obedientia, quæ fit sine caritate.

17. Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt esse necessarium ad rationem meriti, ut homo de gratia adoptionis sublimetur ad statum deificum.

18. Opera catechumenorum, ut fides et pœnitentia ante remissionem peccatorum facta, sunt vitæ æternæ merita: quam vitam ipsi non consequuntur, nisi prius præcedentium delictorum impedimenta tollantur.

19. Opera justitiæ et temperantiæ, quæ Christus fecit, ex dignitate personæ operantis non traxerunt majorem valorem.

20. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.

21. Humanæ naturæ sublimatio et exaltatio in consortium divinæ naturæ debita fuit integritati primæ conditionis, et proinde naturalis dicenda est. et non supernaturalis.

22. Cum Pelagio sentiunt, qui textum apostoli ad Romanos II: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt*, intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.

23. Absurda est eorum sententia, qui dicunt hominem ab initio, dono quodam supernaturali et gratuito, supra conditionem naturæ suæ fuisse exaltatum, ut fide, spe et caritate Deum supernaturaliter coleret.

24. A vanis et otiosis hominibus, secundum insipientiam philosophorum, excogitata est sententia, quæ ad pelagianismum rejicienda est, hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturæ superaddita fuerit largitate conditoris sublimatus, et in Dei filium adoptatus.

25. Omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia.

26. Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio.

27. Liberum arbitrium, sine gratiæ Dei adjutorio, nonnisi ad peccandum valet.

28. Pelagianus est error dicere, quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.

29. Non soli fures ii sunt et latrones, qui Christum viam et ostium veritatis et vitæ negant, sed etiam quicumque aliunde quam per ipsum in viam justitiæ (hoc est aliquam justitiam) conscendi posse docent:

30. aut tentationi ulli sine gratiæ ipsius adjutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur aut ab ea non superetur.

31. Caritas perfecta et sincera, quæ est ex corde puro et conscientia bona et fide non ficta, tam in catechumenis quam in pœnitentibus potest esse sine remissione peccatorum.

32. Caritas illa, quæ est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum.

33. Catechumenus juste, recte et sancte vivit, et mandata Dei observat, ac legem implet per caritatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quæ in baptismi lavacro demum percipitur.

34. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet quo Deus amatur ut auctor naturæ, et gratuiti quo Deus amatur ut beatificator, vana est et commentitia, et ad illudendum sacris litteris et plurimis veterum testimoniis excogitata.

35. Omne quod agit peccator vel servus peccati, peccatum est.

36. Amor naturalis, qui ex viribus naturæ exoritur, ex sola philosophia per elationem præsumptionis humanæ cum injuria crucis Christi defenditur a nonnullis doctoribus.

37. Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnoscit.

38. Omnis amor creaturæ rationalis, aut vitiosa est cupiditas qua mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur, aut laudabilis illa caritas qua per Spiritum sanctum in corde diffusa Deus amatur.

39. Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit.

40. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.

41. Is libertatis modus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato.

42. Justitia, qua justificatur per fidem impius, consistit formaliter in obedientia mandatorum, quæ est operum justitia: non autem in gratia aliqua animæ infusa, qua adoptatur homo in filium Dei, et secundum interiorem hominem renovatur, ac divinæ naturæ consors efficitur, ut, sic per Spiritum sanctum renovatus, deinceps bene vivere et Dei mandatis obedire possit.

43. In hominibus poenitentibus ante sacramentum absolutionis, et in catechumenis ante baptismum, est vera justificatio: separata tamen a remissione peccatorum.

44. Operibus plerisque quæ a fidelibus fiunt solum ut Dei mandatis pareant, cujusmodi sunt obedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere, justificantur quidem homines, quia sunt legis obedientia et vera legis justitia: non tamen iis obtinent incrementa virtutum.

45. Sacrificium missæ non alia ratione est sacrificium, quam generali illa, qua omne opus quod fit, ut sancta societate Deo homo inhæreat.

46. Ad rationem peccati non pertinet voluntarium, nec definitionis quaestio est, sed causæ et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

47. Unde peccatum originis vere habet rationem peccati sine ulla relatione ac respectu ad voluntatem a qua originem habuit.

48. Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, et habitualiter dominatur parvulo: eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

49. Et ex habituali voluntate dominante fit, ut parvulus decedens sine regenerationis sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet et legi Dei repugnet.

50. Prava desideria, quibus ratio non consentit, et quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto: *Non concupisces*.

51. Concupiscentia, sive lex membrorum, et prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.

52. Omne scelus est ejus conditionis, ut suum auctorem et omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.

53. Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum a generante contrahunt qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum majoribus.

54. Definitiva hæc sententia, Deum homini nihil impossibile præcepisse, falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit,

55. Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur.

56. In peccato duo sunt, actus et reatus: transeunte autem actu, nihil manet, nisi reatus sive obligatio ad pœnam.

57. Unde in sacramento baptismi, aut sacerdotis absolutione proprie reatus peccati dumtaxat tollitur, et ministerium sacerdotum solum liberat a reatu.

58. Peccator pœnitens non vivificatur ministerio sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui, pœnitentiam suggerens et inspirans, vivificat eum et resuscitat: ministerio autem sacerdotis solum reatus tollitur.

59. Quando per eleemosynas, aliaque pœnitentiæ opera Deo satisfacimus pro pœnis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant (nam alioqui essemus, saltem aliqua ex parte, redemptores); sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis applicatur et communicatur.

60. Per passiones sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta; sed per communionem caritatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus qui pretio sanguinis Christi a pœnis pro peccatis debitis liberemur.

61. Illa doctorum distinctio, divinæ legis mandata bifariam impleri, altero modo quantum ad præceptorum operum substantiam tantum, altero modo quantum ad certum quemdam modum, videlicet secundum quem valeant operantem perducere ad regnum æternum (hoc est ad modum meritorum), commentitia est et explodenda.

62. Illa quoque distinctio, qua opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex objecto et omnibus circumstantiis rectum est et bonum (quod moraliter bonum appellare consueverunt), vel quia est meritorium regni æterni, eo quod sit a vivo Christi membro per spiritum caritatis, rejicienda est.

63. Sed et illa distinctio duplicis justitiæ, alterius quæ fit per spiritum caritatis inhabitantem, alterius quæ fit ex inspiratione quidem Spiritus sancti cor ad pœnitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis, et in eo caritatem diffundentis, qua divinæ legis justificatio impleatur, similiter rejicitur.

64. Item et illa distinctio duplicis vivificationis, alterius qua vivificatur peccator, dum ei pœnitentiæ et vitæ novæ propositum et inchoatio per Dei gratiam inspiratur, alterius qua vivificatur qui vere justificatur, et palmes vivus in vite Christo efficitur, pariter commentitia est et scripturis minime congruens.

65. Nonnisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus: et gratiæ Christi injuriam facit, qui ita sentit et docet.

66. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

67. Homo peccat, etiam damnabiliter, in eo quod necessario facit.

68. Infidelitas pure negativa, in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.

69. Justificatio impii fit formaliter per obedientiam legis, non autem

per occultam communicationem et inspirationem gratiæ, quæ per eam justificatos faciat implere legem.

70. Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram caritatem: et caritas etiam perfecta potest consistere cum reatu æternæ damnationis.

71. Per contritionem, etiam cum caritate perfecta et cum voto suscipiendi sacramentum conjunctam, non remittitur crimen, extra casum necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione sacramenti.

72. Omnes omnino justorum afflictiones sunt ultiones peccatorum ipsorum: unde et Job et martyres, quæ passi sunt, propter peccata sua passi sunt.

73. Nemo, præter Christum, est absque peccato originali, hinc beata Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque ejus afflictiones in hac vita, sicut et aliorum justorum, fuerunt ultiones peccati actualis vel originalis.

74. Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur, peccatum est, sicut et alii habitus pravi.

75. Motus pravi concupiscentiæ sunt, pro statu hominis vitiiati, prohibiti præcepto: *Non concupisces*. Unde homo eos sentiens, et non consentiens, transgreditur præceptum: *Non concupisces*, quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

76. Quamdiu aliquid concupiscentiæ carnalis in diligente est, non facit præceptum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*.

77. Satisfactiones laboriosæ justificatorum non valent expiare de condigno pœnam temporalem restantem post culpam condonatam.

78. Immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio.

79. Falsa est doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari et institui sine justitia naturali.

1808. *Propositio, qua asseritur æqualitas sanctorum Petri et Pauli, damnata ab Innocentio X. decreto congregationis generalis sanctæ romanæ et universalis inquisitionis Editus est etc., 29 jan. 1647.*

Sanctissimus, relata unanimi theologorum ad hoc specialiter deputatorum censura, et auditis votis eminentissimorum et reverendissimorum DD. Cardinalium generalium inquisitorum, propositionem hanc: *S. Petrus et S. Paulus sunt duo ecclesiæ principes qui unicum efficiunt, vel sunt duo ecclesiæ catholicæ coryphæi ac supremi duces summa inter se unitate conjuncti, vel sunt geminus universalis ecclesiæ vertex qui in unum divinissime coaluerunt, vel sunt duo ecclesiæ summi pastores ac præsides qui unicum caput constituunt*, ita explicatam, ut ponat omnimodam æqualitatem inter S. Petrum et Paulum, sine subordinatione et subjectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema et regimine universalis ecclesiæ, hæreticam censuit et declaravit.

1809. *Propositiones 5 Cornelii Jansenii, ex ejus libro cui titulus Augustinus excerptæ, damnatæ ab Innocentio X, constitutione Cum occasione, 31 maji 1653; ab Alexandro VII, tum constitutione Ad sanctam B. Petri, 16 oct. 1665, tum constitutione Regiminis apostolici, 15 febr. 1664 in qua formularium edidit; denique a Clemente XI, constitutione Vineam Domini, 16 jul. 1705.*

1. Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum præsentem quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant. *Declarata et damnata uti temeraria, impia, blasphema, anathemate damnanda et hæretica.*

2. Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur. *Declarata et damnata uti hæretica.*

3. Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. *Declarata et damnata uti hæretica.*

4. Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei: et in hoc erant hæretici, quod velent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare. *Declarata et damnata uti falsa et hæretica.*

5. Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse. *Declarata et damnata uti falsa, temeraria, scandalosa, et (intellecta eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat prædestinatorum mortuus sit) impia, blasphema, contumeliosa, divinæ pietati derogans, et hæretica.*

Formularium Alexandri VII: « Ego N. constitutioni apostolicæ Innocentii X, datæ die 31 maji 1653, et constitutioni Alexandri VII, datæ die 16 octobris 1665 summorum pontificum me subjicio, et quinque propositiones « ex Cornelii Jansenii libro, cui nomen Augustinus, excerptas, et in sensu ab « eodem auctore intento, prout illas per dictas constitutiones sedes apostolica « damnavit, sincero animo rejicio ac damno, et ita juro. Sic me Deus adjuvet, « et hæc sancta Dei Evangelia ».

1810. *Propositiones 45 damnatæ ab Alexandro VII, decretis congregationis generalis sanctæ romanæ et universalis inquisitionis, Sanctissimus Dominus noster, 24 sept. 1665 et 18 mart. 1666.*

Feria v, die 24 septembris anno 1665.

Sanctissimus dominus noster audivit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones, christianæ disciplinæ relaxativas et animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire, et summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab

evangelica simplicitate sanctorumque patrum doctrina, et quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irreptura esset christianæ vitæ corruptela. Quare, ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus (cujus verba in æternum permanent) arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatarı seu verius perverti contingeret, idem SS. D. N., ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa lataque (per quam itur ad perditionem) via pro pastoralı sollicitudine in rectam semitam evocaret, earumdem opinionum examen etc.

1. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei et caritatis ex vi præceptorum divınorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens, bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis et aliorum criminum quando publica sunt, et id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629, 18 jılii in consistorio sacræ congregationis eminentissımorum Cardinalium visa et tolerata est.

4. Prælati regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, et ab excommunicatione propter eam incursa.

5. Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

6. Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitare in confessione, ac proinde non est denuntiandus.

7. Modus evitandi obligationem denuntiandæ sollicitationis est: si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

8. Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII.

9. Post decretum Urbani potest sacerdos, cui missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

10. Non est contra justitiam, pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre. Neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmata danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in confessione omıssa seu oblita ob instans periculum vitæ aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus episcopis reservatis, non obtenta ad id episcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur regulari, episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.

14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto ecclesiæ.

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab ordinario.

17. Est licitum religioso vel clerico calumniatorem gravia crimina de se vel de sua religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit: uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi religioso vel ejus religioni publice et coram gravissimis viris prædicta impingere nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio a Pio V imposita beneficiatis nō recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna.

21. Habens cappellaniam collativam aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

22. Non est contra justitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis; quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere præcepto.

24. Mollities, sodomia et bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ: ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto dicens: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber sit alicujus junioris et moderni, debet opinio censi probabilis, dum non constat rejectam esse a sede apostolica tamquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam.

Feria v, die 18 martii 1666.

29. In die jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, non frangit jejunium.

30. Omnes officiales, quia in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova et lactinia in quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quas-cumque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die palmarum recitans officium paschale satisfacit præcepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsentis et crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientiae uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ concessæ regularibus, et revocatæ a Paulo V, hodie sunt revalidatæ.

38. Mandatum Tridentini factum sacerdoti (sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali) confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

39. Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.

41. Non est obligandus concubinarium ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis esset ad oblectamentum concubinarij, vulgo *regalo*, dum, deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, et aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos.

44. Quoad forum conscientiae, reo correcto, ejus contumacia cessante, cessant censuræ.

45. Libri prohibiti, *donec expurgentur*, possunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur.

Omnes damnatæ et prohibitæ ut minimum tamquam scandalosæ.

1811. Propositiones 65, damnatæ ab Innocentio XI, decreto congregationis generalis sanctæ romanæ et universalis inquisitionis, Sanctissimus Dominus noster, 2 mart. 1679.

Feria v, die 2 martii 1679.

1. Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut

periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis aut episcopalis.

2. Probabiliter existimo, iudicem posse judicare juxta opinionem etiam mirus probabilem.

3. Generatim, dum probabilitate sive intrinseca sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigore quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum.

7. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam, qua justificari possimus.

8. Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini: quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno et formali.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in sæcularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale et secundum se.

17. Satis est actum fidei semel in vita elicere.

18. Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri ut Deo et fidei gloriosum consulo: tacere, ut peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis imo cum formidine qua quis formidet ne non sit locutus Deus.

22. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides late dicta, ex testimonio creaturarum similive motivo, ad justificationem sufficit.

24. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irrivrentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis sive gravis.

26. Si quis, vel solus vel coram aliis, sive interrogatus sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine, juret se non fecisse aliquid quod vere fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur nec est perjurus.

27. Causa justa utendi his amphibologiis est quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.

28. Qui mediante commendatione vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa justa sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, et quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam hæredi quam legatario, contra injuste impredientem ne vel hæreditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut et jus habenti in cathedram vel præbendam contra earum possessionem injuste impredientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa grvida occidatur aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem foetum (quamdiu in utero est) carere anima rationali, et tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli et famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furti, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, et cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit qui non majoris faciat pecuniam præsentem quam futuram: potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tamquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tamquam ex justitia debitum.

43. Quidni nonnisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam et honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium sed dumtaxat tamquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur, quam res spiritualis.

47. Dum dixit concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores et ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad ecclesias promovent; concilium vel primo videtur per hoc *digniores* non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit *digniores*, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit de-

ferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

53. Satisfacit præcepto ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor, simul a diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

55. Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens confessio et communio, etiam in his qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

58. Non tenemur confessario interroganti fateri peccata alicujus consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus poenitentium, qualis verbi gratia potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis aut indulgentiæ.

60. Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda nec differenda absolutio; dummodo ore proferat, se dolere et proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest et non vult omittere, quin imo directe et ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi, pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis labore ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis et Incarnationis Domini nostri Jesu Christi.

65. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

Omnes damnatæ et prohibitæ, sicut jacent, ut minimum tamquam scandalosæ et in praxi perniciosæ.

Summus pontifex decretum concludit his verbis: Tandem, ut ab injuriosis contentionibus doctores seu scholastici aut alii quicumque imposterum se abstineant, et ut paci et caritati consulatur, idem sanctissimus in virtute sanctæ obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus ac prædicationibus caveant ab omni censura et nota, nec non a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter catholicos hinc inde controvertuntur, donec a sancta sede, re cognita, super iisdem propositionibus judicium proferatur.

1812. *Alia propositio damnata sub eodem Innocentio XI,*
18 nov. 1682.

Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine directa aut indirecta revelatione et gravamine pœnitentis, nisi aliud multo gravius ex non usu sequatur, in cuius comparatione prius merito contemnatur.

1813. *Revocari huc potest decretum Clementis VIII,*
26 maji 1594.

Tam superiores pro tempore existentes, quam confessarii, qui postea ad superioris gradum fuerint promoti, caveant diligentissime, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur.

1814. *Quoad sacramentum pœnitentiæ sub Clemente VIII,*
19 jul. 1602, *proscripta est sequens propositio.*

Licet per litteras seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere.

1815. *Propositiones 68 Michaelis de Molinos damnatæ ab Innocentio XI,*
Constitutione Cœlestis Pastor, 20 nov. 1687.

1. Oportet hominem suas potentias annihilare, et hæc est vita interna.
2. Velle operari active, est Deum offendere, qui vult esse ipse solus agens: et ideo opus est seipsum in Deo totum et totaliter derelinquere, et postea permanere velut corpus exanime.
3. Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.
4. Activitas naturalis est gratiæ inimica, impeditque Dei operationes et veram perfectionem; quia Deus operari vult in nobis sine nobis.
5. Nihil operando anima se annihilat, et ad ipsum principium redit et ad suam originem, quæ est essentia Dei, in qua transformata remanet ac divinizzata, et Deus tunc in se ipso remanet; quia tunc non sunt amplius duæ res unitæ, sed una tantum, et hac ratione Deus vivit et regnat in nobis, et anima seipsam annihilat in esse operativo.
6. Via interna est illa, qua non cognoscitur nec lumen nec amor nec resignatio, et non oportet Deum cognoscere, et hoc modo recte proceditur.
7. Non debet anima cogitare nec de præmio, nec de punitione, nec de paradiso, nec de inferno, nec de morte, nec de æternitate.
8. Non debet velle scire, an gradiatur cum voluntate Dei, an cum eadem

voluntate resignata maneat, nec ne: nec opus est, ut velit cognoscere suum statum nec proprium nihil, sed debet ut corpus exanime manere.

9. Non debet anima reminisci nec sui, nec Dei, nec cujuscumque rei, et in via interna omnis reflexio est nociva, etiam reflexio ad suas humanas actiones et ad proprios defectus.

10. Si propriis defectibus alios scandalizet, non est necessarium reflectere, dummodo non adsit voluntas scandalizandi: et ad proprios defectus non posse reflectere, gratia Dei est.

11. Ad dubia, quæ occurrunt, an recte procedatur, nec ne, non opus est reflectere.

12. Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de inferno nec de paradiso: nec debet desiderium habere propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ sanctitatis, nec propriæ salutis, cujus spem expurgare debet

13. Resignato Deo libero arbitrio, eidem Deo relinquenda est cogitatio et cura de omni re nostra, et relinquere ut faciat in nobis sine nobis suam divinam voluntatem.

14. Qui divinæ voluntati resignatus est, non convenit, ut a Deo rem aliquam petat: quia petere est imperfectio, cum sit actus propriæ voluntatis et electionis, et est velle quod divina voluntas nostræ conformetur, et non quod nostra divinæ: et illud evangelii *Petite et accipietis*, non est dictum a Christo pro animabus internis, quæ nolunt habere voluntatem: imo hujusmodi animæ eo perveniunt, ut non possint a Deo rem aliquam petere.

15. Sicut non debent a Deo rem aliquam petere, ita nec illi ob aliquam gratias agere debent: quia utrumque est actus propriæ voluntatis.

16. Non convenit indulgentias quærere pro pœna propriis peccatis debita: quia melius est divinæ justitiæ satisfacere, quam divinam misericordiam quærere: quoniam illud ex puro Dei amore procedit, et istud ab amore nostri interessato, nec est Deo grata nec meritoria, quia est velle crucem fugere.

17. Tradito Deo libero arbitrio, et eidem relicta cura et cogitatione animæ nostræ, non est amplius habenda ratio tentationum; nec eis alia resistentia fieri debet nisi negativa, nulla adhibita industria: et si natura commovetur, oportet sinere ut commoveatur, quia est natura.

18. Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, speciebus, et propriis conceptibus, non adorat Deum in spiritu et veritate.

19. Qui amat Deum eo modo, quo ratio argumentatur aut intellectus comprehendit, non amat verum Deum.

20. Asserere, quod in oratione opus est sibi per discursum auxilium ferre et per cogitationes, quando Deus animam non alloquitur, ignorantia est. Deus nunquam loquitur; ejus locutio est operatio, et semper in anima operatur, quando hæc suis discursibus, cogitationibus et operationibus eum non impedit.

21. In oratione opus est manere in fide obscura et universali, cum

quiete et oblivione enjuscumque cogitationis particularis ac distinctæ attributorum Dei ac Trinitatis, et sic in Dei præsentia manere ad illum adorandum et amandum eique inserviendum, sed absque productione actuum, quia Deus in his sibi non complacet.

22. Cognitio hæc per fidem non est actus a creatura productus, sed est cognitio a Deo creaturæ tradita, quam creatura se habere non cognoscit, nec postea cognoscit se illam habuisse: et idem dicitur de amore.

23. Mystici cum S. Bernardo in scala claustralium distinguunt quatuor gradus: lectionem, meditationem, orationem et contemplationem infusam. Qui semper in primo sistit, nunquam ad secundum pertransit. Qui semper in secundo persistit, nunquam ad tertium pervenit, qui est nostra contemplatio acquisita, in qua per totam vitam persistendum est, dummodo Deus animam non trahat (absque eo quod ipsa id expectet) ad contemplationem infusam: et, hac cessante, anima regredi debet ad tertium gradum, et in ipso permanere, absque eo quod amplius redeat ad secundum aut primum.

24. Qualescumque cogitationes in oratione occurrant, etiam impuræ, etiam contra Deum, sanctos, fidem et sacramenta, si voluntarie non nutriantur, nec voluntarie expellantur, sed cum indifferentia et resignatione tolerantur, non impediunt orationem fidei: imo eam perfectiorem efficiunt, quia anima tunc magis divinæ voluntati resignata remanet.

25. Etiamsi superveniat somnus et dormiatur, nihilominus fit oratio et contemplatio actualis: quia oratio et resignatio idem sunt; et dum resignatio perdurat, perdurat et oratio.

26. Tres illæ viæ, purgativa, illuminativa et unitiva, est absurdum maximum, quod dictum fuerit in mystica: cum non sit nisi unica via, scilicet via interna.

27. Qui desiderat et amplectitur devotionem sensibilem, non desiderat nec quærit Deum, sed seipsum: et male agit, cum eam desiderat, et eam habere conatur, qui per viam internam incedit, tam in locis sacris quam in diebus solemnibus.

28. Tædium rerum spiritualium bonum est, siquidem per illud purgatur amor proprius.

29. Dum anima interna fastidit discursus de Deo et virtutes, frigida remanet, nullum in se ipsa sentiens fervorem, bonum signum est.

30. Totum sensibile, quod exprimitur in vita spirituali, est abominabile, spurcum et immundum.

31. Nullus meditativus veras virtutes exercet internas, quæ non debent a sensibus cognosci. Opus est amittere virtutes.

32. Nec ante, nec post communionem alia requiritur præparatio, aut gratiarum actio (pro istis animabus internis), quam permanentia in solida resignatione passiva, quæ modo perfectiore supplet omnes actus virtutum, qui fieri possunt et fiunt in via ordinaria: et si hac occasione communionis insurgunt motus humiliationis, petitionis, aut gratiarum actionis, reprimendi sunt, quo-

ties non dignoscatur, eos esse ex impulsu speciali Dei; alias sunt impulsus naturæ nondum mortuæ.

33. Male agit anima, quæ procedit per hanc viam internam, si in diebus solemnibus vult aliquo conatu particulari excitare in se devotum aliquem sensum: quoniam animæ internæ omnes dies sunt æquales, omnes festivi. Et idem dicitur de locis sacris, quia hujusmodi animabus omnia loca æqualia sunt.

34. Verbis et lingua gratias agere Deo, non est pro animabus internis, quæ in silentio manere debent, nullum Deo impedimentum apponendo, quod operetur in illis: et quo magis Deo se resignant, experiuntur se non posse orationem dominicam, seu *Pater noster* recitare.

35. Non convenit animabus hujus viæ internæ, quod faciant operationes etiam virtuosas ex propria electione et activitate; alias non essent mortuæ. Nec debent elicere actus amoris erga beatam Virginem, sanctos, aut humanitatem Christi: quia, cum ista objecta sensibilia sint, talis est amor erga illa.

36. Nulla creatura, nec beata Virgo, nec sancti sedere debent in nostro corde: quia solus Deus vult illud occupare et possidere.

37. In occasione tentationum, etiam furiosarum, non debet anima elicere actus explicitos virtutum oppositarum, sed debet in supradicto amore et resignatione permanere.

38. Crux voluntaria mortificationum pondus grave est et infructuosum, ideoque dimittenda.

39. Sanctiora opera et pœnitentiæ, quas peregerunt sancti, non sufficiunt ad removendam ab anima vel unicam adhæSIONem.

40. Beata Virgo nullum unquam opus exterius peregit, et tamen fuit sanctis omnibus sanctior; igitur ad sanctitatem perveniri potest absque opere exteriori.

41. Deus permittit et vult, ad nos humiliandos et ad veram transformationem perducendos, quod in aliquibus animabus perfectis, etiam non arreptitiis, dæmon violentiam inferat earum corporibus, easque actus carnales committere faciat, etiam in vigilia et sine mentis offuscatione, movendo physice illarum manus et alia membra contra earum voluntatem. Et idem dicitur quoad alios actus per se peccaminosos; in quo casu non sunt peccata, quia his non adest consensus.

42. Potest dari casus, quod hujusmodi violentiæ ad actus carnales contingant eodem tempore ex parte duarum personarum, scilicet maris et fœminæ, et ex parte utriusque sequatur actus.

43. Deus præteritis sæculis sanctos efficiebat tyrannorum ministerio: nunc vero eos efficit sanctos ministerio dæmonum, qui causando in eis prædictas violentias, facit ut illi seipsos magis despiciant atque annihilent, et se Deo resignent.

44. Job blasphemavit, et tamen non peccavit labiis suis: quia fuit ex dæmonis violentia.

45. Sanctus Paulus hujusmodi dæmonis violentias in suo corpore passus

est; unde scripsit: *Non quod volo bonum, hoc ago: sed, quod nolo malum, hoc facio.*

46. Hujusmodi violentiæ sunt medium magis proportionatum ad annihilandam animam, et eam ad veram transformationem et unionem perducendam, nec alia superest via: et hæc est via facilior et tutior.

47. Cum hujusmodi violentiæ occurrunt, sinere oportet ut satanas operetur, nullam adhibendo industriam nullumque proprium conatum, sed permanere debet homo in suo nihilo: et etiamsi sequantur pollutiones et actus obscæni propriis manibus, et etiam pejora, non opus est se ipsum inquietare, sed foras emittendi sunt scrupuli, dubia, et timores: quia anima fit magis illuminata, magis roborata, magisque candida, et acquiritur sancta libertas. Et præ omnibus non opus est hæc confiteri, et sanctissime fit non confitendo: quia hoc pacto superatur dæmon, et acquiritur thesaurus pacis.

48. Satanas, qui hujusmodi violentias infert, suadet deinde gravia esse delicta, ut anima se inquietet, ne in via interna ulterius progrediatur: unde ad ejus vires enervandas melius est ea non confiteri: quia non sunt peccata, nec etiam venialia.

49. Job ex violentia dæmonis se propriis manibus polluebat, eodem tempore, quo mundas habebat ad Deum preces (sic interpretando locum ex capite xvi *Job*).

50. David, Jeremias, et multi ex sanctis prophetis hujusmodi violentias patiebantur harum impurarum operationum externarum.

51. In sacra Scriptura multa sunt exempla violentiarum ad actus externos peccaminosos: uti illud de Samsone, qui per violentiam se ipsum occidit cum philisthæis, conjugium iniit cum alienigena, et cum Dalila meretrice fornicatus est, quæ alias erant prohibita, et peccata fuissent; de Juditha, quæ Holoferni mentita fuit: de Eliseo, qui pueris maledixit: de Elia, qui combussit duces cum turmis regis Achab. An vero fuerit violentia immediate a Deo peracta, vel dæmonum ministerio, ut in aliis animabus contingit, in dubio relinquitur.

52. Cum hujusmodi violentiæ etiam impuræ absque mentis offuscatione accidunt, tunc anima Deo potest uniri, et de facto semper magis unitur.

53. Ad cognoscendum in praxi, an aliqua operatio in aliis personis fuerit violenta, regula quam de hoc habeo, nedum sunt protestationes animarum illarum, quæ protestantur se dictis violentiis non consensisse, aut jurare non posse quod iis consenserint, et videre quod sint animæ, quæ proficiunt in via interna: sed regulam sumerem a lumine quodam actuali, cognitione humana ac theologica superiore, quod me certo cognoscere facit cum interna certitudine, quod talis operatio est violenta: et certus sum quod hoc lumen a Deo procedit, quia ad me pervenit conjunctum cum certitudine, quod a Deo proveniat, et mihi nec umbram dubii relinquit in contrarium: eo modo, quo interdum contingit, quod Deus, aliquid revelando, eodem tempore animam certam reddat, quod ipse sit, qui revelat, et anima in contrarium non potest dubitare.

54. Spirituales vitæ ordinariæ in hora mortis se delusos invenient et confusos, et cum omnibus passionibus in alio mundo purgandis.

55. Per hanc viam internam pervenitur, etsi multa cum sufferentia, ad purgandas et extinguendas omnes passiones, ita quod nihil amplius sentitur, nihil, nihil: nec ulla sentitur inquietudo, sicut corpus mortuum, nec anima se amplius commoveri sinit.

56. Duæ leges et duæ cupiditates (animæ una et amoris proprii altera) tamdiu perdurant, quamdiu perdurat amor proprius; unde quando hic purgatus est et mortuus, ut fit per viam internam, non adsunt amplius illæ duæ leges et duæ cupiditates, nec ulterius lapsus aliquis incurritur, nec aliquid sentitur amplius, ne quidem veniale peccatum.

57. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non faciendi amplius peccata, nec mortalia nec venialia.

58. Ad hujusmodi statum pervenitur, non reflectendo amplius ad proprias operationes: quia defectus ex reflexione oriuntur.

59. Via interna sejuncta est a confessione, a confessariis, et a casibus conscientiæ, a theologia et philosophia.

60. Animabus provectis, quæ reflexionibus mori incipiunt, et eo etiam perveniunt ut sint mortuæ, Deus confessionem aliquando efficit impossibilem, et supplet ipse tanta gratia præservante, quantam in sacramento recipere; et ideo hujusmodi animabus non est bonum in tali casu ad sacramentum poenitentiae accedere, quia id est in illis impossibile.

61. Anima, cum ad mortem mysticam pervenit, non potest amplius aliud velle, quam quod Deus vult, quia non habet amplius voluntatem, et Deus illi eam abstulit.

62. Per viam internam pervenitur ad continuum statum immobilem in pace imperturbabili.

63. Per viam internam pervenitur etiam ad mortem sensuum: quinimo signum, quod quis in statu nihilitatis maneat, id est mortis mysticæ, est, si sensus exteriores non repræsentent amplius res sensibiles, unde sint ac si non essent, quia non perveniunt ad faciendum quod intellectus se ad eas applicet.

64. Theologus minorem dispositionem habet, quam homo rudis ad statum contemplativi: primo, quia non habet fidem adeo puram; secundo, quia non est adeo humilis; tertio, quia non adeo curat propriam salutem; quarto, quia caput refertum habet phantasmatibus, speciebus, opinionibus, et speculationibus, et non potest in illum ingredi verum lumen.

65. Præpositis obediendum est in exteriori, et latitudo voti obedientiæ religiosorum tantummodo ad exterius pertingit. In interiori vero aliter se res habet, quo solus Deus et director intrant.

66. Risu digna est nova quædam doctrina in Ecclesia Dei, quod anima quoad internum gubernari debeat ab Episcopo: quod si Episcopus non est capax, anima ipsum cum suo directore adeat. Novam dico doctrinam; quia

nec sacra Scriptura, nec Concilia, nec canones, nec bullæ, nec sancti, nec auctores eam umquam tradiderunt, nec tradere possunt; quia Ecclesia non judicat de occultis, et anima jus habet eligendi quemcumque sibi bene visum.

67. Dicere quod internum manifestandum est exteriori tribunali præpositorum, et quod peccatum sit id non facere, est manifesta deceptio: quia Ecclesia non judicat de occultis: et propriis animabus præjudicant his deceptionibus et simulationibus.

68. In mundo non est facultas, nec jurisdictio ad præcipiendum, ut manifestentur epistolæ directoris quoad internum animæ: et ideo opus est animadvertere, quod hoc est insultus satanæ etc.

Damnatæ tamquam hæreticæ, suspectæ, erroneæ, scandalosæ, blasphemæ, piarum aurium offensivæ, temerariæ, christianæ disciplinæ relaxativæ et eversivæ, et seditiosæ respective.

1816. *Propositiones 2 damnatæ ab Alexandro VIII, decreto*
Sanctissimus Dominus noster, 24 aug. 1690.

1. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali: formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative: HUNC HOMO NON TENETUR AMARE NEQUE IN PRINCIPIO NEQUE IN DECURSU VITÆ SUÆ MORALIS. *Declarata et damnata* uti hæretica.

2. Peccatum philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali et rectæ rationi: theologicum vero et mortale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.

Declarata et damnata uti scandalosa, temeraria, piarum aurium offensiva et erronea. — *Illam effinxerat pro suo libito Arnaldus, suisque adversariis calumniose de more attribuit.*

1817. *Propositiones 31 damnatæ ab Alexandro VIII, decreto*
Sanctissimus Dominus noster, 7 dec. 1690.

1. In statu naturæ lapsæ ad peccatum formale et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, et voluntate Adami peccantis.

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.

3. Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.

4. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus et solis fidelibus.

5. Pagani, judæi, hæretici, alique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum: adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficienti.

6. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic, ut proinde merito possimus petere: *A gratia sufficienti libera nos, Domine.*

7. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio vel mundi: si Dei, charitas Patris est: si mundi, concupiscentia carnis, hoc est mala.

8. Necesse est, infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem et disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio, qua quis detestatur malum et prosequitur bonum mere ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens.

11. Omne quod non est ex fide christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: et etiamsi videatur credere, non est fides divina, sed humana.

13. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, caritate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennæ non est supernaturalis.

15. Attritio, quæ gehennæ et pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentia Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.

16. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex et præscriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem sacramenti pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, et multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud religiosos factæ, pleræque vel sacrilegæ sunt vel invalidæ.

21. Parochianus potest suspicari de mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi et incongrua pœnitentia seu satisfactione, ob quæstum seu lucrum subsidii temporalis.

22. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætentunt antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.

23. Similiter arcendi sunt a sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, et omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo, quæ fiebat a beata Virgine Maria in die purificationis suæ per duos pullos columbarum, unum in holocaustum et alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, et quod

filius (qui offerebatur) etiam macula Matris maculatus esset, secundum verba legis.

25. Dei Patris sedentis simulacrum nefas est christiano in templo collocare.

26. Laus, quæ defertur Mariæ, ut Mariæ, vana est.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris* etc. prætermisiss illis: *Ego te baptizo*.

28. Valet Baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: *Non intendo facere quod facit Ecclesia*.

29. Futilis et toties convulsa est assertio de Pontificis romani supra Concilium œcumenicum auctoritate, atque in fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis bullam.

31. Bulla Urbani VIII *In eminenti* est subreptitia.

Damnata et prohibita tamquam temerariæ, scandalosæ, male sonantes, injuriosæ, hæresi proximæ, hæresim sapientes, erroneæ, schismaticæ, et hæreticæ respective.

1818. Propositiones 23, super amore erga Deum purissimo, damnatæ ab Innocentio XII, brevi Cum alias, 12 mart 1699.

1. Datur habitualis status amoris Dei, qui est caritas pura, et sine ulla admixtione motivi proprii interesse. Neque timor poenarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in amando inveniendam.

2. In statu vitæ contemplativæ sive unitivæ amittitur omne motivum interessatum timoris et spei.

3. Id, quod est essenziale in directione animæ, est, non aliud facere quam sequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, præcautione et subtilitate. Oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere, et nunquam ad purum amorem ducere, nisi quando Deus per unctionem interiorum incipit aperire cor huic verbo, quod adeo durum est animabus adhuc sibimet affixis, et ideo potest illas scandalizare aut in perturbationem conjicere.

4. In statu sanctæ indifferentiæ anima non habet amplius desideria voluntaria et deliberata propter suum interesse, exceptis iis occasionibus, in quibus tota suæ gratiæ fideliter non cooperatur.

5. In eodem statu sanctæ indifferentiæ nihil nobis, omnia Deo volumus. Nihil volumus, ut simus perfecti et beati propter interesse proprium; sed omnem perfectionem ac beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere, ut velimus res istas impressione suæ gratiæ.

6. In hoc sanctæ indifferentiæ statu nolumus amplius salutem, ut salutem propriam, ut liberationem æternam, ut mercedem nostrorum meritorum, ut nostrum interesse omnium maximum; sed eam volumus voluntate plena, ut gloriam et beneplacitum Dei, ut rem quam ipse vult, et quam nos vult velle propter ipsum.

7. Derelictio non est nisi abnegatio, seu sui ipsius renuntiatio, quam Jesus Christus a nobis in Evangelio requirit, postquam externa omnia reliquerimus. Ista nostri ipsorum abnegatio non est, nisi quoad interesse proprium... Extremæ probationes, in quibus hæc abnegatio seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus æmulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium, neque ullam spem quoad suum interesse proprium, etiam æternum.

8. Omnia sacrificia, quæ fieri solent ab animabus quam maxime disinteressatis circa earum æternam beatitudinem, sunt conditionalia... Sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario. In uno extremarum probationum casu hoc sacrificium fit aliquo modo absolutum.

9. In extremis probationibus potest animæ invincibiliter persuasum esse persuasione reflexa, et quæ non est intimus conscientiæ fundus, se juste reprobata esse a Deo.

10. Tunc anima divisa a semetipsa expirat cum Christo in cruce, dicens: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* In hac involuntaria impressione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad æternitatem.

11. In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii interesse; sed nunquam amittit in parte superiori, idest in suis actibus directis et intimis, spem perfectam, quæ est desiderium disinteressatum promissionum.

12. Director tunc potest huic animæ permittere, ut simpliciter acquiescat jacturæ sui proprii interesse, et justæ condemnationi, quam sibi a Deo indictam credit.

13. Inferior Christi pars in cruce non communicavit superiori suas involuntarias perturbationes.

14. In extremis probationibus pro purificatione amoris fit quædam separatio partis superioris animæ ab inferiori... In ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino cæca et involuntaria perturbatione; nam totum, quod est voluntarium et intellectuale, est partis superioris.

15. Meditatio constat discursivis actibus, qui a se invicem facile distinguuntur... Ista compositio actuum discursivorum et reflexorum est propria exercitatio amoris interessati.

16. Datur status contemplationis adeo sublimis adeoque perfectæ, ut fiat habitualis; ita ut quoties anima actu orat, sua oratio sit contemplativa, non discursiva. Tunc non amplius indiget redire ad meditationem ejusque actus methodicos.

17. Animæ contemplativæ privantur intuitu distincto, sensibili, et reflexo

Jesu Christi duobus temporibus diversis... Primo, in fervore nascente earum contemplationis... Secundo, anima amittit intuitum Jesu Christi in extremis probationibus.

18. In statu passivo exercentur omnes virtutes distinctæ, non cogitando quod sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id quod Deus vult; et amor zelotypus simul efficit, ne quis amplius sibi virtutem velit, nec unquam sit adeo virtute præditus, quam cum virtuti amplius affixus non est.

19. Potest dici in hoc sensu, quod anima passiva et disinteressata nec ipsum amorem vult amplius, quatenus est sua perfectio et sua felicitas, sed solum quatenus est id quod Deus a nobis vult.

20. In confitendo debent animæ transformatæ sua peccata detestari, et condemnare se, et desiderare remissionem suorum peccatorum, non ut propriam purificationem, et liberationem, sed ut rem, quam Deus vult, et vult nos velle propter suam gloriam.

21. Sancti mystici excluserunt a statu animarum transformatarum exercitationes virtutum.

22. Quamvis hæc doctrina (*de puro amore*) esset pura et simplex perfectio evangelica in universa traditione designata, antiqui pastores non proponebant passim multitudini justorum, nisi exercitia amoris interessati eorum gratiæ proportionata.

23. Purus amor ipse solus constituit totam vitam interiorem: et tunc evadit unicum principium et unicum motivum omnium actuum, qui deliberati et meritorii sunt.

Damnatæ et reprobatæ tamquam, sive in obvio earum verborum sensu, sive attenta sententiarum connexionem, temerariæ, scandalosæ, male sonantes, piarum aurium offensivæ, in praxi perniciosæ, ac etiam respective erroneæ.

1819. Propositiones 101 Paschasii Quesnelli,
damnatæ a Clemente XI, Constit. Unigenitus, 8 sept. 1713.

1. Quid aliud remanet animæ, quæ Deum atque ipsius gratiam jam amisit, nisi peccatum, et peccati consecutiones, superba paupertas, et segnis indigentia, hoc est, generalis impotentia ad laborem, ad orationem, et ad omne opus bonum?

2. Jesu Christi gratia, principium efficax boni cujuscumque generis, necessaria est ad omne opus bonum: absque illa non solum nihil fit, sed nec fieri potest.

3. In vanum, Domine, præcipis, si tu ipse non das quod præcipis.

4. Ita, Domine: omnia possible sunt ei, cui omnia possible facis, eadem operando in illo.

5. Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem gratiæ suæ,

exhortationes et gratiæ exteriores non inserviunt, nisi ad illud magis obdu-
randum.

6. Discrimen inter foedus judaicum et christianum est, quod in illo Deus exigit fugam peccati et implementum legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto vero Deus peccatori dat quod jubet, illum sua gratia purificando.

7. Quæ utilitas pro homine in veteri foedere, in quo Deus illum reliquit ejus propriæ infirmitati, imponendo ipsi suam legem? Quæ vero felicitas non est, admitti ad foedus, in quo Deus nobis donat, quod petit a nobis?

8. Nos non pertinemus ad novum foedus, nisi in quantum participes sumus ipsius novæ gratiæ, quæ operatur in nobis id, quod Deus nobis præcipit.

9. Gratia Christi est gratia suprema, sine qua confiteri Christum nunquam possumus, et cum qua nunquam illum abnegamus.

10. Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest aut retardare.

11. Gratia non est aliud, quam voluntas omnipotentis Dei jubentis, et facientis quod jubet.

12. Quando Deus vult salvare animam, quocumque tempore, quocumque loco effectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei.

13. Quando Deus vult animam salvam facere, et eam tangit interioris gratiæ suæ manu, nulla voluntas humana ei resistit.

14. Quantumcumque remotus a salute sit peccator obstinatus, quando Jesus se ei videndum exhibet lumine salutari suæ gratiæ, oportet, ut se dedat, accurrat, se se humiliet, et adoret Salvatorem suum.

15. Quando Deus mandatum suum et suam externam locutionem comitatur unctione sui Spiritus et interiori vi gratiæ suæ, operatur illam in corde obedientiam, quam petit.

16. Nullæ sunt illecebræ, quæ non cedant illecebris gratiæ; quia nihil resistit omnipotenti.

17. Gratia est vox illa Patris, quæ homines interius docet, ac eos venire facit ad Jesum Christum: quicumque ad eum non venit postquam audivit vocem exteriorem Filii, nullatenus est doctus a Patre.

18. Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert fructum suum.

19. Dei gratia nihil aliud est, quam ejus omnipotens voluntas: hæc est idea, quam Deus ipse nobis tradit in omnibus suis Scripturis.

20. Vera gratiæ idea est, quod Deus vult sibi a nobis obediri, et obeditur: imperat, et omnia fiunt: loquitur tamquam Dominus, et omnia sibi submissa sunt.

21. Gratia Jesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, invincibilis, utpote quæ est operatio voluntatis omnipotentis, sequela et imitatio operationis Dei incarnantis et resuscitantis Filium suum.

22. Concordia omnipotentis operationis Dei in corde hominis cum libero ipsius voluntatis consensu demonstratur illico nobis in incarnatione, veluti

fonte atque archetypo omnium aliarum operationum misericordiæ et gratiæ, quæ omnes ita gratuitiæ atque ita dependentes a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio.

23. Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis operationis suæ gratiæ, eam significans per illam, quæ creaturas e nihilo producit, et mortuis reddit vitam.

24. Justa idea, quam centurio habet de omnipotentia Dei et Jesu Christi in sanandis corporibus solo motu suæ voluntatis, est imago ideæ, quæ haberi debet de omnipotentia suæ gratiæ in sanandis animabus a cupiditate.

25. Deus illuminat animam et eam sanat, æque ac corpus, sola sua voluntate: jubet, et ipsi obtemperatur.

26. Nullæ dantur gratiæ, nisi per fidem.

27. Fides est prima gratia, et fons omnium aliarum.

28. Prima gratia, quam Deus concedit peccatori, est peccatorum remissio.

29. Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia.

30. Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter.

31. Desideria Christi semper habent suum effectum: pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat.

32. Jesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo Sanguine primogenitos, idest electos, de manu angeli exterminatoris.

33. Proh! quantum oportet bonis terrenis et sibimetipsi renuntiassent, ad hoc, ut quis fiduciam habeat sibi, ut ita dicam, appropriandi Christum Jesum, ejus amorem, mortem et mysteria! ut fecit sanctus Paulus dicens: *Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.*

34. Gratia Adami non producebat nisi merita humana.

35. Gratia Adami est sequela creationis, et erat debita naturæ sanæ et integræ.

36. Differentia essentialis inter gratiam Adami et status innocentiae ac gratiam christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset, ista vero non recipitur nisi in persona Jesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus.

37. Gratia Adami, sanctificando illum in semetipso, erat illi proportionata: gratia christiana, nos sanctificando in Jesu Christo, est omnipotens et digna Filio Dei.

38. Peccator non est liber nisi ad malum, sine gratia Liberatoris.

39. Voluntas, quam gratia non prævenit, nihil habet luminis nisi ad aberrandum, ardoris nisi ad se præcipitandum, virium nisi ad se vulnerandum: est capax omnis mali, et incapax ad omne bonum.

40. Sine gratia, nihil amare possumus, nisi ad nostram condemnationem.

41. Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in philosophis ethnicis, non potest venire nisi a Deo: et sine gratia non producit nisi præsumptionem, vanitatem, et oppositionem ad ipsum Deum, loco affectuum adorationis, gratitudinis et amoris.

42. Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad sacrificium fidei: sine hoc, nihil nisi impuritas, nihil nisi indignitas.

43. Primus effectus gratiæ baptismalis est facere ut moriamur peccato, adeo ut spiritus, cor, sensus non habeant plus vitæ pro peccato, quam homo mortuus habeat pro rebus mundi.

44. Non sunt nisi duo amores, unde volitiones et actiones omnes nostræ nascuntur: amor Dei, qui omnia agit propter Deum, quemque Deus remunerat; et amor, quo nos ipsos ac mundum diligimus, qui quod ad Deum referendum est, non refert, et propter hoc ipsum fit malus.

45. Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corruptat.

46. Cupiditas aut caritas usum sensuum bonum vel malum faciunt.

47. Obedientia legis profluere debet ex fonte, et hic fons est caritas. Quando Dei amor est illius principium interius, et Dei gloria ejus finis; tunc parum est quando apparet exterius: alioquin non est nisi hypocrisis aut falsa justitia.

48. Quid aliud esse possumus, nisi tenebræ, nisi aberratio, et nisi peccatum, sine fidei lumine, sine Christo, et sine caritate?

49. Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum est opus bonum sine amore Dei.

50. Frustra clamamus ad Deum, *Pater mi*, si spiritus caritatis non est ille qui clamat.

51. Fides justificat quando operatur, sed ipsa non operatur nisi per caritatem.

52. Omnia alia salutis media continentur in fide, tamquam in suo germine et semine; sed hæc fides non est absque amore et fiducia.

53. Sola caritas christiano modo facit (actiones christianas) per relationem ad Deum et Jesum Christum.

54. Sola caritas est, quæ Deo loquitur, eam solam Deus audit.

55. Deus non coronat nisi caritatem; qui currit ex alio impulsu et ex alio motivo, in vanum currit.

56. Deus non remunerat nisi caritatem; quoniam caritas sola Deum honorat.

57. Totum deest peccatori, quando ei deest spes: et non est spes in Deo, ubi non est amor Dei.

58. Nec Deus est nec religio, ubi non est caritas.

59. Oratio impiorum est novum peccatum: et quod Deus illis concedit, est novum in eos judicium.

60. Si solus supplicii timor animat pœnitentiam, quo hæc est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem.

61. Timor nonnisi manum cohibet: cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur.

62. Qui a malo non abstinet nisi timore pœnæ, illud committit in corde suo, et jam est reus coram Deo.

63. Baptizatus adhuc est sub lege sicut judæus, si legem non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore.

64. Sub maledicto legis nunquam fit bonum; quia peccatur sive faciendo malum, sive illud nonnisi ob timorem evitando.

65. Moyses, prophetæ, sacerdotes, et doctores legis mortui sunt absque eo quod ullum Deo dederint filium, cum non effecerint nisi mancipia per timorem.

66. Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum venire cum brutalibus passionibus, neque adduci per instinctum naturalem aut per timorem sicuti bestię, sed per fidem et per amorem sicuti filii.

67. Timor servilis non sibi repræsentat Deum nisi ut Dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem.

68. Dei bonitas abbreviavit viam salutis, claudendo totum in fide et precibus.

69. Fides, usus, augmentum, et præmium fidei, totum est donum puræ liberalitatis Dei.

70. Nunquam Deus affligit innocentes: et afflictiones semper serviunt vel ad puniendum peccatum, vel ad purificandum peccatorem.

71. Homo ob sui conservationem potest se se dispensare ab ea lege, quam Deus condidit propter ejus utilitatem.

72. Nota Ecclesię christianę est, quod sit catholica, comprehendens et omnes angelos cœli, et omnes electos et justos terrę, et omnium sæculorum.

73. Quid est Ecclesia, nisi coetus filiorum Dei, manentium in ejus sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in ejus persona, redemptorum ejus sanguine, viventium ejus spiritu, agentium per ejus gratiam, et expectantium gratiam futuri sæculi?

74. Ecclesia, sive integer Christus, incarnatum Verbum habet ut caput, omnes vero sanctos ut membra.

75. Ecclesia est unus solus homo compositus ex pluribus membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia, et persona: unus solus Christus compositus ex pluribus sanctis, quorum est sanctificator.

76. Nihil spatiosius Ecclesia Dei; quia omnes electi et justi omnium sæculorum illam component.

77. Qui non ducit vitam dignam Filio Dei et membro Christi, cessat interius habere Deum pro Patre et Christum pro capite.

78. Separatur quis a populo electo, cujus figura fuit populus judaicus et caput est Jesus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium, quam non credendo Evangelio.

79. Utile et necessarium est omni tempore, omni loco, et omni personarum generi studere et cognoscere spiritum, pietatem, et mysteria sacrę Scripturę.

80. Lectio sacrę Scripturę est pro omnibus.

81. Obscuritas sancti verbi Dei non est laicis ratio dispensandi se ipsos ab ejus lectione.

82. Dies dominicus a christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, et

super omnia sanctarum Scripturarum. Damnosum est velle christianum ab hac lectione retrahere.

83. Est illusio sibi persuadere, quod notitia mysteriorum Religionis non debeat communicari feminis lectione sacrorum librorum. Non ex feminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est Scripturarum abusus. natæ sunt hæreses.

84. Abripere e christianorum manibus novum Testamentum, seu eis illud clausum tenere auferendo eis modum istud intelligendi, est illis Christi os obturare.

85. Interdicere christianis lectionem sacræ Scripturæ, præsertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis, et facere ut patiantur speciem quamdam excommunicationis.

86. Eripere simplici populo hoc solatium, jungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi apostolicæ et intentioni Dei.

87. Modus plenus sapientia, lumine, et caritate est dare animabus tempus portandi cum humilitate et sentiendi statum peccati, petendi spiritum pœnitentiæ et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere justitiæ Dei, antequam reconcilientur.

88. Ignoramus quid sit peccatum et vera pœnitentia, quando volumus statim restitui possessioni bonorum illorum quibus nos peccatum spoliavit, et detrectamus separationis istius ferre confusionem.

89. Quartusdecimus gradus conversionis peccatoris est, quod cum sit jam reconciliatus, habet jus assistendi Sacrificio Ecclesiæ.

90. Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos pastores, de consensu saltem præsumpto totius corporis.

91. Excommunicationis injustæ metus nunquam debet nos impedire ab implendo debito nostro: nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo, Jesu Christo, atque ipsi Ecclesiæ per caritatem affixi sumus.

92. Pati potius in pace excommunicationem et anathema injustam, quam prodere veritatem, est imitari sanctum Paulum: tantum abest, ut sit erigere se contra auctoritatem, aut scindere unitatem.

93. Jesus quandoque sanat vulnera, quæ præceps primorum pastorum festinatio infligit sine ipsius mandato. Jesus restituit, quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt.

94. Nihil pejorem de Ecclesia opinionem ingerit ejus inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra fidem fidelium, et foveri divisiones propter res, quæ nec fidem lædunt nec mores.

95. Veritates eo deveniunt, ut sint lingua quasi peregrina plerisque christianis, et modus eas prædicandi est veluti idioma incognitum: adeo remotus est a simplicitate apostolorum, et supra communem captum fidelium: neque satis advertitur, quod hic defectus sit unum ex signis maxime sensibilibus senectutis Ecclesiæ, et iræ in filios suos.

96. Deus permittit, ut omnes potestates sint contrariæ prædicatoribus veritatis, ut ejus victoria attribui non possit nisi divinæ gratiæ.

97. Nimis sæpe contingit, membra illa quæ magis sancte ac magis stricte unita Ecclesiæ sunt, respici atque tractari tamquam indigna, ut sint in Ecclesia vel tamquam ab ea separata; sed justus vivit ex fide, et non ex opinione hominum.

98. Status persecutionis et pœnarum, quas quis tolerat tamquam hæreticus, flagitiosus et impius, ultima plerumque probatio est et maxime meritoria, utpote quæ facit hominem magis conformem Jesu Christo.

99. Pervicacia, præventio, obstinatio in nolendo aut aliquid examinare, aut cognoscere se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id quod Deus in sua Ecclesia posuit, ut in ea esset odor vitæ, verbi gratia bonos libros, instructiones, sancta exempla etc.

100. Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus persequendo veritatem ejusque discipulos! Tempus hoc advenit... Haberi et tractari a Religionis ministris tamquam impium et indignum omni commercio cum Deo, tamquam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in societate sanctorum, est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de suarum intentionum puritate et zelo quodam Religionis, persequendo flamma ferroque viros probos, si propria passione est excæcatus, aut abreptus aliena, propterea quod nihil vult examinare. Frequenter credimus sacrificare Deo impium, et sacrificamus diabolo Dei servum.

101. Nihil spiritui Dei et doctrinæ Jesu Christi magis opponitur, quam communia facere juramenta in Ecclesia; quia hoc est multiplicare occasiones pejerandi, laqueos tendere infirmis et idiotis, et efficere ut nomen et veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum.

Declaratæ et damnatæ tamquam falsæ, captiosæ, male sonantes, piarum aurium offensivæ, scandalosæ, perniciosæ, temerariæ, Ecclesiæ et ejus praxi injuriosæ, neque in Ecclesiam solum, sed etiam in potestates sæculi contumeliosæ, seditiosæ, impiæ, blasphemæ, suspectæ de hæresi, ac hæresim ipsam sapientes, nec non hæreticis et hæresibus ac etiam schismati faventes, erroneæ, hæresi proximæ, pluries damnatæ, ac demum hæreticæ, variasque hæreses et potissimum illas, quæ in famosis Jansenii propositionibus, et quidem in eo sensu, in quo hæc damnatæ fuerunt, acceptis, continentur, manifeste innovantes, respective.

1820. *Propositiones 5 de duello, damnatæ a Benedicto XIV, Constitutione Detestabilem, 10 nov. 1752.*

1. Vir militaris, qui nisi offerat vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio quo se suosque sustentat privaretur, vel promotionis alias sibi debitæ

ac promeritæ spe perpetuo carere deberet, culpa et pœna vacaret, sive offerat sive acceptet duellum.

2. Excusari possunt etiam, honoris tuendi vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

3. Non incurrit ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas dux, vel officialis militiæ, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ et officii.

4. Licitum est, in statu hominis naturali, acceptare et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.

5. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatæ, in qua nimirum, vel negligentia vel malitia magistratus, justitia aperte denegatur.

Damnatæ ac prohibitæ tamquam falsæ, scandalosæ, ac perniciosæ.

1821. *Propositiones* 85 *Synodi diœcesanæ Pistoriensis, damnatæ a Pio VI, Constitutione Auctorem Fidei, 28 augusti 1794.*

DE OBSCURATIONE VERITATUM IN ECCLESIA (*Ex decret. de Grât. § 1*).

1. Propositio, quæ asserit, *postremis hisce sæculis sparsam esse generalem obscurationem super veritates gravioris momenti spectantes ad Religionem, et quæ sunt basis fidei et moralis doctrinæ Jesu Christi*: — Hæretica.

DE POTESTATE COMMUNITATI ECCLESIAE ATTRIBUTA
UT PER HANC PASTORIBUS COMMUNICETUR (*Epist. convoc.*).

2. Propositio, quæ statuit, *poteslatem a Deo datam Ecclesiæ, ut communicaretur Pastoribus, qui sunt ejus ministri pro salute animarum*;

Sic intellecta, ut a communitate fidelium in Pastores derivetur ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas: — Hæretica.

DE CAPITIS MINISTERIALIS DENOMINATIONE ROMANO PONTIFICI ATTRIBUTA
(*Decr. de Fide § 2*).

3. Insuper, quæ statuit, *romanum Pontificem esse caput ministeriale*;

Sic explicata, ut romanus Pontifex non a Christo in persona beati Petri, sed ab Ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua, velut Petri Successor, verus Christi Vicarius, ac totius Ecclesiæ Caput, pollet in universa Ecclesia: — Hæretica.

DE POTESTATE ECCLESIAE QUOAD CONSTITUENDAM
ET SANCIENDAM EXTERIOREM DISCIPLINAM (*Decr. de Fide §§ 13, 14*).

4. Propositio affirmans, *abusum fore auctoritatis Ecclesiæ, transferendo illam ultra limites doctrinæ ac morum, et eam extendendo ad res exterio-*

res, et per vim exigendo id quod pendet a persuasione et corde; tum etiam, multo minus ad eam pertinere exigere per vim exteriorem subjectionem suis decretis;

Quatenus indeterminatis illis verbis *extendendo ad res exteriores* notet, velut abusum auctoritatis Ecclesiæ, usum ejus potestatis acceptæ a Deo, qua usi sunt et ipsimet Apostoli in disciplina exteriore constituenda et sancienda: — Hæretica.

5. Qua parte insinuat, Ecclesiam non habere auctoritatem subjectionis suis decretis exigendæ aliter quam per media, quæ pendent a persuasione;

Quatenus intendat, Ecclesiam *non habere collatam sibi a Deo potestatem non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam jubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore judicio ac salubribus pænis coercendi atque cogendi:*

Ex Bened. XIV, in brevi *Ad assiduas* anni 1755, Primatibus, Archiepiscopis, et Episcopis Regni Polon., — Inducens in systema alias damnatum ut hæreticum.

JURA EPISCOPIS PRÆTER FAS ATTRIBUTA (*Decr. de Ord.* § 25).

6. Doctrina Synodi, qua profitetur, *persuasum sibi esse, Episcopum accepisse a Christo omnia jura necessaria pro bono regimine suæ diocesis;*

Perinde ac si ad bonum regimen cujusque diocesis necessariæ non sint superiores ordinationes spectantes sive ad fidem et mores, sive ad generalem disciplinam, quarum jus est penes summos Pontifices et Concilia generalia pro universa Ecclesia: — Schismatica, ad minus erronea.

7. Item, in eo quod hortatur Episcopum *ad prosequendam naviter perfectiorem ecclesiasticæ disciplinæ constitutionem;* idque, *contra omnes contrarias consuetudines, exemptiones, reservationes, quæ adversantur bono ordini diocesis, majori gloriæ Dei, et majori cædificationi fidelium:*

Per id quod supponit, Episcopo fas esse proprio suo judicio et arbitrato statuere et decernere contra consuetudines, exemptiones, reservationes, sive quæ in universa Ecclesia, sive etiam in unaquaque provincia locum habent, sine venia et interventu superioris hierarchicæ potestatis, a qua inductæ sunt aut probatæ, et vim legis obtinent: — Inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.

8. Item, quod et sibi persuasum esse ait, *jura Episcopi a Jesu Christo accepta pro gubernanda Ecclesia nec alterari nec impediri posse, et, ubi contigerit horum jurium exercitium quavis de causa fuisse interruptum, posse semper Episcopum ac debere in originaria sua jura regredi quotiescumque id exigit majus bonum suæ Ecclesiæ;*

In eo quod innuit, jurium episcopalium exercitium nulla superioris potestate præpediri aut coerceri posse, quandocumque Episcopus proprio judicio censuerit minus id expedire majori bono suæ Ecclesiæ: — Inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.

JUS PERPERAM TRIBUTUM INFERIORIS ORDINIS SACERDOTIBUS
IN DECRETIS FIDEI ET DISCIPLINÆ (*Epist. convoc.*).

9. Doctrina, quæ statuit, *reformationem abusu circa ecclesiasticam disciplinam in Synodis diœcesanis ab Episcopo et parochis œqualiter pendere ac stabiliri debere, ac sine libertate decisionis indebitam fore subjectionem suggestionibus et jussionibus Episcoporum:*

Falsa, temeraria, Episcopalis auctoritatis læsiva, regiminis hierarchici subversiva, favens hæresi Arianæ a Calvino innovatæ.

Ex epist. convoc., ex epist. ad Vicar. for., ex orat. ad Synod. § 7, ex sess. 3.

10. Item doctrina, qua parochi aliive sacerdotes in Synodo congregati pronuntiantur una cum Episcopo judices fidei, et simul innuitur judicium in causis Fidei ipsis competere jure proprio, et quidem etiam per ordinationem accepto: — Falsa, temeraria, ordinis hierarchici subversiva, detrahens firmitati definitionum judiciorumve dogmaticorum Ecclesiæ, ad minus erronea.

Orat. Synod. § 8.

11. Sententia enuntians, veteri majorum instituto, ab apostolicis usque temporibus ducto, per meliora Ecclesiæ sæcula servato, receptum fuisse, *ut decreta, aut definitiones, aut sententiæ etiam majorum sedium non acceptarentur, nisi recognitæ fuissent et approbatæ a Synodo diœcesana:* — Falsa, temeraria, derogans pro sua generalitate obedientiæ debitæ constitutionibus apostolicis, tum et sententiis ab hierarchica superiore legitima potestate manantibus, schisma fovens et hæresim.

CALUMNIÆ ADVERSUS ALIQUAS DECISIONES IN MATERIA FIDEI
AB ALIQUOT SÆCULIS EMANATAS (*de Fide § 12*).

12. Assertiones Synodi complexive acceptæ circa decisiones in materia Fidei ab aliquot sæculis emanatas, quas perhibet velut decreta ab una particulari ecclesia vel paucis pastoribus profecta, nulla sufficienti auctoritate suffulta, nata corrumpendæ puritati fidei ac turbis excitandis, intrusa per vim, e quibus inflicta sunt vulnera nimium adhuc recentia: — Falsæ, captiosæ, temerariæ, scandalosæ, in romanos Pontifices et Ecclesiam injuriosæ, debitæ apostolicis constitutionibus obedientiæ derogantes, schismaticæ, perniciosæ, ad minus erroneæ.

DE PACE DICTA CLEMENTIS IX (*Orat. Syn. § 2*).

13. Propositio relata inter acta Synodi, quæ innuit Clementem IX pacem Ecclesiæ reddidisse per approbationem distinctionis juris et facti in subscriptione formularii ab Alexandro VII præscripti: — Falsa, temeraria, Clementi IX injuriosa.

14. Quatenus vero ei distinctioni suffragatur, ejusdem fautores laudibus extollendo, et eorum adversarios vituperando: — Temeraria, perniciosa, summis Pontificibus injuriosa, schisma fovens et hæresim.

DE COAGMENTATIONE CORPORIS ECCLESIAE (*Append. n. 28*).

15. Doctrina, quæ proponit Ecclesiam *considerandam velut unum corpus mysticum coagmentatum ex Christo Capite et fidelibus, qui sunt ejus membra per unionem ineffabilem, qua mirabiliter evadimus cum ipso unus solus sacerdos, una sola victima, unus solus adorator perfectus Dei Patris in spiritu et veritate;*

Intellecta hoc sensu, ut ad corpus Ecclesiæ non pertineant nisi fideles qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate: — Hæretica.

DE STATU INNOCENTIAE.

De Grat. §§ 4, 7, de Sacram. in gen. § 1, de Pœnit. § 4.

16. Doctrina Synodi de statu felici innocentia, qualem eum repræsentat in Adamo ante peccatum, complectente non modo integritatem, sed et justitiam interiorum cum impulsu in Deum per amorem caritatis, atque primævam sanctitatem aliqua ratione post lapsum restitutam;

Quatenus complexive accepta innuit, statum illum sequelam fuisse creationis, debitum ex naturali exigentia et conditione humanæ naturæ, non gratuitum Dei beneficium: — Falsa, alias damnata in Bajo et Quesnellio, erronea, favens hæresi pelagianæ.

DE IMMORTALITATE SPECTATA UT NATURALI CONDITIONE HOMINIS (*de Bapt. § 2*).

17. Propositio his verbis enuntiata: *Edocti ab Apostolo, spectamus mortem non jam ut naturalem conditionem hominis, sed revera ut justam pœnam culpæ originalis;*

Quatenus solo nomine Apostoli subdole allegato insinuat, mortem, quæ in præsentī statu inflicta est velut justa pœna peccati per justam subtractionem immortalitatis, non fuisse naturalem conditionem hominis, quasi immortalitas non fuisset gratuitum beneficium, sed naturalis conditio:

Captiosa, temeraria, Apostolo injuriosa, alias damnata.

DE CONDITIONE HOMINIS IN STATU NATURÆ (*de Grat. § 10*).

18. Doctrina Synodi enuntians, *post lapsum Adami Deum annuntiasse promissionem futuri liberatoris, et voluisse consolari genus humanum per spem salutis, quam Jesus Christus allaturus erat; tamen Deum voluisse, ut genus humanum transiret per varios status, antequam veniret plenitudo temporum; ac primum ut in statu naturæ homo relictus propriis luminibus disceret de sua cæca ratione diffidere, et ex suis aberrationibus moveret se ad desiderandum auxilium superioris luminis;*

Doctrina, ut jacet, captiosa: atque intellecta de desiderio adjutorii superioris luminis in ordine ad salutem promissam per Christum, ad quod concipiendum homo relictus suis propriis luminibus supponatur se se potuisse movere: — suspecta, favens hæresi semipelagianæ.

DE CONDITIONE HOMINIS SUB LEGE (*Ibid.*).

19. Item, quæ subjungit, hominem sub lege, cum esset impotens ad eam observandam, prævaricatorem evasisse, non quidem culpa legis, quæ sanctissima erat, sed culpa hominis, qui sub lege sine gratia magis magisque prævaricator evasit; superadditque, legem, si non sanavit cor hominis, effecisse ut sua mala cognosceret, et de sua infirmitate convictus desideraret gratiam Mediatoris;

Qua parte generaliter innuit, hominem prævaricatorem evasisse per inobservantiam legis, quam impotens esset observare; quasi impossibile aliquid potuerit imperare qui justus est, aut damnaturus sit hominem pro eo quod non potuit vitare, qui pius est;

Ex S. Cæsario serm. 73, in append. S. Aug. serm. 273, edit. maurin.

Ex S. August. de nat. et grat. cap. 43. De grat. et lib. arb. cap. 16. Enar. in psal. 56, num. 1: — Falsa, scandalosa, impia, in Bajo damnata.

20. Qua parte datur intelligi, hominem sub lege sine gratia potuisse concipere desiderium gratiæ Mediatoris ordinatum ad salutem promissam per Christum; quasi non ipsa gratia faciat ut invocetur a nobis;

Ex Concil. Araus. II, can. 3: — Propositio, ut jacet, captiosa, suspecta, favens hæresi semipelagianæ.

DE GRATIA ILLUMINANTE ET EXCITANTE (*de Grat. § 11*).

21. Propositio, quæ asserit, lumen gratiæ, quando sit solum, non præstare nisi ut cognoscamus infelicitatem nostri status et gravitatem nostri mali; gratiam in tali casu producere eundem effectum, quem lex producebat, ideo necesse esse, ut Deus creet in corde nostro sanctum amorem, et inspiret delectationem contrariam amoris in nobis dominantis; hunc amorem sanctum, hanc sanctam delectationem esse propriæ gratiæ Jesu Christi, inspirationem caritatis, qua cognita sancto amore faciamus; hanc esse illam radicem, e qua germinant bona opera; hanc esse gratiam novi Testamenti, quæ nos liberat a servitute peccati et constituit filios Dei:

Quatenus intendat, eam solam esse propriæ gratiæ Jesu Christi, quæ creet in corde sanctum amorem, et quæ facit ut faciamus, sive etiam qua homo liberatus a servitute peccati constituitur filius Dei; et non sit etiam propriæ gratiæ Christi ea gratia, qua cor hominis tangitur per illuminationem Spiritus Sancti (Trid. sess. 6, cap. 5); nec vera detur interior gratia Christi, cui resistitur: — Falsa, captiosa, inducens in errorem in secunda propositione Jansenii damnatum ut hæreticum, eumque renovans.

DE FIDE VELUT PRIMA GRATIA (*de Fide § 1*).

22. Propositio, quæ innuit, fidem a qua incipit series gratiarum, ei per quam velut primam vocem vocamur ad salutem et Ecclesiam esse ipsammet excellentem virtutem fidei, qua homines fideles nominantur et sunt;

Perinde ac prior non esset gratia illa, quæ, *ut prævenit voluntatem sic prævenit et fidem*;

Ex S. August. de dono persever. cap. 16, num. 41: — Suspecta de hæresi, eamque sapiens, alias in Quesnellio damnata, erronea.

DE DUPLICI AMORE (*de Grat. § 8*).

23. Doctrina Synodi de duplici amore (dominantis cupiditatis, et caritatis dominantis) enuntians, hominem sine gratia esse sub servitute peccati, ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actiones inficere et corrumpere;

Quatenus insinuat, in homine, dum est sub servitute sive in statu peccati, destitutus gratia illa qua liberatur a servitute peccati et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem hujus influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur; aut opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione fiant, sint peccata;

Quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominantis cupiditati:

Falsa, perniciosa, inducens in errorem a Tridentino damnatum ut hæreticum, iterum in Bajo damnatum art. 40, § 12.

24. Qua vero parte inter dominantem cupiditatem et caritatem dominantem nulli ponuntur affectus medii a natura ipsa insiti suapteque natura laudabiles, qui una cum amore beatitudinis naturalique propensione ad bonum *remanserunt velut extrema lineamenta et reliquæ imaginis*:

Ex S. August. de Spir. et litt. cap. 28;

Perinde ac si « inter dilectionem divinam, quæ nos perducit ad regnum, et « dilectionem humanam illicitam, quæ damnatur, non daretur dilectio humana « licita, quæ non reprehenditur »;

Ex S. August. serm. 349, de carit., edit. maurin.: falsa, alias damnata.

DE TIMORE SERVILI (*de Pœnit. § 3*).

25. Doctrina, quæ timorem pœnarum generatim perhibet « dumtaxat non « posse dici malum, si saltem pertingit ad cohibendam manum »;

Quasi timor ipse gehennæ, quam fides docet peccato infligendam, non sit in se bonus et utilis, velut donum supernaturale ac motus a Deo inspiratus præparans ad amorem justitiæ: — Falsa, temeraria, perniciosa, divinis donis injuriosa, alias damnata, contraria doctrinæ Concilii Tridentini, tum et communi Patrum sententiæ, *opus esse*, juxta consuetum ordinem præparationis ad justitiam, « ut intret timor primo, per quem veniat caritas: timor mor medicamentum, caritas sanitas ».

Ex S. August. in epist. Jo. cap. 4, tract. 9, num. 4. 5. — In Jo. ev. tract. 41, num. 10. — Enarr. in psal. 127, num. 7. — Serm. 157. de verbis Apostoli, n. 13. — Serm. 161. de verbis Apostoli, num. 8. — Serm. 349. de Caritate, num. 7.

DE PENA DECEDENTIUM CUM SOLO ORIGINALI (*de Bapt.* § 3).

26. Doctrina, quæ velut fabulam pelagianam explodit locum illum inferorum, quem limbi puerorum nomine fideles passim designant, in quo animæ decedentium cum sola originali culpa pœna damni citra pœnam ignis puniantur;

Perinde ac si hoc ipso quod, qui pœnam ignis removent, inducerent locum illum et statum medium expertem culpæ et pœnæ inter regnum Dei et damnationem æternam, qualem fabulabantur pelagiani:

Falsa, temeraria, in scholas catholicas injuriosa.

DE SACRAMENTIS, AC PRIMUM DE FORMA SACRAMENTALI
CUM ADJUNCTA CONDITIOE (*de Bapt.* § 12).

27. Deliberatio Synodi, qua, prætextu adhæSIONIS ad antiquos canones, in casu dubii Baptismatis, propositum suum declarat de omittenda formæ conditionalis mentione: — Temeraria, praxi, legi, auctoritati Ecclesiæ contraria.

DE PARTICIPATIONE VICTIMÆ IN SACRIFICIO MISSÆ (*de Euch.* § 6).

28. Propositio Synodi, qua, postquam statuit « Victimæ participationem « esse partem sacrificio essentialem; subjungit, non tamen se damnare ut illi-
« citas Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, ideo
« quia isti participant, licet minus perfecte, de ipsa Victima, spiritu illam
« recipiendo »;

Quatenus insinuat, ad Sacrificii essentiam deesse aliquid in eo Sacrificio quod peragatur sive nullo adstante sive adstantibus, qui nec sacramentaliter nec spiritualiter de Victima participant; et quasi damnandæ essent ut illicitæ Missæ illæ in quibus, solo sacerdote communicante, nemo adsit qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet:

Falsa, erronea, de hæresi suspecta, eamque sapiens.

DE RITUS CONSECRATIONIS EFFICACIA (*de Euch.* § 2).

29. Doctrina Synodi, qua parte tradere instituens fidei doctrinam de ritu consecrationis, remotis quæstionibus scholasticis circa modum quo Christus est in Eucharistia, a quibus parochos docendi munere fungentes abstinere hortatur, duobus his tantum propositis: 1. Christum post consecrationem vere, realiter, substantialiter esse sub speciebus; 2. tunc omnem panis et vini substantiam cessare, solis remanentibus speciebus, prorsus omittit ullam mentionem facere Transubstantiationis seu conversionis totius substantiæ panis in Corpus, et totius substantiæ vini in Sanguinem, quam velut articulum fidei Tridentinum Concilium definivit, et quæ in solemnī fidei professione continetur;

Quatenus per inconsultam istiusmodi suspiciosamque omissionem notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia

consecratae ad illius tuendam professionem adversus hæreses, tenditque adeo ad ejus oblivionem inducendam, quasi ageretur de quæstione mere scholastica: — Perniciosa, derogans expositioni veritatis catholicæ circa dogma Transsubstantiationis, favens hæreticis.

DE APPLICATIONE FRUCTUS SACRIFICII (*de Euch. § 8*).

30. Doctrina Synodi, qua, dum profitetur « credere Sacrificii oblationem extendere se ad omnes, ita tamen ut in liturgia fieri possit specialis commemoratio aliquorum tam vivorum quam defunctorum, precando Deum peculiariter pro ipsis », dein continuo subjicit: « Non tamen quod credamus in arbitrio esse sacerdotis applicare fructus Sacrificii cui vult, imo damnamus hunc errorem velut magnopere offendentem jura Dei, qui solus distribuit fructus Sacrificii cui vult, et secundum mensuram quæ ipsi placet »; unde et consequenter traducit velut « falsam opinionem invectam in populum, quod illi, qui eleemosynam subministrant sacerdoti sub conditione quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant »;

Sic intellecta, ut præter peculiarem commemorationem et orationem, specialis ipsa oblatio seu applicatio Sacrificii, quæ fit a sacerdote, non magis prosit (ceteris paribus) illis pro quibus applicatur, quam aliis quibusque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis aut personarum ordinibus faciendam commendat ac præcipit Ecclesia, speciatim a pastoribus pro suis ovibus, quod velut ex divino præcepto descendens a sacra Tridentina Synodo diserte est expressum;

Sess. 23. cap. 1. de ref. — Bened. XIV Constit. *Cum semper oblatas § 2*:

Falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo.

DE CONVENIENTI ORDINE IN CULTU SERVANDO (*de Euch. § 5*).

31. Propositio Synodi enuntians conveniens esse, pro divinarum officiorum ordine et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibi quoque adeo placere morem illum restituere: — Temeraria, perantiquo, pio, multis abhinc sæculis in Ecclesia præsertim latina vigenti, et probato mori injuriosa.

Ibid.

32. Item, præscriptio vetans, ne super altaria sacrarum reliquiarum thecæ floresve apponantur: — Temeraria, pio ac probato Ecclesiæ mori injuriosa.

Ibid. § 6.

33. Propositio Synodi, qua cupere se ostendit, ut causæ tollerentur, per quas ex parte inducta est oblitio principiorum ad liturgiæ ordinem spectantium, « revocando illam ad majorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo, et elata voce proferendo »;

Quasi vigens ordo liturgiæ ab Ecclesia receptus et probatus aliqua ex

parte manasset ex oblivione principiorum quibus illa regi debet: — Temeraria, piarum aurium offensiva, in Ecclesiam contumeliosa, favens hæreticorum in eam conviciis.

DE ORDINE PŒNITENTIÆ (*de Pœnit.* § 7).

34. Declaratio Synodi, qua, postquam præmisit ordinem Pœnitentiæ canonicæ sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse, ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpæ, sed præcipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se « in ordine illo mirabili et augusto totam agnoscere dignitatem Sacramenti adeo necessarij, liberam a subtilitatibus quæ ipsi de cursu temporis adjunctæ sunt »;

Quasi per ordinem, quo, sine peracto canonicæ Pœnitentiæ cursu, hoc Sacramentum per totam Ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas imminuta: — Temeraria, scandalosa, inducens in contemptum dignitatis Sacramenti prout per Ecclesiam totam consuevit administrari, Ecclesiæ ipsi injuriosa.

De Pœnit. § 10, n. 4.

35. Propositio his verbis concepta: « Si caritas in principio semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum hujus caritatis oportet ut Sacerdos præcedere faciat eos actus humiliationis et pœnitentiæ, qui fuerunt omni ætate ab Ecclesia commendati; redigere hos actus ad paucas orationes aut ad aliquod jejunium post jam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic sacramento nudum nomen Pœnitentiæ, quam medium illuminatum et aptum ad augendum illum fervorem caritatis, qui debet præcedere absolutionem: longe quidem absumus ab improbanda praxi imponendi pœnitentias etiam post absolutionem adimplendas: si omnia nostra bona opera semper adjunctos habent nostros defectus, quanto magis vereri debemus ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostræ reconciliationis »;

Quatenus innuit, pœnitentias, quæ imponuntur adimplendæ post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostræ reconciliationis, quam ut pœnitentias vere sacramentales et satisfactorias pro peccatis confessis; quasi, ut vera ratio Sacramenti, non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria ut actus humiliationis et pœnitentiæ, qui imponuntur per modum satisfactionis sacramentalis, præcedere debeant absolutionem: — Falsa, temeraria, communi praxi Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum.

DE PRÆVIA NECESSARIA DISPOSITIONE PRO ADMITTENDIS PŒNITENTIBUS
AD RECONCILIATIONEM (*de Grat.* § 15).

36. Doctrina Synodi, qua, postquam præmisit, « quando habebuntur signa non æquivoca amoris Dei dominantis in corde hominis, posse illum

« merito judicari dignum, qui admittatur ad participationem sanguinis Jesu Christi, quæ fit in Sacramentis, *subdit*, supposititias conversiones, quæ fiunt per attritionem, nec efficaces esse solere nec durabiles; *consequenter* pastorem animarum debere insistere signis non æquivocis caritatis dominantis antequam admittat suos pœnitentes ad Sacramenta; *quæ signa, ut deinde tradit* (§ 17), pastor deducere poterit ex stabili cessatione a peccato, et fervore in operibus bonis; *quem insuper* fervorem caritatis *perhibet* (de Pœnit. § 10) *velut dispositionem quæ* debet præcedere absolutionem »;

Sic intellecta, ut non solum contritio imperfecta, quæ passim attritionis nomine donatur, etiam quæ juncta sit cum dilectione, qua homo incipit diligere Deum tamquam omnis justitiæ fontem, nec modo contritio caritate formata, sed et fervor caritatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus, generaliter et absolute requiratur ut homo ad Sacramenta et speciatim pœnitentes ad absolutionis beneficium admittantur: — Falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, tutæ ac probatæ in Ecclesia praxi contraria, Sacramenti efficacix detrahens et injuriosa.

DE AUCTORITATE ABSOLVENDI (*de Pœnit. § 10, n. 6*).

37. Doctrina Synodi, quæ de auctoritate absolvendi accepta per Ordinationem enuntiat, « post institutionem diœcesium et parochiarum conveniens esse, ut quisque judicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione territorii, sive jure quodam personali »; propterea quod « aliter confusio induceretur et perturbatio »;

Quatenus post institutas diœceses et parochias enuntiat tantummodo « conveniens esse, ad præcavendam confusionem, ut absolvendi potestas exerceatur super subditos »; sic intellecta tamquam ad validum usum hujus potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa jurisdictio, sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a sacerdote prolatam: — Falsa, temeraria, perniciosa, Tridentino contraria et injuriosa, erronea.

Ibid. § 11.

38. Item doctrina, qua, postquam Synodus professa est « se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quæ » (ut ait) « ad Pœnitentiam non ita facile et forte nunquam eum admittebat, qui post primum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam, » subjungit, « per timorem perpetuæ exclusionis a communione et pace, etiam articulo mortis, magnum frænum illis injectum iri, qui parum considerant malum peccati et minus illud timent »: — Contraria can. 13 Concilii Nicæni I, decretali Innocentii I ad Exuperium Tolos., tum et decretali Cœlestini I ad Episcopos Viennen. et Narbonen. provinciæ, redolens pravitatem, quam in ea decretali sanctus Pontifex exhorret.

DE PECCATORUM VENIALIUM CONFESSIONE (*de Pœnit.* § 12).

39. Declaratio Synodi in peccatorum venialium confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur hujusmodi confessiones: — Temeraria, perniciosa, sanctorum ac piorum praxi a sacro Concilio Tridentino probatæ contraria.

DE INDULGENTIIS (*de Pœnit.* § 16).

40. Propositio asserens « Indulgentiam secundum suam præcisam notionem aliud non esse, quam remissionem partis ejus pœnitentiæ, quæ per canones statuta erat peccanti »;

Quasi indulgentia, præter nudam remissionem pœnæ canonicæ, non etiam valeat ad remissionem pœnæ temporalis pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam: — Falsa, temeraria, Christi meritis injuriosa, dudum in art. 19 Lutheri damnata.

Ibid.

41. Item, in eo quod subditur, « scholasticos suis subtilitatibus inflatos « invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et Sanctorum, et « claræ notioni absolutionis a pœna canonica substituisse confusam et falsam « applicationis meritorum »;

Quasi thesauri Ecclesiæ, unde Papa dat indulgentias, non sint merita Christi et Sanctorum: — Falsa, temeraria, Christi et Sanctorum meritis injuriosa, dudum in articulo 17 Lutheri damnata.

Ibid.

42. Item, in eo quod superaddit, « luctuosius adhuc esse quod chimæ-rica ista applicatio transferri volita sit in defunctos »: — Falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in romanos Pontifices et in praxim et sensum universalis Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum, iterum damnatum in art. 22 Lutheri.

Ibid.

43. In eo demum quod impudentissime invehitur in tabellas indulgentiarum, altaria privilegiata, etc.: — Temeraria, piarum aurium offensiva, scandalosa, in summos Pontifices atque in praxim tota Ecclesia frequentatam contumeliosa.

DE RESERVATIONE CASUUM (*de Pœnit.* § 19).

44. Propositio Synodi asserens, « réservationem casuum nunc temporis « aliud non esse, quam improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et « sonum sensu vacuum pro pœnitentibus assuetis non admodum curare hanc « reservationem »: — Falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, Concilio Tridentino contraria, superioris hierarchicæ potestatis læsiva.

Ibid.

45. Item, de spe quam ostendit fore « ut reformato rituali et ordine « Pœnitentiæ nullum amplius locum habituræ sint hujusmodi reservationes »;

Prout, attenta generalitate verborum, innuit, per reformationem ritualis et ordinis Pœnitentiæ factam ab Episcopo vel Synodo aboleri posse casus, quos Tridentina Synodus (sess. 14, c. 7) declarat Pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa Ecclesia tradita peculiari suo iudicio reservare: — Propositio falsa, temeraria, Concilio Tridentino et summorum Pontificum auctoritati derogans et injuriosa.

DE CENSURIS (*de Pœnit.* §§ 20, 22).

46. Propositio asserens, « effectum excommunicationis exteriorem dumtaxat esse, quia tantummodo natura sua excludit ab exteriore communicatione Ecclesiæ »:

Quasi excommunicatio non sit pœna spiritualis, ligans in cœlo, animas obligans;

Ex S. August. epist. 250 Auxilio Episcopo. Tract. 50 in Jo. num. 12: — Falsa, perniciosa, in art. 23 Lutheri damnata, ad minus erronea.

§§ 21, 23.

47. Item, quæ tradit, necessarium esse juxta leges naturales et divinas, ut sive ad excommunicationem sive ad suspensionem præcedere debeat examen personale; atque adeo sententias dictas *ipso facto* non aliam vim habere, nisi seriæ comminationis sine ullo actuali effectu: — Falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ potestati injuriosa, erronea.

§ 22.

48. Item, quæ pronuntiat « inutilem ac vanam esse formulam nonnullis ab hinc sæculis inductam absolvendi generaliter ab excommunicationibus, in quas fidelis incidere potuisset »: — Falsa, temeraria, praxi Ecclesiæ injuriosa.

§ 24.

49. Item, quæ damnat ut nullas et invalidas « suspensiones ex informata conscientia »: — Falsa, perniciosa, in Tridentinum injuriosa.

Ibid.

50. Item, in eo, quod insinuat, soli Episcopo fas non esse uti potestate, quam tamen ei defert Tridentinum (sess. 14, c. 1. de reform.), suspensionis *ex informata conscientia* legitime infligendæ: — Jurisdictionis Prælatorum Ecclesiæ læsiva.

DE ORDINE (*de Ord.* § 4).

51. Doctrina Synodi, quæ perhibet, in promovendis ad Ordines hanc de more et instituto veteris disciplinæ rationem servari consuevisse, « ut si quis clericorum distinguebatur sanctitate vitæ, et dignus æstimabatur qui ad Ordines sacros ascenderet, ille solitus erat promoveri ad Diaconatum vel Sacerdotium, etiamsi inferiores Ordines non suscepisset; neque tum talis ordinatio dicebatur per saltum, ut postea dictum est »:

§ 5.

52. Item, quæ innuit, non alium titulum Ordinationum fuisse, quam de-

putationem ad aliquod speciale ministerium, qualis præscripta est in Concilio Chalcedonensi; subjungens (§ 6), quamdiu Ecclesia sese his principiis in delectu sacrorum ministrorum conformavit, ecclesiasticum ordinem floruisse: verum beatos illos dies transiisse, novaque principia subinde introducta, quibus corrupta fuit disciplina in delectu ministrorum sanctuarii:

§ 7.

53. Item, quod inter hæc ipsa corruptionis principia refert, quod recessum sit a vetere instituto, quo, ut ait (§ 3), Ecclesia insistens Apostoli vestigiis neminem ad Sacerdotium admittendum statuerat, nisi qui conservasset innocentiam baptismalem;

Quatenus innuit, corruptam fuisse disciplinam per decreta et instituta,

1. Sive quibus Ordinationes per saltum vetitæ sunt;

2. Sive quibus pro Ecclesiarum necessitate et commoditate probatæ sunt Ordinationes sine titulo specialis officii, velut speciatim a Tridentino ordinatio ad titulum patrimonii, salva obedientia qua sic ordinati Ecclesiarum necessitatibus deservire debent iis obeundis officiis, quibus pro loco ac tempore ab Episcopo admoti fuerint, quemadmodum ab apostolicis temporibus in primitiva Ecclesia fieri consuevit;

3. Sive quibus jure canonico facta est criminum distinctio, quæ delinquentes reddunt irregulares; quasi per hanc distinctionem Ecclesia recesserit a spiritu Apostoli, non excludendo generaliter et indistincte ab ecclesiastico ministerio omnes quoscumque, qui baptismalem innocentiam non conservassent:

Doctrina singulis suis partibus falsa, temeraria, ordinis pro ecclesiarum necessitate et commoditate inducti perturbativa, in disciplinam per canones et speciatim per Tridentini decreta probatam injuriosa.

§ 13.

54. Item, quæ velut turpem abusum notat unquam prætere eleemosynam pro celebrandis Missis et Sacramentis administrandis, sicuti et accipere quemlibet proventum dictum *stolæ*, et generatim quodcumque stipendium et honorarium, quod suffragiorum aut cujuslibet parochialis functionis occasione offertur;

Quasi turpis abusus crimine notandi essent ministri Ecclesiæ, qui secundum receptum et probatum Ecclesiæ morem et institutum utuntur jure promulgato ab Apostolo accipiendi temporalia ab his, quibus spiritualia ministrantur: — Falsa, temeraria, ecclesiastici ac pastoralis juris læsiva, in Ecclesiam ejusque ministros injuriosa.

§ 14.

55. Item, quæ vehementer optare se profitetur, ut aliqua ratio inveniretur minutuli cleri (quo nomine inferiorum ordinum clericos designat) a Cathedralibus et Collegiatis submovendi, providendo aliter (nempe per probos et provectionis ætatis laicos, congruo assignato stipendio) ministerio inserviendi Missis et aliis officiis, velut Acolythi etc., ut olim, inquit, fieri solebat,

quando ejus generis officia non ad meram speciem pro majoribus Ordinibus suscipiendis redacta erant;

Quatenus reprehendit institutum, quo cavetur, ut « minorum ordinum « functiones per eos tantum præstentur exerceanturque, qui in illis constituti « adscriptive sunt » (Concil. Prov. IV. mediol.); idque ad mentem Tridentini (sess. 23, c. 17), « ut sanctorum Ordinum a Diaconatu ad Ostiariatum « functiones ab apostolicis temporibus in Ecclesia laudabiliter receptæ, et in « pluribus locis aliquamdiu intermissæ juxta sacros canones revocentur, ne « ab hæreticis tanquam otiosæ traducantur »:

Suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa, servandæ quoad fieri potest in celebrandis mysteriis decentiæ imminutiva, in minorum ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones et speciatim per Tridentinum probatam injuriosa, favens hæreticorum in eam conviciis et calumniis.

§ 18.

56. Doctrina, quæ statuit, conveniens videri in impedimentis canonicis, quæ proveniunt ex delictis in jure expressis, ullam unquam nec concedendam nec admittendam esse dispensationem:

Æquitatis et moderationis canonicæ a sacro Concilio Tridentino probatæ læsiva, auctoritati et juribus Ecclesiæ derogans.

Ibid. § 22.

57. Præscriptio Synodi, quæ generaliter et indiscriminatim velut ab-usum rejicit quamcumque dispensationem, ut plus quam unum residentiale beneficium uni eidemque conferatur, item, in eo quod subjungit, certum sibi esse, juxta Ecclesiæ spiritum plus quam uno beneficio tametsi simplici neminem frui posse: — Pro sua generalitate, derogans moderationi Tridentini, sess. 7, c. 5, et sess. 24, c. 17.

DE SPONSALIBUS ET MATRIMONIO (*Libell. memor. circa sponsal.* § 2).

58. Propositio, quæ statuit, sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad Matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum præscripto omnino subjacere;

Quasi actus disponens ad Sacramentum non subiaceat sub hac ratione juri Ecclesiæ: — Falsa, juris Ecclesiæ quoad effectus etiam e sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes læsiva, disciplinæ ab Ecclesia constitutæ derogans.

De Matrim. §§ 7, 11, 12.

59. Doctrina Synodi asserens, « ad supremam civilem potestatem dum- « taxat originarie spectare contractui matrimonii apponere impedimenta ejus « generis, quæ ipsum nullum reddunt, dicunturque dirimentia: *quod* jus « originarium præterea dicitur cum jure dispensandi essentialiter connexum; « subjungens, supposito assensu vel conniventia principum, potuisse Ecclesiam « juste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum matrimonii »;

Quasi Ecclesia non semper potuerit ac possit in christianorum matrimoniis jure proprio impedimenta constituere, quæ matrimonium non solum impediunt, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque dispensare: — Canonum 3, 4, 9, 12, sess. 24, Concilii Tridentini eversiva, hæretica.

Cit. libell. memorial. circa sponsal. § 10.

60. Item rogatio Synodi ad potestatem civilem, ut « e numero impedimen-
« torum tollat cognationem spiritualem, atque illud quod dicitur publicæ hone-
« statis, quorum origo reperitur in collectione Justiniani; tum ut restringat im-
« pedimentum affinitatis et cognationis, ex quacumque licita aut illicita conjun-
« ctione provenientis, ad quartum gradum juxta civilem computationem per
« lineam lateralem et obliquam; ita tamen, ut spes nulla relinquatur dispensa-
« tionis obtinendæ »;

Quatenus civili potestati jus attribuit sive abolendi sive restringendi impedimenta Ecclesiæ auctoritate constituta vel comprobata; item qua parte supponit, Ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse jure suo dispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis vel comprobatis: — Libertatis ac potestatis Ecclesiæ subversiva, Tridentino contraria, ex hæreticali supra damnato principio profecta.

DE OFFICIIS, EXERCITATIONIBUS, INSTITUTIONIBUS
AD RELIGIOSUM CULTUM PERTINENTIBUS

ET PRIMUM DE ADORANDA HUMANITATE CHRISTI (*de Fide § 3*).

61. Propositio, quæ asserit, « adorare directe humanitatem Christi, magis
« vero aliquam ejus partem, fore semper honorem divinum datum creaturæ »;

Quatenus per hoc verbum directe intendat reprobare adorationis cultum, quem fideles dirigunt ad humanitatem Christi, perinde ac si talis adoratio, qua humanitas, ipsaque caro vivifica Christi adoratur non quidem propter se et tamquam nuda caro sed prout unita divinitati, foret honor divinus impertitus creaturæ, et non potius una eademque adoratio, qua Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adoratur;

Ex Concil. CP. Gen. V. Can. 9: — Falsa, captiosa, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus præstito ac præstando detrahens et injuriosa.

De Orat. § 10.

62. Doctrina, quæ devotionem erga sacratissimum Cor Jesu rejicit inter devotiones, quas notat velut novas, erroneas, aut saltem periculosas;

Intellecta de hac devotione, qualis est ab apostolica Sede probata: — Falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in apostolicam Sedem injuriosa.

De Orat. § 10 et append. n. 32.

63. Item, in eo quod cultores Cordis Jesu hoc etiam nomine arguit, quod non advertant, sanctissimam carnem Christi aut ejus partem aliquam aut etiam humanitatem totam cum separatione aut præcisione a divinitate adorari non posse cultu latriæ;

Quasi fideles Cor Jesu adorarent cum separatione vel præcisione a divinitate, dum illud adorant ut est Cor Jesu, Cor nempe personæ Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum quo exsanguie corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut præcisione a divinitate adorabile fuit in sepulchro: — Captiosa, in fideles Cordis Christi cultores injuriosa.

DE ORDINE PRÆSCRIPTO IN PIIS EXERCITATIONIBUS OBEUNDIS

(*de Orat.* § 14, *append. n.* 34)

64. Doctrina, quæ velut superstitiosam universe notat « quaecumque » efficaciam, quæ ponatur in determinato numero precum et piarum salutationum »;

Tamquam superstitiosa censenda esset efficacia, quæ sumitur non ex numero in se spectato, sed ex præscripto Ecclesiæ certum numerum precum vel externarum actionum præfinientis pro indulgentiis consequendis, pro adimplendis poenitentiis, et generatim pro sacro et religioso cultu rite et ex ordine peragendo: — Falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, pietati fidelium injuriosa, Ecclesiæ auctoritati derogans, erronea.

De Poenit. § 10.

65. Propositio enuntians, « irregularem strepitum novarum institutionum, quæ dictæ sunt exercitia vel missiones... forte nunquam aut saltem » perraro eo pertingere, ut absolutam conversionem operentur; et exteriores « illos commotionis actus, qui apparuere, nil aliud fuisse quam transeuntia naturalis concussionis fulgura »: — Temeraria, male sonans, perniciosa, mori pie ac salutariter per Ecclesiam frequentato et in verbo Dei fundato injuriosa.

DE MODO JUNGENDÆ VOCIS POPULI CUM VOCE ECCLESIAE

IN PRECIBUS PUBLICIS.

66. Propositio asserens, « fore contra apostolicam praxim et Dei consilia, » nisi populo faciliores viæ pararentur vocem suam jungendi cum voce totius « Ecclesiæ »;

Intellecta de usu vulgaris linguæ in liturgicas preces inducendæ: — Falsa, temeraria, ordinis pro mysteriorum celebratione præscripti perturbativa, plurimum malorum facile productrix.

DE LECTIONE SACRÆ SCRIPTURÆ (*Ex nota in fin. decr. de grat.*).

67. Doctrina perhibens, a lectione sacrarum Scripturarum « nonnisi veram impotentiam excusare »; subjungens, ultro se prodere obscurationem, quæ ex hujusce præcepti neglectu orta est super primarias veritates Religionis: — Falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, alias in Quesnellio damnata.

DE PROSCRIPTIS LIBRIS IN ECCLESIA PUBLICE LEGENDIS (*de Orat.* § 29).

68. Laudatio, qua summopere Synodus commendat Quesnellii commentationes in novum Testamentum, aliaque aliorum quesnellianis erroribus favent-

tium opera licet proscripta; eademque parochis proponit, ut ea tamquam solidis Religionis principiis referta in suis quisque parœciis populo post reliquas functiones perlegant: — Falsa, scandalosa, temeraria, seditiosa, Ecclesiæ injuriosa, schisma fovens et hæresim.

DE SACRIS IMAGINIBUS (*de Orat.* § 17).

69. Præscriptio, quæ generaliter et indistincte inter imagines ab Ecclesia auferendas, velut rudibus erroris occasionem præbentes, notat imagines Trinitatis incomprehensibilis;

Propter sui generalitatem, temeraria, ac pio per Ecclesiam frequentato mori contraria, quasi nullæ extent imagines sanctissimæ Trinitatis communiter approbatæ ac tuto permittendæ;

Ex brevi *Sollicitudini nostræ* Benedicti XIV, anni 1745.

70. Item, doctrina et præscriptio generatim reprobans omnem specialem cultum, quem alicui speciatim imagini solent fideles impendere, et ad ipsam potius quam ad aliam confugere: — Temeraria, pernicioza, pio per Ecclesiam frequentato mori, tum et illi providentiæ ordini injuriosa, quo « ita Deus nec « in omnibus memoriis Sanctorum ista fieri voluit, qui dividit propria unicuique « prout vult ».

Ex S. August. epist. 78, clero, senioribus et universæ plebi Ecclesiæ Hipponensis.

71. Item, quæ vetat, ne imagines præsertim beatæ Virginis ullis titulis distinguantur, præterquam denominationibus quæ sint analogæ mysteriis, de quibus in sacra Scriptura expressa fit mentio;

Quasi nec adscribi possent imaginibus piæ aliæ denominationes, quas vel in ipsismet publicis precibus Ecclesia probat et commendat: — Temeraria, piarum aurium offensiva, venerationi beatæ præsertim Virgini debitæ injuriosa.

72. Item, quæ velut abusum extirpari vult morem, quo velatæ asservantur certæ imagines: — Temeraria, frequentato in Ecclesia et ad fidelium pietatem fovendam inducto mori contraria.

DE FESTIS (*Libell. memor. pro fest. reform.* § 3).

73. Propositio enuntians novorum festorum institutionem ex neglectu in veteribus observandis, et ex falsis notionibus naturæ et finis earumdem solemnitatum originem duxisse: — Falsa, temeraria, scandalosa, Ecclesiæ injuriosa, favens hæreticorum in dies festos per Ecclesiam celebratos conviciis.

Ibid. § 8.

74. Deliberatio Synodi de transferendis in diem dominicum festis per annum institutis, idque pro jure, quod persuasum sibi esse ait Episcopo competere super disciplinam ecclesiasticam in ordine ad res mere spirituales; ideoque et præceptum Missæ audiendæ abrogandi diebus, in quibus ex pristina Ecclesiæ lege viget etiamnum id præceptum; tum etiam in eo quod superaddit de transferendis in Adventum episcopali auctoritate jejuniis per annum ex Ecclesiæ præcepto servandis;

Quatenus adstruit, Episcopo fas esse jure proprio transferre dies ab Ecclesia præscriptos pro festis jejuniisve celebrandis, aut inductum Missæ audientiæ præceptum abrogare; — Propositio falsa, juris Conciliorum generalium et summorum Pontificum læsiva, scandalosa, schismati favens.

DE JURAMENTIS (*Libell. mem. pro juram. reform. § 5*).

75. Doctrina, quæ perhibet, beatis temporibus nascentis Ecclesiæ juramenta visa esse a documentis divini præceptoris atque ab aurea evangelica simplicitate adeo aliena, ut « ipsummet jurare sine extrema et ineluctabili « necessitate reputatum fuisset actus irreligiosus, homine christiano indignus; *insuper* continuatam Patrum seriem demonstrare, juramenta communi sensu pro vetitis habita fuisse »; indeque progreditur ad improbanda juramenta, quæ curia ecclesiastica, jurisprudentiæ feudalis (ut ait) normam secuta, in investituris et in sacris ipsis Episcoporum ordinationibus adoptavit; statuitque, adeo implorandam a sæculari potestate legem pro abolendis juramentis, quæ in Curiis etiam ecclesiasticis exiguntur pro suscipiendis muniis et officiis, et generatim pro omni actu curiali: — Falsa, Ecclesiæ injuriosa, juris ecclesiastici læsiva, disciplinæ per canones inductæ et probatæ subversiva.

DE COLLATIONIBUS ECCLESIASTICIS (*De collat. ecclesiast. § 1*).

76. Insectatio, qua Synodus scholasticam exagitat, velut eam, « quæ « viam aperuit inveniendis novis et inter se discordantibus systematibus « quoad veritates majoris pretii, ac demum adduxit ad probabilismum et « laxismum »;

Quatenus in scholasticam rejicit privatorum vitia, qui abuti ea potuerunt aut abusi sunt: — Falsa, temeraria, in sanctissimos viros et doctores, qui magno catholicæ Religionis bono scholasticam excoluere, injuriosa, favens infestis in eam hæreticorum conviciis.

Ibid.

77. Item, in eo quod subdit, « mutationem formæ regiminis ecclesiastici, qua factum est ut ministri Ecclesiæ in oblivionem venirent suorum « jurium, quæ simul sunt eorum obligationes, eo demum rem adduxisse, ut « obliterari faceret primitivas notiones ministerii ecclesiastici et sollicitudinis « pastoralis »;

Quasi per mutationem regiminis congruentem disciplinæ in Ecclesia constitutæ et probatæ obliterari unquam potuerit et amitti primitiva notio ecclesiastici ministerii pastoralisve sollicitudinis: — Propositio falsa, temeraria, erronea.

§ 4.

78. Præscriptio Synodi de ordine rerum tractandarum in collationibus, qua, posteaquam præmisit, « in quolibet articulo distinguendum id, quod « pertinet ad fidem et ad essentiam Religionis, ab eo, quod est proprium « disciplinæ, *subjungit*, in hac ipsa (*disciplina*) distinguendum, quod est ne-

« cessarium aut utile ad retinendos in spiritu fideles, ab eo quod est inutile
 « aut onerosius quam libertas filiorum novi fœderis patiat, magis vero ab eo
 « quod est periculosum aut noxium, utpote inducens ad superstitionem et mate-
 « rialismum » ;

Quatenus pro generalitate verborum comprehendat et præscripto examini
 subjiciat etiam disciplinam ab Ecclesia constitutam et probatam; quasi Eccle-
 sia, quæ spiritu Dei regitur, disciplinam constituere posset non solum inutilem
 et onerosiorem quam libertas christiana patiat, sed et periculosam, noxiam,
 inducentem in superstitionem et materialismum: -- Falsa, temeraria, scanda-
 losa, perniciosa, piarum aurium offensiva, Ecclesiæ ac spiritui Dei, quo ipsa
 regitur, injuriosa, ad minus erronea.

CONVICIA ADVERSUS ALIQUAS SENTENTIAS IN SCHOLIS CATHOLICIS
 USQUE ADHUC AGITATAS (*Orat. ad Syn. § 2*).

79. Assertio, quæ conviciis et contumeliis insectatur sententias in scholis
 catholicis agitatas, et de quibus apostolica Sedes nihil adhuc definiendum aut
 pronunciandum censuit: — Falsa, temeraria, in scholas catholicas injuriosa,
 debitæ apostolicis constitutionibus obedientiæ derogans.

DE TRIBUS REGULIS FUNDAMENTI LOCO A SYNODO POSITIS
 PRO REFORMATIONE REGULARIUM (*Libell. mem. pro reform. Regul. § 9*).

80. Regula I, quæ statuit universe et indiscriminatim, « Statum regula-
 « rem aut monasticum natura sua componi non posse cum animarum cura cum-
 « que vitæ pastoralis muneribus, nec adeo in partem venire posse ecclesiasticæ
 « hierarchiæ, quin ex adverso pugnet cum ipsiusmet vitæ monasticæ princi-
 « piis » : — Falsa, perniciosa, in sanctissimos Ecclesiæ Patres et Præsules, qui
 regularis vitæ instituta cum clericalis ordinis muneribus consociarunt, injuriosa,
 pio, vetusto, probato Ecclesiæ mori summorumque Pontificum sanctionibus con-
 traria: « Quasi monachi, quos morum gravitas et vitæ ac fidei institutio san-
 « cta commendat, » non rite, nec modo sine Religionis offensione, sed et cum
 multa utilitate Ecclesiæ clericorum officiis aggregentur.

Ex S. Siricio epist. decret. ad Himerium Tarracon. c. 13.

81. Item, in eo quod subjungit, sanctos Thomam et Bonaventuram sic in
 tuendis adversus summos homines mendicantium institutis versatos esse, ut
 in eorum defensionibus minor æstus, accuratio major desideranda fuisset: —
 Scandalosa, in sanctissimos doctores injuriosa, impiis damnatorum auctorum
 contumeliis favens.

82. Regula II. « Multiplicationem ordinum ac diversitatem naturaliter in-
 « ferre perturbationem et confusionem: item in eo quod præmittit (§ 4), regula-
 « rium fundatores, qui post monastica instituta prodierunt, ordines superad-
 « dentes ordinibus, reformationes reformationibus, nihil aliud effecisse, quam
 « primariam mali causam magis magisque dilatare » ;

Intellecta de ordinibus et institutis a sancta Sede probatis, quasi di-

distincta piorum munerum varietas, quibus distincti ordines addicti sunt, natura sua perturbationem et confusionem parere debeat: — Falsa, calumniosa, in sanctos fundatores eorumque fideles alumnos, tum et in ipsos summos Pontifices injuriosa.

83. Regula III, qua, postquam præmisit, « parvum corpus degens intra « civilem societatem, quin fere sit pars ejusdem, parvamque monarchiam fin- « git, in statu semper esse periculosum », subinde hoc nomine criminatur pri- vata monasteria, communis instituti vinculo sub uno præsertim capite, conso- ciata, velut speciales totidem monarchias civili reipublicæ periculosas et noxias: — Falsa, temeraria, regularibus institutis a sancta Sede ad Religionis profe- ctum approbatis injuriosa, favens hæreticorum in eadem instituta insectationi- bus et calumniis.

DE SYSTEMATE SEU ORDINATIONUM COMPLEXIONE DUCTA EX ALLATIS REGULIS,
ET OCTO SEQUENTIBUS ARTICULIS COMPREHENSA, PRO REFORMATIONE REGULARIUM

(§ 10).

84. Art. I. « De uno dumtaxat ordine in Ecclesia retinendo, ac de se- « ligenda præ ceteris regula sancti Benedicti, cum ob sui præstantiam, « tum ob præclara illius ordinis merita; sic tamen, ut, in his quæ forte oc- « current temporum conditioni minus congrua, instituta vitæ ratio apud Por- « tum-Regium lucem præferat ad explorandum, quid addere, quid detrahere « conveniat;

II. « Ne compotes fiant ecclesiasticæ hierarchiæ, qui se huic ordini adjun- « xerint; nec ad sacros Ordines promoveantur, præterquam ad summum unus « vel duo, initiandi tamquam curati vel cappellani monasterii, reliquis in sim- « plici laicorum ordine remanentibus;

III. « Unum tantum in unaquaque civitate admittendum monasterium, « idque extra mœnia civitatis in locis additioribus et remotioribus collo- « candum;

IV. « Inter occupationes vitæ monasticæ pars sua labori manuum invio- « late servanda, relicto tamen congruo tempore psalmodiæ impèndendo aut « etiam (si cui libuerit) litterarum studio; psalmodia deberet esse moderata, « quia nimia ejus prolixitas parit præcipitantiam, molestiam, evagationem; « quo plus auctæ sunt psalmodiæ, orationes, preces, tantumdem peræqua « proportionem omni tempore imminutus fervor est, sanctitasque regularium;

V. « Nulla foret admittenda distinctio monachos inter sive choro sive « ministeriis addictos; inæqualitas isthæc gravissimas omni tempore lites « excitavit ac discordias, et a communitatibus regularium spiritum caritatis « expulit;

VI. « Votum perpetuæ stabilitatis nunquam tolerandum; non illud no- « rant veteres monachi, qui tamen Ecclesiæ consolatio et christianismi or- « namentum extiterunt; vota castitatis, paupertatis, et obedientiæ non ad- « mittentur instar communis et stabilis regulæ: si quis ea vota aut omnia

« aut aliqua facere voluerit, consilium et veniam ab Episcopo postulabit, qui
 « tamen nunquam permittet ut perpetua sint, nec anni fines excedant; tantum-
 « modo facultas dabitur ea renovandi sub iisdem conditionibus;

VII. « Omnem Episcopus habebit inspectionem in eorum vitam, studia,
 « progressum in pietate; ad ipsum pertinebit monachos admittere et expellere,
 « semper tamen accepto contubernalium consilio »;

VIII. « Regulares ordinum qui adhuc remanent, licet sacerdotes, in hoc
 « monasterium admitti etiam possent, modo in silentio et solitudine propriæ
 « sanctificationi vacare cuperent; quo casu dispensationi locus fieret in generali
 « regula num. II statuta, sic tamen ne vitæ institutionem sequantur ab aliis di-
 « screpantem, adeo ut non plus qua una aut ad summum duæ in diem Missæ
 « celebrentur, satisque ceteris sacerdotibus esse debeat una cum communitate
 « concelebrare »;

ITEM PRO REFORMATIONE MONIALIUM (§ 11).

« Vota perpetua usque ad annum 40 aut 45 non admittenda; moniales so-
 « lidis exercitationibus, speciatim labori, addicendæ; a carnali spiritualitate,
 « qua pleræque distinentur, avocandæ; expendendum, utrum quod ad ipsas at-
 « tinet, satius foret monasterium in civitate relinqui ».

Systema vigentis atque jam antiquitus probatæ ac receptæ disciplinæ sub-
 versivum, perniciosum, constitutionibus apostolicis et plurium Conciliorum
 etiam Generalium tum speciatim Tridentini sanctionibus oppositum et injurio-
 sum, favens hæreticorum in monastica vota et regularia instituta stabiliiori con-
 siliorum evangelicorum professioni addicta conviciis et calumniis.

DE NATIONALI CONCILIO CONVOCANDO (*Lib. mem. pro conv. conc. nation.* § 1).

85. Propositio enuntians, qualemcumque cognitionem ecclesiasticæ hi-
 storix sufficere, ut fateri quisque debeat, convocationem concilii nationalis unam
 esse ex viis canonicis, qua finiantur in Ecclesia respectivarum nationum contro-
 versix spectantes ad Religionem;

Sic intellecta, ut controversiæ ad fidem et mores spectantes in Ecclesia
 quacumque subortæ per nationale concilium irrefragabili iudicio finiri valeant;
 quasi inerrantia in fidei et morum quæstionibus nationali concilio compete-
 ret: — Schismatica, hæretica.

Conclusio Bullæ, ubi alia reprobantur: « Mandamus igitur omnibus u-
 triusque sexus christifidelibus, ne de dictis propositionibus et doctrinis sentire,
 docere, prædicare præsumant, contra quam in hac nostra constitutione declara-
 tur: ita ut quicumque illas vel earum aliquam conjunctim vel divisim docuerit,
 defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputando publice vel privatim tracta-
 verit, nisi forsitan impugnando, ecclesiasticis censuris aliisque contra similia
 perpetrantes a jure statutis pœnis, ipso facto absque alia declaratione subja-
 ceat. Ceterum, per hanc expressam præfatarum propositionum et doctrinarum
 reprobationem, alia in eodem libro contenta nullatenus approbare intendimus:

cum præsertim in eo complures deprehensæ fuerint propositiones et doctrinæ sive illis quæ supra damnatæ sunt affines, sive quæ communis ac probatæ cum doctrinæ et disciplinæ temerarium contemptum, tum maxime infensum in romanos Pontifices et apostolicam Sedem animum præseferunt.

« Duo vero speciatim notanda censemus, quæ de augustissimo sanctissimæ Trinitatis, mysterio § 2 decreti de fide, si non pravo animo, imprudentius certe Synodo exciderunt, quæ facile rudes præsertim et incautos in fraudem impellere valeant. Primum, dum, posteaquam rite præmisit Deum in suo Esse unum et simplicissimum permanere, continuo subjungens ipsum Deum in tribus personis distingui, perperam discedit a communi et probata in christianæ doctrinæ institutionibus formula, qua Deus unus quidem in tribus personis distinctis dicitur, non in tribus personis distinctus: cujus formulæ commutatione hoc vi verborum subrepat erroris periculum, ut essentia divina distincta in personis putetur, quam fides catholica sic unam in personis distinctis confitetur, ut eam simul profiteatur in se prorsus indistinctam.

« Alterum, quod de ipsismet tribus divinis personis tradit, eas secundum earum proprietates personales et incommunicabiles exactius loquendo exprimi seu appellari Patrem, Verbum, et Spiritum Sanctum: quasi minus propria et exacta foret appellatio Filii tot Scripturæ locis consecrata, voce ipsa Patris e cœlis et e nube delapsa, tum formula Baptismi a Christo præscripta, tum et præclara illa confessione qua beatus ab ipsomet Christo Petrus est pronuntiatus; ac non potius retinendum esset quod, edoctus ab Augustino, Angelicus præceptor (1 p., q. 34, art. 2, ad 3) vicissim ipse docuit, « in nomine Verbi eandem proprietatem importari quæ in nomine Filii », dicente nimirum Augustino (*de Trinit.*, lib. 7, cap. 2): « Eo dicitur Verbum, quo Filius ».

« Neque silentio prætereunda insignis ea fraudis plena Synodi temeritas, quæ pridem improbatam ab apostolica Sede conventus Gallicani declarationem anni 1682 ausa sit non amplissimis modo laudibus exornare, sed, quo majorem illi auctoritatem conciliaret, eam in decretum *de Fide* inscriptum insidiosè includere, articulos in illa contentos palam adoptare, et, quæ sparsim per hoc ipsum decretum tradita sunt, horum articulorum publica et solemni professione obsignare. Quo sane non solum gravior longe se nobis offert de Synodo, quam prædecessoribus nostris fuerit de comitiis illis exstulandi ratio, sed et ipsimet Gallicanæ ecclesiæ non levis injuria irrogatur, quam dignam Synodus existimaverit, cujus auctoritas in patrocinium vocaret errorum, quibus illud est contaminatum decretum.

Quamobrem, quæ acta conventus Gallicani, mox ut prodierunt, prædecessor noster venerabilis Innocentius XI, per litteras in forma brevis die 11 aprilis anni 1682, post autem expressius Alexander VIII, constitutione *Inter multiplices* die 4 augusti anni 1690, pro apostolici sui muneris ratione improbarunt, resciderunt, nulla et irrita declararunt; multo fortius exigit a nobis pastoralis sollicitudo recentem horum factam in Synodo tot vitiis affectam

adoptionem velut temerariam, scandalosam, ac præsertim (post edita prædecessorum nostrorum decreta) huic apostolicæ Sedi summopere injuriosam, reprobare ac damnare, prout eam præsentī hac nostra constitutione reprobamus et damnamus, ac pro reprobata et damnata haberi volumus.

« Ad id genus fraudis pertinet, quod Synodus in hoc ipso decreto *de fide* quamplures articulos complexa, quos Lovaniensis facultatis theologi ad Innocentii XI judicium detulerunt, tum et alios duodecim a Cardinali de Noailles Benedicto XIII oblatos, non dubitaverit ex reprobato secundo Ultrajectensi Concilio vanum vetusque commentum exsuscitare temereque his verbis jactare in vulgus, nempe universæ Europæ notissimum esse, eos articulos Romæ severissimo examini subjectos fuisse, et non solum a qualicumque censura immunes exiisse, sed etiam a laudatis romanis Pontificibus fuisse commendatos: cujus tamen assertæ commendationis non modo nullum extat authenticum documentum, quin potius eidem refragantur acta examinis quæ in nostræ supremæ inquisitionis tabulis asservantur, e quibus id tantum apparet, nullum super iis prolatum fuisse judicium.

« Hisce propterea de causis, librum hunc ipsum, cui titulus: *Atti e decreti del Concilio diocesano di Pistoia dell'anno MDCCLXXXVI, in Pistoia, per Atto Bracali, stampatore vescovile, con approvazione*, sive præmisso sive quovis alio titulo inscriptum, ubicumque et quocumque idiomate, quavis editione aut versione hactenus impressum aut imprimendum, auctoritate apostolica tenore præsentium prohibemus et damnamus, quemadmodum etiam alios omnes libros in ejus sive ejus doctrinæ defensionem tam scripto quam typis forsā jam editos seu (quod Deus avertat) edendos, eorumque lectionem, descriptionem, retentionem, et usum omnibus et singulis christifidelibus, sub pœna excommunicationis per contrafacientes ipso facto incurrendæ, prohibemus pariter et interdiciamus, etc. »

1822. *Syllabus complectens præcipuos nostræ ætatis errores, qui notantur in Allocutionibus consistorialibus, in Encyclicis, aliisque Apostolicis Litteris ss. Domini nostri Pii Papæ IX.*

§ 1. — Pantheismus, Naturalismus et Rationalismus absolutus.

I. Nullum Supremum, sapientissimum, providentissimumque Numen divinum existit ab hac rerum universitate distinctum, et Deus idem est ac rerum natura, et ideirco immutationibus obnoxius, Deusque reapse fit in homine et mundo, atque omnia Deus sunt et ipsissimam Dei habent substantiam; ac una eademque res est Deus cum mundo, et proinde spiritus cum materia, necessitas cum libertate, verum cum falso, bonum cum malo et justum cum injusto. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

II. Neganda est omnis Dei actio in homines et mundum. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

III. Humana ratio, nullo prorsus Dei respectu habito, unicus est veri et falsi, boni et mali arbiter, sibi ipsi est lex, et naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficit. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

IV. Omnes religionis veritates ex nativa humanæ rationis vi derivant; hinc ratio est princeps norma, qua homo cognitionem omnium cujuscumque generis veritatum assequi possit ac debeat. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 novembris 1846. Epist. Encycl. *Singulari quidem*, 17 martii 1856. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

V. Divina revelatio est imperfecta, et idcirco subjecta continuo et indefinito progressui, qui humanæ rationis progressioni respondeat. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846. Alloc. *Maxima*, 9 junii 1862.

VI. Christi fides humanæ refragatur rationi; divinaque revelatio non solum nihil prodest, verum etiam nocet hominis perfectioni. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846. Alloc. *Maxima*, 9 junii 1862.

VII. Prophetiæ et miracula, in sacris Litteris exposita et narrata, sunt poetarum commenta, et christianæ fidei mysteria philosophicarum investigationum summa; et utriusque Testamenti libris mythica continentur inventa, ipseque Jesus Christus est mythica fictio. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846. Alloc. *Maxima*, 9 junii 1862.

§ 2. — Rationalismus moderatus.

VIII. Quum ratio humana ipsi religioni æquiparetur, idcirco theologicæ disciplinæ perinde ac philosophicæ tractandæ sunt. Alloc. *Singulari quadam perfusi*, 9 decembris 1854.

IX. Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianæ sunt objectum naturalis scientiæ seu philosophiæ; et humana ratio historice tantum exulta potest ex suis naturalibus viribus et principiis ad veram de omnibus etiam reconditoribus dogmatibus scientiam pervenire, modo hæc dogmata ipsi rationi tamquam objectum proposita fuerint. Epist. ad archiep. Frising. *Gravissimas*, 11 dec. 1862. Epist. ad eundem *Tuas libenter*, 21 dec. 1863.

X. Quum aliud sit philosophus, aliud philosophia, ille jus et officium habet se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit; at philosophia neque potest neque debet ulli sese submittere auctoritati. Epist. ad archiep. Frising. *Gravissimas*, 11 decembris 1862. Epist. ad eundem *Tuas libenter*, 21 decembris 1863.

XI. Ecclesia non solum non debet in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiæ tolerare errores, eique relinquere ut ipsa se corrigat. Epist. ad archiep. Frising. *Gravissimas*, 11 decembris 1862.

XII. Apostolicæ Sedis romanarumque Congregationum decreta liberum scientiæ progressum impediunt. Epist. ad archiep. Frising. *Tuas libenter*, 21 decembris 1863.

XIII. Methodus et principia, quibus antiqui Doctores scholastici Theologiam excoluerunt, temporum nostrorum necessitatibus scientiarumque progressui minime congruunt. Epist. ad archiep. Frising. *Tuas libenter*, 21 decembris 1863.

XIV. Philosophia tractanda est, nulla supernaturalis revelationis habita ratione. Epist. ad archiep. Frising. *Tuas libenter*, 21 decembris 1863.

NB. Cum rationalismi systemate cohærent per maximam partem errores Antonii Günther, qui damnantur in Epist. ad card. archiep. Coloniensem *Eximiam tuam*, 15 junii 1847; et in Epist. ad episc. Wratislaviensem *Dolore haud mediocri*, 30 aprilis 1860.

§ 3. — Indifferentismus, Latitudinarismus.

XV. Liberum cuique homini est eam amplecti ac profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus veram putaverit. Litt. Apost. *Multiplices inter*, 10 junii 1851. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

XVI. Homines in cujusvis religionis cultu viam æternæ salutis reperire æternamque salutem assequi possunt. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846. Alloc. *Ubi primum*, 17 decembris 1847. Epist. Encycl. *Singulari quidem*, 17 martii 1856.

XVII. Saltem bene sperandum est de æterna illorum omnium salute, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur. Alloc. *Singulari quadam*, 9 decembris 1854. Epist. Encycl. *Quanto conficiamur*, 17 augusti 1863.

XVIII. Protestantismus non aliud est quam diversa veræ ejusdem christianæ religionis forma, in qua æque ac in Ecclesia catholica Deo placere datum est. Epist. Encycl. *Noscitis et Nobiscum*, 8 decembris 1849.

§ 4. — Socialismus, Communismus, Societates clandestinæ, Societates biblicæ, Societates clerico-liberales.

Ejusmodi pestes sæpe gravissimisque verborum formulis reprobantur in Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 novembr. 1846; in Alloc. *Quibus quantisque*, 20 aprilis 1849; in Epist. Encycl. *Noscitis et Nobiscum*, 8 dec. 1849; in Alloc. *Singulari quadam*, 9 decembris 1854; in Epist. Encycl. *Quanto conficiamur mœrore*, 10 augusti 1863.

§ 5. — Errores de Ecclesia ejusque juribus.

XIX. Ecclesia non est vera perfectaue societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus juribus sibi a divino suo Fundatore collatis; sed civilis potestatis est definire quæ sint Ecclesiæ jura ac limites, intra quos eadem jura exercere queat. Alloc. *Singulari quadam*, 9 dec. 1854. Alloc. *Multis gravibusque*, 17 dec. 1860. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

XX. Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis Gubernii venia et assensu. Alloc. *Meminit unusquisque*, 30 septembris 1861.

XXI. Ecclesia non habet potestatem dogmaticæ definiendi religionem catholicæ Ecclesiæ esse unice veram religionem. Litt. Apost. *Multiplices inter*, 10 junii 1851.

XXII. Obligatio, qua catholici magistri et scriptores omnino adstringuntur, coarctatur in iis tantum, quæ ab infallibili Ecclesiæ judicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur. Epist. ad archiep. Frising. *Tuas libenter*, 21 decembris 1863.

XXIII. Romani Pontifices et Concilia œcumenica a limitibus suæ potestatis recesserunt, jura Principum usurparunt, atque etiam in rebus fidei et morum definiendis errarunt. Litt. Apost. *Multiplices inter*, 10 junii 1851.

XXIV. Ecclesia vis inferendæ potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 augusti 1851.

XXV. Præter potestatem Episcopatus inhærentem, alia est attributa temporalis potestas a civili imperio vel expresse vel tacite concessa, revocanda propterea, cum libuerit, a civili imperio. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 augusti 1851.

XXVI. Ecclesia non habet nativum ac legitimum jus acquirendi ac possidendi. Alloc. *Nunquam*, 15 decembris 1856. Encycl. *Incredibili*, 17 sept. 1863.

XXVII. Sacri Ecclesiæ ministri Romanusque Pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

XXVIII. Episcopis, sine Gubernii venia, fas non est vel ipsas Apostolicas Litteras promulgare. Alloc. *Nunquam fore*, 15 decembris 1856.

XXIX. Gratia a Romano Pontifice concessæ existimari debent tamquam irritæ, nisi per Gubernium fuerint imploratæ. Alloc. *Nunquam fore*, 15 decembris 1856.

XXX. Ecclesiæ et personarum ecclesiasticarum immunitas a jure civili ortum habuit. Litt. Apost. *Multiplices inter*, 18 junii 1851.

XXXI. Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante apostolica Sede. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852. Alloc. *Nunquam*, 15 dec. 1856.

XXXII. Absque ulla naturalis juris et æquitatis violatione potest abrogari personalis immunitas, qua clerici ab onere subeundæ exercendæque militiæ eximuntur; hanc vero abrogationem postulat civilis progressus, maxime in societate ad formam liberioris regiminis constituta. Epist. ad episc. Montisregal. *Singularis Nobisque*, 29 sept. 1864.

XXXIII. Non pertinet unice ad ecclesiasticam jurisdictionis potestatem proprio ac nativo jure dirigere Theologicarum rerum doctrinam. Epist. ad archiep. Frising. *Tuas libenter*, 21 dec. 1863.

XXXIV. Doctrina comparantium Romanum Pontificem Principi libero, et

agenti in universa Ecclesia, doctrina est, quæ medio ævo prævaluit. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

XXXV. Nihil vetat, alicujus Concilii generalis sententia aut universorum populorum facto, summum Pontificatum a Romano Episcopo atque urbe ad alium Episcopum aliamque civitatem transferri. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

XXXVI. Nationalis Concilii definitio nullam aliam admittit disputationem, civilisque administratio rem ad hosce terminos exigere potest. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

XXXVII. Institui possunt nationales Ecclesiæ ab auctoritate Romani Pontificis subductæ planeque divisæ. Alloc. *Multis gravibusque*, 17 decembris 1860. Alloc. *Jamdudum*, 18 martii 1861.

XXXVIII. Divisioni Ecclesiæ in orientalem atque occidentalem nimia Romanorum Pontificum arbitria contulerunt. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 augusti 1851.

§ 6. — **Erroris de Societate civili tum in se, tum in suis ad Ecclesiam relationibus spectata.**

XXXIX. Reipublicæ Status, utpote omnium jurium origo et fons, jure quodam pollet nullis circumscripto limitibus. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

XL. Catholicæ Ecclesiæ doctrina humanæ societatis bono et commodis adversatur. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846. Alloc. *Quibus quantisque*, 20 aprilis 1849.

XLI. Civili potestati, vel ab infideli imperante exercitæ, competit potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit nedum jus quod vocant *exequatur*, sed etiam jus appellationis, quam nuncupant *ab abusu*. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

XLII. In conflictu legum utriusque potestatis, jus civile prævalet. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

XLIII. Laica potestas auctoritatem habet rescindendi, declarandi ac faciendi irritas solemnes conventiones (vulgo *Concordata*) super usu jurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum Sede apostolica initas, sine hujus consensu, imo et ea reclamante. Alloc. *In Consistoriali*, 1 nov. 1850. Alloc. *Multi*, 17 dec. 1860.

XLIV. Civilis auctoritas potest se immiscere rebus, quæ ad religionem, mores et regimen spirituale pertinent. Hinc potest de instructionibus judicare, quas Ecclesiæ pastores ad conscientiarum normam pro suo munere edunt; quin etiam potest de divinorum Sacramentorum administratione, et dispositionibus ad ea suscipienda necessariis decernere. Alloc. *In Consistoriali*, 1 nov. 1850. Alloc. *Maxima*, 9 jun. 1862.

XLV. Totum scholarum publicarum regimen, in quibus juvenus christi-
næ alicujus Reipublicæ instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua

ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili, et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicumque auctoritati recognoscatur jus immiscendi se in disciplina scholarum, in regimine studiorum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum. Alloc. *In Consistoriali*, 1 novembris 1850. Alloc. *Quibus luctuosissimis*, 5 septembris 1851.

XLVI. Imo in ipsis clericorum seminariis methodus studiorum adhibenda civili auctoritati subjicitur. Alloc. *Nunquam fore*, 15 decembris 1856.

XLVII. Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholæ, quæ patent omnibus cujusque e populo classis pueris, ac publica universim Instituta, quæ litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi juventutis curandæ sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiæ auctoritate moderatrice, vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicæ auctoritatis arbitrio subjiciantur ad imperantium placita et ad communium ætati opinionum amussim. Epist. ad archiep. Friburg. *Quum non sine*, 14 julii 1864.

XLVIII. Catholicis viris probari potest ea juventutis instituendæ ratio, quæ sit a catholica fide et ab Ecclesiæ potestate sejuncta, quæque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenæ socialis vitæ fines tantummodo vel saltem primario spectet. Epist. ad archiep. Friburg. *Quum non sine*, 14 julii 1864.

XLIX. Civilis auctoritas potest impedire, quominus sacrorum Antistites et fideles populi cum Romano Pontifice libere ac mutuo communicent. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

L. Laica auctoritas habet per se jus præsentandi Episcopos, et potest ab illis exigere, ut ineant diocesium procuracionem antequam ipsi canonicam a s. Sede institutionem et Apostolicas Litteras accipiant. Alloc. *Nunquam fore*, 15 dec. 1856.

LI. Imo laicum Gubernium habet jus deponendi ab exercitio pastoralis ministerii Episcopos, neque tenetur obedire Romano Pontifici in iis, quæ Episcopatum et Episcoporum respiciunt institutionem. Litt. Apost. *Multiplies inter*, 10 junii 1851. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852.

LII. Gubernium potest suo jure immutare ætatem ab Ecclesia præscriptam pro religiosa tam mulierum quam virorum professione, omnibusque religiosis familiis indicare, ut neminem sine suo permissu ad solemnia vota nuncupanda admittant. Alloc. *Nunquam fore*, 15 decembris 1856.

LIII. Abrogandæ sunt leges, quæ ad religiosarum familiarum statum tutandum, earumque jura et officia pertinent; imo potest civile Gubernium iis omnibus auxilium præstare, qui a suscepto religiosæ vitæ instituto deficere ac solemnia vota frangere velint; pariterque potest religiosas easdem familias perinde ac collegiatis Ecclesias et Beneficia simplicia, etiam jurispatronatus, penitus extinguere, illorumque bona et redditus civilis potestatis administrationi et arbitrio subjicere et vindicare. Alloc. *Acerbissimum*, 27 septembris 1852. Alloc. *Probe memineritis*, 22 jan. 1855. Alloc. *Cum sæpe*, 26 julii 1855.

LIV. Reges et Principes non solum ab Ecclesiæ jurisdictione eximuntur verum etiam in quæstionibus jurisdictionis dirimendis superiores sunt Ecclesiæ, Litt. Apost. *Multiplices inter*, 10 junii 1851.

LV. Ecclesia a Statu, Statusque ab Ecclesia sejungendus est. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852.

§ 7. — Errores de Ethica naturali et christiana.

LVI. Morum leges divina haud egent sanctione, minimeque opus est ut humanæ leges ad naturæ jus conformentur aut obligandi vim a Deo accipiant. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

LVII. Philosophicarum rerum morumque scientia, itemque civiles leges possunt et debent a divina et ecclesiastica auctoritate declinare. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

LVIII. Aliæ vires non sunt agnoscendæ nisi illæ, quæ in materia positæ sunt, et omnis morum disciplina honestasque collocari debet in cumulandis et augendis quovis modo divitiis ac in voluptatibus explendis. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862. Epist. Encycl. *Quanto conficiamur*, 10 augusti 1863.

LIX. Jus in materiali facto consistit, et omnia hominum officia sunt nomen inane, et omnia humana facta juris vim habent. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

LX. Auctoritas nihil aliud est nisi numeri et materialium virium summa. Alloc. *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

LXI. Fortunata facti injustitia nullum juris sanctitati detrimentum affert. Alloc. *Jamdudum cernimus*, 18 mart. 1861.

LXII. Proclamandum est et observandum principium, quod vocant *de non interventu*. Alloc. *Novos et ante*, 28 sept. 1860.

LXIII. Legitimis Principibus obedientiam detrectare, imo et rebellare licet. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 novemb. 1846. Alloc. *Quisque vestrum*, 2 oct. 1847. Encycl. *Noscitis et Nobiscum*, 8 dec. 1849. Litt. Apost. *Cum catholica*, 26 mart. 1860.

LXIV. Tum cujusque sanctissimi juramenti violatio, tum quælibet scelestæ flagitiosaque actio sempiternæ legi repugnans, non solum haud est improbanda, verum etiam omnino licita, summisque laudibus efferenda, quando id pro patriæ amore agatur. Alloc. *Quibus quantisque*, 20 apr. 1849.

§ 8. — Errores de Matrimonio christiano.

LXV. Nulla ratione ferri potest, Christum exexisse matrimonium ad dignitatem Sacramenti. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

LXVI. Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque Sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

LXVII. Jure naturæ matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium propriè dictum auctoritate civili sanciri potest.

Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 augusti 1851. Alloc. *Acerbissimum*, 27 septembris 1852.

LXVIII. Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta existentia tollenda sunt. Litter. Apostol. *Multiplices inter*, 10 junii 1851.

LXIX. Ecclesia sequioribus sæculis dirimentia impedimenta inducere cœpit, non jure proprio; sed illo jure usa, quod a civili potestate mutuata erat. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

LXX. Tridentini canones, qui anathematis censuram illis inferunt, qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiæ negare audeant, vel non sunt dogmatici, vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

LXXI. Tridentini forma sub infirmitatis pœna non obligat, ubi lex civilis aliam formam præstituat, et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

LXXII. Bonifacius VIII votum castitatis in Ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

LXXIII. Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare veri nominis matrimonium; falsumque est, aut contractum matrimonii inter christianos semper esse Sacramentum, aut nullum esse contractum, si Sacramentum excludatur. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851. Lettera di Pio IX al re di Sardegna, 9 sett. 1852. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852. Alloc. *Multis gravibusque*, 17 dec. 1860.

LXXIV. Causæ matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 augusti 1851. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852.

NB. Huc facere possunt duo alii errores de clericorum cœlibatu abolendo, et de statu matrimonii statui virginitatis anteferendo. Confodiuntur, prior in Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846; posterior in Litt. Apost. *Multiplices inter*, 10 junii 1851.

§ 9. — Errores de civili Romani Pontificis Principatu.

LXXV. De temporalis regni cum spirituali compatibilitate disputant inter se christianæ et catholicæ Ecclesiæ filii. Litt. Apost. *Ad Apostolicæ*, 22 aug. 1851.

LXXVI. Abrogatio civilis imperii, quo apostolica Sedes potitur, ad Ecclesiæ libertatem felicitatemque vel maxime conduceret. Alloc. *Quibus quantisque* 20 apr. 1849.

NB. Præter hos errores explicite notatos, alii complures implicite reprobantur proposita et asserta doctrina, quam catholici omnes firmissime retinere debent, de civili Romani Pontificis principatu. Ejusmodi doctrina uculenter traditur in Alloc. *Quibus quantisque*, 20 apr. 1849; Si semper

antea, 20 maji 1850; in *Litt. Apost. Cum catholica Ecclesia*, 26 mart. 1860; in *Alloc. Novos*, 28 sept. 1860; *Jamdudum*, 18 mart. 1861; *Maxima quidem*, 9 junii 1862.

§ 10. — **Errores qui ad liberalismum hodiernum referuntur.**

LXXVII. Ætate hac nostra non amplius expedit, religionem catholicam haberi tamquam unicam Status religionem, ceteris quibuscumque cultibus exclusis. *Alloc. Nemo vestrum*, 26 julii 1855.

LXXVIII. Hinc laudabiliter in quibusdam catholici nominis regionibus lege cautum est, ut hominibus illuc immigrantibus liceat publicum proprii ejusque cultus exercitium habere. *Alloc. Acerbissimum*, 27 sept. 1852.

LXXIX. Enimvero falsum est, civilem cujusque cultus libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attributam quaslibet opiniones cogitationesque palam publiceque manifestandi, conducere ad populorum mores animosque facilius corrumpendos ac indifferentismi pestem propagandam. *Alloc. Nunquam fore*, 15 decembris 1856.

LXXX. Romanus Pontifex potest ac debet cum progressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese reconciliare et componere. *Alloc. Jamdudum cernimus*, 18 martii 1861.

Aliæ propositiones a Pio IX damnatæ in Encyc. Quanta cura.

1) Optima societatis publicæ ratio civilisque progressus omnino requirit, ut humana societas constituatur et gubernetur, nullo habito ad religionem respectu ac si ea non existeret, vel saltem nullo facto veram inter falsasque religiones discrimine.

2) Optima est conditio societatis, in qua ab Imperio non agnoscitur officium coercendi sancitis pœnis violatores catholicæ religionis, nisi quatenus pax publica postulet.

3) Libertas conscientiæ et cultuum est proprium cujuscumque hominis jus, quod lege proclamari et asseri debet in omni recte constituta societate, et jus civibus inesse ad omnimodam libertatem nulla vel ecclesiastica vel civili auctoritate coarctandam, quo suos conceptus quoscumque manifestare ac declarare valeant.

4) Voluntas populi, publica quam dicunt opinione vel alia ratione manifestata, constituit supremam legem ab omni divino humanoque jure solutam; et in ordine politico facta consummata eo ipso quod consummata sunt, vim juris habent.

5) Auferenda est civibus et Ecclesiæ facultas qua eleemosynas christianæ caritatis causa palam erogare valeant; ac de medio tollenda est lex qua certis aliquibus diebus opera servilia propter Dei cultum prohibentur.

6) Societas domestica, sen familia, totam suæ existentiae rationem a jure dumtaxat civili mutuatur; proindeque ex lege tantum civili dimanant ac

pendent jura omnia parentum in filios, cum primis vero jus institutionis educationisque curandæ.

7) Clerus, utpote vero utilique scientiæ et civilitatis progressui inimicus, ab omni juventutis instituendæ educandæque cura et officio est amovendus.

8) Ecclesiæ leges non obligant in conscientia, nisi cum promulgantur a civili potestate. Acta et decreta RR. Pontificum ad religionem et ecclesiam spectantia indigent sanctione et approbatione, vel minimum assensu potestatis civilis.

9) Constitutiones Apostolicæ quibus damnantur clandestinæ societates, sive in eis exigatur sive non juramentum de secreto servando, earumque asseclæ et fautores anathemate mulctantur, nullam habent vim in illis orbis regionibus ubi ejusmodi aggregationes tolerantur a civili gubernio.

10) Excommunicatio a Tridentino et Pontificibus lata in eos, qui jura possessionesque ecclesiæ invadunt et usurpant, nituntur confusione ordinis spiritualis, ordinisque civilis ac politici ad mundanum dumtaxat bonum prosequendum. Ecclesia nihil debet decernere, quod obstringere possit fidelium conscientias in ordine ad usum rerum temporalium.

11) Ecclesiæ jus non competit violatores legum suarum pœnis temporalibus coercendi.

12) Conforme est S. Theologiæ jurisque publici principiis bonorum proprietatem, quæ ab ecclesiis et familiis religiosis aliisque locis piis possidentur, civili Gubernio asserere et vindicare.

13) Ecclesiastica potestas non est jure divino distincta et independens a potestate civili, neque ejusmodi distinctio et independentia servari potest quin ab ecclesia invadantur et usurpentur essentialia jura potestatis civilis.

14) Illis Apostolicæ Sedis judiciis et decretis, quorum objectum ad bonum generale Ecclesiæ, ejusdemque jura ac disciplinam spectare declaratur, dummodo fidei morumque dogmata non attingant, potest assensus et obedientia detrectari absque peccato, et absque ulla catholicæ professionis jactura.

1823. *XL propositiones ex operibus Antonii Rosmini Abbatis sumptæ prohibentur.*

Illustrissime ac Reverendissime Domine,

Hisce adjunctum litteris transmittitur ad Amplitudinem tuam decretum generale, quo Suprema Congregatio em.orum Patrum una mecum Inquisitorum generalium, adprobante et confirmante SS. Domino Nostro Leone XIII, plures propositiones ex operibus, quæ sub nomine Antonii Rosmini Serbati edita sunt, damnantur et proscribuntur. Quapropter excitatur pastoralis cura et vigilantia Amplitudinis tuæ, ut a damnatis hujusmodi doctrinis oves fidei tuæ concreditas quam diligentissime custodias; ac si qui forte sint in ista diœcesi qui illis adhuc faveant, eos ad S. Sedis judicium docili animo recipiendum inducere studeas. Præcipue vero eniteris, ut mentes adolescentium, eorum præsertim qui in spem Ecclesiæ in Seminario aluntur, germana catholicæ Ecclesiæ doctrina e puris fontibus sanctorum Patrum, Ecclesiæ Doctorum, probatorum auctorum, ac præcipue Angelici Doctoris S. Thomæ Aquinatis hausta imbuantur.

Tibi interim fausta omnia ac felicia precor a Domino.

Datum Romæ die 7 martii 1888.

Addictissimus in Domino

R. Card. MONACO.

Feria IV, die 14 Decembris 1887.

Post obitum Antonii Rosmini Serbati quædam ejus nomine in lucem prodierunt scripta, quibus plura doctrinæ capita, quorum germina in prioribus hujus Auctoris libris continebantur, clarius evolvuntur atque explicantur. Quæ res accuratiora studia non hominum tantum in theologicis ac philosophicis disciplinis præstantium, sed etiam sacrorum in Ecclesia Antistitum excitarunt. Hi non paucas propositiones, quæ catholicæ veritati haud consonæ videbantur, ex posthumis præsertim illius libris exscripserunt, et summo S. Sedis judicio subjecerunt.

Porro SS. D. N. Leo divina providentia Papa XIII, cui maxime curæ est ut depositum catholicæ doctrinæ ab erroribus immune purumque servetur, delatas propositiones sacro consilio Em.orum Patrum Cardinalium in universa christiana republica Inquisitorum Generalium examinandas commisit.

Quare, ut mos est Supremæ Congregationis, instituto diligentissimo examine, factaque earum propositionum collatione cum reliquis Auctoris doctrinis, prout potissimum ex posthumis libris elucescunt, propositiones quæ se-

quantur in proprio Auctoris sensu reprobandas, damnandas ac proscribendas esse iudicavit, prout hoc generali decreto reprobatur, damnatur, proscribitur; quin exinde cuiquam deducere liceat, ceteras ejusdem Auctoris doctrinas, quæ per hoc decretum non damnantur, ullo modo adprobare.

Facta autem de his omnibus SS. D. N. Leoni XIII accurata relatione, Sanctitas Sua decretum Em.orum Patrum adprobavit, confirmavit, atque ab omnibus servari mandavit.

En propositiones damnatæ:

I. In ordine rerum creaturarum immediate manifestatur humano intellectui aliquid divini in se ipso, hujusmodi nempe quod ad divinam naturam pertineat.

Nella sfera del creato si manifesta immediatamente all' umano intelletto qualche cosa di divino in se stesso, cioè tale che alla divina natura appartenga — (Teosof. Vol. IV. num. 2, pag. 6).

II. Cum divinum dicimus in natura, vocabulum istud *divinum* non usurpamus ad significandum effectum non divinum causæ divinæ; neque mens nobis est loqui de *divino* quodam, quod tale sit per participationem.

Dicendo divino nella natura, non prendo questa parola divino a significare un effetto non divino di una causa divina. Per la stessa ragione non è mia intenzione di parlare di un divino che sia tale per partecipazione — (Ivi).

III. In natura igitur universi, idest in intelligentiis quæ in ipso sunt, aliquid est, cui convenit denominatio divini, non sensu figurato, sed proprio.

Est actualitas non distincta a reliquo actualitatis divinæ.

Vi è dunque nella natura dell' universo, cioè nelle intelligenze che sono in esso, qualche cosa a cui conviene la denominazione di divino, non dico in un senso figurato, ma in un senso proprio — (Teosof. Vol. IV. Del divino nella natura, n. 15, p. 18 e 19). — È una attualità indistinta dal resto dell' attualità divina, indivisibile in se, divisibile per astrazione mentale — (Teosof. Vol. III. n. 1423, p. 344).

IV. Esse indeterminatum, quod procul dubio notum est omnibus intelligentiis, est divinum illud quod homini in natura manifestatur.

L' essere indeterminato (essere ideale), il quale è indubitabilmente palese a tutte le intelligenze, è quel divino che si manifesta all' uomo nella natura (Teosof. Vol. IV. n. 5, c. 6, p. 8).

V. Esse quod homo intuetur necesse est ut sit aliquid entis necessarii et æterni, causæ creantis, determinantis ac finientis omnium entium contingentium; atque hoc est Deus.

L'essere intuito dall'uomo deve necessariamente essere qualche cosa di un ente necessario ed eterno, causa creante, determinante e finiente di tutti gli enti contingenti; e questo è Dio — (Teosof. Vol. I. n. 298, p. 241).

VI. In esse quod præscindit a creaturis et a Deo, quod est esse indeterminatum, atque in Deo, esse non indeterminato sed assoluto, eadem est essentia.

Nell'uno (essere che prescinde dalle creature e da Dio, e che è l'essere indeterminato) e nell'altro essere (che non è più indeterminato, ma Dio stesso essere assoluto) c'è la stessa essenza — (Teosof. Vol. II. num. 848, pagina 150).

VII. Esse indeterminatum intuitionis, esse iniziale, est aliquid Verbi, quod mens Patris distinguit non realiter, sed secundum rationem a Verbo.

L'essere indeterminato della intuizione... l'essere iniziale... è qualche cosa del Verbo, che ella (la mente del Padre) distingue non realmente, ma secondo la ragione dal Verbo — (Teosof. Vol. II. n. 848, p. 150. Vol. I. num. 490, pag. 445).

VIII. Entia finita quibus componitur mundus resultant ex duobus elementis, idest ex termino reali finito et ex esse initiali, quod eidem termino tribuit formam entis.

Gli enti finiti che compongono il mondo risultano da due elementi, cioè dal termine reale finito e dall'essere iniziale che dà a questo termine la forma di ente — (Teosof. Vol. I. num. 454, p. 396).

IX. Esse, objectum intuitionis, est actus initialis omnium entium.

Esse iniziale est initium tam cognoscibilium quam subsistentium: est pariter initium Dei, prout a nobis concipitur, et creaturarum.

L'essere, oggetto dell'intuito... è l'atto iniziale di tutti gli enti (Teosof. Vol. III. n. 1235, p. 73). — *L'essere iniziale dunque è inizio tanto dello scibile quanto del sussistente... è ugualmente inizio di Dio, come da noi si concepisce, e delle creature* — (Teosof. Vol. I. n. 287, p. 229, num. 288, pag. 230).

X. Esse virtuale et sine limitibus est prima ac simplicissima omnium entitatum, adeo ut quælibet alia entitas sit composita, et inter ipsius componentia semper et necessario sit esse virtuale. — Est pars essentialis omnium omnino entitatum, utut cogitatione dividantur.

L'essere virtuale e senza termini (divino in se stesso, appartenenza di Dio) è la prima e la più semplice delle entità, per così fatto modo che qualunque altra entità è composta, e tra i suoi componenti c'è l'essere virtuale sempre e necessariamente. — L'essere virtuale è parte essenziale di tutte affatto le entità per quantunque col pensiero si dividano — (Teosof. Vol. I. n. 280, p. 221; n. 281, p. 223).

XI. Quidditas (id quod res est) entis finiti non constituitur eo quod habet positivi, sed suis limitibus. Quidditas entis infiniti constituitur entitate, et est positiva; quidditas vero entis finiti constituitur limitibus entitatis, et est negativa.

La quiddità (ciò che una cosa è) dell' ente finito non è costituita da ciò che egli ha di positivo, ma dai suoi limiti... La quiddità dell' ente infinito è costituita dall' entità, ed è positiva, e la quiddità dell' ente finito è costituita dai limiti dell' entità, ed è negativa — (Teosof. Vol. I. n. 726, pag. 708, 709).

XII. Finita realitas non est, sed Deus facit eam esse addendo infinitæ realitati limitationem.

Esse initiale fit essentia omnis entis realis.

Esse quod actuatur naturas finitas, ipsis conjunctum, est recisum a Deo.

La realtà finita non è, ma egli (Dio) la fa essere coll' aggiungere alla realtà infinita la limitazione (Teosof. Vol. I. n. 681, p. 658). — L' essere iniziale.. diventa l' essenza di ogni ente reale (Ivi, Vol. I. n. 458, p. 399). — L' essere che attua le nature finite, a queste congiunto, essendo reciso da Dio... (Ivi, Vol. III. n. 1425, p. 346).

XIII. Discrimen inter esse absolutum et esse relativum non illud est quod intercedit substantiam inter et substantiam, sed aliud multo majus; unum enim est absolute ens, alterum est absolute non-ens. At hoc alterum est relative ens. Cum autem ponitur ens relativum, non multiplicatur absolute ens; hinc absolutum et relativum absolute non sunt unica substantia, sed unicum esse; atque hoc sensu nulla est diversitas esse, imo habetur unitas esse.

La differenza che passa tra l' essere assoluto e il relativo non è quella di sostanza a sostanza, ma una molto maggiore...; perocchè v' ha differenza di essere in questo senso, che l' uno è assolutamente ente, l' altro è assolutamente non ente. Ma questo secondo è relativamente ente. Ora col porre un ente relativo non si moltiplica assolutamente l' ente; sicchè rimane, che assolutamente l' assoluto e il relativo sia non già una sostanza sola, ma bensì un essere solo, e in questo senso non v' abbia diversità di essere, anzi unità di essere — (Teosof. Vol. V. Cap. IV. pag. 9).

XIV. Divina abstractione producitur esse initiale, primum finitorum entium elementum, divina vero imaginatione producitur reale finitum, seu realitates omnes, quibus mundus constat.

Coll' astrazione divina abbiamo veduto come sia stato prodotto l' essere iniziale, primo elemento degli enti finiti; coll' immaginazione divina abbiamo pure veduto come sia stato prodotto il reale finito — tutte le realtà di cui consta l' universo — (Teosof. Vol. I. n. 463, p. 403).

XV. Tertia operatio esse absoluti mundum creantis est divina synthesis,

idest unio duorum elementorum: quæ sunt esse *initiale*, commune omnium finitorum entium initium, atque *reale* finitum, seu potius diversa realia, termini diversi ejusdem esse initialis. Qua unione creantur entia finita.

La terza operazione dell' essere assoluto creante il mondo è la sintesi divina, cioè l'unione dei due elementi, l' essere iniziale inizio comune di tutti gli enti finiti, e il reale finito, o per dir meglio i diversi reali finiti, termini diversi dello stesso essere iniziale. Colla quale unione sono creati gli enti finiti — (Ivi).

XVI. Esse iniziale per divinam synthesim ab intelligentia relatum, non ut intelligibile, sed mere ut essentia, ad terminos finitos reales, efficit ut existant entia finita subjective et realiter.

Riferito dall' intelligenza, per mezzo della sintesi divina, l' essere iniziale, non come intelligibile, ma puramente come essenza, ai termini reali finiti, fa che esistano gli enti finiti subiettivamente e realmente — (Teosof. Vol. I. n. 464, pag. 410).

XVII. Id unum efficit Deus creando, quod totum actum esse creaturarum integre ponit; hic igitur actus proprie non est factus, sed positus.

Quello che fa Iddio (creando) è unicamente di porre tutto intero l'atto dell' essere delle creature: dunque quest' atto non è propriamente fatto, ma è posto — (Teosof. Vol. I. n. 412, p. 350).

XVIII. Amor, quo Deus se diligit etiam in creaturis, et qui est ratio qua se determinat ad creandum, moralem necessitatem constituit, quæ in ente perfectissimo semper inducit effectum: hujusmodi enim necessitas tantummodo in pluribus entibus imperfectis integram relinquit libertatem bilateralem.

Vi ha una ragione in Dio stesso per la quale ei si determina a creare; e questa ragione è di nuovo l' amore di se stesso, il quale si ama anche nelle creature. Quindi la divina sapienza, come meglio altrove esporremo, trova esser cosa conveniente la creazione, e questa semplice convenienza basta a far sì che l' Esser perfettissimo vi si determini. Ma non si deve confondere questa necessità di convenienza con quella necessità che nasce dalla forma reale dell' essere, e che necessità fisica si suol chiamare. La necessità di convenienza è una necessità morale, cioè veniente dall' Essere sotto la sua forma morale; e la necessità morale non sempre induce l' effetto che ella prescrive: ma lo induce solo nell' Essere perfettissimo, e non negli esseri imperfetti (a molli de' quali rimane perciò la libertà bilaterale), perchè l' Essere perfettissimo è insieme moralissimo, cioè ha compiuta in sè ogni esigenza morale — (Teosof. Vol. I. n. 51, pag. 49-50).

XIX. Verbum est materia illa invisibilis, ex qua, ut dicitur Sap. xi, 18, creatæ fuerunt res omnes universi.

Il Verbo è quella materia invisibile, da cui dice il libro della Sapienza

(XI, 18) *che furono create le cose tutte dell' universo* — (Introduz. del Vangelo secondo Giov., lez. 37, p. 109).

XX. Non repugnat ut anima humana generatione multiplicetur; ita ut concipiatur eam ab imperfecto, nempe a gradu sensitivo, ad perfectum, nempe ad gradum intellectivum, procedere.

Niente ripugna che il soggetto, di cui si parla, si moltiplichi per via di generazione — (Psicolog. L. 4, n. 656). — *Noi abbiamo già detto che la generazione dell' anima umana si può concepire per gradi progressivi dall' imperfetto al perfetto, e però che prima ci sia il principio sensitivo, il quale, giunto alla sua perfezione colla perfezione dell' organismo, riceva l' intuizione dell' essere, e così si renda intellettuale e razionale* — (Teosof., Vol. I. n. 646, p. 619).

XXI. Cum sensitivo principio intuibile fit esse, hoc solo tactu, hac sui unione, principium illud antea solum sentiens, nunc simul intelligens, ad nobiliorem statum evehitur, naturam mutat, ac fit intelligens, subsistens atque immortale.

Rendendosi l' essere intuibile al detto principio (sensitivo), con questo toccamento, con questa unione di sè, il solo principio prima solo senziente, ora anco intelligente, si solleva a più alto stato, cangia natura, rendesi intellettuale, sussistente, immortale — (Antropol. l. 4. c. 5. n. 819). — *Quindi si offre alla mente l' espressione che il principio sensitivo sia divenuto principio razionale, che si sia convertito in un altro, avendo subito veramente una tale permutazione* — (Teosof. Vol. I. n. 646, p. 619).

XXII. Non est cogitatu impossibile divina potentia fieri posse ut a corpore animato dividatur anima intellectiva, et ipsum adhuc maneat animale: maneret nempe in ipso, tamquam basis puri animalis, principium animale, quod antea in eo erat veluti appendix.

Quanto poi alle appendici di cui parliamo, cioè al corpo animato, non è certo impossibile il pensare che dalla potenza divina possa esser da lui divisa l' anima intellettuale, ed egli tuttavia rimanersi nella qualità di animale, rimanendo il principio animale, che prima esisteva come appendice, siccome base del nuovo ente, cioè del puro animale che rimarrebbe — (Teosof. Vol. I. n. 621, pag. 519).

XXIII. In statu naturali, anima defuncti existit perinde ac non esset: cum non possit ullam super seipsam reflexionem exercere, aut ullam habere sui conscientiam, ipsius conditio similis dici potest statui tenebrarum perpetuarum et somni sempiterni.

Questa (l' anima del defunto) esiste certamente, ma è come se non esistesse — (Teodicea, Appendice, art. 10, p. 638). — *Nel quale stato (di natura) non essendo a lei (all' anima separata) possibile alcuna riflessione su di se stessa, nè alcuna coscienza, la sua condizione si potrebbe rassom-*

migliare ad uno stato di perpetue tenebre e di sempiterno sonno — (Introduz. del Vang. secondo Giov. Lez. 69, p. 218).

XXIV. Forma substantialis corporis est potius effectus animæ, atque interior terminus operationis ipsius: propterea forma substantialis corporis non est ipsa anima.

Unio animæ et corporis proprie consistit in immanenti perceptione, qua subjectum intuens ideam affirmat sensibile, postquam in hac ejus essentiam intuitum fuerit.

La forma sostanziale del corpo è piuttosto un effetto dell'anima e il termine interno delle sue operazioni: però non è l'anima stessa che sia la forma sostanziale del corpo — (Psicol. Parte II. l. I. c. 11, n. 849). — *L'unione dell'anima col corpo consiste propriamente in una percezione immanente, per la quale il soggetto intuale l'idea afferma il sensibile dopo averne in questa intuita l'essenza* — (Teosof. Vol. V. Cap. LIII, art. § 5, Vol. IV. p. 377).

XXV. Revelato mysterio SS. Trinitatis, potest ipsius existentia demonstrari argumentis mere speculativis, negativis quidem et indirectis, hujusmodi tamen ut per ipsa veritas illa ad philosophicas disciplinas revocetur, atque fiat propositio scientifica sicut ceteræ: si enim ipsa negaretur, doctrina theosophica *puræ rationis* non modo incompleta maneret, sed etiam omni ex parte absurditatibus scatens annihilaretur.

Il Mistero della Triade... dopo che fu rivelato, esso rimane bensì incomprendibile nella sua propria natura... ma ben... si può conoscere quella (l'esistenza) d'una Trinità in Dio in un modo almeno congetturale con ragioni positive e dirette, e dimostrativamente con ragioni negative ed indirette; e che mediante queste prove puramente speculative dell'esistenza d'una augustissima Triade, questa misteriosa dottrina rientra nel campo della filosofia. — *Questa esistenza (della SS. Trinità) diventa una proposizione scientifica come tutte le altre.* — *Qualora si negasse quella Trinità, ne verrebbero da tutte le parti conseguenze assurde apertamente... O conviene ammettere la divina Triade, o lasciare la dottrina teosofica di pura ragione incompleta non solo, ma pugnante d'ogni parte seco medesima, e dagli assurdi inevitabili straziata e del tutto annullata* — (Teosof. Vol. I. nn. 191, 193, 194, pag. 155-158).

XXVI. Tres supremæ formæ esse, nempe subjectivitas, objectivitas, sanctitas, seu realitas, idealitas, moralitas, si transferantur ad esse absolutum, non possunt aliter concipi nisi ut personæ subsistentes et viventes.

Verbum, quatenus objectum amatum, et non quatenus Verbum, idest objectum in se subsistens per se cognitum, est persona Spiritus Sancti.

L'essere nelle tre forme (subbiettività, obbiettività, santità, o per dirlo altramente: realtà, idealità, moralità) è identico. — *Le tre forme poi del-*

l'essere, ove si trasportino nell' Essere assoluto, non si possono più concepire in altro modo che come persone sussistenti e viventi (Vol. I. n. 190, 196, p. 154, 156). — *Il Verbo in quanto è oggetto amato, e non in quanto è Verbo, cioè oggetto sussistente per sè cognito, è la persona dello Spirito Santo* — (Introduz. del Vangelo secondo Giov., Lez. 65, p. 200).

XXVII. In humanitate Christi humana voluntas fuit ita rapta a Spiritu Sancto ad adhærendum Esse objectivo, idest Verbo, ut illa ipsi integre tradiderit regimen hominis, et Verbum illud personaliter assumpserit, ita sibi uniens naturam humanam. Hinc voluntas humana desiit esse personalis in homine, et cum sit persona in aliis hominibus, in Christo remansit natura.

Nella umanità di Cristo la volontà umana fu talmente rapita dallo Spirito Santo ad aderire all' essere oggettivo, cioè al Verbo, che ella cedette intieramente a lui il governo dell' uomo, e il Verbo ne prese personalmente il regime, così incarnandosi, rimanendo la volontà in potere del Verbo, che, come primo principio di questo essere Teandrico, ogni cosa faceva o si faceva dalle altre potenze col suo consenso. Onde la volontà umana cessò di essere personale nell' uomo, e da persona che è negli altri uomini rimase in Cristo natura... Il Verbo poi, incarnato così per opera dello Spirito Santo, estese la sua unione a tutte le potenze ed alla carne stessa — (Introduz. del Vangelo secondo Giov., Lez. 85, p. 281).

XXVIII. In christiana doctrina, Verbum, character et facies Dei, imprimitur in animo eorum qui cum fide suscipiunt baptismum Christi.

Verbum, idest character in anima impressum, in doctrina christiana est Esse reale (infinitum) per se manifestum, quod deinde novimus esse secundam personam SS. Trinitatis.

Insegnò dunque il Cristianesimo che il Verbo, carattere e faccia di Dio, come viene anco sovente chiamato nelle Scritture, s'imprime nelle anime di quelli che colla fede ricevono il battesimo di Cristo (Introduz. alla Filosofia, n. 91). — *Il Verbo dunque, ossia il carattere impresso nell' anima secondo il cristiano insegnamento, è l'essere reale (infinito) per sè manifesto, il quale di poi sappiamo essere una persona, la seconda della divina Trinità* — (Ivi Nota).

XXIX. A catholica doctrina, quæ sola est veritas, minime alienam putamus hanc conjecturam: In eucharistico Sacramento substantia panis et vini fit vera caro et verus sanguis Christi, quando Christus eam facit terminum sui principii sentientis, ipsamque sua vita vivificat: eo ferme modo quo panis et vinum vere transubstantiantur in nostram carnem et sanguinem, quia fiunt terminus nostri principii sentientis.

Non crediamo aliena dalla dottrina cattolica, che solo è verità, la seguente conghiettura, cioè che (nell' Eucaristico Sacramento) la sostanza del pane e del vino ha cessato interamente di essere sostanza del pane e del

vino, ed è divenuta vera carne e vero sangue di Cristo, quando Cristo la rese termine del suo principio senziente, e così l'avvivò della sua vita, a quel modo come accade nella nutrizione, nella quale il pane che si mangia e il vino che si beve, quando è nella sua parte nutritiva assimilato alla nostra carne e al nostro sangue, egli è veramente transustanziato, e non è più come prima pane e vino, ma è veramente nostra carne e sangue, perchè è divenuto termine del nostro principio sensitivo — (Introduz. del Vang. secondo Giov., Lez. 87, p. 285-86).

XXX. Peracta transubstantiatione, intelligi potest, corpori Christi glorioso partem aliquam adjungi in ipso incorporatam, indivisam, pariterque gloriosam.

Avvenuta la transustanziazione, si può intendere, che al corpo glorioso (di Gesù Cristo) si sia aggiunta qualche parte in esso incorporata ed indivisa e del pari gloriosa — (Ivi).

XXXI. In Sacramento Eucharistiæ, vi verborum, corpus et sanguis Christi est tantum ea mensura quæ respondet quantitati (a quel tanto) substantiæ panis et vini quæ transubstantiantur: reliquum corporis Christi ibi est per concomitantiam.

Appunto perchè il corpo di Cristo è unico ed indiviso, egli è necessario che dove si trova una parte si trovi tutto...; ma non tutto quel corpo diviene termine del suo principio senziente, ma unicamente quella parte che corrisponde a quel tanto che v'aveva di sostanza di pane e di sostanza di vino nella transustanziazione. Ancora ne verrebbe che in virtù delle parole divine questa sostanza del pane e del vino si transustanziasse in carne e sangue del Salvatore; ma il rimanente del corpo e del sangue vi rimanesse unito per concomitanza, il che non par contrario alla dottrina cattolica — (Ivi p. 286, seg.).

XXXII. Quoniam qui non manducat carnem Filii hominis et non bibit ejus sanguinem, non habet vitam in se; et nihilominus qui moriuntur cum baptisate aquæ, sanguinis aut desiderii, certo consequuntur vitam æternam; dicendum est his qui in hac vita non comederunt corpus et sanguinem Christi, subministrari hunc cælestem cibum in futura vita, ipso mortis instanti.

Hinc etiam sanctis V. T. potuit Christus descendens ad inferos seipsum communicare sub speciebus panis et vini, ut aptos eos redderet ad visionem Dei.

Se dunque chi non mangia la carne del Figliuolo dell'uomo, e non bee il suo sangue, non ha la vita in se stesso, e tuttavia chi muore col battesimo d'acqua, o di sangue o di desiderio, è certo che acquista la vita eterna, convien dire che quella comestione della carne e del sangue di Cristo che non fece nella vita presente, gli verrà somministrata nella futura al punto della sua morte, e così avrà la vita in se stesso... Anche a' santi del-

L'antico Testamento, quando Cristo discese al Limbo, potè Cristo comunicare se stesso sotto forma di pane e di vino, e così... renderli atti alla visione di Dio — (Introduz. del Vang. secondo Giov., Lez. 74, p. 238).

XXXIII. Cum dæmones fructum possederint, putarunt se ingressuros in hominem, si de illo ederet; converso enim cibo in corpus hominis animatum, ipsi poterant libere ingredi animalitatem, idest in vitam subjectivam hujus entis, atque ita de eo disponere sicut proposuerant.

(I demonii) impossessatisi di un frutto pensarono che entrerebbero nell'uomo quando egli, spiccatolo dall'albero, ne mangiasse; giacchè il cibo convertendosi nel corpo animato dell'uomo, essi potevano entrare a man salva nell'animalità, ossia nella vita soggettiva di questo essere, e farne quel governo che si proponevano — (Introduz. del Vang. secondo Giov., Lez. 63, pag. 191).

XXXIV. Ad præservandam B. V. Mariam a labe originis, satis erat ut incorruptum maneret minimum semen in homine, neglectum forte ab ipso dæmone; e quo incorrupto semine, de generatione in generationem transfuso, suo tempore oriretur Virgo Maria.

Preservò (Iddio) dal peccato originale una donzella...: alla quale preservazione dall'infezione originale bastava che rimanesse incorrotto un menomo seme dell'uomo, trascurato forse dal demonio stesso, dal quale seme incorrotto passato di generazione in generazione uscisse a suo tempo la Vergine — (Ivi, Lez. 64, p. 193).

XXXV. Quo magis attenditur ordo justificationis in homine, eo aptior apparet modus dicendi scripturalis quod Deus peccata quædam tegit aut non imputat. — Juxta Psalmistam discrimen est inter iniquitates quæ remittuntur et peccata quæ teguntur; illæ, ut videtur, sunt culpæ actuales et liberæ, hæc vero sunt peccata non libera eorum qui pertinent ad populum Dei, quibus propterea nullum afferunt nocumentum.

Più che altri considera quest'ordine della giustificazione dell'uomo, più troverà acconcia la maniera scritturale di dire che Dio cuopre certi peccati e non li imputa. Infatti col battesimo non si distrugge la mala volontà naturale, ma le se n'aggiunge una sopranaturale che cuopre, per così dire, la naturale, e impedisce che quella perda l'uomo. Onde il Salmista dice: Beati quelli le iniquità dei quali furono rimesse, e i peccati dei quali furono coperti; dove si fa la differenza fra le iniquità che si rimettono e i peccati che si cuoprono, e sembra che per quelle si vogliano intendere le colpe attuali e libere, e per questi i peccati non liberi di quelli che appartengono al popolo di Dio, e che però non ne ricevono più danno alcuno — (Trattato della coscienza morale, l. 1. c. 6. a. 2).

XXXVI. Ordo supernaturalis constituitur manifestatione esse in plenitudine suæ formæ realis; cujus communicationis seu manifestationis effectus

est sensus (*sentimento*) deiformis, qui inchoatus in hac vita constituit lumen fidei et gratiæ, completus in altera vita constituit lumen gloriæ.

L'essere (essenziale) si comunica a noi nella sola forma ideale per natura, e questo costituisce l'ordine naturale; l'essere stesso si manifesta a noi altresì nella pienezza della sua forma reale per grazia, e questa è comunicazione e percezione vera di Dio, e costituisce l'ordine soprannaturale.... l'effetto della comunicazione soprannaturale è un sentimento deiforme, di cui non abbiamo a principio coscienza, come non l'abbiamo di ogni sentimento nostro sostanziale e fondamentale. Or poi il sentimento deiforme, di cui parliamo, è incipiente in questa vita, nella quale costituisce il lume della fede e della grazia; compiuto nell'altra, nella quale costituisce il lume della gloria — (Filosof. del Diritto. Par. II. n. 674, 676, 677).

XXXVII. Primum lumen reddens animam intelligentem est esse ideale; alterum primum lumen est etiam esse, non tamen mere ideale, sed subsistens ac vivens: illud abscondens suam personalitatem ostendit solum suam objectivitatem: at qui videt alterum (quod est Verbum), etiamsi per speculum et in ænigmate, videt Deum.

Il primo lume che rende l'anima intelligente è l'essere ideale e indeterminato; l'altro primo lume è ancora l'essere, ma non puramente ideale, ma ben anche sussistente e vivente... L'idea adunque è l'essere intuito dall'uomo, ma non è il Verbo; chè non quella, ma questo è sussistenza: quello è l'essere che occulta la sua sussistenza e lascia solo trasparire la sua oggettività indeterminata ed impersonale: nella mente che intuisce l'idea non cade la personalità dell'essere... ma chi vede il Verbo ancorchè per ispecchio ed in enimma, vede Iddio — (Introd. alla Filosofia, n. 85).

XXXVIII. Deus est objectum visionis beatificæ in quantum est auctor operum ad extra.

Sebbene Iddio senza mezzo alcuno sia oggetto della visione beatificatrice, e forma dell'intelletto dei Beati, tuttavia egli è tale in quanto è autore delle opere ad extra, le quali in modo ineffabile sono in lui — (Teodicea, n. 672).

XXXIX. Vestigia sapientiæ ac bonitatis quæ in creaturis relacent, sunt comprehensoribus necessaria; ipsa enim in æterno exemplari collecta sunt ea ipsius pars quæ ab illis videri possit (*che è loro accessibile*), ipsaque argumentum præbent laudibus, quas in æternum Deo beati concinunt.

I vestigi della sapienza e della bontà del creato, lungi dal divenire loro (ai comprensori) inutili, anzi riescono necessari; perocchè questi vestigi tutti raccolti nell'esemplare eterno sono appunto quella parte di esso che è loro accessibile, onde sono tuttavia quelli che danno argomento alle lodi che a Dio eternamente tributano — (Ivi, n. 674).

XL. Cum Deus non possit, nec per lumen gloriæ, totaliter se commu-

nicare entibus finitis, non potuit essentiam suam comprehensoribus revelare et communicare, nisi eo modo, qui finitis intelligentiis sit accommodatus: scilicet Deus se illis manifestat quatenus cum ipsis relationem habet, ut eorum creator, provisor, redemptor, sanctificator.

Se dunque non potea (Dio) comunicare se stesso totalmente ad esseri finiti, neppure mediante il lume di gloria, rimane a cercare in che modo egli poteva rivelare loro e comunicare la propria essenza. Certo in quel modo che alla natura delle intelligenze create è conforme; e questo modo è quello pel quale Iddio ha con esso loro relazione, cioè come creatore loro, come provisor, come redentore, come santificatore — (Ivi, n. 677).

JOSEPH MANCINI S. Rom. et Univ. Inquisitionis Notarius.

INDEX GENERALIS ALPHABETICUS

*Numerus major remittit lectorem ad numerum marginalem,
numerus minor ad ejusdem sectionem, asteriscus seu parva stella ad notam.*

A

ABBAS. — An possit benedicere vestes sacras, consecrare calices etc. pro ecclesiis alienis 1200. An possit ordines conferre vel litteras dimissorias concedere 1498. Quoad missæ privatæ celebrationem 1204. 16.

ABBATISSA. — An possit ferre leges vel præcepta 62; obligare sub gravi 928; irritare juramenta 301, vota 327; dispensare a jejuniis 725; obligare moniales ut s. communionem frequentius aut rarius suscipiant, quam ab earum confessario definitum sit, — vel moniales sacra communione privare 928; libere bona monasterii administrare 910. De ejus electione 929. Quoad rationem conscientie a monialibus faciendam 928.

ABORTUS. — Quid, ante 399. Numquam licet illum directe procurare; aliquando indirecte potest permitti 400. Pœnæ in illum procurantes 402, 1747. Fœtus abortivi an baptizandi 1019.

ABROGATIO. — Legis 122. Consuetudinis 128. Privilegii 133. 5a.

ABSOLUTIO. — Sacramentalis 1315. Sub conditione 1320. Absentis 1318, 1672. Hæreticorum 193. An, quoties et quomodo danda moribundis 1267. Quando

debeat dari, denegari vel differri 1400. An dari debeat versantibus in occasione peccati 1404-1411; consuetudinariis et recidivis 1413; clerico habituato in peccatis luxuriæ, qui velit ad sacros ordines ascendere sine præcedenti experimento continentie 1509; iis, qui matrimonium mere civile inire vel in illo perseverare volunt 1532 *; adamantibus 1411. An possit differri poenitenti disposito 1405, 1414. Complicis 1360. A reservatis 1341-1348. A censuris 1670 et seqq. Ad reincidentiam 1670. v; 1671. 4. Eorum qui emerunt bona ecclesiastica a gubernio alienata 1798. Sacramentalis data per telephonium, an sit valida 1318.

ABSTINENTIA. — A carnibus extra jejunium 701. A carnibus, ovis et lacticiis in diebus jejunii 703 et seqq.

ACATHOLICUS. — An cum illo possit catholicus communicare in sacris 183; matrimonium contrahere 988.

ACCEPTATIO. — Legis 82. Donationis 552. Promissionis sponsalitiæ 1511.

ACCESSIO. — Modus acquirendi dominium 460.

ACCESSUS. — Ad moniales eas invisendi et alloquendi causa, an licitus 918.

ACCUSATOR. — Quis 766. Quando irregularitatem incurrat 1795.

ACEDIA. — Quid 172. Ejus aliæ 173.

- ACOLYTHATUS.** — Quid 1480. Ejus materia et forma 1483.
- ACTUS HUMANUS.** — Quid 1. Quotuplex 2. Ejus principia, ante 3. Ejus moralitas 22. An externus aliquid addat interno 24. An detur indifferens 23.
- ACTUS VIRTUTUM THEOLOGICARUM.** — Quando, quomodo et quoties eliciendi 177, 198, 204.
- ACTUS HEROICUS CARITATIS.** — Quid 1217. v.
- ADAMANTES.** — Se invicem visitantes quando possint vel nequeant absolvi 1411 *.
- ADJURATIO.** — Quid 302. Quotuplex 303. Quando licita 304.
- ADMINISTRATORES LOCORUM PIORUM.** — Quotannis rationem administrationis reddere debent 843 *. Quoad investimentum pecuniæ 843.
- ADOPTIO.** — Impedimentum matrimonii 1561.
- ADULTER.** — Ad quid teneatur prole ei nata 507. Quid in dubio an proles sit illius vel mariti adulteræ vel alterius 511.
- ADULTERIUM.** — Quid 425. Qua impedimentum matrimonii 1562. Qua causa divortii 1640. Aliquando inducit irregularitatem 1792.
- ADVENA.** — Quoad leges loci ubi est 77.
- ADVOCATUS.** — Quis 749. Quales causas suscipere possit 750, 752. Quando peccet contra suum officium 751. Quale stipendium possit exigere 753. Quando teneatur pauperibus gratis patrocinari 754. An possit patrocinium suscipere causæ divortii 752, 1639. An possit esse clericus 834.
- ÆDIFICATIO.** — Quoad proprietatem 460. vi.
- ÆQUIPROBABILISMUS.** — Systema s. Alphonsi 47. iv.
- ÆQUIVOCATIO.** — Quid 672. An licita 673 et seq. In juramento 289.
- ÆTAS.** — Qua pueri ad leges ecclesiasticas tenentur 75. Requisita ad jejunium 726. ii. 7); ad beneficium 860; ad communionem 1100; ad ordines 1503; ad professionem religiosam 889; ad sponsalia 1511; ad matrimonium 1570.
- ÆTHER.** — An eo uti liceat in operatione chirurgica 167 *.
- AFFINITAS.** — Quid 1572. Impedimentum matrimonii 1573.
- AGGRESSOR.** — Vitæ an possit occidi 389, 394; pudicitiae 392, 395; honoris 393; bonorum fortunæ 391, 396.
- ALIENATIO.** — Bonorum ecclesiasticorum 841, 842.
- ALLUVIO.** — Quoad proprietatem 460. i.
- ALTARE.** — Requisitum ad missam 1195. Quando execratur 1202. Privilegiatum 1216 et seqq.
- AMBITIO.** — Superbiæ filia 156.
- AMISSÆ RES.** — Quæ dicantur, ante 458. Earum inventor ad quid teneatur 458 et seq.
- AMOR.** — Debitus parentibus 358; filiis 360; conjugii 364. Inchoatus, an requiratur in attritione 1244.
- AMPHIBOLOGIA.** — Quid 672. An licita 673. In juramento 289, 674.
- AMPLEXUS.** — Inter solutos 413. Inter conjuges 1630, 1631.
- ANGUSTIA LOCI.** — Causa dispensandi in impedimentis matrimonii 1595.
- ANIMALIA.** — Cujus sint si capiantur 456 et seq. Eorum societas 641-643.
- ANIMI DEFECTUS.** — Quoad irregularitatem 1783.
- ANTICHRESIS.** — Contractus an licitus 660.
- APERITIO.** — Litteræ alienæ an et quando licita 700.
- APOSTASIA.** — Quid 190. Quale peccatum 192.
- APOSTATÆ.** — Excommunicatione plectuntur 1716. Religiosi 933.
- APPELLATIO.** — An licita 787. An censuram suspendat 1669. Ad futurum concilium 1719, 1761.
- APPLICATIO MISSÆ.** — Quid, ante 1147. Quando et a quo facienda 1149. Pro

primo offerente eleemosynam 1150. Facienda pro populo a pastoribus diebus festis 1155. Conventualis quotidie in cathedralibus etc. facienda pro benefactoribus 845. An fieri debeat pro anima testatoris, si in fundatione beneficii etc. nihil fuerit expressum 1174; juxta episcopi intentionem in persolvendis missis ab ipso in ordinatione impositis 1510. Sub conditione an sit valida 1149.

APPROBATIO. — Quid, ante 1322. Requisita pro valida administratione sacramenti pœnitentiæ 1322, 1323.

AQUA. — Lustralis 996. Baptismi materia 1000, 1001. Vino miscenda in missa 1060, 1061. 3. Quo ritu benedicenda in vigilia epiphaniæ 996 *.

ARRHA. — In contractibus 613. In sponsalibus 1523.

ARS NOTORIA. — Species vanæ observantiæ 253.

ARTES. — Quæ excusent a jejuniis 730. Quæ clericis prohibitiæ 834.

ARUSPICUM. — Species divinationis 246.

ASPECTUS TURPES. — Inter solutos 413, 414. Inter conjuges 1631.

ASSECURATIO. — Quid 662. Sortis in contractu trino 644.

ASSERVATIO. — Eucharistiæ 1220.

ASTROLOGIA. — Quid 246. An licita 248.

ASYLUM. — Ecclesiasticum quid sit et quibus competat illius jus 874. III: qui ejus immunitatem violat 876, 1733.

ATTENTIO. — Quid 819. In audienda missa 340. In recitando officio 819, 820. In conficiendis sacramentis 972.

ATTRITIO. — Quid 1228. Ex metu poenarum temporalium an sufficiat in confessione 1243. An requiratur in ea amor inchoatus 1244.

AUCTARIUM. — Quid 592. An possit licite percipi 594. Quid si excedat taxam legalem 608 *.

AUCUPARI. — An liceat die festo 353.

AURORA. — Tempus pro celebratione

missæ 1179. Quale peccatum sit ante illam missam celebrare 1180. Quando ante illam liceat celebrare missam 1181.

AVARITIA. — Quid 157. Ejus filiæ 158.

B

BALBUTIENS. — Quando irregularis 1785. 3o.

BALSAMUM. — Materia confirmationis 1041. An sit de necessitate sacramenti 1043.

BAPTISMUS. — Ejus definitio 997; necessitas et effectus 998; materia remota 1000; proxima 1002; minister 1012; subjectum, ante 1018; cæremoniæ 1033; patrini 1032. Flaminis et sanguinis 999. An possit conferri puero in utero matris 1019. An valeat si aqua tantum vestes aut crines baptizandi tangat 1008. An parentibus invitis conferri possit filiis hæreticorum 1021, infidelium 1022. An possit repeti 1023. An sit conferendus infantibus expositis 1024. An iterum conferendus baptizatis ab ostetricibus 1024, hæreticis ad ecclesiam catholicam redeuntibus 1025. Ejus mala susceptio irregularitatem inducit 1771.

BARBITONSOR. — Quoad laborem die festo 356. 2o. Quoad jejuniis 730.

BELLUM. — Quid et quotuplex 406. Quando licitum 407. Quid in dubio de ejus justitia 408. Quoad irregularitatem 1795.

BENEDICTIO. — Paramentorum 1195, 1199, 1200. Nuptiarum 1550, 1581. Papalis in periculo mortis 1477. Aquæ in vigilia epiphaniæ 996 *. Mulieris post partum 996. b. Vexillorum 996, 996. d. Quo ritu fieri debeat 996 NB.

BENEFICIATUS. — Ejus dotes 860. Quoad horas 794; si habeat beneficium tenue 795; si non percipiat fructus 796; si nequeat solus recitare 824. Tenetur fructus restituere si horas non recitat 825

et seqq. Tenetur elargiri superflua in usus pios vel in pauperes 452. Quoad missarum applicationem 1174, 1176. Si velit religionem ingredi 881. Si fiat irregularis 1769.

BENEFICIUM. — Quid 849. Quotuplex 850. Modus acquirendi 851. Quis confert 852. Cui conferendum 854 et seqq. Quomodo amittatur 871. Ejus renuntiatio et permutatio 872 Qua titulus sustentationis in promovendo ad ordines sacros 1500. Quid si conferatur irregulari 1767, 1768. Qui habet tenue an teneatur ad horas 795.

BESTIALITAS. — Quid et quale peccatum 440. Commissa ab uno conjuge an det alteri jus ad divortium 1640. 4^a.

BIGAMIA. — Quoad irregularitatem 1790. Simultanea prohibita saltem jure divino positivo novæ legis 1539.

BINATIO. — Quando licita 1185. Quoad stipendium pro secunda missa 1186.

BLASPHEMIA. — Quid 281. Quotuplex 282. Quale peccatum 283. Formulæ blasphematoriæ 281. Ejus consuetudo 284; remedia 1388. III. c).

BONA. — Derelicta et vacantia cujus sint 458. Filiorum familias 447. Uxor 449, 450. Clericorum 451, 452. Ecclesiastica quoad alienationem 841; qui alienant absque beneplacito apostolico 1751, usurpant 1728, in proprios usus convertunt 1753, emunt ab usurpatoribus 1726, 1764.

BONA FIDES. — In præscriptione 462. II. In possessore 483 et seqq.

BREVIARIUM. — Quo utendum in horis persolvendis 803. Qui eo caret ad quid teneatur 824.

C

CÆCUS. — Quoad horas 824. Quoad missæ celebrationem 1195. VIII. Quoad irregularitatem 1785. 1°.

CÆDERE. — Ligna in sylva aliena an liceat 472.

CÆLIBATUS. — Quoad clericos 792. An ejus obligatio sit de jure divino 793.

CÆREMONIÆ. — Baptismi 1033-1036. Confirmationis 1054. Missæ 1203.

CÆSAREA. — Operatio an licita 400.

CAFÆUM. — Non frangit jejunium 717.

CALIX. — Requisitus ad missam 1195. IV. Si non sit inauratus 1196. Si de novo inaretur 1197. Quomodo execeratur 1202. Cujus materiæ esse debeat 1196.

CALUMNIA. — Quid 675. Ad quid teneatur qui eam impegit 683.

CAMBium. — Quid 654. An licitum 655.

CANCELLARIA APOSTOLICA. — Quid sint ejus regulæ, et an ubique obligent 67.

CANDELÆ. — Ad missam 1195. XI. In expositione eucharistiæ 1222.

CANONICI. — Eorum obligationes 115. Causæ eos excusantes a servitio chori 846. An possint choro inservire per substitutos 847. Si ecclesiæ vacantis curam concedant nominato ad sedem episcopalem ante exhibitionem bullarum 1728. R. I.

CANTORES. — Quoad jejunium 737. 4. Catholici in templo hæreticorum 236. 5.

CAPITE DAMNATI. — Quoad communionem 1101. An possint e carcere fugere 785.

CAPITULUM CATHEDRALE. — Ejus potestas legifera 62. Quoad electionem vicarii et litteras dimissorias 1505. Appellans ab ordinationibus rom. pontificis ad futurum universale concilium 1761.

CAPELLANUS. — Quoad missarum applicationem 1174. Episcopi potest se ei conformare in officio 805. Monialium debet dicere missas sanctorum de quibus ipsæ recitant officium 1210; non potest vero earum officium recitare 805. Militum, quoad jurisdictionem ad confessiones 1332.

CARCERATI. — Quoad fuzam 785. Quoad matrimonium 1578. b).

CARITAS. — Quid et quodnam ejus obje-

- ctum 200. Ejus præceptum quoad Deum 201, 202; quoad proximum 204, et ordo in ea servandus quis 205; quoad inimicos 208; quoad pauperes succurrendos 212; quoad delinquentes corrigendos 217. Peccata ei opposita 220 et seqq. Excusans in festo ab operibus servilibus 356. 4; ab auditione missæ 347. 2; a jejunio 737.
- CARNES. — Prohibitæ diebus veneris et sabbati 701; diebus jejunii 703. An caupones die jejunii possint eas ministrare postulantis 235. II.
- CASTITAS. — Quoad ordinatos in sacris 792. Quoad regulares 888, 911. Ejus votum quando papæ reservatum 936, quando matrimonium impediat 1550, quando dirimat 1557. Qui eam vovit et violat sacrilegium committit 431. Conjux, qui eam vovit, nequit debitum petere 1625. Quid si uterque conjux eam vovisset 329.
- CASTRARE. — Seipsum vel pueros an liceat 383. II.
- CASTRENSIA. — Bona 447.
- CASULA. — Vestis sacra pro missa. 1195. III. Quando execratur 1202. 3).
- CASUS. — Reservati 1335 et seqq.
- CATHOLICI LIBERALES. — Quinam dicantur et an excommunicatione plectantur 1718.
- CATHOLICUS. — An possit sententiam divortii quoad vinculum a judice sæculari postulare 1639.
- CAUPO. — Præbens vinum se inebriaturis vel carnes die vetito 235. II.
- CAUSA. — Impediens observantiam legis an possit poni 98. Dispensationis a lege 113-116; a denuntiationibus matrimonii 1546; ab impedimentis matrimonii 1595. Sufficiens ad voti irrationem 326; commutationem 330; dispensationem 335. Excusans a missa 346 348; ab operibus servilibus 356, 357; a jejunio 725-737; a recitatione horarum 821-824; ab integritate confessionis 1266-1268; a censura 1666-1668; a restitutione honorum fortunæ 533, 534; a restitutione famæ 687; a servando secreto 699. Absolvendi sub conditione 1320.
- CENSURA. — Quid 1649. Quotuplex 1650. Ejus auctor 1651; subjectum 1658; materia 1664; absolutio 1670. Lata sub conditione non incurritur, si conditione pendente fiat appellatio 1657, 1669. Conditiones servandæ in ea ferenda 1665. Quæ causæ ab ea excusent 1666. Solemnitates a jure requisitæ ad ejusdem absolutionem 1673. Censuræ latæ sententiæ vigentes post constit. *Apostolicæ sedis* 1715 et seqq.
- CENSUS. — Quid et quotuplex 656. An licitus 657. An possit redimi 658.
- CERTITUDO. — Quid, quotuplex, et quænam requiratur ad recte operandum 33. Sufficiens ad jurandum 287. Qualis requiratur quoad dispositionem pœnitentis 1400.
- CESSATIO. — Legis 122. Dispensationis 120. Obligationis juramenti 301. Obligationis voti ab intrinseco 324; ab extrinseco, ante 325. A divinis 1712.
- CESSIO. — Bonorum 533 II. 4º.
- CHIROGRAPHÀ. — Vilius emere an liceat 622.
- CHIROMANTIA. — Species divinationis 246.
- CHIRURGUS. — Ejus obligationes et peccata 788. Quoad matris incisionem 1020.
- CLOROFORMIUM. — An liceat eo uti in operatione chirurgica 167*.
- CHOCOLATUM. — An ejus potio frangat jejunium 719.
- CHOREÆ. — An licitæ 417. Quoad ecclesiasticos 835.
- CHRISMA. — Materia confirmationis 1041. An debeat necessario ab episcopo benedici 1044.
- CIRCUMSTANTIÆ. — Actus humani quid, quot, et quomodo moralitatem ejusdem afficiant 27. An explicandæ quæ speciem mutant 1259; quæ aggravant

vel minuunt intra eandem speciem 1262.

CLANDESTINITAS. — Impedimentum matrimonii 1576.

CLAUDUS. — Irregularis ex defectu corporis 1785. 4°.

CLAUSURA. — Religiosorum 912. Monialium 913. Excommunicantur eam violantes 1734, 1735.

CLERICI. — Quoad dominium 451. Quoad habitum et tonsuram 790. Quoad cælibatum 792. Quoad horas canonicas 794. Quoad ludos 836. Quoad negotiationem 839, 840. Quoad venationem, comœdias et choreas 835. Quoad habitationem cum mulieribus 835. Artes et officia ipsis prohibita 834. Eorum privilegia 874. Si velint religionem ingredi 881. Etiam divites possunt se sustentare ex redditibus beneficii 452. Præsumentes matrimonium contrahere excommunicantur 1746. Habituali in peccatis luxuriæ, si velint ascendere ad ordines sacros 1509. Sorte vocati ad militiam, si industrioso modo se subtrahant 409.

CEMETERIUM. — Quando polluitur 1192.

COGNATIO. — Naturalis 1558; matrimonium dirimit 1559. Spiritualis, ante 1560; matrimonium dirimit 1560. Legalis, ante 1561; matrimonium dirimit 1561.

CENULA. — In die jejunii 721.

COLLATIO. — Bonorum in hæreditatis divisione 570. Beneficii 852, 854.

COLLATIONCULA. — In die jejunii 721.

COMBURERE. — Hominum cadavera an liceat 1714.

COMMISSARIUS. — Missus ad plures executiones faciendas, an possit plura stipendia accipere 765.

COMMODATUM. — Quid 586.

COMMUNICATIO. — Cum infidelibus 189. Cum acatholicis 183. Cum excommunicatis 1677-1681.

COMMUNIO. — Per modum viatici 1092 et

seqq. Paschalis 1099 et seqq. Frequens et quotidiana 1139. Quoad pueros 1089, 1097, 1100; capite damnatos 1098; amentes 1089; semifatuos, mutos ac surdos, epilepticos et obsessos 1090. Quo modo dispensanda 1080. Qua hora dispensari possit, et quibus diebus dari nequeat 1088. An dari possit in missa de *Requiem* 1084; an in paramentis nigris ante vel post missam de *Requiem* 1085. Dispositiones ad illam prærequisitæ, animæ 1104 et seqq., corporis 1117 et seqq. Ejus effectus 1138.

COMMUNITAS. — Quoad censuras 1662. Si fuerit suspensa 1700. 10. Si multæ missæ celebrandæ ei tradantur 1159.

COMMUTATIO. — Juramenti 381. n. Voti 330. Pœnitentiæ 1291-1293.

COMŒDIÆ. — Quoad spectatores 418; componentes, repræsentantes et cooperantes 419. Clericis prohibitæ 835.

COMPENSATIO. — Quando licita 479. An famulus possit ea uti 480. Famæ cum fama vel pecunia 688.

COMPLEX. — Quoad absolutionem 1360. An possit a confessario moneri de licentia pœnitentis 1445. Si peccatum confiteri nequeat sine ejus manifestatione 1268. Si confessarius illius nomen exquirat 1269. Criminis an revelandus 784.

COMPOSITIO. — Quid sit et quæ conditiones requirantur ut sit legitima 533. Super acquisitione bonorum ecclesiasticorum 1764.

CONGIO. — An et quando debeat audiri 339. Facienda ab episcopo 844. iv; a parcho 848. iv. An liceat capite tecto quando ss. sacramentum est expositum, sed velo serico obductum 1222.

CONCIONATOR. — An excusetur a recitatione officii 823; a jejunio 737. 3). Prædicans in mortali an peccet 977. 5.

CONCORDATA. — Quoad immunitates ecclesiasticas 1722

CONCUBINATUS. — Quid 421. Quoad absolutionem in eo viventis 1408, 1425.

CONCUPISCENTIA. — Quid 18. Quotuplex 19. An adsit obligatio ejus motibus resistendi 21.

CONDITIO. — An sacramentum sub ea collatum sit validum 966; licite collatum 967. In absolutione sacramentali 1320. In sponsalibus 1520. In matrimonio 1536. In absolutione a censuris 1671. Censura sub ea lata 1657. Servilis ignorata matrimonium dirimit 1555. Servandi perpetuam castitatem, an nullum reddat matrimonium 1536. R. 4°.

CONFESSARIUS. — Quoad jejuniū 737. Quoad horas 823. Ut pater 1387. Ut medicus 1388. Ut doctor 1389. Ut judex 1395 et seqq. Quomodo se gerere debeat cum versantibus in occasione peccati 1404-1410; cum habituatīs et recidivis 1413; cum scrupulosis 37; cum puellis et adolescentibus 1415; cum devotis 1419; cum mulieribus 1420; cum rudibus 1421; cum mutis et surdis 1422; cum animabus spiritalibus 1423; cum carcere detentis 1424; cum moribundis 1425. Qua scientia pollere debeat 1390. Quid agere debeat si sciat aliquod peccatum quod pœnitens non confitetur 1398. An et quomodo teneatur corrigere errores a se commissos 1429-1432. An teneatur cum periculo vitæ absolvere moribundum 1427. An teneatur confessiones audire 1426, 1428. Sollicitans 1364 et seqq. Monialium 1334.

CONFESSIO. — Sacramentalis quid, ante 1249. Ejus præceptum 1249; qualitates 1258; integritas 1259 et seqq. Quando iteranda 1271. Si facta surdo 1272. Generalis 1276. An, qui est peccati mortalis conscius, teneatur eam præmittere susceptioni eucharistiæ 1104; administrationi sacramentorum 974; celebrationi missæ 1104, 1107-1113. Peccati mortalis obliti quando facienda

1106. An possit peragi tempore missæ in festo 341. 8, 347. 13. An sacerdos teneatur ad illam excipiendam se habilem reddere 1428. Si in illa sollicitatio interveniat 1364. Ejus sigillum 1433-1457.

CONFIRMATIO. — Ejus natura 1039; effectus 1040; materia 1041; forma 1045; minister 1047; subjectum 1050. Ubi, quando et quomodo ministranda 1054. An necessario debeat a fidelibus suscipi 1052. Si conferatur puero requiritur patrinus 1053.

CONGREGATIONES ROMANÆ. — Earum declarationes an vim legis habeant 66.

CONJUGES. — Eorum obligationes 364. Quoad usum matrimonii 1612 et seqq. Quoad divortium 1540, 1638 1648. Eorum peccata quoad usum matrimonii 1630-1635. An in confessione interrogari debeant de abusu actus conjugalis et de onanismo 1637. An possint matrimonio uti eo tantum tempore quo mulier fecundationi est inepta 1636.

CONSANGUINITAS. — Quid 1558. Dirimit matrimonium 1559.

CONSCIENTIA. — Quid 28. Recta 30. Erronea 31. Perplexa 33. Laxa 34. Scrupulosa 35. Certa. 38. Dubia 39. Probabilis 44. Ejus examen prærequiritur ad integritatem confessionis 1260.

CONSCRIPTI. — Se subtrahentes a militia 409.

CONSECRATIO EUCHARISTIÆ. — Quæ requirantur ut sit valida et licita 1065. Utriusque speciei est juris divini 1060. Unius speciei sine alia an sit valida 1062. In vino acescente 1063.

CONSENSUS. — Requisitus ad peccatum mortale 138. 3°; ad contractum 541. Ad damnum 515. III. Ad sponsalia ineunda 1511; dissolvenda 1526. Ad matrimonium 1533-1538.

CONSILIUM. — Damnosum 515. II.

CONSTITUTIO. — « Apostolicæ sedis » 1715.

CONSUETUDINARIUS. — Quis 1412. An ab-

- solvendus 1413. Si sit clericus ad sacros ordines promovendus 1509. Qui blasphemat 284, 1388. in. c).
- CONSUETUDO.** — Quid 124. Quotuplex 125. Ejus effectus 126. Legem inducit vel abrogat 127. Ejus abrogatio 128.
- CONTRACTUS.** — Quid 535. Quotuplex 536. Initus dolo vel errore 543; metu 544. Ejus materia 537; subjectum 540; forma externa 545. Ad ejus validitatem, qui consensus requiritur 541. An valeat si fuerit celebratus sine solemnitatibus a jure requisitis 546; si sit de re turpi 538. In matrimonio 1531. V. **EMPTIO**, etc.
- CONTRITIO.** — Quid, ante 1228. Perfecta, imperfecta 1228. Ejus efficacia 1230. Ejus præceptum quando obliget 1232. Ejus dotes 1241. An requiratur ad delenda peccata venialia 1240. An debeat præcedere confessionem 1235. Ordinaria et extraordinaria, ejus signa 1400.
- CONTUMELIA.** — Quid 689. Quale peccatum 690. Quomodo toleranda 693. Qui eam intulit tenetur satisfactionem præstare 690, 692.
- COOPERATIO.** — Quid 232. Quotuplex 233. An licita 234. Ad damnum 514, 515. In rebus politicis 237.
- COPULA.** — Conjugalis in ecclesia, an eam polluat 1192. 3) et sit sacrilegium 431. b). Conjugalis an impediatur sumptionem eucharistiæ 1135. Si extorqueatur a virgine cum vel sine promissione matrimonii 503. Quæ requiratur ad affinitatem 1572. Incestuosa an exprimenda in petitione dispensationis 1595. NB. Inchoata a viro in vase præpostero mulieris 1632. Si, ea incepta, conjuges cohibeant seminationem 1633.
- COQUUS.** — Quoad jejunium 730.
- CORPORALE.** — Pro missa 1195. v. Quibus liceat tangere et lavare 1201. Quando execratur 1202. 3).
- CORRECTIO.** — Facienda a parentibus 362. 4º; a dominis 269; a præceptoribus 374; a tutoribus 375; ab episcopis 844. viii; a parochis 848. v; a confessariis 1387, 1388. Fraternalis, quid 216; omnibus præcepta 217.
- CRANIOTOMIA.** — An licita 401.
- CREDITORES.** — Quinam præferendi, si debitor omnibus satisfacere nequeat 522.
- CRIMEN.** — Quando dicitur publicum 679; quando occultum 1341. Qua impedimentum matrimonii 1562.
- CRUCIFIXUS.** — Ad missam 1195. x.
- CULPA.** — Theologica et juridica 492. Quænam requiratur ad obligationem restitutionis in delictis, in contractibus et officiis 493.
- CULTUS DISPARITAS.** — Impedimentum matrimonii impediens 1550; dirimens 1563.
- CURRUS.** — Ducere in festo an liceat 353.
- CUSTODES.** — Domus vel gregis, an excusentur a missa 347. 5. Agrorum, vectigalium etc. tenentur denunciare damnificatorem 767.

D

- DÆMON.** — An possit maledici 281. Ejus invocatio 245, potestas 245 *.
- DAMNIFICATIO.** — Injusta reparanda 492, 493.
- DAMNUM.** — Ex errore illatum, an debeat reparari 494, 495. Emergens, titulus ab usura excusans 600.
- DATARIA APOSTOLICA.** — Tribunal pro foro externo in causis matrimonialibus 1602. Dispensationes ab illa concessæ a quo exequi debeant 1604; quomodo 1605.
- DEBITOR.** — Quos creditores præferre debeat, si omnibus satisfacere nequit 522. Quando excusetur a solutione 533. Si aliquid creditori donavit debiti immemor 524. Si dubitet de solutione 43. An absolvendus antequam solvat 532, 1425.
- DEBITUM CONJUGALE.** — Quid, ante 1611. Ejus honestas 1612; petitio libera, redditio obligatoria 1623. An possit petere

- vel reddere, qui dubitat de matrimonii validitate 1614. An possit petere, qui jus petendi amisit 1618. Tempore fluxus seminis, lactationis 1620; prægnationis, fluxus menstrui, purgationis post partum 1621. Quid si conjuges, incepta copula, cohibeant seminationem 1633; si maritus velit polluere mulierem vel seipsum circa corpus mulieris sine copula 1631. An conjux teneatur reddere cum peccato proprio 1624. 2; si laboret febris 1624. 7; si alter illicite petat 1625, 1626; si timet grave damnum sanitatis in se vel in comparte 1627; die communionis, statim post prandium, amenti vel ebrio 1629. An liceat uxori petere a viro onanista 1635. An possit uxor petere vel reddere, si experta sit se filios parere mortuos 1628. An liceat uxori se tactibus excitare ad seminationem, si vir, post propriam seminationem, se retrahat antequam ipsa seminet 1631. 5. Tempore quo mulier foecundationi inepta est 1636. Quid de tactibus et aspectibus inter conjuges 1631.
- DECIMÆ.** — Quid sint, quo jure solvendæ et ex quibus bonis 739.
- DECLARATIONES.** — Ss. congregationum 66.
- DEFECTUS.** — Commissi in ordinatione quomodo, quo tempore et a quo episcopo supplendi sint 1489.
- DEFUNCTI.** — Missa pro ipsis 1211, 1214. Eis maledicere 281. f).
- DEGRADATIO.** — Qua pœna ecclesiastica 1704.
- DELECTATIO.** — Morosa 148. Venerea sensibilis 410. a). De cogitatione rei malæ, et de modo malæ operationis 149. De opere hic et nunc malo, sed quod malum non fuit vel non erit 150. De opere malo ob bonum effectum, deque bono effectu operis mali 147. De usu conjugii futuro vel præterito 1631. 7.
- DENUNTIATIO.** — Quid, quotuplex 766 quando facienda 767. Casus in quibus ab ea excusaris 767. Hæretici et de hæresi suspecti 774. Sollicitantis 1364. Matrimonii 1544: Coryphæorum sectæ Massonicæ et Carbonariæ 1732.
- DEPOSITIO.** — Qua pœna ecclesiastica 1704.
- DEPOSITUM.** — Contractus gratuitus 588.
- DEPUTATI.** — A populo electi ad leges -condendas 69*.
- DESIDERIUM.** — Qua peccatum 144, 145. Possidendi Deum, an sit actus caritatis 203.
- DESPERATIO.** — Acediæ filia 173, 199.
- DEROGATIO.** — Legis 122.
- DETRACTIO.** — Quid 675. Quale peccatum 676. Quod eam audientes 681. Restitutio ob eam 676. iv; quomodo facienda 683; causæ excusantes 687.
- DIACONATUS.** — Quid 1480. 6. Ejus materia et forma 1483. vi. An sit sacramentum 1481.
- DIACONUS.** — Quoad baptismum 1013; eucharistiam 1074, 1076. Si suum munus exerceat in mortali 977.
- DIARIA.** — Prava si legantur 195. q.; An possint exponi in cauponis 235. 4, 6.
- DILECTIO.** — Dei 201. Sui ipsius et proximi 204. Inimicorum 208.
- DIMISSORIÆ.** — Requisitæ ad licitam ordinationem, a quo concedendæ 1505. Si episcopus sine illis alienum subditum ordinet 1491, 1756.
- DISCIPULI.** — Eorum obligationes et peccata 374.
- DISPARITAS CULTUS.** — Impedimentum matrimonii impediens 1550, 1551; dirimens 1563.
- DISPENSATIO.** — Legis 105. Causæ ad eam requisitæ 113. Ejus cessatio 120. In præceptis divinis 59. In juramento 301. n. In voto 334. Quoad opera servilia in die festo 356. Quoad jejunium 725. Quoad horarum recitationem 821. In impedimentis matrimonii impediens

tibus 1551; dirimentibus 1592. Quid exprimendum in supplica, si petatur in impedimento matrimonii, et quæ sint causæ ob quas solet concedi 1595: quomodo petenda 1602: a quo exequenda 1604; quomodo 1605. In forma pauperum 1602, 1603. Formulæ impetrationis in impedimentis matrimonii 1801.

DISPUTATIO. — Cum hæreticis an licita 193.

DISTILLATIO. — Quid et an peccatum 436.

DISTINCTIO. — Peccatorum specifica 152; numerica 153.

DISTRACTIO. — In officio 820. In confessione sacramentorum 972. In missæ celebratione 1209.

DIVINATIO. — Quid 245. Quotuplex 246. Quale peccatum 247.

DIVORTIUM. — Quoad vinculum 1540, 1638. Quoad torum et habitationem 1640. Quid in ejus causa apud forum civile liceat advocato 752, judici 743. Quanam auctoritate fieri debeat 1642. Civile 1639.

DOLOR. — De peccato commisso, qua materia sacramenti poenitentiae 1228.

DOLUS. — In contractibus 543. In sponsalibus 1514.

DOMICILIUM. — Quoad leges 77. Quoad ordines 1493. Quoad matrimonium 1577, 1578.

DOMINI. — Eorum obligationes et peccata 369. Quoad vota famulorum 327. Si mandent famulis laborare in die festo 355.

DOMINIUM. — Quid 443. Quotuplex 444. Ejus objectum 445. Filiorumfamilias 447. Uxorum 450. Clericorum 452. Modi illud acquirendi 456 et seqq.

DONATIO. — Quid 550. Quotuplex 551. Facta ad pias causas, an valeat ante acceptationem 552. An possit acceptari post mortem donantis, vel ab hæredibus donatarii post ejusdem mortem 553. Causæ ob quas potest revocari

554. Facta occasione ingressus in religionem 555.

DUBITATIO. — Temeraria 694.

DUBIUM. — Quotuplex 40. Quibus principiis reflexis possit deponi 42. De satisfactione obligationis 43. An aliquid sit omissum de officio 801. De causa excusante a missa ex parte infirmi 347. De justitia belli 408. Cujus sit proles patratæ adulterio 511. An aliquid comederis post mediam noctem 1127. De data absolute, de jurisdictione in poenitentem, de dispositione poenitentis 1320. De matrimonii validitate 1614-1617. De morte prioris conjugis 1567. De impotentia, celebrato matrimonio 1588, matrimonio nondum inito 1590. An sepultura ecclesiastica sit deneganda 1714. 10°.

DUELLUM. — Quid 403. An licitum 404. Poenæ in illud patrans 405.

DUCES. — Militum quando peccent et teneantur ad restitutionem 408.

E

EBRIETAS. — Quid, quale peccatum 165. An licita ad depellendum morbum 167. An liceat ad eam inducere aliquem, ut a malo majori avertatur 168. An impudabilia mala in ea commissa 169.

ECCLESIA. Ejus pollutio 1192; reconciliatio 1193; execratio 1194. Ad audiendam missam 340. v. Quoad missæ celebrationem, si sit polluta 1191. Furtum in ea 268. b).

EDUCATIO. — Filiorum corporalis 361; spiritualis 362.

EFFECTUS. — Quando imputentur causam ponenti 5. Baptismi 990. Confirmationis 1040. Eucharistiæ 1138. Poenitentiae 1226. Missæ 1145. Extremæ unctionis 1459. Ordinis 1479. Excommunicationis 1683. Interdicti 1709.

EGRESSUS. — E claustro quale peccatum pro religiosis 912; pro monialibus 913. Monialium e monasterio extra quosdam

- casus excommunicatione plectitur 1734; quando licitus 913.
- EJECTUS. — A religione 933, 934.
- ELECTIO. — Ad beneficium 854 et seqq. Abbatissæ 929. Confessarii, quoad regulares 955; quoad reges, cardinales et episcopos 1333.
- ELECTUARIA. — An frangant jejunium 717.
- ELEEMOSYNA. — Ejus præceptum 212, quando obliget 213. An uxor, filii, servi, tutores et curatores eam dare possint 214. Quanta dari debeat in jubileo 1309. Pro missa 1157 et seqq. Eleemosynas pro missis colligentes et ex eis lucrum captantes excommunicantur 1740.
- EMBRYOTOMIA. — An licita 401.
- EMPHYTEUSIS. — Quid 651. Interitu rei ipso jure cessat 653.
- EMPTIO. — Quid 610. Facta pecunia aliena 615. Bonorum ecclesiasticorum usurpatorum 1726.
- EPHEMERIDES. — Prævæ, quid si legantur 195. q. An in cauponis exponi possint 235. 4. 6.
- EPIKEIA. — Quid 104.
- EPILEPTICUS. — Quoad communionem 1090. Quoad ordines 1783.
- EPISCOPUS. — Quoad potestatem legiferam 62. Quoad moniales 928; earum confessarios 1334; electionem abbatissarum 929. Quoad censuras ferendas 1651-1656. Quoad beneficiorum collationem, parochiarum erectionem et divisionem 852. Facultates ei tributæ ex c. *Liceat* 1341, 1670. Dispensat a lege 107, 108; a juramentis 301. II; a votis 335; a jejunio 725. 2; ab officio 821; a denuntiationibus matrimonii 1546; in quibusdam impedimentis impediens 1551; in impedimento petendi debitum orto ex affinitate superveniente, matrimonio jam contracto 1575, ex voto castitatis 336; aliquando in impedimento dirimente 1593; in irregularitate 1772; in interstitiis 1507; et passim suis locis. Est minister ordinis 1491; confirmationis 1047. An possit confirmare in aliena diocesi, vel subditos alienos in sua 1048. Quoad visitationem ecclesiarum regularium 941. Ejus obligationes 844. Excommunicationes ei reservatæ in constit. *Apostolicæ sedis* 1746-1748. Regularis ad quid teneatur 931.
- ERROR. — In voto 311. In contractu 543. In horis canonicis 805. A confessario commissus, an et quomodo corrigendus 1429-1432. In matrimonio 1553.
- EUCCHARISTIA. — Qua sacramentum 1055. Ejus materia remota 1060, proxima 1065; forma 1069; minister 1074. Obligatio eam ministrandi 1079. Requisita ad ejus licitam administrationem 1081. An possit ministrari in missis defunctorum 1084; deferri infirmis secreto 1083. Obligatio eam suscipiendi 1091; in periculo mortis 1092; in paschate 1099. Dispositiones animæ ad eam suscipiendam 1104; dispositiones corporis 1117. Ejus effectus 1138; frequens susceptio 1139. An copula conjugalitatis ejus sumptionem impediat 1135. Ejus asservatio 1220; expositio 1222. Qua sacrificium 1140.
- EUNUCHUS. — Quoad matrimonium 1586. Quoad ordines 1785.
- EVICTIO. — Quid, ante 624.
- EXAMEN. — Conscientiæ prærequisitum ad confessionem 1260. III. Quoad ordinandos 1504. Quoad confessoriorum approbationem 1323. Quoad regulares petentes licentiam concionandi 954. Quoad puellas religionem ingredienti 889.
- EXCOMMUNICATIO. — Quid 1676. Ejus effectus 1683; absolutio 1669 et seqq.
- EXCOMMUNICATIONES. — Latæ sententiæ papæ speciali modo reservatæ 1716 et seqq.; simpliciter reservatæ 1729 et

- seqq.; episcopis reservatæ 1746 et seqq.; nemini reservatæ 1749 et seqq.
- EXCOMMUNICATUS.** — Toleratus, vitandus 1677. Privatur sacramentis 1684; suffragiis 1686; divinis officiis 1687; beneficiis 1692; communione forensi 1694, civili 1695; jurisdictione 1696; sepultura ecclesiastica 1697, 1714. Si velit esse patrinus 1028. An possit pro ipso missa offerri 1147.
- EXECRATIO.** — Ecclesiæ 1194. Altaris, calicis, corporalis etc. 1202.
- EXECUTOR.** — Testamenti 585. Dispensationis matrimonialis 1604.
- EXEMPTIO.** — Regularium a jurisdictione episcoporum 939-943.
- EXHÆREDATIO.** — Hæredis necessarii 565.
- EXORCISTATUS.** — Quid 1480. Ejus materia et forma 1483.
- EXPLICATIO.** — Sensus nonnullorum verborum, quæ in responsionibus ss. congregationum sæpe occurrunt 1802.
- EXPOSITIO.** — Eucharistiæ 1222, 1223.
- EXTREMA UNCTIO.** — Quid 1458. Ejus effectus 1459; materia 1460; forma 1467; minister 1470; subjectum 1472. An possit ministrari sine superpelliceo et stola 1471. In quo morbi gradu dari possit vel debeat 1474. An possit iterari in eadem infirmitate 1475. An adsit gravis obligatio eam suscipiendi 1476. Dispositiones ad eam recipiendam 1472. Quibus deneganda 1472. III. Si regularis præsumat eam ministrare clericis aut laicis 1742.

F

- FABRI.** — Ferrarii quando excusati quoad opera servilia in die festo 356. 5°. Quoad jejunium 730.
- FACULTATES.** — Quinquennales pro episcopis 1797. Concessæ episcopis Italiæ quoad emptores bonorum ecclesiasticorum 1798.
- FALSIFICATIO.** — Litterarum apostolicarum 1724, 1748.

FAMA. — Quid 675. Ablata restituenda 676. IV, nisi causa excuset 687; quomodo 683. Ejus defectus inducit irregularitatem 1792.

FAMULUS. — Ejus obligationes et peccata 369. Si ægrotet 372. Si non impediatur furta rerum domini 370. Si a domino ante tempus discedat 371. Ejus cooperatio ad peccatum domini 235. Ejus furta quando censeantur gravia 468. Quando excusetur a missa 347. 4; a jejunio 730. Quoad opera servilia in festo 356. 5°. Occulte se compensans 480.

FEMINA. — Se ornans, faciem fucans, utens veste virili 223. Ubra ostendens 224. Ad conspiciendum se præbens scandalum passuro 229. An possit vel teneatur potius permittere se occidi quam violari 384. Permittens se tangi 414. 12. An possit in necessitate ministrare sacerdoti missam celebranti 1195. IX.

FESTA. — Quis possit instituere 338. Quid in iis præceptum 340, quid prohibitum 350.

FIDEICOMMISSUM. — Quid 571. Occultum pro causa pia 571 *.

FIDEJUSSIO. — Contractus accessorius 659.

FIDES. — Quid 174. Quotuplex 175. Ejus necessitas 176; quoad actum internum 177, externum 179. An possit dissimulari 180. Vitia ei opposita 187 et seqq.

FILIUS. — Ejus obligationes et peccata 358. Quoad electionem status et ingressum in religionem 359. Ejus dominum 447; furtum 468. Negotians bona paterna in domo patris 448. Quoad sponsalia 1519. Quoad matrimonium 1537. Quoad successionem in bona parentum 566.

FINIS. — Qua principium moralitatis 26. In matrimonio. 1543. In usu conjugii 1612.

FÆTUS. — Quando censeatur animatus 399. Ejus ejectio 399, 400; occisio in

utero matris 401. Quoad baptismum 1019. II.

FORENSIA. — Opera in festo 350, 351.

FORI PRIVILEGIUM. — Quid 874. Qui violat 1722.

FORMULÆ. — Petendi dispensationes vel facultates 1801.

FORMA. — Sacramentorum quid 961. Baptismi 1009. Confirmationis 1045. Eucharistiæ 1069. Pœnitentiæ 1315. Extremæ unctionis 1467. Ordinis 1483. Matrimonii 1541. Pro absolutione a censuris 1674. Externa contractus 545.

FORNICATIO. — Quid 420. Alterius sponsi an dissolvat sponsalia 1526. III.

FRATRES. — Quid sibi invicem debeant 363. In qua eorum necessitate religionem ingredi prohibearis 880. An teneantur in testamento sibi invicem bona relinquere 568. Collatio bonorum a patre defuncto provenientium inter ipsos 570.

FRUCTUS. — Missæ 1144. Percepti a beneficiato non residente restitutioni obnoxii 845. III, 868. Industriales, naturales, civiles, quando restituendi a possessore bonæ fidei 483; a possessore malæ fidei 489.

FUR. — Quid debeat restituere 489. Quid, si res deperdita æque periisset apud dominum 490. Quid, si res tempore retentionis varium habuerit valorem 489. II; si res furtiva venditur vel donatur 484. An possit ei reddi res furtiva ad pretium recuperandum, si empta fuerit bona fide 485, mala fide 491.

FURTUM. — Quid 466. Quale peccatum 467. Quando ejus quantitas ad mortale perveniat 467. Filiorum, uxorum, famulorum 468. Religiosorum 907. Rei parvi momenti, si iteretur 469. Reliquiæ sacræ 471. In sylva 472. In ecclesia 268. b). Non committit qui rem alienam accipit in justam compensationem 479, vel ad extremam aut gravissimam necessitatem repellendam 474.

G

GABELLA. — An solvi debeat 377. Qui eam fraudat 378.

GAUDIUM. — De peccato 146. De opere malo ob effectum bonum, vel de bono effectu operis mali, an licitum 147.

GEOMANTIA. — Species divinationis 246.

GRADUS. — Consanguinitatis quomodo dignoscantur 1558.

GULA. — Quid 163. Ejus filiæ 164.

H

HABITUATUS. — Quis dicitur 1412. Quoad absolutionem a peccatis 1413. Si clericus ad sacros ordines ascendere velit 1509.

HABITUS. — Clericorum 790. Prævus 1412. Religiosus deferendus in novitiatu 889; a religioso promotus ad episcopatum 931, ad parochiam 932.

HÆRES. — Quis esse possit vel nequeat 563. Legitimus, necessarius 564, voluntarius 563. D). An necessarius possit exhæredari 565. Ejus jura et onera 569.

HÆRESIS. — Quid 190. Quotuplex 191. Quale peccatum 192. Denuntiandus de ea suspectus 774. Inducit irregularitatem 1792.

HÆRETICUS. — Denuntiandus 774. Si sit sacerdos, an possit absolvere eos qui in articulo mortis reperiuntur 1327. Excommunicatione aliisque pœnis plectitur 193. Ad rebaptizandum, si ad ecclesiam catholicam redeat 1025. A quo absolvi possit 193. Disputatio cum illo an licita 193.

HASTA. — Venditio (sub) 628.

HERMAPHRODITUS. — Quoad matrimonium 1586. 4. Quoad ordines 1785. 3º d).

HERUS. — Ejus obligationes et peccata 369.

HOMICIDIUM. — Inducit obligationem reparandi damna ex eo secuta 498-500;

- impedimentum matrimonii 1562; irregularitatem 1777-1781, 1795. Quando censeatur casuale 1782. R. 2°.
- HONESTAS. — Publica quid, ante 1568. Dirimit matrimonium 1568.
- HONOR. — Multipliciter potest violari 689. Restituendus si fuerit ablatus 690, nisi causa excuset 691; quomodo 692. Ejus aggressorem an liceat occidere 393.
- HORA. — Refectionis in die jejunii 723. Pro recitatione officii 807; celebratione missæ 1179. II; administratione communionis 1088.
- HORÆ CANONICÆ. — Quid et quot sint, ante 794. Quinam ad eas obligentur 794. Si dubites an eas dixeris 801. An religiosi teneantur eas recitare in choro 802. Quo breviario utendum in illis persolvendis 803. Si eas recites existens in mortali, in locis immundis, non servando rubricas 806. Quo tempore recitandæ 807; quo ordinè 808; qua pronuntiatione 809; qua intentione et attentione 819. An qui eas recitat debeat se audire 810. Si eas recites cum socio 811; an tenearis repetere ea quæ non satis percipis 813. Quomodo peccet, qui eas interrumpit 816; qui earum verba mutilat 815. Possunt recitari eodem tempore quo auditur missa de præcepto 341. 5. Ab earum recitatione excusat dispensatio 821; infirmitas 822; justum impedimentum 823; cæcitas et carentia breviarii 824. Si omittantur a beneficiario 825.
- HOROLOGIA. — An ipsis sit standum, si sint accommodata tempori *medio* pro recitatione horarum 807; pro jejuniis ante communionem 1117. Si sint dissonantia, an liceat sequi ultimum ad tempus jejunii naturalis computandum 1126.
- HOSTIA. — Pro consecratione cujus figuræ esse debeat 1061. 1. d). Si decidat consecrata, quid faciendum 1086. Quid faciendum de ejus fragmentis si deprehendantur post sumptionem, vel remaneant in patena aut pyxide post communionem infirmi 1087. Quid si non consecrata cum consecratis misceatur 1066. 8. An censenda sit consecrata, si inscio sacerdote posita fuerit in corporali sejuncta a cumulo 1066. 6.
- HYPNOTISMUS. — 259.*.
- HYPOTHECA. — Quid 661. Quoad ordinem restitutionis 522.

I

- IDOLOLATRIA. — Quid 242. Quotuplex 243. Quale peccatum 244.
- IGNORANTIA. — Quid 9. Quotuplex 10. An tollat voluntarium 11. An detur invincibilis in lege naturali 55; in obligationibus proprii status vel officii 56; circa peccata luxuriæ 412. Quando excuset a lege 96; a pœna 88; a censura 1667. Impedimenti matrimonii 1552. iv. Excusat conjugem incestuosum ab incurrenda pœna privationis juris petendi debitum 1574.
- ILLEGITIMUS. — Quoad successionem in bonis parentum 566. Quoad ordines 1787. Quoad beneficia 860.
- ILLITTERATUS. — Ex defectu animi irregularis 1783. 3°.
- IMMUNITAS. — Quid et quotuplex 874. Personalem clericorum immunitatem violentes excommunicatione plectuntur 1722, 1730. Localem immunitatem ausu temerario violentes aut violare jubentes excommunicati 876, 1733.
- IMPEDIMENTA MATRIMONII. — Impedientia 1550. Dirimentia 1552 et seqq. Eorum revelatio 1547; dispensatio 1551, 1592 et seqq. Quis possit statuere 1552. A lege civili inducta 1552. v.
- IMPOSITIO. — Nominis in baptismo 1037. Manuum in confirmatione 1041; in ordinatione 1483, 1484. Pœnitentiæ in confessione 1277, 1278.
- IMPOTENTIA. — Excusat a lege 96; a

- missa de præcepto 347; a jejuniis 726; a solutione debiti 533; a censura 1666.
Dirimit matrimonium 1583-1590.
- IMPUBER.** — Quoad vota 327. 2. Quoad ingressum in religionem 879. Quoad sponsalia 1516; dissolvenda 1526. Quoad matrimonium 1570. Quoad censuras 1658. Quoad peccata reservata 1335.
- INCESTUS.** — Quid 426. Privat jure petendi debitum 1573. v. An exprimens in petitione dispensationis 1595.
- NB.**
- INCISIO.** — Matris ad prolem baptizandam 1007.
- INDIGNUS.** — Si sacramentum petat 979. Si matrimonium contrahere velit 985. Si sit sacramenti minister, an et quando liceat ab eo sacramentum petere 995. Si concurrat ad beneficium cum digno 858.
- INDISSOLUBILITAS.** — Matrimonii 1540.
- INDUCTIO.** — Ad peccatum, an sit speciale scandali peccatum 225.
- INDULGENTIA.** — Quid 1294. Quotuplex 1295. Quomodo interpretanda 1296. III. Quis eam concedere possit 1296. I. An sit valida si fuerit sine causa concessa 1296. II. Conditiones requisitæ ad eam lucranda 1296. IV. An illam lucratur qui partem operis pro ea præscripti mittit 1297. An eadem possit pluries in die lucriferi 1300. Quæ intentio requiratur ad eam lucranda 1298. An requiratur status gratiæ ad eam lucranda pro defunctis, et an ipsis infallibiliter prosit 1299. Si sit concessa ecclesiæ regularium, lucrari nequit in ea a fidelibus quamdiu, regularibus ejectis a gubernio, sacerdotes sæculares eam administrant 937. Varia de modo indulgentias lucrandi 1304. Plenaria in periculo mortis 1477. Jubilæi 1306. Responsa s. sedis 1305.
- INFAMIA.** — Inducit irregularitatem 1792.
- INFANS.** — Quoad leges ecclesiasticas 75. Quoad susceptionem sacramentorum 990: speciatim baptismi 1018; eucharistiæ 1097. Quid de parentibus qui differunt ejus baptismum 1018. VI. An expositus sit baptizandus, et an re-baptizandus baptizatus ab obstetrice 1024. An possit baptizari in utero matris 1019.
- INFIDELITAS.** — Quid 187. Quotuplex 188. Quale peccatum 189.
- INFIRMUS.** — Quoad legem audiendi missam 347. Quoad legem jejunii 726. Quoad horas 822. Quoad chori assistentiam 846. Quoad residentiam 867. 2). Quoad communionem 1092-1097. Quoad extremam unctionem 1472 et seqq. Quoad benedictionem apostolicam in periculo mortis 1477. Quoad absolutionem sacramentalem, si nullum peccatum explicare possit 1267. Visitandus a parrocho 848. VI. Quomodo tractandus quoad confessionem 1425. Si concubiniarius 1425. CAS. I. Si vitam degit in matrimonio civili 1425. CAS. II. Si inveniatur indispositus cum viaticum ei deferatur 1425. CAS. V. Si censura innotatus 1425. CAS. IV.
- INGRESSUS.** — In religionem 879 881. In clausuram monialium 913. II, 917. Mulierum in claustra religiosorum 912. II.
- INIMICUS.** — Diligendus 208. Quoad salutationem 209. An tenearis ei remittere injuriam et poenam promeritam 210.
- INNOCENS.** — An possit occidi 397, 398. An possit damnari a iudice, si juridice probatus fuerit reus 741.
- INTEGRITAS CONFESSIONIS.** — Materialis et formalis 1259. Præcepta 1260. Quæ causæ excusent a materiali 1266. An a materiali excusetur, qui peccatum aliquod explicare nequit sine manifestatione complicitis 1268.
- INTENTIO.** — Quid et quotuplex 968. An sit necessaria ad satisfaciendum legi 91. Qualis requiratur ad implendam obligationem horarum 819; ad validam sacramenti confectionem 969-971, su-

- sceptionem 990, 991; ad consecrationem in missa 1065, 1066; ad missæ applicationem 1149; ad lucrandas indulgentias 1298. Bona sæpe renovanda 23.
- INTERDICTUM.** — Quid 1705. Quotuplex 1706. Ejus extensio 1707. Ob quam causam possit ferri 1708. Ejus effectus 1709. Si violetur 1710. Quis possit tollere 1711. Ab ingressu ecclesiæ 1762. Interdicta latæ sententiæ reservata 1761, 1762.
- INTERESSE.** — Ex mutuo 600.
- INTERPRES.** — Adhibitus ad confessionem sacramentalem peragendam tenetur ad sigillum 1438.
- INTERPRETATIO.** — Legis quid 99; quotuplex 100; doctrinalis quomodo fieri debeat 102. Privilegii 131. Voti 317. III. Potestatis dispensandi 107. Dispensationis 105.
- INTERROGARE.** — Pœnitentem in confessione sæpe debet confessarius 1396; valde caute tamen in quibusdam rebus 1397.
- INTERRUPTIO.** — Actuum voluntatis quoad peccata 153. 2º. Refectionis in die jejunii 709. Horæ canonicæ 816 818. Missæ, an et quando licita 1205.
- INTERSTITIA.** — Quoad ordines 1507.
- INTRUSUS.** — In ecclesiæ cathedralis vacantis curam et administrationem, quoad censuram 1728. R. I. Normæ a catholicis observandæ quoad illum, si regimen ecclesiæ parochialis suscipiat 1728, in fine.
- INVASOR.** — Vitæ an possit occidi 389, 394; pudicitiae 392, 395; honoris 393; bonorum fortunæ 391, 396.
- INVENTIO.** — Thesauri vel rei amissæ, quoad dominium 458, 459.
- INVESTIMENTUM.** — Pecuniæ locorum piorum 843.
- INVIDIA.** — Quid 161. Ejus filiæ 162.
- IRA.** — Quid 170. Ejus filiæ 171.
- IRREGULARITAS.** — Quid 1765. Quotuplex 1766. Quid requiritur ad eam incurrendam 1767. Quid in dubio an fuerit contracta 1770. Ex mala susceptione baptismi 1771. Ex violatione censuræ 1773. Ex exercitio ordinis non suscepti vel furtiva illius susceptione 1775. Ex homicidio vel mutilatione 1777-1782. Ex defectu animi 1783; corporis 1785, 1786; natalium 1787, 1788; ætatis 1789; sacramenti 1790, 1791; famæ 1792, 1793; libertatis 1794; lenitatis 1795, 1796.
- IRRITATIO.** — Juramenti 301. II. Voti 325-329. Lex irritans 90.
- ITER.** — Quando excuset ab auditione missæ in festo 347. 8; a jejuniis 736. In die festo an licitum 351. 3.

J

- JEJUNIUM.** — Ecclesiasticum quid, ante 702. Quando servandum 702. Carnes, ova et lactinia in illo 703; unica refectio 708; collatiuncula 721; hora refectionis 723; potus vini 715; electuaria 717; chocolatium 719. Excusat ab illo dispensatio 725; impotentia 726; labor 730; pietas 737. Responsa s. sedis circa illud 738. Naturale prærequisitum ad sumptionem eucharistiæ 1117 et seqq.
- JUBILÆUM.** — Quid 1306. Quotuplex 1307. Ejus privilegia seu facultates 1308. Opera præscripta ad illud lucrandum 1309. An per confessionem invalidam in eo peractam auferatur reservatio peccatorum 1311; an per validam tollatur reservatio oblitorum 1313.
- JUDEX.** — Quis et ad quid teneatur 740. An damnare possit reum, quem privata tantum scientia sentem cognoscit; aut innocentem, qui juridice nocens convincitur 741. An possit ferre sententiam divortii 743, 1639; accipere munera a litigantibus 744. An restituere teneatur quod ad sententiam ferendam ex pacto accepit 745. Quomodo judi-

care debeat quando jus litigantium dubium manet 742. Ad quid teneatur si injustam sententiam tulit 746. An obliget illius sententia injusta 747.

JUDICIUM. — In juramento 288. 2°. Teme-
rarium 694, 695.

JURAMENTUM. — Quid 285. Quotuplex 286. Quando licitum 287, 288. Cum restrictione mentali 289. Ejus obligatio 291, 292. Quid si non præstetur quod eo promittitur 293. Quid de promissorio ficto 294. Quid si metu, errore aut dolo fuerit extortum 295. Servandi statuta alicujus congregationis vel collegii 298. Quid de præscripto a potestate politica 290. Quomodo cesset ejus obligatio 301. An possit peti a pejeraturo 236.

JURATI. — Qui dicantur, et quænam sint eorum obligationes 748.

JURISDICTIO. — Ad absolvendum quid et quotuplex 1326; si dubia 1331, probabilis 1330. Delegata, quomodo cesset 1327. III: in mortis periculo cuilibet sacerdoti conceditur, etiam hæretico vel excommunicato, si alius desit 1327. IV: Quando nam suppleatur ab ecclesia 1329. Limitata quoad moniales 1334, 1339; quoad peccata 1335. Ea caret confessarius ad absolvendum complitem 1360. II: Ecclesiastica si impediat 1721, usurpetur 1726.

JUS. — Quid et quotuplex 442. Naturale 54. Gentium seu internationale 61. Canonicum 64. Civile 69. Patronatus 853.

JUSTITIA. — In juramento 288. 3°. Ut virtus, quid et quotuplex 441. Commutativa, si lædatur, obligationem restitutionis inducit 481.

L

LABOR. — In festis 356. 5°. Excusat a jejuniis 730.

LAC. — Materia invalida in baptismo 1001. 2°. In diebus jejunii 703, 714. An ejus serum frangat jejunium 715.

LACTATIO. — Ad eam tenetur mater 361. 2°. Excusat a jejuniis 726. 3°. Quoad debitu conjugale 1620.

LARIDUM. — In die jejunii 707, 738. xvi, xvii.

LAUDEMUM. — Quid sit et cui debeatur 652 ***.

LAUDES. — An possint a matutino separari 818.

LECTIO. — Librorum pravorum 194, 195, 415, 1717.

LECTORATUS. — Quid 1480. Ejus materia et forma 1483.

LECTORES. — Scientiarum quoad jejunium 737. 5).

LEGATUM. — Quid 572. Relictum certis personis vel sub determinata forma 573-582. Relictum pauperibus quomodo distribuendum 583. An valeat si testamento desint solemnitates a lege civili requisitæ 561, 571 *. Pium mutare quis possit 584.

LEGISLATOR. — An suis legibus teneatur 76.

LEGITIMA. — Portio hæreditatis hæredibus necessariis debita 566.

LENITAS. — Ejus defectus irregularitatem inducit 1795.

LEPROSUS. — Quoad irregularitatem 1785. Quoad usum conjugii 1627.

LEX. — Quid 51. Quotuplex 52. Æterna 53. Naturalis 54. Divina positiva 57; quoad pontificis dispensationem 59. Humana 60. Ecclesiastica, civilis 61. Auctor ecclesiasticæ 62; civilis 68. Humanæ materia 70; subjectum 74. Pœnalis 61, 86. Irritans 61, 90. Ejus promulgatio 79; obligatio 83; observantia et executio 91; interpretatio 99; epikeia 104; cessatio 121; dispensatio 105. Causæ ab ea excusantes 96.

LIBELLUS. — Canon solvens ab emphyteuta 651. Famosus 685.

LIBERALES. — Stricto sensu quinam sint 1718.

LIBERALISMUS. — Quid sit, quotuplex, et

an peccent qui illum profitentur 1718.

Errores qui ad illum referuntur 1822.

§ 10.

LIBERI COGITATORES. — Excommunicatione plectuntur 1716.

LIBERTAS. — Quid 6. Quotuplex 7. In quo sita sit ejus essentia, et an homo ea gaudeat 8. Ejus defectus irregularitatem inducit 1794.

LIBRI. — Pravi, quoad eorum lectionem 194, 195, 415, 1717.

LICITATIO. — Species venditionis 628, 629.

LIGAMEN. — Impedimentum dirimens matrimonium 1567.

LIGNA. — Qui cædit in sylva vetita, an peccet et teneatur ad restitutionem 472.

LINEA. — In consanguinitate quid et quotuplex 1558.

LITANIÆ. — An sint de præcepto in diebus s. Marci et rogationum 804.

LITTERÆ. — Alienæ si aperiantur aut legantur 700. Apostolicæ si adulterentur 1724. Litteris apostolicis falsis scienter utentes excommunicantur 1748.

LIXIVIVM. — Materia dubia in baptismo 1001. 3.

LOCATIO. — Quid 646. Quibus modis finiatur 649. Domus usurariis aut meretricibus an licita 236.

LOCUS. — Sacer qualis sit 531. b). Debitus ad missam audiendam 340. v; 341: celebrandam 1188. Ordinationis 1499. 10.

LOTIO. — Corporalium etc. a quo fieri debeat 1201.

LUCRUM. — An excuset a missa 348. An ejus jactura sit causa ob quam liceat die festo laborare 357. Cessans est titulus excusans ab usura 600. Quomodo dividendum in fine societatis 639.

LUCTUS. — Quinam ejus causa excusentur a missa 347. 9.

LUDUS. — Quid, et an licitus 664, 665. An in eo victus teneatur solvere 666. Quoad clericos 836; religiosos 901-905. An licitus in die festo 351.

LUMEN. — Ante altare ss. eucharistiæ 1220. v; 1221. In administratione eucharistiæ 1082. In celebratione missæ 1195. xi. In expositione eucharistiæ 1222.

LUXURIA. — Quid, quale peccatum 410. Quotuplex 411. An detur in ea ignorantia invincibilis 412. Non consummata 413-416. Consummata juxta naturam 420-431; contra naturam 432-440.

M

MACERATIONES. — An licitæ generatim 383. 10. Quoad conjuges 1624. 1.

MAGIA. — Quid, quale peccatum 256.

MAGISTER. — Ejus obligationes et peccata 374. Quoad jejunium 737. 5).

MAGNETISMUS. — Quid et an licitus 259.

MAHUMETISMUS. — Species infidelitatis 188.

MALEDICERE. — Creaturis, mundo, mortuis quale peccatum 281. Parentibus 358. II. 9).

MALEFACTOR. — Quoad ejus occisionem 386-388.

MALEFICIUM. — Quid, quotuplex, quale peccatum 257.

MALUM. — Minus suadere, ad majus vitandum, an liceat 231.

MANDANS. — Quoad restitutionem 515. Homicidium, quoad irregularitatem 1778. 3.

MANIFESTANS (NON). — Quoad restitutionem 515. VII.

MANIPULUS. — Vestis sacra in missa 1195. III.

MANUSCRIPTA. — Eorum dominium retinet religiosus 896. II. Qui aliena legit domino invito 700. 3.

MAPPA. — Altaris benedicta requisita ad missam celebrandam 1195. II.

MARE. — Quoad testamenti factionem 557; missæ celebrationem 1188. II.

MARITUS. — Ejus obligationes 364; peccata 365. An possit non cohabitare cum

- uxore ob dotem promissam non solutam 366. An teneatur uxorem alere, dote non soluta 367. An possit vota uxoris irritare 327. 3°, 4°; 329. V. DEBITUM CONJUGALE.
- MARTYRIUM.** — An liceat se offerre ad illud perferendum 265. 2. Æquiparatur baptismo fluminis 999.
- MASSONISMUS.** — Nomen eidem dantes excommunicantur 1732.
- MATER.** — Ejus obligationes et peccata 360 362. An possit vota filiorum irritare 327; sumere pharmacum ad fœtum expellendum 399. An ea vivente licita sit operatio cæsarea 400. Quid de occisione infantis in ejus utero 401. An teneatur aut possit ad sui occisionem concurrere, ut ejus infans baptismum recipiat 1020. Si adultera, ad quid teneatur 507, 508. An teneatur se prodere filio spurio 509. Si prægnavs mortua fuerit 1018.
- MATERIA.** — Legis 70. Voti 313. Contractus 537. Sacramentorum 961. Baptismi 1000. Confirmationis 1041. Eucharistiæ 1060, 1065. Pœnitentiæ 1227. Extremæ unctionis 1460. Ordinis 1483. Matrimonii 1541. Censuræ 1664. Parva non datur in odio Dei, perjurio, hæresi etc. 139; simonia juris divini 272. II; luxuria directe quæsitæ 410. a); in violatione sigilli confessionis 1433. IV. Quæ gravis vel levis in opere servili die festo peracto 354; si missa non audiatur integra 342; in violatione jejunii 711; in furto 467.
- MATRIMONIUM.** — Quid 1531. Quotuplex 1532. Est verum novæ legis sacramentum 1533. Per procuratorem 1535. Conditionatum 1536. Ejus unitas 1539; indissolubilitas 1540; materia, forma, minister 1541; subjectum 1542; fines 1543; denuntiationes 1544; impedimenta impediencia 1550, dirimentia 1552 et seqq.; revalidatio 1607; sanatio in radice 1608; usus 1612; dissolutio quoad vinculum 1638, quoad totum 1640. Si obstat impedimentum et argeat necessitas contrahendi 1593 1393. Si obstat impedimentum a lege civili inductum 1552. V. Qualis parochus illi assistere debeat 1578. An parochus possit illi assistere si sponsi sint notorie censurati 986, vel sacramento indigni 987; vel si eorum unus sit acatholicus 988. Ubinam celebrari debeat 1533. IV. Quomodo contrahendum si parochus desit 1577. 1; vel si intrusus tantum adsit 1728. III. 5^a. Mixtum, seu mixtæ religionis, quando et sub quibus conditionibus ab ecclesia toleratur 988. Qui contrahunt coram ministro acatholico excommunicationem incurrunt 1716. b).
- MATUTINUM.** — An possit a laudibus separari 818. Qua hora recitandum 807. An debeat recitari ante missæ celebrationem 1179. II; 1183.
- MEDICINA.** — Si respuatur in morbo 265. Si adhibeatur ad fœtum expellendum 399. Quænam possit vel debeat infirmo præberi 788.
- MEDICUS.** — Ejus obligationes et peccata 788. An teneatur monere infirmum de confessione peragenda 299. Si declaret clericum ineptum ad militiam 409.
- MEMBRUM.** — Qui mutilat ad quid teneatur 498; irregularitatem incurrit 1777.
- MENDACIUM.** — Quid 668. Quotuplex 669. Quale peccatum 670. In confessione 1270.
- MENDICANTES ORDINES.** — Quinam dicantur 878 *.
- MERCATUS.** — In die festo 349. III. In ecclesia 268. II. b).
- MERCIMONIUM.** — Ex missarum stipendio prohibitum 1171 *.
- MERETRICES.** — An possint permitti 422. An liceat eis domum locare 236.
- MERX.** — Qua materia emptionis et ven-

ditionis 614. Quo pretio possit vendi et emi 616-621.

METUS. — Quid 15. Quotuplex 16. An tollat voluntarium, excuset a culpa 17. An excuset a lege 96; a censura 1668. In juramento 295. In voto 312. In contractu 544. In sponsalibus 1515. In matrimonio 1564.

MILES. — Si dubitet de justitia belli 408. Quando peccet et teneatur ad restitutionem 408. Quoad jejunium 728. II. 3). Quoad matrimonium 1578. f).

MILITARES ORDINES. — Quinam sint 878*.

MINISTER. — Sacramentorum, ante 968. Baptismi 1012. Confirmationis 1047. Eucharistiæ 1074. Pœnitentiæ 1321. E. Unctionis 1470. Ordinis 1491. Matrimonii 1541. Inserviens in missa 1195. ix.

MISSA. — Audienda in festo 339; quomodo, ubi 340. Si die festo audiatur in oratorio privato 345. Causæ ab ejus auditione excusantes 346-348. Quid sit 1140. Ejus valor 1144: an sit infinitus 1146. Pro quibus possit offerri 1147. Ejus fructus 1144, 1145: applicatio, ante 1147; quomodo facienda 1149. Qui eam perficit infra quadrantem 1187. Obligatio eam celebrandi ratione sacerdotii 1153; ratione officii 1155; ratione stipendii 1158. Qua hora celebranda 1179; quo loco 1188. An possit pluries in die celebrari 1185. Requisita ad eam rite celebrandam 1195. Rubricæ quæ ad eam spectant 1203. An possit interrumpi 1205. Quæ dicenda a celebrante 1210. Quid agendum, si sacerdos deficiat dum eam celebrat 1205. Votiva et de *Requiem* 1211-1214. Conventualis canenda et applicanda a canonicis quotidie pro benefactoribus 845. Missarum reductio 1178. *Missæ Gregorianæ* 1215. xi. Apostolicæ sedis decreta et responsa circa missarum celebrationem 1215. Regulariter omnes et singuli sacerdotos, tam sæculares quam regulares, ad

ecclesiam confluentes, vel ad oratorium publicum, missam quum Sanctorum tum beatorum etsi regularium proprias, omnino celebrent officio ejusdem ecclesiæ vel oratorii conformes, sive illæ in romano, sive in regularium missali contineantur, exclusis tamen peculiaribus ritibus ordinum propriis: aliquando vero poterunt ibidem dicere missam de *Requiem* 1210.

MODUS. — Petendi dispensationem in impedimentis matrimonii 1801; exequendi dispensationem 1605.

MOHATRA. — Contractus quid sit, et an licitus 627.

MOLERE. — In festo an liceat 353.

MOLLITIES. — Quid sit 432. Quale peccatum 433, 434.

MONETA. — Adulterina an possit expendi 655.

MONIALES. — Quoad habitum et professionem 889. Quoad clausuram 913, 1734. Quoad obedientiam 928. Quoad electionem abbatis 929. Quoad confessionem 1334, tempore jubilæi 1308. Quoad communionem 1139, 928. Quoad horas canonicas 794. Quibus privilegiis gaudeant 938. Si violenter cogantur a gubernio suum cœnobium deserere 937. viii. Præsumentes matrimonium contrahere excommunicantur 1746. Vid. **REGULARES.**

MONITIO. — Quoad censuras 1665.

MONOPOLIUM. — Quid, quotuplex 631. An licitum 632-635.

MONSTRUM. — Quoad baptismum 1019. iii.

MONTES PIETATIS. — Quid sint, et quæ conditiones requirantur ut licite valeant erigi 609.

MORGANATICUM. — Matrimonium 1532. 3o.

MORIBUNDUS. — Quoad absolutionem 1267. Quoad satisfactionem 1279. Quoad restitutionem 1425. Quoad actum contritionis perfectæ 1233. Quoad indulgentias 1304. Quoad benedictionem papalem 1477.

MORPHIUM. — An possit adhiberi ad sedandos dolores 788.

MORS. — An possit sibimet optari 206.

MOTUS. — Primo-primi, secundo-primi an culpabiles 20. Carnales qui patitur, quomodo se gerere debeat 21.

MULIER. — V. FEMINA.

MUNDITIES. — Corporis requisita in suscipiente eucharistiam 1132, 1133.

MUNUS. — In simonia 270. In mutuo 595. Si accipiat iudex 744.

MUTILATIO. — Sui ipsius 383. II. Proximi obligat ad compensanda damna inde obvenientia 498. Inducit irregularitatem 1777.

MUTUS. — Quoad damnum 515. VII. Quoad confessionem 1266. Quoad communionem 1090. Quoad irregularitatem 1785. 3°.

MUTUUM. — Quid 589. Lucrum ex eo an possit percipi 594. Apostolicæ sedis responsa circa lucrum ex illo 608. An possit peti ab usurario, vel dari ab usuro 236.

MYSTERIA. — Fidei credenda et scienda necessitate medii et præcepti 178.

N

NECESSITAS. — Extrema, gravis, communis 205; Fidei 176. Spei 197. Caritatis 201. Excusans a furto 474; a restitutione 534; ab operibus servilibus in festo 356. 5^a; a choro 846. 2^a; a residentia 867. 2°.

NECROMANTIA. — Species divinationis 246.

NEGOTIATIO. — Quid 838. Quoad clericos et religiosos 839.

NEOPHYTUS. — Quoad ordines suscipiendos 1783. 4°.

NIGRITÆ. — Eorum commercium 445. v.

NIX. — Materia dubia in baptismo 1001. 3.

NOMEN. — In baptismo 1037. Complicis exquirere 1269. Dantes sectæ Massonicæ etc. excommunicantur 1732.

NOTARIUS. — Ejus obligationes et peccata 763. Quoad stipendium sui laboris 764.

NUNDINÆ. — In festo an licitæ 350. III.

NUNTIUS. — Plurium mandata exequens, an possit recipere multiplex stipendium 650.

NUPTIÆ. — Tempore feriati vetitæ 1550. II.

O

OBEDIENTIA. — Præstanda a filiis 358; uxoribus 364; famulis 369. II. Ejus votum ad quid obliget 919. In ordinatione episcopo promissa 1510.

OBJECTUM. — Actus moralis 25. Legis 70. Fidei 174. Spei 196. Caritatis 200. Domini 445. Contractus 537. Sigilli confessionis 1444.

OBLIGATIONES. — Proprii status an possint invincibiliter ignorari 56.

OBSERVANTIA. — Vana quid et quale peccatum 252; ejus species 253. Quomodo cognoscatur 254.

OBSESSUS. — Quoad susceptionem eucharistie 1090. Quoad ordines 1783.

OBSTANS (NON). — Quoad restitutionem 515. VII.

OBSTETRIX. — Si baptizet 1024. Examinanda a paroco 848. VII.

OCCASIO. — Peccati quid 1402; quotuplex 1403. An sit absolvendus qui proximam voluntariam non vult deserere 1404. III; qui promittit eam deserere 1405; qui in necessaria reperitur 1404. II; 1406. An censendi sint in proxima juvenes et puellæ se invicem visitantes pro matrimonio contrahendo 1411.

OCCISIO. — Sui ipsius 382. Malefactoris 386. Falsi accusatoris 393. Aggressoris vitæ propriæ 389, proximi 394; bonorum fortunæ 391, 396; pudicitiae propriæ 392, proximi 395; honoris 393. Innocentis 397. Infantis in utero matris 401. Procerum ecclesiæ 1720. Clerici vel monachi 1730.

OCULUS. — Ejus defectus quando inducat irregularitatem 1785.

OCCUPATIO. — Modus acquirendi dominium, ante 456.

ODIUM. — Inimicitiae et abominationis, an et quale peccatum 208.

OFFICIUM. — Divinum quid, ante 794. Defunctorum in die commemorationis omnium defunctorum 804. V. HORÆ.

OLEUM. — Materia extremæ unctionis 1460-1464. In celebratione missæ 1195. XI. Ad nutriendam lampadem ante ss. sacramentum 1221.

ONANISMUS. — Quid, ante 1634. Quale peccatum 1634. An de eo conjuges interrogari debeant in confessione 1637.

OPERA. — Quæ licita et quæ prohibita in die festo 350. Peragenda uti conditio ad lucrandum jubilæum 1309.

OPERATIO. — Cæsarea an licita 400.

OPINIO. — Quid 44. Ejus species 45. Quæ sequi possit vel debeat 46 et seqq. Probabilis in materia sigilli sacramentalis 1437. Quæ amplectenda a iudice in causa dubia 742; a medico in curandis infirmis 788.

OPIUM. — An sit licitus ejus usus ad sopiendos sensus 167 *.

ORATIO. Quid et quotuplex, ante 239. Quæ ejus necessitas, quando illius præceptum obliget 239. Dominica scienda ab adultis 178.

ORATORIUM. — Quando dicitur publicum et quando privatum 345. Privatum quoad missæ celebrationem 1189; auditionem in die festo 345.

ORDINATIO. — Quid 1478. An ad ejus validitatem requiratur traditio instrumentorum 1483. VI, VII; eorum contactus ex parte suscipientis 1485, 1486. Defectus in ea commissi an, quando, quomodo et a quo supplendi 1489.

ORDINES RELIGIOSI. — Monachales, clericales, mendicantes, militares, hospitalarii recensentur 878 *.

ORDO. — In caritate 205. In correctione

fraterna 219. In restitutione 521, 522. In recitatione horarum 808.

ORDO SACER. — Quid 1478. Ejus materia et forma 1483; minister 1491; subjectum 1499; effectus 1479. Quo tempore conferendus 1507. Matrimonium dirimit 1566.

OSCUA. — Inter solutos 413. Inter conjuges 1631.

OSTIARIATUS. — Quid 1480. Ejus materia et forma 1483.

OVA. — In diebus jejunii 703, 707.

P

PACTUM. — De hæreditate viventis vetitum 614. Pœnæ conventionalis in mutuo 607. In simonia 271. De re turpi 538. Redimendi rem venditam 625.

PAGANISMUS. — Species infidelitatis 188.

PAGELLA. — S. Pœnitentiariæ, pro episcopis 1799; pro confessariis 1800.

PALLA. — Requisita ad missæ celebrationem 1195. VI. Quoad ejus ablutionem 1201.

PALPO. — Quoad restitutionem 513. IV.

PANIS. — An possit confici in die festo 356. 5^a. 3). Materia eucharistiæ 1060, 1061.

PAPA. — Quoad leges ferendas 62. Quoad dispensationem in præceptis divinis 59; in legibus ecclesiasticis 108. Quoad juramenta 301. II. Quoad vota 335. Quoad pias testatorum dispositiones 584. Dissolvit matrimonium ratum 1638. Quoad alia, passim suis locis.

PARAMENTA. — Requisita ad missæ celebrationem 1195. III: quandonam execrantur 1202.

PARAPHERNALIA. — Bona uxorum 449 450.

PARENTES. — Debent filiis amorem 360; educationem corporalem 361, spiritualement 362. — Quoad filiorum juramenta 301. II; vota 327. II. 3°. Si filiis libertatem non relinquunt in electione status 362. f). An possint religionem in-

gredi 880. An teneantur filios hæredes instituere 567. Si differant filiorum baptismum 1019.

PAROCHUS. — Ejus obligationes 848. An die festo possit celebrare pro populo extra parochiam 1156. In quibus valeat dispensare 111. Debet denuntiationes matrimoniorum facere 1544. Si matrimonio assistat omissis denuntiationibus 1545. Quandonam possit declarare præceptum denuntiationum non obligare 1546, in fine. Quis proprius sponsorum quoad matrimonium ineundum 1578. An possit assistere matrimonio eorum qui sunt sacramento indigni 985; vel in ecclesiasticas censuras inciderunt 986: si unus sponsorum sit acatholicus 938. Quid agere debeat, si dubitat de impedimento inter nupturientes 1548. 6; si unus ex conjugibus, qui civiliter contraxerunt, renuat postea contrahere coram ecclesia 1532 *. An suspensus vel irregularis valide matrimonio assistat 1579. Quoad matrimonia vagorum et militum 1578. e), f). Si velit religionem ingredi 881. An tempore pestis teneatur sacramenta ministrare cum periculo vitæ 1080. Infirmus an debeat per alium missam applicare pro populo 1156.

PARTICIPANS. — Ad damnum 515. vi.

PASTOR. — V. EPISCOPUS, PAROCHUS.

PATENA. — Requisita ad missæ celebrationem 1196. iv.

PATER. — V. PARENTES.

PATRIA POTESTAS. — Quæ oritur a jure civili, quomodo dissolvatur 446 *.

PATRIMONIALIA. — Bona clericorum 451, 452.

PATRIMONIUM. — Titulus sustentationis ad ordines sacros 1500. c); constitutum a parentibus 361. 3º, e); conferendum jure ital. in divisione hæreditatis 570.

PATRINUS. — In baptismo 1027-1032. In confirmatione 1053.

PATRONUS. — Quis dicatur et sit 853.

PAUPER. — Quoad laborem in die festo 356. 5ª. Quoad jejunium 704, 726. 4). Quando possit rem alienam surripere 474-478. Quoad dispensationes matrimoniales 1603.

PAUPERTAS. — Ejus votum ad quid obliget regulares 896. Titulus ordinationis 1500. a).

PECCATOR. — Si sacramentum petat 979. Quoad sepulturam ecclesiasticam 1714.

PECCATUM. — Quid 135. Quotuplex 136. Mortale, veniale 137. Omissionis 142. Requisita ad mortale 138. Internum 143-150. Quoad distinctionem specificam 152; numericam 153. Mortale dubium an debeat confiteri 1263. Oblitum in confessione quando debeat confiteri 1106. An liceat aliquando ejus occasionem ponere 230.

PECORA. — Quoad contractum societatis 641-643.

PECULIUM. — Filiorum 447. Uxorum 449. Clericorum 451. An religiosi possint habere 896. iv.

PECUNIA. — Adulterina an possit expendi 655. Locorum piorum quoad investimentum 843.

PENSIO. — In beneficiis 873.

PENSIONARIUS. — Non tenetur erogare superfluum in usus pios 452. 2.

PERCUSSIO. — Parentum 358. ii. Procerum ecclesiæ 1720. Clericorum et monachorum 1730.

PEREGRINUS. — Quoad leges loci ubi est 77; patriæ dum ab ea abest, communes si sint abrogatæ ubi moratur 78. Quoad communionem paschalem 1099. ii. 2º. Quoad absolutionem a reservatis 1355, 1356. Quoad matrimonium 1577-1578. a). Quoad censuras 1656, 1658. 4). Quoad dispensationem in votis, juramentis et legibus 109.

PERFECTIO. — Religiosi ad eam tendere tenentur 892; quandonam contra hanc obligationem peccent graviter 893.

PERICULUM. — Peccandi quid 1402. Sortis in mutuo 605. Mortis quando censetur adesse 1327. iv.

PERJURIUM. — Quid, quale peccatum 288.

PERMUTATIO. — Officii 805. Beneficii 872.

PESTIS. — An ea laborantibus teneatur sacramenta ministrare simplex sacerdos vel confessarius 205, 978, 1427; parochus 978, 1080.

PETROLEUM. — An possit adhiberi ad illuminandam ecclesiam 1221 *.

PHARMACOPOLA. — Ejus obligationes et peccata 789.

PICTURA. — Obscena si fiat vel exponatur 223. 6; si aspiciatur 414. 2. Si fiat in festo 352.

PIGNUS. — Contractus accessorius 660.

PILEOLUS. — In missæ celebratione 1204. In deferendo viatico 1082. 4.

PINGERE. — In die festo an liceat 352.

PISCATIO. — An licita in die festo 353.

PLANTATIO. — Species accessionis quoad dominium 460. vi.

PLURALITAS. — Beneficiorum an licita 863; si papa dispenset 464.

PŒNA. — In lege 86. Conventionalis in mutuo 607. In sponsalibus 1524. In simoniacos 275. In procurantes abortum 492. In duellantes 405. In concubinariorum 421. In sodomitas 439. In rebaptizantes 1771. In sollicitantes ad turpia 1385. In negligentes denunciare confessarios sollicitantes 1752. In hæreticos et apostatas 1716. In legentes libros prohibitos 1717.

PŒNITENTIA. — Ut virtus et ut sacramentum quid 1224. Ejus necessitas 1225. Sacramenti pœnitentiæ materia 1227; forma 1315; minister 1321; effectus 1226. Sacramentalis imponenda 1277; quæ et quanta 1278; quibus de causis minuenda 1279; an possit imponi publica 1281; an pro ea possit imponi opus alias debitum 1282; acceptanda et implenda a pœnitente 1285; quid si pœnitens omittat eam implere

1286, si ejus sit oblitus 1290; quando implenda 1285; quis possit eam commutare 1291; an possit impleri per alium 1289. Quid si pœnitens dubitet an eam impleverit 43. Imposita in rescripto dispensationis matrimonialis 1606. 5^a.

PŒNITENTIARIA. — Quoad dispensationes matrimoniales 1602. Dispensationes quas concedit a quo exequi debeant 1604; quomodo 1605. Clausulæ solitæ ab ipsa apponi in dispensationibus 1606. Ejus instructio quoad regulares civiliter suppressos 937.

POLLUTIO. — Quid 432. Voluntaria directe 433; indirecte 434. Involuntaria 435. An impediat sumptionem eucharistiæ 1134. Ecclesiæ 1192.

POLYANDRIA. — Simultanea jure naturali vetita 1539.

POLYGAMIA. — Simultanea prohibita jure saltem divino positivo 1539.

PORTIO CANONICA. — Quid sit et cui debita 1713. ii. An solvenda a regularibus 948.

POSSESSIO. — Ad præscribendum 462. iv. Quando stat pro lege et quando pro libertate 42. ii.

POSSESSOR. — Bonæ fidei, ante 483. Dubiæ fidei, ante 487. Malæ fidei, ante 489.

PRÆCEPTOR. — Ejus obligationes et peccata 374.

PRÆDICATIO. — V. CONCIO.

PRÆLATUS. — Episcopo inferior quoad missæ privatæ celebrationem 1204. 16. Regularis in quibus possit dispensare 108. ii. 2°; 950-952: si negligat leves defectus subditorum corrigere 895: an possit sacras vestes benedicere 1200; censuras ferre 1651. i).

PRÆSCRIPTIO. — Modus acquirendi dominium 461. Conditiones ut valeat 462.

PRÆSUMPTIO. — In qua parte stat 42. ii. Si falsa in lege pœnali 89. Filia superbiæ 156. Peccatum contra spem 199.

PRANDIUM. — In die jejunii quamdiu

- liceat protrahere 708: quoad interruptionem 709: quoad horam 723, 724.
- PRECARIUM.** — Quid sit et quibus legibus regatur 587.
- PRESBYTERATUS.** — Quid 1480. 7. Ejus materia et forma 1483. vii. An sit sacramentum 1481.
- PRETIUM.** — In simonia 270. In venditione 616-622.
- PRINCEPS.** — Ejus obligationes erga subditos 376. Quoad bellum 407. Tyrannus an possit interfici 388.
- PRINCIPIA.** — Actum humanorum 3 et seqq. Reflexa 42.
- PRIVILEGIUM.** — Quid 129. Quotuplex 130. Ejus interpretatio 131; usus 132; amissio 133. An expiret morte concedentis 134. Privilegia clericorum 874; regularium 938 et seqq.; jubilæi 1308.
- PROBABILITAS.** — Quid 44. Ejus species 45; usus 46.
- PROBITAS.** — Requisita in ministro sacramentorum 973; in ordinando 1508, 1509.
- PROCLAMATIONES.** — Matrimonio præmittendæ 1544. Dispensatio ab iis 1546.
- PROCURATOR.** — Ad lites 755. Ad ineundum matrimonium 1535.
- PRODIGALITAS.** — Quid et quale peccatum 157.
- PROFECTITIA.** — Bona filiorum 447.
- PROFESSIO FIDEL.** — Quando facienda 179.
- PROFESSIO RELIGIOSA.** — Quid 888. Requisita ut valeat 889. Ejus effectus 891. Obligationes ex ea 892 et seqq.
- PROMISSIO.** — Quid sit et quomodo obliget 547-549. Facta puellæ ab eo qui illam violavit, ad quid obliget 503, 505. In sponsalibus 1511.
- PROMULGATIO.** — Legis quid 79; an necessaria 80.
- PROPOSITIONES DAMNATÆ.** — Quænam sint 1803 et seqq. Si doceantur vel defendantur 1729.
- PROPOSITUM.** — Quid, quotuplex 1245. Ejus necessitas et conditiones 1246. An in sacramento pœnitentiæ sufficiat virtuale seu implicitum 1248.
- PROTONOTARIUS.** — Quoad missæ privatæ celebrationem 1204. 16.
- PROXENETA.** — Venditio rei per eum facta 630.
- PROXIMUS.** — Diligendus 204. Juvandus 212, 213. Corrigitur 217-219.
- PUELLA.** — Quando excusatur ab auditione missæ in festo 347. 10-12. Quoad matrimonium, si degat in conservatorio vel monasterio 1578. c). d). Quoad ejus directionem 1415: si cupiat castitatem vovere 1418. Quoad visitationes pro matrimonio contrahendo 1411. Ad quid teneatur qui eam violavit 503; turpiter tetigit 504. V. FEMINA.
- PUER.** — Quoad leges ecclesiæ 75. Quoad baptismum 1019, 1020, 1024; confirmationem 1053; communionem paschalem 1100; viaticum 1097; extremam unctionem 1473; ordines 1499; sponsalia 1511, 1516; matrimonium 1570; jejunium 703, 726. 6), 738. vi. Ejus directio 1415: si cupiat religionem ingredi 1416; fieri clericus sæcularis 1417.
- PUERPERA.** — Quoad missam in die festo 347. 9. Si accedat ad ecclesiam pro benedictione 996.
- PURIFICATORIUM.** — Pro missa 1195. vii. Quoad ejus ablutionem 1201.
- PYXIS.** — Pro conservanda eucharistia an debeat benedici 1198. Cujus materiæ esse debeat 1198 *.

Q

- QUARTA FUNERALIS.** — Quid et cui debita 1713. ii. An solvi debeat a regularibus 948.
- QUASI-CONTRACTUS.** — Quid 536. 5°.
- QUASI-DOMICILIUM.** — Quomodo acquiritur 77. Quoad matrimonium 1578.

R

RAPTUS. — Species luxuriæ 424. Impedimentum matrimonii 1591.

RECIDIVUS. — Quis 1412. An possit absolvi 1413. II.

RECURSUS. — Si præbeatur damnum inferenti 515. v.

REDEMPATIO. — Pactum de ea in venditione 625. Debita parochi domicilii quoties quis extra ecclesiam sui domicilii legitime tumulatur 1713. II.

REDUCTIO. — Missarum quid sit et a quo fieri possit 1178.

REFECTIO. — Unica in die jejunii 708; qua hora facienda 723, 724.

REFERENS. — Ejus obligationes et peccata 761.

REGES, REGINÆ. — A quo possint censura ligari 1658. 3). Reginæ non prohibentur ingredi claustra religiosorum 912. II.

REGULA. — Quoad religiosos 892, 893. An ad eam teneatur religiosus promotus ad episcopatum 931; ad parochiam 932.

REGULARES. — Proprie dicti, quinam sint 878. Quoad confessionem sæcularium 1323. 3, 4; administrationem eucharistiæ in suis ecclesiis 1074. IV. Quoad ausceptionem ordinum 1497, 1507. e). An possint censuris ligari ab episcopo loci 1660. Quoad exemptionem a jurisdictione episcoporum 939; domuum fundationes 945; absolutionem a casibus et censuris reservatis 949; irregularitates et inhabilitates 950; dispensationem in præceptis ecclesiæ 951, in votis, juramentis et impedimento petendi debitum 952; prædicationem 953; electionem confessarii 955. Quoad divinum officium 794, 802, 956; negotiationem 839; ludum 903. Ad quid tenentur vi professionis 892, 893; vi voti paupertatis 896; vi voti castitatis 911; vi voti obedientiæ 819. Prohibentur esse patrini 1028. Transeuntes ad aliam re-

ligionem 930. Apostatæ, ejecti et fugitivi 933-935; sæcularizati 936; dispersi et suppressi 937. Præsumentes ministrare viaticum aut extremam unctionem clericis vel laicis 1742, matrimonium contrahere 1746.

RELIGIO. — Qua virtus, quid et quinam ejusdem actus 238. Vitia eidem opposita 240 et seqq. Qua status fidelium ad perfectionem tendentium 877, 878.

RELIGIOSI. — Proprie dicti, quinam sint 878.

RELIQUIÆ. — Si frangatur tumulus in quo reconduntur, vel amittantur, quoad altaris execrationem 1202. 1). Si furentur 471.

REMEDIA. — Adversus scrupulos 37; tentationes carnales 21; animi distractiones 820. Pœnitentibus insinuanda 1386. III.

RENUNTIATIO. — Hæreditatis 563. B). Beneficii 872.

RES. — Inventæ, derelictæ, amissæ 458, 459. Qua materia contractus 537. Turpis si adducatur in pactum 538.

RESCRIPTUM. — Dispensationis in impedimentis matrimonii 1604-1606.

RESERVATA. — Vota quænam sint 336.

RESERVATIO. — Casuum quid sit, ante 1335; si ignoretur 1337; quoad regulares 1338-1340, 949. Quis absolvat si incurratur 1341-1348. An auferatur per confessionem in qua pœnitens reservati obliviscitur 1349; per confessionem invalidam 1350. Quoad peregrinos 1354-1356.

RESIDENTIA. — Quoad episcopos et parochos 865-870. Quoad canonicos 845. III.

RESIGNATIO. — Beneficii 872.

RESPONSA S. SEDIS. — Circa cooperationem in rebus politicis 237. Circa lucrum ex mutuo 608. Circa jejunium 738. Circa religiosos suppressos et dispersos 937. Circa indulgentias 1305. Circa missarum celebrationem 1215. Circa divortium civile 1639.

RESTITUTIO. — Quid 481. Ejus necessitas 482. Quid requiritur ut debeat ex actione damnificante 493. Quoad possessorem bonæ fidei 483; dubiæ fidei 487; malæ fidei 489. Quoad injustum damnificatorem per homicidium vel mutilationem 498; per stuprum 503; per adulterium 507. Quoad damnificatorem in bonis famæ et honoris 512; in bonis spiritualibus 513. Quoad co-operatores ad damnum illatum 515. Quoad impediētes consecutionem alicujus boni 496. Cui sit faciēda 519; quando faciēda 520; quomodo 523; ubi et cujus expensis 525, 526; quo ordine 521, 522. Causæ ab ea excusantes 533. Ob omissionem horarum 825-833. Ob simoniace acceptum 274. Si confessarius ab ejus obligatione pœnitentem liberaverit 1430; si de ea illum non monuerit 1431.

RESTRICTIO. — Mentalis quid 671; quotuplex 672; an licita 673; in juramento 289.

RETROVENDITIO. — Pactum de ea 625.

REUS. — An teneatur crimen fateri 781. An possit fugere 785, 786. An ad suam defensionem possit revelare crimen accusatoris vel testium 782. An teneatur revelare complices criminis 784. An possit appellare 787. Quomodo cum eo se gerere debeat confessarius 1424.

REVALIDATIO. — Matrimonii irriti 1607.

REVELATIO. — Impedimentorum matrimonii quando faciēda 1547. Complicis criminis 784. Coryphæorum sectæ *Massonicæ* et *Carbonariæ* 1732.

RITUS. — Adhibendus in benedictione aquæ in vigilia epiphaniæ 996 *.

RUBRICÆ. — Missalis an sint præceptivæ 1203. Quid de consuetudine illis contraria 1208.

S

SACERDOTIUM. — V. **PRESBYTERATUS.**

SACRAMENTA. — Eorum numerus 958. Ne-

cessaria necessitate medii et præcepti; iterabilia, initerabilia; formata, informia; mortuorum, vivorum 959.

SACRAMENTALIA. — Quid sint et quænam sit eorum efficacia 996.

SACRAMENTUM. — Quid 957. Requisita ad ejus essentiam 960. Ejus materia et forma 961; minister, ante 968; subiectum, ante 990. Quid requiritur ut suscipiatur valide 990, licite 992. Sub conditione collatum 966, 967. An liceat administrare vel suscipere cum opinione probabili 46. I. 2°. Si petat indignus 979-988. Cum fictione susceptum 994.

SACRIFICIUM. — V. **MISSA.**

SACRILEGIUM. — Quid 266. Quotuplex 267. Quale peccatum 268.

SANATIO. — Matrimonii in radice 1608.

SARTOR. — Quoad laborem in festo 351, 356. 5^a 5). Quoad jejuniū 730. Si emat pannum pro alio 630. IV.

SATISFACIO. — Sacramenti pœnitentiæ materia 1227, 1277. Debita pro contumelia 690. III.

SCANDALUM. — Quid 220. Quotuplex 221. Quale peccatum 222. Reparandum 222. III; 1673. An ad illud vitandum omitti debeant opera bona 227; vel dimitti bona temporalia 228.

SCHEDULA. — Confessionis an danda non absolutis 1436.

SCHEMA. — Consanguinitatis 1559. Affinitatis 1576. Cognationis spiritualis 1560.

SCHISMATICI. — Sunt excommunicati 1718.

SCIENTIA. — Quænam requisita in confessario 1390; in ordinando 1504.

SCRUPULUS. — Quid 35. Qui eo laborat quomodo dirigendus 37.

SCULPERE. — In die festo an liceat 352.

SECRETARIUS. — Ejus obligationes et peccata 762.

SECRETUM. — Quid 696. Quotuplex 697. Quomodo obliget 698. Quando liceat revelare 699.

SEMIFATUS. — Quoad ss. communionem 1090. Quoad absolutionem 1320. 4^a.

SENEX. — Quoad jejunium 726. 7). Quoad matrimonium 1586. 7. Quoad usum conjugii 1612. 5.

SENTENTIA. — Judicis fundata in falsa præsumptione an obliget 89. Judicis an necessaria ut pœnam quis subire debeat 87. Judicis injusta an obliget 747. Divortii quoad vinculum an possit ferri a judice 743; peti a catholico coram judice sæculari 1639. Si fuerit injusta, an judex teneatur eam revocare et parti læsæ satisfacere pro damno illi illato 746.

SEPULTURA ECCLESIASTICA. Quid, ante 1713. Quinam ea privandi 1714. Cogentes eidem tradi hæreticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos 1749. Quid de admittentibus ad eam nominatim excommunicatos 1762.

SERUM. — Lactis in die jejunii 715.

SERVITUS. — Qua species dominii 465. Qua impedimentum matrimonii 1555.

SIGILLUM. — Confessionis quid, ante 1433; ejus obligatio 1433; subjectum 1438 et seqq.; objectum 1444: quot modis possit violari 1446 et seqq.: casus in quibus non frangitur 1457.

SIGNA. — Doloris quæ ordinaria et quæ extraordinaria 1400. 1°, 2°. Vocationis ad statum ecclesiasticum 1508.

SIMONIA. — Quid 270. Quotuplex 271. Quale peccatum 272. Quoad restitutionem 274. Ejus pœnæ 275.

SIMULATIO. — Quid sit et an licita 670. In sacramentis 989.

SOCIETAS. — Qua contractus 636. Conditiones requisitæ ut sit licita 637. Quomodo dissolvitur 640. Animalium 641.

SOCIUS. — Quoad expensas itineris causa societatis 637.

SODOMIA. — Quid, quotuplex et quale peccatum 437. Quibus penis punitur 439.

SOLEMNITATES. — A jure civili requisitæ si desint in contractibus 546; in testamento 560. Requisitæ ad alienationem bonorum ecclesiasticorum 841. III. Nuptiarum quando vetitæ 1550. II.

SOLLICITATIO. — Crimen denunciandum 1364. Quando adsit 1365. Quid agendum si quis crimen denunciare recuset 1382. Pœnæ statutæ contra tanti criminis reos 1385. Quid si imputetur innocentis 1386. Cui denunciandum crimen si reus sit diversæ diocesis 1383.

SOMNIA. — An eis credere liceat 251.

SORS. — Cui pereat vel supersit in contractu societatis 637. Ejus periculum in mutuo 605.

SORTES. — Divisoriæ, divinatoriæ, consultoriæ an liceant 250.

SPES. — Quid 196. Ejus necessitas 197. Quando obliget ejus præceptum 198. Vitiæ ei opposita 199.

SPIRITISMUS. — Quid et an licitus 261.

SPONSALIA. — Quid 1511. Quotuplicia 1512. Contracta per dolum 1514; per metum 1515. Sub conditione inita 1520, 1521. Eorum obligatio et effectus 1522; dissolutio 1526. Inita cum pacto de pœna solvenda a resiliente 1524.

SPONSI. — Quomodo tractandi a confessorio quoad confessionem 1411 *.

SPONSIO. — Quid sit et an licita 663.

SPURIUS. — Quoad jura successionis 566. Quoad irregularitatem 1787.

STIPENDIUM. — Famulorum 369-373. Notarii etc. 764. Missæ 1163, 1158 et seqq. Non potest accipere pro secunda missa qui binas celebrat extra diem nativitatis Domini 1186.

STOLA. — Si desit in missæ celebratione 1195. III; in administratione eucharistiæ 1082; extremæ unctionis 1471. Adhibenda in administratione sacramentalium 996. e).

STUPRUM. — Quid stricte sumptum 423; late 502. Ad quid teneatur qui patrat 503. Persona quæ illud patitur quando-

nam censenda sit immunis a culpa; 14. II.

SUBDIACONATUS. — Quid 1480. Ejus materia et forma 1483. An sit sacramentum 1481.

SUBDITUS. — Ejus obligationes 376. II.

SUBJECTUM. — Legis 74. Contractus 540. Baptismi, ante 1018. Confirmationis 1050. Eucharistiæ 1089. Extremæ unctionis 1472. Ordinis 1499. Matrimonii 1542. Censuræ 1658. Sigilli confessionis 1438.

SUICIDIUM. — Quando sui occisio permitti possit 382. An virgo permittere possit aut debeat se occidi, ne violetur 384. An liceat dare sepulturam ecclesiasticam ei qui seipsum occidit 385.

SUPERBIA. — Quid 155. Ejus filiæ 156.

SUPERSTITIO. — Quid 240. Quale peccatum, ante 240. Quotuplex 241.

SURDUS. — Quoad chorum 814, 846. 1°. Quoad communionem 1090. Quoad confessionem 1266. 1. 2°; 1435. Quoad ordines 1785. 2°.

SUSPENSIO. — Quid 1698. Quotuplex 1699. Si violetur 1701. Quomodo tollatur 1703.

SUSPICIO. — Temeraria quid 694; quale peccatum 695.

SUTOR. — Quoad laborem in festo 351, 356. 5°. 5). Quoad jejunium 730.

SYLLABUS. — Pii pp. IX. 1729. 4; 1822.

SYMBOLUM. — Apostolorum credere et scire debet quilibet fidelis 178.

SYNDICUS. — Si assistere deberet matrimonio civili alicujus in facie ecclesiæ cum alia jam ligati 235. III. 7, 1639.

SYSTEMA. — Morale s. Alphonsi 48-50.

T

TABACUM. — An lædat jejunium naturale sumptum naribus 1121; contritum dentibus 1124.

TABELLIO. — Ejus obligationes et peccata 763. Quoad stipendium illi debitum 764.

TABERNACULUM. — Ad asservendam eucharistiam 1220. v.

TABULÆ ROTANTES. — Magiæ species 260.

TACTUS. — Impudici inter solutos 413, 414. Inter conjuges 1631. Vasorum sacrorum, corporalium etc. 1201. Instrumentorum in ordinatione 1485-1488.

TAXA. — Stipendii pro missa 1163. Pretii in venditione 616 et seqq. A lege statuta quoad stipendium notariorum etc. an obliget 764.

TELEPHONIUM. — Quoad absolutionem 1318.

TEMPUS. — Pro recitatione officii 807. Pro celebratione missæ 1179. Feriatum quoad matrimonium 1550. II.

TENTATIO DEI. — Quid 262. Quotuplex 263. Quale peccatum 264.

TESTAMENTUM. — Quid 556. Quotuplex 557. Conditiones requisitæ ad ejus validitatem 558. Quid si careat solemnitatibus a jure civili requisitis 560, 561. Ejus executor 585.

TESTATOR. — Quis esse possit 262. Qui non habet hæredes necessarios an debeat relinquere bona cognatis pauperibus 568.

TESTIS. — Quis, ante 775. Quando teneatur testari 776. Quando excusetur a testimonio præstando 777. Quando peccet 778. Ad quid teneatur si falsum testatus sit 779. In testamento 559. In matrimonio 1576, 1581.

THESAURUS. — Quoad inventionem et proprietatem 458.

TITULUS. — Requisitus ad præscriptionem 462. III. Sustentationis requisitus ad ordines sacros 1500.

TONSURA. — Quid 1480. b). Quo tempore et loco possit conferri 1507. Deferenda a clericis 790. Quid si non deferatur 791.

TRIBUTA. — Justa solvenda a subditis 376. Si defraudentur 378. Quid in dubio de illorum justitia 380.

TRINUS CONTRACTUS. — Quæstio 44. An licitus 645.

TUTORISMUS. — Qua systema circa usum probabilitatis 47.

TUTOR. — Ejus obligationes et peccata 375.

TYPOGRAPHI. — Quoad laborem in die festo 352. Quoad jejunium 730.

TYRANNUS. — An ei obediendum 381. An possit occidi 388.

U

UNCIA. — Quot gram. æquivaleat 722 *.

UNITAS. — Matrimonii, ante 1539.

USUARIUS. — Quis 463. Ejus jura et onera 464.

USUFRUCTUARIUS. — Quis 463. Ejus jura et onera 464.

USURA. — Quid 592. Quotuplex 593. Tituli ab ea excusantes, ante 600: an lex civilis sit justus titulus 608. Apostolicæ sedis responsa circa eam 608.

USURARIUS. — An liceat ei locare domum, vel ab eo mutuum petere 236. An acquirit dominium lucri usurarii 594. III. Quid de illo qui deponit apud eum pecuniam, vel ei famulatur 598.

USURPANTES. — Bona ecclesiastica excommunicantur 1726, 1753: quoad abolutionem 1673.

USUS. — Qua juris species 463. Privilegii 132. Sortium an licitus 250. Virgæ divinatoriæ 249. Matrimonii quid, ante 1611; licitus 1612. V. DEBITUM.

USUSFRUCTUS. — Qua juris species 463.

UXOR. — Ejus obligationes 364; peccata et jura 365. 5. 6; furtum 468. Quid possit circa eleemosynam, munera etc. 214, 468. Ejus bona 449. Potest irritare vota mariti quæ sibi præjudicant 327. 5. An teneatur sequi virum mutantem domicilium 368. An possit petere debitum a viro onanista 1635. Si adultera, quomodo restituere debeat 508; an teneatur se prodere 509. V. DEBITUM.

V

VAGUS. — Quis sit et an teneatur legibus loci ubi est 77. Quoad communionem paschalem 1099. Quoad matrimonium 1578. e).

VALOR. — Missæ quid 1144: an infinitus 1146.

VANAGLORIA. — Superbiæ filia 156.

VANA OBSERVANTIA. — Quid 252. Quotuplex 253. Quomodo cognoscatur 254. Quale peccatum, ante 240.

VASA SACRA. — In missa requisita 1195. IV. Cui liceat ea tangere 1201. An possint converti in usus profanos 269. 2.

VECTIGALIA. — An debeant solvi in rebus ad usus proprios deservientibus, et an ad illa teneantur pauperes 377. Quid si defraudentur 378.

VENATIO. — In festo an licita 353. Quæ clericis prohibita 835. 4°.

VENDITIO. — In die festo 349. III. Quid 610. Ejus materia 614. Rei vitio affectæ 623. Sub hasta 628. Per proxenetæ 630. Cum pacto redimendi 625. V. EMPTIO.

VENDOR. — Ejus obligationes, ante 623. An teneatur manifestare vitia mercis 623. Tenetur servare emptorem indemnem ab evictione 624; et justum rei pretium 617.

VENIALE PECCATUM. — Quid 137. Quomodo possit fieri mortale 140. Qua materia confessionis 1226. An ad illud delendum requiratur contritio 1240. Quoad communionem 1115, 1116.

VERBA. — Turpia proferre, audire quale peccatum 415.

VERITAS. — In juramento 288. 1°.

VESTES. — Viriles si induantur a muliere vel viceversa 223. 5. Infidelium an possint indui 181. Sacræ in missa quæ requisitæ 1195. III. quomodo execrantur 1202. 4; an possint converti in usus profanos 269. 2; benedici a prælatis regularibus 1200.

VETITUM. — Ecclesiæ quoad matrimonium 1550.

VEXILLA. — Quænam possint benedici 996, d), admitti in ecclesia 1714, 4° *.

VIATICUM. — Sumendum in mortis periculo ex præcepto divino 1092: an sumi debeat ab eo qui paulo ante ex devotione communicavit 1093; an ab illo qui mane communicavit 1094. In necessitate potest ministrari sine lumine et vestibus sacris 1082. 2. An possit deferri secreto 1083. Si religiosus ministrare præsumat extra necessitatem clericis aut laicis 1742.

VIATOR. — Quoad missam 347. 7. Quoad jejunium 736.

VICARIUS GENERALIS. — Quoad dispensationem in legibus diœcesanis 108. i. 2°. Quoad jurisdictionem 1326. Quoad absolutionem a casibus papalibus 1356. Quoad dispensationem a denuntiacionibus matrimonii 1546. Potest ferre censuras 1652. ii. f). Valide matrimoniis in sua diœcesi assistit 1580. b).

VINUM. — An ejus potus frangat jejunium 715. Qua materia eucharistiæ 1060, 1061, 1064.

VIOLENTIA. — Quid 12. Quotuplex 13. Voluntarium tollit vel minuit 14.

VIR. — V. CONJUX, MARITUS.

VIRGA DIVINATORIA. — Quid de ejus usu 249.

VIRGO. — An possit aut teneatur permittere se occidi, ne violetur 384. Vide **PUELLA, FEMINA, LEGATUM.**

VIS. — Quid 12. Qua impedimentum matrimonii, ante 1564.

VISITATIONES. — Inter sese adamantes 1411 *.

VITA. — Quoad ejus dominium 445; conservationem 382, 383.

VITANDI. — Qui sint 1677, 1678. Communicare cum eis in quibus casibus non liceat 1679; quando liceat 1681.

VOCATIO. — Ad statum ecclesiasticum 1508. Ad statum religiosum si negligatur 882, 883.

VOLUNTARIUM. — Quid 3. Quotuplex 4.

VOTUM. — Quid 307. Quotuplex 308. Quæ intentio et deliberatio requiratur ad illud 309. An valeat emissum ex errore 311; ex metu 312. Ejus materia 313; obligatio 317; cessatio ab intrinseco 324; irritatio 325; commutatio 330; dispensatio 334. Matrimonium impedit 1550. iv; dirimit 1557. Solemne paupertatis 896; castitatis 911; obedientiæ 919. Vota papæ reservata 336.

VULNERATIO. — Quid ob eam restituendum 498.

V. Nihil obstat quominus imprimatur.

Taurini, die 26 Octobris 1898.

MICHAEL LOTTERI *Prov. Gen.*

INDEX

TRACTATUS

DE SACRAMENTIS IN GENERE

Cap. I. De natura, numero et divisione sacramentorum <i>pag.</i>	1
Cap. II. De materia et forma sacramentorum . . . . . »	3
Cap. III. De ministro sacramentorum . . . . . »	5
Art. I. De intentione, attentione et probitate ministri »	ibi
§ I. De intentione ministri »	ibi
§ II. De attentione ministri »	7
§ III. De probitate ministri »	8
Art. II. De officio ministri »	10
§ I. De obligatione sacramentali ministrandi . . . . . »	ibi
§ II. De obligatione sacramentali denegandi . . . . . »	ibi
Cap. IV. De subjecto sacramentorum . . . . . »	17
Art. I. De requisitis ad validam sacramentorum suspensionem . . . . . »	ibi
Art. II. De requisitis ad licitam sacramentorum suspensionem . . . . . »	19
Append. De sacramentalibus »	21

TRACTATUS

DE BAPTISMO

Cap. I. De natura, effectibus et necessitate baptismi . <i>pag.</i>	23
Cap. II. De materia baptismi »	24
Art. I. De materia remota baptismi . . . . . »	ibi
Art. II. De materia proxima baptismi . . . . . »	25
Cap. III. De forma baptismi . . . . . »	27
Cap. IV. De ministro baptismi »	29

Cap. V. De subjecto baptismi <i>p.</i>	31
Cap. VI. De patrinis baptismi »	36
Cap. VII. De cæremoniis baptismi »	38

TRACTATUS

DE CONFIRMATIONE

Cap. I. De natura et effectibus confirmationis . . . . . <i>pag.</i>	41
Cap. II. De materia confirmationis . . . . . »	ibi
Cap. III. De forma confirmationis »	43
Cap. IV. De ministro confirmationis . . . . . »	ibi
Cap. V. De subjecto confirmationis . . . . . »	44
Cap. VI. De patrino et cæremoniis confirmationis . . . . . »	45
1. De patrino . . . . . »	ibi
2. De cæremoniis . . . . . »	ibi

TRACTATUS

DE EUCHARISTIA

PARS PRIMA

DE EUCHARISTIA UT EST SACRAMENTUM

Cap. I. De natura eucharistiæ <i>pag.</i>	47
Cap. II. De materia eucharistiæ »	48
Art. I. De materia remota »	ibi
Art. II. De materia proxima, seu de usu materiæ requisitæ in ipsa consecratione »	51
Cap. III. De forma eucharistiæ »	54
Cap. IV. De ministro eucharistiæ »	55
Art. I. De potestate eucharistiam consecrandi et ministrandi . . . . . »	ibi
Art. II. De obligatione eucharistiam ministrandi . . . . . »	57

Art. III. De requisitis ad licitam eucharistiæ administrationem	<i>pag.</i> 58
Cap. V. De subjecto eucharistiæ »	62
Art. I. De iis qui eucharistiam suscipere possunt	ibi
Art. II. De obligatione suscipiendi eucharistiam	64
1. De viatico	65
2. De communione paschali »	67
Art. III. De dispositionibus requisitis ad suscipiendam eucharistiam	69
§ I. De dispositionibus animæ »	ibi
§ II. De dispositionibus corporis	74
Punct. I. De jejuniis	ibi
Punct. II. De corporis munditie et decentia »	78
Cap. VI. De effectibus eucharistiæ et de communione frequenti »	80
Art. I. De effectibus eucharistiæ	ibi
Art. II. De communione frequenti	81

PARS SECUNDA

DE EUCHARISTIA UT EST SACRIFICIUM

Cap. I. De natura sacrificii missæ	<i>pag.</i> 83
Cap. II. De valore et fructu sacrificii missæ	85
Cap. III. De applicatione missæ »	87
Art. I. Pro quibus missa offerri seu applicari possit	ibi
Art. II. Quomodo facienda missæ applicatio	88
Cap. IV. De obligatione celebrandi	90
Art. I. De obligatione celebrandi ratione sacerdotii »	ibi
Art. II. De obligatione celebrandi ratione officii	91
Art. III. De obligatione celebrandi ratione stipendii	93
Cap. V. De tempore celebrationis »	103
Cap. VI. De loco celebrationis »	107
Cap. VII. De modo celebrandi »	111
Art. I. De requisitis ad missam	ibi

Art. II. De rubricis missalis <i>p.</i>	118
Apostolicæ Sedis decreta et responsa circa missarum celebrationem	» 128
Appendix I. De altari privilegiato	» 130
App. II. De asservatione et expositione eucharistiæ »	133
1. De asservatione eucharistiæ	» ibi
2. De expositione eucharistiæ	134

TRACTATUS

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ

Cap. I. De natura, necessitate et effectibus pœnitentiæ <i>pag.</i>	136
Cap. II. De materia sacramenti pœnitentiæ	» 137
Art. I. De contritione	» ibi
§ I. De contritione proprie dicta »	ibi
Punct. I. De efficacia contritionis	» 138
Punct. II. De necessitate contritionis	» 140
Punct. III. De dotibus contritionis	» 142
§ II. De proposito	» 144
Art. II. De confessione	» 146
§ I. De necessitate confessionis	» ibi
§ II. De conditionibus confessionis	» 149
De integritate confessionis »	150
A. De necessitate integritatis »	151
B. De causis ab integritate excusantibus	» 153
§ III. De confessione invalida iteranda	» 158
Art. III. De satisfactione sive de pœnitentia	» 162
§ I. De impositione pœnitentiæ	» ibi
§ II. De acceptatione et impletione pœnitentiæ	» 165
§ III. De satisfactione per indulgentias	» 168
Punct. I. De indulgentiis in genere	» ibi

Apostolicæ Sedis responsa quoad indulgentias	pag. 172
Punct. II. De indulgentia ju- bilæi in particulari	> 175
Cap. III. De forma sacramenti pœnitentiæ	> 182
Cap. IV. De ministro sacramenti pœnitentiæ	> 186
Art. I. De potestate ministri	> ibi
§ I. De approbatione	> 187
§ II. De jurisdictione	> 188
App. De approbatione et ju- risdictione respectu monia- lium	> 193
§ III. De casibus reservatis	> 195
Punct. I. De natura reser- vationis	> ibi
Punct. II. De absolutione a reservatis	> 197
App. I. De absolutione pro- prij complicitis in peccato turpi	> 206
App. II. De sollicitatione in confessione	> 208
Art. II. De officio ministri	> 217
A. De officio ministri in con- fessione	> ibi
§ I. De muneribus confessarii	> ibi
Punct. I. De munere patris	> ibi
Punct. II. De munere me- dici	> 218
Punct. III. De munere do- ctoris	> 220
Punct. IV. De munere ju- dicis	> 224
Sectio I. De obligatione pœ- nitentes interrogandi	> ibi
Sectio II. De obligatione di- sponendi pœnitentes	> 227
Sectio III. De obligatione dandi, vel denegandi, vel differendi absolutionem	> ibi
§ II. De modo quo confes- sarius se gerere debet cum variis pœnitentibus	> 230
Punct. I. De modo se ge- rendi cum versantibus in occasione peccati	> ibi
Punct. II. De modo se gerendi cum consuetudinariis et re- cidivis	> 237

Punct. III. De modo se ge- rendi cum pueris, puellis et adolescentibus	pag. 240
Punct. IV. De modo se ge- rendi cum scrupulosis et devotis	> 242
Punct. V. De modo se ge- rendi cum mulieribus	> 243
Punct. VI. De modo se ge- rendi cum rudibus	> 244
Punct. VII. De modo se ge- rendi cum mutis et surdis	> ibi
Punct. VIII. De modo se ge- rendi in dirigendis anima- bus spiritualibus	> ibi
Punct. IX. De modo se ge- rendi cum reis (accusatis) in carcere detentis	> 246
Punct. X. De modo se ge- rendi cum moribundis	> ibi
Casus difficiliore in excipien- dis infirmorum confessio- nibus	> 247
App. De obligatione sacra- mentum pœnitentiæ mini- strandis	> 249
B. De officio ministri post confessionem	> 250
§ I. De obligatione corrigendi errores commissos	> ibi
§ II. De sigillo confessionis	> 253
Punct. I. De obligatione si- gilli	> ibi
Punct. II. De subjecto sigilli	> 255
Punct. III. De objecto sigilli	> 257
Punct. IV. De vario modo quo sigillum violari potest	> 259

TRACTATUS

DE EXTREMA UNCTIONE

Cap. I. De natura et effectibus extremæ unctionis	pag. 265
Cap. II. De materia extremæ un- ctionis	> 266
Cap. III. De forma extremæ un- ctionis	> 267
Cap. IV. De ministro extremæ unctionis	> 268

Cap. V. De subjecto extremæ un-	
ctionis	pag. 270
App. De benedictione papali	
indulgentia plenaria ditata	
pro mortis periculo	> 273

TRACTATUS

DE ORDINE

Cap. I. De natura et effectibus	
ordinis	pag. 275
Cap. II. De materia et forma or-	
dinis	> 277
Cap. III. De ministro ordinis	> 281
Cap. IV. De subjecto ordinis	> 285

TRACTATUS

DE MATRIMONIO

Cap. I. De sponsalibus	pag. 297
Art. I. De natura sponsalium	> ibi
Art. II. De obligatione et ef-	
fectibus sponsalium	> 301
Art. III. De dissolutione spon-	
salium	> 303
Cap. II. De natura et propieta-	
tibus matrimonii	> 308
Art. I. De natura matrimonii	> ibi
Art. II. De proprietatibus ma-	
rimonii	> 313
§ I. De unitate matrimonii	> ibi
§ II. De indissolubilitate ma-	
rimonii	> 314
Cap. III. De materia, forma et	
ministro matrimonii	> ibi
Cap. IV. De subjecto matrimo-	
nii	> 315
Cap. V. De proclamationibus ma-	
rimonii	> 317
Art. I. De necessitate procla-	
mationum	> ibi
Art. II. De dispensatione a	
proclamationibus	> 319
Art. III. De revelatione impe-	
dimentorum	> 320
Cap. VI. De impedimentis ma-	
rimonii	> 321
Art. I. De impedimentis impe-	
dientibus	> 322

Art. II. De impedimentis di-	
rimentibus	pag. 323
§ I. De impedimentis dirimen-	
tibus in genere	> ibi
§ II. De impedimentis diri-	
mentibus in specie	> 326
Punct. I. De impedimento	
erroris	> ibi
Punct. II. De impedimento	
conditionis	> 327
Punct. III. De impedimento	
voti	> 328
Punct. IV. De impedimento	
cognitionis	> ibi
Sectio I. De cognatione na-	
turali	> ibi
Schema consanguinitatis	> 330
Sectio II. De cognatione spi-	
rituali	> 331
Schema cognationis spiritualis	> ibi
Sectio III. De cognatione le-	
gali	> 332
Punct. V. De impedimento	
criminis	> ibi
Punct. VI. De impedimento	
disparitatis cultus	> 334
Punct. VII. De impedimento	
vis	> ibi
Punct. VIII. De impedimento	
ordinis	> 335
Punct. IX. De impedimento	
ligaminis	> 336
Punct. X. De impedimento	
publicæ honestatis	> ibi
Punct. XI. De impedimento	
ætatis	> 337
Punct. XII. De impedimento	
affinitatis	> 338
Affinitatis schema	> 340
Punct. XIII. De impedimento	
clandestinitatis	> 341
Punct. XIV. De impedimento	
impotentiae	> 346
Punct. XV. De impedimento	
raptus	> 350
§ III. De dispensatione in im-	
peditamentis dirimentibus	> ibi
Punctum I. De potestate di-	
spensandi	> ibi
Punct. II. De causis dispen-	
sationis et de exprimendis	

in litteris supplicibus pro dispensatione obtinenda <i>p.</i>	353
Punct. III. De modo dispensationem petendi et exequendi	> 358
Cap. VII. De revalidatione matrimonii irriti	> 364
Cap. VIII. De debito conjugali	> 366
Art. I. De honestate actus conjugalibus	> ibi
Art. II. De obligatione actus conjugalibus	> 371
Art. III. De peccatis conjugum	> 375
§ I. De peccatis conjugum generatim	> ibi
§ II. De onanismo inter conjuges	> 379
Cap. IX. De divortio	> 381
Art. I. De divortio quoad vinculum	> 382
Quæsitæ et s. sedis responsa circa sic dictum divortium civile	> 384
Art. II. De divortio quoad torum et habitationem	> 390

TRACTATUS

DE CENSURIS

Cap. I. De censuris in genere <i>p.</i>	394
Art. I. De natura et divisione censuræ	> ibi
Art. II. De auctore censuræ	> 397
Art. III. De subjecto censuræ	> 400
Art. IV. De materia censuræ	> 402
Art. V. De conditionibus seu formalitatibus censuræ	> 403
Art. VI. De causis a censura excusantibus	> 405
Art. VII. De absolutione a censuris	> 406
Cap. II. De censuris in specie	> 410
Art. I. De excommunicatione	> ibi
§ I. De natura excommunicationis et de duplici excommunicatorum genere	> ibi
§ II. De effectibus excommunicationis	> 414
Punct. I. De privatione sacramentorum	> 415
Punct. II. De privatione suffragiorum	> 416

Punct. III. De privatione divinorum officiorum <i>pag.</i>	416
Punct. IV. De inhabilitate ad beneficia	> 417
Punct. V. De privatione communionis forensis	> 419
Punct. VI. De privatione communionis civilis	> ibi
Punct. VII. De privatione jurisdictionis	> ibi
Punct. VIII. De privatione sepulturæ ecclesiasticæ	> ibi
Art. II. De suspensione	> 420
App. De depositione et degradatione	> 423
Art. III. De interdicto	> ibi
Appendix I. De cessatione a divinis	> 426
App. II. De sepultura ecclesiastica	> 427
Cap. III. De censuris latæ sententiæ juxta hodiernam disciplinam	> 432
Constitutio <i>Apostolicæ Sedis</i>	> ibi

TRACTATUS

DE IRREGULARITATIBUS

Cap. I. De irregularitatibus in genere	<i>pag.</i> 471
Cap. II. De irregularitatibus in specie	> 473
Art. I. De irregularitatibus ex delicto	> ibi
§ I. De irregularitate ex mala susceptione baptismi	> 474
§ II. De irregularitate ex violatione censuræ	> ibi
§ III. De irregularitate ex exercitio ordinis sacri non suscepti vel furtiva illius susceptione	> 475
§ IV. De irregularitate ex enormium criminum patratione	> ibi
§ V. De irregularitate ex homicidio vel mutilatione	> 476
Art. II. De irregularitatibus ex defectu	> 479
§ I. De irregularitate ex defectu animi	> ibi

§ II. De irregularitate ex defectu corporis	pag. 480
§ III. De irregularitate ex defectu natalium	» 482
§ IV. De irregularitate ex defectu ætatis	» 483
§ V. De irregularitate ex defectu sacramenti	» ibi
§ VI. De irregularitate ex defectu famæ	» 484
§ VII. De irregularitate ex defectu libertatis	» 485
§ VIII. De irregularitate ex defectu lenitatis	» 486

APPENDICES

App. I. Variæ facultates quas S. Sedes episcopis vel confessariis concedere solet	pag. 489
A. Facultates quinquennales » ibi	

B. Facultates ab anno 1891 solitæ concedi episcopis Italiæ quoad emtores bonorum ecclesiasticorum	pag. 491
C. Pagella s. pœnitentiariæ quæ episcopis Italiæ concedi solet	» 494
D. Pagella s. pœnitentiariæ quæ nonnullis confessariis communicatur	» 497
App. II. Formulæ petendi dispensationes vel facultates	» 501
App. III. Explicatio sensus nonnullorum verborum quæ in responsionibus ss. congregationum Romanarum sæpe occurrunt	» 508
App. IV. Series chronologica propositionum damnatarum ab anno 1418 ad annum 1887 »	510

DATE DUE		
JUL 6 1990		
NOV 20 1995		
JUL 22 1995		
GAYLORD		PRINTED IN U.S.A.

JUL 6 1950

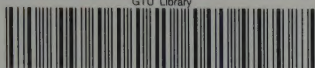
NOV 20 1995

JUL 22 1998

GAYLORD

PRINTED IN U.S.A.

GTU Library

3 2400 00301 3459

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500
All items are subject to recall.

4829

